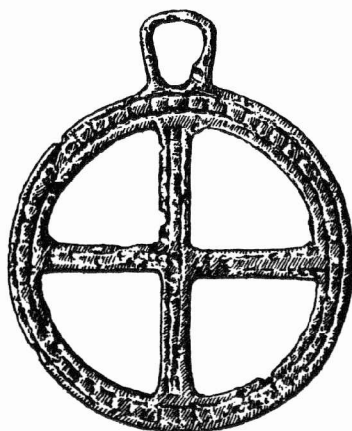

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
POBOČKA V BRNĚ

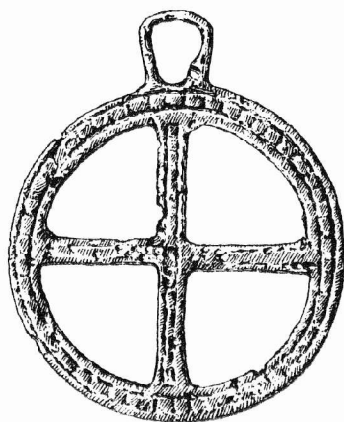
PŘEHLED VÝZKUMŮ 1967

BRNO 1968

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
POBOČKA V BRNĚ

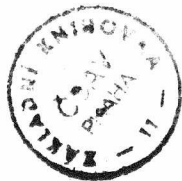
PŘEHLED VÝZKUMŮ 1967

BRNO 1968

PB 1520

1967-1968

05340/70f

ÚVODNÍ SLOVO

V minulých letech jsme se pokoušeli podat v našich „Přehledech výzkumů“ souhrn nejstručnějších informací o podstatných výsledcích větších či menších terénních výzkumů i zachraňovacích akcí, které prováděli pracovníci našeho ústavu na území Moravy a Slezska. Dospěli jsme však k závěru, že českoslovenští i zahraniční badatelé nejsou takto v plné šíři informováni o výzkumné činnosti v moravsko-slezské oblasti a rozhodli jsme se proto navázat užší kontakty s pracovníky okresních muzeí a vlastivědných ústavů, jakož i s vědeckými pracovníky katedry prehistorie filosofické fakulty University J. E. Purkyně v Brně. Jen takovým způsobem bude možno koordinovat spolupráci všech institucí, které mají školené archeology, zejména při zachraňovacích akcích, vyvolávaných denně různými rozsáhlými pozemními i stavebními pracemi, při nichž je mnoho archeologických objektů všeho druhu nenávratně ničeno. Tato užší spolupráce, kterou mají vyjadřovat další svazky našich Přehledů, bude jistě obecně prospěšná československé archeologii a jest si přání, aby našim zahraničním přátelům dokumentovala, že chceme i nadále přispívat k bližšímu poznávání evropských dějin.

Josef Poulík

VORWORT

In den vergangenen Jahren waren wir bemüht in unserer Publikation „Přehledy výzkumů“ (Übersicht über die Grabungsergebnisse) einen zusammenfassenden Überblick über die wesentlichsten Ergebnisse größerer und kleinerer Grabungen, Geländeforschungen und Rettungsaktionen zu geben, die die Mitarbeiter unserer Forschungsstelle in den verschiedenen Teilen Mährens und Schlesiens durchführten. Wir kamen zur Ansicht, daß weder die tschechoslowakischen, noch die ausländischen Forscher hinreichend über die Grabungs- und Forschungstätigkeit im mährisch-schlesischen Raum unterrichtet sind und wir entschlossen uns darum mit den wissenschaftlichen Mitarbeitern der Bezirks- und Heimatsmuseen sowie mit den an Fachwissenschaftlern an dem Lehrstuhl für Prähistorie der Philosophischen Fakultät der J. E. Purkyně-Universität zu Brünn in engeren Kontakt zu treten. Nur so kann es in Zukunft möglich sein, die Tätigkeit aller Institutionen, an denen geschulte Archäologen arbeiten, zu effektiver Zusammenarbeit zu koordinieren, die insbesondere bei Rettungsaktionen, evoziert durch ausgedehnte Gelände- und Bauarbeiten, die Tag für Tag zahlreiche archäologische Objekte aller Art für immer zu vernichten drohen, so sehr vonnöten ist. Diese enge Zusammenarbeit soll in der Veröffentlichung der Ergebnisse auf den Seiten der künftigen Bände unserer Publikation „Přehledy výzkumů“ ihren Ausdruck finden, was der tschechoslowakischen Archäologie sicherlich in jeder Hinsicht förderlich sein wird. Könnten wir hierdurch unseren ausländischen Freunden dokumentieren, daß wir weiterhin bestrebt sein werden, zur besseren Erkenntnis der Geschichte Europas beizutragen, wäre dies nur wünschenswert.

Josef Poulík

PLOŠNÝ VÝZKUM PALEOLITICKÉ STANICE PAVLOV II.

(okr. Břeclav)

BOHUSLAV KLÍMA, AŮ ČSAV BRNO

(Tab. 1–3)

Úkoly výzkumných prací na paleolitických stanicích pod Pavlovskými kopci byly pro rok 1967 ovlivněny zvláštními okolnostmi. Dosud neprozkoumané plochy hlavního naleziště u Pavlova byly pro zemědělské obdělávání archeologicky nepřístupné a otevřený výkop se skládkou mamutích kostí na stanici u Dolních Věstonic bylo nutno ponechat k výzkumu pro následující rok Světového geologického kongresu v Praze, jehož čtyři exkurze přivedou na pracoviště Archeologického ústavu ČSAV v Dolních Věstonicích značný počet kvarterních geologů, paleontologů a odborníků příbuzných disciplín. Se zřetelem k ohlášeným odborným návštěvám, zejména pak k očekávané exkurzi H. Obermaier-Gesellschaft hned v počátku sezóny se nabízela vhodná příležitost odkrýt ve větší ploše stanici Pavlov II, kde na podzim r. 1966 byl sondážními pracemi ověřen průběh slibné kulturní vrstvy (Přehled výzkumů 1966).

Výzkum byl zahájen proto již počátkem měsíce dubna a trval do prvních dnů července, některé úkoly s ním spojené, zvláště pak očištění tří profilů ve stěně přilehlého úvozu, pokračovaly ještě v podzimním období. Otevřená plocha na parcele J. Vašíčka navazovala bezprostředně na areál prošetřený již na sousedním pozemku V. Michny. Měla protáhlý obdélníkový tvar a zabírala východní polovinu v nejsvrchnější části parcely v přímém dosahu usedlosti J. Vašíčka. Celá plocha (180 m²) byla rozdělena do pomocných nálezových celků (čtverce 2 × 2 m), oddělovaných při prošetřování kulturní vrstvy pevnou sítí kontrolních profilů.

Důsledné uplatňování zmíněné metody mělo sice svůj význam pro přesné zachycení horizontálního rozmístění nálezů, nikoliv však pro posouzení jejich stratigrafických okolností. Ty byly velmi jednoznačné, jednoduché a potvrdily dřívější zjištění. Morfologie někdejšího povrchu se odlišuje od dnešní modelace terénu. Paleolitická stanice zde byla založena na vyvýšeném protáhlém hřbetu, který vybíhá východním směrem do údolí řeky Dyje a je tvořen vápencovými sutěmi, promíslenými sprašovým, ale i slinitým třetihorním materiálem. Tyto sedimenty, které označoval K. Jüttner za suťové spraše, jsou překryty na některých místech zbytky povrchového zahlinění a nejmladší pohřbené půdy (hnědozem interstadiálu W 2/3). Kulturní vrstva paleolitické stanice je vázána na její průběh, zpravidla značně rozrušený soliflukcí. Naleziště překrývá nejmladší spraš, která na nejvíce exponovaných místech hřbetu dosahuje jen minimální mocnosti. Do jeho obou stran však nasedá jako mohutnější eolická návěj, dosahující níže ve svahu podobu prostorného pokryvu.

Jen při východní stěně výkopu probíhala kulturní vrstva souvisle, směrem západním se vytrácela a nabývala podobu šedých popelovitých čoček, spojených jen málo výrazným nálezovým horizontem s plynulým přechodem do nadloží i podloží. Výjimečně v oblasti ohniště dosahovala mocnosti 10 cm. Do obou stran vyvýšeného hřbetu se nořila do hloubky 120–180 cm pod čistou, okrově zbarvenou spraš. V takových podmínkách probíhala popelovitá poloha s uhlíky a ojedinělými nálezy kamenné industrie někdy až 30 cm nad interstadiální hnědozemí a tedy zcela obdobně jako na hlavním pavlovském sídlišti.

Shodné stratigrafické úložné okolnosti vykazovaly i profily, které byly očištěny ve stěnách značně zahloubeného úvozu, jenž omezoval zdvižený výběžek s nalezištěm směrem jižním. V jeho horní části, přímo v dosahu stanice a v místě, kde byly ve třicátých letech získány první nálezy stanice Pavlov II (B. Klíma, AR XIII, 1961), byla očištěna stěna v délce osmi metrů. Studovaný profil se zásadně neodlišoval od výše uvedených pozorování. Jen jeho spodní část byla vyvinuta daleko nápadněji. Zásadně bylo možno rozeznat dva půdní horizonty, z nichž spodní přímo na podložní suti byl výraznější. Vzorky k provedení pylových analýz odebral B. Frenzel. Svrchní horizont a obě polohy oddělující sprašovou mezivrstvou provázely pestré soliflukční deformace. Celá spodní část profilu působila proto dojemem značně rozrušeného souvrství. Ojedinělé nálezy kamenných nástrojů a uhlíků byly i zde vázány na hladinu vrchního z nich. Dva další profily, očištěné níže v úvozu, předvedly horizont se spálenými uhlíky až v hloubce kolem tří metrů ve stejné stratigrafické pozici, avšak již bez ostatních nálezů.

Na podstatné části skryté plochy hlavního výkopu ležela kulturní vrstva jen nehluboko (40–80 cm) pod povrchem a byla proto značně rozrušena zemědělským obděláváním a zejména výsadbou vinic. Nepokračovala však, jak se původně dalo usuzovat, dále západním směrem, a v závislosti na ní ubývalo od zjištěné koncentrace do všech stran i nálezů. Vcelku nebyly tedy naplněny slibné předpoklady předchozích sondáží. Přesto se však podařilo sledovat dobře vyvinutou kulturní vrstvu v těch čtvercích, které navazovaly bezprostředně na plochu prošetřenou v r. 1966.

Ani tentokrát nebyly pozorovány také nějaké záměrné úpravy terénu, které by napovídaly existenci budovaných přístřešků. Ani obě studovaná ohniště nebyla zahloubena, nýbrž založena jen na otevřeném povrchu. Kolem nich bylo získáno nejvíce nálezů materiální kultury a s nimi též zvířecích kostí. Je až obdivuhodné, jak se některé z nich v tak nepříznivých podmínkách dobře zachovaly.

Z mamutích pozůstatků byla nejčastější žebra, přirozeně jen v menších zlomcích, pak fragmenty různých kostí a jedna téměř úplná kost stehenní, dále zlomky kostí rosomáka, soba, vlka, zajíce a lišky. V severní části výkopu to byly zase opakovaně kosti koně, zejména pánev menšího jedince, uložená v mělkém kruhovitém zahloubení.

Kosti i ostatní předměty v kulturní vrstvě obaloval zpravidla pevný sintr. Platilo to i o kamenné industrii, která byla spolu s drobnými úlomky barviva (400 malých hrudek krevele) a několika hrudkami pálené hlíny soustředěna v areálu ohnišť. Nebyla příliš četná. Pro podchycení v nálezo-
vém protokolu bylo vytríděno 550 nástrojů vhodných typologické klasifikace. Zlomky, úštěpky a průvodní předměty kamenné výroby dosáhly počtu 1250 kusů. Tyto poslední nálezy tříštěné kamenné industrie podávají již přesnější obraz o jejím tvarovém složení. Zásadně lze říci, že se nijak podstatně neodlišuje od industrie hlavního pavlovského sídliště. Obsahuje všechny jeho hlavní tvary, některé varianty sice chybí, vyskytují se zde však zase takové, které z tohoto prostředí zatím neznáme (atypický hrot s řapem). Doplňují tak typologický rámec pavlovienu, z jehož představy však industrie nevybočuje.

Vedle terminálně šikmo retušovaných čepelí (Tab. 1; 1–2) jsou nápadná škrabadla poměrně širokých obloukovitých hlavíc (3–6), kombinovaná někdy s rydlouvitou úpravou (7–8), dále obloukovitá drásadla (9–10) a řada hrotů (Tab. 2). Tuto kategorii lze přehlédnout od prostých hrotitých čepelí jen s místní retuší při vrcholu (11–14), přes formy s průběžnou retuší na hranách (15–16) až k typickým hrotům la Gravette (19). Pozoruhodné jsou dva hroty, provázené inverzní retuší (17–18), která v případě většího z nich (17) nabývá jasnou podobu hrotu s řapem, připomínajícího podstatně mladší tvary epipaleolitické. Důsledné proplavení kulturní vrstvy ukázalo, že drobnotvará industrie je zde sice zastoupena pro pavlovien typickými formami (pilečky 20–23, čepelky s obitým bokem 24–26, geometricky pravidelné mikrolity 27–30), že však není početná. Z ostatních kategorií kamenných nástrojů jsou hojné retušované čepele, upravené úštěpy, rydla nejružnějších druhů, vzácnější jsou pak zase dláta, vruby, vrtáky a kombinace nástrojů. Kostěnou industrii zastupují v nálezech roku 1967 jen dva zlomky hrotů z mamutoviny (Tab. 3; 32–33), z nichž větší má zploštělý vrchol, druhý je značně slabý, při čemž nelze vyloučit možnost, že jde o fragment šidla neb jiného nástroje.

Charakteristické jsou pro stanici Pavlov II ozdobné předměty, které jsou v poměru k množství předmětů výrobního charakteru neobyčejně početné. V roce 1967 bylo získáno 27 schránek měkkýšů (hlavně druhy *Melanopsis* a *Cerithium*) s provrty (33–37), k nimž přistoupilo ještě 14 trubcovitých schránek *Dentalií* (38). Zcela výjimečné jsou pak drobné a ploché břidličné oblázky opatřeny rovněž provrty (celkem 23 kusů), které s předchozími podobnými nálezy tvoří zajímavou a jednotnou kolekci (39–48).

Výzkum paleolitické stanice Pavlov II v roce 1967 potvrdil domněnku, že jde o krátkodobé, menší stanoviště. Průvodní sondážní práce však znovu ukázaly, že v širším prostoru naleziště na příznivých svazích, vybíhajících do údolí řeky Dyje na východ od obce Pavlova, probíhá v různé hloubce pod nejmladší spraší téměř souvislý popelovitý horizont s uhlíky, častěji i s mamutími kostmi, který nemůže mít přímou souvislost jen s takovým prostorově a časově omezeným stanovištěm, jakým se jeví být stanice Pavlov II. U vědomí této skutečnosti i pozoruhodného obsahu kulturní vrstvy tohoto stanoviště se neubráníme proto přesvědčení, že zde někde v jeho blízkosti bude ukryto patrně další, opravdové a významné sídliště tehdejší doby. Ale již samotné zjištění, že vedle velkých a dlouhodobě osídlených center (Dolní Věstonice, Pavlov I) existují na svazích Pavlovských kopců i menší sídlištní celky, je pro výklad celkové stavby a vývoje osídlení paleolitických loveckých skupin v tomto kraji, stejně i pro obecné historické hledisko, jistě závažné.

DIE FLÄCHENABDECKUNG DER PALÄOLITHISCHEN STATION PAVLOV II (Bez. Břeclav)

Im Rahmen der Untersuchungen der paläolithischen Stationen im Raum der Pollauer Berge in Südmähren führte man im Jahre 1967 die Flächenfreilegung der Station Pavlov II durch, nachdem man hier schon früher Suchgräben angelegt hatte (B. Klíma AR 13; ders. Přehled výzkumů 1966). Man legte durch die Abdeckung der rechteckigen Fläche von 180 m² Ausmaß den oberen Teil des Grundstücks H. F. Vašičeks unmittelbar hinter seinem Anwesen frei. Die Kulturschicht lag nicht sehr tief (40–80 cm) unter der Oberfläche und wurde darum, insbesondere durch den Weinbau vielfach bedeutsam gestört. Sie lag unter einer angewehten Schicht reinen Lösses, die zu beiden Seiten des langgezogenen Ausläufers, der sich von der Gemeinde Pavlov gegen Osten hin bis ins Thayatal zieht, immer mächtiger wurde. Der Umfang der Kulturschicht ist ziemlich beschränkt, gut kenntlich ist sie allein in dem Bereich, der unmittelbar an die bereits früher untersuchte Fläche anschließt und abhängig von ihr, kam dieser Raum um die Gruppierungen um zwei flache Feuerstellen in allen Richtungen und um Funde. Im großen und ganzen erfüllten sich die durch die vorausgehenden vielversprechenden Probegrabungen hohen Erwartungen nicht. Man konnte auch

keine beabsichtigte Geländeherrichtung feststellen, die für die Existenz einer errichteten Behausung sprechen würde.

Verhältnismäßig sehr gut blieben die Knochen der erjagten Tiere (Mammut, Renntier, Wolf, Pferd, Hase, Fuchs) erhalten. Bei den Funden erweckt insbesondere die Zusammensetzung der Abschlagindustrie Interesse, wo neben breiten Schabern (Taf. 1) eine Reihe von Spitzen (Taf. 2) erscheint. Unter diesen fand sich auch eine mit inverser Retusche zugerichtete Spitze mit Stiel (Taf. 2; 17), die an spätere epipaläolithische Formen erinnert. Bezeichnend für die Station Pavlov II sind die Zierate, deren Anteil im Vergleich zu dem Arbeitsgerät hier verhältnismäßig hoch ist (im Jahre 1967 ergrub man 550 Feuersteingeräte, die sich zur Klassifikation eignen, 1250 Stück Steinindustrie-Begleitmaterial und zwei Mammutelfenbeinspitzenfragmente). Aus der Kulturschicht gewann man 27 Weichtierschalen und Gehäuse mit Durchlochungen und 14 Dentalienröhren. Einen ganz ungewöhnlichen Fund bilden die kleinen durchbohrten Schieferplättchen (Taf. 3:39—48 — insgesamt 23 Stück), die mit dem vorher genannten Schmuck eine einheitliche Kollektion bilden.

Die Ausgrabungen im Jahre 1967 in der paläolithischen Station Pavlov II bestätigen unsere Annahme, daß es sich um einen vorübergehend und nur kurze Zeit benützten kleinen Wohnplatz gehandelt haben mußte. Die Begleitprobegrabungen im Talgrund erbrachten aber von neuem Beweise, daß sich im weiteren Bereiche des Fundplatzes in verschiedenen Tiefen unter der jüngsten Lößschicht ein nahezu zusammenhängender Horizont mit Holzkohle und reichlich Mammutknochen ausbreitet, der kaum mit einem räumlich und zeitlich so beschränkten Wohnplatz, wie ihn allem Anschein nach Pavlov II darstellt, in unmittelbarem Zusammenhang stehen kann. Irgendwo in der Nähe dürfte vermutlich ein weiterer, wirklich bedeutsamer Siedelplatz aus dieser Zeit verborgen sein. Indes allein schon die Erkenntnis, daß neben den großen und lang besiedelten Zentren des Pavloviens (Dolní Věstonice, Pavlov), auf den Hängen der Pollauer Berge auch kleinere Wohnplätze existierten, ist ohne Zweifel sowohl für die Beurteilung der Struktur und Entwicklung der Besiedlung dieser Landschaft durch die Mammutjägergruppen, als auch in allgemein historischer Hinsicht sicher von großer Bedeutung.

LENGYELSKÉ SÍDLIŠTĚ U DOLNÍHO NĚMČÍ (okr. Uherské Hradiště)

JIŘÍ PAVELČÍK, AÚ ČSAV Brno

Meliorační práce v západní části Luckého pole narušily rozsáhlé sídliště lidu s moravskou malovanou keramikou. Lokalita leží jižně od okresní silnice Nivnice—Dolní Němčí na první rovinaté pravobřežní terase potůčku Okluky při kótě 276. Jednotlivými drenážními průkopy bylo zachyceno kolem 50 objektů, od drobných odpadových jam až po 2 m hluboké a 6—8 m dlouhé zahloubeniny ne zcela jasného významu. Z vytěžených hlíny jsme získali ukázky keramiky a štípané industrie. Lze jen litovat, že jsme nemohli nechat celou situaci zaměřit, a tak připravit podklady k případnému pozdějšímu výzkumu této cenné lokality.

EINE LENGYEL-SIEDLUNG BEI DOLNÍ NĚMČÍ (Bez. Uherské Hradiště)

Östlich der Gemeinde Dolní Němčí (Bez. Uh. Hradiště) störte man bei Meliorationsarbeiten eine Siedlung der Leute mit mährischer bemalter Keramik. Die Drainagegräben schnitten etwa 50 Objekte, die nicht untersucht werden konnten.

NEOLITICKÉ A MLADŠÍ NÁLEZY Z NÁMĚŠTĚ NA HANĚ

RUDOLF TICHÝ, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 4—5)

Při hloubení základů pro rodinné domky na ulici Rudé armády, v trati „Valník“, došlo k narušení pravěkých objektů. Z nich sesbírali postupně žáci místní devítiletky zlomky keramiky, štípanou industrii aj. a předali je učiteli S. Daňhelovi. Na základě jeho hlášení navštívil lokalitu počátkem července 1967 dr. K. Ludikovský, CSC., vědecký pracovník AÚ ČSAV Brno. Dne 19. 7. 1967 jsem prohlédl společně s jmenovaným naleziště znovu; další materiál jsme však nezískali, neboť základy domků nebyly v té době již přístupné.

Volutová keramika je reprezentována jedním střepem ze silnostěnné nádoby s příměsí tuhy a slídy v hlíně (Tab. 4:3). Několik typických střepů patří skupině s vypíchanou keramikou (Tab. 4:4, 5, 6, 7). U některých dalších zlomků keramiky lze uvažovat event. o nálevkovitých pohárech (poměrně starobylého rázu). Přítomnost lidu lužických popelnicových polí je na zdejším nalezišti rovněž doložena (srov. příslušný příspěvek J. Nekvasila v tomto Přehledu výzkumů). Výčet kvantitativně méně zastoupených kultur a skupin uzavírá slovanská keramika, doložená několika fragmenty, kterou lze zařadit do 10. stol. n. l.

Nejpočetněji je zastoupena v nálezech keramika z pozdní fáze skupiny s moravsko-slovenskou malovanou keramikou (lengyel IV). Kromě masivních zásobnic, z nichž zůstala zachována převážně jen dna, se vyskytují též větší amforovité nádoby s menšími polokulovitými výčnělky pod okrajem (Tab. 5:6), jemnější amforovité tvary s přesekávaným okrajem (Tab. 4:1), fragment masivní nožky z mísy na nožce, větší mísy se široce rozevřeným okrajem a lomem na výdutí (Tab. 4:2), nízké misky s lomem na výdutí a s přesekávaným okrajem, pod nimiž jsou umístěny drobné výčnělky, opatřené po obou stranách malým důlkem (tzv. „soví hlavy“) (Tab. 5:1, 2), obdobné výčnělky jsou též na lomu výdutí (v jednom případě jsou ohraničené dvěma rytými soustřednými kružnicemi) (Tab. 5:11).¹ Obměny uvedených výčnělků se vyskytují také na některých fragmentech z jiných nádob (Tab. 5:9, 10). Zastoupeny jsou též menší zobákovité výčnělky (Tab. 5:4), větší tzv. „bochánkovité“ (Tab. 5:3), rovněž velká zobákovitá ucha jsou mezi nálezy (Tab. 5:5). Na jednom drobném černohnědém střípku se dochovaly zbytky červené barvy(?). Do okruhu lengyel-ské kultury patří snad i fragment jakéhosi většího přívěsku (Tab. 5:7) a zlomek spondylového závesku se třemi drobnými prvky (Tab. 5:8).

Pokud jde o doklady neolitické štípané industrie — převážně čepelky, z nich jedna srpová — nelze stanovit jejich bližší kulturní příslušnost.

P o z n á m k a :

¹ Průměr okraje 12,5 cm, výška 4,3 cm, průměr dna 4,8 cm.

NEOLITHISCHE UND JÜNGERE FUNDE VON NÁMEŠŤ NAD HANOU

In dem Fundgut, das man aus vorzeitlichen Objekten, die beim Grundmaueraushub für Familienhäuser auf der Flur „Valník“ gestört wurden, gewann, sind folgende Kulturen und Kulturgruppen vertreten: die Linearbendkeramik, die Stichbandkeramik, die Trichterbecherkultur, die Lausitzer Urnenfelderkultur und auch slawische Keramik. Am häufigsten und eindruckvollsten tritt die Spätphase der mährisch-slowakischen bemalten Keramik (Lengyel IV) entgegen, insbesondere durch Bruchstücke charakteristischer Gefäße.

VÝZKUM NEOLITICKÉHO A HALŠTATSKÉHO SÍDLIŠTĚ V „SUTNÁCH“ U KYJOVIC (okr. Znojmo)

VLADIMÍR POĐBORSKÝ, Filosofická fakulta UJEP Brno
VĚDOMIL VILDOMEČ, Jihomoravské muzeum, Znojmo

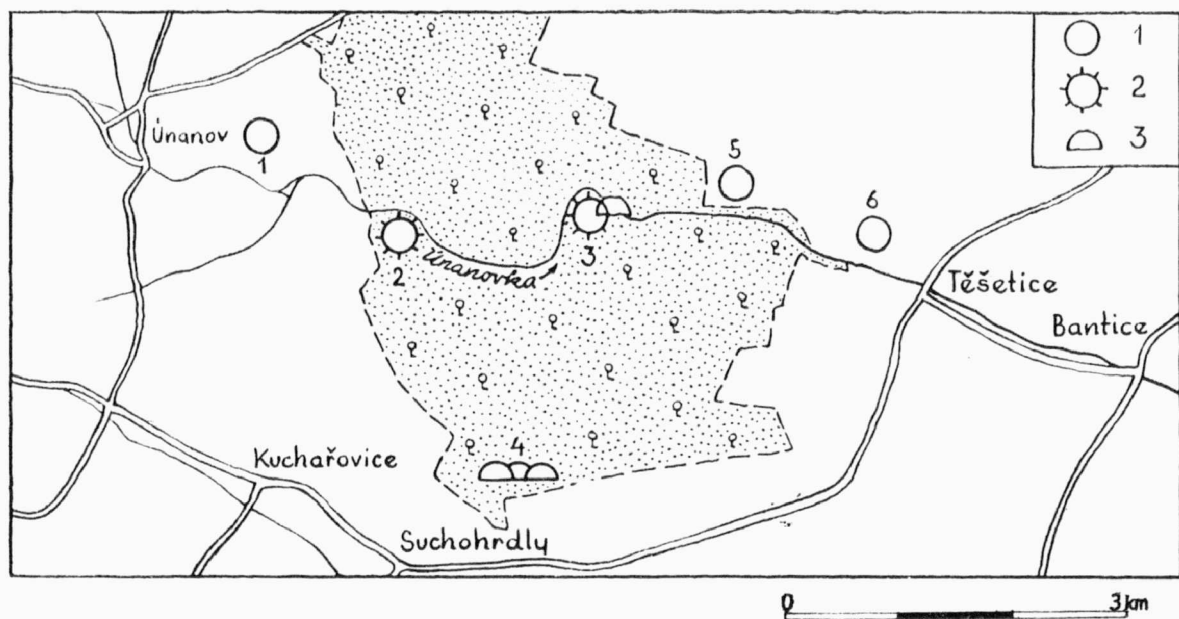
(Obr. 1, tab. 6—13)

Výzkum v poloze „Sutny“ u Kyjovic, okres Znojmo, provádí Prehistorický ústav filosofické fakulty University J. E. Purkyně v Brně a Jihomoravské muzeum ve Znojmě. V roce 1967 jsme navázali na zjišťovací a sondážní práce z let 1958 a 1964¹ a započali se systematickým plošným odkryvem (plocha C — cca 1600 m²).

Naleziště leží těsně při východním okraji lesa Purkrábky, po levém břehu potoka Únanovky, asi 2 km severozápadně obce Těšetic, na katastru Kyjovic. Celé povodí Únanovky je poznamenáno četným pravěkým osídlením, zejména neolitickým a halštatským: Tak hned za vsí Únanovem se nalézají velké, dosud nezkoumané neolitické sídliště s volutovou, píchanou i malovanou keramikou (Obr. 1:1). V samotném lese Purkrábka jsou jednak dvě hradiska — v poloze Deblínek (obr. 1:2) a v poloze Starý Zámek (Obr. 1:3), jednak nejméně dvě skupiny mohyl (Obr. 1:4); obě hradiska nesou nejpočetnější doklady osídlení z pozdní doby bronzové (HB), zejména Starý Zámek však byl obydlen již v eneolitu, ve starší době bronzové a později ještě v pozdním halštatu; v HC — v době trvání horákovské kultury — byla na Starém Zámku zbudována velmožská mohyla. Ostatní mohyly v lese Purkrábka jsou dílem středobronzové, většinou však opět horákovské. Dále ve směru toku

Únanovky pak se nalézají naše poloha „Sutny“ (Obr. 1:5) a na Vinohradech u Těšetice (Obr. 1:6) další neolitická osada, silně porušená osídlením únětické, středodunajské mohylové a zejména opět horákovské kultury.² Také v samotné obci Těšetice a dále v Banticích jsou známy nálezy především z neolitu a eneolitu.

Poloha „Sutny“ je ideálním sídlištním útvarem: Jde o sprašový, jihovýchodně exponovaný svah (Tab. 6:1), chráněný ze západu lesním komplexem a vybíhající na severu v planinu. Rozkládá se v nadmořské výšce 290–265 m. Těsně pod jižním svahem „Suten“ protéká Únanovka, měnící se tu v bažinatý rybník. Naleziště má velmi dobré podmínky pro výzkum, je neporušené a v jeho sprašovém podloží, ležícím na bázi dekalcifikačního horizontu, je dobrá čitelnost a dobře se tu zachovala zejména malba na keramice.

Obr. 1.

Kyjovice (okr. Znojmo). Situační plán „Suten“ (č. 6) a hlavních okolních lokalit. Vysvětlivky značek: 1. sídliště; 2. hradiště; 3. mohyla. — Situationsplan der Flur „Sutny“ (Nr. 6) und der Hauptfundplätze in der Umgebung. Erklärung der Zeichen: 1. Siedlung; 2. Burgwall; 3. Hügelgrab

Dosavadní výzkum na „Sutnách“ prokázal osídlení na ploše nejméně 15 ha a doložil nálezy kultur s volutovou, píchanou a moravskou malovanou keramikou (dále jen MMK), konečně ojedinělé objekty starobronzové a intenzivní odělení halštatské (horákovská kultura). Nejvýznamnějším se zatím jeví osada MMK a horákovské kultury. Halštatské sídliště je koncentrováno spíše ve východní části (v nižších polohách) svahu, zatímco neolitické sídliště pokrývá svah celý, bohatě zejména jeho západnější (hořejší) část.

Dosud jsme prozkoumali 32 sídlištních objektů různých kultur. Především je třeba uvést tři velké jámové objekty s MMK (č. 1, 3, 4). Největší z nich (č. 4) měl osy v nejbližších místech svého nepravidelného půdorysu dlouhé 17 a 12 m (Tab. 6:2) a jeho křivolaké dno dosahovalo hloubky až 2,40 m; objekty č. 1 a 3 měly rozměry jen o málo menší. Objekt č. 4 byl užíván nejméně ve dvou časových fázích (v rámci staršího stupně kultury s MMK): původně zřejmě sloužil jako hliník, později, po částečném zaplnění jámy, vyhloubili v jeho východní části hlubokou kotlovitou obilní jámu a v jeho jihozápadní části (část D Tab. 7:2) zřídili dílnu na roztírání barev, příp. i na broušení kamenných a kostěných nástrojů. V té části jsme zjistili dále zbytky tří hliněných pecí, vyhozených na periferii objektu. Ve vrstvách objektu č. 4 se našlo velké množství keramických zlomků (Tab. 8, 10), četné kostěné a parohové nástroje (Tab. 11), množství zvířecích kostí (také celá medvědí hlava s proraženou lebkou), četné zlomky kamenných broušených nástrojů, větší množství obsidiánové a rohovcové, ojediněle i křišťálové štípané industrie (čepelky, hroty, škrabadla, rydla, srpové nožíky), dále zlomky hliněné lidské i zvířecí plastiky, hliněný šperk, říční škeble s eliptickým výřezem, mazanice, uhlíky, množství červené a žluté hlíny a desítky kamenných podložek s vydřenou základnou. Keramika není dosud zpracována a tudíž její definitivní hodnocení není zatím možné. Výběr hlavních keramických typů osady je na tabulce 8; je zřejmé, že se tu setkáváme se všemi základními keramickými tvary jako jsou hrnce, hrnky, vázy, putny, pernicové misky, misky se zalomeným hrdlem, misky na podstavě, tenkostěnné misečky, jemné pohárky, naběračky, pokličky se zoomorfním držadlem a miniaturní nádoby. Ze zvláštních tvarů zaznamenáváme část střechy modelu chaty

a zlomek misky na dvou destičkovitých nožkách. Keramika je z velké části polychromně malovaná. Na mnohých střepech (Tab. 10) se dodnes dochoval pastózní žlutý nános s tence rýsovaným meandroidním vzorem. Ornamentační bohatství malované keramiky tvoří následující prvky: červená eliptická oka v negativně vymezeném tmavém (hnědém, černém) pruhu, šachovnicovitě střídané polychromní čárky, žluté vlnité linie, polychromní meandry, červené klínovité motivy, prosté polychromní pásy atd. Hojně jsou dále střepy s ostře rýsovanou ornamentací (meandry, spirály), doplněnou v některých případech červenou nebo fialovou barvou mezíplach. Tenkostěnná keramika z jemně plavené světle šedé hlíny upomíná na plavenou keramiku volutové kultury; starší volutové tradice lze ostatně hledat i v rýsované ornamentaci. — Z objektu č. 4 jsme dále získali již celkem přes 35 zlomků hliněných plastik, vesměs „střelického“ typu, tj. s pahýlovitě naznačenými rukama (Tab. 9). Ojedinelé jsou i malované či nesou jinou plastickou výzdobu (Tab. 9:2). Torzo zobrazené na tab. 9:3 pochází ze sošky vysoké podle proporcionálního propočtu nejméně 45 cm. Plastika na tab. 9:1 je zatím ojedinelá: jde opět o ženskou postavu, jejíž tělo přechází do dlouhé splývající suknice, zdobené vespod drobnými pupíčky. Našlo se i několik hlaviček s naznačeným obličejem a účesem, řada nožek s naznačeným chodidlem a kolenem a také ruka ohnutá v pravém úhlu. Zvířecí sošky představují asi psa či berana. Objevila se i hliněná plastika napodobující kamenné kopytovité klíny. Přimo ve vrstvách objektu č. 4 ležely i střepy volutové a zejména píchané keramiky.

Další dva velké objekty s MMK (č. 1 a 3) vykazovaly obdobnou, ač nálezově poněkud chudší situaci. Vedle toho se zjistilo několik menších a mělčích jam stejné kulturní i časové hodnoty, keramicky rovněž velmi bohatých.

Zvláštní zmínky zasluhuje seskupení kulových jam v místě severně objektu č. 4 (Tab. 6:2). Jamky dávají zatím neúplný půdorys zřejmě pětiřadého sloupového domu. Podle nálezů střepů s píchanou výzdobou v některých kulových jamkách by bylo možno předběžně přiřadit tento dům kultuře s píchanou keramikou; avšak vzhledem k tomu, že v rámci uvedeného seskupení jamek se nalézá také jáma s píchanou keramikou (objekt č. 9) a že půdorys domu na dosud otevřené ploše je kusý, je s datováním objektu nutno vyčkat dalších zjištění. Existence kulových jamek na lokalitě má zatím význam spíše všeobecný a naznačuje možnost vyřešení otázky druhu a typu sídelní jednotky lidu s MMK; na třech dalších místech plochy C jsme totiž zachytili zbytky menších obdélníkových sestav kúlů (6×4,5 m; 4,5×4 m; 5×3,5 m), dávajících jisté předpoklady k úsudku, že by tu mohlo jít o zbytky kulových domů kultury s MMK.

Dalším zjištěním roku 1967 je objev žlábků (Tab. 7:1), vybíhajícího zpod objektu č. 8 a pokračujícího jižním směrem do neprokopané plochy. Žlábek je široký 30–45 cm a jeho hloubka (v menší dosud vybrané části) dosahuje až 60 cm. Zdá se, že obě sídelní fáze objektu č. 8 (fáze MMK a fáze horákovská) žlábek porušily; měl by tudíž být starší než MMK I. Důležitý je i střepový materiál z výplně žlábků: jde zatím výhradně o zlomky volutové keramiky. I v tomto případě však je nutno s konečnými závěry o datování i funkci žlábků vyčkat otevření další plochy.

Nakonec se chceme zmínit a halštatském osídlení, rozptýleném i na odkryté ploše C v horní části naleziště, koncentrovaném však zejména ve východní části „Suten“. Zemnicový objekt č. 10 (Tab. 12) představuje typickou chýši horákovské kultury. Je celkem pravidelného kruhového tvaru (Ø cca 6 m). Z jižní strany měla vchod a zevnitř lavicovitý schůdek. Vzhledem k položení na jižním svahu měla chýše dno vyrovnáno do horizontu (jak je patrné ze severojižního řezu); hloubka dna zemnice tudíž klesala po svahu. Není zřejmě náhodné, že právě při jižním obvodu stěn chýše jsou nepravidelně rozmístěny kulové jamky, z nichž alespoň některé dokládají existenci sloupů nesoucích střechu. Střecha v této části nutně čněla do výšky nejméně 2 m, zatímco směrem proti svahu, kde dno zemnice sahalo do hloubky až 2 m od povrchu, mohla dosedat až na úroveň terénu. Ze severu přiléhala k zemnici hliněná, kameny obestavená pec, která se po destrukci střechy a zaplnění zemnice svezla k severnímu okraji ještě patrné jámy. Destrukci této pece jsme zjistili na ploše cca 3 m² hned pod ornici, v nejhořejší vrstvě výplně objektu č. 10 (Tab. 12). V popelovité výplni objektu se našla běžná horákovská keramika, jejíž výběr podává tab. 13, dále množství zvířecích kostí (též 2 zlomky lidské lebky), 2 přesleny, hliněná kolečka a kusy mazanice.

Chceme-li shrnout závěrem dosavadní výsledky výzkumu osady na „Sutnách“ můžeme konstatovat:

1. Osídlení lidem volutové kultury je zatím doloženo jen sporadickými nálezy keramiky (výzdoba notových značek); pocházejí buď z vrstev objektu 4 nebo ze žlábků. Samostatné objekty s volutovou keramikou jsme zatím nezjistili.

2. Klasická píchaná keramika je jednak z vrstev objektů s MMK, jednak ze samostatných menších jam (např. obj. č. 5, 9 aj.) a některých kulových jamek. Objekty s píchanou keramikou jsou materiálově chudé a také jejich výplň se liší strukturou i zbarvením od vrstev objektů s MMK. Z objektu č. 4 s malovanou keramikou pochází větší množství píchané keramiky než ze všech samostatných objektů s píchanou keramikou. Píchaná keramika náleží vesměs mladší fázi dané kultury.³

3. Osídlení s MMK je reprezentováno především velkými „hliníky“ (obj. č. 1, 3, 4) s velmi bohatým inventářem, dále drobnými jámami (obj. č. 7, 13, 14, 15 aj.) a s velkou pravděpodobností i třemi kulovými domy středních rozměrů. Datování žlábků do lengyelského neolitu je zatím nejisté.

Osada s MMK se zdá pocházet ze staršího stupně této kultury,⁴ z rozpětí jeho I. a maximálně ještě 2. fáze.

4. Halštatský sídelní horizont je reprezentován zemnicí (obj. č. 10) a dalšími menšími jámami (obj. č. 12, 17 aj.). Kulturně náleží mladší horákovské kultuře a jeví se souběžný a částečně mladší než prozkoumaná osada na nedalekých Vinohradech u Těšetic. O vztazích horákovského sídliště na „Sutnách“ k mohylám v lese Purkrábka, které jsme zmínili úvodem, se nelze zatím vyslovit.

Poznámky:

¹ Srov. V. Podborský, Eine neolithische Siedlung mit bemalter Keramik bei Kyjovice (Bezirk Znojmo), Südmähren, Sborník prací filosofické fakulty University v Brně E 11, 1966, 15–22, tab. I–VIII; týž, Site a céramique peinte morave près de Kyjovice (Moravie), Investigations archéologiques en Tchécoslovaquie, Praha 1966, 67, tab. A.

² V. Podborský, Sídelní nálezy z neolitu a doby bronzové v poloze „Vinohrady“ u Těšetic (okres Znojmo), Sborník prací filosofické fakulty University v Brně E 9, 1964, 19–46, tab. I–VI; týž, Die Hallstattsiedlung in Těšetice, Fontes archaeologici Pragenses 9, 1965.

³ Podle třídění M. Steklé-Zápotočké (AR 11, 1959, 211 ad.) jde o III.–IV. fázi kultury s píchanou keramikou.

⁴ F. Vildomec, O moravské neolithické keramice malované, OP 7–8, 1928–1929, 1 ad.

AUSGRABUNG DER NEOLITHISCHEN UND HALLSTATTZEITLICHEN SIEDLUNG AUF DER FLUR „SUTNY“ BEI KYJOVICE (Bez. Znojmo)

Die Grabung auf Flur „Sutny“ bei Kyjovice führt das Prähistorische Institut der philosophischen Fakultät J. E. Purkyně zu Brünn und das Südmährische Museum in Znojmo durch. Im Jahre 1967 knüpften wir an die Arbeit vom Jahre 1964¹ an und begannen mit der systematischen Flächenabdeckung (Fläche C — cca 1600 m²).

Auf der angeführten Fläche konnten wir 32 verschiedene Siedlungsobjekte feststellen und zum Teil untersuchen, die der Stichbandkeramik, der mährischen bemalten Keramik und der hallstattzeitlichen Horákov-Gruppe angehören. Am wichtigsten ist Objekt Nr. 4 (Taf. 6:2) mit neolithischer bemalter Keramik (Taf. 8, 10), zahlreichen Knochengeräten (Tab. 11), einer Menge Tierknochen, mit Erzeugnissen der geschliffenen Steinindustrie und der Abschlagindustrie, mit Tonplastiken (Taf. 9) u. ä. m. Die Keramikfunde datieren das Objekt in die ältere Stufe der mährischen bemalten Keramik.⁴ Die Keramik ist bunt bemalt (gelb und rot in verschiedenen Farbtönen) und es erscheinen auch fein gezeichnete Ornamente (Mäander und Spirale); jüngere Stichbandkeramik begegnet ebenfalls. Das Objekt Nr. 4 (Länge 17 m, Breite 12 m, Tiefe stellenweise bis 2,40 m) benützte man mindestens in zwei Zeitphasen; ursprünglich hatte es als Lehmgrube gedient, später, nach dem die Grube teilweise aufgefüllt war, schachtete man in ihrem östlichen Teil eine tiefe kesselförmige Getreidegrube aus und richtete in ihrem südwestlichen Teile eine Werkstatt zum Auftragen von Farbstoff, allenfalls auch zum Schleifen von Stein- und Knochengerät (Taf. 7:2) ein; in diesem Teile trafen wir ferner Reste dreier Lehmöfen bis an den Rand des Objekts geräumt, an.

Nördlich von Objekt Nr. 4 entdeckten wir eine Anhäufung von Pfostenlöchern, die den unvollkommenen Grundriß eines Pfostenhauses mit fünf Pfostenreihen ergaben. Nach den nicht allzu häufigen Funden von Stichbandkeramikscherben in einigen Pfostenlöchern konnte das Haus der jüngeren Phase der Stichbandkeramik zugesprochen werden.³ An drei weiteren Plätzen der Fläche C beobachteten wir Pfostengrundrisse von kleinerer rechteckiger Gestalt (6 × 4,5; 4,5 × 4 m; 5 × 3,5 m), die die Vermutung gestatten, daß es sich um Pfostenhäuser der Kultur mit mährischer bemalter Keramik handeln könnte.

Unterhalb des Objekts Nr. 8 (= eine Grube mit mährischer bemalter Keramik, die von einer hallstattzeitlichen Grube überlagert wird) beginnt ein Graben (Breite 30–45 cm, Tiefe bis 60 cm), der unmittelbar nach Süden führt, dann die Richtung ändert und westwärts in dem noch unerforschten Teil der Fläche fortsetzt. Aus der Grabenaufschüttung traten Linearbandkeramikscherben zutage. Bislang jedoch kann man nicht mit Sicherheit sagen, ob der Graben eine Umwehrung oder lediglich eine Umzäunung bedeutete. Auch die Datierung des Grabens ist problematisch.

Die hallstattzeitliche Besiedlung repräsentiert neben einer Reihe kleinerer Gruben vor allem ein kreisrundes Grubenhaus (Ø = 6 m) mit Pfostenlöchern an dem südlichen Teil der Bodenumrißlinie und am Eingang an der südlichen Seite (Taf. 12). Das Haus befand sich an einem ziemlich stark geneigten Hang und darum glich man den Fußboden horizontal zu einer Ebene aus. An der Nordseite schloß sich an das Grubenhaus ein mit Steinen umgebener Lehmofen an, der nach dem Einsturz der Hütte gegen den Nordrand der noch sichtlichen Erdgrube hin zusammenfiel. In der aschigen Auffüllung des Objekts Nr. 10 fand man die übliche Siedlungskeramik der jüngeren Horákov-Kultur (Taf. 13), eine Menge Tierknochen, fragmentäre Menschenschädel, 2 Spinnwirtel, Tonräder und Lehmverstrichbrocken.

NÁLEZ PRAVĚKÉ KERAMIKY V OPAVĚ - KYLEŠOVICÍCH

VLASTA ŠIKULOVÁ, Slezské muzeum, Opava

Na podzim roku 1967 odevzdal Karel Váleček Slezskému muzeu v Opavě pravěké střepey, které našel při kopání jam pro zasazení jabloní na zahradě domu na Josefské ulici č. 5 podél hranice parcely, sousedící se zahradou domu č. 7. Zahrada je na mírném jižním svahu, pod níž teče řeka Moravice. Jámy byly kopány do hloubky 70 cm, kde byla tmavě hnědá hlína vystřídána žlutkou. Střepey byly údajně v hloubce 30—40 cm. Jsou to hladké střepey z den a výdutí asi pěti hrubých nádob, z hlíny s příměsí křemičitého písku, vypálené do světle hnědé a šedé barvy. Pouze podle charakteristických lomů v místech, kde byla výduť spojena se dnem nádoby, můžeme je s výhradou zařadit do mladší doby kamenné. Při obhlídce naleziště, která se pro pozdní ohlášení uskutečnila až po zaházení jam, jsme kromě několika dalších střepeů nenašli nic, co by pomohlo zpřesnit charakter nálezu. Zřejmě jde o sídliště, pro něž právě jižní svahy nad řekou byly nejvýhodnějším místem.

EIN FUND VORGESCHICHTLICHER KERAMIK IN OPAVA - KYLEŠOVICE

Im Herbst 1967 fand man im Garten des Hauses Nr. 5 in der Josefsgasse in Opava-Kylešovice durch Zufall Scherben grober Gefäße, die vermutlich aus der jüngeren Steinzeit stammen.

JASPISOVÁ ČEPEL Z KOMÁROVA (okr. Opava)

VLASTA ŠIKULOVÁ, Slezské muzeum, Opava
(Tab. 14:4)

Na podzim 1967 našel zaměstnanec Melioračního družstva v Opavě Jiří Nistor při hloubení sondy pro kanalizační potrubí v Komárově (okr. Opava) čepel, kterou odevzdal Slezskému muzeu v Opavě. Místo nálezu je nedaleko železniční stanice na trojúhelníkové ploše ohraničené silnicí na Hrabýň, železniční tratí, která ji přetíná, a budovou vrátnice Braněckých železáren. Čepel je vyrobena z tmavě červeného jaspisu, 75 mm dlouhá a na levém ostří má nepravou retuš. Byla nalezena v ornici, která zde sahá do hloubky 40 cm. V sondě ani v jejím okolí se nevyskytly žádné další nálezy, které by svědčily o pravěkém osídlení tohoto místa.

EINE JASPISKLINGE IN KOMÁROV (Bez. Opava)

Im Herbst 1967 fand man in Komárov (Bez. Opava) zufällig eine Klinge aus dunkelrotem Jaspis mit unechter Retusche. Sie ist 75 mm lang. In der Nähe der Fundstelle gab es keine weiteren Belege einer vorzeitlichen Besiedlung.

DALŠÍ NÁLEZY Z ENEOLITICKÉHO MOHYLOVÉHO POHŘEBIŠTĚ OHROZIMSKÉHO TYPU V LUTOTÍNĚ (okr. Prostějov)

ANNA MEDUNOVÁ-BENEŠOVÁ, AŮ ČSAV Brno
(Tab. 15:1)

Muzeu v Prostějově byl předán další materiál pocházející ze zárového pohřebiště ohrozimského typu v Lutotíně, okr. Prostějov. Dodal jej A. Luckner, který jej vybral v r. 1961 nebo 1962 ze základů novostavby svého domku u lutotínského nádraží. Jsou to střepey hrncovité nádoby se zesfle-

ným okrajem, zdobeným prstovými vpichy a s lalokovitými pupky, dále několik nezdobených střepů patrně z další nádoby a šálek se svisle kanelovanou výdutí a vývalkovitě členěným uchem. Tato keramika patří nepochybně do souboru již publikovaných nálezů z této lokality.¹

Poznámka:

- ¹ A. Benešová, Eneolitické zárové hroby v Lutotíně, Přehled výzkumů 1957, Brno 1958, 98–99;
A. Medunová-Benešová, Eneolitické mohyly ohrozimského typu na Moravě, Pam. arch. 58 1967, 341.

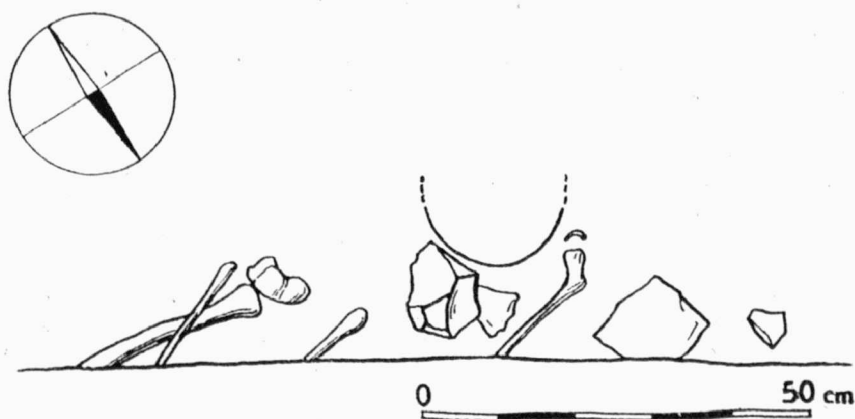
NEUE FUNDE
AUS DEM ÄNEOLITHISCHEN HÜGELGRÄBERFELD
VOM TYPUS OHROZIM IN LUTOTÍN
(Bez. Prostějov)

Das Museum zu Prostějov gewann weiteres Material, das aus dem Brandgräberfeld vom Typus Ohrozim in Lutotín, Bez. Prostějov, stammt. Die Funde brachte A. Lucker, der sie im Jahre 1961 oder 1962 bei der Ausschachtung des Erdreichs für die Grundmauern seines Neubaus beim Bahnhof von Lutotín hob. Es handelt sich um Scherben eines Topfs mit verdicktem Rand, der mit Fingereindrücken und lappenförmigen Knubben verziert ist, ferner um einige unverzierte Scherben vermutlich von einem weiteren Gefäß und eine Tasse mit Senkrechtkanneluren und durch Wulste gegliedertem Henkel. Diese Keramik gehört ohne Zweifel zu der Tonwarenkollektion, die von diesem Fundort bereits veröffentlicht wurde.¹

NÁLEZ LIDSKÝCH KOSTÍ
NA ENEOLITICKÉM SÍDLIŠTI V HOLASOVICÍCH
(okr. Opava)

VLASTA ŠIKULOVÁ, Slezské muzeum, Opava
(Obr. 2, tab. 15:2–5)

20. června 1967 ohlásili družstevníci z JZD Holasovice (okr. Opava) nález lidských kostí. Ihned jsem do Holasovic odjela a zjistila jsem, že k nálezu došlo při generální opravě starého kravína bývalého velkostatku na známé ostrožně uprostřed obce. Kravín stojí na jihovýchodní straně ostrožny (parc. č. 85/4), po jejímž obvodu jde kamenná ohradní zeď. Mezi kravínem a ohradní zdí vykopali do hloubky 90 cm sondu pro základy přístavku na přípravu krmiv. Sonda široká 55 cm a dlouhá 380 cm je kolmá na zeď kravína, od jehož jižního rohu je vzdálena 770 cm. Dále zahýbá v pravém úhlu a končí u starého betonového zdiva vstupu do budovy. Složení prokopané hlíny je naprosto

Obr. 2.

Holasovice (okr. Opava). Lidské kosti v sondě. — Menschenknochen im Probegraben.

jednotné. Je to tmavě šedá až černá hlína, obsahující střepy nádob a kusy mazanice. Vzhledem k naprosto jednotnému složení kulturní vrstvy není vyloučeno, že již při stavbě kravína byl zde terén snižován a tak zůstala jen nejspodnější vrstva nebo její část. Počínaje od zdi budovy sahá v délce 260 cm do hloubky 93 cm, dále pak se její mocnost o 10 cm zmenšuje. Pod ní je již světle hnědé sprašové podloží. Výkop zde v hloubce 85 cm zachytil pozůstatky několika jedinců, jejichž lebky byly vzdáleny asi 100 cm od zdi. Ostatní kosti pokračovaly až do vzdálenosti 200 cm. O způsobu jejich uložení nemohli nalezcí sdělit nic bližšího. Uváděli pouze, že u kostí leželo dno větší nádoby. Některé z těchto kostí jsou ohořelé. Kromě lidských kostí vyskytly se mezi materiálem vyházeným ze sondy i zlomky kostí zvířecích.

Zpod jihozápadní stěny sondy vyčnívalo ještě několik poškozených dlouhých kostí a stlačená lebka, které jsem vyzvedla, aby nebyly zalaty betonem. Mezi těmito zbytky ležely porůznu hladké střepy z větších nádob, mazanice a kusy slepence. V hlíně vyházené ze sondy byly i střepy ze zdobených okrajů nádob a půlka přeslenu. Keramika patří k inventáři pozdního stupně nálevkovitých pohárů a keramiky kanelované, jež je ve zdejších nálezech nejvíce zastoupena.¹ Nález lidských kostí na holasovickém sídlišti je prvním dokladem nespálených tělesných pozůstatků lidí z mladší doby kamenné na území československé části Slezska.

K dalšímu zásahu do eneolitické kulturní vrstvy zde došlo začátkem října, kdy se podél severozápadní zdi kravína kopala do hloubky 80 cm sonda pro kanalizaci, široká 60 cm. Zde přímo před bočním vchodem našli v tmavé vrstvě střepy, které byly odevzdány, když sonda byla již zaházena. Je mezi nimi střep nádoby mísovitěho tvaru, zdobené na hraně výduti a válcovitěho hrdla kolmými nehtovými vrypky. Dva střepy jsou z okraje zásobnice válcovitěho tvaru se zdrsněným povrchem a dvojitou přesekávanou páskou pod okrajem. Z dalších střepů bylo sestaveno torzo nádoby, zdobené pod okrajem řadou kolmých nehtových vrypů a hrotitým výčnělkem, jehož protějšek se nedochoval.

P o z n á m k a :

¹ L. Jisl, Záchranný výzkum eneolitických jam z Holasovic a Opavy roku 1953, Časopis Slezského muzea, B—IV (1954—1955), str. 36—43;

A. Houšková, Keramika nálevkovitých pohárů na Moravě, Fontes archaeologici pragenses 3 (1960), str. 13—14;

V. Šikulová, K otázce rybolovu v mladší době kamenné, Časopis Slezského muzea, B—X (1961), str. 2.

EIN MENSCHENKNOCHENFUND IN DER ÄNEOLITHISCHEN SIEDLUNG IN HOLASOVICE (Bez. Opava)

Die äneolithische Siedlung in Holasovice (Bez. Opava), die schon seit dem Jahre 1816 bekannt ist, breitet sich auf einem niedrigen Lößhügel aus, den die Oppa umfließt. Die Anhöhe ist zum großen Teile durch Wirtschaftsgebäude bebaut. Am 20. Juni 1967 fand man bei der Ausschachtung eines Fundamentgrabens für den neuen Kuhstallanbau an der südöstlichen Mauer des alten Kuhstalls Menschenknochen, die von mehreren Personen stammen. Sie lagen in der Tiefe von 85 cm in einer dunkelgrauen Siedlungsschicht, die überdies Gefäßscherben und Lehmverputzbrocken barg und von der heutigen Geländeoberfläche bis zum hellbraunen Lößuntergrund reicht. Nach Aussage der Finder wurden die Knochen auf einer Fläche von 55 × 100 cm Ausmaß angetroffen. Die Köpfe lagen auf der nordwestlichen Seite, über die Lage der übrigen Knochen konnten wir nichts genaueres mehr erfahren. Einige dieser Knochen zeigen Brandspuren. Neben Menschenknochen fanden sich im ausgehobenen Material auch Tierknochen. Aus der südwestlichen Grabenwand ragten mehrere beschädigte lange Knochen und ein eingedrückter Schädel heraus, die ich ausgrub, um sie vor der Betonierung zu bewahren. Unter diesen Knochenresten lagen hier und da Scherben von unverzierten größeren Gefäßen, Lehmverputzbrocken und Konglomeratstücke. Im ausgeschachteten Erdreich waren auch verzierte Gefäßbrandscherben und ein halber Spinnwirtel. Die hier angetroffene Tonware gehört der Spätphase der Trichterbecherkultur und der Kultur mit kannelierter Keramik an, die in dem Fundgut von hier am stärksten vertreten ist.¹ Der oben erwähnte Menschenknochenfund ist der erste Beleg unverbrannter Körperreste von Menschen der jüngeren Steinzeit, der im Bereiche der Tschechoslowakei gehörigen Teils Schlesiens zutage trat.

Anfangs Oktober schnitt man die äneolithische Schicht hier erneut, als man an der nordwestlichen Wand des Kuhstalls einen bis 80 cm tiefen Graben für die Kanalisation aushob. Die hier gefundenen Scherben wurden nach der Zuschüttung des Grabens dem Schlesischen Museum zu Opava übergeben. Zu dem Scherbengut gehört u. a. das Bruchstück einer Schale, die an der Grenze von Wölbung und Zylinderrand senkrechte Nägeleindrücke als Verzierung trägt. Zwei Randscherben stammen von einem zylinderförmigen Vorratsgefäß mit gerauhter Oberfläche und doppelter Kerbreihe unter dem Rand. Aus weiteren Scherben gelang es, ein Gefäßfragment zu bilden, das unter dem Rand eine Reihe senkrechter Nägeleindrücke und eine spitzige Knubbe zieren.

ANTROPOLOGICKÝ POSUDEK O LIDSKÝCH KOSTECH Z HOLASOVIC

(okr. Opava)

MILAN STLOUKAL, AŮ ČSAV Brno

(Tab. 16:1-2)

K antropologickému rozboru byly dány zlomky lidských kostí, nalezené při záchranné akci v Holasovicích v červnu 1967. Většinu kostí našli dělníci při kopání základů přístavku a vyzvedli je před příchodem V. Šikulové. Vedle lidských kostí zde byl i další materiál z eneolitického sídliště, střepy, mazanice aj., z toho některé kusy ohořelé. Při vlastní záchranné akci V. Šikulová odkryla ještě další lidské kosti ze stěny výkopu a v přesně označených sáčkích dodala k rozboru. Tyto odborně vyzvednuté kosti však bezpochyby náležejí k první skupině kostí, vyzvednutých dělníky. Můžeme tedy o všech antropologických nálezech z této záchranné akce v Holasovicích hovořit jako o jediném celku, v němž byly rozpoznány pozůstatky nejméně pěti osob. Jsou zde totiž kosti z nejméně pěti lebek a zlomky postkraniálních skeletů, u nichž nelze rozhodnout, ke které z nalezených lebek patří. Zdá se, že většina nalezených kostí z postkraniálních skeletů patří jen dvěma osobám, jedné dospělé a jedné nedospělé, která dosud neměla přirostlé epifyzy u dlouhých kostí; zlomkovitost nálezu však nedovoluje bezpečné určení. Při posudku se proto opírám výhradně o nálezy lebek:

1. Lebka ženy, zemřelé ve věku *maturus* (přesněji mezi 40 a 50 lety). Lebce chybí dolní čelist a většina pravé poloviny horní čelisti, jinak je nepoškozená, středně robustní, švy jsou většinou obliterated i na lamina externa. V laterální normě má plochou glabellu I. stupně, strmé čelo, oblé temeno a mírně vytažený týl se zcela plochou protuberantia occipitalis externa I. stupně. Bradavkové výběžky jsou malé, spánkové šupiny široce klenuté, na středně masivních lících kostech jsou malé marginální hrbolky, kořen nosu je mělký. V normě vertikální má lebka obrys pentagonoidu, v normě frontální zcela ploché nadočnicové oblouky, ostré horní okraje obou očnic, středně široký kořen nosu a výraznou špičákovou jámu na levé straně. Z chrupu jsou v zachované polovině horní čelisti zachovány pouze tři zuby, dva z toho (1. a 2. stolička) silně destruovány kazem, třetí zub (druhý třenovec) silně obroušen (abrase 2. až 3. stupně); alveoly pro oba řezáky, špičák i první třenovec jsou dokonale zhojeny po intravitální ztrátě, lůžko pro zuby moudrosti je otevřené, M 3 se ztratila po smrti.

Metrická charakteristika lebky:

největší délka lebky (1)	187	— velmi dlouhá
délka base lebky (5)	99	
největší šířka lebky (8)	143	— středně široká
nejmenší šířka čela (9)	101	
šířka týlu (12)	113	
výška lebky ba-b (17)	135	— vysoká
obvod lebky (23)	527	
týlní tětíva (31)	100	
kapacita lebky vypočítaná (38)	1491	— aristencefalní
délka obličeje (40)	95	
bizygomatická šířka (45)	126	— široká
výška horního obličeje (48)	67?	— střední
šířka očnice (51)	42	
výška očnice (52)	34	
index délkošířkový (I 1)	76,5	— mesokran
index délkovýškový (I 2)	72,2	— orthokran
index šířkovýškový (I 3)	94,3	— metriokran
index transv. frontoparietální (I 13)	70,7	— eurymetop
index horního obličeje (I 39)	53,1	— mesen
index očnice (I 42)	81,0	— mesokonch
alveolární index (I 60)	95,9	— orthognat

Jde tedy o leptodolichomorfní ženskou lebku.

2. Lebka dospělého člověka, zemřelého ve věku *adultus* (přesněji asi mezi 30 a 40 lety). Je zachována pouze mozkovna s rozbitou bází, švy jeví teprve první náznaky srůstání. V normě laterální má středně vyklenutou glabellu III. stupně, klenuté čelo, oblé temeno a slabě vyklenutý týl. Bradavkové výběžky jsou středně velké, poměrně úzké, ale dlouhé. V normě vertikální má lebka obrys úzkého ovoidu, v normě frontální středně vyklenuté nadočnicové oblouky a středně tlustý horní okraj očnic.

Metrická charakteristika lebky:

největší délka lebky (1)	190	— dlouhá až velmi dlouhá
největší šířka lebky (8)	134	— úzká až střední
nejmenší šířka čela (9)	98	

obvod lebky (23)

528

délkošířkový index (I 1)

70,6 — dolichokran

transv. frontoparietální index (I 13)

73,2 — eurymetop

Jde tedy o dolichomorfní lebku, u níž je obtížné určit pohlaví zemřelého; proto u označení absolutních měr uvádím dvě charakteristiky.

3. Zlomek lebeční klenby dospělého muže, zemřelého ve věku *maturus*, přesněji asi mezi 40 a 50 lety. Zachovala se většina čelní šupiny a části obou temenních kostí, lebeční švy srůstají (na *lamina interna* je šípový šev již obliterován). Nadočnicové oblouky jsou výrazně vyklenuty (*glabella* je poškozena), horní okraje obou očnic jsou velmi tlusté.

4. Větší zlomek čelní šupiny z mužské lebky a několik dalších fragmentů lebečních kostí. *Glabella* je středně vyklenuta, horní okraj pravé očnice je tlustý, nadočnicové oblouky středně výrazné. Všechny lebeční kosti jsou tlustostěnné, věncový šev byl zřejmě zcela otevřen. Diagnóza pohlaví na základě tohoto zlomku samozřejmě není bezpečná, ale přece je větší pravděpodobnost, že jde o pozůstatky muže.

5. Zlomky gracilních lebečních kostí, čelní šupiny, týlní šupiny a obou kostí temenních, švy mezi nimi jsou zcela otevřené. Vzhledem k tomu, že mezi částmi postkraniaálních skeletů, které byly spolu s těmito lebkami nalezeny, jsou také neepifyzované dlouhé kosti, je možné, že v tomto případě jde o lebku, která patří k těmto pozůstatkům, tedy o lebku nedospělého člověka.

Kromě těchto vyjmenovaných částí lebek byly v nález, předloženém k rozboru, ještě další zlomky lebek (části dvou horních čelistí, zlomky dvou spánkových kostí aj.), u nichž není možné zjistit, ke které z popsaných lebek patří.

Celkově tedy můžeme shrnout, že v nález z Holasovic byly rozeznány pozůstatky jedné ženy, dvou mužů, jedné další dospělé osoby a jedné osoby nedospělé. Zachovala se ovšem jen malá část pozůstatků těchto osob, většinou ve zlomech, některé fragmenty jsou, jak již bylo řečeno, ohořelé a mezi těmito lidskými kostmi jsou i zlomky kostí zvířecích. Za této situace se samozřejmě vynoří myšlenka, že může jít o svědectví antropofagie. Ovšem z antropologického hlediska nejsou pro tento názor doklady, na kostech nejsou patrné stopy umělých zásahů.

DER ANTHROPOLOGISCHE BEFUND

ÜBER DIE MENSCHENKNOCHENFUNDE VON HOLASOVICE

Bei der Rettungsgrabung in Holasovice im Juni 1967 hob V. Šikulová auf einem äneolithischen Siedlungsplatz u. a. auch Menschenknochen. Nach der anthropologischen Analyse stammen diese Knochenreste von mindestens fünf Personen. Es handelt sich um Überreste einer erwachsenen Frau, zweier erwachsener Männer, einer jugendlichen Person und einer weiteren erwachsenen, bei denen es aber nicht möglich war, das Geschlecht des Verstorbenen zu bestimmen. Es fanden sich hier sowohl Schädelteile, als auch Bruchstücke des postkranialen Skeletts, aber größtenteils konnte man nicht feststellen, ob diese Teile zusammengehören. Nur der Frauenschädel ist verhältnismäßig gut erhalten und konnte gemessen werden (die Maße sind im tschechischen Text angeführt), einige Messungen konnten auch an dem Schädel jenes erwachsenen Menschen vorgenommen werden, von dem wir nicht sagen können, ob er einem Manne oder einer Frau gehörte. Der Zustand des Fundes spricht für Anthropophagie, es fehlen jedoch vom anthropologischen Gesichtspunkt aus die Belege hierfür; Spuren künstlicher Eingriffe konnten nicht festgestellt werden

NOVÝ NÁLEZ Z BÁNOVA

(okr. Uherské Hradiště)

JIŘÍ PAVELČÍK, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 14:1-2)

Při revizi na známé lokalitě Bánov-Hrad jsme zjistili, že v severní části lomu došlo k sesuvu a obnažení kulturních vrstev. Při jejich prohlídce jsme získali z horní světle hnědé hlíny zlomky keramiky a drobné železné předměty, které lze zhruba datovat do konce XIV. až do druhé poloviny XV. stol.¹

Ve spodní černé kulturní vrstvě jsme našli zlomky bošácké keramiky s typickou výzdobou kolky, širokým brázděným vpichem a slámováním. Vedle střeptů zaujaly naši pozornost dvě drobné kostěné ploténky, získané přímo z vrstvy, u nichž bych se chtěl pozastavit.

Prvá z nich má tvar obdélníka se zkosenou jednou (nebo oběma?) z kratších stran, zatímco druhá je odlomena a chybí. Ploténka byla vyřezána z kompakty ploché kosti a na své svrchní straně je

pečlivě vyleštěna. Podélně je lehce prohnutá. Okraj kratší z obou delších stran lemuje nepravidelná strmá klikatka pozitivně vyrytá vrubořezem mezi dvě předrýsované tenké linie. Při kratší stěně jsou umístěny dva otvůrky a třetí sedí uprostřed dochované délky klikatky. Zbytky eruptivních kráterků na rubové straně destičky dokazují, že otvory byly vrtány poměrně tupým předmětem pod velkým tlakem nebo že vznikly při přímém přibití destičky na podložku. Funkce ploténky není jasná. Lze toliko konstatovat, že patrně sloužila k intarzování nějakého blíže nedefinovatelného předmětu (koňský postroj, sedlo, řemen, toulec, rukojeť nože?). Rozměry: D — 57 mm, š — 16 mm, s — 1,5 mm, Ø ot — 2 mm (Tab. 14:2).

Druhá ploténka má tvar obdélníka a byla odlomena z většího předmětu, který měl zaoblené rohy (na destičce je dochován jen jeden a i ten je oštipán). Okraje předmětu lemovala měkká klikatka — skoro až vlnice — pozitivně provedená vrubořezovou technikou mezi předem předrýsované dvě jemné linie. Proti rohům do úhlů, které svírají linie klikatky, byly umístěny po jednom otvůrky. Rubní stranu destičky pokrývají nepravidelně vedené podélné linie. Z dochovaného rohu vybíhají tři kolmé linie, které přibližně sledují průběh okraje. Po poškození původního předmětu byla na nalezené části polovina lomu zbroušena a destička nově používána jako nůž či škrabka. Předmět byl vybroušen patrně z kompakty jeleního parohu nebo dlouhé kosti velkého savce (tur). Rozměry: D — 47 mm, š — 16 mm, s — 1 mm, Ø ct — 3,5 mm (Tab. 14:1).

Funkce a původní účel předmětu, z něhož byla destička č. 2 odlomena, není zcela jasný. Způsob zpracování kostí, výzdoba a umístění otvorů nás opravňují vyslovit domněnku, zdali se nejedná o pásovou záponu. Pak ovšem vystupuje otázka, jakého typu. Na základě tvaru destičky, která zřejmě představuje bázi zápony, vidíme, že s největší pravděpodobností musíme vyloučit typ Sulejovice—Veletice,² s nímž má náš kus shodnou techniku výzdoby. Závažné rozdíly však zjišťujeme v umístění otvorů, které u uvažovaného typu jsou vždy umístěny při středu dolní kratší stěny a ne v jejích rozích a ve výzdobě, která mimo okraje běží i středem předmětu. Z případného uvažování musíme patrně vyloučit i zápony typu Barca II/a,³ s nimiž má náš kus shodné rozměry a rozmístění otvorů. Naproti tomu však zjištěný stav výzdoby nedovoluje předpokládat boční vybrání — alespoň v žádném případě ne v uvažovaném tvaru. Při podrobném rozboru se ukazuje, že zápona, pochází-li z ní destička, měla tvar odpovídající typu Barca I⁴ nebo Brašov—Szöreg.⁵ Oproti druhému z nich má však na bázi méně otvorů.

Nález obou destiček v bošácké vrstvě na Bánově nás upozorňuje i na další zajímavé aspekty. Potvrzují již dřívější poznatek,⁶ že bošácká skupina se vytváří mimo jiné i za konfrontace severních a jižních kulturních prvků. (Výzdoba obou plotének ukazuje svým původem na území severně od východní Moravy — viz mapu,⁷ zatím co tvar zápony byl s největší pravděpodobností jižní). Současně upozorňují na časové vztahy mezi bošáckou keramikou a kulturou lidu se šňůrovou keramikou (a jeho prostřednictvím i s lidem se zvoncovitými poháry), v jehož prostředí má použitý výzdobný prvek svůj původ.

P o z n á m k y :

¹ Za určení děkuji J. Královi.

² L. Hájek, Kostěná industrie otomanské kultury v Barce. Slov. arch. 7 1959, 285—300.

V. Moucha, Příspěvek k časovému zařazení eneolitických pásových zápon, AR 10 1958, 62—78.

³ L. Hájek, l. c., obr. 2.

⁴ L. Hájek l. c., obr. 4:2.

⁵ L. Hájek l. c., obr. 12:2, 13:2.

⁶ Jiří Pavelčík, Eneolitická skupina s keramikou bošáckého typu na Moravě. Pam. arch. 55 1964, 279—293.

⁷ V. Moucha l. c., obr. 40.

EIN NEUER FUND AUS BÁNOV (Bez. Uherské Hradiště)

Aus den durch einen Erdbeben freigelegten Schichten gewannen wir neben Material aus dem 14. und 15. Jh. vom Hangende, Keramikfragmente vom Bošáca-Typus aus einer ungestörten Kulturschicht. Außer ihnen erweckten unsere Aufmerksamkeit zwei Knochenplatten, die eine erhabene Zickzacklinie in Kerbschnitttechnik zwischen zwei zarten Führungslinien als Verzierung tragen. Beide waren beschädigt und ihre Deutung ist nicht ganz klar. Die erste diente vermutlich als Ziereinlage oder Schmuckplatte an einem Gürtel, Pferdezaumzeug, Köcher, Messergriff (?) oder einem anderen ähnlichen Gegenstände. Die zweite stammt vielleicht von einem Gürtelhaken vom Typus Barca I⁴ oder Brašov—Szöreg.⁵ Beide Knochenplatten bestätigen die schon früher festgestellte Tatsache, daß sich die Bošáca-Gruppe unter anderem auch durch die Einwirkungen und das Zusammentreffen nördlicher und südlicher Kulturelemente herausgebildet hatte. Gleichzeitig sei hier auf die chronologischen Beziehungen der Bošáca-Gruppe und Schnurkeramik hingewiesen, denn das besprochene Zierelement hat seine Heimat in der schnurkeramischen Umwelt.

KAMENNÝ SEKEROMLAT Z KLOBOUČEK

(okr. Vyškov)

KAREL TIHELKA, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 14:3)

Jan Smisitel z Klobouček u Bučovic, číslo domu 159, našel v poloze Zadní padělky v Kloboučkách v září r. 1967 kamenný sekeromlat, který odevzdal vlastivědnému muzeu v Bučovicích. Nástroj, jenž je asi z ruly, váží 81 dkg, je 165 mm dlouhý, max. 66 mm široký, na povrchu vyhlazený, světle šedý. Jeho zaoblené boky, jež se sbíhají na délkové ose nástroje, kde tvoří obloukovitě prohnuté ostří, jsou — stejně jako ostří — 35 mm vysoké. Sekeromlat má pravidelný tvar, avšak jeden jeho bok je poněkud více zaoblen než druhý. V místě, kde je nástroj nejširší (o málo výše než v polovině jeho délky), má přesně kruhový otvor o \varnothing 27 mm k nasazení topora. Otvor byl vykroužen poněkud šikmo. Jeho stěna je dokonale hladká. Na jedné straně týlu, který byl původně poněkud obloukovitě prohnut směrem vzhůru, avšak od obou boků sekeromlatu oddělen hranou, byl nástroj v době používání poškozen a pak tam znovu vyhlazen, ač nikoli tak pečlivě jako původně. Na povrchu obou ploch byl sekeromlat otlučen nepochybně při používání, nikoli však na bocích a na ostří, které zůstalo neporušeno.

Poněvadž jde o nález ojedinělý, bez průvodního materiálu, je možné pouze rámcové kulturní zařazení. Typologicky náleží sekeromlat mladší době kamenné, avšak podobné kamenné nástroje se vyskytují také v době bronzové, zejména na jejím počátku. Podobný byl např. nalezen na úněticko-věteřovském sídlišti na Cezavách u Blučiny při výzkumu AÚ ČSAV, pob. v Brně, v r. 1960 (viz Přehled výzkumů 1960, 58, tab. 20:2b).

DIE STEINHAMMERAXT VON KLOBOUČKY

(Bez. Vyškov)

Auf der Flur „Zadní padělky“ in Kloboučky fand man im September 1967 eine Steinhammeraxt, die dem Heimatmuseum in Bučovice übergeben wurde. Das Gerät ist 165 mm lang, an der breitesten Stelle 66 mm breit, es wiegt 81 dkg, der Durchmesser des Schaftlochs beträgt 27 mm. Typologisch gehört die Hammeraxt in die jüngere Steinzeit, Begleitmaterial, das eine genauere Datierung ermöglichen würde, fehlt aber.

NÁLEZY ENEOLITICKÉ SKUPINY KOSIHY-ČAKA V MÍŠKOVICÍCH NA HOLEŠOVSKU

(okr. Kroměříž)

VÍT DOHNAL, Oblastní muzeum jihovýchodní Moravy, Gottwaldov

(Tab. 17:1-3)

V červenci 1967 provedlo archeologické oddělení gottwaldovského muzea menší záchranný výzkum na pozemku kravína JZD Míškovice, při němž byla prozkoumána malá nehluboká oválná jáma, která obsahovala velkou baňatou amforu s nízkým úzkým hrdlem a se dvěma protilehlými uchy na výduti, část jiné podobné amfory, nerekonstruovatelný větší hrnec se šikmo seříznutým okrajem a střepy jiné podobné nádoby s okrajem vytaženým v jazykovité laloky. Poněkud nad horním okrajem jámy v ornici ležely zbytky nezdobeného džbánu. Jiné nálezy podobné keramiky zachraňoval od r. 1962 ředitel místní školy J. Zapletal.

V Míškovicích se podařilo získat první uzavřený nálezový celek skupiny Kosihy-Čaka na Moravě. Podrobná publikace bude následovat, protože jde o nálezy, přispívající k otázce jihovýchodního proudu, který se na Moravě v pozdním eneolitu i později výrazně uplatnil.

FUNDE DER ÄNEOLITHISCHEN KOSIHY-ČAKA-GRUPPE IN MÍŠKOVICE IN DER HOLEŠOVER GEGEND

Im Jahre 1967 untersuchte man bei der Rettungsgrabung im Kuhstall der LPG Míškovice, Bez. Kroměříž eine kleine ovale Grube mit Keramik der spätäneolithischen Kosihy-Čaka-Gruppe. An Funden wurden eine große bauchige Amphore mit niedrigem Hals und zwei Henkeln am Umbruch geborgen, ferner ein Teil einer ähnlichen Amphore, Bruchstücke eines größeren Topfs mit schräg abgeschnittenem Rand, Scherben eines ähnlichen Gefäßes mit zungenförmigen Auslappungen am Rande und ein Krugfragment.

NOVÉ NÁLEZY Z KLOBOUK U BRNA

(okr. Břeclav)

JAROMÍR ONDRÁČEK, AŮ ČSAV Brno

Při kopání vodovodu jižně od Klobouk v trati Padělky u Morkovského kříže bylo v roce 1966 a 1967 rozrušeno několik pravěkých hrobů. Záchrannou akci provedli členové vlastivědného kroužku při klobouckém muzeu V. Samec, F. Špaček a P. Samec, kteří prozkoumali celkem 5 hrobů, z nichž 4 patřily kultuře zvoncovitých pohárů a jeden kultuře únětické. Tři hroby kultury zvoncovitých pohárů byly žárové (popelnicové) a obsahovaly běžnou tmavou keramiku, nátepní ploténku a měděné sídlo. Ze čtvrtého pohřbu, uloženého v oválné hrobové jámě (120×60 cm) se zachovala značně zetlelá lebka, zlomky nádob a rohový ústěp. V únětickém, značně porušeném hrobě, se našla jen část kostry, orientované hlavou k jihozápadu. Před pasem stála nádobka a u lebky ležela cyperská jehlice. Všechny získané předměty předali nalezcí Archeologickému ústavu ČSAV v Brně, kde budou laboratorně zpracovány.

Naleziště u Morkovského kříže je známé již od roku 1925 a 1935, kdy zde byly rozkopány hroby kultury zvoncovitých pohárů (J. Skutil, *Pravěké nálezy na Kloboucku*, 51). Další hroby této kultury se našly ještě u evangelického kostela v zahradě notáře L. Odstrčila, na náměstí (J. Skutil, l. c.) a v trati Staré Hory (A. Benešová, *nález. zpráva v AŮ ČSAV Brno*, č. j. 694/57). V zahradě kořáře Bezděka vykopal J. Knies kulturní jámu s poměrně bohatým nálezovým materiálem (J. Knies, *Pravěk*, 1904, 78; obr. I). Únětická kultura je zastoupena na klobouckém katastru jen ojedinělými nálezy (J. Skutil, l. c., 51).

NEUE FUNDE VON KLOBOUKY U BRNA

(Bez. Břeclav)

Bei der Rettungsgrabung südlich von Klobouky auf der Flur „Padělky u Morkovského kříže“ gruben im Jahre 1966 und 1967 die Mitglieder der Gruppe für Heimatforschung beim Museum Klobouky 4 Gräber der Glockenbecherkultur und ein Köpergrab der Aunjetitzer Kultur aus. Drei der angetroffenen Glockenbechergräber waren Brandgräber (Urnenbestattung) und in dem vierten fand man nur einen fast verwesenen Schädel. Alle Funde (dunkle Keramik, Armschutzplatte, Kupferpfriem, Hornsteinabschlag und die Zypernadel aus dem Aunjetitzer Grab) wurden der Brüner Zweigstelle des Archäologischen Instituts der ČSAV zur Bearbeitung übergeben.

Neben dem Gräberfeld auf der Flur „Padělky u Morkovského kříže“ sind in der Gemarkung Klobouky drei weitere Plätze mit Glockenbechergräbern und eine Kulturgrube mit verhältnismäßig reichem Inhalt bekannt geworden. Die Aunjetitzer Kultur dagegen war in der Gemarkung Klobouky bislang allein durch Einzelfunde vertreten.

HROB KULTURY ZVONCOVITÝCH POHÁRŮ V BRNĚ - JULIÁNOVĚ

IVAN PEŠKAŘ, AŮ ČSAV Brno

(Tab. 17:4)

Pod Bílou (Hybešovou) horou v Juliánově, na východním okraji Brna, se zvedá návrší, na němž bylo od třicátých let při těžbě písku a stavebních pracích příležitostně odkryto několik hrobů kultury zvoncovitých pohárů.¹ Další objekt tohoto druhu byl rozrušen v září 1967 hloubením asi 60 cm širokého průkopu, vedeného podél východní stěny školy v Krásného ulici č. 24. Ve vzdálenosti asi 5 m od severovýchodního rohu školní budovy byla zachycena lidská kostra, jejíž část dělníci výkopem zeminy zničili, zachovalý zbytek však ještě stačil ke zjištění některých okolností.

Hrobová jáma, jejíž obrys nebyl zřetelný, byla vykopána do štěrkopískového podloží a vyplňoval ji okrově hnědý a nažloutle zbarvený zásyp, vápenitými složkami pevně stmelový. Na jejím dně, ve hloubce 140 cm pod dnešním povrchem, ležela kostra ve skrčené poloze na levém boku, hlavou k severu. Paže směřovaly před hrudí a v lokti byly ohnuty vzhůru před obličej, obrácený k východu, nohy byly mírně pokrčené. Orientace a způsob uložení mrtvého jsou příznačné pro pohřby mužských příslušníků lidu se zvoncovitými poháry.² Mezi pánev a chodidla zemřelého byla jako milodar postavena nádobka, která patří k běžným tvarům hrobové keramiky této kultury. Je to hrnek s mírně nálevkovitě rozevřeným hrdlem a s odsazeným baňatým tělem, které má rovné dno. Ouško bylo

nahoře vytažené od okraje a dole připojené pod rozhraním obou částí nádoby, vypálené z materiálu s příměsí hrubších kamínků. Hlazený povrch je tmavohnědě zbarvený, místy se světlejšími skvrnami. Výška = 96 mm; průměr okraje = cca 105 mm; průměr dna = 56 mm.

Poznámky:

¹ J. Ondráček, Hrob lidu s kulturou zvoncovitých pohárů z Brna-Juliánova. Přehled výzkumů 1961, Brno 1962, 49; nálezové zprávy v archivu AÚ v Beně: č. j. 478/47 (J. Poulík); č. j. 2220/62 (J. Ondráček).

² Srov. např. K. Schirmeisen, Einige Bemerkungen über die Schöllschitzer Glockenbecherkultur. Verhandlungen des Naturforschenden Vereins in Brünn 68 1937, 133.

EIN GRAB DER GLOCKENBECHERKULTUR IN BRNO-JULIÁNOV

Auf der Anhöhe in Brno-Juliánov, wo hin und wieder seit den dreißiger Jahren u. Jhs. bei der Sandgewinnung Gräber der Glockenbecherkultur zutage kamen,¹ störte man im Jahre 1967 ein weiteres Skelettgrab dieser Kultur. Auf der Grabsohle, in der Tiefe von 140 cm unter der heutigen Oberfläche traf man eine Männerbestattung in linker Hockerlage, den Kopf gegen Norden gerichtet, an. Zwischen dem Becken und den Fußsohlen fand sich als Beigabe ein einfacher Topf.

KOSTRA Z HROBU S KERAMIKOU ZVONCOVITÝCH POHÁRŮ Z BRNA-JULIÁNOVA

MILAN STLOUKAL, AÚ ČSAV BRNO

(Tab. 18)

Z kosterních pozůstatků se zachovala mírně poškozená lebka s rozbitou bází a levou polovinou týlu a zlomky postkraniálního skeletu. Lebka je středně robustní, výrazně brachymorfní.

V laterální normě má lebka výraznou glabellu IV. stupně, klenuté čelo, vysoké téměř rovné temeno a zcela oploštěný týl s hrbolovitou protuberantia occipitalis externa 3. stupně. Spánkové šupiny jsou vysoko klenuté, zachovaný levý bradavkový výběžek je spíše malý. Lícni kosti jsou masivní, ale bez výraznějších marginálních hrbolků, kořen nosu silně zaříznut, téměř rovné nosní kůstky výrazně prominují.

V normě vertikální má lebka obrys sphenoidu, lebeční švy na vnější desce začínají srůstat (na lamina interna jsou již zcela obliterovány).

V normě faciální je lebka výrazně leptomorfní, má široké čelo, silně vyklenuté nadočnicové oblouky, ale poměrně tenké horní okraje obou očí. Kořen nosu je úzký, nos silně prominuje, špičkové jámy jsou hluboké.

Dolní čelist je středně robustní s rovnými úhly a vysokou bradou. Na vnitřní ploše dolní čelisti je v oblasti 2. a 3. stoliček na obou stranách úzká mandibulární hyperostóza (torus mandibularis). Chrup je v obou čelistech silně obroušen (abrásce 2 až 3. stupně), pouze v horní čelisti jsou však zuby kazivé a alveoly zhojené po intravitální ztrátě:

X X X 5 4 3 2 1 1 2 R X R X X 8
8 7 6 5 4 3 2 1 1 2 3 4 5 6 7 8

X — intravitální ztráta
R — kazem destruovaný zub

Metrická charakteristika:

největší délka lebky (1)	180	— střední
délka báze lebky (5)	105	
největší šířka lebky (8)	150?	— střední
nejmenší šířka čela (9)	100	
výška, lebka ba-b (17)	137	— střední
obvod lebky (23)	528?	
týlní tetiva (31)	94	
kapacita lebky (vypočítaná -- 38)	1541	-- aristencefal
délka obličeje (40)	102?	
šířka bizygomatická (45)	135?	— střední
výška obličeje (47)	124	— vysoký
výška horního obličeje (48)	74	— střední
šířka očníce (51)	43	
výška očníce (52)	32	

šířka nosu (54)	24
výška nosu (55)	50
vzdálenost kondylů mandibuly (65)	123
vzdálenost úhlů mandibuly (66)	92?
výška brady (69)	36
index délkošířkový (I 1)	83,3? — brachykran
index délkovýškový (I 2)	76,2 — hypsikran
index šířkovýškový (I 3)	91,3? — tapeinokran
index transvers. frontoparietální (I 13)	66,7? — metriometop
obličejový index (I 38)	91,8? — leptoprosop
index horního obličeje (I 39)	54,8? — mesen
index očníce (I 42)	74,4 — chamackonch
index nosu (I 48)	48,0 — mesorrhin
alveolární index (I 60)	97,2 — orthognat
frontomandibulární index	92,0? — leptomandibular

Z postkranálního skeletu se zachovaly pouze zlomky, první dva krční obratle, silně poškozené kosti levé horní končetiny, fragmenty obou stehenních a holenních kostí a několik krátkých kostí z ruky a nohy. Všechny tyto pozůstatky jsou značně robustní, na obou zachovaných obrátlech a na dolním konci levostranné vřetenní kosti jsou výrazné artrotické změny.

Jde se vši pravděpodobností o pozůstatky muže, který zemřel asi ve věku mezi 40 a 50 lety. Typologicky je lebka planokcipitální leptobrachymorf, forma, kterou K. Gerhardt označuje za nejtypičtější pro populaci lidu se zvoncovými poháry pod názvem „planoccipitale Steilkopf“; podle klasické typologie bychom ji řadili k dinárskému typu.

DAS SKELETT AUS DEM GLOCKENBECHERGRAB VON BRNO - JULIÁNOV

Es blieben nur der beschädigte Schädel und Bruchstücke des postkranialen Skeletts erhalten. Höchstwahrscheinlich handelt es sich um die Reste eines Mannes, der in einem Alter von 40 bis 50 Jahren starb. Typologisch gehört der Schädel zu der planoccipitalen leptobrachymorphen Form, die K. Gerhardt als charakteristische für die Glockenbecherleute unter dem Namen „planoccipitaler Steilkopf“ anführt.

HROB KULTURY ZVONCOVITÝCH POHÁRŮ Z MEDLOVA (okr. Brno-venkov)

JAROMÍR ONDRÁČEK, AŮ ČSAV Brno

(Tab. 19:1-7)

Jihovýchodně od Medlova došlo při terénních úpravách mezi hospodářskými budovami JZD k rozrušení kostrového hrobu. Při záchraňovacím výzkumu dne 10. 4. 1967 jsme našli v hloubce 60 cm jen značně zetlelou lebku, spočívající na levém spánku, temenem k severu. Ostatní kosti i keramické mlodary byly již dělníky vyzvednuty a uloženy v kanceláři JZD. Ze stěpů se dalo rekonstruovat 7 nádob.

1. Větší hrnec s mírně prohnutým hrdlem, lehce odsazeným od břicha, s vysoko položenou výdutí. Pod okrajem je umístěno větší páskové ucho. Hnědočerný, jemně drsný povrch.
Výška — 19,7 cm; dno — 10,0 cm; okraj — 18,3 cm; výduť — 19,6 cm. Inv. č. 1451-1/67. (Tab. 19:7.)
2. Vakovitý džbán s nízkým, mírně prohnutým hrdlem plynule přecházejícím v kulovité břicho. Z okraje vybíhá páskové ucho. Černoohnědě skvrnitý, hladký povrch.
Výška — 14,6 cm; dno — 7,0 cm; okraj — 10,9 cm; výduť — 15,5 cm. Inv. č.: 1451-2/67. (Tab. 19:3.)
3. Džbán podobného typu s malým, jen slabě vyznačeným dnem. Povrch je hladký, hnědočerně zbarvený.

Výška — 15,0 cm; dno — 5,0 cm; okraj — 11,0 cm; výduť — 15,7 cm. Inv. č. 1451-3/67. (Tab. 19:4.)

4. Džbáněček s vyšším, nepatrně prohnutým hrdlem plynule přecházejícím v téměř kulovité břicho. Přes hrdlo se klene větší páskové ucho. Černohnědě skvrnitý, dosti hladký povrch.

Výška — 11,8 cm; dno — 6,1 cm; okraj — 9,2 cm; výduť — 12,0 cm. Inv. č. 1451-4/67. (Tab. 19:5.)

5. Malý, značně doplněný hrníček, s mírně ven vyhnutým oblým okrajem. Na největší výduti je zaoblený lom. Ucho se nezachovalo. Černě hlazený, místy oprýskaný povrch.

Výška — 6,7 cm; dno — 2,3 cm; okraj — 6,8 cm; výduť — 8,7 cm. Inv. č.: 1451-5/67. (Tab. 19:1.)

6. Kónická mísa s rozšířeným, vodorovně seříznutým okrajem. Hladký povrch je hnědočerně skvrnitý.

Výška — 7,0 cm; dno — 9,5 cm; okraj — 22,0 cm. Inv. č.: 1451-6/67. (Tab. 19:2.)

7. Masívnější, hnědočerně hlazená miska s mírně vydutými stěnami a zaobleným okrajem.

Výška — 5,9 cm; dno — 9,0 cm; okraj — 15,8 cm. Inv. č.: 1451-7/67. (Tab. 19:6.)

Podle získaných nádob lze uzavřít, že hrob patří do mladšího období kultury zvoncovitých pohárů. Jde o první nález tohoto druhu na medlovském katastru.

DAS GLOCKENBECHERGRAB VON MEDLOV

(Bez. Brno-venkov)

Südöstlich von Medlov störte man bei Geländearbeiten zwischen den Gebäuden der LPG ein Skelettgrab. Bei der Rettungsgrabung am 10. IV. 1967 fand man in einer Tiefe von 60 cm einen stark verwesenen Schädel. Er lag auf der linken Seite mit der Schädeldecke gegen Norden gerichtet. Die Keramikbeigaben und den Rest des Skeletts hoben die Arbeiter. Aus dem Scherbenmaterial gelang es 7 Gefäße wiederherzustellen, die der jüngeren Phase der Glockenbecherkultur zugewiesen werden konnten.

POSUDEK O KOSTŘE

Z HROBU S KERAMIKOU ZVONCOVITÝCH POHÁRŮ Z MEDLOVA

(okr. Brno-venkov)

MILAN STLOUKAL, AŮ ČSAV Brno

Zachovaly se pouze zlomky lebky, větší část diafýzy pravé stehenní kosti a několik dalších neurčitelných fragmentů z postkraniálního skeletu. Ze zlomků bylo možno zčásti rekonstruovat mozkovnu, je však silně defektní a postmortálně deformovaná. Nález je celkově gracilní, čelní kost je slabě klenutá a v silně poškozené nadočnicové krajině vidíme jednak poměrně výrazný arcus superciliaris na levé straně, vedle toho však tenké horní okraje obou očnic. Pravostranný bradavkový výběžek je silně poškozen, ale zřejmě nebyl příliš velký. Lebeční švy jsou zcela otevřené a zuby, z nichž většina je zachována, jsou jen velmi slabě obroušeny. Vše svědčí pro to, že jde o pozůstatky mladého člověka, který zemřel pravděpodobně mezi 20 a 30 lety. Určení pohlaví je pro špatnou zachovalost nálezu velmi obtížné, není dost spolehlivých opor a proto nechávám tuto otázku raději otevřenou.

BEFUND ÜBER DAS SKELETT

AUS EINEM GLOCKENBECHERGRAB VON MEDLOV

(Bez. Brno-venkov)

Es blieben Reste erhalten, die eine Geschlechtsbestimmung des Toten nicht ermöglichten. Es handelt sich um Knochenfragmente eines Menschen, der wahrscheinlich zwischen dem 20. und 30. Lebensjahr gestorben ist.

HROB KULTURY ZVONCOVITÝCH POHÁRŮ Z PUSTIMĚŘE NA VYŠKOVSKU

(okr. Vyškov)

JAROMÍR ONDRÁČEK, AŮ ČSAV Brno

(Tab. 20:1–6)

Při kopání jámy na vápno v zahradě za domem K. Smékala (č. 32) zničil majitel pozemku kostrový hrob. Zachránil z něj jen lidské kosti a střepový materiál. Podle údajů, které jsme získali při zachraňovací akci dne 5. 5. 1967, ležela kostra ve skrčené poloze, hlavou k západu. Naleziště se nachází vlevo od silnice z Vyškova do Pustiměře v osadě Pustiměřské Prusy, která je nyní sloučena s Pustiměří. Ze získaných střepů se daly rekonstruovat 4 celé nádoby a části dvou dalších.

1. Mísa s mírně vydutými stěnami a s rozšířeným, vodorovně seříznutým okrajem. Dosti hladký, hnědočerně skvrnitý povrch.
Výška — 7,0–8,1 cm; dno — 10,0 cm; okraj — 23,7–24,0 cm. Inv. č.: 876-1/67. (Tab. 20:1.)
2. Černě hlazený baňatý hrníček. Z okraje nálevkovitě rozevřeného hrdla vybíhá páskové ouško. Výška — 6,8 cm; dno — 4,3 cm; okraj — 7,6–8,0 cm; výduť — 9,0 cm. Inv. č. 876-2/67. (Tab. 20:3.)
3. Silnostěnný, dosti hrubě vypracovaný nízký džbáněček s mírně prohnutým, nepatrně odsazeným hrdlem. Pod oblým okrajem je páskové ucho. Hladký hnědožlutý povrch s šedivými skvrnami. Výška — 7,4 cm; dno — 4,0–4,3 cm; okraj — 7,8 cm; výduť — 7,5 cm. Inv. č.: 876-3/67. (Tab. 20:6.)
4. Baňatý černohnědý hrníček, téměř plynulého esovitého profilu. Prohnuté hrdélko má ven vyhnutý oblý okraj, ze kterého vybíhalo ouško. Zachovaly se však jen stopy ve stěně nádoby. Výška — 5,9 cm; dno — 2,6 cm; okraj — 7,1 cm; výduť — 7,8 cm. Inv. č.: 876-4/67. (Tab. 20:2.)
5. Část hnědočerně vyhlazené nádoby tvaru zvoncovitého poháru.
Zach. výška — 9,3 cm; dno — 5,0 cm; výduť — 11,3 cm. Inv. č.: 876-5/67. (Tab. 20:4.)
6. Spodní část štíhlé nádoby s mírně odsazeným dnem. Hladký hnědý povrch s tmavšími skvrnami.
Zach. výška — 15,0 cm; dno — 10,0 cm; výduť — 15,0 cm. Inv. č.: 876-6/67. (Tab. 20:5.)

Získaná keramika představuje běžné formy, charakteristické pro mladší období kultury zvoncovitých pohárů. Za zmínku stojí ještě ta okolnost, že hrob byl nalezen asi 400 m na jihozápad od stejné starého birituálního pohřebiště u cihelny v Pustiměři. (Srv. K. Ludikovský, Přehled výzkumů 1961, 47, 48.)

DAS GLOCKENBECHERGRAB VON PUSTIMĚŘ IN DER GEGEND VON VYŠKOV

(Bez. Vyškov)

Bei dem Aushub für eine Kalkgrube im Garten hinter dem Hause K. Smékals (Nr. 32) in der Gemeinde Pustiměřské Prusy zerstörte der Besitzer des Anwesens ein Skelettgrab, in dem angeblich ein Hocker mit dem Kopf nach Westen gerichtet, lag. Aus dem geretteten Scherbenmaterial konnten vier ganze Gefäße und Teile zweier weiterer rekonstruiert werden. Es handelt sich durchweg um die übliche dunkle Keramik, die für die jüngere Phase der Glockenbecherkultur kennzeichnend ist. Das Grab lag etwa 400 m südwestlich von dem gleichalten birituellen Gräberfeld bei der Ziegelei von Pustiměř (vgl. K. Ludikovský, Přehled výzkumů 1961, 47, 48).

NOVÝ NÁLEZ KERAMIKY KULTURY ZVONCOVITÝCH POHÁRŮ Z BUČOVIC

(okr. Vyškov)

KAREL TIHELKA, AŮ ČSAV Brno

(Tab. 17:5–7)

Na jaře r. 1968 byla nalezena při kácení stromu v prostoru kasáren v Bučovicích, okr. Vyškov, pravěká keramika většinou ve zlomcích, kterou zachránil pro místní muzeum prof. Josef Palatin.

správce muzea. Keramika byla restaurována v laboratoři Archeologického ústavu ČSAV, pob. v Brně. Je to baňatý džbánec s uchem, nezdobený zvoncovitý pohár a miska. Všechny tyto nádoby patří kultuře zvoncovitých pohárů, mladší fázi.

1. **Džbánek** je na povrchu tmavošedý, drsný, pěkně vymodelovaný. Je baňatý a ouško je umístěno na výduti.

Výška — 95 mm; max. šířka — 75 mm; Ø jeho hrdla — 65 mm; Ø okrouhlého rovného dna — 40 mm; výška ucha — 45 mm, šířka ucha — 25 mm. Nádobka je dobře zachována, pouze ouško bylo ulomeno a přilepeno. (Tab. 17:5.)

2. **Zvoncovitý pohár** je cihlově červeně zbarven, má drsný nevyhlazený a nezdobený povrch.

Výška — 110 mm; Ø hrdla — 135 mm; Ø dna — 70 mm; max. Ø výduti — 115 mm. Má tvar typický pro zvoncovité poháry. Je spleten z několika zlomků a část jeho okraje a stěny pod ním je doplněna sádkou. (Tab. 17:6.)

3. **Kónická miska** má rovněž cihlově červenou barvu. Její okraj, 15 mm široký, je plochý, hladký a rozšířený dovnitř nádoby. Vně je oddělen od stěny nádoby žlábkem.

Miska je 140 mm vysoká; Ø hrdla — 290 mm; Ø kulatého dna — 105 mm. (Tab. 17:7.)

Společně s těmito nádobami byla nalezena též zvířecí kůstka. Šlo asi o hrob kultury zvoncovitých pohárů. Na témže místě, kde byla tato keramika zvoncovitých pohárů nalezena, zachránil Fr. Kalousek r. 1938 při stavbě kasáren časně únětický (protoúnětický) hrob, jehož hojný inventář je v MM v Brně (viz Pam. arch. 44 1953, 230). Mezi keramikou z mladší fáze kultury zvoncovitých pohárů z této lokality a protoúnětickou, zachráněnou Fr. Kalouskem, lze zjistit určité vztahy, jež dokládá především výše popsání džbánek (např. umístění ouška na něm), ale i miska. To se zdá potvrzovat současnost protoúnětické kultury s mladší fází kultury zvoncovitých pohárů i na tomto nalezišti. Hrob kultury zvoncovitých pohárů byl zachráněn v Bučovicích také (kromě jiných míst) v areálu UP závodů, což je poměrně nedaleko kasáren, odkud pochází současný nález. (Viz Fr. Kalousek, ČMMZ 41 1956, naleziště Bučovice III.)

EIN NEUER KERAMIKFUND DER GLOCKENBECHERKULTUR IN BUČOVICE

(Bez. Vyškov)

Im Frühjahr des Jahres 1968 fand man beim Fällen eines Baumes im Areal der Bučovicer Kasernen vorzeitliche Keramikscherben, aus denen man drei Gefäße der Glockenbecherkultur zusammenkleben konnte: einen Krug, einen unverzierten roten Glockenbecher und eine konische Schale. Zusammen mit diesen Gefäßen fand man die Reste eines menschlichen Skeletts; es handelte sich offenbar um ein gestörtes Grab.

VÝZKUM NITRANSKÉHO POHŘEBIŠTĚ V HOLEŠOVĚ V ROCE 1967

(okr. Kroměříž)

JAROMÍR ONDRÁČEK, AŮ ČSAV Brno

(Tab. 21:1—9)

Na pozemku JZD Všetuly u holešovského letiště pokračoval i v roce 1967 systematický výzkum nitranského pohřebiště. Byla odkryta plocha téměř 1000 m², na níž bylo zachyceno 78 hrobů nitranských, jeden hrob kultury zvoncovitých pohárů a jeden únětický. V podstatě se podařilo vymezit západní a východní okraj pohřebiště a na základě hustoty hrobů v severní části zkoumané plochy je zřejmé, že právě na této straně musíme počítat s dalšími objevy.

Všechny nitranské hroby vykazovaly opět značnou jednotnost v orientaci (Z—V a V—Z) a mnohé z nich se vzájemně překrývaly. Keramické milodary se vyskytovaly jen vzácně a z ostatních nálezů lze uvést zvláště vrbové listy, drátěné ozdoby, kostěné a skleněné korálky, součásti lukostřelecké výbavy (nátepní ploténku, pazourkové šipky), úštěpy, měděné tyčinkové náramky, spirálovité trubičky z náhrdelníků, měděnou náušnici, kančí kly a zvířecí žebra.

Loňský výzkum přinesl i určitý poznatek o vzájemném vztahu hrobů kultury zvoncovitých pohárů k nitranským, a to v tom smyslu, že kostrový hrob kultury zvoncovitých pohárů (č. IV), obsahující

černohnědou mísu s rozšířeným okrajem byl porušen nitranským hrobem 206, k jehož milodarům patřila i ozdoba tvaru vrbového listu a tyčinkovitá nátepní ploténka z pískovce. V porušené části hrobu IV došlo ke zničení několika nádob, jejichž střepy se nacházely v humusovité vrstvě kolem hrobu. Mezi nimi bylo i několik střepů z červeného zvoncovitého poháru.

Vyloupený hrob 221, nalezený na severovýchodním okraji pohřebiště, lze na základě nálezů datovat do klasického období únětické kultury. Odpověď na otázku, zda uvedený hrob souvisí s nitranským pohřebištěm nebo je součástí samostatné skupiny únětických hrobů, dají teprve výzkumy příštích let. Orientace kostry hlavou k západu a poloha na pravém boku však ukazuje, že i v tomto případě byly respektovány zvyklosti nitranského způsobu pohřbívání.

Skutečnost, že v uplynulých sezónách bylo na holešovském pohřebišti prozkoumáno téměř 300 hrobů, ukazuje na jednu z největších koncentrací obyvatelstva nejen v rámci nitranské skupiny, ale i v rámci celého východoevropského kulturního okruhu starší doby bronzové.

AUSGRABUNGEN AUF DEM GRÄBERFELD DER NITRA-GRUPPE IN HOLEŠOV IM JAHRE 1967 (Bez. Kroměříž)

Auf dem Grundstück der LPG Všetuly bei dem Flugplatz von Holešov setzte auch im Jahre 1967 die Plangrabung des Gräberfeldes der Nitra-Gruppe fort. Man deckte eine Fläche von nahezu 1000 m² ab, auf der 78 Gräber der Nitra-Gruppe, ein Glockenbechergrab und ein Grab der Aunjetitzer Kultur erfaßt werden konnten. Es gelang, den westlichen und östlichen Rand des Gräberfeldes im wesentlichen zu bestimmen; da die Belegung des nördlichen Teils der untersuchten Fläche sehr dicht ist, darf man hier mit weiteren Entdeckungen rechnen.

Alle Nitra-Gräber zeigen wiederum eine bedeutende Einheitlichkeit in der Orientierung (West—Ost und Ost—West) und viele Überlagerungen. Keramische Beigaben finden sich nur selten, von den übrigen Funden sind insbesondere Schmuck in Weidenblattform, Zierstücke aus Draht, Knochen- und Glasperlen, Bestandteile, die zur Bogenschützenausstattung gehören (Armschutzplatten, Flintpfeilspitzen), Abschlüge, Kupferstabarmringe, die zum Halsschmuck gehörigen Spiralröhrchen, ein Kupferrohring, Eberhauer, und Tiergerippe zu nennen.

Die vorjährige Grabung brachte auch eine gewisse Erkenntnis über das zeitliche Verhältnis der Glockenbechergräber und Nitragräber: das Körpergrab der Glockenbecherkultur (Nr. IV), das eine schwarzbraune Schale mit verbreitertem Rand enthielt, wurde von dem Nitra-Grab 206 gestört, zu dessen Beigaben auch ein Schmuckstück in Weidenblattform und eine stabförmige Armschutzplatte aus Sandstein gehörten. Im gestörten Teile von Grab IV wurden einige Gefäße zerbrochen, deren Scherben man in der Humusschicht, die das Grab umgibt, fand. Unter den Bruchstücken erkannte man auch mehrere Scherben eines roten Glockenbechers.

Das z. T. ausgeraubte Grab 221, das man an dem nordöstlichen Rande des Gräberfeldes entdeckte, ist nach seinem Fundguts der klassischen Periode der Aunjetitzer Kultur zuzusprechen. Eine Antwort auf die Frage, ob dieses Grab mit der Nitra-Nekropole zusammenhängt oder den Teil einer selbständigen Aunjetitzer Gräbergruppe darstellt, werden erst die künftigen Grabungen in den nächsten Jahren geben können. Die Orientierung des Toten mit dem Kopf nach Westen und die rechte Hocklage deuten jedoch an, daß auch in diesem Falle der von der Nitra-Gruppe geübte Bestattungsbrauch respektiert wurde.

Der Umstand, daß in den vergangenen Grabungsetappen auf dem Gräberfeld von Holešov schon nahezu 300 Gräber untersucht werden konnten, verrät, daß in diesem Raume mit einer der größten Bevölkerungskonzentrationen zu rechnen ist und dies nicht allein im Rahmen der Nitra-Gruppe, sondern auch im Rahmen des gesamten osteuropäischen Kulturkreises der ältern Bronzezeit.

SPEKTROGRAFICKÝ VÝZKUM MĚDĚNÝCH PŘEDMĚTŮ Z POHŘEBIŠTĚ NITRANSKÉ SKUPINY V HOLEŠOVĚ (okr. Kroměříž)

LADISLAV PÁGO, AŮ ČSAV Brno

Archeologický výzkum pohřebiště nitranské skupiny v Holešově, okr. Kroměříž, pokračoval i v dalším výzkumném období. Měděné předměty, které zde byly nalezeny v jednotlivých hrobech, byly zkoumány současně také z hlediska jejich chemické charakteristiky. K určení stopových prvků bylo použito, podobně jako v předešlých případech, emisní spektrální analýzy.

Tabulka 1. SPEKTRÁLNÍ ANALÝZY MĚDĚNÝCH PŘEDMĚTŮ NITRANSKÉ SKUPINY Z HOLEŠOVA, OKRES KROMĚŘÍŽ

Číslo ana-lyzy	Předmět	Evidenční číslo	Cu	Sn	Ag	As	Fe	Mn	Ni	Pb	Sb	Zn	Bi	Cr	Au	Co	Te	Mg	Ca	Al	P	Si
1	drát z vlasové ozdoby	276-1/65	HM	2	2	2	-2	3	+2	-	2	3	-	s	?	3	-	2	2	-	2	+2
2	zlomek větší vlasové ozdoby	276-5/65	HM	-3	2	2	-2	+3	+2	-2	+2	3	s	s	-	+3	-	2	2	3	2	-2
3	zlomek nákrčníku z tenkého drátu	276-7/65	HM	3	2	2	-2	3	2	-2	2	-2	s	s	-	3	-	2	2	2	2	+2
4	vrbový list	276-11/65	HM	-2	+2	2	-2	-3	2	-	2	-3	-	s	-	3	-	+2	2	2	-2	+2
5	vrbový list	276-12/65	HM	+3	2	2	-2	-3	2	-3	2	2	-	s	-	-3	-	2	+2	2	+2	2
6	vrbový list	276-13/65	HM	-3	2	2	-2	-3	2	-3	+2	-2	-	s	-	-3	-	+2	+2	+2	-2	2
7	kruh ze silného drátu	276-19/65	HM	3	2	2	+2	+3	2	3	2	-2	-	s	s	3	2	2	-2	-2	2	+2
8	zlomek vlasové ozdoby z dvojitého drátu	276-20/65	HM	-3	2	2	-2	+3	2	-	-2	-2	-	s	-	-3	2	2	-2	-2	2	+2
9	zlomek vlasové ozdoby z dvojitého drátu	276-21/65	HM	+3	2	2	-2	3	2	2	2	-2	s	s	s	3	-	2	2	2	2	+2
10	zlomek menší vlas. ozdoby z dvoj. drátu	276-25/65	HM	2	2	2	2	3	2	-3	+2	-3	s	s	?	3	-	-2	2	-2	-2	-
11	zlomek menší vlasové ozdoby	276-26/65	HM	-3	2	2	2	-3	2	-3	+2	3	s	s	-	3	-	2	-2	-2	2	-
12	zlomek drátěného prstenu	276-28/65	HM	3	2	?	-2	3	+2	3	+2	+3	-	s	-	+3	-	2	2	3	+2	2
13	prsten z dvojitého drátu	276-29/65	HM	3	2	-2	2	+3	+2	-2	+2	?	-	s	-	+3	-	2	2	3	+2	-2
14	spirálovitá trubička	276-30/65	HM	-3	2	2	+2	3	2	-3	+2	2	s	s	-	3	-	+2	+2	2	2	2
15	zlomek velké vlasové ozdoby	276-45/65	HM	2	2	2	-2	+3	+2	2	+2	3	s	s	?	-2	2	2	2	3	2	2
16	dýčka trojúhelníkového tvaru	276-46/65	HM	3	2	2	-2	3	2	3	2	-2	-	s	-	3	2	2	-2	-2	2	+2
17	dýčka trojúhelníkového tvaru	276-56/65	HM	+3	2	2	-2	3	2	-3	2	-2	?	s	-	3	-	2	2	-2	2	+2
18	zlomek větší vlasové ozdoby z drátu	276-57/65	HM	-3	2	2	2	+3	2	-2	+2	3	s	s	s	+3	-	2	+2	+3	2	2
19	zlomek vlasové ozdoby	276-68/65	HM	2	2	2	-2	3	+2	+3	2	-2	-	s	-	3	2	2	-2	-2	2	+2
20	zlomek malé vlasové ozdoby	276-69/65	HM	-3	2	2	2	+3	+2	-2	+2	+3	-	s	-	+3	-	2	2	2	2	2
21	vlasová ozdoba z dvojitého drátu	276-82/65	HM	-2	2	+2	+2	+3	2	2	+2	3	s	s	-	-2	-	2	+2	2	2	2
22	vrbový list	276-84/65	HM	2	2	2	-2	3	+2	?	2	3	-	s	s	3	-	-2	2	-2	2	+2
23	vrbový list	276-85/65	HM	+2	+2	+2	-2	3	2	2	+2	+3	s	s	s	3	-	2	+2	2	2	-
24	vrbový list	276-86/65	HM	-3	2	2	-2	-3	2	-2	2	-2	-	s	-	3	-	2	+2	-2	-2	+2
25	vrbový list	276-87/65	HM	-3	2	2	-2	-3	2	-2	2	-3	-	s	-	3	-	2	+2	-2	+2	+2
26	náramek z dvojitého drátu	276-91/65	HM	+3	2	-2	+2	+3	2	2	2	?	s	?	-	?	-	+2	+2	+3	-2	+2
27	náramek z plochého drátu	276-92/65	HM	+2	2	-	+2	+3	2	-2	+2	2	-	s	-	?	-	+2	+2	+3	2	+2
28	prsten z drátu	276-95/65	HM	-3	2	-1	2	3	-2	-3	+2	-2	+3	s	-	-	-	2	+2	-2	-2	2
29	spirálka z tenkého drátu	276-100/65	HM	-3	2	2	+2	3	-2	-3	+2	+3	+3	s	-	?	-	+2	+2	+2	-2	3
30	vrbový list	276-102/65	HM	3	2	2	-2	-3	2	-1	2	-3	-	s	s	-	-	2	2	3	-2	-2
31	listovitý nožik	276-106/65	HM	-3	2	-2	2	3	2	2	-2	3	-	s	s	-	-	2	+2	3	-2	2
32	zlomek náramku z kulaté tyčinky	276-108/65	HM	-3	2	2	-2	3	3	2	-2	-3	-	s	s	-	2	2	2	3	2	2
33	měděný plíšek (prsten?)	276-109/65	HM	3	2	2	-2	3	+2	2	2	+3	?	3	s	-3	-	2	2	3	2	2
34	měděný plíšek (prsten?)	276-110/65	HM	-3	2	2	+2	3	-2	-3	+2	-2	s	s	?	?	-	2	2	2	2	2
35	jehlička	276-115/65	HM	-3	2	+2	2	-3	-2	-3	+2	3	3	3	-	?	-	2	+2	2	-2	2
36	zlomek menší vlasové ozdoby	276-121/65	HM	+2	2	2	2	3	2	-3	+2	+3	3	s	-	3	-	2	2	-2	-2	-

Vysvětlivky zkratek v tabulce 1:

- HM ... hlavní (podstatné) množství mědi
 1 ... obsah prvku > 1 %
 2 ... obsah prvku > 0,01 — 1 %
 3 ... obsah prvku < 0,01 %
 s ... obsah prvku < 0,001 %
 ? ... problematický výskyt
 + ... relativně zvýšený obsah prvku
 - ... relativně nižší obsah prvku
 > ... větší než udané číslo
 < ... menší než udané číslo

Tabulka 2. CHEMICKÁ CHARAKTERISTIKA MĚDI SLOVENSKÉ, VÝCHODNÍ A V PŘEDMĚTECH NITRANSKÉ SKUPINY

Druh mědi	Cu	Sn	Ag	As	Ni	Pb	Sb	Zn	Bi	Au	Co	Te
Slovenská	HM	O-s	S	S	o-S	S	S	S	S	—	o-s	—
Východní	HM	O-s	S	S	—	o-s	S	—	S	—	—	—
Předměty ze Slovenska	HM	s	S	S	S	s	S	O-s	O-s	O-s	s	—
Předměty z Holešova	HM	s	S	S	S	S	S	s	o-s	O-s	s	—

Vysvětlivky zkratek v tabulce 2:

- HM ... hlavní (podstatné) množství
 S ... větší stopové množství
 s ... menší stopové množství
 O-s ... prvek se vyskytuje u menšího počtu vzorků
 o-S ... prvek se vyskytuje u většího počtu vzorků
 o-s ... prvek se vyskytuje jen asi u poloviny vzorků
 — ... prvek se nevyskytuje

Výsledky spektrální analýzy měděných předmětů z této lokality v semikvantitativním vyhodnocení nejdůležitějších stopových prvků, jsou uvedeny v tabulce 1. Ze zjištěných spektrálních čar vyplývá, že všechny předměty byly vyrobeny z mědi, znečištěné doprovodnými prvky, především cínem (Sn), stříbrem (Ag), arzénem (As), železem (Fe), manganem (Mn), olovem (Pb), antimonem (Sb), zinkem (Zn) a kobaltem (Co), jsou-li uvedeny prvky, které mají vliv na hodnocení provenience mědi. Vizmut (Bi) a zlato (Au) se vyskytují jen u některých předmětů. Obsah arzenu v použité surovině má rovněž charakter doprovodného prvku mědi a nelze jej považovat za prvek úmyslně přidávaný k roztavené mědi. Arzén sice snižuje bod tání mědi, zhoršuje však její kvalitu. Sulfidické měděné rudy se obvykle vyznačují rovněž větším stopovým množstvím arzenu.

Chemické složení, zjištěné u těchto předmětů, se velmi blíží obsahu prvků v nálezích z některých slovenských lokalit.¹ Zdá se tedy, že kovové předměty, náležející nitranské skupině, byly vyrobeny z mědi, pocházející z jedné rudní oblasti. Vypracováním chemické charakteristiky slovenské měděné rudy bylo umožněno provést vzájemné srovnání obsahu prvků v hotových výrobcích i v surovině.² Prvky obsažené v kovových předmětech z Holešova se velmi přibližují složení slovenské měděné rudy. Pro srovnání je v tabulce 2 uvedena chemická charakteristika slovenské a východní mědi, spolu s typickými prvky, zjištěnými v předmětech nitranské skupiny. Z této tabulky je patrné, že surovina k výrobě měděných předmětů nitranské kulturní skupiny pochází s největší pravděpodobností ze Slovenska.

Poznámky:

¹ A. Točík, Nitrianska skupina, AR 15 1963, 765.

² L. Págo, Chemická charakteristika slovenské měděné rudy a její vztah k mědi používané v pravěku, Slov. arch. XVI—1, 1968, 245—254.

**SPEKTROGRAPHISCHE UNTERSUCHUNGEN
 AN KUPFERGEGENSTÄNDEN AUS DEM GRÄBERFELD
 DER NITRA-GRUPPE VON HOLEŠOV
 (Bez. Kroměříž)**

Die Kupfergegenstände vom Gräberfeld der Nitra-Gruppe in Holešov, Bez. Kroměříž, die durch die archäologische Ausgrabung zutage kamen, wurden vom Gesichtspunkt ihrer chemischen Charakteristik ebenfalls geprüft. Die das Kupfer begleitenden Spurenelemente, die diese Gegenstände enthalten, ermittelte man mit Hilfe der Emissionsspektalanalyse. Die Spektrallinienauswertung ergab,

daß alle angetroffenen Metallgegenstände aus Kupfer gefertigt waren. Als wichtigste Spurenelemente stellte man vor allem Zinn (Sn), Silber (Ag), Arsen (As), Eisen (Fe), Mangan (Mn), Blei (Pb), Antimon (Sb), Zink (Zn), Kobalt (Co), Wismut (Bi) und Gold (Au) fest. Der den übrigen Spurenelementen gegenüber höhere Anteil des Arsens darf nicht als Beigabe zur Kupferschmelze angesehen werden; es ist hinlänglich bekannt, daß sich die schwefelhaltigen Kupfererze durch ein höheres Vorkommen dieses Spurenelements auszeichnen.

Die chemische Zusammensetzung, die die Gegenstände von Holešov aufweisen, steht durch den Spurenelementegehalt den slowakischen Funden sehr nahe. Das Kupfer, das zur Fertigung dieser und jener verwendet wurde, stammt augenscheinlich aus einem gemeinsamen Erzgewinnungsbereich. Durch die Erarbeitung der chemischen Charakteristik des slowakischen Kupfererzes war es möglich, einen Vergleich des Gehalts der Spurenelemente in der Fertigware und im Rohmaterial durchzuführen. Die Konfrontation ergab, daß die Elemente, die die Metallgegenstände von Holešov enthalten, in sehr ähnlicher Zusammensetzung in dem slowakischen Kupfererz vorhanden sind. Es ist demnach sehr wahrscheinlich, daß das Rohmaterial zur Herstellung der Kupfergegenstände der Nitra-Gruppe aus slowakischen Erzlagern gewonnen wurde.

ÚNĚTICKÉ HROBY Z POLEŠOVIC (okr. Uherské Hradiště)

ROBERT SNÁŠIL, Slovákcké muzeum, Uherské Hradiště
(Obr. 3, tab. 23, 24:1–2)

V areálu statku JZD Polešovice porušili dělníci při výkopu základů nové hospodářské budovy tři pravěké kostrové hroby. Na základě upozornění se dostavil 3. dubna 1967 na místo pracovník archeologického oddělení Slovákckého muzea v Uh. Hradišti, který provedl záchranný výzkum.

Lokalita leží asi 350–400 m jižně od křižovatky Uherské Hradiště—Polešovice—Moravský Písek, v polní trati „Nivy“ (parc. č. 1792), na plochem návrší ostrožny, kterou tvoří poslední výběžek žeravicko-polešovských pahorků, které jsou součástí jihovýchodního podhůří Chřibů, po pravé, západní straně bývalého inundačního území řeky Moravy. Ostrožna bývala obklopována bažinatým terémem Moravy a potoka Salajky tak, že byla přístupna pouze ze západní strany. Podloží pro hnědozem tu tvoří váte pleistocenní středozrné a jemnězrné písky, dosahující až mocnosti 5 m. Ostrožna byla podle dosavadních zjištění osídlována v průběhu všech pravěkých období. Nejmladší osídlení je raně středověké.

Základy nové hospodářské budovy, v jejímž prostoru byly nalezeny únětické hroby, probíhají v délce 90 m a šířce 15 m. Delší osou jsou orientovány jv.—sz. V jv. části po celé šířce budoucí budovy a v délce 350 cm byla úroveň povrchu snížena až do hloubky 120 cm. Od 100 cm do 120 cm bylo odkryto již písčité podloží, do něhož byla v této hloubce zapuštěna původní dna hrobových jam. Všechny tři hroby byly natolik porušeny výkopem základů, že se nedal zjistit tvar hrobové jámy a u dvou z nich se dalo jejich místo zjistit pouze na základě výpovědi dělníků a na základě nálezů drobných úlomků kostí. Tyto hroby nebyly včas rozpoznány a byly téměř úplně zničeny. Rovněž většina nálezů nebyla již na místě svého původního uložení.

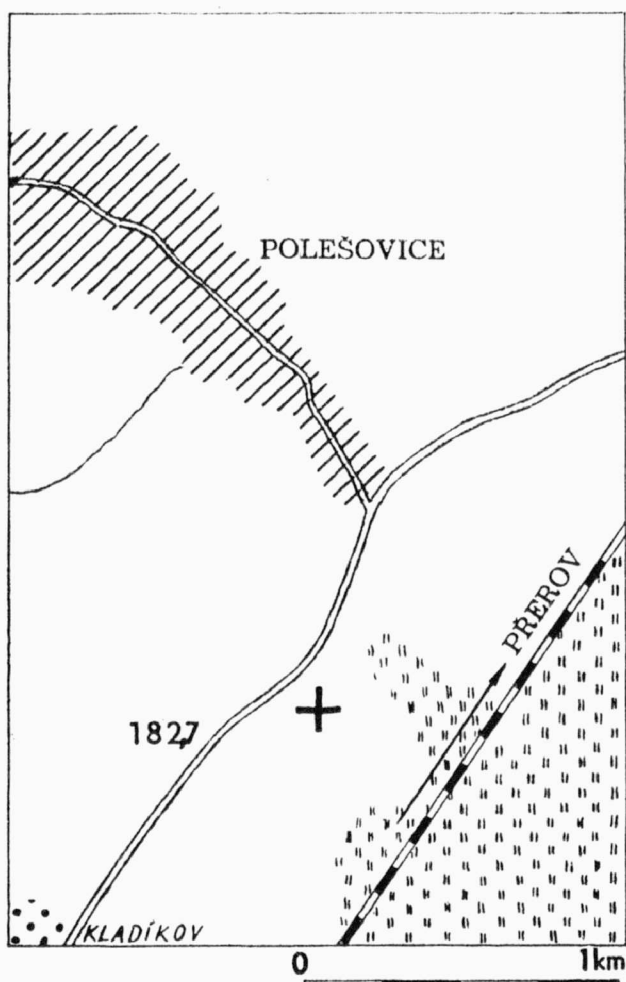
Hrob č. 1. — Ležel ve vzdálenosti 200 cm od jz. a 350 cm od jv. stěny výkopu. Částečně zachovaná kostra byla uložena ve směru ssv.—jjz. s lebkou na jjz. straně, obličejovou částí směřující k szs. Z kostry, která ležela na pravém boku ve středně skrčené poloze, se zachovala pouze část lebky a část dlouhých kostí dolních končetin. Pod lebkou směřovaly zbytky dlouhých kostí paží. Od temene lebky po dolní zachované části dlouhých kostí nohou byla kostra uložena v délce 115 cm. Z lebky se zachovaly větší úlomky lebeční klenby, část kosti čelní s levým nadočnicovým obloukem a částí nosní kosti, část pravého nadočnicového oblouku, levá spánková kost s kostí skalní, úlomky tří až čtyř krčních obratlů, části levé horní a dolní čelisti, čtyři jednotlivé zuby a dva úlomky lebeční spodiny. Část dolní i horní čelisti, levá spánková kost a zlomky obratlů byly silně zbarveny měděnkou. Méně výrazně byl zbarven levý nadočnicový oblouk s částí čelní kosti a část kosti temenní. Všechny zuby (ve zlomech čelistí v počtu devět, volně čtyři) byly zcela zdravé, i když jsou již místy zbroušeny až na dentin. Dvě zachované osmičky jsou podstatně méně opotřebovány než ostatní zuby. Z úlomků lebeční klenby je zcela patrné, že lebeční švy nebyly ještě srostlé. Na základě těchto zjištění můžeme předpokládat, že tu byl pohřben jedinec, jehož věk se pohyboval v rozmezí 25–35 roků. Pohlaví zemřelého nelze určit, protože nebyl dosud vypracován antropologický posudek.

Zbytky kostry ležely o 20 cm níž než je úroveň písčitého podloží. Zda bylo dno hrobové jámy nějakým způsobem upraveno, nebylo možné zjistit, neboť bylo dělníky již před průzkumem prohrábáno. Hrobová jáma byla pravděpodobně zasypána pouze zeminou, protože prý při výkopu se tu nevyskytoval žádný jiný zásypový materiál.

Jednotlivé nálezy nebyly ve většině případů již uloženy na původním místě. Byl nalezen džbán, střepek od okraje mísy, bronzový kroužek a jednoduše spirálovitě stočený kroužek z dvojitého bronzového drátu a bronzová tyčinka. Výpovědi dělníků o místě uložení keramických nálezů nebyly jednotné. Bronzové předměty byly prý nalezeny u lebky. Po vyzdvížení zbytků lebky byly pod ní nalezeny další tři jednoduché bronzové kroužky. Jeden z nich byl rozlámaný.

Popis nálezů:

1. Džbánek má rozevřený okraj, mírně prohnuté hrdlo, přecházející v baňaté tělo. Dno nádoby je kruhové, rovné. 2,3 cm pod okrajem je vertikálně umístěno nedokonale tvarované páskové ucho, umístěné 4,5 cm nad maximální výdutí, která je umístěna ve středu celkové výšky nádoby. Vnější i vnitřní strana a lom jsou tmavě, téměř černě zbarveny. Nepříliš dokonale utvářený vnější povrch je částečně hlazený. Materiál, ze kterého byla nádoba dost dobře vypálena, je hlinitý, promíchaný jemnými zrnky písku. Výška — 17 cm, průměr okraje — 10,5 cm, průměr max. výdutí — 16/8,5 cm, průměr dne — 7,5 cm, výška ucha — 4,5 cm, šířka ucha — 2 cm. Ze džbánku, který je slepován, chybí menší část okraje, malá část výdutí a část dna (inv. č. 40 029, Tab. 23:8).
2. Střepek od okraje větší a hlubší polokulovité mísy. Okraj, který je jednoduchý, obloukovitě ukončený, je kolmý a přechází pozvolna v tělo nádoby. Barva vnější i vnitřní strany, stejně jako lomu, je černá. Nedokonale tvarovaný vnější povrch je i nedokonale hlazen. Materiál je jemnější, hlinitý, dost dobře vypálený. Zachovaná výška — 10,6 cm, zachovaná šířka — 10,8 cm, síla střepeku — 0,6—0,8 cm (inv. č. 40 028, Tab. 23:7).
3. Kroužek z bronzového drátu kruhového průřezu. Konce kroužku, který má elipsovitý tvar, jsou zahroceny a dotýkají se. Povrch je pokryt práškovou patinou. Průměr drátu — 0,2 cm, průměr kroužku — 3,3×2,9 cm (inv. č. 40 015, Tab. 23:2).
4. Kroužek z bronzového drátu kruhového průřezu. Konce kroužku, který má kruhový tvar, jsou zahroceny a přesahují se o 2,2 cm. Povrch je pokryt puchýřkovitou patinou. Průměr drátu — 2,2 cm, průměr kroužku — 3,9 cm (inv. č. 40 016, Tab. 23:1).

Obr. 3.

Polešovice (okr. Uherské Hradiště). Únětické pohřebiště, situační plán. + — poloha pohřebiště. — Gräberfeld der Aunjetitzer-Kultur, Situationsplan. + — Lage des Gräberfeldes.

5. Spirálovitě stočený kroužek z jednoho kusu dvojité sřočeného bronzového drátu kruhového průřezu. Kroužek je zdvojen pouze v jedné třetině svého obvodu. Konce drátu, z nichž jeden je odlomen, jsou hrotitě ukončeny. Povrch je pokryt puchýřkovitou patinou. Průměr drátu — 0,2 cm, průměr kroužku — 5,1 cm (inv. č. 40 017-40 018, Tab. 23:6).
6. Kroužek z bronzového drátu kruhového průřezu. Původní kruhový tvar je částečně deformován, oba konce jsou odlomeny a chybějí. Povrch je pokryt puchýřkovitou patinou. Průměr drátu — 0,3 cm, průměr kroužku — 5,8 cm (inv. č. 40 019, Tab. 23:4).
7. Kroužek z bronzového drátu kruhového průřezu. Je rozlámán na sedm kousků. Má elipsovité tvar. Silnější konec je zploštělý, slabší konec je ukončen hrotitě. Konce se dotýkají. Povrch je pokryt puchýřkovitou patinou. Průměr drátu — 0,3 cm, průměr kroužku — 6,4 × 5,6 cm (inv. č. 40 020-40 026, Tab. 23:4).
8. Tyčinka z bronzového drátu kruhového průřezu, mírně prohnutá, po obou stranách hrotitě ukončená. Povrch je pokryt puchýřkovitou patinou. Průměr drátu — 0,2 cm, vzdálenost konců — 6,5 cm, největší prohnutí — 1,5 cm (inv. č. 40 027, Tab. 23:5).

Hrob č. 2. — Byl zcela porušen, není známa úprava hrobové jámy a její rozměry. Hrob ležel v jižním rohu výkopu. Podle výpovědi dělníků tu byly nalezeny pouze zlomky kostí a několik zubů. Osteologický materiál nebylo možno při průzkumu již identifikovat. Z hrobu byla zachráněna jedna nádoba — koflík.

Popis nálezu:

1. Koflík má vně rozevřený okraj. Tělo nádoby, navazující na mírně prohnuté hrdlo, je dvojkónického tvaru. Ostrý lom je ve výši první třetiny celkové výšky. Dno je kulaté, rovné. Pod okrajem, ve středu výšky hrdla, je umístěno vertikální páskové ouško, jehož spodní kořen je na spodní části hrdla a nad lomem. Proti oušku je horizontálně protáhlý jazykovitý pupík, od něhož po obvodu nádoby vychází vyhlazená, nepříliš výrazná lišta, tvořící rozhraní mezi hrdlem a tělem nádoby. Hnědý a tmavošedý povrch je dost pečlivě modelován a hlazen. Ouško je vypracováno méně pečlivě. Jemný hlinitý materiál, ostřený malým množstvím zrněk písku a slídy, je dobře vypálený, na lomu černý. Celková výška — 8,7 cm, průměr okraje — 8,9 cm, průměr max. výdutí na lomu — 11/3,2 cm, průměr dna — 5 cm, výška ouška — 3 cm, šířka ouška — 1,3 cm, délka pupíku — 2,2 cm. Z nádoby chybí pouze malá část okraje (inv. č. 40 030, Tab. 24:1).

Hrob č. 3. — Byl zcela porušen, takže není známa úprava hrobové jámy a její rozměry. Hrob ležel ve vzdálenosti 10 m od jižního rohu výkopu, při jeho jv. stěně. Z osteologického materiálu se zachovalo pouze několik zubů. Zbytek kostry byl zničen výkopem. I odtud vyzvedli dělníci jednu nádobu — hrnek.

Popis nálezu:

1. Hrnek má mírně rozevřený okraj, nepříliš výrazné hrdlo, které přechází v nesouměrně modelované vakovité tělo, na něž navazuje esovitým prohnutím náznakově odsazené rovné kulaté dno. 1,5 cm pod okrajem je vertikální páskové ouško. Vnější povrch je hnědošedý, nehlazený, vnitřek je šedý, částečně hlazený, barva lomu černá. Materiál je hlinitý, ostřený menšími zrnky písku. Nádoba je dost vypálena. Výška — 15,2 cm, průměr okraje — 11,5 cm, průměr dna — 8,2 cm, max. výduť — 11,5/5—7,5 cm, výška ouška — 3,3 cm, šířka ouška — 1,6 cm. Z nádoby chybí asi jedna čtvrtina okraje (inv. č. 40 031, Tab. 24:2).

Orientaci pohřbu bylo možno zjistit pouze u hrobu č. 1, který byl orientován jz. — ssv. Lze tedy konstatovat, že orientace tohoto hrobu odpovídá dosavadním zjištěním o převládající orientaci na moravských únětických pohřebištích ve směru j—s.¹ Pokud nebude vypracován antropologický posudek, nelze zcela jednoznačně říci, zda pohřbený byl muž či žena. Podle některých zjištění bychom mohli s velkou rezervou uvažovat o pohřbu muže. Podle prokazatelných údajů z několika únětických pohřebišť byly ženy pochovány na levém, muži na pravém boku. Například v jednom z hrobů z Kunovic (okr. Uherské Hradiště), který je datován na počátek vyspělejšího období únětické kultury, byl pohřben muž, ležící na pravém boku. Podobné případy byly zjištěny i na únětickém pohřebišti předklasické (3.) fáze v Čejči (okr. Hodonín).²

Hrob č. 1 je vzdálen od hrobu č. 2 — 3,2 m, od hrobu č. 3 — 8,5 m. Mezi hroby č. 2 a 3 je vzdálen 10 m. Z této dispozice nelze vyvozovat žádné závěry. Nelze zatím rozhodnout, zde jde o pohřebiště řadové, či skupinové.

Bronzové předměty, nalezené v hrobě č. 1, sloužily jednak jako ozdoba rukou, jednak jako ozdoba hlavy. Jak již bylo řečeno, pod lebku směřovaly zbytky dlouhých kostí paží. Po vyzvednutí zbytků lebky tu byly nalezeny dva bronzové drátěné kruhy, patrně náramky (předměty č. 6 a 7). Jejich průměry jsou blízké, průměry bronzových drátů jsou shodné. Bronzový kroužek (předmět č. 3) byl rovněž nalezen pod lebkou a je možné ho označit jako náušnici. Její protějšek (předmět č. 4) byl nalezen podle výpovědi dělníků na horní části lebky. Dokladem toho je i silně měděnkou zbarvená levá spánková kost s kostí skalní. Průměry náušnic nejsou shodné. Stejně jsou pouze průměry drátů, ze kterých byly zhotoveny. Spirálovitě stočený kroužek (předmět č. 5) byl dělníky nalezen rovněž u lebky. Protože část týlních kostí byla zbarvena měděnkou, není zcela vyloučeno, že kroužek byl

umístěn původně právě v týlní části lebky. Zároveň byla v těsné blízkosti lebky nalezena bronzová tyčinka (předmět č. 8), která snad souvisí s použitím spirálovitě stočeného kroužku. Je dost možné, že kroužek sloužil jako vlasová poutka, jímž byla část vlasů provlečena tak, že vytvářela podobu řeckého písmena omega. Vzniklým okem mohla být provlečena prohnutá tyčinka, která se svými zaostřenými konci opírala o protilehlé oblouky kroužků, které přesahovala z obou stran více než o 1 cm. Takto mohly být tyčinkou — jakousi vlásenkou, vlasy zajištěny proti vyklouznutí z vlasového poutka. Tato úvaha o funkci obou předmětů je ovšem hypotetická a musela by být podeprána dalšími nálezovými okolnostmi.³

Džbánek z hrobu č. 1 se svým celkovým baňatějším tvarem, umístěním ucha pod okrajem a nad největší oblou výdutí i jejím umístěním ve středu výšky nádoby hlásí na počátek vyspělé fáze únětické kultury. Blízkou analogii máme v Kunovicích. Polešovický džbánek však nemá tolik rozevřený okraj, je poněkud štihlejší a postrádá jazykovitý pupík, příznačný pro tento druh vyspělé únětické keramiky.⁴ Jeví se jako typologicky starší. Střep od okraje polokulovité mísy z hrobu č. 1 lze podle profilace typologicky zařadit do časně únětické fáze. Podle K. Tihelky je pro prvý vývojový článek vyspělé únětické kultury charakteristickým znakem počátek členění nádob. U koflíků rozevřené hrdlo zaujímá podstatnou část nádoby, ucho je umístěno na hrdle pod okrajem a nad největší výdutí. Proti uchu a po bocích nádoby bývají pupíky.⁵ Těto charakteristice odpovídá koflík z hrobu č. 2 pouze částečně. Hrdlo není tak výrazně rozevřené jako u jiných koflíků této fáze a nezaujímá převážnou část nádoby, ale pouze asi jednu třetinu. Na rozhraní hrdla a těla je jediný jazykovitý pupík, členění hrdla a břicha nádoby je málo výrazné a nádoba postrádá i výraznější prohnutí hrdla a spodní části pod lomem. Můžeme tedy typologicky zařadit koflík z hrobu č. 2 na samý počátek vyspělé únětické kultury. Hrnek z hrobu č. 3 svým velice málo výrazným členěním i nepravidelnou modelací je možno zařadit do časně únětické kultury. Umístění ouška pod hrdlem a nad největší výdutí by jej opět řadilo do první etapy vyspělé fáze.

Bronzové předměty z hrobu č. 1 jsou vesměs zhotoveny z jednoduchého drátu, jehož konce se je pouze dotýkají, jen u jedné z náušnic se konce přesahují. Jen vlasové poutko je zhotoveno z dvojitého drátu, a to tak, že zdvojení probíhá pouze po jedné třetině obvodu poutka. Analogické kroužky — náramky — byly např. nalezeny na vyspělém únětickém pohřebišti v Prušánkách (okr. Hodonín).⁶ Jednoduché kroužky byly nalezeny na předklasickém únětickém pohřebišti v Čejči u Hodonína.⁷ Bývají pokládány za charakterističtější pro starší než pro mladší pohřebiště. Do pokročilé fáze vyspělé únětické kultury bývají zařazovány kroužky z dvojitého drátu s několikanásobnými kličkami a vpletenými konci. Tyto znaky vlasové poutko postrádá, lze je tedy zařadit do časně fáze únětické kultury. Z počtu nalezených bronzů (6) lze usuzovat na časové zařazení do vyspělé fáze.

Starobylejší charakter z keramické kolekce má především okraj mísky z hrobu č. 1 a do jisté míry hrnek z hrobu č. 3. Na samý počátek vyspělé fáze je možno typologicky zařadit koflík z hrobu č. 2 a džbán z hrobu č. 1, který má ještě některé znaky starší fáze. Do starší fáze by bylo možno zařadit i bronz z hrobu č. 1, snad s výjimkou jedné z náušnic. Poutko lze datovat na počátek vyspělé fáze.

Hroby tedy lze klást na samý počátek vyspělé fáze únětické kultury. V hrobovém inventáři však ještě přežívají některé znaky starší fáze.

V rámci únětické kultury je pro region středního Pomoraví nově zjištěná lokalita významná ze dvou důvodů: doposud zjištěné únětické lokality na středním Pomoraví patří do posledních vývojových fází vyspělé únětické kultury nebo až do věteřovského typu. Je tedy polešovické pohřebiště dosud nejstarším únětickým pohřebištem ve středním Pomoraví.⁸ Neméně důležitá je i jeho poloha. Zatím, co ostatní zjištěná pohřebiště leží na levém břehu řeky Moravy, je pohřebiště v Polešovicích umístěno dosud jako jediné v rámci svého časového zařazení na pravém, západním břehu.

Pohřebiště zároveň rozšiřuje dosud malý počet únětických nalezišť z inundačního území řeky Moravy,⁹ nemusí být tedy i z tohoto hlediska zcela bezvýznamné.

Poznámky:

¹ K. Tihelka, Moravská únětická pohřebiště, Pam. arch. 44 1953, 241—242.

² A. Houšťová, J. Ondráček, Únětické hroby v Kunovicích, Pravěk vých. Moravy 1 1958, 14—16.

J. Ondráček, Únětické pohřebiště v Čejči u Hodonína, AR 19 1967, 309.

³ O použití bronzových vlasových poutek se zmiňuje K. Tihelka l. c., 260.

⁴ K. Tihelka l. c., 260, obr. 15/2.

A. Houšťová, J. Ondráček l. c., 15, tab. 3/2.

⁵ K. Tihelka l. c., 256.

⁶ J. Meduna, Únětické hroby v Prušánkách na Moravě, AR 11 1959, 159, obr. 62.

⁷ J. Ondráček l. c., 309.

⁸ Srov. V. Hrubý, Z pravěku středního Pomoraví, Vlastivěd. sborník okresu uh. hradištského, II, 1948, 25—26.

⁹ K. Tihelka l. c., 230—231, obr. 1.

GRÄBER DER AUNJETITZER-KULTUR IN POLEŠOVICE (Bez. Uherské Hradiště)

In Polešovice (Bez. Uherské Hradiště) störte man bei einem Aushub für die Fundamente eines Gebäudes auf der Flur „Niva“ (Parz. Nr. 1792) drei Aunjetitzer Gräber, die 120 cm tief in den

lehmigen Boden und sandigen Untergrund eingetieft waren. Nur im Grab Nr. 1 traf man ein doch teilweise erhaltenes Skelett an. Es handelt sich anscheinend um eine Männerbestattung und der Tote mochte 25—35 Jahre alt gewesen sein. Er lag in rechter Hockerlage mit den Armen gegen den Kopf erhoben in der Grabgrube.

Die Achse des Skeletts war in der Richtung Süd—Süd—West — Nord—Nord—Ost orientiert. Der Kopf lag in Süd—Süd—West mit dem Blick nach West—Nord—West. An Beigaben, die zu meist nicht mehr an ihrem ursprünglichen Platze lagen, konnte man einen Krug, Inv. Nr. 40.029 (Höhe 17 cm), den Randscherben einer halbkugeligen Schale, Inv. Nr. 40.028, zwei Ohrringe aus einfachem Bronzedraht Inv. Nr. 40.015—40.016 (Durchmesser — 3,3×2,9 cm, 3,9 cm), eine Haarspange zum Teil aus Doppelbronzedraht gefertigt, Inv. Nr. 40.017—40.018 (Durchmesser 6,1 cm), zwei Armringe aus einfachem Bronzedraht, Inv. Nr. 40.019 40.020, — 40.026 (Durchmesser 5,8 cm, 6,4×5,6 cm) und ein Stäbchen aus Bronzedraht, vielleicht eine Haarnadel mit spitzem Ende, Inv. Nr. 40.027 (Länge — 5,6 cm) bergen. Aus dem vollkommen zerstörtem Grab Nr. 2 rettete man eine Tasse, Inv. Nr. 40.030 (Höhe — 8,7 cm) und aus dem gleichfalls zerstörtem Grab Nr. 3 einen Topf, Inv. Nr. 40.031 (Höhe — 15,2 cm). Die Gräber, die zu einem größeren Gräberfelde gehört haben mochten, sind voneinander wie folgt entfernt: Grab Nr. 1 und 2—3,2 m, Grab Nr. 1 und 3—8,5 m, Grab Nr. 2 und 3—10 m. Nach den Ergebnissen der Analyse der Keramik- und Bronzenfunde konnten die Gräber an den Beginn der reifen Aunjetitzer Kultur gesetzt werden. Sowohl an der Keramik, als auch an den Bronzen beobachtete man einige Merkmale der älteren Phase. Der Fundort ergänzt die bisher kleine Zahl der Aunjetitzer Begräbnisplätze im Inundationsgebiet der March. In regionaler Hinsicht, im sog. „Mittleren Marchgebiet“ stellt unser Begräbnisplatz nach seiner Zeitstellung die älteste Aunjetitzer Nekropole dar, in geographischer Hinsicht im Rahmen seiner zeitlichen Einordnung das einzige bisher entdeckte Gräberfeld am rechten westlichen Ufer der March.

ÚNĚTICKÝ HROB Z BRNA-KRÁLOVA POLE

JAROMÍR ONDRÁČEK, AŮ ČSAV Brno

(Tab. 21:10)

Při výkopových pracích na staveništi podniku Orgrez zničili dělníci kostrový únětický hrob. Při zachraňovací akci (6. 9. 1967) se nepodařilo zjistit žádné bližší nálezové okolnosti. Pracovníkům ústavu byly předány jen zbytky poměrně dobře zachovalé kostry muže, zemřelého ve věku 30—40 let, a střepy z nádoby, která se dala jen částečně rekonstruovat. Jde o větší černohnědě hlazený hrnek esovitého profilu s páskovým uchem na spodní části hrdla. Nález patří zřejmě do pokročilejšího vývojového období únětické kultury.

DAS AUNJETITZER - GRAB VON BRNO-KRÁLOVO POLE

Auf der Baustelle des Unternehmens Orgrez zerstörten Arbeiter bei Ausschachtungsarbeiten ein Aunjetitzer Skelettgrab. Bei der Rettungsaktion (6. 9. 1967) konnten die näheren Fundumstände nicht mehr festgestellt werden. Dem Archäologischen Institut der ČSAV übergab man nur die Reste eines gut erhaltenen männlichen Skeletts und die Scherben eines schwarzbraunen größeren Topfes mit geglätteter Oberfläche, der zum Teil rekonstruiert werden konnte. Der Fund gehört augenscheinlich der reiferen Entwicklungsphase der Aunjetitzer Kultur an.

ÚNĚTICKÁ KOSTRA Z BRNA-KRÁLOVA POLE

MILAN STLOUKAL, AŮ ČSAV Brno

(Tab. 22)

Zachovala se silně poškozená lebka a části postkranialního skeletu. Lebka je robustní, dolichomorfní. V normě laterální má středně vyklenutou glabellu III. stupně, široce klenuté čelo, oblé temeno a slabě vystupující týl s velikou protuberantia occipitalis externa 4. stupně. Spánkové šupiny tvoří nízký oblouk, bradavkové výběžky jsou velké, na masívních lícních kostech jsou výrazná tubercula marginalia.

V normě vertikální má lebka obrys ovoиду s protaženým týlem, je vidět v plném rozsahu otevřený čelní šev (metopismus). Také ostatní lebeční švy jsou dosud zcela otevřené i na lamina interna, šípový i lambdový šev jsou poměrně složité.

V normě faciální má lebka středně široké čelo, velmi silné nadočnicové oblouky, horní okraje obou očních jsou tlusté, špičkové jámy hluboké.

Dolní čelist je robustní s výrazně do stran vytočenými úhly, brada je vytažena dopředu ve tvaru příčného valu. Chrup je v obou čelistech silně obroušen (abrase 3. až 4. stupně), několik zubů má kaz a několik alveolů je zaceleno po intravitální ztrátě zubu:

X X 6 5 4 3 2 1	/ 2 3 4 5 6 0 0	X — intravitální ztráta
8 X X 5 4 3 2 1	1 2 / 4 5 6 7 8	/ — postmortální ztráta
		0 — zub s kazem

Metrická charakteristika:

největší délka lebky (1)	193	— velmi dlouhá
délka báze lebky (5)	107?	
největší šířka lebky (8)	143	— střední
nejmenší šířka čela (9)	101	
výška lebky ba-b (17)	143?	— vysoká
šířka týlu (12)	106	
obvod lebky (23)	540	
týlní tětiva (31)	97	
kapacita lebky vypočítaná (38)	1635	— aristencefal
délka obličeje (40)	94?	
šířka bizygomatická (45)	129	— střední
výška obličeje (47)	121	— střední
výška horního obličeje (48)	76	— vysoký
šířka očníce (51)	46	
výška očníce (52)	32	
šířka nosu (54)	23	
výška nosu (55)	56	
vzdálenost kondylů mandibuly (65)	118?	
vzdálenost úhlů mandibuly (66)	114	
výška brady (69)	35	
index délkošířkový (I 1)	74,1	— dolichokran
index délkovýškový (I 2)	74,2	— orthokran
index šířkovýškový (I 3)	100,0	— akrokran
index transv. frontoparietální (I 13)	70,7	— eurymetop
týlní index (I 29)	91,5	— vysoký
obličejový index (I 38)	93,8	— leptoprosop
index horního obličeje (I 39)	58,8	— lepten
index očníce (I 42)	69,6	— chamaekonch
index nosu (I 48)	41,2	— leptorrhin
alveolární index (I 60)	87,8	— orthognat
frontomandibulární index	112,8	— eurymandibular

Z postkranálního skeletu se zachovalo několik obratlů, v celku jsou zachovány ještě kosti horních končetin, jež také jediné můžeme vzít za základ pro odhad výšky postavy:

humerus: levý 331, pravý 335,

radius: levý 263, pravý 263.

Výška postavy byla na základě těchto měř vypočítána na 171 cm, je tedy velká.

Studiem patologických nálezů na kostře se zabýval MUDr. Luboš Vyhnaněk. Na páteři kostry z Brna-Králova Pole našel především na 1. krční obratli (atlasu) oboustranné foramen arcuale, na vrcholu dentu axis je arthrotický osteofyt. Dva z dolních krčních obratlů jsou postiženy unko-vertebrální arthrozou a nevýraznou ventrální spondylozou při platyspondylické konfiguraci dolního z nich; produktivními změnami je zúženo především foramen intervertebrale vpravo, intervertebrální klouby jsou intaktní. Na tělech bederních obratlů je výrazná deformační spondylóza. Na okrajích kloubních ploch hlavíc obou humerů je artrotický val. Horní konec zachované levé stehenní kosti je těžce sekundárně poškozen, ale přesto lze soudit na pokročilé artrotické změny. Rozsáhlé deformační změny jsou i na úlozku z oblasti acetabula, kde je kloubní okraj zcela zploštěn a protažen artrotickou apozicí; nelze vyloučit, že jde o úlomek neocetabula při subluxačním postavení femuru.

Jde o pozůstatky muže, zemřelého asi ve věku 30 až 40 let. Typologicky je to robustní leptodolichomorf, podle klasické typologie je lebka nordického typu.

DAS AUNJETITZER-SKELETT VON BRNO-KRÁLOVO POLE

Der Bericht bringt nur metrische und morphologische Angaben über ein Aunjetitzer Skelett. Es handelt sich um die Überreste eines Mannes, der vermutlich im 30.—40. Lebensjahr starb. Der Schädel ist robust, vom leptodolichomorphen Typus (nordik). Der Verstorbene war hochgewachsen. Am Skelett konnte man deutlich degenerative Veränderungen beobachten.

DEPOT ÚNĚTICKÝCH HŘIVEN V PRUŠÁNKÁCH (okr. Hodonín)

ZDENĚK KLANICA, AU ČSAV Brno

Asi v polovině ledna 1967 nalezl rolník Jan Seják na dvoře svého domu depot měděných hřiven. Nechal jej téměř v původním stavu a o nálezu ihned informoval pracovníky MNV v Prušánkách, kteří pak telefonicky uvědomili mikulčickou expedici. Dne 30. ledna jsme spolu s O. Markem a V. Halasem depot in situ vyzvedli a v sádrovém krunýři dopravili do laboratoře AÚ v Brně. Teprve zde byl celý blok, obsahující 89 hřiven, rozebrán.

Depot byl nalezen na dvoře domu č. 484 při rozšiřování jámy pro hnojiště. Místo nálezů je vzdáleno 10,5 m od vnitřního okraje předního traktu a 2,8 m od zídky, dělicí usedlost Sejákova od větší, která patří J. Maděrovi.

Do hloubky 90 cm pod dnešní povrch zasahuje recentní navážka, kterou si před lety upravoval dvůr dnešní majitel. Pod ní je tmavá hlína s četnými železitými sloučeninami. Depot byl asi 20 cm pod úrovní, kde začínala navážka, tedy patrně nehluboko pod původním povrchem.

Před laboratorním zpracováním bylo z depotu nálezem odebráno 11 hřiven. Zbýlých 89 kusů tvořilo ucelený blok o obsahu asi 0,5 m³. Vždy určitý počet hřiven byl narovnaný těsně vedle sebe a takto vzniklé svazky pak vzájemně do sebe zaklesnuty. Nebyly však zjištěny žádné stopy vázání, což znamená, že nebylo použito drátku, ale spíše organické hmoty. Při rozebírání v laboratoři byly některé svazky méně výrazné a splývaly s ostatními. Důsledně jsme však depot rozebírali tak, že k sobě byly kladeny a za svazek považovány jen ty hřivny, které ležely celým tělem těsně vedle sebe.

Zmínil jsem se, že jedenáct kusů bylo odebráno před naším příchodem. Dvě hřivny si majitel ponechal a nám jich zbylo devět (inv. č. 856-90/67-96/67) o nichž nevíme, zda byly rozděleny do nějakých svazků. Pak zde byl jeden svazek osmi hřiven (856-77/67 až 84/67) dále jeden, čítající šest hřiven (856-46/67 až 51/67) a plných 15 svazků po pěti kusech. Inventurní čísla hřiven v jednotlivých svazcích po pěti kusech: 856-1/67 až 5/67, 6/67 až 10/67, 11/67 až 15/67, 16/67 až 20/67, 21/67 až 25/67, 26/67 až 30/67, 31/67 až 35/67, 36/67 až 40/67, 41/67 až 45/67, 52/67 až 56/67, 57/67 až 61/67, 62/67 až 66/67, 67/67 až 71/67, 72/67 až 76/67, 85/67 až 89/67. Je to tím pozoruhodnější, že celkový počet hřiven je 100, tedy číslo dělitelné pěti beze zbytku. Přitom nutno vzít v úvahu, že někde mohly svazky splynout dohromady či byly volněji svázány a tím se mohlo stát, že jednotlivé kusy neležely těsně vedle sebe a nebyly tedy za svazek považovány.

Shrneme-li tedy, co jsme zjistili o způsobu uložení, můžeme říci, že hřivny byly svázány po pěti kusech a uloženy patrně v nějakém vaku, jehož stopy se nezachovaly. Na jeho existenci lze však usuzovat z celistvého a kompaktního způsobu uložení nálezů.

Hřivny bylo možno rozdělit do dvou skupin podle způsobu konečné úpravy. Mezi oběma skupinami je však řada přechodných tvarů. První skupinu tvoří hřivny, jejichž povrch byl po vylití ještě opracován, uhlazen a upraven. Jejich počet je 38. Tyto hřivny mají obvykle více stočené konce a jemnější povrch. K nejlépe vypracovaným kusům náleží hřivna inv. č. 856-7/67, která má zcela hladký řezaný povrch, trubičkovitě stočené konce a měla jemnou patinu. Podobná úprava je patrna na hřivně 856-74/67, kde je znatelný způsob úpravy surového vylitku. Středem se táhne sotva znatelná stopa po žlábků, běžná u kusů, postrádajících konečnou úpravu. Obě hřivny mají téměř kruhovitý průřez, jinak pro exempláře této skupiny je charakteristický trojúhelníkovitý řez. Velmi jemný a hladký povrch má také hřivna 856-17/67.

Druhá početnější skupina (60 kusů) se vyznačuje špatným opracováním a nedostatečnou úpravou povrchu. Charakteristický je průřez se žlábkem uprostřed vnitřní strany. Krajnými případy jsou velmi špatné vylitky 856-35/67 a 856-57/67. Někdy byla dokonce ještě při částečném ztuhnutí dolévána k hřivně další surovina jako např. č. 856-69/67. V této skupině se také vyskytují hluboké otvory v těle hřivny.

Jinak se hřivny mezi sebou příliš neliší. Měly vesměs hrubou patinu a téměř stejný oválný tvar s roztepanými konci. V jednotlivých svazcích byly hřivny obou skupin zastoupeny celkem rovnoměrně, vždy několik z první a několik ze druhé skupiny.

Náš depot je v Prušánkách již třetí. První byl nalezen v polích v trati Díly v r. 1955, další v roce 1965.¹ Dosud ani jeden z moravských depotů nebyl systematicky zkoumán. Nelze tedy ani zjistit skutečný počet hřiven v žádném z nich. Pokud je mi známo, nebylo publikováno pozorování, že v depotech byly hřivny svázané do menších svazků. V některých případech se však hovoří o tom, že hřivny byly narovnané do sloupce (Kostice, Rešice).²

K. Tihelka uvádí na Moravě 63 depotů bronzových únětických hřiven.³ Počet všech nalezených hřiven, podle J. Ondráčka přesahuje 1500 kusů,⁴ tedy s našim depotem celkem 1600. Z toho více než polovina pochází ze dvou nalezišť, vzdálených od sebe vzdušnou čarou jen 10 km. Je to Hodonín a Prušánky. V Hodoníně bylo nalezeno téměř 650 a v Prušánkách kolem 250 kusů.⁵

Území, kde leží oba velké depoty nemá příliš silné únětické osídlení. Těžko zde také můžeme předpokládat dobývání mědi. Že se jedná o úzce specializovaný obchod, o tom svědčí depoty samotných hřiven, bez dalších průvodních nálezů. Území kolem Prušánek leží na cestě mezi výrobními a spotřebitelskými centry, tady překračovala dávná obchodní cesta řeku Moravu. Leží mezi Slovenským Rudohořím, kde můžeme předpokládat výrobu a mezi hustě osídlenými východními svahy českomoravské vrchoviny. Patrně to bylo jiné prostředí, snad mocenské, na pravém břehu řeky, které nutilo obchodníky ke kladení tak velkých depotů. Labilní společenské poměry v tehdejší době byly pak zřejmě příčinou toho, že depoty zůstaly ležet nevyzvednuty v zemi.

P o z n á m k y :

¹ J. Ondráček, Depot z Prušánek a únětické hřivny na Moravě. Pravěk východní Moravy 1 1958, 17–47. Depot nalezený patrně v r. 1965 není publikován. Několik hřiven zachránili pracovníci expedice v Mikulčicích, kteří je dostali od občanů v Prušánkách. Hřivny byly odevzdány J. Ondráčkovi.

² Op. cit. 38, 41.

³ K. Tihelka, Hort- und Einzelfunde der Üněticer Kultur und des Věteřover Typus in Mähren, Fontes Arch. Moraviae IV, Tf. 27.

⁴ J. Ondráček, op. cit., 23.

⁵ Op. cit., 37.

E I N A U N J E T I T Z E R B A R R E N H O R T F U N D I N P R U Š Á N K Y

(B e z . H o d o n í n)

Bei der Erweiterung der Dunggrube im Hofe des Hauses Nr. 484 entdeckte man einen Barrenhortfund. Die Fundstelle war 10,5 m von der inneren Front des Vordertraks und 2,8 m von der Mauer entfernt, die das Besitztum des H. Sejáks von dem Nachbaranwesen, das H. J. Maděra gehört, trennt. Die rezente Aufschüttung, die der derzeitige Besitzer vor Jahren bei einer Adaptation des Hofes aufführen ließ, etwa 90 cm mächtig. Unter ihr liegt eine an Eisenverbindungen reiche dunkle Lehmschicht. In dieser fand man etwa 20 cm unter der Aufschüttungs-Lehmschichtgrenze den Hortfund, augenscheinlich nicht sehr tief unter der ursprünglichen Oberfläche. Vor der laboratorischen Bearbeitung des Funds entnahm der Finder dem Depot 11 Barren, die übrigen 89 Stück bildeten einen Block von rund 0,5 m³ Umfang. Eine bestimmte Anzahl von Barren lag immer ganz eng beieinander und bildeten verkeilte Bündel. Da man keine Spur von einer Bindung feststellen konnte, konnte diese nicht aus Draht gewesen sein, sondern bestand wohl aus einem organischen, leicht vergänglichen Stoff. Zwei der Barren behielt der Besitzer des Anwesens für sich und übergab uns neun, von denen wir aber nicht behaupten können, daß sie einst auch zu Bündeln geordnet waren (Inv. Nr. 856-90/67 bis 96/67). Im Block befanden sich ein Bündel zu acht Stück (856-77/67 bis 84/67), eines zu sechs Stück (856/46/67 bis 51/67 und 15 Bündel zu je 5 Stück: 856-1/67 bis 5/67, 6/67 bis 10/67, 11/67-15/67, 16/67 bis 20/67, 21/67 bis 25/67, 26/67 bis 50/67, 31/67 bis 35/67, 36/67 bis 40/67, 41/67 bis 45/67, 52/67 bis 56/67, 57/67 bis 61/67, 62/67 bis 66/67, 67/67 bis 71/67, 72/67 bis 76/67, 85/67 bis 89/67.

Sicher ist der Umstand, daß die Gesamtanzahl der angetroffenen Barren genau hundert beträgt, also eine Zahl, die durch 5 ohne Rest teilbar ist, bemerkenswert. Es ist ferner zu bedenken, daß die einzelnen Bündel zur Zeit ihrer Entdeckung schon verquickt sein konnten, oder daß sie ursprünglich so lose zusammengebunden waren, daß sie nicht so eng beieinander lagen, um als Bündel erkannt zu werden. Nach der Art ihrer Oberflächenbehandlung können wir die Barren in zwei Gruppen einteilen: Die erste Gruppe zu der 38 Stück gehören, zeichnet sich durch sorgfältige Nachbehandlung nach dem Guß aus; die Oberfläche der einzelnen Barren wurde bearbeitet und geglättet. Für die zweite, reichlicher vertretene Gruppe (60 Stück) ist die mangelhafte und schlechte Oberflächenbehandlung kennzeichnend. Beide Gruppen sind in den einzelnen Bündeln ziemlich gleichmäßig vertreten, und Barren der ersten und zweiten Gruppe finden sich in allen Bündeln. Der von uns beschriebene Hortfund ist schon der dritte dieser Art vom Fundort. Den ersten entdeckte man im Jahre 1955 auf den Feldern der Flur Díly, den zweiten im Jahre 1965.¹ Da bisher kein Aunjetitzer Barrendepotfund in Mähren systematisch untersucht worden ist, kann die genaue Anzahl der Barren, die die Depots enthielten, nicht mit Sicherheit angegeben werden. Meines Wissens wurde in der Fachliteratur noch niemals die Feststellung publiziert, daß die Barren der Hortfunde ursprünglich zu kleineren Bündeln gebündelt waren, einige Male jedoch wurde erwähnt, daß man die

Barren säulenförmig gestapelt antraf (Kostice, Rešice).² K. Tihelka führt 63 Bronzebarrendepots der Aunjetitzer Kultur von Mähren an. Nach J. Ondráček übersteigt die bisher in Mähren gefundene Anzahl der Barren 1500,⁴ zählen wir unseren Fund hinzu also 1600. Mehr als die Hälfte der Gesamtzahl stammt aus zwei Fundorten, die nur etwa 10 km Luftlinie voneinander entfernt sind. In Hodonín entdeckte man nahezu 650 Stück und in Prušánky annähernd 250 Stück. Die Landschaft, in der die beiden Hauptfundorte liegen, wies keine besonders starke Aunjetitzer Besiedlung auf; Kupfergewinnung kann man in dieser Gegend auch kaum voraussetzen. Daß es sich hier um eigens in den Handel gebrachte ausgesuchte Ware, handelte verrät schon die Tatsache, daß die Barrendepots ohne Begleitfunde agentroffen wurden. Das Land um Prušánky liegt auf dem Wege zwischen den Herstellungs- und den Verbraucherzentren — in diesem Gebiete überschreitet ein uralter Handelsweg den Fluß March — zwischen dem Slowakischen Erzgebirge, wo wir die Kupfergewinnung voraussetzen dürfen, und den dicht besiedelten östlichen Hängen des Böhmischemährischen Höhenzuges. Vermutlich gehörte das Land rechts der March in eine andere Umwelt, vielleicht in eine andere Machts- und Einflußsphäre, als die Landschaft am linken Ufer und die Kaufleute sahen sich darum genötigt, so große Depots anzulegen. Die unsicheren gesellschaftlichen Verhältnisse in dieser Zeit mochten wohl der Grund gewesen sein, daß diese Barrenhorte in der Erde blieben.

SPEKTROGRAFICKÉ STANOVENÍ CHARAKTERISTICKÝCH STOPOVÝCH PRVKŮ V ÚNĚTICKÝCH HŘIVNÁCH Z PRUŠÁNEK (okr. Hodonín)

LADISLAV PÁGO, AŮ ČSAV Brno

Únětické hřivny, které jsou považovány za surovinu starší doby bronzové, se vyskytují nejčastěji v hromadných nálezech, zejména na jižní Moravě. Jsou důležitým materiálem pro posuzování původu mědi v tomto kulturním období. K určení chemické charakteristiky mědi bylo použito emisní spektrální analýzy, kterou lze při vhodně volených pracovních podmínkách zachytit všechny přítomné stopové prvky. Podstatné stopové prvky lze pak srovnávat se složením měděných rud z jednotlivých těžebních oblastí.

Dosavadní chemický výzkum ukazuje, že velká část únětických hřiven je vyrobena z tzv. východní mědi, vyskytující se v poměrně rozsáhlé oblasti. Pravěká těžba mědi byla konkrétně zjištěna v rakouských Alpách a je tedy pravděpodobné, že část této suroviny přicházela odtud. Rovněž na slovenském území vyskytují se však bohatá ložiska mědi. Jestliže depoty únětických hřiven jsou koncentrovány do východní oblasti Moravy, je možno předpokládat, že část hřiven pochází také ze Slovenska. Ukazatelem směru pronikání hřiven na naše území může být i ta skutečnost, že více než polovina moravských hřiven pochází z oblasti dolního toku řeky Moravy.

Depot z Prušánek, okr. Hodonín, nalezený v r. 1967, obsahoval celkem 100 kusů únětických hřiven, většinou hrubších a masivnějších, s různým tvarem jejich průřezu. V tabulce 1 jsou uvedeny

Tabulka 1.

Druh mědi	Cu	Sn	Ag	As	Ni	Pb	Sb	Zn	Bi	Au	Co
Mitterberg-Kelchalm	HM	s	S	o-S	S	o-S	—	—	—	—	s
Bertagraben	HM	s	S	S	S	S	s	o-S	S	O-S	s
Východní měď	HM	O-s	S	S	—	O-S	S	—	S	—	—
Měď v hřivnách z Prušánek	HM	s	S	S	o-S	O-S	S	S	o-s	—	O-s
Slovenská měď	HM	O-s	S	S	o-S	S	S	S	S	—	o-s

Vysvětlivky zkratk:

- HM = hlavní (podstatné) množství
- S = větší stopové množství
- s = menší stopové množství
- o-S = prvek se vyskytuje u většího počtu vzorků
- O-s = prvek se vyskytuje u menšího počtu vzorků
- o-s = prvek se vyskytuje jen asi u poloviny vzorků
- O-S = prvek se nevyskytuje

charakteristické stopové prvky, zjištěné spektrální analýzou těchto hřiven. Současně jsou uvedeny pro srovnání i chemické charakteristiky mědi rakouské, východní¹ a slovenské,² se zjednodušeným označením obsahu jednotlivých typů.

Hřivny z Prušánek se vyznačují větším stopovým množstvím stříbra (Ag), arzenu (As), anti-
monu (Sb) a zinku (Zn), dále jsou přítomny prvky cín (Sn), nikl (Ni), olovo (Pb), vizmut (Bi)
a kobalt (Co). Zlato (Au) a tellur (Te) nebyly analýzou zjištěny. Z ostatních prvků, obsažených
v analýzovaných předmětech, možno uvést železo (Fe), mangan (Mn), křemík (Si), chrom (Cr),
vápník (Ca), hliník (Al), hořečík (Mg), bór (B) a fosfor (P). Tyto prvky nemají však pro posu-
zování chemické charakteristiky podstatný význam.

Podle typických stopových prvků lze usuzovat, že hřivny byly vyrobeny z mědi vytěžené na Slo-
vensku. Stopové množství cínu dokazuje, že se nejedná o slitinu — bronz, ale měď znečištěnou
doprovodnými prvky, jak je také pro tyto únětické hřivny charakteristické. Některé hřivny se liší
obsahem Co, As, Ag, Bi, Pb a Ni a je možno se domnívat, že měď nepochází jen z jednoho rudního
ložiska, nebo že ruda byla vytěžena z téhož ložiska, ale z různé hloubky, což se někdy projeví i
menší změnou v chemickém složení. Průměrné složení většiny hřiven odpovídá však téměř přesně
chemické charakteristice slovenské mědi.

P o z n á m k y :

¹ R. Pittioni, Ergebnisse und Probleme des urzeitlichen Metallhandels, Wien 1964, str. 11

² L. Págo, Chemická charakteristika slovenské měděné rudy a její vztah k mědi používané v pravěku, Slov. arch. 1968.

ZUR SPEKTROGRAPHISCHEN BESTIMMUNG DER CHARAKTERISTISCHEN SPURENELEMENTE IN DEN AUNJETITZER-BARREN VON PRUŠÁNKY (Bez. Hodonín)

In den Aunjetitzer Barren sieht man Rohmaterial der älteren Bronzezeit. Um über die Herkunft
des Metalls Klarheit zu gewinnen, ist es nötig, die Begleitelemente des Kupfers zu kennen, die am
besten durch die Methode der Emissionsspektralanalyse bestimmt werden können. Die Barren treten
zumeist in Hortfunden auf, deren größte Konzentration in Mähren wir am Unterlaufe der March
beobachtet haben. Diese Verteilung könnte auch ein Hinweis auf die Richtung ihres Vordringens
sein.

Die bisherigen chemischen Untersuchungen haben gezeigt, daß ein Großteil der mährischen Bar-
ren aus sog. östlichem Kupfer hergestellt wurde, das in einem verhältnismäßig weiten Bereich an-
getroffen wird. In unserer Landschaft dürfen wir mit der Verwendung von Kupfer aus dem Alpen-
gebiet rechnen, dessen Gewinnung in vorgeschichtlicher Zeit sicher erwiesen ist. Auch die reichen
Kupferlager in der Slowakei und zahlreiche Funde kupferner und bronzener Gegenstände in diesem
Raum berechtigen zur Annahme, daß das Kupfer hier ebenfalls der Aunjetitzbevölkerung bekannt
gewesen ist.

Der Hortfund von Prušánky, Bez. Hodonín, enthielt insgesamt 100 Barren, die man durchweg
mit Hilfe der Spektralanalyse untersuchte. Die Auswertung der Spektrallinien zeigte, daß die Barren
in ihrer chemischen Zusammensetzung auffallend dem slowakischen Kupfer ähneln. Nach den cha-
rakteristischen Spurenelementen ist anzunehmen, daß dieses Rohmaterial mit größter Wahrschein-
lichkeit aus Kupfer gefertigt wurde, das man in der Slowakei abgebaut hatte.

ÚNĚTICKÉ SÍDLIŠTĚ V MORAŠICÍCH (okr. Znojmo)

JAROMÍR ONDRÁČEK, AŮ ČSAV Brno

Jižně od Morašic došlo v dubnu 1967 při kopání kanálu pro elektrické vedení k narušení horá-
kovského hrobu (srv. článek dr. J. Nekvasila). Ve vzdálenosti 49,40 m na východ od transformá-
toru se v průkopu jevíly stopy sídelního objektu, jehož část byla ve dnech 18. až 20. 4. 1967 pro-
kopána. Z prozkoumané části lze usuzovat, že šlo o větší objekt nepravidelného tvaru, tvořeného
soustavou různých prohlubní. V jednom místě byla zahloubena větší nepravidelně kruhová jáma
o max. průměru 190 cm a hloubce až 180 cm od povrchu. Ve svislém profilu měla jáma nálevkovitě
rozevřené hrdlo a ke dnu se poněkud rozšiřovala. Jednotlivé prohlubně i jámu vyplňovala hnědo-
černá hlína s dosti početnými únětickými střepy a zvířecími kostmi. Získaný materiál není dosud
laboratorně zpracován.

DIE AUNJETITZER-SIEDLUNG VON MORAŠICE

(Bez. Znojmo)

Bei der Ausschachtung eines Kanals für die elektrische Leitung südlich von Morašice wurde neben einem Horákov-Grab auch ein Siedlungsobjekt der Aunjetitzer Kultur gestört. Durch die Rettungsgrabung in den Tagen vom 18. bis 20. Aprils 1967 konnte nur ein Teil eines größeren Objekts freigelegt werden, das aus einem Komplex verschiedenartiger Eintiefungen besteht. Unter diesen befand sich auch eine tiefere Grube. Das ganze Objekt war mit schwarbrauner Füllerde, die erhältnismäßig zahlreiche Keramikscherben und Tierknochen enthielt, aufgefüllt. Das Fundgut ist laboratorisch noch nicht bearbeitet worden.

DALŠÍ ÚNĚTICKÉ NÁLEZY Z PRASKLIC U KROMĚŘÍŽE

JAROMÍR ONDRÁČEK, AÚ ČSAV Brno

Na návrší „Křéby“ došlo při povrchové skrývce humusovité vrstvy v písčnicku JZD Koválovice u Tištiny k porušení dalších dvou únětických jam. Jejich horní části byly již zcela zničeny buldozerm, který snížil původní terén asi o 50–70 cm. Zachraňovací výzkum provedl 5. 5. 1967 AÚ ČSAV v Brně na základě hlášení J. Ulmana z Prasklic.

Jáma 1 měla kruhový půdorys o průměru 120 cm. Neporušená zůstala jen její spodní část, zahloubená maximálně 20 cm do šterkopískového podloží. V tmavohnědém zásypu, silně promíšeném pískem, bylo nalezeno jen několik střepů a zvířecí kosti.

Jáma 2 byla rovněž v půdorysu kruhovitá (průměr 150 cm) a zachovala se z ní jen část při dně do výšky až 25 cm. Obsahovala vedle několika střepů i kamenný drtič.

Obě jámy jsou vzdáleny asi 10 m od místa, kde vykopal K. Ludikovský v roce 1959 jámu s hromadným pohřbem a v roce 1960 další zásobnicovou jámu, patřící únětické kultuře. (Srv. K. Ludikovský, Přehled výzkumů 1959, 41; týž, Přehled výzkumů 1960, 55.)

WEITERE AUNJETITZER FUNDE VON PRASKLICE BEI KROMĚŘÍŽ

Auf der Anhöhe „Křéby“ störte man bei Arbeiten in der Sandgrube zwei weitere Aunjetitzer Gruben. Nur der untere Teil von ihnen blieb erhalten, da die obere Schicht bis zu einer Tiefe von 50–70 cm von dem Bulldozer abgeräumt wurde. An Funden gewann man einige Keramikscherben, Tierknochen und einen Reibstein. Beide Gruben sind etwa 10 m von der Stelle entfernt, wo K. Ludikovský im Jahre 1959 eine Aunjetitzer Getreidegrube mit einer Kollektivbestattung und im Jahre 1960 eine weitere Getreidegrube entdeckt hatte.

DROBNOSTI ZE SÍDLIŠTĚ ÚNĚTICKÉ KULTURY V RAJHRADĚ

(okr. Brno-venkov)

IVAN PEŠKAŘ, AÚ ČSAV Brno

Jižní část obce Rajhradu zasahuje do pravěkého areálu se sídlištními i hrobovými nálezy z doby bronzové.¹ Výkopem hlíny v místě novostavby domu J. Starého v ulici 9. května byla v červnu 1967 zničena menší okrouhlá jamka, jejíž dno v hloubce 90 cm pod dnešním povrchem mělo průměr asi 80 cm. Tmavohnědě zbarvený hlinitý zásyp objektu obsahoval malé množství střepů z různých nádob únětické kultury.

Poznámka:

¹ Srov. např. I. Peškař, Sídlíště z období únětické a velatické kultury v Rajhradě. Přehled výzkumů 1957, Brno 1958, 39–41; J. Ondráček, Únětické sídlíště v Rajhradě. Přehled výzkumů 1960, Brno 1961, 54; I. Peškař, Nálezy ze sídlíště velatické kultury v Rajhradě. Přehled výzkumů 1962, Brno 1963, 36–37; týž, Nové únětické nálezy z Rajhradu. Přehled výzkumů 1964, Brno 1965, 34, tab. 4.

KLEINE FUNDE AUS DER AUNJETITZER-SIEDLUNG IN RAJHRAD

(Bez. Brno-venkov)

Im südlichen Teile der Gemeinde Rajhrad, von dem schon aus früheren Jahren zahlreiche bronzezeitliche Funde¹ vorliegen, störte man bei einem Hausbau im Jahre 1967 eine kleinere Grube, die etwas Scherbenmaterial von verschiedenen Aunjetitzer Gefäßen enthielt.

DALŠÍ NÁLEZY Z TVRDONIC

(okr. Břeclav)

JAROMÍR ONDRÁČEK, AŮ ČSAV Brno

Koncem ledna 1967 oznámil p. Nešpor, že v písečnicku JZD Tvrdonice byly vybagrovány pravěké střepy. Při návštěvě naleziště dne 2. 2. 1967 jsme zjistili, že v místě, kde se odebírá písek, není patrný žádný pravěký objekt. Od dělníků jsme však získali několik věteřovských střepů, které jsou prý z jam, rozrušených začátkem roku. Místo nálezů je vzdálené asi 5 m od objektů, prozkoumaných v roce 1966. (Srv. J. Ondráček, Přehled výzkumů 1966, 27, 28.)

WEITERE FUNDE VON TVRDONICE

(Bez. Břeclav)

Von den Arbeitern der Sandgrube bei Tvrdonice erhielten wir am 2. II. 1967 einige Aunjetitzer Keramikscherben. Die Funde entstammen angeblich zerstörten Gruben, die in einer Entfernung von etwa 5 m von Objekten lagen, die im Jahre 1966 untersucht wurden.

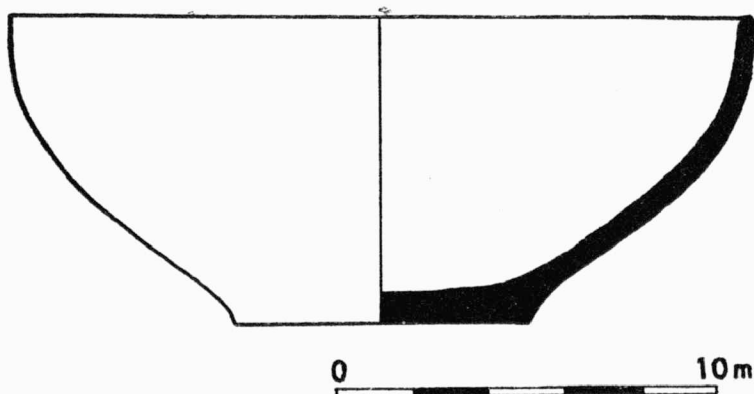
VĚTEŘOVSKÁ JÁMA Z DUBU NAD MORAVOU

(okr. Olomouc)

ZORA TRŇÁČKOVÁ, Vlastivědný ústav, Olomouc

(Obr. 4)

Oblast jižně od Olomouce na pravém břehu Moravy až k Tovačovu je známa řadou archeologických lokalit z různých období pravěku. V nálezích je zastoupena i kultura věteřovského typu, a to hlavně na sídlišti v Charváttech.¹ Dokladem jiného sídliště této kultury je jáma, zachycená v r. 1967 u domu čp. 6 v jižní části obce Dub nad Moravou (v blízkosti zahradnictví JZD). Jáma byla zjištěna na svahu nad silnicí Dub nad Moravou—Nenakonice a nad Mlýnským náhonem, te-

Obr. 4.

Dub nad Moravou (okr. Olomouc). Miska, inv. č. A 8816. — Schale, Inv. Nr. A 8816.

koucím jižním směrem na úpatí terasy pravého břehu Moravy. Nedaleko od jámy z r. 1967 byl při úpravách cesty k zahradnictví porušen objekt (?) se slovanskými střepy a odřezky parohů,² podle sdělení se na blízkých polích ojediněle našly též střepy kultury popelnicových polí.

Jáma z r. 1967 byla proříznuta úzkým průkopem ve směru V—Z. Její výplň tvořila humusovitá hlína, po vyschnutí tmavošedá, na pohled homogenní a shodná s nadložní humusovitou vrstvou. Původní povrch je v těchto místech překryt 8–10 cm mocnou vrstvou navážky, vzniklou zřejmě při stavebních pracích (novostavba domu čp. 6, cesta, různé hospodářské budovy). Vrstva humusoviny v okolí jámy je 42–50 cm silná, podloží tvoří žlutá srašovitá zemina. Zachycená část jámy byla 420 cm široká, stěny jámy šikmé, ploché dno bylo v západní části v hloubce 110 cm, ve východní v hloubce 94 cm pod dnešním povrchem. Při hloubení průkopu bylo nalezeno několik střepů, převážně drobných, a zlomky zvířecích kostí. — Popis nálezů: A 8816 — část misky, vyrobené ze šedočerného drobně písčitého materiálu, na povrchu vně při dně zahnědlého. Povrch je hlazený, vně místy slabě leštěný. Okraj misky je poněkud zatažen dovnitř, dno tvoří nízkou nožku. Výška 80, Ø okraje asi 194, Ø dna 76 mm. — A 8817 — drobný střípek z nádoby, vyrobené z černošedého zrnitého materiálu. Povrch je černý, uvnitř hlazený a vně leštěný. A 8818 — malý střep z výdutě nádoby, vyrobené ze šedookrového zrnitého materiálu. Povrch je vně i uvnitř vodorovně vyleštěn. A 8819 a A 8820 — zlomky zvířecích kostí.

Kulturní zařazení jámy nebylo zprvu jednoznačné. Podle zpracování povrchu střepů bylo však při detailním srovnání možno určit, že jde nepochybně o keramiku věteřovského typu. Tomuto zařazení se nevyvíká ani rekonstruovaná část misky, jejíž tvar s esovitě prohnutými stěnami a náznakem nožky má analogie na jiných věteřovských nalezištích (Hodonice, Věteřov, Bezměrov).³ Můžeme tedy naleziště v Dubu nad Moravou přiřadit k dosud známým věteřovským lokalitám na pravém břehu Moravy — Skrbni, Olomouci, Charvátům a Tovačovu.⁴

P o z n á m k y :

¹ K. Tihelka, Moravský věteřovský typ, část II., Študijné zvesti AÚ SAV 8 1962, 73--76.

² Archeologické oddělení Vlastivědného ústavu v Olomouci, přír. č. 601/66, Zprávy VÚ č. 133, 1967, 16.

³ K. Tihelka, Moravský věteřovský typ, Pam. arch. 51 1960, 45, obr. 9-7, a 73, obr. 24-5, 10.

⁴ K. Tihelka, Študijné zvesti 8 1962, 73—76 (Charváty), 101—102 (Olomouc), 111 (Skrbeň), 117 (Tovačov).

EINE VĚTEŘOV-GRUBE IN DUB NAD MORAVOU

(Bez. Olomouc)

Im Jahre 1967 schnitt man in südlichen Teile der Gemeinde Dub nad Moravou eine größere Grube, in deren gestörtem Teile man einige, zumeist kleine Scherben vom Věteřov-Typus und Tierknochenfragmente fand. Durch diesen Fund wird die bisher bekannte Zahl der rechts der March liegenden Věteřov-Fundorte — Skrbeň, Olomouc, Charváty und Tovačov — ergänzt.

ZÁCHRANNÁ AKCE NA VĚTEŘOVSKÉM SÍDLIŠTI V LOVČIČKÁCH

(okr. Vyškov)

JAROMÍR ONDRÁČEK, AÚ ČSAV Brno

Na známém sídlišti v cihelně nedaleko Otnic rozrušili dělníci při odebírání hlíny několik jam s věteřovskou keramikou. Záchrannými akcemi ve dnech 30. 3. a 19. 6. 1967 byly prozkoumány tři značně narušené jámy, obsahující vedle nepřilíš početného keramického materiálu i zvířecí kosti a mazanici. Dvě z nich měly v profilu tvar lichoběžníku se širší základnou a další byla nepravidelně kotlovitá. Získané nálezy nejsou dosud laboratorně zpracované.

RETTUNGSAKTIONEN IN DER VĚTEŘOV-SIEDLUNG VON LOVČIČKY

(Bez. Vyškov)

Auf der bekannten Fundstelle unweit von Otnice störte man bei der Lehmgewinnung in der Ziegelei drei weitere Gruben mit nicht allzu reichem Scherbenmaterial der Věteřov-Keramik, Lehmverputzbrocken und Tierknochen. Zwei Gruben hatten im Profil eine trapezförmige Gestalt, die dritte war unregelmäßig kesselförmig. Die laboratorische Bearbeitung der Funde steht derzeit noch aus.

STAROLUŽICKÉ SÍDLIŠTĚ V HORNÍ MOŠTĚNICI (okr. Přerov)

MARIE JAŠKOVÁ, OVM Přerov

Od r. 1965 až do jara 1967 se prováděly práce spojené s úpravou vodovodu pro obec Horní Moštěnice, okr. Přerov. V polní trati Bařiny u kyselky byly dvěma žlaby zachyceny pravěké objekty. Žlab I byl široký 100 cm a hluboký 180–200 cm. Žlab II, který šel souběžně s předešlým, asi 5 m jižněji, byl 75 cm široký a 90–110 cm hluboký. Žlab I prořezal na úseku dlouhém 48 m tři zásobní jámy a pec na vypalování keramiky. Žlab II profal na úseku 135 m dvě pece kupolovitě klenuté, jámu na uskladnění obilí, čtyři zásobní jámy jiného účelu a kromě toho zachytil 5 nepravidelných, silně vypálených skvrn. V nejzápadněji položené jámě žlabu II byl uložen kostrový pohřeb bez milodarů. Kostra byla pracemi zčásti porušena. Zemřelý (pravděpodobně dospělý muž), ležel na zádech, mírně natočen na levý bok, hlava směřovala k severu, obličej byl nachýlen k východu. Dolní končetiny byly přitaženy vysoko na hrud, paže přehozeny přes ně tak, že obě ruce byly uloženy nad levou klíční kostí. Zdá se, že jde o pohození do zásobní jámy.

Komplex jam a pecí byl umístěn na mírném svahu zhruba ve dvou souběžných řadách. Delší osy objektů měly směr východ–západ. V několika případech zbyly z jam zachovány jen slabé obrisy na stěně žlabů, protože výkop prošel téměř jejich středem. Jámy měly tvar oválný nebo mísovitý; v okrajích dosahovaly 115–310 cm, dna byla v hloubce 70–130 cm. Byly zaplněny hnědočernou humózní hlinou, která obsahovala jen málo zlomků keramiky, ojediněle zvířecí kosti, kameny a kusy mazanice; některé byly zcela bez nálezů. Jáma na uskladnění obilí měla mírně kuželovitý tvar, stěny byly vypáleny do červena, horní okraj lemován nepravidelně rozloženými kameny. Klenba obou kupolovitě zaklenutých pecí byla zborcená. Zůstaly z ní velké kusy mazanice s otisky silných prutů na vnitřní straně a s bělavým maltovitým povlákem na vnějšku. Vypalovací pec měla dno komory i kanálu pokryto silnou vrstvou sypké popelovité hmoty. Ve vypalovací komoře (dochovaná výška asi 120 cm) lpěly velké zlomky, pocházející ze tří zásobnic. Byly žarem deformovány a měly rozsklený povrch. Všechny úlomky keramiky získané z této lokality mají starolužický charakter. V prostoru, na němž byly rozloženy jámy a pece, nebyly viditelné žádné stopy příbytku (stopy kúlů nebo žlabů).

V Horní Moštěnici bylo zachyceno starolužické sídliště. Jako v řadě ostatních případů ukázalo se i zde, že obytná část osady bývala položena odděleně od komplexu jam a pecí, které zřejmě tvořily samostatnou část sídliště.¹ Pokud jde o nejbližší okolí, zjistil takovou situaci např. V. Spurný na sídlištích v Hulíně a Bezměrově.² Nálezem kostrového pohřbu se zvyšuje počet dosud známých kostrových pohřbů ze starší doby lužické na Moravě, i když v Horní Moštěnici nejde o rituální pohřeb. Nejbližše byl nalezen lužický kostrový hrob v Měrovicích.³ Kostrový pohřeb v Ivani byl uložen v nádobě a dokumentuje složitost kulturních a patrně i společenských poměrů na počátku lužického období.⁴

Poznámky:

¹ J. Bouzek—D. Koutecký, AR 16 1964, str. 38 a n. soudí podobně o poměrech na sídlištích doby bronzové.

² V. Spurný, Studie Krajského muzea v Gottwaldově 1957, č. 11, str. 25–27, týž, AR 11 1959, str. 334–353.

³ V. Spurný, AR 13 1961, str. 473–477.

⁴ J. Böhm, Ročenka muzea v Přerově I 1936; I. L. Červinka v Ročence II 1938 pokládá nález za problematický.

EINE ALT-LAUSITZER-SIEDLUNG IN HORNÍ MOŠTĚNICI (Bez. Přerov)

In Horní Moštěnice, Bez. Přerov, wurden durch zwei Gräben auf der Flur „Bařiny u kyselky“ Vorratsgruben von ovaler und schüsselförmiger Gestalt erfaßt, ferner eine kegelförmige Grube zur Getreideaufbewahrung, zwei Öfen mit gewölbter Ofenkuppe und ein Töpferofen. Die angetroffenen Keramikscherben gestatten die Datierung der Objekte in die Alt-Lausitzer Zeit. Man schnitt hier offenkundig den Teil einer Siedlung, in dem Vorratsgruben und Öfen konzentriert waren, und der vom Wohnteil des Siedelplatzes getrennt war. In einer Grube entdeckte man eine Körperbestattung, durch die die bisher bekannte Zahl der Lausitzer Körperbestattungen vergrößert wurde.

NÁHODNĚ OBJEVENÝ HROB LUŽICKÉ KULTURY U DRYSIC

(okr. Vyškov)

JINDRA NEKVASIL, AŮ ČSAV Brno

(Tab. 25—27)

Jihovýchodně od Drysic se rozkládá protáhlé návrší, zvané „Ohruny“. Je ohraničeno velmi strmými svahy, které spadají hluboko do úžlabin, jen k jihu návrší přechází nižším sedlem do sousedního kopce. Při hluboké orbě po žních v roce 1967 narazili traktoristé JZD na skupinu kamenů, uložených těsně pod ornici a snažili se je odstranit. Po zásahu pana J. Altmana a pana V. Knapa z Drysic byly kameny ponechány na místě a byla podána zpráva AŮ v Brně.

Při zjišťovacím výzkumu pak byl odkryt lužický hrob s kamennou konstrukcí, který byl patrně již v pravěku vyloupen. Při hloubení hrobu byl probrán násyp nad hrobem složený z kamenů a byla vyhrabána trychtýřovitá jáma dosahující až téměř ke dnu hrobové jámy. Spodní část tohoto zahloubení byla zasuta žlutou hlínou a střepy ze zničených nádob. Větší část pak byla vyplněna kameny, sesutými z jejího okraje a humózní hlínou, a to nasvědčuje tomu, že po vyloupení zůstal hrob otevřen a jáma se vyplnila přirozenou cestou.

Při vyloupení zůstaly nedotčeny v podstatě původní obrysy hrobové jámy. Její vrchní část měla oválný půdorys a spadala svisle do hloubky 45 cm od zachyceného okraje. V této hloubce byl vytvořen schod o šířce 15—25 cm a od něj spadaly stěny znovu svisle o dalších 25 cm ke dnu. V severní části dna pak byla vyhloubena ještě mísovité jamka (hloubka 15 cm). V původním uložení se nalézalo pouze dno popelnice, postavené v této jamce a dva okřínky, stojící vedle ní. Střepy z vrchní části popelnice, mísy, která ji pravděpodobně kryla, dalšího okřínku, osudíčka, kónické mísky, osudí a hrnku pak byly rozptýleny v zásypu vyloupené části hrobové jámy. Také spálené kůstky ze žárového pohřbu byly roztroušeny pouze v zásypu vyloupené části hrobové jámy. V částech původního zásypu vrchní poloviny hrobové jámy dochovala se vrstva složená z uhlíčků, popela, hrudek spálené hlíny a se zlomky přepálených drobných bronzových ozdob, tedy pozůstatky sesbírané z pohřební hranice. Při jihovýchodním okraji hrobové jámy se rýsovala v podloží slabě popálená plocha (průměr 50—60 cm), která je pravděpodobně stopou po pohřební hranici.

Původní podoba kamenné konstrukce nad hrobovou jámou i žárovíštěm nedala se již rozpoznat. Pravděpodobně tu byl z kamenů sestaven kopulovitý tumulus o průměru 3 m.

Keramika, která se dala zčásti rekonstruovat, spadá do nejmladší fáze starolužického období (II. stupeň podle J. Kvíčaly). Tomuto datování odpovídá i výskyt kamenné konstrukce nad hrobem, i když takováto úprava hrobové jámy je v lužické kultuře na Moravě neobvyklá.

Při prohlídce návrší bylo zjištěno, že při jeho samém okraji byl patrně rozorán další žárový hrob, ale bez nádob. V těchto místech také před lety vykopal pan V. Knap velkou zásobnici, která asi také byla součástí hrobu. To vše svědčí, že na temeni návrší se rozkládá větší pohřebiště lužické kultury.

EIN ZUFÄLLIG ENTDECKTES GRAB DER LAUSITZER-KULTUR IN DER UMGEBUNG VON DRYSICE

(Bez. Vyškov)

Auf dem Gipfel der Anhöhe „Ohruny“ bei Drysice entdeckte man beim Pflügen zufällig ein Lausitzer Brandgrab.

Anscheinend war es schon in vorgeschichtlicher Zeit ausgeraubt worden. Neben der Grabgrube fand man Reste des Scheiterhaufens und über ihm und über der Grabgrube war eine Steinhügel von etwa 3 m Durchschnitt aufgeschüttet. Nach der erhaltenen Keramik können wir das Grab dem Ausgang der Altlausitzer Zeit (II. Stufe der Lausitzer Kultur im Sinne J. Kvíčalas) zuweisen.

VÝZKUM NA POHŘEBIŠTI LUŽICKÉ KULTURY V MORAVIČANECH V ROCE 1967

(okr. Šumperk)

JINDRA NEKVASIL, AŮ ČSAV Brno

Po skončení systematických výzkumů na pohřebišti lužické kultury v Moravičanech¹ zůstaly neprokopány pouze menší úseky na jihozápadním okraji pohřebiště, kde nebylo dosud možno provádět výzkum mezi zemědělskými objekty. V roce 1967, při různých stavbách v těchto místech, mohli jsme odkrýt ještě malou plochu (20 × 8 m) a na ní sledovat pokračování velké prohlubně kolem jedné z kruhových ploch, představujících základnu pro mohylový násyp, která byla prokopána již zčásti

v roce 1961. V prohlubni jsme zaznamenali obvyklé seskupení starolužických popelnicových hrobů, pohřby v dolících i propálené plochy pod pohřebními hranicemi. Při průkopech opodál bylo pak zachráněno několik dalších hrobů; tím se celkový počet hrobů, prozkoumaných v Moravičanech, zvýšil o 21 hrobových celků na počet 1204.

P o z n á m k a :

¹ J. Nekvasil, Zprávy o výzkumech v Moravičanech, Přehled výzkumů AÚ od roku 1957 do roku 1966.

AUSGRABUNGEN IM GRÄBERFELD DER LAUSITZER-KULTUR IN MORAVIČANY IM JAHRE 1967

Nach den Plangrabungen auf der Lausitzer Nekropole führte man im Jahre 1967 nur kleinere Rettungsgrabungen am Südwestrand des Gräberfeldes im Bereiche landwirtschaftlicher Objekte durch, wo früher keine Grabungsmöglichkeit bestand. Man legte 21 Brandgräber aus der älteren Lausitzer Zeit frei.

ZACHRAŇOVACÍ VÝZKUM NA POHŘEBIŠTI LUŽICKÉ KULTURY V RÁJCI (okr. Šumperk)

JINDRA NEKVASIL, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 28)

Malé pohřebiště lužické kultury v Rájci je známo již od roku 1958, kdy při kopání průkopu pro plynovod bylo porušeno a zachráněno šest žárových hrobů.¹ Na jaře 1967 bylo pohřebiště znovu poškozeno hlubokou orbou. Především se podařilo zachránit část z rozoraných hrobů z plochy pohřebiště, velké zhruba 50×100 m. Při odkrytí nejvíce porušené části pohřebiště (14×11 m) bylo zjištěno, že orbou byla zachycena jen menší část hrobů, většinou uložených hlouběji. Dále jsme zjistili, že povrch pohřebiště byl členěn plytkými koryty menších vodních toků, patrně dočasných. V několika případech se na jejich dně nalézaly pozůstatky hrobů asi stržených z břehů. Na malé ploše výzkumu však tato neobvyklá situace nemohla být objasněna.

Vcelku bylo odkryto 61 hrobů z celého průběhu středního (slezského) období lužické kultury. Jak se zdá, nejstarší hroby s keramikou zdobenou souvislým žlábkováním se nalézaly na severním okraji pohřebiště a hroby s keramikou konečného stupně tohoto období tvořily pak skupinu na jižním okraji pohřebiště. Zdá se, že toto pohřebiště bylo daleko menší než jiná pohřebiště tohoto období, jako například v Domamyslicích, Kostelci a Určicích-Kumberkách.

P o z n á m k a :

¹ J. Nekvasil, Nově objevené pohřebiště lužické kultury v Rájci, Severní Morava 16, 1968, 26.

RETTUNGSGRABUNG IN DEM LAUSITZER-GRÄBERFELD VON RÁJEC (Bez. Šumperk)

Im Jahre 1967 wurde durch Pfulgbau eine kleine Nekropole der Lausitzer Kultur bei Rájec gestört, wo man schon im Jahre 1958 6 Brandgräber ausgrub. Durch die Rettungsgrabung konnten über 40 Gräber der mittleren (schlesischen) Phase der Lausitzer Kultur in Sicherheit gebracht werden. Die Gräber waren auf übliche Art hergerichtet.

K NÁLEZŮM LUŽICKÉ KULTURY Z NÁMĚŠTĚ NA HANĚ (okr. Olomouc)

JINDRA NEKVASIL, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 29)

Ve zprávě o nálezech z trati „Valník“ v Náměšti na Hané se R. Tichý (str. 8) zmiňuje i o výskytu keramiky, kterou je možno zařadit do lužické kultury. Mezi vyzvednutými neolitickými střepy

byla větší část nádoby a také střep z jiné nádoby. Bohužel porozování v terénu nemohla být provedena tak, aby mohlo být přímo stanoveno, pocházejí-li tyto nálezy z hrobů nebo sídlištních objektů.

Nádoba, kterou se podařilo slepit, je zajímavá již sama pouze z typologického hlediska. Můžeme pro ni použít názvu osudí, i když ještě není typickým lužickým osudím, byť i nejstaršího vývojového stadia. Má nízké svislé hrdlo, ostře nasazené na kulovitou výduť, přecházející ve zúženou spodní část. Přes rozhraní hrdla a výduti byla posazena dvě široká ucha, jejichž okraje jsou vespod zesíleny a přecházejí na výduť v podobě téměř vodorovných žeberek. Úpravou materiálu a povrchu se neliší od běžných nádob starolužických (výška 186 mm).

Tato nádoba ještě silně připomíná tvary, které se dostaly do oblastí lužické kultury s jinými keramickými typy mohylové kultury.¹ Tvoří přechod k osudím lužického typu, která měla buď již vyšší hrdla (př. Slatinky, hr. 4),² nebo byla vyráběna bez nožkovitě protažené spodní části (př. Vávrovice).³ Na nádobách této vývojové fáze doznívala také plastická výzdoba v podobě kratších vodorovných lišt pod rozhraním hrdla a výduti. Použití plastických lišt jako výzdobných prvků je typické pro keramiku v horizontu B na Hradisku u Kroměříže a je posuzováno jako doklad přežívání věteřovských prvků do předlužického období.⁴ Uvedené příklady, spolu s dalšími nálezy ze severní Moravy, jsou zařazovány jako předlužický horizont,⁵ který je datován do II. Mont. per. či BB Reinckova systému. I když se nádoba z Náměště zdá být typolocky o něco starší, je ji také možno takto zařadit. Rozhroňuje dosud ne zcela zřetelný obsah předlužického horizontu na severní Moravě a je příkladem jeho tvárnění z prvků mohylové kultury.⁶

Posouzení malého střepu z náměštského nálezu je obtížnější. Je to střep z kónicky rozevřeného okraje; patrně menší mísy. Je vyroben běžnou hrnčářskou technikou doby bronzové z lehce zrnitého materiálu s příměsí slídy. Je do šeda až černa vypálený, na povrchu je vyhlazený. Nádoba, z níž pochází, se podle předpokládaného tvaru i podle úpravy mohla podobat běžným mísám ze staršího období lužické kultury, ale mohla by být zařazena ještě i do středního (slezského) období. Toto určení však komplikuje výzdoba, zachycená na vnitřní straně střepu. Je to svislý pás, zavěšený pod okrajem, sestavený z ostře vyrytých obloučků, tvořících klikatku. Tento vzor je vytvořen zvláštní technikou, ve výzdobě keramiky neobvyklou. K jeho vytvoření sloužilo rydlo s ostrou hranou tak širokou, jak udává šířka vzoru. Bylo vtiskováno do povrchu nádoby kolébavým způsobem; nejprve od levého konce k pravému a pak odtud byla váha přenesena znovu na levý konec, ale hrana byla již posazena o něco níže. Je to výzdoba příznačná pro kovotepectví. Na Moravě jsou k tomuto vzoru analogie na třech bronzových předmětech; je použit na uchu jednoho z bronzových šálků ze známého depotu v Nákla⁷ a v kolekci nálezů z knížecího pohřbu v Býčí skále u Adamova se vyskytl na plechové záponě a na závěsku, který byl vykrojen z jiného většího plechového předmětu takto zdobeného.⁸ Jak šálky z Nákla, tak i uvedené předměty z Býčí skály nejsou výrobky domácími, ani lužickými, ani z prostředí jihomoravské horákovské kultury. Byly to zřejmě importy ze Středomoří, které se na Moravu dostaly obchodními cestami přes východohalštatskou kulturní oblast. Právě tento použitý výzdobný prvek je jedním z vodítek k hledání jejich původu. Vyskytuje se hojně v okruhu řecké výroby bronzových předmětů. Jako příklad mohou být uvedeny člunkové spony, pásové zápony, různé závěsky i kování z Olympie.⁹ Jelikož nálezy z Nákla a Býčí skály jsou bezpečně datovány do pozdního halštatského období (HD), měl by být i střep z Náměště takto datován, tedy měl by pocházet z nádoby III. stupně halštatského (platěnického) období lužické kultury na severní Moravě. Avšak, jak již bylo uvedeno, zdá se být ze starší nádoby. K ověření tohoto rozporu je nutno vyčkat na další nálezy.

Nový nález z trati Valníku není však prvním dokladem lužické kultury z těchto míst. Již v roce 1914 uvádí J. Kovář,¹⁰ že V. Houdek daroval do Vlasteneckého muzea v Olomouci 7 nádobek. Podle inventáře muzea jsou to provděpodobně nálezy pod inv. č. 1864—1867 a snad i některé z dalších nádob (inv. č. 1880—1883), které jsou označeny Houdkovým jménem, ale bez bližšího označení. Jiné nádoby (inv. č. 7749—7751) mají označení „při kopání silnice v roce 1932“. Konečně v zámecké sbírce v Náměšti na Hané je uloženo pět nádob a několik střepů lužické kultury. Jedna nádoba nese nápis: Náměšť, 4. září 1937 — u nádraží. Tyto nádoby pocházejí ze žárových hrobů, neboť v jedné z nich se dochovaly spálené kosti ještě v původním uložení.¹¹ Vše nasvědčuje tomu, že v trati Valník, kde se nalézají i náměštské nádraží, se rozkládá pohřebiště lužické kultury. Údaje ovšem nejsou natolik přesné, aby bylo možno blíže odhadnout jeho rozlohu. Časové rozpětí pohřebiště je dáno samotnými nálezy jen přibližně. Zdá se, že tu mohly být již hroby z předlužického období, řadu nádob je možno zařadit do starolužického období (1914: č. inv. 1880—1882, 1864, 1865; nálezy z roku 1932; 1937: 665/5). Je možné, že tu byly i porušeny hroby ze středního (slezského) období, pokud ovšem střepy, uložené v zámecké sbírce, pocházejí z téhož místa (665/7, 8 a 9). Do halštatského období patří nádoby nalezené v roce 1914 (1866, 1867, 1883) i v roce 1937 (665/1 až 5, 8, 10).

Pohřebiště u „Valníku“ v Náměšti není jediným na katastru obce. Dále k jihovýchodu je z podobných náhodných nálezů znám obsah několika žárových hrobů z trati „U sv. Janů“. Na levém břehu Sumice pak byly v roce 1927 rozkopány hroby při křižovatce dráhy se silnicí do Senice. Je možné, že s tímto pohřebištěm souvisejí i nálezy, označované za hrob bojovníka za humny (bohatě vybavený hrob z halštatského období a starolužická keramika) a keramika z hrobů v trati „Vrchy“, která byla vykopána v letech 1890 a 1900.¹² Všechna tři lokalizovatelná pohřebiště nalézají se v ne-

velké vzdálenosti 1–2 km od sebe. Doplnují souvislý pás nalezišť lužické kultury, který se prostírá od Vyškovské brány pod vyššími svahy Dražanské vysočiny až k Mladči, kde se spojuje s pásem osídlení podél řeky Moravy.¹³

Poznámky:

- ¹ L. Jisl, K počátkům lužické kultury v Československu, Česko-polský sborník vědeckých prací I, 4, obr. 3.
- ² J. Kvíčala, Začátky lidu popelnicových polí v olomouckém kraji, Sborník SLUKO BI 1951–1953, 27, tab. II:2.
- ³ J. Král, Žárový hrob č. 5 z Vávrovic, okr. Opava, Čas. Slezského muzea 9 1960, 69, obr. 13.
- ⁴ V. Spurný, Osídlení Hradiska u Kroměříže ve střední době bronzové. Pam. arch. 45 1954, 370, 372.
- ⁵ V. Spurný, Neue Forschungen über die Anfänge der Lausitzer Kultur in Mähren, Kommission für das Äneolithikum und die ältere Bronzezeit, Nitra 1958, 125.
- ⁶ J. Nekvasil, Mohylový hrob v Moravičanech, AR 12 1960, 751.
- ⁷ J. Wankel, Čas. vlast. mus. spolku v Olomouci 6 1889, 54.
- ⁸ J. Wankel, Bilder aus der Mährischen Schweiz, Wien 1882, 379; Naturhistorisches Museum in Wien, č. inv. 11587 a 11629/2.
- ⁹ A. Furtwängler, Bronzen von Olympia, Berlin 1890, tab. XVIII: 297–302, XXII: 403, 427, XXVII: 543, XXXVI: 681.
- ¹⁰ Fr. Kovář, Soupis archeologických předmětů, Čas. vlast. mus. spolku Olomouc 31 1914, 143.
- ¹¹ Tyto nálezy byly referentem dokumentovány v roce 1967 podle klíče AÚ v Brně, č. inv. 665/1 až 665/10. Archiv AÚ ČSAV v Brně, č. j. 147/68.
- ¹² V. Houdek, Čas. vlast. mus. spolku Olomouc 2 1885, 180; týž, Čas. vlast. mus. spolku Olomouc, 18 1901, 128; J. Kramář, Čas. vlast. mus. spolku Olomouc 7 1890, 144; I. L. Červinka, Morava za pravěku, 253.
- ¹³ J. Nekvasil, AR 16 1964, 230 a d.

ZU DEN LAUSITZER-FUNDEN VON NÁMEŠŤ NA HANĚ (Bez Olomouc)

Zu den neolithischen Funden, die man von Flur „Valník“ in Náměšť (siehe S. 00) rettete, gehört auch ein Gefäß, das man der Vorlausitzer Entwicklung in Nordmähren^{1–6} zuweisen kann. Ohne Zweifel gehört auch die konische Schale, von der hier angetroffene Rendscherben stammt, in den Kreis der Lausitzer Kultur und dürfte nach dem Material der älteren oder mittleren (Schlesischen) Stufe der Lausitzer Kultur zuzusprechen sein. Allerdings trägt das Randbruchstück den sog. Tremolierstich als Verzierung, der in Mähren erst im späten Hallstatthorizont (HaD) auf den Bronzegefäßen von Náklo und Býčí skála^{7–8} erscheint, die vermutlich aus dem griechischen Herstellungskreis bronzener Gegenstände⁹ eingeführt wurden. Da man auf der Flur „Valník“ auch früher schon Denkmäler der Lausitzer Kultur fand, die allem Anschein nach zum größten Teil Brandgräbern entstammen, könnte auch die hier beschriebene Keramik aus vernichteten Gräbern zutage gekommen sein.¹⁰ Die erhaltene Keramik aus den übrigen Funden, deren Dokumentation z. T. das Archäologische Institut, Zweigstelle Brünn, durchführte, beweist, daß auf der Nekropole Gräber der Altlausitzer Zeit, möglicherweise auch der mittleren (Schlesischen) Stufe und Gräber der hallstattzeitlichen (Plátenicer) Stufe der Lausitzer Kultur¹¹ gestört wurden. Dieses Gräberfeld zusammen mit mindestens zwei weiteren¹² in der Gemarkung der Gemeinde, die mit der ehemaligen Gemarkung Biskupství vereinigt worden war, gehören zu einem kontinuierlichen Siedlungsraum unter den höher gelegenen Hängen des Dražaner Hochlands.¹³

NÁLEZ KERAMIKY LUŽICKÉ KULTURY V KROMĚŘÍŽI

JINDRA NEKVASIL, AÚ ČSAV Brno
JAN COUFALÍK, Kroměříž

(Tab. 30–31)

Na pravém břehu řeky Moravy se na jihovýchodním konci města Kroměříže rozkládá protáhlé návrší. Po jeho temeni směřuje silnice ke Kotojedům a podle ní se stále rozšiřuje výstavba obytných domů. V Gorkého ulici, při kopání základů pro dům č. p. 2763, byly již v roce 1963 objeveny střepy z nádob, avšak nebyly zachráněny. V roce 1967 pak na zahradě téhož domu vykopal jeho majitel, pan Josef Vavrečka, při hloubení jámy pro sklep další střepy z nádob. Okresní konzervátor Jan Coufalík získal nálezy pro Okresní vlastivědné muzeum v Kroměříži.

Zochráněná keramika pochází provděpodobně ze žárových hrobů, neboť jsou to téměř celé nádoby a podle čerstvých lomů se rozpadly teprve při vyzvednutí ze země.

Nádoby můžeme zařadit do halštatského (plátenického) období lužické kultury. Dvě nádoby jsou typy ze samého počátku tohoto období, kdy se teprve začaly vytvářet nižší vázovité tvary ze starších středolužických (slezských) osudí snižováním a rozeviráním hrdla. Výzdoba jedné z těchto nádob je již také v halštatském duchu sestavena do klínových vzorů. Avšak použití uch je ještě přežitkem

ze středního (slezského) období. Podobně i hrnek se dvěma uchy a dvěma lištami pod hrdlem je ještě velmi podobný starším tvarům hrnků. Poklička, která se dochovala ve zlomcích, patřila k jinému hrnku, protože má větší průměr. Snad pochází z jiného hrobu spolu se střepy z jiných hrnků. Větší baňatá nádoba s nízkým prohnutým hrdlem je tvarem typologicky vyspělejší, již z pokročilejšího stadia halštatského (platěnického) období. Mísa se zataženým okrajem se profilací zdá být také mladší. Drobnější keramika, která patrně také byla v těchto hrobech zastoupena byla asi přehlédnuta, zvláště byla-li rozpadlá ve střepy. Dochoval se jen střep ode dna menší baňaté nádoby a jiný střep ze silnostěnné nádoby.

Nálezy z hrobů v Gorkého ulici je doloženo pohřebiště, které patřilo velkému sídlišti lužické kultury na severozápadním svahu návrší. Pozůstatky tohoto sídliště byly zničeny již před desítkami lety hliníky bývalé Zajčkovy cihelny.¹ Na tomto návrší však byly zachovány žárové hroby již v letech 1941 a 1942 při stavbách v Dykové ulici. Podle nálezů, dochovaných v muzeu, byly to hroby jak ze staršího lužického období, tak také hroby z halštatského (platěnického) období.² I když mezi oběma místy je vzdálenost okolo 500 m, není vyloučeno, že tyto hroby patřily k jednomu pohřebišti společně s hroby z Gorkého ulice.

P o z n á m k y :

¹ J. Slovák, Čas. vlast. mus. v Olomouci 9 1893, 27; I. L. Červinka, Morava za pravěku, 226.

² Zprávy I. L. Červinky a J. Hlobila v Archivu AÚ Brno, č. j. 520/59, 1301/46.

E I N F U N D L A U S I T Z E R - K E R A M I K I N K R O M Ě Ř Í Ž

Unweit der großen Siedlung am rechten Ufer der March¹ entdeckte man auch Branngäber, die zum Teil bei den Bauarbeiten in den Jahren 1963 und 1967 zerstört wurden. Die gerettete Keramik gehört der hallstattzeitlichen (Plätenicer) Phase der Lausitzer Kultur an. Andere Gräber wurden schon in den Jahren 1941 und 1942 an einer etwas weiter entfernt gelegenen Stelle vernichtet. Vielleicht gehörten beide Gräbergruppen zu einem größeren Gräberfeld, das während des ganzen Verlaufs der Lausitzer Kultur belegt worden war.²

V L A C H O V I C E — „ Ď U L Ů V K O P E C “ 1 9 6 7 (o k r . G o t t w a l d o v)

J I Ř Í P A V E L Č Í K , A Ú Č S A V B r n o
(Tab. 32:2—7)

Vzhledem k lesním pracím (zalesňování) musel být v roce 1967 ukončen výzkum severní části žárového pohřebiště na „Dulově kopci“ u Vlachovic (okr. Gottwaldov). Výkopové práce se soustředily do východní části severní skupiny, jehož hranice se nám zde podařilo stanovit. Méně úspěšní jsme byli v severním úseku na ploše mezi systematickým výzkumem a okrajovou částí prokopanou dr. Richtrem. Mohli jsme zde položit sondu pouze o ploše 28 m². Zbytek neprobádaného území (zhruba 50—70 m²) byl již zalesněn. V uvažované ploše zůstal i hrob mohyly 47/66 (322), z níž jsme v roce 1966 prozkoumali jen západní polovinu konstrukce. Sondy při jižním okraji severní skupiny opětně potvrdily, že jižní a severní uskupení mladších pohřbů (od lužické III až po platěnická I) byla od sebe oddělena a ojedinelé hroby ve „hluchém prostoru“ náležejí střednímu úseku lužické kultury a jeho „řadovému pohřebišti“ velkých mohyl, sledujícímu vrstevnice kopce.

Během výzkumu jsme prokopali cirka 400 m² plochy, na níž jsme zachytili 73 hrobů. Převážná většina z nich náležejí mladšímu stupni lužické a slezské kultury. Mezi zjištěnými objekty převažují jámové hroby s kamenným obložením pohřbu, zasypané zbytky hranice. Nad nimi se nacházely nevelké, jednovrstvé kamenné konstrukce kruhového tvaru, které byly převážně narušeny při dalším pohřbívání. Jen ojedinelé se vyskytly pravé skříňkové hroby (př. 42/67), budované z pískovcových ploten. O mohylových konstrukcích můžeme mluvit pouze ve dvou případech. V okrajových částech skupiny jsme narazili, obdobně jako u uskupení jižního, na několik hrobů s odlišnou konstrukcí. Jejich základ tvořila kupa drobného lomového kamene (jinak se běžně používal na lokalitě sbíraný povrchový ovětralý kámen), pod níž se nacházela pouze čmouha popele s několika uhlíky a drobnými kůstkami. Rovněž prosté hroby v jamách bez milodarů se vyskytly jen ojedinelé.

Řada hrobů opětně vykazovala stopy vykrádání. Nasvědčovaly tomu především silně rozrušené nádoby. Části z nich jsme nacházeli porůznu dislokované v pohřební komoře, i v jejím blízkém okolí. Přímou klasickým dokladem vyloupení se ukázala být mohyla 53/67 s mohutnou kruhovou konstrukcí prstencovitého tvaru, která byla ve východní části nepatrně porušena. Další průzkum pak ukázal, že v místě narušení se nacházel hrob, zasypaný okolní žlutkou a pískem, který byl zcela zničen, nádoby

z něho vybrány a rozptýleny v širokém okolí. V průběhu výzkumu získané poznatky potvrzují již vyslovenou tezi, že cílem vykrádačů byl bronz a patrně i sklo a jantar, které musely být vyzvedávány z hrobů krátce po jejich uložení, dokud bylo lze ještě rozpoznat nejen konstrukce věnců, nýbrž i místo nálezu vlastní pohřbu, neboť kamenné věnce překrývající hrobové jámy jsou vždy narušeny přesně nad nimi.

Hroby obsahovaly běžnou výbavu. Jako popelnice sloužilo převážně osudí, řidčeji terina nebo latka. Vždy je kryla mísa. V urně na kůstkách nebo jen na popelu stál šálek nebo koflík a drobná nádobka (osudíčko, okřínek, konvička). V jednom případě (hrob 30/67) se nacházela v urně na kůstkách „kojenecká láhev“, tj. konvička s kolínkovým vrtaným uchem. Výbavu hrobů doplňovaly další nádoby — zejména latky, menší osudí, koflík nebo šálek. Ojediněle jsme našli v hrobě 57/67 štěrchátko (druhé na lokalitě). Kovových milodarů, vzhledem k výše řečenému, jsme zjistili málo, převážně silně ztrávené jehlice (3 ks). Pod jedním z kamenů konstrukce věnce hrobu 30/67 ležela železná tyčinka s vývalky. Opětovně jsme v jednotlivých případech zjistili ukládání zrnitěrek do konstrukcí věnců.

VLACHOVICE — „ĎULŮV KOPEC“ 1967

(Bez. Gottwaldov)

Die achte Grabungsetappe der Plangrabung auf dem Urnengräberfeld von Vlachovice (Bez. Gottwaldov) hatte die Untersuchung der nördlichen Gräbergruppe zum Ziel. Es gelang uns, ihre östliche Grenze festzustellen und ihre Abgrenzung gegenüber der südlichen Gräbergruppe sicher nachzuweisen. Auf einer Fläche von ungefähr 400 m² ergruben wir 73 Gräber. Es überwiegen Grubengräber mit Aschenschüttung und einer von Steinen umgebenen Bestattung. Selten wurden einfache Grubengräber und Sandsteinplattengräber festgestellt. Über jedem Grab fand sich ein Steinkranz von rund 2 m Durchmesser. Hügelkonstruktionen gab es nur zweimal. Durch einen eigenartigen Grabbau zeichnen sich die Gräber am Rande des Gräberfeldes aus. Sie werden von Haufen kleiner Steine gebildet; unter diesen fanden wir Aschenstreifen mit Kohlenstückchen und vereinzelt Knöchelchen. Ein verhältnismäßig großer Teil der Gräber war ausgebaut. Bronze-, Glas- und Bernsteingegenstände wurden vornehmlich geraubt. Im Fundgut herrschen Keramikfunde vor: Amphoren, Schalen, Terrinnen, Milchtöpfe, kleine Amphoren, Kannen, Schälchen und Tassen, vereinzelt erscheint eine Tonklapper und eine sog. „Säuglingsflasche“. An Metallfunden erweckt namentlich der Eisenstab aus Grab Nr. 30 unsere Aufmerksamkeit.

Die Gepflogenheit, zur Konstruktion des Steinkranzes auch Mahlsteine zu verwenden, dürfen wir als besondere Eigenart der Nekropole betrachten. Der überwiegende Teil der im Jahre 1967 ergrabenen Gräber kann voraussichtlich dem Zeitraum — Lausitzer Phase III bis schlesische II (Ha bis HB) zugewiesen werden.

POPELNICOVÉ POHŘEBIŠTĚ V TOVAČOVĚ

(okr. Přerov)

MARIE JAŠKOVÁ, OVM Přerov

(Tab. 33)

Při hloubení žlábků pro základ plotu u závodu Prefa v Tovačově (osada Anín) v červenci 1965 bylo vyhrnuto množství zlomků keramiky, tři celé nádoby a úlomky spálených kůstek. Zlomky pocházely asi z 10 nádob. Keramiku lze přiřít nejmladší fázi staršího a počátku středního lužického období podle Nekvasilova dělení moravského materiálu.¹ Starý název polí v těchto místech byl „Na basách“ (nebo „Basy“). Tato lokalita je známa již z dřívějších dob. Při stavbě cukrovaru, změněného dnes na závod Prefa, dráhy a silnice, se přišlo na archeologické památky z období kultury volutové, únětické a lužické.² V přerovském muzeu je uložena část těchto nálezů. Lužická keramika odpovídá málo pokročilé fázi staršího lužického období. Protože nový nález představoval vývojově mladší tvary než nálezy dřívější, byl v Tovačově v r. 1967 proveden výzkum, který měl ukázat, navazuje-li starší část pohřebiště na mladší a je-li tu možno zachytit kontinuitu vývoje.

Sonda o rozměru 10×20 m byla vedena od místa nálezu z r. 1965 podél západní stěny plotu. Delší osa měla směr sever—jih, kratší východ—západ. Uprostřed byl ponechán kontrolní profil, kterým byla sonda rozdělena na dvě části. V severní polovině byly jen tři hroby, poměrně značně od sebe vzdálené. V jižní polovině bylo 14 hrobů v menších vzdálenostech od sebe, někdy až těsně u sebe uložených, především v jihovýchodní části sondy. Ke shluku hrobů v tomto místě je nutno přiřít i hrob z r. 1965, označený A (plánek výzkumné sondy). Směr hrobových jam byl buď se-

ver — jih, někdy s malou odchylkou, nebo jihovýchod — severozápad, hloubka byla 30 — 80 cm. U některých hrobů nebyly jámy znatelné (hrob III, IV, VI, XII, XVII), jindy se dal směr jen předpokládat podle rozestavení nádob (XIII, XVI).

Hroby č. III, XII, XVII byly zapuštěny do sídlištního objektu ze starší doby bronzové (zlomky keramiky únětického charakteru) — velké obdélné jámy s dolíkovitou prohlubní na východní straně. Jáma měla rozměry zhruba 3,50 × 2 m a dosahovala největší hloubky asi 130 cm. Byla zaplněna sypkou šedočernou hlínou, promísenou zlomky keramiky, zvířecími kostmi a hručkami vypálené hlíny. Nepravdělný okraj byl lemován velkými kameny a kostmi, které ležely vesměs ve větší hloubce než obsah hrobů. V prostoru mezi východním okrajem jámy a hrobem VI bylo 6 hliněných korálků a přeslen.

U některých pohřbů nelze přesněji určit tvary nádob, které sloužily za popelnice, protože se z nich zachovala pouze dna a spodní část těla (hroby III, IV, VI, VII). V hrobě č. V byla znatelná hrobová jáma, ale ze všech nádob zbyly jen rozptýlené střepy. V hrobě X byl pohřeb uložen na velkém střepu mísy a byl přikryt další částí této mísy, v hrobě XIV byl pohřeb v malé zásobničce. V ostatních případech sloužilo za popelnici osudí, vždy překryté mísou. Počet nádob v jednotlivých hrobech byl nestejný; nejlépe byl vybaven hrob I a hrob A (z r. 1965), které obsahovaly 13 — 14 nádob. Zlomky bronzových ozdob se našly v hrobech III, VII, XII, XIV, celý bronzový předmět byl v hrobě A (drobný drátěný kroužek) a v hrobě XV — nárameček z tyčinky oválného průřezu.

Zlomky keramiky i celé nádoby z hrobů v západní části sondy náležejí starému lužickému období, jeho ještě ne nejvyspělejší fázi (osudí s kolmým hrdlem, některá i se 4 lehce naznačenými vypnulínami na výduť, osudí s vysokým cylindrickým hrdlem, kónické šálky s nepřechýlujícím uchem, starší typy mís a hrnků). V obsahu hrobů z jihovýchodní části sondy lze sledovat řadu osudí, u nichž se vytváří nožkovité dno, vedle hrdel s doznívající etážovitostí se ve stejném hrobovém celku objevují i prohnutá hrdla s vychýleným okrajem a kromě nezdobených tvarů i osudí se svisle žlábkovanou výduť. Přicházejí i nízké džbánky s prohnutým hrdélkem a se svislým žlábkováním přes výduť, šálky a misky se stěnami již mírně polokulovitě vydutými a s počínajícím členěním hrdla, s uchem přechýlujícím nad okraj, který je v tom místě mírně vtlačen dovnitř. V hrobě VIII byla malá kulovitá nádobka s pruhem šrafovaných trojúhelníků přes výduť. V hrobě A bylo osudí s náznakem stlačení výduť, zdobené obloukovými žlábkami dole ještě nespojenými, a zlomky dalšího podobného osudí. Tvary z těchto hrobů představují keramiku doznívajícího staršího lužického období a počáteční fáze středního lužického období. Mezi 18 objevenými hroby byl nejmladší hrob I, v němž se vedle této keramiky uplatnily již i tvary pokročilejší fáze středního období (slezského) — nízké polokulovité šálky a misky s členěným hrdlem a v některých případech jemně zdobené na lomu, osudí se stlačenou hraněnou výduť, zdobenou obloukovými žlábkami a sluníčkovým motivem.

Popelnicové pohřebiště v Tovačově-Aníně odpovídá charakterem nálezů poměrům známým z řady pohřebišť na severní Moravě.³ Přestože byl zkoumán jen malý úsek z jistě rozsáhlého pohřebiště, jehož nejstarší část ležela jihozápadně od sondy prokopané v r. 1967 a byla porušena již koncem minulého století, je možno říci, že i na této lokalitě byly zachyceny doklady o kontinuitě vývoje ze staršího lužického období v období střední. Kromě toho není bez významu, že bylo v Tovačově, v ulici Podvalí (dnes Švermova), asi 1 km východně od Anína, zjištěno pohřebiště z vyspělé fáze středního lužického období.⁴ Z Tovačova je kromě toho známo sídliště na „Hradouchu“,⁵ které náleží střednímu až halštatskému období lužických popelnicových polí a je dalším dokladem plynu-
lého osídlení v Tovačově.

Poznámky:

¹ J. Nekvasil, AR 16 1964, 248 n.

² I. L. Červinka, Morava za pravěku, 81, 205.

Fr. Peřinka, Kojetský okres 1930, 11.

³ Poznatky získané na těchto pohřebištích jsou shrnuty v řadě prací, např. J. Kvíčala, Pam. arch. 45 1964; J. Nekvasil, AR 18 1968.

⁴ Nálezy jsou uloženy v tovačovském muzeu, uvedl je J. Nekvasil, Přehled výzkumů za r. 1957 (1958), 107.

⁵ I. L. Červinka, op. cit., 229.

BRANDGRÄBERFELD IN TOVAČOV

(Bez. Přerov)

Im Jahre 1965 störte man bei Bauarbeiten ein Urnenfeldergrab in Tovačov, Bezirk Přerov auf der Feldflur „Na basách“, wo man schon früher Gräber der Lausitzer Kultur entdeckt hatte. Im Jahre 1967 wurde hier eine kleine Grabung durchgeführt, die Aufschluß geben sollte, ob der ältere Teil des Gräberfeldes in Zusammenhang mit den Bestattungen der jüngeren Phase stehe. In der Grabungsstelle von 10 × 20 m Ausmaß legte man insgesamt 17 Gräber frei. Im westlichen Teile traf man Gräber mit Grabgut an, das der nicht sehr entwickelten Phase der älteren Lausitzer Zeit im Sinne Nekvasils, der die Klassifizierung aufgrund des mährischen Materials vorgenommen hatte, entspricht. Im südöstlichen Teile der Grabungsstelle lagen Gräber mit Keramik aus der Endphase

dieser Periode und vom Beginn der mittleren Lausitzer Zeit. Grab I in dem nordöstlichen Teile war das jüngste im Grabungsbereich. Unweit von diesem Platze liegen zwei Fundstellen mit Funden der reifen mittleren bis hallstattzeitlichen Phase der Lausitzer Urnenfelderzeit: in der Podvalí-Gasse von Tovačov ein Gräberfeld und auf dem „Hradouch“ eine Siedlung. Es ist anzunehmen, daß zwischen allen genannten Fundstellen ein Zusammenhang besteht.

BRONZOVÝ NŮŽ Z HRADCE

(okr. Opava)

VLASTA ŠIKULOVÁ, Slezské muzeum, Opava

(Tab. 32:1)

Od správy zámku Hradce získalo archeologické oddělení Slezského muzea v Opavě v lednu 1967 bronzový nůž s rukojetí opatřenou závěsným kroužkem, dlouhý 20,6 cm. Jak sdělil zámecký kastelán Mocek, který je zde zaměstnán od roku 1914, našel se tento předmět při lesních pracích na vrchu Hanuši (Δ 426,4) někdy v letech 1907—1914 za působení jeho předchůdce. Snaha jmenovaného po přesném zjištění místa a okolností nálezu zůstala bez výsledku, protože se již nepodařilo zjistit dělníka, který nůž našel.

Vrch Hanuše by si s ohledem na tento nález zasloužil bližší pozornosti, neboť je možné, že byl v mladší době bronzové protějškem osady na ostrožně hradeckého zámku, kterou objevil B. Novotný.¹

Poznámka:

¹ B. Novotný, Archeologický výzkum Hradce u Opavy, Slezský sborník 57 1959, 450.

EIN BRONZEMESSER VON HRADEC

(Bez. Opava)

Im Jahre 1967 gewann die Abteilung für Archäologie des Schlesischen Museums zu Opava ein Bronzemesser mit Griff, an dem sich ein Tragring befand. Das Messer ist 20,6 cm lang. Es stammt aus der jüngeren Bronzezeit und wurde in Hradec auf der Hanuše-Anhöhe (Δ 426,4) bei Waldarbeiten zufällig irgendwann in den Jahren 1907—1914 gefunden. Die näheren Fundumstände konnten nicht mehr ermittelt werden.

VÝZKUM VELATICKÉHO SÍDLIŠTĚ V LOVČIČKÁCH

(okr. Vyškov)

JIRÍ ŘÍHOVSKÝ, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 34—36)

V roce 1967 pokračoval výzkum velatického sídliště v Lovčičkách na Slavkovsku ve dvou samostatných etapách. Celková odkrytá plocha 2500 m² (25 × 100 m) navázala částečně na odkryv obou předchozích sezón z roku 1964 a 1965. Jejím cílem bylo sledování oblouku chat na východním okraji sídliště. Do sprašového podloží se zahlubovalo 325 kúlových jamek, 92 kulturních jam, 4 hrobové jámy a dosti pravidelný obloukovitý (téměř půlkruhovitý) žlábek.

Část kúlových jamek dovoluje vyčlenění 11 půdorysů větších i menších domků obdélníkovitého nebo čtvercovitého tvaru — zbývající část ve volnějším či hustším seskupení tvoří nepravidelné shluky pouze s několika náznaky řad bez odpovídajících protějšků. Odkryté půdorysy patří po stavební technice v konstrukci stěn ke dvěma základním skupinám. První skupinu tvoří domy s většími rozestupy kúlových jamek (O, P, R, S, T, V, Y, Z) — druhou domy s malými rozestupy kúlových jamek (U, W, X). Z pravidelných větších vzdáleností mezi jednotlivými kúly a z otisků zlomků mazanice je zřejmé, že stěny domků první skupiny byly sestavovány z vodorovných klád, jejichž přitesané konce se pravděpodobně zasunovaly do svislých žlábků v kolmých nosných kúlech. Naprosto odlišnou konstrukci stěn měly jistě stavby druhé skupiny. Je nemyšlitelné, aby tak malé rozestupy mezi svislými nosnými kúly vyplňovaly vodorovné klády; nejpřijatelnější a četnými zlomky mazanice byla doložena stará technika lehkých stěn z vyplétaného proutí vymazaného hlínou.

Nejběžnějším typem domu byla opět jednoduchá povrchová stavba obdélníkovitého půdorysu bez vnitřního členění (domy P, S, Y a Z). Tvoří ji dvě řady po třech kúlových jamkách (delší stěny). Domky byly dlouhé 4,10–4,50 m a široké 2,10–3,00 m (průměrná zastavěná plocha 11 m²). Nosné kúly hřebene sedlové střechy nevyrostaly u nich až z podloží.

Čtvercovitý půdorys měly v tomto roce dvě stavby (V a O). Stěny menšího domku V (dlouhé 5,00 m — zastavěná plocha 25 m²) tvořily vždy tři nosné kúly a jeden kúl stál uprostřed domku. Sedlová střecha je nepochybná — problematický je pouze směr jejího spádu. — Velká čtvercovitá stavba O o rozměrech 7,50 a 7,50 m (zastavěná plocha 56,25 m²) byla trojlodní; základní kostru tvořily pravidelně rozmístěné čtyři řady po čtyřech kolmých nosných kúlech. Tvar sedlové střechy jasný není.

V roce 1967 jsme na tomto sídlišti odkryli již druhý domek megaronového typu (R). Svými rozměry 5,00 a 2,70 m (zastavěná plocha 13,50 m²) i orientací odpovídal prvnímu domku tohoto typu (J) z roku 1965. Lišil se od něj jen tím, že mu scházela střední podélná řada nosných kúlů hřebenové vaznice. Zato dvě menší a mělčí kúlové jamky — zřejmě stopy vchodu — oddělovaly předsínku od vlastního obytného prostoru domku.

Druhou skupinu domů s menšími rozestupy kúlových jamek reprezentují na sídlišti v Lovčičkách v roce 1967 půdorysy U a X. Půdorys domku U o rozměrech 4,90–5,30 a 4,50 m (zastavěná plocha 22,95 m²) tvoří obdélník s pravidelně rozmístěnými pěti kúlovými jamkami v každé ze čtyř obvodových stěn a rovněž s řadou pěti kúlových jamek v podélné ose domku. — Schéma půdorysu X bylo poněkud komplikovanější; obdélníkový tvar měl rozměry 5,80 a 5,25 m (zastavěná plocha 30,45 m²). Jeho základem byly podélné tři řady po čtyřech hlavních nosných kúlech. Všechny tři řady doplňovaly pravděpodobně původně ještě další tři menší a mělčí jamky pravidelně rozmístěné mezi kúly zmíněných čtveřic. Kompletní byla však pouze okrajová jihozápadní řada. Ve střední řadě scházela jedna z těchto menších jamek a v severovýchodní okrajové řadě scházely všechny tři; nedosahovaly pravděpodobně při svém mělčím zahloubení až do podloží, které v těchto místech klesalo.

V prvních dvou výzkumných sezónách v roce 1964 a 1965 bylo datování sídliště zcela jednoznačné. Soubor keramických a bronzových nálezů je řadil do vrcholného vývojového stupně velatické fáze středodunajských popelnicových polí s náznaky přežívání až k jejímu sklonku na konci mladší doby bronzové, tedy do doby současné s jihoněmeckými stupni HA₁ a HA₂. Na tehdejší zkoumané ploše se našly pouze kúlové stavby první skupiny s většími rozestupy kúlových jamek a rozsáhlá halová stavba E (viz J. Říhový, K poznání sídlištních forem v kultuře středodunajských popelnicových polí. — Zur Kenntnis der Siedlungsformen in der mitteldonauländischen Urnenfelderkultur. ČMMZ 51 1966, 61–98). V roce 1967 zkomplikovalo však tuto situaci na východním okraji velatického sídliště osídlení ze starší doby bronzové. Mezi 78 velatickými jámami (vesměs pravidelnými kuželovitými zásobními sklípky) se objevila 1 jáma eneolitická, 13 jam únětických, 3 únětické pohřby v zásobních jamách a 3 únětické pohřby v hrobových jamách. Další hrob s kostrou v natažené poloze na zádech byl bez nálezů. Je nápadné, že právě na této ploše se koncentrovaly také domky druhé skupiny s menšími rozestupy kúlových jamek. Možnost eventuálního časového rozlišení kúlových staveb obou skupin ztěžuje skutečnost, že uvnitř domů nejsou žádné nálezy a vzájemný vztah jednotlivých domů k zásobním sklípkům není dnes ještě zcela jasný. Při datování domů jsme proto odkázáni na ojedinělý a většinou drobný atypický střepový materiál z kúlových jamek, na horizontální stratigrafii (zejména u půdorysů X a Y) a snad také na odlišnou stavební techniku v konstrukci stěn. To všechno je však dosud ještě velmi problematičné. Více nám napoví laboratorní zpracování keramiky a pokračující výzkum v příštích letech.

DIE AUSGRABUNGEN IN DER VELATICER-SIEDLUNG VON LOVČIČKY (Bez. Vyškov)

Im Jahre 1967 setzten die Ausgrabungen in der Velaticer Siedlung in Lovčičky in der Gegend von Slavkov in zwei selbständigen Grabungsetappen fort. Die freigelegte Fläche von insgesamt 2500 m (25 × 100 m) knüpfte zum Teil an die Abdeckungen der voraufgehenden Grabungskampagnen im Jahre 1964 und 1965 an. Das Ziel der Grabungstätigkeit dieses Jahres war die Untersuchung des in Bogenform angeordneten Hütenkomplexes am Ostrand der Siedlung. In der Lösboden waren 325 Pfostenlöcher, 92 Kulturgruben und ein ziemlich regelmäßig gekurvter, nahezu halbkreisförmiger Graben eingetieft.

Ein Teil der ergrabenen Pfostenlöcher bot die Möglichkeit, 11 verschiedengroße Hausgrundrisse von rechteckiger oder quadratischer Form zu bestimmen, der restliche Teil der Pfostenlöcher in mehr oder minder dichter Gruppierung zeigt zwar hin und wieder Anläufe zu Reihen, es fehlen aber die korrespondierenden Pfostenstellungen.

Die erfaßten Hausgrundrisse gehören zu zwei ihrer Bauweise und Außenwandkonstruktion nach wesentlich verschiedenen Häusergruppen. Die erste Gruppe ist durch Grundrisse, in denen die Pfostenlöcher in größeren Abständen erscheinen, gekennzeichnet (O, P, R, S, T, V, Y, Z) — zur

zweiten Gruppe gehören solche, bei denen die Pfostenlöcher dichter beieinander stehen. Daß die Außenwände der ersten Häusergruppe aus waagrechten Balken mit gezimmerten Enden, die vermutlich in senkrechte Kehlen an den vertikalen Tragpfosten geschoben wurden, errichtet waren, verraten die regelmäßigen größeren Entfernungen der Pfostenlöcher voneinander und die Abdrücke im Lehmwurf, der wohl die einzelnen Balkenlagen verband und in Brocken auf uns gekommen ist. Für eine vollkommen andere Konstruktion der Hauswände sprechen die ergrabenen Pfostenlöcher der zweiten Gruppe. Es ist ganz undenkbar, daß den kleinen Zwischenraum zwischen den einzelnen vertikalen Tragpfosten horizontale Balkenlagen ausgefüllt hätten; die Annahme, hier sei die ältere Bauweise leichter Flechtwerkwände mit Lehmverputz in Anwendung gekommen, dürfte der Wahrheit entsprechen; zahlreiche Abdrücke in den Lehmverputzbrocken zeugen für die Richtigkeit unseres Schlusses.

Der geläufigste Haustypus in der Siedlung war wiederum das einfache ebenerdige Einraumhaus von rechteckigem Grundriß ohne innere Gliederung (Haus P, S, Y, Z). Die Längsseiten des Hauses sind durch zwei Reihen von jeweils drei Pfostenlöchern belegt. Diese Häuser waren 4,10–4,50 m lang und 2,10–3,00 m breit, die bebaute Fläche beträgt durchschnittlich 11 m². Die das Satteldach stützenden Firstträger waren bei diesen Bauten nicht in den Untergrund eingelassen.

In der diesjährigen Grabungskampagne wurden auch zwei quadratische Hausgrundrisse (V, O) erfaßt. Die Bauweise des kleineren Hauses von 5 m Seitenlänge (25 m² bebaute Fläche) belegen je drei Pfostenlöcher, in die die Tragpfosten der Wandkonstruktion eingerammt waren und ein Pfostenloch inmitten des Raums, das für einen Mittelpfosten spricht. Daß mit einem Satteldach gerechnet werden darf, steht fest, die Neigungsrichtung des Daches ist allerdings unklar. Der große quadratische Bau von 7,5 m Seitenlänge (56,25 m² bebaute Fläche) war dreischiffig. Seine Konstruktion ergibt sich aus den festgestellten, regelmäßig disponierten vier Pfostenreihen, die jeweils von vier Tragpfosten gebildet wurden. Ein Satteldach ist nicht erwiesen.

Wir ergruben im Jahre 1967 in unserer Siedlung ein zweites Megaron-Haus (R), das dem im Jahre 1965 freigelegten Haus von gleichem Typus (J) sowohl durch seine Maße (5,00 m und 2,70 m — bebaute Fläche 13,50 m²), als auch durch seine Orientierung vollkommen entspricht. Es unterscheidet sich von dem früher entdeckten Megaronhaus baulich allerdings etwas, da bei ihm die mittlere Firstträgerreihe fehlt, dafür aber kleinere, weniger tief ausgehobene Pfostenlöcher — sichtlich Spuren eines ehemaligen Eingangs — die Trennung von Vorraum und eigentlichem Wohnraum bestätigen.

Die zweite Gruppe von Häusern, für die der geringere Abstand zwischen den Tragpfosten charakteristisch ist, repräsentieren in unserer Siedlung in Lovčičky die Grundrisse U und X. Der Grundriß von Haus U ist rechteckig (4,90–5,30 m und 4,5 m — bebaute Fläche 22,95 m²) mit je 5 regelmäßig ausgehobenen Pfostenlöchern im Grundrißverband der vier Außenwände und einer Reihe von 5 Pfostenlöchern im Bereiche der Längsachse des Hauses.

Das Grundrißschema von Haus X ist schon einigermaßen komplizierter. Der Grundriß ist von viereckiger Gestalt, Seitenlänge 5,80 und 5,25 m, die bebaute Fläche beträgt 30,45 m². Je vier Tragpfosten zu drei Längsreihen geordnet bildeten das Hauptstützsystem des Baus. Zwischen den drei Reihen Pfostenlöchern mußten ursprünglich sicher drei kleinere und weniger tief in regelmäßigen Abständen ausgehobene Pfostenlöcher die Existenz weiterer Stützpfosten zwischen den vier Hauptträgern dokumentieren. Vollkommen erhalten blieb aber bis in unsere Tage nur die periphere südwestliche Reihe. Die flacheren Pfostenlöcher waren vermutlich nicht überall bis in den Untergrund eingetieft, der an dieser Stelle abfiel.

Die Grabungsbefunde der ersten beiden Kampagnen in den Jahren 1964 und 1965 gestatteten eine eindeutige Datierung des Siedelplatzes; nach Keramik — und Bronzenfunden gehört die Siedlung in die Zeit der Hochblüte der voll entwickelten Velaticer Phase der mitteldonauländischen Urnenfelderkultur mit Andeutungen eines Fortdauerns bis zu ihrem Erlöschen am Ende der jüngeren Bronzezeit. Die Siedlung gehört demnach jener Periode an, die mit der süddeutschen Stufe HA₁ und HA₂ zeitlich parallel geht. Auf der in diesen Grabungsetappen freigelegten Fläche trafen wir ausschließlich Pfostenbauten der ersten Gruppe mit größeren Zwischenräumen zwischen den einzelnen Tragpfosten an, dazu den weinträumigen Hallenbau E (vgl. dazu J. Říhový, K poznání sídlištních forem v kultuře středodunajských popelnicových polí — Zur Kenntnis der Siedlungsformen in der mitteldonauländischen Urnenfelderkultur ČMMZ 51 1966, S. 61–98). Im Jahre 1967 brachten aber die neuen Grabungsbefunde vom Ostrand der Velaticer Siedlung eine Verquickung der Situation, da man hier Belege für eine bronzezeitliche Besiedlung ergrub. Neben den 78 Gruben der Velaticer Phase (durchweg regelmäßig kegelförmige Vorratskeller) kamen 1 äneolitische und 13 Aunjetitzer Gruben, drei Aunjetitzer Bestattungen in Vorratsgruben und 3 Aunjetitzer Bestattungen in Grabgruben zutage. Überdies entdeckte man ein Körpergrab mit einem Strecker in Rückenlage, in dem Beigaben fehlten. Es ist auffallend, daß sich die Häuser der zweiten Gruppe mit kleineren Abständen zwischen den Pfostenlöchern gerade in diesem Bereich finden. Der Möglichkeit, die eventuelle unterschiedliche Zeitstellung der beiden Häusergruppen zu ermitteln, stehen die Tatsachen hinderlich im Wege, daß in keinem der Häuser Funde begegneten und daß die Beziehungen der einzelnen Wohnbauten zu den Vorratskellern heute noch nicht eindeutig geklärt sind. Bei der Datierung der Häuser sind wir darum auf das vereinzelt erscheinende und größtenteils

kleine atypische Scherbenmaterial angewiesen, das die Pfostenlöcher lieferten, ferner auf Horizontalstratigraphie, insbesondere bei den Grundrissen X und Y, und vielleicht kann uns in dieser Hinsicht auch die unterschiedliche Bauweise und Wandkonstruktion weiterhelfen. Dies alles ist aber noch sehr problematisch. Mehr versprechen wir uns von der laboratorischen Bearbeitung der Keramik und den in den nächsten Jahren fortsetzenden Grabungen.

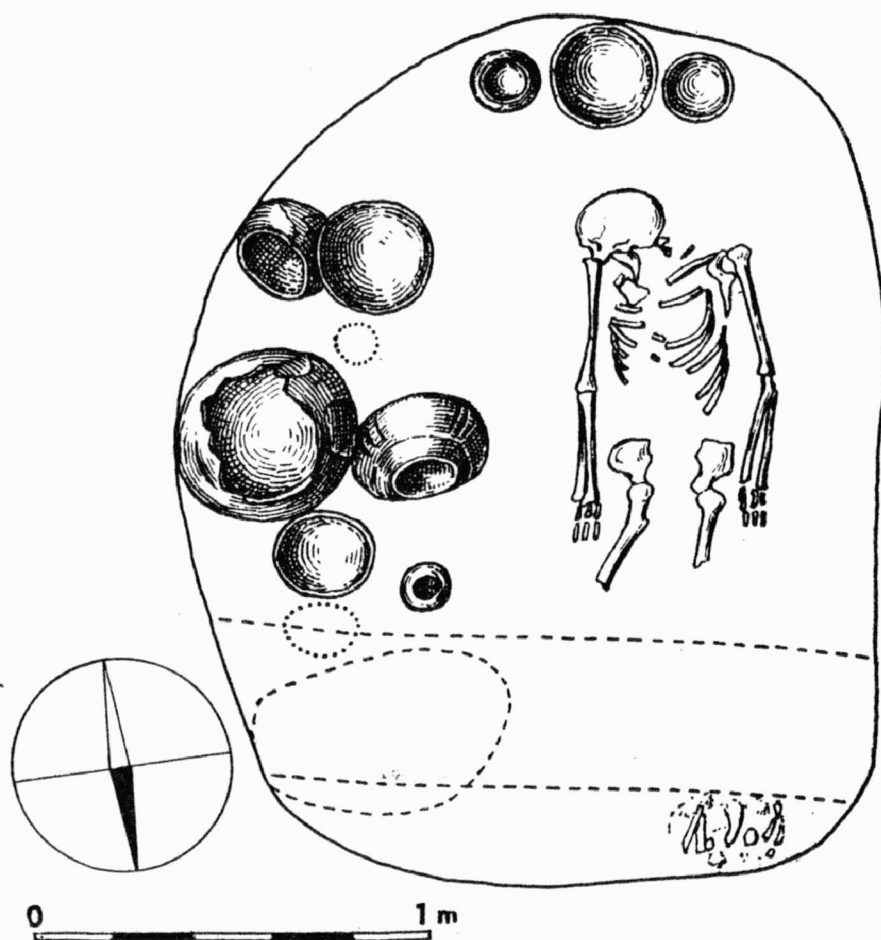
HROB HORÁKOVSKÉ KULTURY Z MORAŠIC (okr. Znojmo)

JINDRA NEKVASIL, AŮ ČSAV BRNO
(Obr 5, tab. 37—38)

Jižně od Morašic, v trati „Na kopci“, byl v dubnu 1967 vykopán průkop pro kabel elektrického vedení. Při tom byl porušen hrob horákovské kultury, který pak prozkoumal J. Ondráček z AŮ v Brně.

Hrobová jáma měla nepravidelný oválný půdorys, orientovaný v podélné ose od severu k jihu (rozměry 225 × 180 cm, hloubka 90 cm od dnešního povrchu). Severní část hrobové jámy porušoval průkop. Na dně hrobové jámy, v její západní části, se našla lidská kostra, směřující hlavou k jihu a nohama k severu. Byla uložena na zádech a pažemi položenými podél těla a s nataženými nohama, které však při porušení hrobu byly z větší části již z hrobu vyhozeny.

Podle posudku M. Stloukala pochází kostra z muže, zemřelého ve věku přesahujícím 60 let: „Na lebce jsou výrazně vytvořeny znaky charakteristické pro muže a také postkraniální skelet je velmi

Obr. 5.

Morašice (okr. Znojmo). Hrob horákovské kultury. — Grab der Horákov-Kultur.

robustní, pánev je však zachována jen v malých zlomcích a není ji možno rekonstruovat. Lebka má zcela obliteratedé švy, teprve další podrobná analýza však může rozhodnout, zda změny na lební klenbě jsou výsledkem patologického procesu anebo projevem senilní osteoporozы.

U jižní stěny, tedy za hlavou pohřbeného, nalézala se trojice nádob, dvě mísy a hrnek. Ve východní polovině hrobu byly poskládány další nádoby hustě vedle sebe. Byla to větší baňatá nádoba, stojící na jižní straně této skupiny, vedle ní ležely dvě mísy, vložené do sebe. Dále stály dvě amfory a před nimi se nalézaly střepy z džbánku. U jiné mísy stála malá kulovitá nádoba. Jiné 4 nádoby, talířovitá miska, malá miska a dvě baňaté nádoby byly z hrobu vyhozeny při jeho porušení. Při severní stěně hrobové jámy, u chodidel mrtvého, ležely ojedinelé kosti, které Zd. Kratochvíl označil za kosti z mladé ovce nebo kozy. V záspy hrobu se objevily pouze atypické střípky, patrně z únětického sídliště, které se rozkládá na tomto místě.

Hrob byl vybaven běžně, jako většina hrobů horákovské kultury. Jsou v něm zastoupeny dvě skupiny nádob, jedna s amforami a druhá s hrnkem. Také zvířecí kosti zde byly uloženy, jen v poněkud menším počtu, než v horákovských hrobech bývá pravidlem a také zde chyběl železný nůž. Jelikož však byly v porušené části hrobu, mohly další kosti i nůž být již zničeny nebo přehlédnuty.

Keramika se poněkud odlišuje od keramiky známé z hrobů horákovské kultury, považovaných za hroby klasického stupně této kultury. Obě amfory mají protáhlý tvar a nejsou výrazně profilovány. Větší z nich má vrchní část tuhovanou, menší nese na výdutí 4 skupiny svislých plastických žeberek. Znakem pokročilejšího vývoje je právě použití svisle orientované výzdoby, vedle zjednodušení profilace. Podobně je i u jiných dvou nádobek použito svisle orientovaných výzdobných prvků. Nádoba s kulovitou výdutí a nízkým prohnutým hrdlem, která upomíná na starší kulovité amfory s malovanou výzdobou, nese na výdutí svazky, sestavené z jemně hřebenovaných pruhů začínajících pod hrdlem velkými dolíky. Malá baňatá nádoba s prohnutým hrdlem má zase na výdutí svislé tuhované pruhy. Méně jsou typické ostatní nádoby s výdutí: větší nádoba se stlačeným profilem, členěným do hrdla a okraje, malá kulovitá nádoba s prohnutým hrdlem a džbánek běžné profilace, který je na výdutí zdoben jemnými rýhami, sestavenými do zkrřížených šikmých pruhů. Všechny jsou na povrchu tuhované. Ve skupině mís a misek jsou zastoupeny jak talířovité typy, tak i mísy se zataženým okrajem a mísy s prohnutým hrdlem. Největší z nich je talířovitá mísa s rozšířeným a šikmo seříznutým okrajem, která má také zjednodušenou profilaci oproti starším talířovitým mísám. Výzdoba na vnitřní straně musí být považována za výzdobu s rozloženou horákovskou ornamentací. Mezi tuhovaným dnem a okrajem má na černém podkladě vytvořen negativní obrazec z tuhových pásků, sestavených do šrafovaných trojúhelníků. Také na mise se zataženým okrajem tvoří tuhové pásy velmi nepravidelný vzor. U ostatních mís a misek zůstala výzdoba omezena buď na tuhování okrajů nebo celých stěn. Keramický soubor doplňuje hrnek s nevýraznou profilací a linií prstových vrypů pod hrdlem.

Hrob z Morašic je ojedinelým celkem, který může být postaven vedle sídlištních nálezů z jaro-měřicko-střelického horizontu horákovské kultury. Zdá se však, je nutno jej položit na sám jeho počátek, protože v jeho keramice doznívají ještě klasické prvky a nové, pozně halštatské nejsou ještě plně rozvinuty.

EIN GRAB DER HORÁKOV-KULTUR IN MORAŠICE

(Bez. Znojmo)

Bei der Ausschachtung eines Durchstichs auf Flur „Na kopci“ südlich der Gemeinde stieß man auf ein Grab der Horákov-Kultur. Im westlichen Teile der Grabgube lag das Skelett eines sehr alten Mannes (über 60 Jahre) in Strecklage mit dem Kopf nach Süden gerichtet. Zu Häupten des Toten standen zwei Schalen und ein Topf, zu Füßen lagen Tierknochen. In der östlichen Hälfte der Grabgrube standen elf Gefäße, darunter auch zwei Amphoren. Die Keramik in diesem Grabe gehört in den Übergang von der klassischen Entwicklungsphase der Horákov-Kultur zu ihrer jüngeren Střelice-Jaroměřice-Phase.

HORÁKOVSKÁ KOSTRA Z MORAŠIC

(okr. Znojmo)

MILAN STLOUKAL, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 39)

Lebka kostry z horákovského hrobu v Morašicích je jen slabě poškozena, má rozbitou bázi a defekt na pravé polovině mozkovny. Je celkově středně robustní a je velmi výrazně profilována.

V laterální nosmě má lebka středně vyklenutou glabellu III. stupně, ploše klenuté čelo, oblé temeno a slabě vyklenutý týl s protuberantia occipitalis externa III. stupně. Bradavkové výběžky jsou středně velké, supramastoideální hrany ostře vyznačeny. Na masívních lících kostech jsou velké marginální hrbolky, kořen nosu je středně zahlobben, nosní kůstky výrazně esovitého profilu silně prominují. V normě vertikální má lebka obrys elipsoidu, lebeční švy jsou na lamina externa již téměř dokonale obliterovány (na lamina interna jsou zcela vymizelé). V normě faciální má lebka široké čelo, výrazné nadočnicové oblouky a silný horní okraj obou očnic, špičkové jámy jsou velmi hluboké. Dolní čelist je středně robustní, s bradou ve tvaru příčného valu, a s do stran vytočenými úhly. V čelistech je několik alveolů zhojeno po intravitálních ztrátách:

X X X / / 3 / 1 / / / X X X X X X = intravitální ztráta
8 7 6 5 4 3 2 1 1 2 3 X X 6 7 8 / = postmortální ztráta

Metrická charakteristika lebky: v absolutních mírách je dlouhá, velmi úzká a středně vysoká, širokého obličejce a krátkého obličejce i horního obličejce. Eucefal. Hyperdolichokran, ortokran, akrokran, eurymetop, euryerosop a mesen, chamaekonch a mesorrhin, eurymandibular (podrobné míry jsou uvedeny v tabulce).

V zadní části temene lebky je markantní ploše žlábkovitě vyhloubení s pozvolna svažitými okraji, které jsou sice zejména frontálně lehce zdvižené, avšak bez zřetelného ohraničení. Tento žlábek začíná asi ve středu levé temenní kosti, postupuje obloukem směrem dozadu a přetíná šípový šev ve vzdálenosti asi 4 cm nad lambdou a pokračuje ještě asi do vzdálenosti 4 cm směrem ke středu pravé temenní kosti. Celková délka žlábků je asi 10 cm, šířka zhruba 2 cm. Lamina interna přitom zcela zachovává svůj obvyklý vzhled a žlábkovitě vyhloubení postihuje pouze externu. Při rtg vyšetření nejsou v kostní struktuře patrné žádné patologické změny, jak lamina externa, tak i interna jsou v oblasti žlábkového vyhloubení souvislé a popsaná deformace se tedy v rtg obrazu projevuje jen jako snížení výšky diploë bez zřetelných strukturálních změn jednotlivých vrstev. Jak morfologický, tak i rtg obraz nese svědčí pro patologický proces, který by vycházel z kalvy. Není také etiologicky pravděpodobná deformace kalvy jako projev lokalizované osteoporózy vzhledem k tomu, že jak v oblasti deformace, tak i na ostatních částech kalvy nejsou zjistitelné známky prořídnutí kosti. Ostatně také průběh žlábků, a to, že přestupuje přes šípový šev, nezapadá do obvyklého obrazu tohoto kostního stavu. Přichází proto v úvahu především následek zevních vlivů. V každém případě by šlo o dávno zhojený zásah starého data, a to buď o trauma nebo o zásah arteficiální. Proti traumatu mluví to, že nedošlo vůbec k porušení vnitřní desky lebečních kostí, ačkoliv žlábek je poměrně dlouhý a probíhá obloukovitě. Nelze tedy vyloučit, že jde o následek záměrného odstranění zevní desky kostí, ať už mechanicky nebo kauterizací. (Posudek MUDr. L. Vyhnánka.)

Postkranální skelet je velmi silně poškozen. Na zachovaných tělech obratlů jsou výrazné degenerativní změny 3. a 4. stupně, dlouhé kosti jsou silné, stehenní a ramenní kosti s velkými hlavice, pánev je ve zlomcích. Výška postavy zemřelého byla střední (164 cm).

Jde o pozůstatky muže, zemřelého ve věku maturus (asi mezi 50 a 60 lety), eury-dolichomorfního typu (paleoeuropid).

K pohřbu jsou přimísleny zlomky z lebky druhého člověka, podle otevřených lebečních švů mladé osoby. Určení pohlaví není možné.

Míry a indexy horákovské lebky z Morašic:

největší délka lebky (1)	185
největší šířka lebky (8)	129?
nejmenší šířka čela (9)	95
šířka týlu (12)	104
výška lebky ba-b (17)	— (střední)
obvod lebky (23)	511
týlní tětíva (31)	93
kapacita lebky vypočítaná (38)	— (eucefal)
délka obličejce (40)	—
bizygomatická šířka (45)	134?
výška obličejce (47)	113
výška horního obličejce (48)	68
šířka očnice (51)	44
výška očnice (52)	33
šířka nosu (54)	24
výška nosu (55)	48
vzdálenost kondylů mandibuly (65)	118
vzdálenost úhlů mandibuly (66)	107
výška brady (69)	35
index délkošířkový (I 1)	69,8

VÝZKUM NA KELTSKÉM SÍDLIŠTI V MISTRÍNĚ (okr. Hodonín)

KAREL LUDIKOVSKÝ, AŮ ČSAV Brno

(Tab. 40—42)

Terénní práce, provedené v letošní výzkumné sezóně, se soustředily na dvě části lokality: především na plochu sídliště v zahradě F. Marada, která byla nejvíce ohrožena narušováním původního terénu, dále na stavebními úpravami ohroženou část pohřebiště níže ve vsi, ve dvoře a v zahradě usedlosti V. Mančíka. Plošný výzkum sídliště v zahradě F. Marada byl ukončen výzkumem keltské zemnice¹⁾ č. 4. Terénní podloží tvořila vrstva hnědého a žlutého písku, do kterého byla vyhloubena pravouhlá jáma se zaoblenými rohy o rozměrech 2,6 × 3,7 m s poměrně rovným dnem v hloubce 2,25 m pod úrovní dnešního terénu. Vstupní část púlelptického půdorysu byla připojena k severní podélně stěně chaty, kterou směrem jižním a západním rozšiřovaly půlkruhovitě jámy, jejichž dno dosahovalo až k úrovni dna pravouhlého obrysu jámy. Menší destrukce mazanice a černých propálených vrstev v severozápadním nároží ukazuje na místo výroby, charakter obsahu určuje chatu za dílnu kovotepce. Obdobné doklady poskytl dříve chata č. 1/1966, odkrytá v nevelké vzdálenosti od této. Celá skupina zkoumaných chat se soustřeďovala před a na přechodové hraně svahové části v rovné části terénu, které však již neobsahovaly sídelní objekty, nýbrž pouze vrstvu popela, kosti, úlomky keramiky apod. Zdá se — pokud lze z tak malé části prozkoumané plochy vyvozovat závěry — že se osídlení koncentrovalo především na svahové části terénu (dnes již bohužel z valné části rozrušené). Koncentrace chat se souhlasnou výrobní funkcí by ukazovala na určitou kumulaci stejných výrobních odvětví a dávala by předpoklad k úvaze o odchylném charakteru tohoto sídliště jako o „neagráním výrobním centru“, odlišném jak urbanistickou strukturou, tak i způsobem obživy obyvatelstva od typických keltských vsí. Jde snad o jakési „krajové obchodní a výrobní centrum“. Dosavadní rozsah výzkumu je však příliš malý, než aby mohl tyto teoretické předpoklady prokázat.

Z obsahu zemnice lze uvést spony spojené konstrukce (železné i bronzové), zlomky skleněných a lignitových náramků, kování, nástroje, části zbraní, kelímek na tavení bronzu, keramiku atd.

Z nich uvádíme výběr:

- Inv. č. 623-3/67: Spona spojené konstrukce, bronz, vinutí odlomeno. D = 4,4 cm, V = 1,9 cm (Tab. 42:1).
- Inv. č. 623-1/67: Spona spojené konstrukce, železo. Před klešťovitým upevněním patky rozšířena v kruhovou destičku. Vinutí 5 + 5 závitů s vnější tětvou opatřeno pomocnou osou. D = 8,6 cm, V = 1,7 cm, Š vinutí = 2,8 cm (Tab. 42:2).
- Inv. č. 623-11/67: Zlomek modrého skleněného náramku s šikmým plastickým členěním, zdobeným okrově žlutou vlnicí. D fragmentu = 2,6 cm, Š = 1,1 cm, vnitřní Ø = ± 6,5 cm (Tab. 42:3).
- Inv. č. 623-7/67: Zlomek modrého skleněného náramku, jehož středové plastické žebro je zdobeno trojicemi bradavek. D fragmentu = 4,5 cm; Š = 0,85 cm, vnitřní Ø = 6,5 cm (Tab. 42:4).
- Inv. č. 623-14/67: Zlomek z kobaltově modrého skla s výzdobou bílým sklem. Dochovaná část vytváří dojem fantastické obličejové masky; fragment je však tak rozlomen, že nelze vyloučit symetrické členění s jiným obrazcem. Ø ústí = 2,6 cm, V = 3,6 cm, síla stěny 0,4 cm (Tab. 42:5).
- Inv. č. 623-19/67: Bronzový snubní prsten plankonvexního průřezu, Ø = 2,4 cm, R materiálu 0,4 × 0,25 cm (Tab. 42:6).
- Inv. č. 623-18/67: Neúplný kelímek, zhotovený z tuhy s příměsí hlíny a písku, se stopami strusky po tavení bronzů. Ø = 3,8 cm, V = 3,5 cm, síla stěny 0,6 cm (Tab. 42:7).
- Inv. č. 623-16/67: Rámečkovité zakončení pochvy, vykované ze železného plechu. D = 3,6 cm, Š = 1,4 cm, S plechu 0,15 cm (Tab. 42:8).
- Inv. č. 623-15/67: Kovaný železný nůž s hákovitou rukojetí. D = 28,2 cm, max. Š ostří = 4,5 cm, S hřbetu = 0,8 cm (Tab. 42:9).

Ve dvoře Vavřince Mančíka byly odkryty 3 kostrové hroby, náležející k pohřebišti zachraňovanému J. Gabrielem²⁾ a dále zkoumanému V. Dohnalem a J. Ondrušem.³⁾ Pozoruhodný je zvláště dvojhrob 1—2 se superpozicí skeletů. Svrchní hrob č. 2 byl zjištěn pod vrstvou navážky a hlíny v hloubce 1,05 m; dno hrobu bylo vyhloubeno do písku. Půdorys hrobové jámy byl nepravdělně vejčitý (2,26 × 1,00 m), na dně ležela kostra mladého individua v natažené poloze s rukama podél těla, orientovaná ve směru S—J. Z nálezů lze uvést zlomky 2 železných spon a železného náramku na levé ruce. Spodní hrob č. 1 byl zahlouben 0,30 m hlouběji pod úroveň dna svrchního hrobu do žlu-

tého písku. Hrob obsahoval chatrné zbytky skeletu. Orientace kostry byla obrácená oproti předchozí. JJV—SSZ. Z nálezů lze uvést železnou sponu spojené konstrukce a 2 kančí kly.

Srovnání nálezů ukazuje na chronologickou současnost sídliště a pohřebiště; některé prvky (především ze starších výzkumů) na rozsáhlé obchodní kontakty. Keramický obsah stále zřetelněji vymezuje tvarový obsah místních dílen, charakteristický pro toto prostředí a sledovatelný i v prostředí jiném.

P o z n á m k y :

¹ V Mistříně — na rozdíl od jiných zkoumaných keltických osad na Moravě (Komořany, Jířkovic, V. Hostěradky, ze starších Brnětko, Žebětín apod.) lze hovořit u většiny sídelních objektů o zemnicích.

² J. Filip, AR 5 1953, 332—336, 346—361, 369—372; Keltové ve střední Evropě, 401 aj.

³ V. Dohnal—V. Ondruš, Výzkum na laténském pohřebišti v Mistříně u Kyjova. AR 16 1964, 169—179, obr. 58—59, 64—67.

AUSGRABUNG DER KELTISCHEN SIEDLUNG IN MISTRŮN (Bez. Hodonín)

Die Geländearbeiten die in der diesjährigen Grabungssaison durchgeführt werden, konzentrierten sich auf zwei Abschnitte in dem Fundort: vor allem auf die Siedlungsfläche im Garten H. F. Maradas und auf den durch Bautätigkeit gefährdeten Teil des Gräberfeldes weiter unten im Dorfe, im Hofe und Garten des H. Mančíks. Die Flächenuntersuchung der Siedlung im Garten F. Maradas wurde durch die Erforschung des keltischen Grubenhauses¹ Nr. 4 beendet. Den Untergrund im Gelände bildet eine braune und gelbliche Sandschicht, in die eine rechtwinkelige Grube mit gerundeten Ecken von 2,6 × 3,7 m Ausmaß eingetieft war. Der verhältnismäßig ebene Fußboden befindet sich 2,25 cm tief unter der heutigen Erdoberfläche. Der Eintrittsbereich mit halbellenförmigem Grundriß schließt an die nördliche Längsseite des Hauses an. In südlicher und westlicher Richtung wurde diese Hütte durch zwei nahezu halbrunde Gruben erweitert, deren Sohle auf dem gleichen Niveau wie der Boden Grube mit rechteckigem Umriß lag. Eine kleineren Lehmverputzhaufen und schwarz gebrannte Schichten in der nordwestlichen Ecke sprechen für eine Produktionsstätte; nach dem Charakter des Fundguts dürfen wir das Grubenhaus aus Werkstatt eines Metallschlägers ansehen. Ähnliche Belege lieferte schon früher Hütte Nr. 1/1966, die unweit von hier freigelegt wurde. Die ganze Gruppe der untersuchten eingetieften Hütten liegt vor und auf der Linie, mit der der Hang in den ebenen Teil der Landschaft übergeht, in welchem sich jedoch keine Siedlungsobjekte mehr finden, sondern lediglich eine Schicht Asche, Knochen, Keramikscherben u. ä. Es hat den Anschein — soweit es bei einem so kleinen Teil der untersuchten Fläche möglich ist, Schlüsse zu ziehen — als bevorzugte man in dieser Gegend vor allem die Hänge zur Besiedlung (leider heute zum größten Teil schon zerstört). Die Konzentration der Hütten von übereinstimmenden Werkstattcharakter weist auf eine Kumulation bestimmter Produktionszweige hin und gibt zu Erwägungen über das unterschiedliche Gepräge dieser Siedlung Anlaß, die sich durch ihre urbanisierte Struktur, durch die abweichende Lebens- und Wirtschaftsweise der Bewohner u. ä. m. von den übrigen typischen keltischen Dörfern unterscheidet und wohl eine Art ländliches Handels- und Herstellungszentrum darstellt. Der Umfang der bisherigen Grabungen ist aber noch zu gering, um die theoretischen Voraussetzungen hinlänglich unterbauen zu können. An Fundgut lieferte das Grubenhaus Fibeln von zweiteiliger Konstruktion aus Eisen und Bronze, Bruchstücke von Glas- und Lignitartringen, Beschläge, Geräte und Werkzeug, Waffenteile, einen Bronzeschmelztiegel, Keramik u. a.

Im Hofe des H. Vavřinec Menšík legte man drei Skelettgräber frei, die zu dem von J. Gabriel² geretteten Gräberfelde gehören, das später V. Dohnal und J. Ondruš untersuchten.³ Unserer Beachtung wert ist besonders das Doppelgrab 1—2 mit den Bestattungen in Superposition. Das obere Grab Nr. 2 lag 1,05 m tief unter einer Aufschüttungs- und Lehmschicht, die Grabsohle war in den sandigen Grund eingetieft. Der Grundriß der Grabgrube war von unregelmäßig einförmiger Gestalt (2,26 × 1,00 m); auf der Grabsohle lag das Skelett eines jugendlichen Individuums in gestreckter Lage mit den Armen entlang des Körpers in der Richtung Nord-Süd. An Funden sind die Bruchstücke zweier Eisenfibeln und eines Eisenarmrings an der linken Hand anzuführen. Das untere Grab Nr. 1 war um 0,30 m tiefer als die Grabsohle des oberen Grab in den gelblichen Sand eingetieft. Es enthielt schadhafte Skelettreste in umgekehrter Orientierung; SSO—NNW. An Funden sind eine Eisenfibel mit verbundener Konstruktion und zwei Eberhauer zu nennen. Der Vergleich des Fundguts von Siedlung und Gräberfeld spricht für die Zeitgleichheit der beiden und einige, vornehmlich durch die älteren Grabungen ermittelten Elemente, weisen auf weitreichende Handelsbeziehungen hin. Der keramische Inhalt gibt immer deutlicher Auskunft über den Formenschatz der heimischen Werkstätten, der für diese Umwelt bezeichnend ist und auch andernorts beobachtet werden kann.

POVRCHOVÉ SBĚRY NA „HRADIŠTKU“ U LANŽHOTA (okr. Břeclav)

JOSEF UNGER, OVM Mikulov

Při povrchovém sběru v trati „Hradištěk“ severovýchodně od Lanžhota byly nalezeny střepy z doby laténské a střepy z nádob, které lze datovat do 13. stol. Nalezený materiál je uložen v Okresním vlastivědném muzeu v Mikulově pod inv. čís. A 847-852 a A 920-983.

LESEFUNDE VON DER FLUR „HRADIŠTĚK“ BEI LANŽHOT (Bez. Břeclav)

In den Lesefunden von der Flur „Hradištěk“ nordöstlich von Lanžhot begegnen latènezeitliche Scherben und Gefäßfragmente, die dem 13. Jh. u. Z. zugewiesen werden konnten. Das Fundgut wird in dem Bezirksheimatmuseum zu Mikulov unter Inv. Nr. A 847-852 und A 920-983 aufbewahrt.

KERAMICKÉ NÁLEZY Z DOBY ŘÍMSKÉ V HRABĚTICÍCH (okr. Znojmo)

JAROSLAV TEJRAL, AÚ ČSAV Brno

Na jaře roku 1967 byl pracovníkům AÚ ČSAV, pob. v Brně, předán střepový materiál ze sídlištních vrstev v trati Trabinghof, na katastru obce Hrabětic. Mezi poměrně atypickými kusy vyniká několik zlomků, které působí starobylým dojmem. Kromě střepů zdobených hřebenovitým nástrojem stojí za zmínku především část terinovitě, černě leštěné nádoby s mírným odsazením plecí a výrazným okrajem. Povrch je zdoben jednostranným meandrem, doplněným krokvicemi a provedeným dvouřadým kolečkem ve dvojím obtahu. Podle analogií v českých hrobových celcích z počátků doby římské je možno tento tvar datovat již do doby pozdně augustovské a časně tiberiovské. Význam nálezu spočívá v tom, že tvoří časovou paralelu k dosud řídkým moravským památkám, které by bylo možno, s jistou rezervou, klást již do průběhu první poloviny 1. století (z blízkého okolí Hrabětic sem patří také část kulovité nádoby z Těšetic, okr. Znojmo).

RÖMERZEITLICHE KERAMIKFUNDE IN HRABĚTICE (Bez. Znojmo)

Im Frühjahr 1967 wurde den Mitarbeitern des Archäologischen Institut der ČSAV, Zweigstelle Brünn, Scherbenmaterial übergeben, das der Siedlungsschicht von Flur „Trabinghof“ in der Gemarkung der Gemeinde Hrabětice entstammt. Neben Bruchstücken verhältnismäßig atypischer Keramik erwecken einige Scherben von altertümlichem Gepräge Interesse. Hierher gehören kammstrichverzierte Gefäße (Abb. 00) und vor allem der Teil eines terrinnenartigen glänzend schwarzen Gefäßes mit geglätteter Oberfläche, sanft abgesetzter Schulter und deutlich ausgebildetem Rand. Als Oberflächenzier erscheint ein einfacher Mäander in Begleitung von Winkelbändern, von einem Doppelrädchen in Zwillingslinien gezogen. Nach Entsprechungen aus böhmischen Grabkomplexen vom Beginn der römischen Kaiserzeit ist es möglich, diese Form der späten augusteischen oder frühen tiberianischen Zeit zuzuweisen. Die Bedeutung des Fundes beruht darin, daß er zeitlich mit jenen so seltenen mährischen Denkmälern parallelgeht, die mit einigem Vorbehalt der ersten Hälfte des ersten Jahrhunderts zugesprochen werden können. Aus der näheren Umgebung von Hrabětice gehört hierher vielleicht auch der Teil des kugeligen Gefäßes, das in Těšetice, Bez. Znojmo zutage kam.

**HRNČÍŘSKÁ DÍLNA
ZE SKLONKU II. STOLETÍ N. L. V CHR LICÍCH
(okr. Brno-venkov)**

R. M. PERNIČKA, Filosofická fakulta UJEP Brno

(Tab. 43—44)

Z archeologického naleziště, ležícího při jižním okraji Chrlice (jižně od chrlického nádraží), pocházejí nálezy několika kultur z doby bronzové (kultura únětická a mohylová) a z doby železné (zastoupena doba halštatská, laténská a římská). Hrubší střepový materiál z doby římské svědčí o tom, že zde tehdy existovala osada,¹ která však dosud nebyla blíže zkoumána a proto nelze s jistotou mluvit ani o jejím územním rozsahu. Pokud lze podle místního výskytu nálezů soudit, prostírá se zmíněné naleziště přibližně od silnice, směřující do Rebešovic na východ přes zářez železniční trati Chrlice—Sokolnice a dále proti svahu směrem k SV až přibližně po vrstevnici o nadmořské výšce 225 m, zhruba do míst, kde byl dříve písečník Fr. Černého, známý několika staršími nálezy.² Na jihu tvoří patrně hranici dnes již zanikající potůček, na severní straně pak naleziště překryla jižní část obce a částečně asi též nádražní prostor.

Toto naleziště (na němž k prvním náhodným nálezům pravděpodobně došlo před rokem 1937)³ bylo v posledních letech silně porušeno výstavbou obilních sil při východní straně železniční trati a stavbou rozsáhlých hospodářských objektů JZD Chrlice na terénu jihozápadně od míst, kde se železniční trať počíná stáčet k východu. Za těchto okolností nelze již pomýšlet na komplexní archeologický výzkum, nelze však vyloučit možnost významných nálezů, jak se ukázalo právě v minulém roce.

Vzhledem k tomu, že při terénních úpravách byly na obou staveništích zničeny pravěké objekty, rozhodli se členové Vlastivědného kroužku při Osvětové besedě v Chrlicích — vedeni pp. L. Davidkem (nynější laborant katedry prehistorie UJEP v Brně) a Z. Smutným — provést na jaře 1967 zkumou zachraňovací akci. Svou pozornost zaměřil na bortící se stěnu umělého terénního stupně, probíhajícího podél severní strany hospodářských budov JZD, neboť zde zjistili kromě ojedinělých střepů i nápadný shluk říčních škeblí. Pro vlastní výzkum bylo zvoleno místo při východním konci zmíněného stupně, bezprostředně u rampovitého výjezdu na pole, který zvyšoval nebezpečí porušení terénu. Výkop, prováděný po vrstvách 20 cm silných, byl postupně rozšiřován až na plochu asi 410 × 470 cm.⁴

Při výzkumu byl zachycen větší porušený objekt s dusanou podlahou v hloubce asi 80 cm pod dnešním povrchem, vybavený zvláště upravenou pracovní plochou o rozměrech 110 × 170 cm, vytvořenou zvýšeným mazanícovým stupínkem a orientovanou delší osou ve směru Z—V. Na jižní straně, u stěny terénního stupně, bylo v hloubce okolo 70 cm objeveno prohnuté oválné dno hrnčářské pece o rozměrech 90 × 120 cm a v jeho blízkosti tři kruhové jamky, které neměly vysloveně charakter kulových jamek. Přesnou půdorysnou dispozici objektu a jeho konečnou velikost se nepodařilo zjistit; byla-li hrnčářská pec vně objektu, což se zdá být z praktických důvodů pravděpodobnější, stála patrně v těsné blízkosti objektu. V každém případě je třeba počítat s tím, že tento objekt byl prostornější než obvyklé obytné objekty téže doby.

Zůstává-li půdorysná dispozice objektu (a ovšem i způsob jeho svrchní výstavby) v mnohém nejasná, není na druhé straně, díky výmluvnému svědectví drobných nálezů, pochybnosti o jeho funkci a datování. Bohatý náleзовý materiál reprezentují především keramické doklady (zastoupené hlavně fragmenty hliněných nádob) a početné zvířecí kosti. Chronologický a procentuální profil kulturně zařaditelných keramických dokladů pak ukazuje, že vlastní objekt s pecí patří době římské. Nejhezčím hrnčářským výtvozem je velká ostrohanná mísa, bohatě zdobená na těle pod ostrým přelomem kombinací čtyř ornamentálních technik, která je vynikajícím představitelem jemné domácí keramiky z doby jejího rozkvětu v II. století n. l. Dále jsou zde zastoupeny terinovitě a miskovitě tvary, pohárek na nožce vícemilického typu, vázička s kulovitým tělem, esovitě profilované hrcovitě tvary, velká zásobnicová nádoba, středodunajské prstencové misky aj. V tomto pestrém materiálu se setkáváme s některými tvarovými a ornamentálními prvky, jejichž používání po polovině II. století doznívalo, nebo naopak s prvky, jež se počaly objevovat právě v průběhu druhé poloviny téhož století. Proto je třeba podle našich současných znalostí datovat závěrečnou fázi existence odkrytého objektu zhruba do doby okolo r. 175 n. l.

O tom, že objekt byl hrnčářskou dílnou, svědčí kromě upravené pracovní plochy a zbytků pece zejména drobné nálezy. Ve spodní vrstvě výplně byly totiž nalezeny nejen celistvější a fragmentální doklady hotové vypálené keramiky, ale též dvě vytvarované misky jednoduchých tvarů, které ještě nebyly náležitě vypáleny a při dotyku se rozpadaly. Dále bylo odtud získáno více než 15 kusů zhruba kulovitých dávek hrnčářské hlíny, dosud nepoužitě, a 22 kusů tkalcovských závaží kuželovitého tvaru, z nichž několik nebylo ještě opatřeno provrty k zavěšení. Tyto drobné nálezy současně dosvědčují, že činnost dílny byla náhle přerušena. Prostředí si částečně zachovalo vzhled, který mělo v kritické době, z větší míry však bylo zničeno a předpokládaná nadzemní konstrukce asi lehla popelem (silně popelovitá vrstva nad dusanou podlahou).

Jestliže nyní přihlídneme k datování objektu, které vyplývá z rozboru keramiky, nabízí se nám pochopitelně možnost uvést zánik této hrnčířské dílny do souvislosti s bouřlivými událostmi tzv. markomanských válek, k jejichž ničivým účinkům dosud na Moravě nemáme prokazatelné svědectví. V kladném případě by to byl první důkaz škod, jichž se tehdy domácí obyvatelstvo prostě nemohlo vyvarovat, a současně i významný ukazatel pro posouzení otázky, kam až tehdy mohly proniknout útočící oddíly římské armády. Těmito okolnostmi získávají nové objevy v Chrlicích výjimečné postavení a mimořádný význam pro studium historického pozadí doby římské na Moravě.

P o z n á m k y :

- ¹ Ve svém seznamu moravských lokalit z doby římské registruji tuto osadu jako lokalitu Chrlice II.
- ² Jde zejména o porušený ženský kostrový hrob z období stěhování národů, přičítaný původně pozdní době římské. Srov. E. Beninger—H. Freising, Die germanischen Bodenfunde in Mähren, 1933, 20; I. L. Červinka, Anthropologie 14 1936, 117, obr. 13; nověji též B. Dostál, SPFFBU E 10 1965, 363 n., tab. VI:9.
- ³ Lépe jsou však známy až nálezy ze sběru MUDr. P. Němce, viz archiv AÚ ČSAV v Brně, č. j. 1757 (keramické doklady inv. č. 352-1 až 9/57).
- ⁴ Podrobné zpracování tohoto výzkumu bylo uveřejněno ve Sborníku prací filosofické fakulty brněnské university, v archeologicko-klasické řadě E, č. 13/1968, str. 117—138, tab. XXIII.—XXVIII. Příslušný nálezový materiál je v majetku Vlastivědného kroužku při OB v Chrlicích a zatím nebyl inventován.

DIE TÖPFERWERKSTATT AUS DER ZWEITEN HÄLFTE DES 2. JAHRHUNDERTS U. Z. VON CHR LICE (Bez. Brno-venkov)

Von der südlich vom Bahnhof in Chrlice gelegenen archäologischen Fundstelle (Chrlice II), die sich in den südlichsten Teilen der Gemeinde befindet, liegen derzeit bronzzeitliche, hallstattzeitliche, latènezeitliche und kaiserzeitliche Funde vor. Da diese Fundstelle durch die rege Bautätigkeit in diesem Bereich in den letzten Jahren stark gestört wurde, entschlossen sich im Frühjahr 1967 die Mitglieder des historischen Zirkels in Chrlice, eine kleinere Probegrabung im besonders gefährdeten Raum nordöstlich der neuen Wirtschaftsgebäude der LPG durchzuführen.

Auf einer Fläche von etwa 410 × 470 cm legte man die Reste einer Töpferwerkstatt frei. Der Fußboden der Werkstatt lag annähernd 80 cm unter der heutigen Oberfläche und war mit einer eigens hergerichteten Arbeitsfläche mit Lehmewurf (Lehmestrich) und einem Töpferofen ausgestattet. Leider gelang es bei der Ausgrabung nicht, die genaue Grundrißgliederung dieses Objekts zu ermitteln.

Die hier angetroffenen Funde gestatten die Datierung der Töpferwerkstatt in die römische Kaiserzeit, genauer in die zweite Hälfte des 2. Jhs. und zeugen von der lebhaften Tätigkeit in dieser Werkstatt und von ihrem jähen Abbruch. Unsere besondere Aufmerksamkeit verdient vor allem die reich verzierte scharfkantige Schüssel, die zu dem Schönsten gehört, was die heimische kaiserzeitliche Töpferkunst in Mähren schuf, von dem wir Kunde haben.

Die festgestellte Zeitstellung der Werkstatt von Chrlice gestattet uns den plötzlichen Abbruch der Tätigkeit hier mit den verhängnisvollen Ereignissen der sog. Markomannenkriegen in Zusammenhang zu bringen. Sollte sich diese Annahme als richtig erweisen, so hätten wir in diesem Fund einen bedeutungsvollen Beitrag zur Geschichte der kaiserzeitlichen Epoche in Mähren zu sehen und gleichzeitig einen wichtigen Beleg, der uns die Frage, wie weit die Legionen des römischen Heeres nach Mähren vorgedrungen waren, erhellen hilft.

EIN NEUENTDECKTES SIEDLUNGSOBJEKT AUS DER VÖLKERWANDERUNGSZEIT IN LOVČIČKY (Bez. Vyškov)

JAROSLAV TEJRAL. AÚ ČSAV Brno

Ende August des Jahres 1967 legte man in der Lehmgrube der Otnicer Gemeindeziegelei (Gemarkung der Gemeinde Lovčičky) zwei Siedlungsobjekte frei. Das erste enthielt nicht genügend überzeugendes Scherbenmaterial und die kulturelle Zuweisung dieses Objekts blieb darum fraglich. Im zweiten fand man Bruchstücke von Töpfen, die aus gröberem Ton auf der Drehscheibe gefertigt waren. Nach mährischen Entsprechungen ist diese Abfallsgrube in den Beginn der Völkerwanderungszeit zu datieren.¹

Anmerkung:

- ¹ J. Ondráček a J. Tejral, Obytný objekt z počátku doby stěhování národů v Lovčičkách u Vyškova, Pam. arch. 55 1944, 363 n.

V Ý S L E D K Y
ČTRNÁCTÉ SEZÓNY VÝZKUMU V MIKULČICÍCH
(okr. Hodonín)

ZDENĚK KLANICA, AŮ ČSAV Brno

(Tab. 45—69, příloha 1—2)

Systematický výzkum slovanského velkosídliště z 6.—10. stol., vedený prof. dr. J. Poulikem, přináší každoročně nové závažné poznatky. Odkryvné práce se soustředily v oblasti říčního koryta a opevněné sídliště, které bezprostředně na severozápadní straně souvisí s knížecím hradem.

Výzkumná sezóna v roce 1967 patřila rozsahem vykonaných prací k nejintenzivnějším. V prostoru mostu na podhradí (sonda K) bylo otevřeno téměř 170 čtverců standardního rozměru 5×5 metrů. Jsou to čtverce -KG/-19 až -32, dále -A/-19 až -32, -B/-23 až -32, -C až -E/-24 až -32, -F až -I/-28 až -32. Na ploše asi 4250 m² se kopalo do hloubky kolem 400 cm pod původním povrchem. Celkem bylo v prostoru sondy K přemístěno téměř 10 000 m³ zeminy. Osmnáct dalších čtverců (J a K/10 až 18) na sídlišti nedaleko vodárny expedice bylo prozkoumáno do hloubky průměrně 100 cm.

I. Výzkum v říčním korytě

Stejně jako v minulém roce, zaměřil se i letos vedoucí výzkumu hlavně na zkoumání starého koryta řeky Moravy. Řeka v údolní nivě silně meandrovala a její ramena, vytvářející velké ostrovy, skýtala přirozenou ochranu před ozbrojenými útoky. Ačkoliv východní rameno nebylo ještě zkoumáno, můžeme jeho existenci pro období raného středověku předpokládat na základě dochovaných zpráv o říčním ostrově v těchto místech v 17. stol. i z celkové konfigurace současného terénu.¹

V prvních měsících výzkumu byla buldozerem odkryta zemina ve čtvercích -KB až -KG/-19 až -26. Po odstranění průměrně dvoumetrové vrstvy středověkých a novověkých náplav se začínaly objevovat první dřevěné pilíře mostu (Tab. 45). Pozoruhodné je, že přes početné zbytky pozdně středověkého a novověkého osídlení na hradisku byly říční sedimenty z tohoto období až na několik málo nálezů sterilní.

Teprve v hloubce 200 cm se začaly objevovat první nálezy, především keramika. Jedná se většinou o starší tvary. V těchto hloubkách již nemáme žernovy, které jsou typickým a častým nálezem v nejmladších sedimentech, tedy v době, kdy hradisko zaniklo. Zda je toto pozorování dokladem násilného přerušení hospodářského života na hradišti, budou muset potvrdit další výzkumy.

Specifický ráz říčních sedimentů, zejména způsob jejich tvorby si vyžádal zvláštní metody výzkumu a interpretace. Nebylo možno přihlížet ke stratigrafii v takové míře, jako při běžném odkryvu sídlištní vrstvy. Také s nálezovými celky není možno pracovat tak, jako při výzkumu v jiných částech hradiska.

Zbytkům mostu, u něhož se předpokládaly důležité nálezy, věnovala se největší pozornost. Úroveň mostnice s velkou pravděpodobností ležela nad rovinou, pod níž za nepřístupu vzduchu byly konzervovány dřevěné předměty. Přesto u některých kúlů se zachovaly v horní části stopy opracování, naznačující blízkost užitkové konstrukce nad vodní hladinou.

Jde o kůly č. 64 a vedlejší 240, které nesou stopy opracování (Tab. 47, 1). Čtverhranný zásek v kůlu 64 ve výšce kolem 157 m n. m. je patrně zbytek po opěře příčného břevna. Na vedlejší kůlu jsou ve výšce asi 157,20 dva jemné rovnoběžné záseky nejasného účelu. Jiné náznaky opracování horní zachované části dřevěných pilotů in situ se nezjistily. Určitý význam pro zajišťování úrovně mostnice má i hloubka, do níž zasahují hroty kúlů. Nejhlubší z nich mají nivelaci 155,6 (č. 1) a 155,35 (231). Většinou jsou, podobně jako palisáda, osekány do hranolu a opáleny.

Zatímco k vertikálnímu uspořádání mostní konstrukce mnoho říci nemůžeme, je horizontální situace poměrně jasnější. Při určování šířky mostnice můžeme vycházet z dochované proluky v dřevěné palisádě těsně pod bránou, pokud ovšem nebyla v těchto místech mostnice zúžena. Vzdálenost mezi jednotlivými kůly činí zde téměř 5 m. Uprostřed říčního koryta byla však mostnice širší, asi 6,5 m.

Odkrytá část mostu od linie palisády, kde předpokládáme bránu, až po poslední trojici kúlů je dlouhá třicet metrů. Poslední objevené kůly na západní straně jsou umístěny ještě hluboko v korytě řeky a na blízkost břehu nic nenasvědčuje. Musíme tedy předpokládat, že stavba pokračuje dál na západ. Odkrytí západního předmostí bude úkolem příštího výzkumu.

Největší koncentrace pilotů je ve střední části koryta. S velkou pravděpodobností se jedná o úpravy stavby při poškození horní části pilířů. Lze však také předpokládat, že ve středu vodního toku, kde byl větší proud, bylo nutno důkladněji celou stavbu zpevnit. Mimo jiné také proto, že právě v tomto místě byla propust široká 6—7 m, aby zde mohla proplovat říční plavidla. Zbytky kúlů uprostřed propusti nevyklučují existenci padacího mostu, s jehož konstrukcí (věž) může souviset i větší množství kúlů uprostřed řeky. Na konstrukci mostu z čtyřmetrových břevnen ukazují intervaly mezi jednotlivými skupinami nosných pilířů.

Sedimenty říčního koryta v bezprostředním okolí mostu i mimo něj přinesly velké množství nálezů. Datování náplavových vrstev je dáno především nálezy keramiky. Velmi důležité pro určení doby, kdy bylo koryto zaneseno pískem, jsou sídelní objekty, objevené v těsné blízkosti kamenné hradby. Obsahují ostře profilovanou keramiku z počátku či prvé poloviny 10. století. Téměř stejná keramika je i ve vrstvě, kde se počaly objevovat horní části zachovaných dřevěných kúlů, tedy přibližně o dva metry níže. Dvoumetrová vrstva písku nad starým dnem koryta byla tedy nanesena ve velmi krátké době patrně po zániku Velké Moravy.

Nabízí se zde myšlenka, že se tak stalo ihned, jakmile přestalo být koryto udržováno. Ostatně není jasné, zda se jedná o prosté koryto řeky, nemůžeme vyloučit i to, že jde o obrovský vodní příkop uměle udržovaný.

Teprve asi metr pod mladším horizontem byla vrstva, z níž pocházejí prakticky všechny dřevěné nálezy. Považujeme ji za dno, jehož úroveň sice kolísala, v podstatě však jen v rozmezí asi 100 cm. K nejčastějším nálezům v okolí mostu patří sekyry. Jsou mnohdy zachovány celé, tedy i s dřevěným topůrkem. Je to poprvé u nás, pokud je mi známo z literatury, kdy byl nalezen tak velký soubor železných sekyr i s dřevěnými násadami, bezpečně datovanými do doby hradištní. Sekyry se soustřeďují do blízkosti mostu. Nutně tedy musíme uvažovat o jejich vztahu k této stavbě. Nabízejí se dvě možnosti. Buď jsou to sekyry, používané při stavbě, tedy řemeslnické nástroje, ztracené při stavební činnosti. Pravděpodobněji je lze považovat za sekyry válečné, které jsou dokladem toho, že se o most častěji bojovalo, neboť byl nepochybně velmi exponovaným a strategicky důležitým místem, umožňujícím vstup do hradu. Nálezy sekyr pocházejí průměrně z hloubky 156,7. Nejvýše byla nalezena sekyra s nivelací 157,5 ve čtverci -KF/-24 při snižování vrstvy naplaveného písku. Má zvláštní tvar, je bez ostnů při násadním otvoru a nemáme k ní zatím analogie z hrobových celků. Je patrně pozdněstředověkého původu. Nejnižší byla položena ve čtverci -B/-28 nalezená sekyra s nivelací 156,25. Tato sekyra má zcela zachované dřevěné topůrko, dlouhé 67 cm a její štíhlý tvar a krátké ostny při násadním otvoru zcela odpovídají sekyrám, které jsou nacházeny v hrobech s litými bronzí ze 7.—8. století v Podunají. Tento tvar také zcela převažuje v celém souboru 22 sekyr, které byly v okolí mostu nalezeny, 14 exemplářů jsou úzké sekyry s krátkým břitem.

Jiným velmi častým nálezem jsou zbytky košů, pletených z vrbového proutí (Tab. 49). Nacházejí se rovněž v bezprostředním okolí mostu, průměrně v hloubce 156,3. Většina z nich sloužila pravděpodobně jako vrše, kladené na dno v okolí mostu, k jehož pilířům byly možná přivázány. Je však obtížné určit, zda jsou všechny v původní poloze, některé mohly být přineseny proudem. Pokud je vrš dobře zachována, dá se na ní rozeznat prstencovitý otvor trubičkovitě vtažený dovnitř, v některých případech dokonce opatřený hroty z prutů základní kostry koše. Byla nalezena i vrš vřetenovitého tvaru, svazovaná z dlouhých tyček. Podobné vrše používají dodnes rybáři například v dolním Pótiší.

Důležitou skupinu tvoří nálezy dřevěného nádobí. Ve čtverci -KB/-22 v úrovni 156,65, tedy asi dva a půl metru pod povrchem (159,20) bylo nalezeno kompletní dřevěné vědro (Tab. 56). Jeho dno má tvar nesouměrně zploštělého oválu. Dýhy jsou pečlivě hlazeny a původně byly sepnuty třemi železnými obroučkami, které, jak lze soudit ze zachovaných otisků, byly 3 cm široké a v sedimentech říčního koryta se nezachovaly. K hornímu okraji se vědro zužuje. Je vysoké 25,5 cm a má obsah 3,5 l. Pomocí asymetrického jezdeckého vědra můžeme datovat horizont náplav v této hloubce.

Jiným druhem nádobí jsou dřevěné čerpáčky se šikmou zahnutou rukojetí, dlabané z jednoho kusu dřeva. V jednom případě nasazení rukojeti zřejmě imituje podobné výrobky z kovu. Jeden čerpáček byl nalezen nehotový s nevydlabanou, plnou naběračkou. Nález naznačuje existenci výroby takových předmětů v blízkosti mostu.

Podobně jako čerpáčky používaly se v blízkosti vodního toku také dřevěné plácačky na praní prádla (Tab. 48, 2). Téměř stejné se udržely v některých oblastech až do doby zcela nedávné a najdeme k nim řadu období v etnografickém materiálu.

Při snižování drobného naplaveného šterku byla ve čtverci -KD/-24 v úrovni 156,60 n. m. nalezena část dřevěné lžičky. Je dlouhá 8,5 cm, držadlo je odlomeno. Neznámého účelu jsou dlouhé a poměrně štíhlé tyčinky s knoflíkovitým ukončením. Jedna z nich byla nalezena při vybírání výplně lodi číslo 2 u její poslední příčky ve čtverci -KE/-24 v úrovni 156,70 m n. m. Ke zbytkům větších bednářských výrobků patří dna sudů. Největší měl průměr přes 50 cm, jiný 23. Jsou zde také dna z malých vědeček.

Velmi zajímavým nálezem je dřevěná figurka i. č. 594-640/67, nalezená ve vrstvě hrubšího písku ve čtverci -KD/-24 v úrovni 156,50 m n. m. Je to zcela analogické známým nálezům „kozlíků“ na polských nalezištích. Předmět dlouhý 34 cm je zakončen stylizovanou hlavičkou se slabě označeným okem (Tab. 57, 5).

K důležitým nálezům patří však nesporně zbytky tří člunů — dlabanek, nalezených při výzkumu v blízkosti mostu.

Archeologicky nejzajímavější je vlastně nález prvního člunu. Byl ve čtverci -KB/-19 a měl nivelaci 157 m n. m. Pozoruhodné je, že nález je situován za dřevěnou palisádou směrem dovnitř hradiska. Řez opevněním totiž ukázal, že nebylo postaveno na návrší, nýbrž na starých říčních sedimentech. Znamená to tedy, že spolu se změnou polohy říčního toku měnil se průběh opevnění,

keré se stavělo až těsně při novém břehu, aby byla zvýšena jeho účinnost. Sedimenty pod troskami opevnění se zatím nepodařilo datovat. Jediný artefakt, který zde byl nalezen, je právě zmíněná loď. Ta ležela pod oběma fázemi kamenné hradby pod dvěma popelovitými vrstvami, které zbyly ze spálené dřevěné hradby a konečně také na vnitřní straně dřevěné palisády, tedy mezi palisádou a sídlištěm. Samotný zbytek člunu bohužel nemůžeme nijak datovat, pokud nemáme žádné doprovodné nálezy. Jedná se však o stejný typ jako jiné slovanské čluny doposud nalezené. 283 cm dlouhý zbytek lodi je pravděpodobně přední částí dlabanky. Její dochovaná výška činí jen 15–20 cm. V přední části, 60 cm od přídi, je ponecháno uvnitř lodi dřevěné žebro, široké 8–10 cm. Příď je rozeklána, ale vzhledem k velmi špatnému stavu zachování lodi je obtížné určit původní stav a účel tohoto zařízení (Tab. 47, 2).

Další dlabanka, 883 cm dlouhá (loď č. 2) byla nalezena ve čtverci -KD/-23 a -KE/-24. Byla položena na pravém boku, štíhlá příď s větším otvorem pro uvázání směřovala na východ. Člun byl uvnitř opatřen dvěma žebry, umístěnými ve vzdálenosti 2,15 a 6,8 m od příde. Zád byla límcovitě rozšířena a uzpůsobena pro sezení. Přesně pod lodí č. 2, která byla nalezena v úrovni 156,65 objevila se v úrovni 156,15 loď č. 3. Je dlouhá 988 cm a široká maximálně 75 cm. Ležela na levém boku, poněkud více šikmo nakloněna a stejně jako horní loď opřena přibližně uprostřed o jeden z mostních pilotů. Uvnitř jsou tři žebra od příde vzdálená 140, 550 a 870 cm. Stejně jako loď číslo 2 má i tato límcovitě rozšířenou zád, i když ne tak výrazně, jako horní. Trup lodi je pečlivě zpracován do jemného a velmi pravidelného hranění. Na přídi byl zajímavý konstrukční detail – v otvoru byl zasazen jemně pracovaný kolíček s asymetrickou hlavičkou.

Důkladný popis všech tří mikulčických člunů bude možno podat až po jejich konzervaci. Již na první pohled je zřejmé, že všechny čluny se liší od ostatních dosud objevených především šířkou dna, mikulčické mají dno velmi tenké, pravidelné.² Navíc mají všechny mikulčické čluny velmi důležitou přednost před ostatními nálezy tohoto druhu, které svého času sebral a publikoval V. Hrubý. Jsou totiž poměrně přesně datovány. Hliněná nádoba téměř blučinského typu a soubor železných sekyr, nalezených v bezprostřední blízkosti obou plavidel (č. 2 a 3) datují je bezpečně do 8. a 9. století. První loď je jistě starší, těžko ovšem říci o kolik, jistě však nejméně o 150 let, jak ukazuje datování požárové vrstvy, obsahující keramiku s římsovitými okraji, která se hojně vyskytuje v 6. až 7. století v dolním Podunají a je považována za byzantské zboží.³

Dno starého koryta nebylo dobráno až na podloží. Sedimenty, zkoumané na sklonku sezóny v hloubce 4,5 m pod dnešním povrchem, neobsahovaly však již keramiku hradištní, nýbrž starší, únětickou. Ve výzkumu koryta se bude v následující sezóně dále pokračovat. Bude také nutno počítat s detailnějším výzkumem opevnění. Je třeba ověřit jednotlivé fáze kamenné hradby, jejich datování v interpretaci. Hlavně je nutné získat z požárových vrstev pod kamennou hradbou příslušný datovací materiál. Spolu s opevněním bude zkoumána i přilehlá část sídliště, kde se objevily hroby s nálezy i úlomky malty.

II. Výzkum sídliště severozápadně od knížecího hradu

Na tomto sídlišti se dále pokračovalo ve výzkumu té části, která byla zkoumána v minulých letech nedaleko vodárny expedice. Nová plocha svými čtverci J a K/10 až 18 přímo navazuje na úsek, prozkoumaný v roce 1966. Po odstranění asi čtyřicet centimetrů mocné vrstvy ornice s keramickým materiálem mladohradištního a středohradištního rázu se objevily pravouhlé pravidelné plochy, které se žlutou barvou odlišovaly od tmavé okolní hlíny. Byly to zbytky podlah, upravovaných z dusaného písku či jílu. Chaty na tomto sídlišti jsou seskupeny do řad. Mají výhradně srubovou konstrukci, zemljanky ani polozemljanky zjištěny nebyly. Některé podlahové úpravy mají více fází, mezi jednotlivými horizonty jílu či písku jsou tmavé uhlíkovité mezivrstvy, takže některé podlahy jsou navrstveny až 80 cm nad podloží. V okolí těchto podlah jsou zpravidla odpadní hromady, rovněž o několika horizontech. Bohužel ne vždy je situace v terénu tak jednoznačná, aby bylo možno nálezový materiál bezpečně rozčlenit do jednotlivých horizontů. Situace je u každého objektu jiná. (Srv. příloha 2.)

Nejdříve pojednám o objektech ve středu sídliště v severní části sondy, které jsou také nejbohatší. Sondou byly zachyceny, jak uvidíme dále, dvě „ulice“, jedna ve čtverci K a J/12, je široká 3–5 m, druhá je již v blízkosti opevnění ve čtverci K a J/17 a 18. Má šířku kolem pěti metrů.

Objekt 653. (Tab. 67)

Jeden z nejrozsáhlejších byl odkryt ve čtvercích J/10 a K/10. Jeho podlahu tvoří několik vrstev pískových či jílových úprav, které jsou obklopeny věncem hromad odhozených kostí, střepů a původně jistě i dalších odpadků. Nejmladší úprava podlahy tohoto objektu byla již v hloubce 35 až 45 cm pod dnešním povrchem. Je velmi tvrdě dusaná, ze žlutého písku, a ne zcela rovná, nýbrž zvlněná, s různými zahlobeninami. Východní část podlahy proklesává do staršího objektu, jámy č. 653a.

Asi uprostřed čtverce K/10 jsou pískové úpravy přerušeny. V severní části vzniklého otvoru, vyplněného humusem, jsou zbytky ohniště, které se skládá z kupy přepálených a velmi špatně zachovaných pískovcových kamenů. Jižně byla menší ploška bílého popela, v něm na první pohled bylo možno rozeznat do běla přepálené kůstky. Nesporně toto popeliště souvisí s ohništěm. S vymetáním popela přímo na podlahu chaty jsme se na mikulčickém sídlišti setkali ve více případech. Z jeho polohy můžeme usuzovat na směr otvoru do pece, která asi byla otevřena na západ. Věvec odpadních hromad byl nejvýraznější na severovýchodní a jihovýchodní straně objektu. Při rozebírání se ukázalo, že částečně ležely i na pískové podlaze, případně na jejím jižním okraji.

Rozměry této nejmladší fáze objektu nelze přesně určit, neboť podlaha zasahuje do neprozkoumané plochy čtverce K/9 a L/10. Zjištěná délka je 8 metrů, šířka 5 metrů.

Keramika v nejmladší fázi objektu je značně různorodá (P 628/67, P 165/67). Vedle starších tvarů starohradištních obsahuje i některé vyspělé středohradištní. Další střepy (P 258/67 — důležitý soubor, P 1258/67, P 605/67, P 606/67, P 1277/67, P 167/67) z podlahy nejmladší fáze či z odpadních hromad jsou velmi čistým souborem hrubé keramiky jednoduchých okrajů s hustými vlnicemi, která je charakteristická pro celé podhradí, zvláště pro horizont podlah s odpadními hromadami. Při třídění mikulčického keramického materiálu tuto keramiku označujeme jako keramiku typ 1. Kromě běžného hradištního materiálu je v odpadu i střep ze žluté keramiky (594-548/67) točené na kruhu. Je tvrdý, dobře vypálený. Žlutočervený povrch střepu nese na vnější straně stopy po hlazení, na vnitřní straně má drobné nerovnosti. Střep připomíná materiálem a způsobem vypálení některé nádoby z pohřebišť s litými bronzami ve středním Podunají, na příklad z Nových Zámků, hrob 5, nebo Szeged-Kundomb, hrob 130 a jiné.⁴

Mimo to v téže nejmladší vrstvě odpadu byl další zajímavý zlomek. Je to okraj hrubé nádoby černé barvy (594-757/67), která má rovný římsovitý okraj zdobený příčnými záseky. Hrdlo nádoby bylo výrazně profilováno. Připomíná keramiku bajuvarského okruhu.⁵

Kromě keramiky je v odpadu nebo přímo na podlaze množství dalších nálezů, zejména jsou to přesleny (594-177/67, 594-195/67, 594-183/67, 594-194/67, 594-212/67, 594-225/67, 594-224/67, 594-223/67, 594-227/67, 594-226/67, 594-153/67, 594-248/67), šídla (594-38/67, 594-31/67, 594-95/67, 594-44/67, 594-86/67, 594-37/67, 594-97/67, 594-5/67, 594-36/67), nůž (594-444/67), opracované kosti (594-144/67, 594-148/67, 594-135/67, 594-132/67), brusle (594-359/67, 594-367/67), dokonce i terra sigillata (i. č. 594-538/67) a velmi ojedinělá souprava tří kostí, jejichž konce jsou ořezány zvláštním způsobem tak, že se z nich dá složit trojúhelníkový rámeček (594-379/67). K zajímavým předmětům z kostí patří ještě obratel řezaný do tvaru kostky (594-364/67). V odpadu byly i zlomky cihel (P 376/67, 594-294/67, 594-295/67, 594-288/67). Každý z nich patří cihle jiného tvaru. U dvou bylo možno zjistit sílu 4,7 cm a 4,1 cm. Třetí cihla je velmi měkká a svou strukturou připomíná některé střepy žluté keramiky. Má na povrchu výstupek. Při rozebírání hlavního profilu se v tomto místě našly ještě další zlomky cihel. Pod horní vrstvou odpadků, patřících k objektu, bylo v hloubce 50 cm pod dnešním povrchem nalezeno lité bronzové kování srdcovitého tvaru.

U některých z uvedených nálezů je již těžké rozlišit, zda patří k nejmladší úpravě objektu, či k některé z úprav starších. Pod horní právě popsanou nejmladší pískovou úpravou objektu 653 (úprava A), byla odkryta černá hlinitá vrstva se zvířecími kostmi. Pod ní se vyrýsovala písková úprava (B), která se ukázala později jako dvojitá (B1 a B2). Mezivrstvy B1 a B2 nebylo možno sledovat po celé ploše objektu. Nejzřetelnější byly na jihozápadní straně objektu, kde se jejich hrana kryla s horní úpravou A. K horizontu B patří asi rozsáhlá vrstva šedého popela, objevená v severozápadním rohu čtverce K/10. Ohniště zde zjištěno nebylo. Pod vrstvami B1 a B2 byl opět horizont tmavé hlíny se zvířecími kostmi a pod ní písková úprava (C). Patrně na této úpravě byla založena vrstva bílého popela, popsaná v horizontu B. Pod úpravou C byla mocná vrstva písčito-hlinitá (D). Zatím, co ve čtverci J/10 byla jednolitá, v severozápadní části čtverce K/10 se rozpadla na několik dalších vrstviček. K tomuto horizontu bylo zachyceno ve čtverci K/10 ohniště s kamennou úpravou, jehož zbytky byly zcela překryty vrstvou C. Poslední, nejstarší podlaha objektu 653 (E), ležela již na promíseném podloží jílu. Podél severovýchodní strany podlahy byly v podloží zjištěny zuhelnatělé zbytky dřeva, které pocházejí asi ze základového trámu srubové konstrukce.

Všechny popsané úpravy jsou součástí jednoho objektu, jehož rozsah, směr a velikost zůstávají ve všech fázích prakticky stejné. Také některá ohniště přetrvávají přes jednotlivé úpravy. Máme-li nyní určit časové rozpětí mezi jednotlivými fázemi objektu 653, musíme vycházet především z keramického materiálu v mezivrstvách. Poměrně vyspělá keramika (P 1772/67) je v odpadu u západního profilu ve čtverci K/10 a 11. Také při rozebírání spodních pískových úprav objektu byla získána poměrně vyspělá tenkostěnná keramika z jemného, dobře vypáleného materiálu (P 1807/67, P 1718/67, P 1447/67). Nechyběly však ani ucelené soubory keramiky typu 1 (P 1585/67). Pod podlahovými úpravami objektu 653 bylo nalezeno drobné lité bronzové kováníčko (594-392/67), které je jediným lépe datovatelným předmětem z celého objektu. V Karpatské kotlině se podobná kování vyskytují nejprve ve druhé polovině 6. století v horizontu nejstarších jezdeckých hrobů.

Z téže doby pocházejí například nálezy z hrobu B v Cikó,⁶ kde bylo takové kování jako z Mikulčic spolu s plechovou stříbrnou pásovou garniturou a litou přezkou středomořského rázu. Avšak nevýhodou těchto kování je to, že se drží velmi dlouho.

Proto také nemůžeme určit jednoznačně časové rozmezí, v němž vznikaly všechny úpravy objektu 653. Každé z nich může stejně tak náležet jedné generaci, jako každoroční jarní úpravě obydli tím, že bylo vysypáno novým pískem. Střepový materiál v horní a dolní úpravě se však přece jen poněkud liší, musíme tedy v tomto případě s určitým časovým rozdílem počítat. Na podloží pod objektem, v hloubce 110 cm, byl významný soubor šedé, dobře pálené keramiky typu 2 (P 186/67), velmi starobylého rázu. Při čistění čtverce po zimním období se našlo pod pískovými úpravami objektu lité vrtulovité bronzové kování. Pokud nepochází ze zříceného profilu, jsou všechny úpravy, a tedy celý objekt 653, mladší.

Objekt 653a. (Tab. 67)

Jáma protáhlého tvaru na jižním nároží objektu 653 ve čtverci J/10-11. Dno severozápadní části bylo asi 150 cm pod povrchem, v jižní části 180 cm. Viz profil! Také tato jáma podobně jako odpad v okolí objektu 653 obsahovala úlomky cihel (P 1344/67). Kromě vrstvy E proklesávaly do této jámy nejen pískové úpravy objektu 653, nýbrž i odpaní hromady téhož objektu, takže při výzkumu v hloubce 90–120 cm, tedy v úrovni prokleslých pískových úprav objektu 653 je shodná keramika, jakou jsme popsali u zmíněného objektu. Dokonce některé střepy ze souboru (P 1351/67) patří k exemplářům, nalezeným v odpadu objektu 653, jako například ten, který připomínal keramiku bajuvarského okruhu (594-757/67). Rovněž i dvě ze tří kostí, o kterých jsem se zmiňoval výše, byly nalezeny v tmavé výplni jámy v hloubce 80 cm (594-377/67, 594-378/67). V prokleslé pískové vrstvě, ležící na plástu jílu v severní části jámy, byl dvojkónický přeslen, zdobený třemi rýhami klikatek. Velmi důležitý nálezořvý celek byl získán ze dna jámy. V šedé hlinité vrstvě těsně nad podlořím, pod všemi prokleslými pískovými a jílovými úpravami podlah, je velmi zajímavá keramika (P 1578/67, P 1678/67, P 1696/67, P 1721/67, P 1802/67).

Některé z těchto souborů (P 1721/67, P 1802/67, ale hlavně P 1578/67) obsahují výhradně keramiku, kterou v Mikulčicích označujeme jako typ 2. Od typu 1 se liší hlavně lepřím vypálením, jemněřím materiálem a tmavočernou barvou. Výzdobu často tvoří svazky rovnoběžných rýh. Zajímavou skupinou této keramiky jsou nádoby s římsovité rozřířeným okrajem (P 1578/67), zastoupené i v našem objektu. Keramika typu 2 a zejména nádoby s římsovitém okrajem, připomínajícím poněkud nádoby s okružím, vyskytují se nejvíce ve stratigraficky nejstarřích celcích.

Tato pozoruhodná keramika je provázena v objektu 653a také kovovými nálezy. V hloubce 120 cm to byl hrot řezné šipky kosočtverečného průřezu (594-461/67). Asi 15 cm nad podlořím v téže tmavošedé hlíně pod pískovými úpravami v hloubce 130 cm pod povrchem byl úlomek litého bronzového nákončím (594-382/67). Je to dolní část jednostranného nákončím, zdobeného úponkou s kruhovými listy. Taková nákončím jsou dolořžena i v horizontu drobných bronzových kování se stylizovanou vegetabilní ornamentikou na puncovaném pozadí, například v hrobě 239 naleziřte Pilismarót-Basaharc. Mohou se tedy drřet velmi dlouho.⁷

Ačkoliv je zmíněná šedá písčité vrstva stratigraficky velmi stará, není na sídliřti nejstarří, jak ukážeme dále. Oba objekty (653 i 653a) tvořily funkční jednotku. Objekt 653a byla odpadní jáma u podlahy objektu 653. Jejich současnost potvrřují stejné nálezy, zlomky týchř nádob nebo jiných předmětů, nalezených v jámě i na podlaze chaty.

Objekt 624.

Severní nároří objektu 624 je vzdáleno pouhý 1 metr od sousedního, právě popsaného objektu 653 a 653a. Jiř roku 1965 byla při výzkumu čtverců I/11 a 12 zachycena menří část pískové podlahy, přikryté asi 20 cm silnou vrstvou jílu. Na výběřku podlahy byla tehdy nalezena skupina přepálených kamenů a popela, patrně zbytky ohniřte. Větří část objektu byla odkryta v minulé sezóně ve čtvercích J/11 a 12. Jílovité vrstva, mířty s bílými hručkami, se začala řýsovat v hloubce asi 45 cm. Na severní straně byl jíl překryt odpadní hromadou zvířecích kostí. Po odstranění jílu se objevila podlahová úprava ze řlutého písku, který byl přímo na podloří navřšen do dvaceticentimetrového plářtu. V písku se tmavě řýsovaly až 15 cm řírokové pruhy podél jihozápadního a severovýchodního okraje a částečně podél severozápadního. Jde zřejmě o další případ zachovaných zbytků lořžných trámů srubové konstrukce chaty. Z nich je možno rekonstruovat i velikost srubu — 330 × 360–380. Písková úprava je však rozsáhleřší, podél severovýchodní stěny přesahuje asi o půl metru, na jihozápadní až metr základy srubu. Úvnitř srubu měl písek běleřší zbarvení, vně byl řlutý. Jak je obvykle u objektů tohoto typu, řýsovaly se v písku tmavě okrouhlé plochy o průměru asi 20 cm, v podloří pod nimi však řádné stopy po kúlech nebyly zjiřřeny.

Z nálezů náležeřících k objektu 624 jsou zajímavé přesleny, nalezené na podloří pod podlahou a zejména jeden z nich, který je zdobený (594-241/67).

Objekt 657 a 657a. (Tab. 62)

Severně ve směru objektu 624, oddělena ani ne metrovou vrstvou od podlahy 653, je ve čtverci K/11 podlaha objektu 657. Ještě než se vyrýsovala, byl odkryt v hloubce 40 cm při východním profilu shluk drobného rozpadajícího se kamení, patrně zbytek ohniště. Západněji od něj bylo odkryto v tmavé hlíně nároží písčité úpravy, omezené na rozhraní čtverců K/11 a K/12 popelovitým pruhem. Podobné ohraničení úpravy se jevilo v severozápadní části čtverce K/11. Ohniště bylo umístěno při severozápadním okraji objektu 657, jehož rozsah byl asi 4×6 m. Pod zbytkem ohniště s kamenným věncem bylo zjištěno několik vrstev popela. Při pokračujícím výzkumu se objevila v hloubce 70–80 cm dobře zachovaná podlaha ze žlutého písku. Měla čtvercovitý tvar a rozměry $4 \times 4,20$ m. Při severozápadním okraji podlahy byly zachyceny tři rovnoběžné úzké tmavé pruhy, patrně zbytky trámů. Přimo na písku leží vrstva hnědé mazanice a tvrdý bílý popel.

V podložním jílu se pod pískovou podlahou objektu 657 vyrýsovaly tři tmavé pruhy — zbytky ložných trámů srubové konstrukce. Zachovala se jen severní, jižní a východní stěna, u západní stěny ložný trám chyběl a není vyloučeno, že k západu byla chata otevřená. Ohniště, obložené pískovcovými kameny, bylo odkryto v severovýchodním rohu této fáze objektu. Tmavé pruhy i ohniště byly zcela překryty zmíněnou již mladší pískovou úpravou.

Jáma (objekt 657a) podél severní stěny podlahy souvisí zřejmě s nejstarší fází objektu 657. Je vyplněna sytě černou hlínou s četnými uhlíky, která sahala i pod zbytky mladší pískové podlahy. S tímto horizontem se setkáváme ještě na více místech hradiska. Také při řezu opevněním byla podobná „požárová“ vrstva zjištěna. Pokusíme se nyní toto první zjištěné násilné přerušení života na hradisku datovat.

Uvedená vrstva obsahovala velmi výrazný materiál (P 1805/67), ostatně stejný jako obsahuje analogický horizont na jiných místech hradiska. V keramickém materiálu nás upoutají především římsovité okraje. Střep s římsovitě zesíleným okrajem bývá z nádoby z jemného materiálu, velmi dobře vypálené, vyrobené patrně na kruhu, jak naznačuje drobné husté rýhování na povrchu. Má šedou až šedočernou barvu, hladký povrch a ostrý lom. Také ostatní střepy mají vzácně jednotný ráz, náležejí všechny k typu, označovanému v našem materiálu jako typ 2. Jsou to střepy tmavé barvy, z jemného, dobře vypáleného materiálu. Jejich povrch je ve velké míře pokryt výzdobou, která se skládá z mnohonásobných hlubokých vlnic nebo svazků rovnoběžných rýh. Okraje mají jednoduchou profilaci. Je pozoruhodným a velmi důležitým faktem, že v popsaném souboru nejsou zastoupeny střepy typu 1 mikulčické keramiky. Ty jsou náplní souboru (P 1730/67) keramiky, který byl získán z téhož objektu 657, z jeho horní pískové úpravy, resp. z ohniště s kamenným věncem, popsaného výše.

Kromě keramiky patří k objektu 657 ještě několik dalších nálezů. K nejzajímavějším patří okrajový zlomek tenkostěnné nádoby (594-345/67) z modrého, slabě opalizujícího skla. Zlomek byl nalezen na západním okraji pískové podlahy v hloubce 60 cm pod povrchem. Z promíseného písku objektu (hl. 70 cm) pochází nezdobený dvoukónický přeslen (594-235/67). Další byl nalezen na dně jámy 657a v hloubce 135 cm (594-249/67). Je z šedé, velmi dobře pálené hlíny, a svým způsobem výroby přesně zapadá do rámce keramiky typu 2, kterou jáma obsahuje. Z kostěných předmětů je to především zdobený kostěný jehelníček, nalezený v uličce mezi objekty (594-122/67), další (594-137/67) nalezený pod kamením ohniště a větší množství šidel (594-61/67, 594-66/67, 594-67/67, 594-68/67).

Objekty 654, 654a. (Tab. 66)

Objekty 654 a 659 ve čtvercích J a K/13 a 14 zpočátku splývaly v jednu celkem souvislou jílovou kru. Teprve po odstranění této vrstvy vyrýsovaly se obě podlahy lépe. Pod jílem byla slabší tmavá vrstva a pod ní útržky pískové podlahy. Pod pískovou úpravou je ještě jedna vrstvička promíseného jílu a úplně na podloží (hl. 90 cm) přepálený horizont požárový. Objekt 654 ve čtverci J/13 se objevil po odstranění tmavé vrstvy v hloubce 45 cm pod dnešním povrchem. Nejnápadnější byla odpadní hromada, lemující severovýchodní stěnu objektu. Něco odpadků leželo také při východním profilu čtverce. V jižní části objektu, na rozhraní čtverců J/13 a J/14, byla podlaha objektu 654 narušena jámou oválného tvaru. Dvě ohniště první fáze jsou mladší. Ohniště, patřící k podlaze, bylo objeveno pod zvířecími kostmi v severním rohu objektu. Je to rozsáhlá skupina opáleného kamení z rozvaleného krbu. Plocha tvrdého popela uprostřed je obklopena většími, visle stavěnými kameny. S objektem patrně souvisí jáma při jeho severní stěně. Je vyplněna sytě černou masnou hlínou s četnými uhlíky, požárovou vrstvou, kterou jsme se již zabývali výše.

V tomto stratigraficky nejstarším horizontu se opět setkáváme s popsanou již keramikou typu 2. V požárové vrstvě na podloží ve čtverci J/13 (hl. 90 cm) jsou v souboru keramiky (P 1760/67) opět střepy dobře pálené, tmavé barvy, s jemnými vlnicemi a jednoduchých profilací. Stejnou keramikou obsahovala i sytě černá uhlíkovitá výplň jamky asi 100 cm jižně ohniště objektu 654 (P 1756/67) i uhlíkovitá výplň jámy u severní stěny objektu (P 1761/67), kde byl zastoupen pouze typ 2.

Oproti tomu značně promísený byl obsah jámy (objekt 654a), která porušuje jižní roh objektu. Obsahuje vedle starších typů i velmi mladou keramikou (P 1717/67) obtáčenou na kruhu, s ostře profilovaným okrajem (typ 3), kterou datujeme nejdříve k přelomu 9. a 10. století.

Horizont těsně nad požárovou vrstvou (P 1676/67) obsahoval opět převážně typ 2. Některé části nádob z tohoto souboru je možno slepit se střepy z šedé hlinité vrstvy a černé uhlíkovité mezi objekty 654 a 624 v hloubce 65–85 cm ve čtvercích J/12-13 (P 1628/67).

Mezi nálezy keramiky přímo na podlaze objektu 654 je pouze typ 1 (P 614/67). Ten mezi nálezy v odpadní hromadě silně převládá, ovšem vyskytuje se i typ 2 (P 604/67, P 224/67). Ve stejném souboru je i střep z šedé, jemně plavené keramiky. Z nekeramických nálezů jsou kostěnná šidla (594-47/67, 594-65/67, 594-69/67, 594-77/67, 594-98/67, 594-360/67, 594-361-67), nalezená v jednotlivých fázích objektu 654, pro datování jen málo významná. Stejně tak nezdobený dvoukónický přeslen, nalezený stratigraficky v nejstarší vrstvě na dně jámy 654a (594-239/67).

Železné předměty rovněž nemají pro přesnější datování větší význam. Dvě železné šipky, nalezené v jámě 654, jsou obě v horní vrstvě, patřící k horizontu jílové podlahy (594-462/67, 594-460/67).

Pod horním ohništěm objektu 654 byl nalezen modrý, čtyřnásobně členěný korálek. Velmi zajímavé jsou zlomky tří různých skleněných nádob. Dva z nich byly nalezeny v hloubce 40 cm pod kamením severně objektu, tedy v horizontu jílové podlahy. Jeden z nich je z průhledného, velmi slabě opalizujícího skla (594-342/67), s četnými drobnými vzduchovými bublinkami. Má světle zelenou barvu se žlutavým nádechem. Druhý je ze dna nádoby (594-343/67), silně patinovaný i na lomech. Je sytě zelené barvy. Na rozhraní jílovité a tmavě hlinité vrstvy ve výplni jámy 654a byl v hloubce 140 cm nalezen zlomek skleněného poháru (594-337/67) světle zelené barvy. Podobný pochází z hrobu u trojlodní baziliky, kde byl nalezen spolu s ostruhami a bronzovým gombíkem. Také tento nálezní potvrzuje mladší charakter jámy objektu 654a, stejně jako keramika typu 3, o které jsme se zmínili výše. Drobné bronzové zlomky nedatovatelné (594-408/67, 594-417/67, 594-432/67, 594-433/67).

Objekt 659. (Tab. 64)

V hloubce 45 cm na rozhraní čtverců K/13-14 se objevila jílovitohlinitá hnědá podlaha. V ní byl zachycen tmavý pruh šedé hlíny, v jehož blízkosti počaly vystupovat kameny ohniště. Při pokračujícím výzkumu se zjistilo, že severozápadně od tmavého pruhu jsou jednotlivé vrstvy podlahy objektu 659 prokleslé do velké jámy 659a. Plocha podlahy jihovýchodně od pruhu zůstala jílovitá až do hloubky 65 cm. Na okraj jámy je situováno ohniště objektu 659, které tvořila čůčka tvrdého popela, ohraničená kolmo postavenými kameny. Současnost jámy a podlahy potvrzuje fakt, že část ohniště se zřítila dolů, přičemž kameny se zachytily na stěně jámy. Rozsah jílové podlahy je nejasný, rozměry možno jen odhadnout. Pravděpodobně měřil objekt asi 4 × 4 m.

K objektu patří množství nálezů. V jílovité úpravě podlahy nejmladší fáze objektu byl nalezen přeslen (594-218/67), který může pocházet ze starších sídlištních vrstev. Jeho povrch je zdoben zajímavými nepravidelnými zářezy. Z kostěných předmětů jsou opět nejpočetnější šidla — proplétačky, převážně z kostí ovce a kozy. V jílovité úpravě objektu 659 byly nalezeny čtyři (594-55/67), 594-73/67, 594-74/67, 594-75/67). Mezi drobným kamením kolem ohniště na podlaze objektu byla kostěná brusle (594-118/67). V hloubce 55 cm ve čtverci K/13 byla u ohniště této mladší jílovité podlahy nalezena část dna z drobné, v ruce hnětené nádoby (594-324/67). Podobné nálezy jsou poměrně časté na mikulčickém sídlišti a řadíme je do skupiny nepálených, jen ručně formovaných předmětů, kam patří také známé votivní figurky zvířátek z objektu 400 u knížecího paláce.⁸ U téhož ohniště, patřícího k jílovité úpravě, byl nalezen kulatý plíšek (594-419/67), možná mince, avšak zcela setřelá a nezřetelná. Střepy v jílové úpravě objektu 659 ukazují na její poměrně pozdní charakter. Vyskytují se tu i okraje nádob typu 3 (P 1594/67).

Pod jílovitou úpravou objektu 659 byla v hloubce 70–75 cm písčitá úprava podlahy o rozměrech 350 × 35 cm. Její okrajové obrysy jsou značně nepravidelné. Uprostřed je přepálená plocha (ohniště), umístěná asi metr jižněji než ohniště s kamennou úpravou horní „jílové“ fáze objektu. Tmavý pruh podél jižní stěny může být pozůstatkem základového trámu. U východního profilu proklesá písková podlaha do mělké jámy. V blízkosti přepáleného místa, které sloužilo jako otevřené ohniště objektu s pískovou podlahou, tedy starší fáze objektu 659, byl nalezen pozlacený vrchlík z měděného plechu (594-389/67). Polosférické plechové vrchlíky tohoto typu se vyskytují i v první polovině 9. století, jak ukazují podobné vrchlíky z hrobu 100 u I. kostela na knížecím hradě.⁹ V ohništi, které patří ke spodní pískové úpravě, byly nalezeny výhradně střepy typu 2 (P 1659/67). V pískové podlaze stratigraficky nejstarší úpravy objektu 659 byl v hloubce 70 cm kostěný terčik se třemi soustřednými plastickými kružnicemi. Podobné terčiky jsou na mikulčickém sídlišti zcela běžné, nesou různou rytou výzdobu a sloužily pravděpodobně jako hrací kostky. Nejznámější z Mikulčic je hrací kostka s oboustrannou figurální výzdobou (lukostřelec a boj zvířat).¹⁰ U okraje spodní pískové úpravy objektu 659, v šedé hlinité vrstvě v hloubce asi 100 cm, byl nalezen přeslen (594-240/67), charakteristický pro nejstarší horizont mikulčického sídliště. Je po celém povrchu zdoben hustými klikatkami. Objekt 659a je hluboká jáma s dnem 190 cm pod povrchem. Tmavé vrstvy ve výplni jámy obsahovaly značné množství zvířecích kostí. V jílovitohlinité výplni této jámy (horizont odpovídající střepům typu 3) našla se v hloubce 50 cm kostěná zděř s rytou klikatkou po obvodě.

Jáma 659a obsahovala v tmavé uhlíkovité vrstvě v hloubce 10—190 cm střepy (P 1681/67, P 1778/67) typu 2 i 1. Důležitým souborem stratigraficky poněkud mladším, z hloubky asi 140 cm (horizont pod písčítými vrstvami), jsou střepy P 1767/67. Je to jednodílná garnitura střepů typu 1, které jsou však poněkud jemnějšího provedení, tmavé a lépe pálené než u běžných kusů toho typu.

Třetí skupina podlah zabírá jihozápadní část čtverců K a J/14, dále čtverce K, J/15, 16 a částečně ještě 17. Pro řešení stratigrafických otázek je nejdůležitější mnohvrstvený objekt číslo 656, v němž se dá sledovat i vzájemný vztah okolních podlah. Nejdříve se však zmíním o severovýchodní části uvedené skupiny, kterou tvoří vzájemně se překrývající podlahy objektů 655 a 658.

Objekt 655. (Tab. 63)

Vyrýsoval se v úrovni, v níž se objevila většina podlahových úprav, tedy v hloubce kolem 45 cm. Jílovitohlinitá, místy písčítá plocha měla rozměr 550×350 až 380 cm. Kolem byla tmavá hlinitá vrstva, na severovýchodní straně více promísená kostmi a kamením. Při dalším snižování ve čtverci K/15 se vyznačila podél severozápadní stěny objektu tmavá jílovitá skvrna, lemovaná po obvodu plochými kameny, prudce se svažujícími pod jílovitou plochou. Je to zbytek nejmladší jílovité úpravy objektu, prokleslé do výplně starší jámy (objekt 655a). Po odstranění dalších zbytků této jílové úpravy objevila se pod ní podlaha ze žlutého písku. V jihovýchodní části podlahy byly zachyceny stopy po ohništi, vlastně spíše jen místo se stopami ohně, tedy přepálené skvrny nečernalého písku podlahy spolu s šedým popelem. Domnívám se, že v takových případech musíme počítat se zvláštní konstrukcí ohniště, neboť se zdá, že oheň nepůsobil na podlahu bezprostředně, ale z určité vzdálenosti. Tomu také nasvědčují zbytky popela, který musel být vymetán z pece, protože z otevřeného ohniště to nelze. Představuji si to tak, že oheň v objektech, kde se nezachovalo kamenné obložení ohniště a kde je pouze zbarvená skvrna v podlaze, hořel na nějaké trojnožce či v podobné konstrukci nad úrovní podlahy. Na podlaze je zřídka jen jedno přepálené místo, častěji několik takových skvrn vedle sebe, takže se zdá, že pícky byly skutečně přenosné.

Když byla při výzkumu odstraněna písková podlaha objektu 655, objevila se pod ní tmavá, silně uhlíkovitá mezivrstva, která ležela na slabé jílovité úpravě podlahy. Pod touto poslední (nejstarší) úpravou byly rozsáhlé a poměrně mocné vrstvy tvrdého popela šedé barvy. Ve čtverci J/15 popel zjištěn nebyl, zbytky podlahy 655 tu překrývaly podlahu 658.

Jáma 655a (čtverec K/15) protínala nejspodnější popelovité vrstvy a byla zahlobena ještě hluboko do podloží. Má tvar obdélníku se zaoblenými rohy o rozměrech 250×100 a je zahlobena 170 cm pod povrch. V záspy bylo několik vrstev. Horní šedá odpovídá ornici, jílovitá pod ní nejmladší úpravě objektu 655, pak písčité zbytky a po stěně se svažující nejstarší písková úprava objektu, s níž je jáma současná. Je to na tak malé ploše našeho výzkumu již čtvrtý případ, kdy podél severozápadní stěny objektu je umístěna podlouhlá odpadní jáma. Setkali jsme se s ní u objektů 657, 654, 659 a nyní 655. Přihlédneme-li k tak nápadné shodě konstrukce, můžeme předpokládat současnost uvedených objektů, což potvrzuje i materiál, neboť ve všech případech jde vždy o starší fáze úprav.

K datování objektu 655 máme řadu důležitých nálezů. Pomineme čtyři kostěná šidla, nalezená přímo na podlaze objektu 655 (594-23/67, 594-91/67, 594-92/67, 594-296/67), neboť nám datování příliš neobjasní. Zajímavější je keramika. Nejmladší soubor, obsahující dokonce i některé exempláře střepů typu 3 (2. polovina 9. století), (P 219/67) byl získán z tmavé hlinité vrstvy a z odpadu severně od objektu 655. Tento odpad patří ke stratigraficky nejmladší jílové úpravě objektu. Starší soubor pochází přímo z podlahy téhož objektu a obsahuje kromě běžné keramiky typu 1 (P 310/67, P 642/67) i některé exempláře typu 2. Horní písková úprava objektu 655 je datována (těsně pod jílovou podlahou) skvělým nálezem. Ve čtverci K/15 byla na okraji úpravy černé hlinité vrstvy s uhlíky v hloubce 70 cm pod povrchem nalezeno pozlacené bronzové nákončí (594-380/67) oboustranně lité. Poměrně široký okraj se špatně zachovaným zdobením lemuje snížené výzdobné pole. Ornament je složený ze svazků polopalmetových, podélně členěných lístečků. Podobnou výzdobu známe na větším nákončí z Blatnice,¹¹ stejně tak na borduře nádoby č. 20 nebo na nádobě č. 14 pokladu San Nicolaul Mare.¹² Na Moravě se k tomuto stylu řadí především nákončí z hrobu 22 z Modré,¹³ které také svými rozměry našemu nálezu zcela odpovídá. Všechny uvedené analogie naznačují, že popsané nákončí budeme datovat přibližně do doby kolem roku 800.

Z jámy objektu 655a byl získán přes různost jednotlivých horizontů, rýsujících se v profilu, poměrně jednodílný materiál keramický, náležející převážně typu 2 (P 1061/67, P 1623/67, P 1722/67, P 1723/67, P 1740/67). Jen v mladších horizontech (P 1688/67, P 1645/67) se objeví také keramika typu 1. Z ostatních nálezů byl tu zlomek ode dna drobné skleněné nádoby, nalezené v jílovité výplni jámy. Je silně patinovaný, sklo má zelenou barvu a část dna nese drobný reliéf, podobný našim značkám na dnech.

K nejstarší fázi objektu 655 (spodní písková podlaha) patří bronzové kování (594-38/67). Bylo nalezeno v úzké zjišťovací sondě nad podloží v hlinité vrstvě na okraji objektu v hloubce 90 cm pod povrchem. Jde nepochybně o zmetkový odlitek, neboť celá jedna strana kování je velmi slabá a místy se úplně vytrácí. Kování má erbovitý tvar, při základně je opatřeno stěžejkou. Spodní část chybí, je odlomena. Reliéf představuje zápas draka s hadem. Umělecké zobrazení zvířete je ryze

pontického charakteru, který se projevuje zejména ve statickém pojetí postavy. Na oblast východního Středomoří ukazuje i zpracování křidel. Had se ovíjí kolem draka a jeho hlava s naznačenými ušima (!) se zakusuje do dračí tlamy. Kování stejné formy bylo nalezeno jen několik metrů odtud v ploše zkoumané v předešlých letech.¹⁴ Bylo ve stejné stratigraficky velmi staré vrstvě. Nemohu na tomto místě rozebírat všechny aspekty datování, avšak na základě některých analogií z okruhu sásánovského umění můžeme obě naše kování datovat předběžně do 7. století,¹⁵ což je datování nejstarší pískové úpravy objektu 655.

Objekt 658, 658a. (Tab. 59, 65)

Na zbytky pískové podlahy objektu 658 se přišlo až v hloubce 70 cm. Při snižování byla odkryta pravidelná a dobře zachovaná podlaha z udusaného čistě žlutého písku, která ležela přímo pod šedou hlinitou vrstvou. Severovýchodní a částečně i severozápadní hrana podlahy byla lemována až 30 cm širokým pruhem šedého a narůžovělého popela. Na jihozápadě je podlaha objektu 658 překryta metrovým pásem podlahy objektu 655. Zbytky ohniště zjištěny nebyly, pouze přepálená místa. Východní roh podlahy je zničen mladším zásahem. Podlaha leží přímo na podložním jílu, jen pod její jižní polovinu zabíhá požárová vrstva ze sousedního čtverce. Po celém obvodu se v podložním jílu vyrýsovaly řady kúlových jamek o průměru 3–4 cm, které v šestnácticentimetrových mezerách sledují velmi přesně její obrysy.

Téměř uprostřed podlahy objektu 658 je okrouhlá jáma (objekt 658a) o průměru asi 160 cm, zahlubená do podloží. Její dno bylo asi 130 cm pod povrchem. Okraje pískové podlahy jsou po obvodu jámy ostře ukončeny a ve výplni není stopy po zbytcích písku. Jáma je tedy zřejmě mladším zásahem.

Na to také ukazuje materiál, který byl v obsahu jámy. V její jihozápadní části v hloubce 70 až 140 cm byl soubor střepů (P 1523/67) téměř výhradně typu 1. Naproti tomu v mezivrstvě pod podlahou 655 a nad podlahou 658 byl v hloubce 70 cm pod povrchem velmi výrazný soubor keramiky typu 2, tedy starší (P 424/67). Zajímavý materiál byl rovněž i v požárové vrstvě na podloží (P 1698/67).

Z ostatních nálezů stojí za zmínku zlomek železného srpů (594-501/67), nalezený nad okrajem pískové podlahy 658 v hloubce 70 cm. Pro datování je důležité bronzové kování (594-383/67), nalezené v požárové vrstvě v hloubce 80 cm těsně vedle pískové podlahy ve čtverci J/15.

Objekt 656, 656a. (Tab. 65)

Vyrýsoval se ve čtvercích J/16 a K/16 v hloubce 40 cm jako jílovitohlinitá vrstva, která tvořila zhruba čtvercovou plochu o rozměrech 350×350 cm. Její okolí bylo ve čtverci K/16 lemováno četnými zvířecími kostmi a na jihovýchodní straně pásem kamení. Pod jílovou úpravou byla úprava písková, pod ní oddělena tmavou mezivrstvou dvojí jílová navážka a pod požárovou vrstvou stopy podložní konstrukce. Ohniště obložené kameny bylo zjištěno na vrstvě písku ve východním rohu objektu. O 15 cm níže byly zbytky staršího ohniště s podobnou kamennou úpravou. V něm se zachovalo několik kusů hlazené mazanice s otisky dřeva na druhé straně.

Rozsáhlá úprava objektu 656a úzce souvisí s objektem 656. Je od něj oddělená jen úzkou uličkou. Poměrně dobře zachovaná písková úprava ve východní části čtverců J/16-17 zasahovala i do jihozápadního rohu čtverce I/16, který byl prozkoumán v letech 1964–1966. Situace tohoto objektu byla počátku značně nejasná. V hloubce 40 cm byly zjištěny jílovitohlinité úpravy. Po jejich odstranění objevila se písková úprava, ohraničená popelovitým pruhem. Nezachovala se celá, měla rozměr 500×350 cm. Pod ní byla černá uhlíkovitá vrstva po celé ploše podlahy. V hloubce 70 cm v jihovýchodním rohu čtverce J/16 se objevila dobře zachovaná podlaha ze žlutého písku, která již s objektem 656 nesouvisí. Podél výrazně se rýsující severní stěny jsou zbytky ohniště s kamenným věncem. Ohniště má několik od sebe se odlišujících vrstev. Z profilu je vidět, že samotná podlaha, ležící již přímo na podložním jílu, prodělala několik fází úprav. Písek je protkán mnoha dalšími mezivrstvami. Po jejím obvodu byly ve 23 cm intervalech kúlové jamky o průměru 3,5–4,5 cm. Rýsovaly se v podloží, jejich hroty byly asi 30–35 cm pod úroveň pískové podlahy.

Materiál z mnohvrstvených objektů 656 a 656a je značně rozmanitý, zejména v závislosti na jednotlivých horizontech úprav, z nichž některé patrně jsou časově značně od sebe vzdálené.

Jen šidel tu bylo nalezeno patnáct, většinou v odpadu nebo na podlaze horní fáze. Tamtéž byly i tři kamenné brousky, dva používané právě na broušení těchto kostěných šidel (594-256/67, 594-266/67). Přesleny byly většinou nezdobené (10 kusů), jen jeden, nalezený v hloubce 40 cm v písčitoohlinité vrstvě, jihozápadně od podlahy ve čtverci K/16 (594-168/67), byl zdobený. V odpadu byly také opracované kosti (594-147/67, 594-366/67).

Z promísené hlíny po obvodu jílovité podlahy 656 pochází z hloubky 60 cm (čtverec K/16) soubor s převládajícím typem keramiky 1 (P 671/67), i když se zde pochopitelně starší tvary také vyskytují. Zato v písčité podlaze pod jílovou nebyly jiné střepy než typu 2 (P 1059/67, P 774/67, P 966/67). Stejně tak v jílových navážkách (P 1768/67). Pod promísenou jílovou navážkou v úrovni popela (hloubka 75 cm), tedy spolu s keramikou typu 2 byla kostěná schránka (594-141/67).

Výrobu těchto předmětů, často nacházených v hrobech s litými bronzami v Karpatské kotlině, máme v Mikulčicích doloženo četnými nálezy polotovárů i hotových výrobků.¹⁶ Pod pískovou podlahou 656a, na promísené jílové navážce v černé uhlíkovité vrstvě, byla ve čtverci K/16 v hloubce 75 cm nalezena bronzová jehlice (594-399/67) starobylého tvaru.

V černé uhlíkovité vrstvě pod pískovou úpravou 656a byla rovněž velmi zajímavá keramika (P 1096/67), převážně typu 2. Stejně tak černá uhlíková vrstva mezi jílovitými navážkami a pískovou úpravou objektu 656 obsahovala výhradně keramiku typu 2 (P 967/67). Ve čtverci J/16, v hloubce 95 cm, bylo na dně uhlíkovité vrstvy nad jílovou navážkou lité závěsné kování, zdobené perlovcem, k němuž máme mnoho obdob v hrobech na území Karpatské kotliny.¹⁷

Pod jílovými navážkami, tedy na samém podloží, byla ve čtverci K/16 v hloubce 115 cm keramika poměrně rozmanitá (P 1804/67). Převažovaly nádoby tmavé barvy, jednoduché profilace. Spolu s nimi byly ve vrstvě i olovené slitky, dokládající zpracování tohoto kovu, již v počátečním období osídlení hradiska (594-369/67). Ve stejném horizontu byl i světle zelený válečkovitý korál s bílým žebrem (594-311/67).

Poslední skupinou objektů, která je již poměrně daleko od středu sídliště a leží již v blízkosti opevnění, jsou podlahy číslo 662 a 660 ve čtverci K-J/18. Mezi nimi a objektem 656 je téměř čtyřmetrová mezera.

Objekt 662. (Tab. 60)

Ve čtverci K/18 se objevila v jihovýchodní části čtverce větší část promísené jílovité úpravy. V rohu čtverce je přepálené místo. Pod jílovitou úpravou byla vrstva písku a v jejím středu opět přepálené plochy, tentokrát většího rozměru a bez ostrého obrysu. V popelovitých odpadcích byly také zbytky kamení. Pod pískovou úpravou (síla 35 cm) byla ještě slabá vrstvička tmavšího jílu. Nejmladší (horní) vrstva jílové podlahy s věncem odpadních hromad je charakterizována keramikou typu 1, vyskytly se tu však i velmi mladé střepy typu 3, i když je ojediněle (P 757/67). V jílovité podlaze byly pouze střepy typu 1 (P 832/67). V odpadu byl i pár kostěných bruslí vedle sebe (594-371/67, 594-372/67). Žlutá keramika (594-536/67) na první pohled zcela odpovídá střepům typu Baadorf.¹⁸ Pod jílovou úpravou, těsně nad promíseným pískem, spolu s keramikou typu 1 a 2 (P 1003/67) byla v tmavé hlinité vrstvě nalezena bronzová rolnička (594-387/67). Při rozebírání pískové úpravy, v níž byla již výhradně keramika typu 2 (P 997/67), se přišlo na železný nůž (594-483/67). Bohužel ve vrstvě těsně na podloží pod všemi úpravami nebyly střepy. Byl tu jen nezdobený přeslen (594-245/67).

Objekt 660. (Tab. 62)

V jihovýchodní části čtverce J/18, v hloubce 60 cm pod povrchem, bylo zjištěno písčité nároží. Pod třiceticentimetrovou vrstvou písku je ještě tmavá vrstva. Podlaha nepřinesla mnoho nálezů, převážně jen keramiku typu 1 a 2. Množství střepů typu 1 pod podlahou objektu 660 (P 1062/67, P 815/67) naznačuje mladší ráz chaty. V uličce mezi objekty byl v hloubce 45 cm pás destrukce, z velkých kamenů bez malty. Po jejich odebrání objevily se pod nimi shluky kostí. Ve vrstvě pod destrukcí byla keramika mladšího rázu — typ 3 (P 1278/67). Mezi kameny bylo nalezeno drobné plechové pozlacené nákončí (594-385/67), jaké známe z některých hrobových celků.¹⁹

III. Z á v ě r

V údolní nivě řeky Moravy, asi čtyři kilometry východně od dnešní obce Mikulčice, se rozkládá na ploše kolem 150 ha sídliště s mohutnými fortifikačními systémy. V době od 7. do 9. století, tedy za Samovy říše a později v době Velké Moravy je toto „město“, jehož původní jméno neznáme, mocenským centrem, jaké nemá ve střední Evropě obdoby.

Ve slovanském období byl nejdříve osídlen písčný přesyp (viz plán) vystupující ne více než dva metry z okolních luk. Stalo se tak, jak ukazují nálezy, patrně ve druhé polovině 6. století. Ramena řeky Moravy, která přesyp tehdy obtékala, tvořila jeho přirozenou ochranu. Právě v těchto místech překračovala široce rozvětvený tok Moravy důležitá obchodní cesta, později zvaná česká, která vedla z Karpatské kotliny do Čech a dále. Vzniká zde tedy nejdříve otevřené sídliště u brodu, později je říční tok přemostěn. Ze sídliště se stává tržiště, buduje se opevnění, místo díky své výhodné poloze a možná i přírodnímu bohatství bohatne a roste.

Přes přirozenou ochranu říčních ramen je písčný přesyp ledvinovitého tvaru záhy, patrně ještě v 7. století, opevněn dřevěnou hradbou, z níž se dobře zachovaly dolní části dubové palisády. Z dřevěného opevnění zůstala jen nevelká požárová vrstva. Možná i dříve než na počátku 9. století je dřevěná hradba nahrazena kamennou. Ve druhé polovině nebo koncem 9. století je západní část původního hradiska rozšířena jižním směrem a opevněna novou kamennou hradbou. Vzniká knížecí hrad, který se svými pěti církevními stavbami a knížecím palácem, výrazně dominujícím celému okolí, získává centrální postavení v rámci celého sídliště.

V 9. století bylo sídliště v Mikulčicích hospodářským a nepochybně i politickým centrem Velké Moravy. Vnitřní uspořádání tohoto, v našich poměrech zcela mimořádného sídliště, se svým způsobem poněkud blíží vnitřní organizaci některých měst Blízkého a Středního východu. Do stejné zeměpisné oblasti nás vede též obchodní charakter počátků osídlení a samozřejmě i řada nálezů, naznačujících i přímé kontakty s východním Středomořím.

V „podhradí“ se postupně vytvářejí satelitní sídelní buňky — dvorce. Žádný z nich není ještě komplexně prozkoumán, takže jejich vnitřní uspořádání dokonale neznáme. U některých se sice objevují náznaky specializované výroby, to však bude muset ověřit další výzkum. Součástí takových dvorců byly nepochybně vlastnické kostely, prozkoumané pod čísly VI.—X. Opevněné sídliště, které se na západní straně přimyká ke knížecímu hradu, patří k nálezově nejbohatším místům celé lokality. Sídliště je západní částí písčného přesypu, na kterém stál původní hrad ze 7.—8. století. Osídlení ve druhé polovině 9. století a pozdější nebylo v těchto místech tak intenzivní jako na východní polovině přesypu, která se stává částí knížecího hradu. Díky tomu se západní část starého předvelkomoravského sídliště zachovala téměř neporušena mladšími zásahy a výzkum zde přináší neobvykle cenné poznatky. Již samotná forma tohoto sídliště je v našem prostředí zcela mimořádná. Jak jsme viděli, jsou sídelní objekty uspořádány do ulic s domy těsně vedle sebe. Nálezy naznačují spíše nevýrobní ráz osídlení. Ale ani například ostruhy s háčky nevyskytují se zde v takovém množství, jako na jiných místech hradiska. Nabízí se tedy domněnka o obchodním charakteru sídliště. Bohužel ani to nelze za současného stavu výzkumu nálezy doložit.

Po letech intenzivní práce jsou prozkoumána z celkové původně osídlené plochy pouhá tři procenta. Naše poznatky se rok od roku výrazně prohlubují, obraz starého mikulčického osídlení se vyjasňuje. Mezi evropskými nalezišti, na nichž se dnes řeší problematika dějin raného středověku, zaujímá tato lokalita nesporně svými výsledky velmi výrazné místo. Získané poznatky jsou však příliš poplatné současnému stavu výzkumu a bude třeba ještě mnoha dalších let práce, aby mohly být alespoň některé závažné problémy lépe osvětleny.

P o z n á m k y :

- ¹ Stejnou polohu má např. i Zalavár, kde autorka výzkumu hovoří přímo o síti říčních koryt s bažinami, obklopující osídlené ostrovy — A. Cs. Sós, *Ausgrabungen von Xalavár, Cyrillo-Methodiana, Köln 1964, s. 234, Srv. k tomu J. Poulík, Výsledky výzkumu na velkomoravském hradišti „Valy“ u Mikulčic, Pam. arch. 48 1957, s. 361.*
- ² V. Hruby, *Staroslovanské čluny na našem území, Z dávných věků 2 1949, s. 118—136.*
- ³ M. Rusu, *The prefeudal cemetry of Noslac (VIth—VIIth centuries), Dacia 6 1962, s. 269 a d.*
- ⁴ Z. Čilinská, *Slawisch-awarisches Gräberfeld in Nové Zámky, Bratislava 1966, tab. XX. D. Bialeková, Žltá keramika z pohrebisk obdobia avarskej ríše, Slov. arch. 15, 1967, s. 13, obr. 9.*
- ⁵ H. Mitscha-Märheim, *Dunkler Jahrhunderte goldene Spuren, Wien 1963, s. 170, obr. 40.*
- ⁶ I. Kovrig, *Contribution au problème de l'occupation de la Hongrie par les Avars, AAH 6 1955, s. 186, tab. II, 16.*
- ⁷ N. Fettich, *Das awarenzeitliche Gräberfeld von Pilismarót-Basaharc, Budapest 1965, s. 83, obr. 144.*
- ⁸ B. Novotný, *Hromadný nálezy hliněných votivních symbolů ze slovanského knížecího hradu u Mikulčic, Pam. arch. 57 1966, 2, 649—688.*
- ⁹ J. Poulík, *Výsledky výzkumu, obr. 91, 4—5.*
- ¹⁰ J. Poulík, *The Latest Archeological Discoveries from the Period of the Great Moravian Empire, Historica 1 1959, obr. 19.*
- ¹¹ J. Hampel, *Altertümer des früheren Mittelalters in Ungarn, I. obr. 2024, s. 658.*
- ¹² *Op. cit., s. 652, 656.*
- ¹³ K. Benda, *Pozdně avarské nákončí z hrobu 22 v Modré u Velehradu, Pam. arch. 1962, s. 339—346.*
- ¹⁴ Z. Klanica, *Předběžná zpráva o výzkumu slovanského hradiska v Mikulčicích za rok 1966, Přehled výzkumů 1966, tab. 19, 7.*
- ¹⁵ Z. Klanica, *Předvelkomoravský horizont v Mikulčicích a jeho vztahy k Podunají, AR 19 1967, s. 689.*
- ¹⁶ Z. Klanica, *Vorbericht über die Grabungsergebnisse des altslawischen Burgwalles in Mikulčice für das Jahr 1964, Přehled výzkumů 1964, tab. 23, 8.*
- ¹⁷ I. Erdélyi, *Die Kunst der Awaren, Budapest 1966, tab. 27.*
- ¹⁸ H. Hinz, *Die karolingische Keramik in Mitteleuropa, Karl der Grosse, III, s. 262—287.*
- ¹⁹ V. Budinský—Křička, *Slovanské mohyly v Skalici, Bratislava 1959, tab. IX, 3; týž, Pohrebisko z neskorej doby avarskej v Žitavskej Tóni na Slovensku, Slov. arch. 4 1956, tab. JIX, 9—10.*

DIE ERGEBNISSE DER 14. GRABUNGSKAMPAGNE IN MIKULČICE

Die Plangrabung in der slawischen Großsiedlung aus dem 6.—10. Jh., die Univ. Prof. Dr. J. Poulík leitet, bringt Jahr für Jahr neue wichtige Ergebnisse. Die Abdeckungsarbeiten wurden vornehmlich im Bereich des Flußbetts und in der befestigten Siedlung vorgenommen, die an der nordwestlichen Seite unmittelbar an den Fürstensitz anschließt.

Die Grabungsetappe des Jahres 1967 gehört, was den Umfang der geleisteten Arbeit betrifft, zu den erfolgreichsten und durchschlagendsten. Im Brückenraum im Suburbium (Grabungsstelle K) wurden nahezu 170 Quadrate vom Standartausmaß 5 × 5 m abgedeckt. Es sind dies die Quadrate — KG/-19 bis -32, -A/-19 bis -32, -B/-23 bis -32, -C bis -E/-24 bis -32, -F bis -I/-28 bis -32. Auf einer Fläche von rund 4250 m² grub man bis zu einer Tiefe von etwa 400 cm unter der ursprünglichen Oberfläche. Im Raum der Grabungsstelle K wurden an 10.000 m³ Erdreich verlagert. Acht-

zehn weitere Quadrate (J und K/10 bis 18) in der Siedlung unweit des Wasserwerks der Expedition wurden durchschnittlich bis zu einer Tiefe von 100 cm untersucht.

I. Die Ausgrabungen im Flußbett

Ähnlich wie im vergangenen Jahre setzte sich auch heuer der Grabungsleiter vor allem die Untersuchung des alten Flußbetts der March zum Ziel. Der Fluß schlängelte sich in zahlreichen Windungen durch den Talgrund und schützte durch seine Arme auf natürliche Art die so entstandenen großen Flußinseln vor bewaffnetem Angriff. Obgleich der östliche Arm derzeit noch nicht untersucht werden konnte, dürfen wir seine Existenz im frühen Mittelalter voraussetzen, da hierfür einmal die auf uns gekommenen Berichte über eine Flußinsel an dieser Stelle (17. Jh.) sprechen, zum anderen die ganze Gestaltung des Geländes, wie sie uns heute entgegentritt, davon zeugt.¹

In den ersten Grabungsmonaten wurde mit Hilfe eines Bulldozers das Erdreich in den Quadraten -KB bis -KG/-19 bis -26 abgeräumt. Nachdem man die durchschnittlich zwei Meter mächtigen mittelalterlichen und neuzeitlichen Ablagerungsschichten verlagert hatte, zeigten sich die ersten hölzernen Brückenpfeiler. Die Tatsache, daß die Ablagerungsschichten des Flusses aus dieser Periode, einige wenige Funde ausgenommen, sich als fundleer erwiesen, überrascht unsomehr, da vom Burgwall spätmittelalterliche und neuzeitliche Siedlungsbelege reichlich vorliegen.

Erst in der Tiefe von 200 cm begegnen Funde, hauptsächlich Tonware. Es handelt sich größtenteils um ältere Formen. Aus diesen Lagen treten Mahlsteine schon nicht mehr zutage, die das charakteristische und häufig auftretende Fundgut der jüngsten Ablagerungsschichten darstellen, also der Zeit angehören, in der der Burgwall zugrunde ging. Ob wir diese Beobachtung als Beweis einer gewaltsamen Unterbrechung des wirtschaftlichen Lebens auf dem Burgzentrum betrachten dürfen, werden die künftigen Ausgrabungen zeigen.

Das spezifische Gepräge der Sedimentationsschichten des Flusses und die besondere Art ihres Entstehens erforderten eigene Forschungsmethoden und vorsichtige Deutung. So war es unter den gegebenen Umständen nicht möglich, Stratigraphien in dem Maße zu berücksichtigen, wie es sonst bei der Freilegung von Siedlungsschichten üblich ist und auch mit den Fundkomplexen dieses Grabungsbereiches mußte anders gearbeitet werden, als mit jenen, die in den übrigen Teilen des Burgwalls zutage traten.

Den Brückenresten widmete man vornehmlich Aufmerksamkeit, da man hier gewichtige Funde erwartete. Das Niveau der Brückenbahn lag allem Anschein nach höher als die Ebene und Holzgegenstände blieben, da die Luft keinen Zutritt hatte, in diesem Raum erhalten. Einige Pfähle tragen deutliche Bearbeitungsspuren in ihrem oberen Teile, die das Brückentragwerk über der Wasserfläche vermuten lassen.

Der Pfahl Nr. 64 und der benachbarte Nr. 240 zeigen klar Spuren einer Bearbeitung. Die vier-eckige Kehlung an Pfahl Nr. 64 in etwa 157 m Seehöhe dürfte der Rest einer Stütze für einen Querbalken sein. Die feinen, parallellaufenden Einschnitte auf dem danebenstehenden Pfahl in rund 157,20 m Seehöhe konnten bisher nicht plausibel gedeutet werden. Ansonst konnte eine Bearbeitung an den oberen erhaltenen Teilen der Piloten in situ nicht festgestellt werden. Nicht ohne Bedeutung für die Ermittlung des Niveaus der Brückenbahn ist die Tiefe, in die die einzelnen Pfahlspitzen herabreichen. Am tiefsten sind Pfahl Nr. 1 in Höhe der 155,6 m — Linie und Pfahl Nr. 231 in Höhe der 155,35 m — Linie angebracht. Größtenteils verwendete man zu den Brückenpfählen, ähnlich wie zu Palisadenpfählen, ausgekohltes Kantholz.

Während wir über den vertikalen Aufbau der Brücke nur wenig sagen können, sehen wir in horizontaler Hinsicht verhältnismäßig klarer. Bei der Bestimmung der Breite der Brückenbahn können wir von der Unterbrechung in der hölzernen Palisadenumwehrung unmittelbar unter dem Tor ausgehen, die bis heute kenntlich ist. Allerdings ist zu berücksichtigen, daß sich der Brückenkörper an dieser Stelle etwas verengt hatte, da die Entfernung zwischen den beiden Grenzpalisadenpfählen etwa 5 m beträgt, während die Bahn inmitten des Flußbettes wohl an die 6,5 Meter breit war.

Der freigelegte Brückenteil, beginnend bei dem von uns vermuteten Tor in der Palisadenumwehrung bis zu den letzten drei Pfählen mißt genau dreißig Meter. Die letzten von uns in westlichen Richtung entdeckten Pfähle waren noch tief in das Bett des Flusses eingerammt und nichts deutet auf die Nähe des Ufers hin. Wir nehmen darum an, daß der Brückenbau gegen Westen hin fortsetzt. Den westlichen Brückenteil zu ergraben, soll die Aufgabe der nächsten Grabungsetappe sein.

Inmitten des Flußbettes stehen die Piloten am dichtesten. Dies dürfte sehr wahrscheinlich mit der Instandsetzung der Brückenkonstruktion nach Beschädigung der oberen Pfeilerteile zusammenhängen. Vielleicht können wir uns diese Anhäufung der Pfähle inmitten des Flusses auch so erklären, daß hier die Strömung stärker war und das Tragwerk der Brücke darum ein gründlicheres Stützwerk erforderte. Auch die Tatsache, daß der Durchlaß an dieser Stelle 6 bis 7 m breit war, um die Flußschiffahrt zu ermöglichen, möchte eine Rolle gespielt haben. Die Pfahlreste inmitten

des Durchlasses schließen auch die Existenz einer Zugbrücke nicht aus, mit deren Konstruktion (Turm) die größere Anzahl von Pfählen inmitten des Flusses zusammenhängen könnte. Das Tragwerk der Brücke aus vier Meter langen Balken konstruiert war, verraten die Abstände zwischen den einzelnen Brückenpfeilern.

Die Ablagerungsschichten im Flußbett in der unmittelbaren Nähe der Brücke wie auch in ihrer weiteren Umgebung lieferten eine große Menge von Funden. Die Datierung der Ablagerungen ermöglichen vor allem die Keramikfunde. Sehr wichtig für die Bestimmung der Zeit der Versandung des Flußbettes sind die Siedlungsobjekte, die man hart beim Steinwall antraf. Sie enthielten scharf profilierte Tonware vom Beginn oder von der ersten Hälfte des 10. Jhs. Fast vollkommen gleichartige Keramik gewann man aus der zwei Meter tiefer liegenden Schicht, in der die oberen Teile der erhaltenen Brückenpfeiler erschienen. Es ist daher anzunehmen, daß die zwei Meter hohe Sandschicht über dem Grund des alten Flußbettes innerhalb einer sehr kurzen Zeit abgelagert worden war, vermutlich bald nach dem Untergang des Großmährischen Reiches.

Das bringt wiederum uns auf den Gedanken, daß die Versandung augenblicklich begonnen haben mußte, als man aufgehört hatte, das Flußbett instandzuhalten. Nun ist es nicht klar, ob es sich um ein natürliches einfaches Bett gehandelt hatte oder um einen mächtigen Kanal, den man künstlich angelegt hatte und der sorgsame Reinigung und Instandhaltung erforderte.

Erst etwa einen Meter unter dem jüngeren Horizont liegt die Schicht, der praktisch alle Holzfunde entstammen. Wir halten diese Schicht für den Grund des Flusses. Die Höhenlinie bleibt sich zwar nicht immer gleich, die Schwankungen übersteigen aber im wesentlichen die 100 cm-Grenze nicht. Zu den häufigst angetroffenen Funden im Brückenbereich gehören Äxte. Sie treten uns vielfach vollkommen erhalten entgegen, d. h. auch ihr hölzerner Stiel blieb erhalten. Meines Wissens und soweit mir aus der Literatur bekannt geworden ist, wurde bei uns zum ersten Male eine so große Kollektion von Eisenäxten mit Holzschäften ergraben, die sicher in Burgwallzeit datiert werden konnte. Die Axtfunde häufen sich in der Nähe der Brücke. Wir bringen sie darum notwendigerweise mit dem Brückenbau in Verbindung. Es gibt zwei Möglichkeiten der Deutung; einmal können wir in diesen Äxten Arbeitsgerät sehen, das beim Bau der Brücke verloren ging, oder — und das scheint mir wahrscheinlicher — handelt es sich um Streitäxte, die bezeugen, daß um die Brücke oftmals hart gekämpft wurde. Daß die Brücke ein exponierter und strategisch wichtiger Platz war, steht außer Zweifel, da sie den Zugang zum Burgzentrum ermöglichte. Die Axtfunde entstammen durchschnittlich der 156,7 m — Höhenlinie. Die höchst gelegene Axt in Höhe der 157,5 m — Linie wurde im Quadrat-KF/-24 bei der Abtragung der angeschwemmten Sandschicht gehoben. Sie ist von einer eigenartigen Form, beim Schaftloch fehlen die Dorne und bisher gibt es zu ihr keine Gegenstücke im Grabgut. Offenbar wurde die Axt im späten Mittelalter gefertigt. Die zutiefst gelegene Axt in der Höhe der 156,25 m -Linie kam im Quadrat -B/-28 zutage. Bei dieser Axt blieb der hölzerne Schaft vollkommen erhalten und mißt 67 cm. Die Axt ist von schlanker Form, am Schaftloch finden sich kurze Dorne. Sie gleicht jenen Äxten, die man in den mit gegossenen Bronzen ausgestatteten Gräbern des 7. und 8. Jhs. im Donaugebiet fand. Diese Axtform herrscht entschieden in der bei der Brücke angetroffenen Kollektion von 22 Äxten vor, 14 Exemplare sind schmale Äxte mit kurzer Schneide.

Zu dem sehr häufig auftretenden Fundgut gehören Körbe aus Weidenrutengeflecht. Man fand solche Körbe gleichfalls in unmittelbarer Nähe der Brücke im Durchschnitt in der Höhe der 156,3 m -Linie. Sie dienten vermutlich zum Großteil als Fischreusen, die man am Grund im Bereich der Brücke aufstellte und vielleicht auch an den Brückenpfählen festband. Es ist aber ziemlich schwierig zu ermitteln, ob sich alle dort, wo sie angetroffen wurden, tatsächlich ursprünglich befunden haben, da einige auch die Strömung zur Fundstelle gebracht haben konnte. Ist die Fangreuse gut erhalten geblieben, so kann man eine ringförmige Öffnung an ihr beobachten, die röhrenartig nach innen fortsetzt. Bei einigen Exemplaren sichern Rutenspitzen vom Hauptgestell diese Vorrichtung. Man hob auch eine Fischreuse von spindelförmiger Gestalt, die aus langen zusammengebundenen Stäben bestand. Ähnliche Fangreusen benützen die Fischer z. B. an der unteren Theiß heute noch.

Eine wichtige Gruppe im Fundgut bilden die Holzgefäße. Im Quadrat -KB/-22 auf der 156,65 m -Höhenlinie, also zweieinhalb Meter unter der Oberfläche (159,20 m), entdeckte man einen vollkommen erhaltenen Holzeimer. Der Boden zeigt eine unregelmäßig stumpfovale Form. Die Dauben sind sorgfältig geglättet und wurden ursprünglich von drei Eisenbändern zusammengehalten, die, wie die Abdrücke verraten, etwa 3 cm breit waren. In den Ablagerungsschichten, im Flußbett haben sie sich jedoch nicht erhalten. Gegen den oberen Rand hin verjüngt sich der Eimer. Er ist 25,5 cm hoch und fast 3,5 l. Mit Hilfe dieses asymmetrischen Reitereimers konnten wir den Horizont der Ablagerungen in dieser Tiefe datieren.

Eine andere Art von Holzgeschirr stellen die Schöpfer, mit schrägem eingebogenem Griff, die aus einem Stück Holz geschnitzt wurden, dar. Der Griffansatz eines zutage getretenen Schöpfergefäßes ist offenkundig in Anlehnung an ähnliche Erzeugnisse aus Metall gefertigt worden. Einmal begegnete ein halbfertiger Schöpfer, der noch nicht ausgehöhlt worden war. Dieser Fund spricht für eine Werkstatt in der Nähe der Brücke, in der man solche Gegensände herstellte.

Gleich den Schöpfgefäßen gab es auch Wäschebleuelfunde mehrmals nahe am Fluß. Die Wäschebleuel hielten sich in einigen Gegenden nahezu unverändert fast bis in unsere Tage und im ethnographischen Material bezeugen eine Reihe von Entspruchungen.

Bei der Abräumung des abgelagerten Feinkieses im Quadrat -KD/-24 auf der Höhenlinie 156,60 m über dem Meeresspiegel fand man den Teil eines Holzlöffels. Er ist heute 8,5 cm lang und sein Griff ist abgebrochen. Welchem Zwecke die verhältnismäßig langen und schmalen Stäbe mit Knopfende dienten, wissen wir heute nicht zu sagen. Einen Stab fand man bei der Entfernung der Auffüllung von Boot Nr. 2 bei der letzten Bodenwrange im Quadrat -KE/-24 auf der 156,70 m -Höhenlinie. Zu den Resten größerer Böttchererzeugnisse dürfen wir auch Faßböden zählen. Der Durchmesser des größten Faßbodens mißt etwas über 50 cm, der eines kleineren rund 23 cm. Auch kleine Eimerböden traten hier mehrmals zutage.

Ein sehr bemerkenswerter Fund ist die Holzfigur Inv. Nr. 594-640/67, die man in der Grobsandschicht in Quadrat -KD/-24 in Höhe der 156,70 m -Linie entdeckte. Sie stimmt mit den sogenannten „Böcken“ geradezu auffallend überein, die von polnischen Fundstellen bekannt geworden sind. Die Holzplastik ist 34 cm lang und endet mit einem stilisierten Tierkopf mit schwach angedeutetem Auge.

Zu den wichtigsten Funden in diesem Bereich gehören ohne Zweifel die Reste dreier Einbäume, die man nahe der Brücke ausgrub.

In archäologischer Hinsicht ist der Fund des ersten Bootes eigentlich am interessantesten. Man traf den Einbaum im Quadrat -KB/-19 in Höhe der 157 m -Linie überraschenderweise hinter der Holzpalisade in der Richtung des Burgwallareals an. Wie ein Wallschnitt zeigte, hatte man die Fortifikation nicht auf der Anhöhe errichtet, sondern auf den alten Flußablagerungen. Das bedeutet aber praktisch, daß mit der Veränderung des Flußbetts auch die Wallflucht eine Umgestaltung erfahren mußte. Die neue Wehrmauer errichtete man hart am neuen Ufer des Flusses, um so die Wehrfähigkeit der Umwallung noch zu erhöhen. Es gelang uns bisher nicht, die Ablagerungen unter der Einsturzschicht der Wallmauer zeitlich zu bestimmen. Das einzige Erzeugnis von Menschenhand stellt eben der oben erwähnte Einbaum dar. Die Bootsreste lagen unter dem in zwei Phasen erbauten Steinwall, unter den beiden Aschenschichten, die von der verbrannten Holzumwehrung übriggeblieben waren, an der Innenseite der Holzpalisade, demnach zwischen der Palisadenumwehrung und der Siedlung. Der Bootsrest allein gibt uns leider keine Möglichkeit zur Datierung und Begleitfunde fehlen. Es handelt sich um den bei den Altslawen allgemein üblichen Bootstypus. Das 283 cm lange Bootsfragment ist vermutlich der Vorderteil eines Einbaums. Die erhaltene Höhe beträgt nur 15–20 cm. Im Vorderteil, 60 cm vom Bug entfernt, ließ man im Bootsinneren eine 8–10 cm breite Holzrippe stehen. Der Bug ist gespalten, da aber der Erhaltungszustand des ganzen Fragments sehr schlecht ist, ist es schwierig, das ursprüngliche Aussehen und die Funktion dieser Vorrichtung zu bestimmen.

Den zweiten, 883 cm langen Einbaum (Boot Nr. 2) hob man aus Quadrat -KD/-23 und Quadrat -KE/-24. Er lag auf dem Steuerbord, den schmalen Bug gegen Osten gerichtet. Im Bug befand sich eine größere Öffnung, um das Boot festbinden zu können. Im Bootsinneren gab es zwei Rippen, die sich in einer Entfernung von 2,15 und 6,8 m vom Bug befanden. Das Heck war kragenförmig erweitert und bot Sitzgelegenheiten. Genau unter Boot Nr. 2, das in Höhe der 156,65 m -Linie entdeckt wurde, lag auf der 156,15 m -Höhenlinie Boot Nr. 3. Das 998 cm lange und an seiner breitesten Stelle 75 cm breite Boot lag auf dem Backbord in etwas schrägerer Lage, als das obere Boot. Man hatte es, gleich dem oberen Boote, ungefähr in der Mitte an einen der Brückenpfähle angelehnt. Im Bootsinneren gab es drei Rippen in 140, 550 und 870 cm Entfernung vom Bug. Auch hier war das Heck kragenförmig erweitert, wenngleich nicht so ausdrucksvoll, wie bei Boot Nr. 2. Der Bootsrumpf war sehr sorgfältig bearbeitet und fein und durchaus regelmäßig gekantet. Am Bug fand sich ein bemerkenswertes Konstruktionsdetail: ein fein gearbeiteter Stift mit asymmetrischem Kopf schloß die Öffnung.

Eine eingehende Beschreibung aller drei in Mikulčice ergrabenen Boote wird erst nach ihrer Konservierung möglich sein. Allerdings können wir schon auf den ersten Blick hin sagen, daß sich alle drei Boote von den bisher angetroffenen vor allem durch ihre Bodenbreite unterscheiden. Der Boden der Mikulčicer Boote ist auffallend dünn und regelmäßig gestaltet.² Zudem haben die Boote von Mikulčice vor allen Funden dieser Art, die V. Hrubý vor einiger Zeit gesammelt und veröffentlicht hat, den Vorteil voraus, daß sie verhältnismäßig sicher zeitlich eingeordnet werden können. Das dem Blučina-Typus schon sehr nahestehende Tongefäß und die Eisenaxtkollektion, die in unmittelbarer Nähe von Boot Nr. 2 und 3 gefunden wurden, datieren die beiden Boote sicher in das 8. und 9. Jh. Das erste Boot ist offenbar bedeutend älter, wie alt, läßt sich allerdings nur schwer feststellen, sicherlich aber um mindestens 150 Jahre älter nach Aussage der Brandschicht, die Keramik mit leistenförmigem Rand barg, die im 6. und 7. Jh. im unteren Donaugebiet reichlich auftritt und als byzantinische Ware angesehen wird.³

Der Grund des alten Flußbetts wurde nicht bis auf den gewachsenen Boden ausgehoben. Die Ablagerungen die man zu Ende der Grabungssaison in der Tiefe von 4,5 m unter der heutigen Oberfläche untersuchte, enthielten jedoch keine burgwallzeitliche Keramik mehr, sondern ältere, die

der Aunjetitzer Kultur zuzusprechen ist. Die Untersuchungen im Flußbett werden in der nächsten Grabungskampagne fortsetzen. Es zeigte sich auch, daß eine eingehendere Erforschung der Befestigungsanlagen vonnöten ist. Die einzelnen Bauphasen des Steinwall erfordern eine gründliche Untersuchung, genaue Bestimmung der Zeitstellung und Deutung. Vor allem ist es nötig, aus den Brandschichten unter der Steinmauer Material zur Datierung zu gewinnen. Gemeinsam mit der Wehrmauer soll auch der anschließende Teil der Siedlung untersucht werden, in dem man Gräber mit Beigaben und Mörtelbrocken fand. Es ist nicht ausgeschlossen, daß sich in diesem Bereich eine kirchliche Baulichkeit befunden hat. Ob unsere Annahme zu Recht besteht, können wir derzeit noch nicht sagen, erst neue Abdeckungen werden uns klarer sehen lassen.

II. Die Untersuchung der befestigten Siedlung nordwestlich vom Fürstensitz

Die Ausgrabungen in der Siedlung setzten in jenem Teile fort, der schon in den vergangenen Jahren untersucht wurde und sich unweit des Wasserwerks der Expedition ausbreitet. Die neu abgedeckte Fläche mit ihren Quadraten J und K/10 bis 18 schließt unmittelbar an den im Jahre 1966 erforschten Abschnitt an. Nachdem man die etwa vierzig Zentimeter mächtige Ackerkrume mit Keramikfundgut von jüngerburgwallzeitlichem und mittelburgwallzeitlichem Gepräge abgeräumt hatte, zeigten sich rechteckige, regelmäßig gestaltete Flächen, die sich durch ihre gelbe Farbe von dem dunklen Erdreich ihrer Umgebung auffallend unterschieden. Es sind dies Fußbödenreste aus gestampftem Sand oder Lehm. Die Hütten der Siedlung waren zu Reihen geordnet. Es wurden ausschließlich Blockbauten angetroffen, Grubenhäuser und halb eingetiefte Hütten konnten nicht festgestellt werden. Manche Fußbödenherrichtungen verliefen in mehreren Phasen, zwischen den einzelnen Lehm- oder Sandhorizonten gibt es dunkle holzkohlenhaltige Zwischenschichten. Einige Fußböden zeigen eine Aufschichtung bis 80 cm über dem Untergrund. In der Nähe dieser Fußböden finden sich in der Regel Abfallhaufen, die gleichfalls mehrere Horizonte bilden. Leider ist die Situation im Gelände nicht immer so eindeutig, daß das Fundgut sicher den einzelnen Horizonten zugewiesen werden kann. Bei jedem Objekt ist sie anders.

Zunächst werde ich die Objekte in der Mitte der Siedlung im nördlichen Teile der Grabungsstelle besprechen, die die reichste Ausbeute lieferten. Die Sonde erfaßte, wie wir im weiteren sehen werden, zwei „Gassen“, die eine im Quadrat K und J/12 ist 3–5 m breit, die zweite in der Nähe der Fortifikation im Quadrat K und J/17 und 18 hat eine Breite von rund 5 m.

Objekt 653.

Eines der umfangreichsten Objekte legte man in den Quadraten J/10 und K/10 frei. Der Fußboden bestand aus einigen gestampften Lehm-, bzw. Sandschichten. Haufen fortgeworfener Knochen, Scherben und ursprünglich sicherlich auch anderer Abfälle bilden einen Kranz rundherum. Der jüngste hergerichtete Fußboden dieses Objektes liegt nur 35–45 cm unter der heutigen Oberfläche. Er besteht aus sehr hart gestampftem gelbem Sand und ist nicht immer ganz eben, sondern gewellt und zeigt verschiedene Vertiefungen. Der östliche Teil des Fußbodens sinkt bis zu einem älteren Objekt, der Grube Nr. 653a.

In der Mitte des Quadrats K/10 ungefähr, konnten wir im festgestampften Sandboden eine Lücke beobachten. In dem nördlichen, mit Humus aufgefüllten Teile derselben entdeckten wir die Reste einer Feuerstelle mit einem Haufen verglühter und sehr schlecht erhaltener Sandsteine. Im südlichen Teile fällt eine kleinere, mit weißlicher Asche bedeckte Fläche auf, in der wir auf den ersten Blick weißgebrannte Knochen erkennen konnten. Ohne Zweifel steht der Aschenplatz mit der Feuerstelle in Verbindung. Daß man in den Behausungen der Siedlung von Mikulčice die Asche aus dem Herd unmittelbar auf den Fußboden fegte, sahen wir einige Male. Aus der Lage des Aschenplatzes können wir auf die Richtung der Herdöffnung schließen; demnach wäre der Herd nach Westen hin offen gewesen. Der Kranz der Abfallhaufen war an der nordöstlichen und südöstlichen Seite der Objekte am mächtigsten. Als man die Haufen auseinandernahm, zeigte es sich, daß sie teilweise auf dem Sandfußboden lagen, gegebenenfalls auch auf dessen südlichem Rand.

Die Ausmaße des Objekts in seiner jüngsten Phase können wir derzeit nicht genau angeben, denn der Fußboden reicht z. T. in die noch nicht untersuchte Fläche des Quadraten K/9 und L/10 hinein. Die festgestellte Länge beträgt 8 Meter, die Breite 5 Meter.

Die Keramik aus der jüngsten Phase des Objekts ist sehr verschiedenartig (P 628/67, P 165/67). Neben altertümlichen Formen der älteren Burgwallzeit erscheinen auch mehrere Scherben der reifen mittelburgwallzeitlichen Tonware. Andere Bruchstücke wiederum (P 258/67 — eine wichtige Kollektion, P 1258/67, P 605/67, P 606/67, P 1277/67, P 167/67) aus dem Fußboden der jüngsten Phase des Objekts, allenfalls aus den Abfallhaufen, ergeben eine reine Auslese von Grobkeramik mit einfachem Rand und dichten Wellenlinien, die für das ganze Suburbium und insbesondere für den Horizont der Fußböden mit Abfallhaufen bezeichnend ist. In unserer Klassifizierung des Mi-

kulčicer keramischen Materials bezeichnen wir diese Tonware als Keramiktypus 1. Neben der üblichen burgwallzeitlichen Ware fand man in den Abfällen auch ein Wandungsstück gelber, gut und hart gebrannter Drehscheibenkeramik (594-548/67). Die gelbrote Oberfläche des Scherbens zeigt auf der Außenseite Glättungsspuren, während an der Innenseite kleine Unebenheiten kenntlich sind. Dieses Fragment erinnert sowohl durch die Art des verwendeten Tons, als auch durch die Art des Brands an einige Gefäße, die auf den Gräberfeldern mit gegossenen Bronzezieraten im mittleren Donaugebiet angetroffen wurden. So unter anderen in Grab 5 in Nové Zámky und in Grab 130 in Szeged-Kundomb.⁴

Überdies gab es in der jüngsten Abfallsschicht ein zweites interessantes Bruchstück und zwar den Randscherben von einem groben schwarzfarbenen Gefäß (594-757/67) mit geradem leistenförmigem Rand, den Querkerben zieren. Der Gefäßhals war deutlich profiliert. Dieser Fund erinnert an die Keramik des bajuwarischen Kreises.⁵

Man hob aus dem Abfall und dem Fußboden neben der Tonware auch eine Menge anderen Fundguts, vor allem Spinnwirtel (594-177/67, 594-195/67, 594-183/67, 594-194/67, 594-212/67, 594-225/67, 594-224/67, 594-223/67, 594-227/67, 594-226/67, 594-153/67, 594-248/67), Pfieme (594-38/67, 594-31/67, 594-95/67, 594-44/67, 594-86/67, 594-37/67, 594-97/67, 594-5/67, 594-36/67), Messer (594-444/67), bearbeitete Knochen (594-144/67, 594-148/67, 594-135/67, 594-132/67), Schlittschuhe (594-359/67, 594-367/67), überraschenderweise auch Terra sigillata (Inv. Nr. 594-538/67) und eine ganz eigenartige Garnitur, bestehend aus drei Knochen, deren Enden auf besondere Weise abgeschnitten waren, so daß, legte man die Knochen zusammen, ein dreieckiger Rahmen entstand (594-379/67). Zu den bemerkenswerten Knochengegenständen gehört ein aus einem Wirbelknochen geschnittener Würfel (594-364/67). In dem Abfall entdeckte man auch Ziegelbruchstücke (P 376/67, 594-294/67, 594-235/67, 594-288/67). Jeder der Ziegel, von denen sie stammten, hatte eine andere Form. Bei zwei Ziegeln war es möglich, ihre Höhe zu ermitteln — 4,7 cm und 4,1 cm. Die dritte Ziegel ist sehr weich und erinnert durch seine Struktur an einige Fragmente gelber Keramik. An seiner Oberfläche können wir einen Lappen beobachten. Bei dem Auseinandernehmen des Hauptprofils an dieser Stelle kämen weitere Ziegelbruchstücke zutage. Unter der oberen Abfallsschicht, die zum Objekte gehörte, fand man in der Tiefe von 50 cm unter der heutigen Oberfläche einen gegossenen Bronzebeschlag in Herzform.

Bei einigen der angeführten Funde ist es schwer zu entscheiden, ob sie der jüngsten Adaptation des Objekts entstammen oder einer älteren. Unter dem oberen, eben besprochenen jüngsten Sandestrich in Objekt 653 (Herrichtung A) legte man eine schwarze lehmige Schicht mit Tierknochen frei, unter ihr erschien der Sandestrich B, der sich später als eine doppelte Bodenherrichtung (B 1 und B 2) erwies. Die Zwischenschichten, die zwischen B 1 und B 2 lagen, konnten nicht auf der ganzen Fläche des Objekts beobachtet werden, am deutlichsten treten sie an der südwestlichen Seite des Objekts entgegen, wo ihre Kante mit dem oberen Estrich A zur Deckung kommt. Zum Horizont B gehört vermutlich eine ausgedehnte Schicht grauer Asche, die man in der nordwestlichen Ecke des Quadrats K/10 entdeckte. Eine Feuerstelle konnte nicht festgestellt werden. Unter den Schichten B 1 und B 2 gab es wieder einen Horizont dunklen Lehms mit Tierknochen und unter ihm einen dritten Sandestrich (C). Mutmaßlich auf dieser Bodenherrichtung begann sich die bei Horizont B beschriebene graue Aschenschicht zu bilden. Unter dem Estrich C lag eine mächtige Sand-Lehm-Schicht (D). Während sie im Quadrat J/10 homogen war, zerfiel sie im nordwestlichen Teile des Quadrats K/10 in einige Schichten. In diesem Horizont erfaßte man eine Feuerstelle mit Steinherichtung, deren Reste von Schicht C vollkommen überdeckt wurden. Der letzte älteste Estrich des Objekts 653 (E) lag schon über dem mit Letten (Lehm) durchsetzten Untergrund. An der nordwestlichen Seite des Fußbodens stellte man im Untergrund verkohlte Holzreste fest, die vermutlich vom Fundamentbalken des Blockbaus stammen dürften.

Alle beschriebenen Bodenherrichtungen gehören zu einem einzigen Objekte, dessen Umfang, Richtung und Größe in allen Phasen praktisch unverändert blieben. Auch einige Feuerstellen überdauern die einzelnen Adaptationen. Sollen wir nun die Zeitspanne zwischen den einzelnen Phasen des Objekts 653 bestimmen, müssen wir vor allem dem Keramikgut der Zwischenschichten eingehende Aufmerksamkeit widmen. Eine verhältnismäßig entwickelte Keramik (P 1772/67) traf man in dem Abfall beim westlichen Profil im Quadrat K/10 und 11 an. Auch als man die unteren Sandestriche des Objekts aushob, gewann man verhältnismäßig reife dünnwandige Keramik aus fein geschlammtem, gut gebranntem Ton (P 1807/67, P 1718/67, P 1447/67). Es fehlen aber auch komplette Sätze vom Keramiktypus 1 (P 1585/67) in der Fundausbeute dieser Schichten nicht. Unter den Fußbodenherrichtungen des Objekts 653 fand man einen kleinen gegossenen Bronzebeschlag (594-392/67, der den einzigen sicherer datierbaren Gegenstand im ganzen Objekt darstellt. Im Karpatenbecken erscheinen solche Beschläge frühestens in der zweiten Hälfte des 6. Jhs. im Horizont der ältesten Reitergräber. Demselben Zeitabschnitt gehören z. B. die Funde aus Grab B von Cikó,⁶ an, in denen ein ähnlicher Beschlag, wie der von Mikulčice, mit einer silbernen Gürtelgarnitur und einer gegossenen Schnalle vom Mittelmeertypus vergesellschaftet war. Da sich diese Beschläge aber sehr lange Zeit gehalten haben, sind sie für Datierungszwecke nicht gerade vorteilhaft.

Aus diesem Guide ist es uns auch nicht möglich, den Zeitraum, in dem alle Estriche des Objekts 653 entstanden sind, eindeutig zu bestimmen.

So konnte jeder Estrich ebensogut das Werk einer Generation gewesen sein, wie das Ergebnis der alljährlichen Frühjahrsinstandsetzung der Behausung, indem man beim „Gründlichputzen“ den Fußboden mit neuem Sand bestreute. Das Scherbenmaterial in der oberen und unteren Bodenherichtung ist aber doch einigermaßen verschieden, so daß wir in diesem Falle mit einem gewissen zeitlichen Unterschied wohl zu Recht rechnen dürfen. Auf dem Untergrund unter dem Objekt in der Tiefe von 110 cm entdeckte man eine bedeutsame Kollektion grauer, gut gebrannter Tonware vom Keramiktypus 2 (P 186/67) von sehr altertümlichem Gepräge. Bei der Säuberung des Quadrats nach der Winterszeit fand man unter den Fußbödenherichtungen des Objekts einen gegossenen schraubenförmigen Bronzebeschlag. Sofern dieser nicht aus der eingestürzten Profilwand stammt, sind alle Estriche und somit auch das ganze Objekt 663 jüngeren Datums.

Objekt 653a.

So bezeichneten wir die längliche Grube, die sich an der südlichen Ecke des Objekts 653 in Quadrat J/10-11 zeigte. Die Grubensohle liegt im nordwestlichen Teile etwa 150 cm, im südlichen Teile rund 180 cm unter der Oberfläche. (Siehe das Profil!) Auch diese Grube enthielt, ähnlich wie der Abfall in der Nähe von Objekt 653 Ziegelbruchstücke (P 1344/67). Außer der Schicht E sanken in diese Grube nicht nur die Sandestriche von Objekt 653, sondern auch die zu diesem Objekte gehörigen Abfallhaufen ein, so daß bei der Ausgrabung in der Tiefe von 90–120 cm, also im Niveau der einbrechenden vorgerichteten Sandfußböden von Objekt 653 eine ebensolche Keramik zutage kam, wie wir sie bei dem oben behandelten Objekte beschrieben haben. Einige Scherben der Kollektion (P 1351/67) gehören sogar zu jenen Stücken, die man in Abfall des Objekts 653 fand, wie z. B. das Bruchstück, das uns an die Tonware des bajuwarischen Kreises gemahnte (594-757/67). Auch zwei von den drei Knochen, die ich oben erwähnte, fand man in der dunklen Auffüllung der Grube in einer Tiefe von 80 cm (594-377/67, 594-378/67). In der eingesunkenen Sandschicht auf der Lehmbank im nördlichen Teile der Grube traf man einen doppelkonischen Spinnwirtel an, den drei geritzte Zickzacklinien zierten. Einen sehr wichtigen Fundkomplex lieferte die Grubensohle. In der grauen lehmigen Schicht knapp über dem Untergrund unter allen eingebrochenen Sand- und Lehm Böden fand sich äußerst bemerkenswerte Keramik (P 1578/67, P 1678/67, P 1696/67, P 1721/67, P 1802/67).

Einige der Keramikkollektionen (P 1721/67, P 1802/67, vornehmlich aber P 1578/67) enthielten ausschließlich Tonware, die wir in Mikulčice als Keramiktypus 2 herausstellten. Vom Keramiktypus 1 unterscheidet sich Typus 2 hauptsächlich durch den besseren Brand, die feinere Tonmasse und seine tiefschwarze Farbe. Als Verzierung trägt dieser Keramiktypus häufig Bündel gleichlaufender Rillen. Eine interessante Gruppe dieser Keramik bilden Gefäße mit verbreiterem, leistenförmigem Rand (P 1578/67), die auch in unserem Objekte vertreten ist. Tonware vom Typus 2 und insbesondere Gefäße mit leistenförmigem Rand, die einigermaßen an die Krausengefäße erinnern, treten am häufigsten in den nach stratigraphischen Befunden ältesten Komplexen auf.

Diese bemerkenswerte Keramik wird in Objekt 653a auch von Metallfunden begleitet. In der Tiefe von 120 cm entdeckte man eine eiserne Pfeilspitze von rhombischem Querschnitt (594-461/67). Etwa 15 cm über dem Untergrund, in derselben dunkelgrauen Lehmschicht unter den eingesunkenen Sandböden in der Tiefe von 130 cm unter der Oberfläche traf man das Bruchstück einer bronzenen Riemenzunge (594-382/67) an. Es handelt sich um den unteren Teil einer einseitigen Riemenzunge, die das Motiv der Blattranke mit kreisrunden Blättern trägt. Solche Riemenzungen erscheinen auch im Horizont der kleinen Bronzebeschläge mit stilisierten Pflanzenornamenten auf geputztem Grund, wie sie uns z. B. aus Grab 239 vom Fundorts Pilismarót-Basaharc bekannt geworden sind. Sie konnten sich demnach sehr lange halten.⁷

Obwohl die erwähnte graue Schicht stratigraphisch sehr alt ist, ist sie keineswegs die älteste in der Siedlung, wie wir im weiteren darlegen werden. Die beide Objekte 653 und 653a bilden in funktioneller Hinsicht eine Einheit. Objekt 653a war eine Abfallgrube beim Fußboden von Haus 653. Daß beide Objekte zeitgleich sind, bestätigen die übereinstimmenden Funde, Scherben, die zu gleichen Gefäßen gehören oder Bruchstücke von Gegenständen aus anderem Werkstoff, die bald in der Grube, bald auf dem Fußboden der Hütte angetroffen wurden.

Objekt 624.

Objekt 653 und 653a entfernt. Schon bei der Untersuchung der Quadrate I/11 und 12 im Jahre 1965 entdeckte man einen kleineren Teil des Sandfußbodens, den eine etwa 20 cm starke Lehmschicht bedeckte. In diesem Fußbodenzipfel trat man damals eine Gruppe verglühter Steine und Asche an, sichtlich Reste einer Feuerstelle. Den größeren Teil des Objekts legte man in der vergangenen Grabungssaison in den Quadraten J/11 und 12 frei. In der Tiefe von etwa 45 cm stieß man auf eine lehmige, stellenweise mit weißen Klumpen durchsetzte Schicht. Ein Tierknochenhaufen, augenscheinlich Abfall, bedeckte an der nördlichen Seite den Lehm. Nachdem man diesen abgeräumt hatte zeigte sich ein aus gelbem Sand hergerichteter Fußboden. Der Sandbelag war unmittelbar auf dem Untergrund zwanzig Zentimeter hoch aufgeschichtet. Im gelben Sand hoben sich deutlich dunkle, bis 15 cm breite Streifen am südwestlichen und nordöstlichen und teilweise auch am nordwestlichen

Rande ab. Allem Anschein nach handelt es sich abermals um Fundamentbalkenreste der in Blockbau aufgeführten Hütte. Diese auf uns gekommenen Fundamentbalken ermöglichten die Rekonstruktion der Größe des Blockhauses — $330 \times 360 - 380$. Der hergerichtete Sandboden nimmt aber eine größere Fläche ein und reicht an der nordöstlichen Wand rund einen halben Meter, an der südwestlichen bis einen Meter über die Fundamente des Blockhauses hinaus. Im Inneren des Blockhauses war der Sand von weißlicher Farbe, außerhalb desselben war er gelb. Wie üblich bei Häusern von diesem Typus, zeigten sich im Sand dunkle kreisrunde Flächen von etwa 20 cm Durchmesser, im gewachsenen Boden konnten aber keine Pfostenspuren ermittelt werden.

Von den Funden, die Objekt 624 lieferte, sind namentlich die Spinnwirtel beachtenswert, insbesondere ein verzierter (594-241/67).

Objekt 657 und 657a.

Nördlich in der Richtung gegen Objekt 624 hin, durch eine kaum einen Meter breite Gasse von dem Fußboden des Objekts 653 getrennt, hob sich vom umliegenden Erdreich im Quadrat K/11 der Fußboden von Objekt 657 ab. Noch bevor er zutage kam, legte man in der Tiefe von 40 cm bei der östlichen Profilwand eine Anhäufung kleiner zerfallender Steine frei, vermutlich den Rest einer Feuerstelle. Westlich von diesem Fund deckte man im dunklen Erdreich die Ecke eines Sandstrichs ab, der am Übergang von Quadrat K/11 zu K/12 durch einen Aschenstreifen begrenzt war. Eine ähnliche Begrenzung des Sandbodens zeigte sich im nordwestlichen Teile des Quadrats K/11. Die bebaute Fläche des Objekts 657 betrug ungefähr 4×6 m und beim nordwestlichen Rande fand sich eine von einem Steinkranz umgebene Feuerstelle. Unter den Resten der Feuerstelle traf man mehrere Aschenschichten an. Bei fortschreitender Ausgrabung stieß man in der Tiefe von 70 bis 80 cm auf einen zweiten, gut erhaltenen Fußboden aus gelbem Sand. Dieser war nahezu von quadratischer Gestalt und nahm eine Fläche von $4 \times 4,20$ m ein. An der nordwestlichen Estrichgrenze stellte man drei parallele schmale dunkle Streifen fest, augenscheinlich Spuren vergangener Balken. Direkt am Sand lag eine braune Lehmewurfschicht und harte weiße Asche.

Im lehmigen Untergrund des Objekts 657 hoben sich unter dem Sandboden drei dunkle Streifen ab — die Reste der Fundamentbalken des Blockbaus. Während die Nord-, Süd- und Ostwand des Baus durch die Balkenspuren belegt sind, fehlt an der westlichen Seite des Hauses ein Beweis für die Existenz der Wand und es ist nicht ausgeschlossen, daß die Hütte gegen Westen offenstand. Die zu dieser Phase gehörige, von einem Sandsteinkranz umgebene Feuerstelle legte man in der nordöstlichen Ecke des Objekts frei. Die dunklen Streifen und die Feuerstelle waren vollkommen von dem oben beschriebenen jüngeren Sandstrich verdeckt.

Die Grube (Objekt 657a) an der Nordseite des Fußbodens hängt augenscheinlich mit der ältesten Phase des Objekts 657 zusammen. Sie ist mit tiefschwarzem Erdreich, das reichlich Holzkohle enthält, aufgefüllt. Die Grubenauffüllung reichte bis zu den Resten des jüngeren Sandfußbodens. Dieser Horizont begegnet noch mehrmals im Burgwallareal. Auch beim Wallschnitt kam eine solche „Brandschicht“ zutage. Wir wollen nun den Versuch unternehmen, diese erste gewaltsame Unterbrechung des Lebens auf dem Burgwall, von der wir Kunde haben, zu datieren.

Die angeführte Schicht enthielt, gleich dem entsprechenden Horizont an den anderen Stellen im Burgwallbereich, sehr ausdrucksvolles Fundgut (P 1805/67). Unsere Hauptaufmerksamkeit gilt, was die Keramikfunde betrifft, vor allem Scherben mit leistenförmigen Randbildungen. Ein Bruchstück mit leistenförmig verbreitertem Rand stammt, wie üblich, von einem sehr hart gebrannten Gefäß aus fein geschlammtem Ton. Wie die zarten dichten Drehrillen an der Oberfläche verraten, handelt es sich gewiß um Drehscheibenware. Der Scherben ist von grauer bis schwarzgrauer Farbe, zeigt eine geglättete Oberfläche und einen scharfen Bruch. Auch die übrigen Bruchstücke zeichnen ein sehr einheitliches Gepräge aus; sie gehören allesamt zum Keramiktypus, den wir bei unserer Klassifizierung des Mikulčicer Materials als Typus 2 herausstellten. Alle Scherben sind von dunkler Farbe und stammen von gut gebrannter Ware aus fein geschlammtem Ton. Die Oberfläche ist zum Großteil mit einer Verzierung bedeckt, die entweder aus vielfachen tiefen Wellenlinien besteht oder aus Bündeln gleichlaufender Rillen. Die Randprofilierung ist einfach. Überraschend und wichtig ist die Tatsache, daß im beschriebenen Fundkomplex Scherben vom Typus 1 der Mikulčicer Keramik nicht vertreten sind. Dafür bilden sie den Inhalt der Keramikkollektion (P 1730/67), die man in demselben Objekt 657 aus dem oberen Sandfußboden, bzw. von der mit einem Steinkranz umgebenen Feuerstelle, die wir im vorausgehenden vorgeführt haben, gewonnen hatte.

Neben der Keramik lieferte Objekt 657 mehrere weitere Funde. Zu den beachtenswertesten gehört der Randscherben eines dünnwandigen Glasgefäßes (594-345/67) aus blauem, leicht opalisierendem Material. Man fand dieses Bruchstück am Rande des Sandstrichs in einer Tiefe von 60 cm unter der Oberfläche. Aus dem Sandgemenge des Objekts in der Tiefe von 70 cm hob man einen doppelkonischen Spinnwirtel (594-235/67). Einen weiteren fand man auf der Sohle der Grube 657a in der Tiefe von 135 cm (594-249/67). Dieser Spinnwirtel ist graufarbig, aus gut gebranntem Ton gefertigt und paßt durch seine Herstellungsweise genau in den Rahmen des Keramiktypus 2, dem die in der Grube angetroffene Tonware angehört. An Knochengegenständen sind vor allem die verzierte Nadelbüchse (594-122/67), die man zwischen den Objekten des Gäßchens fand, zu nennen und eine zweite (594-137/67), die man unter den Steinen der Feuerstelle fand sowie eine größere Anzahl von Pflriemen (594-61/67, 594-66/67, 594-67/67, 594-68/67).

Objekt 654 und 654a.

Die Objekte 654 und 659 in den Quadraten J und K/13 und 14 bildeten zunächst eine einzige, im großen und ganzen zusammenhängende Lehmschicht. Erst nachdem man diese entfernt hatte, hoben sich die beiden Fußböden von ihrer Umgebung deutlicher ab. Unter dem Lehm war eine schwächere dunkle Schicht und unter dieser Abrisse und Teile des Sandfußbodens. Unter ihnen nochmals eine schwache Schicht vermischten Lehms und unmittelbar über dem gewachsenen Boden in der Tiefe von 90 cm dann die verglühte Schicht des Brandhorizonts. Das Objekt 654 im Quadrat J/13 erschien nach der Abräumung der dunklen Schicht in der Tiefe von 45 cm unter der heutigen Oberfläche. Am auffallendsten war der Abfall, der die nordöstliche Seite des Objekts säumte. Etwas Abfall fand sich auch beim östlichen Profil des Quadrats. Im südlichen Teile des Objekts, im Grenzbereich der Quadrate J/13 und J/14, störte den Fußboden des Objekts 654 eine Grube von ovaler Gestalt. Die beiden Feuerstellen der ersten Phase sind jünger. Die Feuerstelle, die zu dem Estrich gehört, entdeckte man unter einem Haufen Tierknochen in der nördlichen Ecke des Objekts. Auf uns kam eine große Gruppe verglühter Steine vom eingestürzten Herd. Die Platte harter Asche inmitten ist von großen, vertikal gerichteten Steinen umstellt. Mit dem Objekt hängt vermutlich die Grube an der nördlichen Seite zusammen, die mit der oben bereits erwähnten Brandschicht tiefschwarzer Erde mit reichlich Holzkohle aufgefüllt ist.

In diesem stratigraphisch ältesten Horizont dominiert abermals der schon beschriebene Keramiktypus 2. Die in der Brandschicht über dem Untergrund in Quadrat J/13 (Tiefe 90 cm) angetroffene Keramikkollektion bilden wiederum Scherben gut gebrannter, dunkelfarbiger Tonware, die feine Wellenlinien als Verzierung trägt und für die eine einfache Randprofilierung bezeichnend ist. Das gleiche Keramikgut lieferte auch die tiefschwarze, holzkohlenhaltige Auffüllung der Grube, die etwa 100 cm südlich der Feuerstelle des Objekts 654 (P 1756/67) eingetieft war und die mit Holzkohle reich durchmischte Füllerde der Grube an der nördlichen Seite des Objekts (P 1761/67). Hier finden wir ausschließlich Keramiktypus 2 vertreten. Demgegenüber war der keramische Inhalt der Grube (Objekt 654a), die die südliche Ecke des Hauses störte, stark vermischt. Neben altertümlichen Formen erscheint hier eine sehr junge Drehscheibenware (P 1717/67) mit scharf profiliertem Rand (Typus 3), die wir frühestens an die Wende des 9. und 10. Jhs. setzen.

Der Horizont knapp über der Brandschicht (P 1676/67) enthielt gleichfalls vorwiegend Keramik vom Typus 2. Man konnte mehrmals Gefäßteile aus dieser Kollektion mit Scherben aus der grauen lehmigen Schicht und der schwarzen holzkohlenhaltigen zusammenkleben, die man zwischen den Objekten 654 und 624 in der Tiefe von 65–85 cm unter der Oberfläche in den Quadraten J/12-13 (P 1628/67) angetroffen hatte.

Die Keramikfunde unmittelbar vom Fußboden des Objekts 654 gehören durchweg dem Typus 1 an (P 614/67). Typus 1 dominiert auch stark im Keramikgut, das der Abfallhaufen lieferte, allerdings hier begegnet auch Typus 2 einige Male (P 604/67, P 224/67). In dieser Kollektion fand sich auch das Bruchstück eines grauen Gefäßes aus fein geschlämmtm Ton. An Funden aus anderem Werkstoff wären die Knochenpfriemen (594-47/67, 594-65/67, 594-69/67, 594-77/67, 594-98/67, 594-360/67, 594-361/67) zu nennen, die verschiedenen Phasen des Objekts 654 entstammen, jedoch zu Datierungszwecken wenig geeignet sind. Dasselbe gilt für den unverzierten doppelkonischen Spinnwirtel, den man in der stratigraphisch ältesten Schicht auf der Sohle der Grube 654a entdeckte (594-239/67).

Die Eisengegenstände, die in der Fundausbeute erscheinen, haben obenfalls für eine genauere Datierung keine größere Bedeutung. Die beiden eisernen Pfeilspitzen, die man in Grube 654 fand, entstammen der oberen Schicht, die zum Horizont des Lehmfußbodens gehört (594-462/67, 594-460/67).

Unter der oberen Feuerstelle des Objekts 654 lag eine blaue, vierfach gegliederte Glasperle. Beachtenswert sind sicher die Scherben dreier verschiedener Glesgefäße, von denen zwei in der Tiefe von 40 cm unter dem Gestein nördlich des Objekts, also im Horizont des Lehmfußbodens entdeckt wurden. Der eine Scherben aus durchsichtigem, sehr schwach opalisierendem Glas, das eine Menge kleiner Luftblasen enthält, ist von hellgrüner Farbe mit einem Stich ins Gelbliche, der andere — ein Bodenfragment — zeigt überall, auch an den Bruchstellen, reichlich Patina und ist von einem satten Grün. An der Grenze zwischen der lehmigen und dunklen Erdschicht in der Auffüllung der Grube 654a entdeckte man in der Tiefe von 140 cm das Bruchstück eines Glaspokals von hellgrüner Farbe (594-337/67). Einen ähnlichen Pokal enthielt das Grab in der Dreischiffbasilika; hier lag der Glaspokal mit Sporen und einem Kugelknopf aus Bronze zusammen. Auch dieser Fund bezeugt den jüngeren Charakter der Grube — Objekt 654a, gleich dem hier auftretenden Keramiktypus 3, den wir schon früher erwähnten. Überdies fand man kleine Bronzefragmente, die zeitlich nicht eingeordnet werden konnten (594-408/67, 594-417/67, 594-432/67, 594-433/67).

Objekt 659.

In der Tiefe von 45 cm im Grenzbereich der Quadrate K/13-14 zeigte sich ein lehmig-toniger Fußboden von brauner Farbe. Von ihm hob sich ein dunklerer grauer Streifen ab, in dessen Nähe die Steine der Feuerstelle zutage traten. Die fortschreitenden Ausgrabungen offenbarten, daß nord-

westlich vom dunklen Streifen einzelne Schichten des Fußbodens von Objekt 659 in die große Grube 659a eingesunken waren. Die Fußbodenfläche südöstlich von diesem Streifen blieb lehmig bis zu einer Tiefe von 65 cm. Am Rande der Grube befand sich die Feuerstelle des Objekts 659, die eine linsenförmige Fläche harter Asche, umstellt mit steil aufragenden Steinen, bildete. Daß Grube und Fußboden zeitgleich waren, bestätigt die Tatsache, daß ein Teil der Feuerstelle in die Grube stürzte, wobei sich Steine an der Grubenwand verfangen. Wie groß die Fläche war, die der Fußboden einnahm, können wir nicht mit Sicherheit sagen, die Ausmaße können nur schätzungsweise angegeben werden. Vermutlich betrug die bebaute Fläche des Objekts etwa 4×4 m.

Dieses Objekt lieferte eine Menge Funde. In der Lehmbo denherrichtung der jüngsten Phase des Objekts fand man einen Spinnwirtel (594-218/67), der aus den älteren Siedlungsschichten stammen könnte. Seine Oberfläche zieren eigenartige unregelmäßige Kerben. An Knochengegenständen konnten wiederum vorwiegend Pfrieme-Flechtnadeln geborgen werden. Sie waren zumeist aus Knochen von Schaf oder Ziege gefertigt. Im Lehmfußboden des Objekts 659 fand man vier (594-55/67, 594-73/67, 594-74/67, 594-75/67). Zwischen den kleinen Steinen um die Feuerstelle am Fußboden des Objekts lag ein Knochenschlittschuh (594-118/67). In der Tiefe von 55 cm im Quadrat K/13 entdeckte man bei der Feuerstelle dieses jüngeren Lehmfußbodens einen Bodenscherben eines kleinen, aus freier Hand geformten Gefäßes (594-324/67). Ähnliche Funde gibt es in der Siedlung von Mikulčice verhältnismäßig häufig und wir reihen sie in die Gruppe der ungebrannten, aus freier Hand geformten Gegenstände ein, zu denen auch die bekannten Votivtierfiguren aus Objekt 400 in der Nähe des Fürstenpalasts gehören. Bei dieser zum Lehmfußboden gehörigen Feuerstelle fand man ein rundes Stückchen Blech (594-419/67), vielleicht eine Münze, jedenfalls aber schon bis zu völliger Unkenntlichkeit abgegriffen. Daß der Lehmestrich des Objekts 659 einem verhältnismäßig späten Zeitabschnitt angehört, beweist das Gepräge der Scherben, die hier zutage traten. Es finden sich unter ihnen auch Randbruchstücke von Gefäßen des Keramiktypus 3 (P 1594/67).

Unter dem Lehmestrich des Objekts 659 traf man in der Tiefe von 70–75 cm einen Sandfußboden von 350×350 cm Flächenausmaß an. Seine Umrißkanten waren ziemlich unregelmäßig. Inmitten des Fußbodensmacht die verglühte Fläche darauf aufmerksam, daß sich hier die Feuerstelle befunden haben mußte; sie liegt ungefähr einen Meter südlicher als die von Steinen umgebene Feuerstelle der oberen „Lehmphase“ des Objekts. Der dunkle Streifen der längs der südlichen Seite könnte der Rest eines Fundamentsbalken sein. Bei der östlichen Profilwand sinkt der Sandfußboden in eine flache Grube ein. In der Nähe des verglühten Platzes, dessen man sich in dem Objekt mit Sandestrich als offene Feuerstelle bedient hatte — demnach in der älteren Phase des Objekts 659 — fand man einen halbkugelförmigen Beschlag aus vergoldetem Kupferblech (594-389/67). Halbkugelige Beschläge von diesem Typus erscheinen auch in der ersten Hälfte des 9. Jhs., wie die Funde aus Grab 100 bei der II. Kirche in der Fürstenburg⁹ zeigen. In der Feuerstelle, die zu dem unteren Fußboden, dem Sandestrich, gehört fanden sich ausschließlich Keramikscherben vom Typus 2 (P 1659/67). Im Sandfußboden, der stratigraphisch ältesten Boden herrichtung des Objekts 659 fand man in der Tiefe von 70 cm eine Knochenscheibe mit drei konzentrischen plastischen Kreisen. Ähnliche Knochengegenstände sind in der Mikulčicer Siedlung durchaus üblich, sie tragen verschiedene geritzte Verzierungen und dienten vermutlich als Spielwürfel. Der bekannteste Spielwürfel von Mikulčice trägt eine doppelseitige figürliche Verzierung (Bogenschütze, Tierkampf).¹⁰ Beim Rand des unteren Sandestrichs des Objekts 659 in der grauen lehmigen Schicht in der Tiefe von etwa 100 cm fand man einen Spinnwirtel (594-240/67), der für den ältesten Horizont der Siedlung von Mikulčice charakteristisch ist. Seine ganze Oberfläche ist mit dichten Zickzacklinien bedeckt. Das Objekt 659a ist eine tiefe Grube mit der Grubensohle 190 cm unter der Oberfläche. Die dunklen Schichten in der Füllerde der Grube enthielten eine Menge Tierknochen. In der lehmigtonigen Auffüllung der Grube (in dem Keramiktypus 3 entsprechenden Horizont) fand man in der Tiefe von 50 cm einen breiten Knochenring (Aufsatz) mit einer umlaufenden gravierten Zickzacklinie.

Grube 659a enthielt in ihrer dunklen holzkohlenhaltigen Schicht in der Tiefe von 100–190 cm Scherben von Typus 2 und 1 (P 1681/67, P 1778/67). Eine wichtige, stratigraphisch etwas jüngere Kollektion bilden die in der Tiefe von 140 cm, im Horizont unter den Sandschichten, angetroffenen Keramikbruchstücke (P 1767/67). Es handelt sich um einheitliches Scherbenmaterial vom Keramiktypus I, in einer bei diesem Typus ungewöhnlichen feineren Ausführung; die Tonware war dunkelfarbig und besser gebrannt, als wir es sonst bei den zu Keramiktypus I gehörigen Stücken zu sehen gewohnt sind.

Die dritte Fußbodengruppe nimmt einmal den südwestlichen Teil der Quadrate K und J/14 ein, zum anderen die Quadrate K, J/15, 16 und z. T. auch 17. Für die Lösung stratigraphischer Fragen ist insbesondere das vielschichtige Objekt Nr. 656 von Bedeutung, da es u. a. auch die Möglichkeit bietet, das Verhältnis der umliegenden Fußböden zueinander zu studieren. Zunächst möchte ich mich aber mit dem nordöstlichen Teile der angeführten Objektgruppe befassen, die die einander überlagernden Fußböden der Objekte 655 und 658 bilden.

Objekt 655.

Objekt 655 erschien in demselben Niveau, in dem der Großteil der Fußböden kenntlich wurde, also in der Tiefe von etwa 45 cm unter der Oberfläche. Die lehmig-tonige, stellenweise sandige Fläche nahm 550×350 –380 cm ein. Rundherum war eine dunkle Erdschicht, die an der Nord-

ostseite stärker mit Knochen und Gestein vermischt war. Nach der weiteren Abräumung in Quadrat K/15 kam längs der nordwestlichen Seite des Objekts ein dunkler lehmiger Fleck zutage, den flache Steine säumten, die jählings gegen die lehmige Fläche abfallen. Es ist dies der Rest des jüngsten Lehmfußbodens des Objekts, der in die Füllerde der älteren Grube (Objekt 655a) eingesunken war. Nachdem man weitere Reste dieses Lehmfußbodens beseitigt hatte, erschien unter ihm ein Fußboden aus gelbem Sand. In dem südöstlichen Teile des Fußbodens konnte man Spuren einer Feuerstelle feststellen, eigentlich nur einen Platz, auf den Feuer einwirkte, wie verglühte rötliche Flecken im Sand des Fußbodens zusammen mit grauer Asche bezeugen. Ich bin der Ansicht, daß in diesem, wie in ähnlichen Fällen mit einer besonderen Konstruktion der Feuerstelle zu rechnen ist, denn es hat nicht den Anschein, daß das Feuer unmittelbar auf dem Fußboden entfacht worden ist, sondern in einer gewissen Entfernung von diesem. Hierfür sprechen auch die Aschenreste, die offenbar aus einem Ofen gefegt worden waren, denn aus einer offenen Feuerstelle wäre das gar nicht möglich. Ich stelle mir das so vor, daß in jenen Objekten, in denen eine Steinkonstruktion um die Feuerstelle fehlt und verglühte Stellen am Fußboden angetroffen wurden, das Feuer in einem Dreifuß oder in einer ähnlichen Vorrichtung über dem Niveau des Fußbodens brannte. Da am Fußboden nur sehr selten eine einzige verglühte Stelle beobachtet werden konnte und zumeist immer gleich mehrere nebeneinander ins Auge fallen, scheint der Gedanke, es habe sich um tragbare Öfen gehandelt, tatsächlich berechtigt.

Nachdem man bei fortschreitender Ausgrabung den Sandfußboden des Objekts 655 entfernt hatte, zeigte sich eine dunkle, stark holzkohlenhaltige Zwischenschicht, die eine schwache Fußbodenerichtung aus Lehm überlagerte. Dies war der letzte (älteste) Estrich des Objekts und unter ihm lagerten ausgedehnte und verhältnismäßig mächtige Schichten harter Asche von grauer Farbe. Im Quadrat J/15 konnte Asche nicht festgestellt werden, hier überdeckten die Reste des Fußbodens von Objekt 655 den Fußboden von Objekt 658.

Die Grube 655a (Quadrat K/15) schnitt die untersten aschigen Schichten und war noch tief in den Untergrund eingesenkt. Sie ist von rechteckiger Form, hat gerundete Ecken und nimmt eine Fläche von 250 × 100 cm ein. Sie ist 170 cm unter die Oberfläche eingetieft. In der Auffüllung konnte man mehrere Schichten unterscheiden. Die obere graue Schicht kommt der Ackerkrume gleich, die lehmige Schicht unter ihr entspricht dem jüngsten Estrich des Objekts 655, dann folgen Sandreste und endlich die abgeböschte Seite des ältesten Sandfußbodens des Objekts, mit dem die Grube zeitgleich ist. Wir konnten nun schon zum vierten Male auf der so kleinen Fläche unserer Grabung die Beobachtung machen, daß man an der nordwestlichen Seite des Objekts eine längliche Abfallgrube angelegt hatte. Wir fanden so situierte Gruben bei den Objekten 657, 654, 659 und nun 655. Bedenken wir die so auffallend übereinstimmende Konstruktion, so dürfen wir die Gleichzeitigkeit der angeführten Objekte annehmen; hierfür spricht auch das Material, denn es handelt sich in allen Fällen um Fußbodenherrichtungen der älteren Phase.

Zur Datierung des Objekts 655 liegen uns eine Reihe wichtiger Funde vor. Wir wollen die vier Knochenpfrieme, die man unmittelbar vom Fußboden des Objekts 655 (594-23/67, 594-91/67, 594-92/67, 594-296/67) hob, außer Acht lassen, da sie uns die Zeitstellung des Objekts kaum erhellen können. Weitgehend interessanter ist in dieser Hinsicht die Keramik. Die jüngste Kollektion, in der sich sogar einige Scherben des Typus 3 (2. Hälfte des 9. Jhs.) finden (P 219/67), gewann man aus der dunklen lehmigen Schicht und aus dem Abfall nördlich des Objekts 655. Dieser Abfall gehört stratigraphisch zum jüngsten Lehmestrich des Objekts. Die ältere Kollektion stammt direkt vom Fußboden desselben Objekts und enthält neben der üblichen Keramik vom Typus 1 (P 310/67, P 642/67) auch mehrere Exemplare vom Typus 2. Der obere Sandfußboden des Objekts 655 ist durch einen prächtigen Fund (knapp unter dem Lehmfußboden) datiert. Im Quadrat K/15 fand man am Rande des Fußbodens in der schwarzen lehmigen holzkohlenhaltigen Schicht in der Tiefe von 70 cm unter der Oberfläche eine doppelseitig gegossene Riemenzunge aus vergoldeter Bronze (594-380/67). Der verhältnismäßig breite Rand mit ziemlich schlecht erhaltener Ornamentierung säumt das niedrigere Zierfeld. Das Ornament besteht aus Halbpalmettenbündeln mit durchweg längs gegliederten Blättchen. Eine ähnliche Verzierung ist uns von der größeren Riemenzunge aus Blatnica¹¹ bekannt geworden, und findet sich am Zierband des Gefäßes Nr. 20 sowie auf dem Gefäße Nr. 14 des Schatzes von San Nicolaul Mare.¹² In Mähren tritt uns dieser Zierstil vor allem auf der Riemenzunge aus Grab 22 von Modrá¹³ entgegen, die auch durch ihre Ausmaße unserem Fund vollkommen entspricht. Alle angeführten Entsprechungen unterstützen unsere Datierung der beschriebenen Riemenzunge ungefähr in die Zeit um das Jahr 800.

Aus der Grube, Objekt 655a, gewann man, trotz der Verschiedenheit der einzelnen Horizonte, die im Profil deutlich kenntlich sind, verhältnismäßig einheitliche Keramik, die vorwiegend dem Typus 2 zugewiesen werden konnte (P 1061/67, P 1623/67, P 1722/67, P 1723/67, P 1740/67). Allein in den jüngeren Horizonten (P 1688/67, P 1645/67) erscheint auch Tonware vom Typus 1. Das übrige Fundgut war u. a. durch einen Bodenscherben eines kleinen Glasgefäßes vertreten, den man aus der lehmigen Füllerde der Grube hob. Er war stark mit Patina überzogen, von grünlicher Farbe und ein Teil des Bodens trägt ein kleines Relief, das unseren Bodenmarken gleicht.

Der ältesten Phase des Objekts 655 (der untere Sandestrich) gehört ein Bronzebeschlag (594-38/67) an. Man entdeckte ihn in einem schmalen Suchgraben in der lehmigen Schicht über dem Untergrund am Rande des Objekts in der Tiefe von 90 cm unter der Oberfläche. Es handelt sich ohne

Zweifel um einen Fehlguß, denn die eine Seite des Beschlags ist sehr dünn und verliert sich stellenweise völlig. Der schildförmige Beschlag ist an seiner Basis mit einem Scharnier versehen. Der untere Teil ist abgebrochen und fehlt. Auf dem Relief, das der Beschlag trägt, wird der Kampf eines Drachens mit einer Schlange dargestellt. Der pontische Stil kommt an der Darstellung der Tiere rein zum Ausdruck und wird vor allem durch die vollkommen statische Gestaltung der Figuren deutlich. An den Bereich des östlichen Mittelmeers gemahnt auch die Bearbeitung der Flügel. Die Schlange windet sich um den Körper des Drachens und ihr durch Ohren (!) angedeuteter Kopf scheint in das Drachenmaul verbissen. Einen Beschlag vongleicher Form fand man wenige Meter von hier in der in vergangenen Jahren untersuchten Fläche.¹⁴ Er entstammte derselben, stratigraphisch sehr alten Schicht, wie unser Fund. Ich kann an dieser Stelle nicht alle Datierungsaspekte darlegen, aber aufgrund einiger Gegenstücke im sassanidischen Kunstkreis, wage ich es, unsere beiden Beschläge in das 7. Jh. zu datieren,¹⁵ was der Zeitstellung des ältesten Sandfußbodens des Objekts 655 entspricht.

Objekt 658, 658a.

Auf die Reste des Sandfußbodens des Objekts 658 stieß man erst in der Tiefe von 70 cm. Beim Abbau legte man einen regelmäßigen und gut erhaltenen Fußboden aus festgestampftem reinem gelbem Sand frei, der unmittelbar unter einer grauen Lehmschicht lag. Die nordöstliche und teilweise auch die nordwestliche Fußbodenkante säumte ein bis 30 cm breiter Streifen grauer und blaßrosafarbiger Asche. Im Südwesten überlagert den Estrich des Objekts 658 ein Meter breiter Streifen des Fußbodens von Objekt 655. Reste einer Feuerstelle traf man nicht an, nur verglühte Stellen auf der Bodenfläche. Die östliche Ecke des Fußbodens war sichtlich durch einen jüngeren Eingriff zerstört worden. Der Fußboden liegt unmittelbar über dem Lehmuntergrund, die Brandschicht des benachbarten Quadrats reicht nur unter seine südliche Hälfte. Im Lehmuntergrund wurden Reihen von Pfostenlöchern von 3–4 cm Durchmesser sichtbar, die in regelmäßigen, sechzehn Zentimeter breiten Abständen sehr genau der Umrißlinie des Objekts folgen.

Nahezu inmitten des Fußbodens des Objekts 658 befindet sich eine rundliche Grube (Objekt 658a) von etwa 160 cm Durchmesser, die in den Untergrund eingetieft ist. Die Grubensohle liegt ungefähr 130 cm unter der Oberfläche. Der Sandfußboden endet am Grubenrand mit einer scharfen Kante, in der Auffüllung der Grube gab es keine Spur von Sandresten. Die Grube ist demnach augenscheinlich jüngeren Datums.

Dafür spricht im übrigen auch das Fundgut, das aus dieser Grube geborgen werden konnte. Im südwestlichen Teile, in der Tiefe von 70–140 cm fand sich eine Scherbenkollektion (P 1523/67), in der nahezu ausschließlich der Keramiktypus 1 vertreten war. In der Zwischenschicht dagegen, unter dem Fußboden des Objekts 655 und über dem Fußboden des Objekts 658 fand man in der Tiefe von 70 cm unter der Oberfläche, eine ältere, sehr ausdrucksvolle Keramik vom Typus 2 (P 424/67). Interessantes Keramikgut lieferte auch die Brandschicht über dem Untergrund (P 1698/67).

Von den übrigen Funden ist das Bruchstück einer Eisensichel (594-501/67) erwähnenswert, das man über dem Rand des Sandfußbodens des Objekts 658 in der Tiefe von 70 cm entdeckte. Zu Datierungszwecken besonders geeignet ist der Bronzebeschlag (594-383/67), den man aus der Brandschicht, aus 80 cm Tiefe knapp neben dem Sandfußboden im Quadrat J/15 hob.

Objekt 656, 656a.

In den Quadraten J/16 und K 16 zeigte sich in der Tiefe von 40 cm eine lehmig-tonige Schicht, die eine annähernd quadratische Fläche von 350 × 350 cm bildete. In ihrer Umgebung fanden sich im Quadrat K/16 zahlreiche Tierknochen und eine Steinstreifen säumte ihre südöstliche Seite. Unter dem Lehmfußboden war ein Sandfußboden, unter diesem, durch eine dunkle Zwischenschicht getrennt, ein zweifacher Lehmauftrag und unter der Brandschicht Spuren des Unterbaus. Die mit Steinen umgebene Feuerstelle befand sich auf einer Sandschicht in der östlichen Ecke des Objekts. 15 cm tiefer fand man die Reste einer älteren Feuerstelle mit ähnlicher Steinkonstruktion. In dieser blieben einige Stücke einseitig geglätteten Lehmewurfs erhalten, mit Holzabdrücken auf der anderen Seite.

Die ausgedehnte Bodenherrichtung des Objekts 656a hängt eng mit dem Objekt 656 zusammen und ist von diesem nur durch ein enges Gäßchen getrennt. Der verhältnismäßig gut erhaltene Sandfußboden im östlichen Teile der Quadrate J/16-17 reichte zum Teil auch in die südwestliche Ecke des Quadrats I/16, das in den Jahren 1964–1966 untersucht wurde. Die Situation dieses Objekts war anfangs reichlich unklar. In der Tiefe von 40 cm stellte man lehmig-tonige Herrichtungen fest. Nachdem diese abgeräumt worden waren, trat ein Sandfußboden zutage, den ein Aschenstreifen begrenzte. Der Sandfußboden, allerdings nicht vollkommen erhalten, nahm eine Fläche von 500 × 350 cm ein. Unter ihm, dieselbe Fläche wie der Fußboden einnehmend, befand sich eine schwarze holzkohlenhaltige Schicht. In der Tiefe von 70 cm in der südöstlichen Ecke des Quadrats J/16 zeigte sich ein gut erhaltener Fußboden aus gelbem Sand, der mit dem Objekt 656 bereits nichts mehr gemein hat. An der sich deutlich abhebenden nördlichen Seite fanden wir die Reste einer von einem Steinkranz umgebenen Feuerstelle. Die Feuerstelle besteht aus mehreren unterschiedlichen Schichten. Im Profil ist klar zu sehen, daß auch der Fußboden, der unmittelbar über dem lehmigen

Untergrund liegt, einige Male Herrichtungen erfuhr. Der Sand ist mit vielen weiteren Zwischenschichten durchsetzt. An der Umrißlinie des Fußbodens erschienen in Abständen von 23 cm Pfostenlöcher von 3,5–4,5 cm Durchmesser. Sie sind im Untergrund kenntlich, ihr Spitzen waren etwa 30–35 cm unter dem Niveau des Sandstrichs eingelassen.

Das Fundgut, das den mehrschichtigen Objekten 656 und 656a entstammt, ist sehr mannigfaltig, da es an die einzelnen Horizonte der Fußbodenherrichtungen gebunden ist, die sicherlich z. T. zeitlich weit auseinanderliegen.

Allein fünfzehn Pfrieme liegen von hier vor, die zumeist im Abfall oder vom Fußboden der oberen Phase gewonnen wurden. Ebenda hob man drei Wetzsteine, von denen zwei zum Schärfen der Knochenpfrieme dienten (594-256/67, 594-266/67). Die Spinnwirtel, die man hier antraf, waren zumeist unverziert (10 Stück) nur ein einziger, den man in einer Tiefe von 40 cm in der sandig lehmigen Schicht südwestlich vom Fußboden im Quadrat K/16 (594-168/67) fand, trug eine Verzierung. Im Abfall fand man auch bearbeitete Knochen (594-147/67, 594-366/67).

Aus dem vermischten Erdreich im Umkreis des Lehmfußbodens von Objekt 656 hob man aus der Tiefe von 60 cm (Quadrat K/16) eine Keramikkollektion, in der vorwiegend Tonware vom Typus 1 (P 671/67) vertreten war, wengleich auch ältere Formen nicht fehlen. Vom Sandstrich unter dem Lehmfußboden stammt jedoch ausschließlich Keramikgut vom Typus 2 (P 1059/67, P 774/67, P 966/67). Von gleichem Gepräge war die Keramik, die aus dem doppelten Lehmauftrag zutage kam (P 1768/67). Unter der vermischten Lehmaufschüttung im Niveau der Aschenschicht (Tiefe 75 cm) in Fundgemeinschaft mit Keramik vom Typus 2 entdeckte man eine Knochenbüchse (594-141/67). Daß solche Gegenstände, die häufig im Karpatenbecken in Gräbern mit gegossenen Bronzezierarten zusammenlagen, in Mikulčice hergestellt wurden, belegen zahlreiche Beispiele von Halbfertigware und fertige Erzeugnisse.¹⁶ Unter dem Sandstrich des Objekts 656a auf dem durchstzten Lehmauftrag in der schwarzen kohligen Schicht in Quadrat K/16 in der Tiefe von 75 cm entdeckte man eine Bronzenadel (594-399/67) von altertümlicher Form.

In der schwarzen holzkohlenhaltigen Schicht unter dem Sandboden des Objekts 656a fand man ebenfalls sehr bemerkenswerte Keramik (P 1096/67), die man größtenteils dem Typus 2 zuweisen konnte. Desgleichen lieferte auch die schwarze, kohlige Schicht zwischen den Lehmaufträgen und dem Sandfußboden des Objekts 656 durchweg Keramik vom Typus 2 (P 967/67). Im Quadrat J/16 in der Tiefe von 95 cm am Grund der kohligen Schicht über der Lehmaufschüttung entdeckte man einen gegossenen Bronzeanhänger mit Perlstab als Verzierung, zu dem uns zahlreiche Gegenstücke aus den Gräbern des Karpatenbeckens bekannt geworden sind.¹⁷

Unter den Lehmaufschüttungen, hart über dem Untergrund im Quadrat K/16 in der Tiefe von 115 cm gab es eine verhältnismäßig reichhaltige Keramikkollektion (P 1804/67). Es dominieren Gefäße von dunkler Farbe und einfacher Profilierung. In derselben Schicht begegneten Bleigußstücke, die beweisen, daß dieses Metall schon zu Beginn der Besiedlung des Burgwalls (594-369/67) bearbeitet wurde. Ebendiesem Horizont entstammt eine hellgrüne zylinderförmige Glasperle mit weißer Rippe (594-311/67).

Die letzte zu besprechende Gruppe von Objekten liegt schon nahe der Befestigungsanlagen, verhältnismäßig weit vom Zentrum der Siedlung entfernt. Hierher gehören die Objekte 662 und 660 im Quadrat K-J/18. Zwischen ihnen und Objekt 656 klafft eine nahezu vier Meter breite Lücke.

Objekt 662.

Im südöstlichen Teile des Quadrats K/18 wurde der größere Teil Fußbodenherrichtung aus Lehmgemisch sichtbar. In der Ecke des Quadrats zeigte sich eine verglühte Stelle. Unter dem Lehmfußboden lag eine Sandschicht und in ihrer Mitte gab es abermals eine verglühte Fläche von größerem Ausmaß, als die oben erwähnte, und ohne scharfe Umrißlinie. In dem aschigen Abfall fand man auch Steinreste. Unter dem 35 cm mächtigen Sandfußboden lag eine schwache Schicht dunklen Lehms. Die jüngste (obere) Schicht — der Lehmfußboden mit einem Kranz von Abfallhaufen — lieferte überwiegend Keramik vom Typus 1, vereinzelt fanden sich aber auch Scherben der sehr jungen Keramik vom Typus 3 (P 757/67). Im Lehmfußboden traf man ausschließlich Scherben vom Typus 1 an (P 832/67). Im Abfall lag ein Paar Schlittschuhe beisammen (594-371/67, 594-372/67). Die gelbe Keramik (594-536/67), die hier begegnet, entspricht vollkommen der Tonware vom Typus Baadorf,¹⁸ wie auf den ersten Blick zu sehen ist. Unter dem Lehmfußboden, knapp über dem durchsetzten Sand lag zusammen mit Keramik vom Typus 1 und 2 (P 1003/67) in der dunklen lehmigen Schicht eine Bronzeschelle (594-387/67). Als man den Sandfußboden untersuchte, der nur noch Keramik vom Typus 2 (P 997/67) barg, stieß man auch auf ein Eisenmesser (594-483/67). Leider lieferte die Schicht unmittelbar über dem Untergrund unter allen Fußböden gar keine Keramikscherben. Als einziger Fund trat von hier ein unverzierter Spinnwirtel (594-245/67) zutage.

Objekt 660.

Im südöstlichen Teile des Quadrats J/18 in der Tiefe von 60 cm unter der Oberfläche stellte man eine Fußbodenecke aus Sand fest. Unter der dreißig Zentimetr mächtigen Sandschicht zeigte sich eine dunkle Schicht. Der Fußboden bot keine reiche Fundausbeute, Keramikfunde vom Typus 1 und 2 haben das Übergewicht. Eine Menge Keramikscherben vom Typus 1 unter dem Fußboden

des Objekts 660 (P 1062/67, P 815/67) belegen den jüngeren Charakter der Hütte. In dem Gäßchen zwischen den Objekten stieß man in der Tiefe von 45 cm auf eine Einsturzschiicht aus großen Steinen, Mörtel konnte nicht festgestellt werden. Nachdem man die Destruktionsschiicht entfernt hatte, zeigten sich an gleicher Stelle Knochenanhäufungen. In der Schicht unter der Destruktion begegnete Tonware von jüngeren Gepräge — Keramik vom Typus 3 (P 1278/67). Zwischen den Steinen fand man eine kleine Riemenzunge aus vergoldetem Blech (594-385/67) von der Art, wie sie uns aus verschiedenen Grabfunden vorliegt.¹⁹

III. Zusammenfassung

Im Talgefülle der March, etwa vier Kilometer von der heutigen Gemeinde Mikulčice entfernt, breitete sich auf der Fläche von rund 150 ha eine Siedlung mit mächtigen Befestigungsanlagen aus. Zur Zeit des Samo-Reiches und später, in der großmährischen Epoche, war diese „Stadt“ deren ursprünglichen Namen wir nicht kennen, ein Machtzentrum par excellence, dem in Mitteleuropa nichts zur Seite gestellt werden konnte.

In der slawischen Periode war zunächst die Flußdüne besiedelt, die kaum um zwei Meter die umliegenden Auenwiesen überhört. Nach Aussage der Funde begann die Besiedlung hier augenscheinlich in der zweiten Hälfte des 6. Jhs. Die Arme der March, die damals die Düne umflossen, boten ihr natürlichen Schutz. Gerade an dieser Stelle überquerte den vielarmigen breiten Strom ein wichtiger Handelsweg, den man später den böhmischen nannte, und der vom Karpatenbecken nach Böhmen und von hieraus weiter führte. An der Furt entstand zunächst eine offene Siedlung, die später, als man den Fluß überbrückt hatte, zum Markt wurde. Man errichtete Befestigungsanlagen und umwehrte den Platz, der dank seiner günstigen Lage und vielleicht auch seines natürlichen Reichtums wegen wuchs und wohlhabend wurde.

Gleichwohl die Arme der March der Flußdüne von nierenförmiger Gestalt natürlichen Schutz sicherten, umwehrte man schon früh, vermutlich noch im Verlauf des 7. Jhs. den Siedelplatz durch einen Holzwall, von dem der untere Teil der Eichenpalisade gut erhalten geblieben ist. Von der hölzernen Umwehrung sonst kam nur eine nicht allzu mächtige Brandschiicht auf us. Vielleicht noch vor dem Beginn des 9. Jhs. löste ein Steinwall die hölzerne Fortifikation ab. In der zweiten Hälfte oder zu Ende des 9. Jhs. wurde der westliche Teil der ursprünglichen Befestigungsanlage in südlicher Richtung erweitert und durch eine neue Steinmauer geschützt. Es entsteht die Fürstenburg, die mit ihren fünf Kirchenbauten und dem Fürstenpalast, den ausdrucksvollen Dominanten der Landschaft, eine zentrale Stellung im Rahmen des ganzen Siedlungskomplexes einnimmt.

Im 9. Jh. wurde die Siedlung von Mikulčice in wirtschaftlicher und ohne Zweifel auch in politischer Hinsicht zum Zentrum Großmährens. Die innere Gliederung dieser, in unseren Verhältnissen ganz ungewöhnlichen Siedlungsform, steht der inneren Organisation einiger Städte des Nahen und Mittleren Ostens ziemlich nahe. An den gleichen geographischen Bereich erinnern auch die Anfänge der Besiedlung — der Charakter eines Handelsplatzes ist unverkennbar — und natürlich eine Reihe von Funden, die den unmittelbaren Kontakt mit dem östlichen Mittelmeerraum belegen.

Im „Suburbium“ entstanden nach und nach Satelliten siedlungszellen — Gehöfte. Keines dieser Gehöfte wurde bislang vollkommen untersucht, so daß wir, was ihre innere Anordnung betrifft, nicht ganz klar sehen. Bei einigen finden sich zwar Anzeichen einer spezialisierten Produktion, Sicherheit in dieser Hinsicht können aber erst künftige Ausgrabungen bringen. Zu diesen Gehöftem gehörten entsschieden die unter Zahl VI—X untersuchten Eigenkirchen. Die befestigte Siedlung, die an der westlichen Seite an die Fürstenburg anschließt, gehört zu den fundreichsten Plätzen des ganzen Fundorts. Die Siedlung breitet sich im westlichen Teile der Flußdüne aus, auf dem sich im 7. und 8. Jh. die ursprüngliche Wehranlage erhob. Die Besiedlung dieses Bereichs war in der zweiten Hälfte des 9. Jhs. und später auch, nicht so intensiv, wie in dem östlichen Teile der Flußdüne, der in den Areal der Fürstenburg eingegliedert wurde. Dank diesem glücklichen Umstand blieb der westliche Teil der alten vorgroßmährischen Siedlung nahezu vollkommen vor jüngeren Eingriffen bewahrt und die Ausgrabungen hier bringen ungemein wertvolle Erkenntnisse. Schon die Form dieser Siedlung allein ist in unserer Umwelt etwas ganz Ungewöhnliches. Wie wir sahen, waren die Siedlungsobjekte zu Gassen geordnet, in denen die einzelnen Häuser dicht beieinander standen. Nach der Art der Funde zu schließen, dürfte es sich vermutlich um keine Produktions-sphäre gehandelt haben. Jedoch auch Hakensporen z. B. treten in dieser Siedlung seltener auf, als in anderen Teilen des Burgzentrums. Das führt zur Vermutung, daß die Siedlung vielleicht als Handelsplatz gedient haben könnte. Leider können wir nicht einmal diese Annahme beim heutigen Stand der Ausgrabungen durch Funde sicher belegen.

Nach Jahren intensiver Arbeit sind lediglich drei Prozent der ursprünglich besiedelten Fläche erforscht. Unsere Erkenntnisse werden von Jahr zu Jahr gründlicher und tiefer, das Bild der alten Besiedlung von Mikulčice tritt uns immer klarer vor Augen. Unter den europäischen Fundstellen, mit deren Hilfe man heute die Fragen der Geschichte des frühen Mittelalters zu lösen bemüht ist, nimmt Mikulčice mit seinen Grabungsergebnissen ganz ohne Zweifel einen sehr wichtigen Platz

ein. Die errungenen Erkenntnisse sind aber allzu abhängig vom derzeitigen Stand der Grabungen und es wird in den nächsten Jahre noch viel Arbeit vonnöten sein, um wenigstens einige der wichtigsten Probleme vollkommen aufzuhellen.

SLOVANSKÝ MOHYLNÍK U BUCHLOVIC

(okr. Uherské Hradiště)

ROBERT SNÁŠIL. Slovácké muzeum, Uherské Hradiště

(Tab. 70)

Počátkem roku 1967 upozornil J. Habán z Trnávky pracovníka archeologického oddělení Slováckého muzea v Uherském Hradišti na skupinu mohyl v Chříbech, které leží v katastru Buchlovic. Podle výpovědi J. Habáně se v místě lokality pracovalo před několika lety na úpravě lesního porostu. Tehdy si dělníci, mezi nimiž byl i jmenovaný, povšimli zvláštních útvarů, které pokládali za mohyly. Jednu z nich prý rozkopali a našli v ní několik železných předmětů. V hrobě pod mohylou byly prý ještě nalezeny lidské kosti a zbytky dřeva z rakve. Získaný materiál vlastní údajně nějaký občan ze Stupavy.

13. dubna 1967 byl na lokalitě proveden zjišťovací průzkum. Mohylník je umístěn na hřbetu ostrožny, pozvolna se svažující k jihovýchodu, která je ukončena menší rovnou plochou, porostlou téměř souvislým mladým dubovým porostem. Ostrožna prudce spadá ze tří stran do údolí mezi kopci Makovice a Proštípené (kóta 441,1), které spojuje dřevařskou pilu a lázně Smradavku. Mohylník leží na vrstevnici 340, v lesním oddělení d 4, jihozápadně od polohy „Žďáry“. Podle speciální mapy leží mohyly ve čtverci 41—67 v části A.

Mohyly, kterých bylo zjištěno osm, jsou rozloženy zhruba na ploše 30 × 15 m ve třech dosti pravidelných řadách, které jsou orientovány od jihu k severu. Vzájemná vzdálenost řad (od středů mohyl) se pohybuje kolem 5 m. Východní řadu tvoří dvě mohyly vzdálené od sebe 6 m. Severnější mohyla byla rozkopána tak, že na jejím původním místě zůstala okrouhlá kotlovitá jáma hluboká asi 50 cm. Hlína je odhozena stranou. Druhá, západnější řada, je tvořena třemi mohylami, mezi jejichž středy je vždy vzdálenost 6,5 m. Na střední mohyle je patrný zásah do násypu. Poslední, nejzápadněji umístěná řada, je rovněž tvořena třemi mohylami, přičemž vzdálenost jižní od střední je 10 m, střední od severní 8 m. Severní mohyla této řady je rozkopána, na jejím místě je nepravidelnější jáma hluboká 60—70 cm.

Všechny zachované mohyly mají kruhový půdorys. Průměr se pohybuje kolem 350 cm, nad okolní terén jsou vyvýšeny 40—50 cm. Pokud se dalo předběžně zjistit, jsou hlinité násypy mohyl zpevněny při povrchu kamenným pláštěm. Pískovcové kameny, veliké asi 25 × 25 cm, zpevňují i obvod mohylových násypů. V nejbližším okolí mohylníku nebyly zjištěny žádné jámy, které by mohly souviset s těžbou hlinitého materiálu pro násypy. V nejbližším okolí se nevyskytuje ani kamenité podloží, ze kterého by mohl být dobýván kámen pro zpevňování násypů. Nejbližší skalnatý útvar, Karlova skála, je vzdálen jihovýchodně od mohylníku asi 350 m, další, Skalka, 600—700 m.

O mohylníku byla již v odborné literatuře několikrát podána zpráva.¹ Protože podle některých údajů nebylo zcela jisté, zda již dříve objevený mohylník v katastru Buchlovic je totožný s mohylníkem při poloze „Žďáry“, bylo nutno tuto situaci ověřit. Rozpory jsou jednak v uváděném počtu mohyl, jednak v jejich velikostech. Na jednom místě je jich uvedeno osm,² na druhém sedm.³ Ve skutečnosti jde podle zjištěné situace v terénu o skupinu 8 mohyl. V téže práci uvádí autor rozměry mohyl — průměr až 800 cm, výška až 150 cm. Podle nově provedeného průzkumu se průměr mohyl pohybuje do 350 cm a výška do 40—50 cm.

Dvě mohyly byly prokopány r. 1940 V. Knorem a M. Šollem. Z hrobů byla získána hradištní nádobka a dvě náušnice. Bližší nálezkové okolnosti nejsou známy.⁴ V roce 1954 prokopal jednu z mohyl Bedřich Vyskočil z Buchlovic. Podle nálezkové zprávy zjistil B. Vyskočil v dubnu 1954 na ostrožně jižně od Holého kopce (kóta 543), že jedna mohyla je porušena a prokopal ji. Byla vysoká 60 cm, průměr dosahoval 350 cm. Násyp i hrobový zásyp byly šterkovité, promísené hlínou, slínem a kamenem různé velikosti, hodně ztvrdlé. V hloubce 50 cm našel dva střepy, jeden s vlnovkou a vrypy, druhý starobylého rázu. Tvar hrobové jámy, jejíž dno bylo v hloubce 185 cm, nebyl zjištěn. Na dně spočívaly zbytky dřevěné rakve a kostry, orientované jz—sv. V rakvi, dlouhé 200 cm, u hlavy široké 42 cm a u nohou 35 cm, byla z kostry jen lebka a dva články chodidel. Poblíž lebky a u nohou byly nalezeny zbytky železného kování a část hřebíku.⁵

Uvedené rozměry mohyly odpovídají situaci v terénu, nálezy odpovídají výpovědi svědka výkopu, J. Habáně. S velkou pravděpodobností se jedná o severní mohylu v západní řadě. V. Knor a M. Šolle prokopali severní mohylu ve východní řadě a druhou mohylu v prostřední řadě. Tedy i počet prokopaných mohyl naznačuje, že jde o totožnou lokalitu. Připojený situační plánek naleziště v ná-

lezové zprávě rovněž umožňuje ztotožnit dříve objevenou a publikovanou lokalitu s mohylníkem při poloze „Žďáry“. Tuto skutečnost potvrzuje i V. Hrubý, který v roce 1931 mohylník objevil.

B. Dostál zařazuje mohylník časově do středohradištní doby.⁶

P o z n á m k y :

¹ a) V. Hrubý, Osídlení uherskohradištského okresu v době hradištní. Sborník velehradský 12 1941, 57.

b) B. Dostál, Slovanský mohylník u Žlutavy, Sborník prací filosofické fakulty brněnské university VI 1957, řada E, 54.

c) B. Dostál, Slovanská pohřebiště ze střední doby hradištní na Moravě, Praha 1966, 122.

² B. Dostál, viz pozn. 1a.

³ B. Dostál, viz pozn. 1c.

⁴ V. Hrubý, l. c.; podle svědectví V. Hrubého se nálezné zprávy ztratily.

⁵ Viz pozn. 1b—c, nálezná zpráva vypracovaná Č. Staňou na podkladě zprávy B. Vyskočila je uložena v archivu AÚ ČSAV Brno, č. j. 1488.

⁶ B. Dostál, viz pozn. 1c.

EIN SLAWISCHES HÜGELGRÄBERFELD BEI BUCHLOVICE (Bez. Uherské Hradiště)

In der Gemarkung der Gemeinde Buchlovce (Bez. Uherské Hradiště) im Waldteil d 4 auf der Schichtlinie 340 am Ende des Ausläufers zwischen den Bergen Makovice und Proštípána kartierte man die Anlage eines Hügelgräberfeldes, das schon im Jahre 1931 entdeckt worden war (Siehe Anm. 1a—c). Acht Hügelgräber liegen in drei ziemlich regelmäßigen Reihen in Süd—Nord-Orientierung auf einer Fläche von 30 × 15 m. Der Abstand zwischen den einzelnen Reihen beträgt annähernd 5 m. Die östliche Reihe wird von zwei, etwa 6 m voneinander entfernten Hügelgräbern gebildet. Die drei Hügelgräber der mittleren Reihe sind 6,5 m voneinander entfernt und die drei Hügelgräber der westlichen Reihe, wenn man in der Richtung von Süden nach Norden schreitet, 10 und 8 m. Die Hügel haben einen kreisrunden Grundriß von 350 cm Durchmesser und überhöhen das umliegende Land um rund 40—50 cm. Die Erdaufschüttung ist durch einen Steinmantel gefestigt. Zwei Hügelgräber grub man im Jahre 1940 aus, ein drittes im Jahre 1954. An Fundgut gewann man ein burgwallzeitliches Gefäß, zwei Ohringe, zwei Scherben, Bruchstücke des eisernen Sargbeschlags und einen Teil der Nägel. Zeitlich wurde das Hügelgräberfeld der mittleren Burgwallzeit zugewiesen.

VELKOMORAVSKÝ HROB ZE STARÉHO MĚSTA (okr. Uherské Hradiště)

ROBERT SNÁŠIL, Slovákcké muzeum, Uherské Hradiště

(Tab. 71)

Ve Starém Městě u Uherského Hradiště byl v poloze „Nad haltýři“ porušen při úpravě terénu pro stavbu drůbežárny slovanský hrob. Stavěniště se rozkládá ve vzdálenosti asi 300 m západně od silnice Staré Město—Huštěnovice. Při polní cestě, která odbočuje ke stavěništi ze státní silnice, byly postaveny dvě budovy. Spojnice jihozápadního rohu vzdálenější, druhé stavby a středu hrobové jámy probíhá ve směru v—z v délce 20,3 m.

Na základě upozornění se dostavil 31. 8. 1967 na místo nálezu pracovník archeologického oddělení Slovákckého muzea v Uherském Hradišti, který provedl záchranný výzkum. Hrob byl původně zahlouben do šterkopísčitého podloží, které bylo překryto asi 30 cm vrstvou ornice. Ornice i část podloží byly sníženy buldozerem tak, že z hrobové jámy se dochovalo pouze dno se stěnami zachovalými do nepatrné výšky. Jeho délka byla 160 cm, šířka 65 cm. Původně mohlo být dno zahloubeno od dnešního povrchu asi 150 cm. Zbytek hrobové jámy byl obdélný, měl zaoblené rohy. Výplň, pokud se zachovala, byla totožná s okolním podložním šterkopískem, měla pouze nepatrně tmavší odstín. Zda bylo dno hrobu nějakým způsobem upraveno, nebylo průzkumem zjištěno. Hrobová jáma byla orientována jv—ssz.

Na dně ležela část lidské kostry. Chyběla lebka, kosti horní části kostry až po pánevní kost byly zpřeházené. Podle výpovědi dělníků byl hrob den před záchranným výzkumem amatérsky zkoumán. (Později byl osteologický materiál doplněn i chybějící lebkou.) Kostra ležela v natažené poloze nznak, paže byly uloženy podél těla, nohy byly rovněž nataženy vedle sebe. Kostra byla shodně orientovaná s hrobovou jámou, lebka původně ležela na jv straně, prý na týlu, obličejem k ssz. Podle antropologického posudku tu byla pochována žena, stará 18—20 let.¹

V zásypu, který byl v místě lebky a části porušeného hrudníku po provedení amatérského zásahu nahrnut zpět na dno hrobové jámy, byla nalezena jedna celá a zlomek druhé bronzové náušnice

podunajského typu. Mezi femury ležel shodně s osou dlouhých kostí železný nůž v dřevěné pochvě, rozpadlý na několik zlomků. U levého kolenního kloubu po vnější straně byla nalezena jedna celá nádoba a větší část nádoby ode dna. Nádoby se o sebe navzájem opíraly.

Popis nálezů:

1. Bronzová kroužkovitá náušnice podunajského typu, zhotovená z drátu kulatého průřezu. Je svinuta tak, že se konce téměř dotýkají. Jeden konec je ovinut jednostranně klenutým prstencem ze silnějšího drátu. Stejný prstenec je umístěn symetricky na protilehlé straně náušnice. Povrch je pokryt puchýřkovitou patinou. Průměr — $1,9 \times 1,6$ cm (inv. č. 40 038, tab. 71:2).
2. Zlomek oblouku bronzové kroužkovité náušnice podunajského typu, zhotovené z drátu kulatého průřezu. Povrch je pokryt puchýřkovitou patinou. Zachovalý průměr — 1,6 cm (inv. č. 40 039, tab. 71:1).
3. Železný štíhlý nůž se zbytky dřevěné pochvy. Hřbet nože je rovný, ostří je se hřbetem po celé délce souběžné, u hrotu se zvedá. Řap obdélníkového průřezu je zachován jen zčásti, od hřbetu je odsazen, na ostří navazuje. Nůž je rozlámán na pět částí. Průřez je trojúhelníkovitý. Délka — 16 cm, šířka — 1,1 cm, síla hřbetu — 0,4 cm, délka řapu — 1,7 cm (inv. č. 40 037, tab. 71:3).
4. Dvojkónický štíhlý hrnek s přehnutým římsovým, válcovitě seříznutým okrajem. Na vnitřní straně je patrný náznak žlábků. Vnější část okraje při hrdélku je zesílena nepatrnou lištičkou. Poměrně ostrý lom, který je umístěn těsně pod polovinou výšky nádoby, je zdoben jemnou nepravidelnou trojnásobnou obvodovou vlnovkou. Podobná je umístěna v polovině horní části nádoby mezi lomem a okrajem. Dno je kruhové, se stopami podsýpky. Vnější část byla více než od poloviny výšky spolu s okrajem obtáčena, jak nasvědčují zřetelné rýhy. Dolní část nádoby není již tak dokonale modelována. Vnitřek nádoby byl vyhlazován ne příliš pečlivě, podle širokých rýh patrně plochým nástrojem. Pouze vnitřek okraje a hrdla byl rovněž obtáčen. Materiál je hlinitý, hodně ostřený jemným pískem a promíchaný malým procentem slídy, tvrdě vypálený. Barva vnější strany je šedohnědá až tmavohnědá, vnitřní je světlejší. Výška — 13,7 cm, průměr okraje — 8,4 cm, průměr dna — 7,9 cm, průměr maximální výdutí — $10,7/7,7$ cm, síla střepe — 0,4 cm (inv. č. 40 035, tab. 71:5).
5. Spodní část nádoby, pravděpodobně miskovitěho tvaru, s kruhovitým rovným dnem se stopami podsýpky. Zachovalé stěny nádob jsou poměrně hodně rozevřeny a ve dvou místech procházejí největším průměrem výdutí. V těchto místech byla nádoba zdobena jednoduchou širší obvodovou rýhou, nad kterou probíhala jednoduchá pravidelná hustá vlnovka, zhotovená stejným nástrojem jako rýha. Nad vlnovkou se začíná výduť opět zatahovat dovnitř nádoby. Nádoba byla vyrobena na ručním hrncířském kruhu; svědčí o tom jemné rýžky na vnitřní straně, kde je zároveň umístěna dvojnásobná až trojnásobná obvodová rýha. Materiál je více písčitéjší než hlinitý, dobře vypálený. Barva vnější strany je šedočervená, vnitřek je světle šedý, lom je černý a tmavošedý. Zachovalá výška — 8,2 cm, průměr dna — 7,5 cm, průměr maximální výdutí — $13,2/6,9$ cm, síla střepe — 0,6 cm (inv. č. 40 036, tab. 71:4).

Podle tvaru lze náušnici i zlomek druhé (inv. č. 40 038-39) zařadit podle V. Hrubého do skupiny kroužkovitých náušnic typu 1b, který rámcově datuje do 9.–10. stol.² Podobně do 9. a 10. stol. datuje tyto náušnice i B. Dostál, který je řadí rovněž do skupiny kroužkovitých náušnic, do typu I, varianty 1b. Jejich výskyt zjistil na 29 středohradištních moravských pohřebištích.³

Železný nůž s dřevěnou pochvou (inv. č. 40 037) co do velikosti lze v porovnání s noži, nalezenými na pohřebišti ve Starém Městě — Na valách, přiřadit k nejméně zastoupené skupině, jejíž délka se pohybuje mezi 15–20 cm. Jako datovací pomůcku nelze nože použít. Nejen Na valách, ale i na ostatních staroměstských pohřebištích se vyskytují nože v 9. i v 1. pol. 10. století.⁴ Z doby středohradištní byly nalezeny nože ze 156 pohřebišť a ojedinelých hrobů na 100 pohřebištích asi v počtu 950.⁵

Protože náušnice podunajského typu neposkytují oporu pro přesnější datování nálezů, bude nezbytné opřít se o rozbor hrobové keramiky, byť i tato neposkytuje takové předpoklady jako některé typické kovové předměty. Při vyhodnocení obou nádob je nutné vycházet z rozboru keramiky, nalezené v hrobech ve Starém Městě Na valách, protože jde v rámci slovanského osídlení Starého Města o jednu lokalitu.⁶ Z 98 nádob nalezených v hrobech Na valách bylo pouze 9 nádob dvojkónického tvaru. V. Hrubý řadí dvojkónické nádoby k typologicky starší keramice. Nádoba (inv. č. 40 035) nese na části vnější i vnitřní strany jasné znaky obtáčení. Zbytek těla nádoby je více méně upravován pouze v ruce. Obvodové pásy vlnic. ne zcela pravidelné, nasvědčují, že byly ryty bez rotace. Tyto znaky by nasvědčovaly, že nádoba byla zhotovena na volně se otáčející podložní desce. Tomu odporuje způsob zhotovení okraje i jeho ostrá římsová profilace, která je příznačná pro výrobu na ručním hrncířském kruhu. V. Hrubý uvádí, že podložní deska byla ve Starém Městě užívána až do 9. stol., a počátek užívání ručního hrncířského kruhu klade na počátek 9. století. Ovšem znalost dokonalejšího pracovního postupu nevyklučuje užívání méně dokonalých technik. Na osmi staroměstských nádobách, vytáčených na kruhu, byly zjištěny na vnitřní straně okraje náznaky žlábků, které se výrazněji objevují na keramice mladohradištní a které sloužily pro usazení pokličky. Podobný žlábek je i na dvojkónické nádobě. Tento žlábek je možno považovat za znak části mladší velkomoravské keramiky. K typologicky nejmladší keramice řadí V. Hrubý keramiku zhotovenou na kruhu, pro kterou je příznačný římsový okraj, vyskytující se u nádob Na valách

až v 2. polovině 9. století. Dvojkónická nádoba byla pravděpodobně vyrobena nejspíše na ručním hrnčířském kruhu. Svědčí o tom stejnoměrná síla střepe, především však profilace okraje, kterou je možno považovat za pokročilou. Spolu s náznakem žlábků na vnitřní straně okraje vykazuje nádoba znaky, které ji dovolují typologicky zařadit do poslední třetiny 9. století přesto, že jiné znaky (způsob provedení vlnice, zpracování dolní části vnější strany a vnitřku nádoby ode dna k podhrdlí) by byly typičtější pro druhou třetinu 9. století. Část misky (inv. č. 40 036) je vyrobena na kruhu, výzdoba byla provedena při otáčení, vlnovka je zcela pravidelná. Šířka rýh se blíží hlubokým a širokým brázdám, známým z mladohradištních nádob. Barvou povrchu i silou střepe se více hlásí ke keramice sídlištní než hrobové. Typologicky lze část misky zařadit rovněž do 3. třetiny, resp. do poslední čtvrtiny 9. století, kam lze časově zařadit i hrobový celek.

Na staveništi nebyly v blízkosti hrobu před záchranným výzkumem ani po něm zjištěny žádné další objekty. Jedná se tedy o zcela ojedinělý hrob. Nejbližší velkomoravské osídlení bylo zjištěno „Nad haltýři“, v Osadě VI., kovolitecké kolónii, která vznikla počátkem 2. poloviny a rozrůstala se v průběhu 3. čtvrtiny 9. století.⁷ Zda má hrob k Osadě VI nějaký vztah, nelze prokázat. Osada je od něj vzdálena západním směrem asi 400 m. Podle charakteristiky vypracované V. Hrubým o sociálním rozvrstvení lidu staroměstské lokality patří hrob mezi průměrně vybavené. Podle nálezů by pohřbená patřila mezi svobodnou střední vrstvu s jistým majetkem.⁸

Nově objevený hrob „Nad haltýři“ je dosud nejsevernějším hrobem v areálu Starého Města.

P o z n á m k y :

¹ Antropologické vyhodnocení provedl ing. L. Novák.

² V. Hrubý, Staré Město, velkomoravské pohřebiště Na valách, Praha 1955, 223.

³ B. Dostál, Slovanská pohřebiště ze střední doby hradištní na Moravě, Praha 1966, 30–31, tab. na str. 34; analogická náušnice je vyobrazena na str. 32, obr. 7/3.

⁴ V. Hrubý, l. c., 108, 113.

⁵ B. Dostál, l. c., 10, 73.

⁶ V. Hrubý, l. c., 125–140.

⁷ V. Hrubý, Staré Město, velkomoravský Velehrad, Praha 1965, 84–88, 347, obr. 107 na str. 344.

⁸ V. Hrubý, viz pozn. 2, 326.

EIN GRAB AUS DER ZEIT DES GROSSMÄHRISCHEN REICHES AUS STARÉ MĚSTO (Bez. Uherské Hradiště)

In Staré Město (Bez. Uherské Hradiště) schnitt man bei Geländearbeiten auf Flur „Nad haltýři“ ein slawisches Skelettgrab, das in den Sand-Schotter-Untergrund eingetieft war. Die Grabgrube ist 160 cm lang und 65 cm breit. Auf der Sohle lag ein menschliches Skelett in gestreckter Rücklage mit dem Kopf nach Süd—Süd—Ost, mit den Füßen nach Nord—Nord—West. Es handelt sich um die Bestattung einer 18—20jährigen Frau. In der Füllerde in der Nähe des Kopfes fand man einen ganzen und einen zebrochenen kreisrunden Ohrring von donauländischem Typus (Inv. Nr. 40 038-39), zwischen den Schenkelbeinen ein 16 cm langes Eisenmesser mit den Resten einer Holzscheide (Inv. Nr. 40 037); an der Außenseite beim linken Knie stand ein doppelkonisches Gefäß mit leistenförmigem Rand, das als Verzierung zwei umlaufende dreifache Wellenlinien trägt (Höhe — 13,7 cm, Inv. Nr. 40 035). An dieses Gefäß angelehnt war der Bodenteil einer massiven Schüssel von Siedlungskeramikgepräge, den eine einfache umlaufende nahezu gefurchte Wellenlinie und eine Rille zierten (erhaltene Höhe — 8,2 cm Inv. Nr. 40 036). Aufgrund eines Vergleichs mit anderen Keramikfunden, die durch die sie begleitenden Metallfunde datiert werden konnten, sind diese Gefäße und somit such das Grab in das letzte Viertel des 9. Jhs. zu setzen. Das Grab, das man zu Gräbern mit mittlerer Grabausstattung rechnen kann, ist bislang das nördlichst gelegene im Areal der Stadt Staré Město.

VELKOMORAVSKÝ HROB ZE SUŠIC (okr. Uherské Hradiště)

ROBERT ŠNÁŠIL, Slovákcké muzeum, Uherské Hradiště
(Tab. 72)

Dne 3. ledna 1967 získalo Slovákcké muzeum v Uherském Hradišti od dr. J. Veselého z Jalubí část obsahu velkomoravského hrobu, který byl orbou porušen na blíže neurčené polní trati v jižní části katastru obce Sušice. Nálezce ani bližší nálezové okolnosti nejsou známy.

Hrob byl patrně uložen v písčitém podloží. Na zlomcích lebky i dalších nálezech byly přilepeny nebo korozi přichyceny hrudky písku. Protože hrob byl porušen orbou, nemohlo být dno hrobové jámy příliš zahlobbeno od úrovně povrchu. Rovněž je nejisté, zda hrob je ojedinělý, nebo tvoří-li součást pohřebiště. Z antropologického materiálu byly vyzdvíženy pouze malá část klenby lebeční, kost holenní a dva úlomky dlouhých kostí (inv. č. 40 001).

Z výbavy byla zachráněna železná sekera bradatice a železný nůž, rozpadlý na tři části.

Popis nálezů:

1. Železná sekera bradatice, na povrchu silně korodovaná. Poměrně štíhlý týl čtvercovitého průřezu je knoflíkovitě ukončen. Násadní kruhový otvor je posazen poněkud šikmo. Jsou v něm zachovány zbytky dřevěné násady. Po jeho stranách vybíhají kratší a širší trojúhelníkovité trny. Krček je štíhlý, rovný, čtvercového průřezu. Přechází v břit, který se v zadní části vějířovitě rozšiřuje, v přední sleduje přední hranu krčku. Částečně porušené ostří bylo původně zaoblené. Výška — 16 cm, šířka ostří — 5,7 cm, \varnothing násadního otvoru — 2,4 cm (inv. č. 39 999, tab. 72:1).
2. Železný masivní nůž, rozpadlý na tři části. Hřbet nože je nepatrně vyklenutý, ostří je rovné, směrem ke hrotu se zvedá. Řap chybí. Byl oboustranně odsazen více od ostří než od hřbetu. Průřez je trojúhelníkovitý. Povrch je silně korodovaný. Délka — 14 cm, šířka — 2,7 cm (inv. č. 40 000, tab. 72:2).

Nůž není dostatečnou datovací pomůckou. Je možné uvažovat pouze o jeho funkci. Podle rozměrů bychom mohli uvažovat o bojovém noži. Jeho původní délka přesahovala 15 cm. Nože dlouhé 15 a více centimetrů bývají hodnoceny jako nože válečné.¹ Nasvědčovala by tomu i jeho masivnost i přítomnost zbraně — sekyry v hrobě.

Podle základního třídění moravských slovanských seker patří sekera inv. č. 39 999 k I. typu, který J. Poulík rámcově zařazuje mezi léta 750—1000.² Na základě nálezů seker z pohřebiště Na valách ve Starém Městě člení V. Hrubý Poulíkuv I. typ na skupiny A—C. Podle tohoto třídění patří sušická sekera do skupiny C. Staroměstské sekery typu I C jsou datovány k polovině 9. století. Protože nemáme pro hrob dalších datovacích pomůcek, přidržujeme se tohoto časového zařazení přesto, že náleze pochází z jiné lokality. Můžeme připomenout, že pro střední Pomoraví není příznačný typ I C, ale typ I A — sekery s dlouhými ostny a úzkým týlem.³ Seker typu I C, s knoflíkovitě ukončeným týlem bylo na velkomoravských pohřebištích na Moravě nalezeno dosud 24 kusů. Tento počet tvoří 16,4 % všech seker z moravských pohřebišt.⁴

V katastru Sušic není hrob prvním slovanským nálezem. Již dříve byly ve čtyřech tratích zjištěny sídlištní vrstvy⁵ a v místní cihelně byl narušen ojedinělý kostrový hrob, ze kterého byla zachráněna náušnice⁶ podunajského typu, náležející do skupiny IV podle třídění V. Hrubého a do skupiny náušnic s dutými nezdobenými kuličkami, podle B. Dostála, který naznačuje, že je sem možné zařadit i náušnice s dolním obloukem zdobeným filigránem a bubínkem zdobeným drátěnými prstenci. Taková je i náušnice z hrobu z cihelny. Tyto náušnice je možno zařadit na počátek a do první poloviny 10. století.⁷

Nově objevený hrob ze Sušic tedy rozšiřuje počet nálezů z katastru této obce a dává tušit, že zdejší slovanské nálezy mohou být ještě rozmnoženy.

P o z n á m k y :

¹ B. Dostál, Slované pohřebiště ze střední doby hradištní na Moravě, Praha 1966, 74.

² J. Poulík, Staroslovanská Morava, Praha 1948, 33 ad.

³ V. Hrubý, Staré Město, velkomoravské pohřebiště Na valách, Praha 1955, 168—173, obr. 28/4 na str. 171.

⁴ B. Dostál, l. c., 70—71.

⁵ V. Hrubý, Osídlení uherskohradištského okresu v době hradištní, Sborník velehradský 12 1941, 62.

⁶ J. Nekvasil, Tři drobné nálezy z okolí Uh. Hradiště, Z dávných věků 2 1950, 218—219, tab. XXXIII č. 1.

⁷ V. Hrubý, Staré Město, velkomoravské pohřebiště Na valách, Praha 1955, 228.

B. Dostál, l. c., 33, obr. 7/23 na str. 32.

E I N G R A B A U S D E R Z E I T D E S G R O S S M Ä H R I S C H E N R E I C H E S A U S S U Š I C E

(B e z . U h e r s k é H r a d i š t ě)

Das „Slovácké muzeum“ in Uherské Hradiště erhielt als Geschenk einen Teil der Grabausstattung eines gestörten großmährischen Skelettgrabs, das beim Pflügen im südlichen Teile der Gemarkung Sušice (Bez. Uherské Hradiště) zutage kam. Das Grab war in den sandigen Untergrund eingetieft. Zwei Beigaben, eine eiserne Axt, eine mährische Breitaxt vom Typus I C (nach der Klassifizierung V. Hrubýs) — Höhe 16 cm — Inv. Nr. 39 999 — und ein massives Eisenmesser — Länge 14 cm — Inv. Nr. 40 000 — konnten gerettet werden. Die näheren Fundumstände sind nicht bekannt geworden. Das Grab, das man nach der Axt der Mitte des 9. Jhs. zusprechen darf, ist das zweite Einzelgrab in den Grenzen der Gemarkung, in der man schon früher slawische Siedlungsschichten entdeckte.

SLOVANSKÝ SÍDLIŠTNÍ OBJEKT NA MODRÉ U VELEHRADU (okr. Uherské Hradiště)

ROBERT SNÁŠIL, Slovákcké muzeum, Uherské Hradiště

Při hloubení jámy pro uložení vodní nádrže při stavbě besídky v trati „Díly u Božího syna“ na návrší pod křižovatkou cest Staré Město—Velehrad—Modrá, podle speciální mapy ve čtverci 75 až 43, část B, byl dělníky zachycen a částečně porušen objekt. Na podkladě hlášení ředitele školy v Modré, M. Pachla, dostavil se 23. 10. 1967 na místo nálezu pracovník archeologického oddělení Slovákckého muzea v Uherském Hradišti.

Zahloubený objekt je umístěn svým středem 1 m od severozápadního rohu besídky, na mírném svahu přivráceném k západu. Je zapuštěn do žluté sprašové hlíny, která se objevuje pod 30—35 cm silnou vrstvou ornice. Objekt se jevil v hloubce 35—40 cm pod ornici. Je kotlovitě zahlouben do spraše a jeho stěny i dno jsou vypáleny tak, že tvoří vrstvu silnou celkem 7 cm. Z toho 4—5 cm vnější vrstvy tvoří žárem černě zbarvená, tvrdě vypálená spraš, která přechází do červené, místy nahnědle vypálené měkčí spodní vrstvy, silné 2—3 cm. Po obvodu je jáma nejlépe zachována do největší výšky (35 cm pod ornici) z jižní a západní části, nejméně z části východní. Vnější průměr je 100 cm, vnitřní 80 cm. Hloubka jámy od nejvýše zachovaného okraje je 45 cm. Tmavý hlinitý zásyp, který byl vybrán M. Pachlem, neobsahoval prý žádné nálezy.

Podle tvaru i úpravy jámy se dá soudit, že sloužila jako zásobnice, nejde-li o zbytek pece, nejspíš v pozdní mladohradištní době, nebo v období těsně následujícím (do konce 13. stol.).

Jáma je umístěna asi 40 m severně od základů velkomoravského kostela.¹ Při revizním výzkumu v letech 1953—1954 byla u severní stěny apsidy nalezena skupina mladohradištních střepů, které lze datovat k přelomu 11. a 12. století. Podle hrobových nálezů se u kostela přestalo pohřbívat během 1. poloviny 10. století. Podle falsa listiny Přemysla Otakara I. z r. 1202, jejíž obsah je však věcně správný, koupil moravský markrabě Vladislav Jindřich od litomyšlských premonstrátů jakýsi statek, který se rozkládal na pozemcích veligradských a na němž stál kostel sv. Jana, již prázdný a pustý. V. Hrubý ztotožňuje velkomoravský kostel s kostelem uváděným v listině Přemysla Otakara I.² Pozůstatky statku se doposud nepodařilo archeologicky prokázat. Zda objevený objekt souvisí s časně středověkým osídlením, vztahujícím se ke statku, nelze za daných okolností a bez dalších datovaných sídlištních nálezů předpokládat.

Poznámky:

¹ V. Hrubý, V. Hochmanová, J. Pavelčík, Kostel a pohřebiště z doby velkomoravské na Modré u Velehradu, ČMMZ 40 1955, 42 n. J. Cibulka, Velkomoravský kostel v Modré u Velehradu, Praha 1958.

² V. Hrubý, Staré Město, velkomoravský Velehrad, Praha 1965, str. 94—97.

EIN SLAWISCHES SIEDLUNGSOBJEKT AUS MODRÁ BEI VELEHRAD (Bez. Uherské Hradiště)

Bei Geländearbeiten, die mit der Vorbereitung zum Bau eines Altans in der Gemarkung Modrá (Bez. Uherské Hradiště) zusammenhingen, stieß man auf der Ortsflur „Díly u Božího syna“ auf ein eingetieftes Siedlungsobjekt von kesselförmiger Gestalt. Wände und Boden des in den Löss eingetieften Objekts waren stark verglüht und die 4—5 cm dicke obere Schicht bestand aus hart gebranntem schwärzlichem Löß, der untere, 2—3 cm dicke Teil der Schicht war weicher und von rötlicher, stellenweise bräunlicher Farbe. Der äußere Durchmesser beträgt etwa 100 cm, der innere 80 cm. Die größte erhaltene Tiefe mißt 45 cm. Nach Form und Herrichtung dürfen wir annehmen, daß dieses Objekt als Vorratsgrube in der jüngeren Burgwallzeit oder in der darauffolgenden Periode (bis zum Ausgang des 13. Jhs.) gedient hatte. Die Füllerde lieferte keinerlei Funde. Die Grube liegt etwa 40 m nördlich von den Fundamenten einer großmährischen Kirche (siehe Anm. 1—2).

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM NA HRADIŠTI „LOUKA SV. PETRA“ U STRACHOTÍNA (okr. Břeclav)

BORIS NOVOTNÝ, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 73—83)

V souvislosti se stavebně geologickým průzkumem, prováděným za účelem výstavby vodního díla „Nové Mlýny“ v oblasti Pavlovských vrchů, provedl Archeologický ústav ČSAV, pobočka v Brně,

v červenci až září 1967 za vedení referentova orientační záchranný výzkum v areálu slovanského opevnění, rozkládajícího se na ploše 19,60 ha v poloze „Louka sv. Petra“ u Strachotína, okr. Břeclav. Sondážní práce byly ve zvlášť suchém období léta 1967 prováděny v severozápadní části hradiště, v terénu, spodní i svrchní vodou neustále zamokřovaném. Za účelem zjištění způsobu výstavby hrady jsme prokopali sondou o rozměrech 21,80 × 4 m poměrně dobře zachovalé těleso valu, které v nynější podobě dosahuje výše 210 cm.

Jádro valu s pohledu vertikálního průřezu tvořil kupovitý blok (5 × 1,70 m) z udusaného písku s menším obsahem humusu. Blok se rozšiřoval jak na vnější, tak na vnitřní stranu valu v nízké stupně o rozměrech 1 m × 40 cm. Hlinitopísčité jádro bylo v jednom výše položeném místě do červena vypáleno (jak bylo patrné zejména na kontrolním bloku, ponechaném uprostřed jádra valu). Mimo udusané jádro převládala v hradební destrukci naopak hlinitá složka nad písčitou. Jak z vnitřní, tak zejména z vnější strany jádra bylo k zpevnění tělesa valu použito až pětinasobného navrstvení velkých, převážně pískovcových kamenů, prokládaných hlinitopísčítými vrstvami. U konce vně vybíhajícího stupně středu valu byla hradba z vnější strany opatřena kamennou, více než 1 m mocnou plentou. Její materiál však byl — jak je patrné z pohledu na kolmý řez — druhotně vytrhán. Existenci vnější, na sucho kladené kamenné zdi, dokládají zachované zbytky její paty v původním uložení a další drobnější kameny, sledující obloukovitě jakýsi nízký předval, široký asi 2 m a vysoký nejvýše 60 cm. Ten byl udusán ze stejného, převážně písčitého materiálu jako jádro valu a tvořil vnější oporu spodní části kamenné plenty. Celé těleso valu nasedalo na tenkou podložní vrstvičku při výstavbě porušeného původního terénu se stopami vegetace v podobě drobných zlomků, podobajících se uhlíkům.

Západně, tj. na vnější straně od jádra valu, ležel v převážně humusovité vrstvě a hloubce 80 cm pod povrchem shluk drobných kamenů s přílepem malty. Při její výrobě bylo jako pojiva použito cihlové drti. Maltový kus svým složením představuje tzv. židovskou maltu, typické pojivo, jakého bylo používáno při stavbě kamenných budov v době velkomoravské. V našem případě bylo kamene s maltovým přílepem použito zjevně druhotně, tj. byl vyvednut z destrukce nějaké stavby a bylo ho použito při výstavbě valu. Do tělesa valu se rovněž druhotně dostaly zlomky keramiky s výzdobou vodorovných rýh, které připomínají keramiku z desátého století.

V dalším průběhu výzkumu došlo k otevření sondy na vnitřní straně valu. V návaznosti na průkop valem a v pravém úhlu k němu byla prozkoumána plocha o rozměrech zhruba 4,50 × 10 m. Odkryv ukázal mocnou kulturní vrstvu, zasahující až do hloubky 140 cm. V místě odkryvu ji lze v podstatě rozčlenit na tři horizonty. Svrchní horizont, zasahující do hloubky 30–40 cm od povrchu, tvořila souvislá vrstva drobnějšího kamene. Humusová vrstva nad destrukcí obsahovala množství zlomků keramiky. Z některých se podařilo sestavit celé nádoby. Tento horizont charakterizuje kupříkladu velký, v ústí široký hrnec, zdobený pásem šikmo řazených přesekávaných výtlaků a horizontálními rýhami. Dno je dovnitř vyduťté, s otiskem dřevěné podložky, a čepu osy kruhu. Menší soudkovitá nádoba má opět valcovitě zkosené ústí. Celkově náleží tento nejmladší horizont rámcově do sklonku 10. a počátku 11. století. Je to druhotně osídlení hradiště, které jsme zjistili výzkumem z roku 1960 na jiném místě, kde pokračovalo až do druhé poloviny 11. století. V prostředí přetavovacích pecí s podobnou keramikou tam ležel denár olomouckého knížete Otty I. Výše popisovaný svrchní horizont výzkumu z roku 1967 odkryl rovněž destrukci velkým žárem zničeného objektu. Tomu nasvědčuje do červena vypálená vrstva hlíny rozprostírající se zhruba na 6 m² a zasahující do hloubky 80 cm, s výskytem zlomků druhotně žárem deformované keramiky a s množstvím zvířecích kostí.

Zásadním novým přínosem pro řešení otázky doby vzniku hradiště je zjištění druhého staršího sídlištního horizontu, který určují nálezy z hloubky 40–80 (místy až 100) cm. Tento horizont tvořila v podstatě svážná destrukce z velkých kamenů z ruly, slepence a vápence. Druhý horizont charakterizuje keramika sklonku střední doby hradištní. Jsou to velké široké nádoby, zdobené převážně řadami vřetenábných vlnovek, které se střídají s nepravidelnými horizontálními rýhami. Typově různorodá keramika náleží v podstatě době průběhu 10. století a má v některých případech obdoby v nádobách, získaných výzkumem rozsáhlého blízkého pohřebiště v poloze „Na pískách“ u Dolních Věstonic. Pokročilejší tvary mají také analogie v objektech I, IV, VI, VII, odkrytých u dvojsapsidové rotundy v Mikulčicích. Do průběhu 10. století se rovněž hlásí kosočtvercové nebo deltoidní tvary deseti nalezených železných šipek. Mezi dalšími nálezy možno jmenovat bochánkovité přesleny, opracované kosti, jako šídla, tzv. brusle — (spíše výrobní nástroj). Mezi kameny ležel opět kus malty podobné struktury jako byla nalezena ve valu. Výskyt zlomků malty, která se svým složením hlásí do doby velkomoravské, je zřejmým svědectvím, že někde v blízkém okolí místa výskytu lze při pokračujícím výzkumu očekávat nález základů nebo trosků základů zděné stavby z 9. století, snad sakrálního určení, a v tom případě i eventuální výskyt kostelního hřbitova. V této souvislosti je pozoruhodné, že starý pomístní název zkoumaného opevnění byl „Auf Sant Petersburg“. Z toho je vyvozován závěr, že na hradišti nebo v jeho okolí stál kostel se starobylym zasvěcením sv. Petru, sahajícím snad až do velkomoravské doby.

I když první a druhý nálezový horizont svými zásahy silně poškodil nejspodnější kulturní vrstvu je pravděpodobné, že v hloubce 80 až 100, případně 120 cm bude možno při případném pokračujícím výzkumu ještě průkazněji doložit existenci předpokládaného třetího nejstaršího horizontu. Nasvědčují tomu nálezy keramických zlomků, nebo zčásti rekonstruovatelných nádob, hlásících se

svým materiálem, tvarem a výzdobou jednoduché vlnovky o velkých výkyvech do okruhu keramiky tzv. blučinského typu, tj. do vyspělého devátého století. Nejbližší její analogie lze opět spatřovat v některých typech nádob pocházejících z hrobů blízkého pohřebiště doby velkomoravské „Na pískách“. V jednom místě severovýchodního rohu odkryvu jsme v hloubce 100 cm našli zlomky lidské lebeční kalvy s částečně dochovanou trepanací.

Je pozoruhodné, že I. L. Červinka do zkoumaného rohu tělesem silnice narušené části hradiště u Strachotína lokalizoval centrum opevnění. Celková situace ohbí valu zničeného při výstavbě silnice ukazuje, že zde byl vchod do opevnění. Exponovanost místa dokládá také množství hrotů šipek. Budoucí výzkum by měl za úkol zjistit rozsah a účel zjištěné destrukce u valu. Neméně závažný byl nálezný základů kamenné stavby, snad trosky velkomoravského velmožského dvorce s kostelem, který by však nebyl opevněn dnes dochovanou hradbou. Výskyt druhotně použitého kamene s maltou a zlomků keramiky ve valu nasvědčuje tomu, že samo opevnění počalo být budováno po zániku zděné stavby, tj. někdy v průběhu 10. století. Způsob výstavby opevnění, zjištěný řezem z roku 1967 a jeho použité prvky mají v podstatě obdobu ve stavební technice úseku valu na Pohansku u Břeclavě, zkoumaného za budovu zámku-muzea. Odlišnost výstavby jiného zkoumaného úseku na Pohansku u Břeclavě má rovněž obdobu v jiném způsobu použité techniky, zjištěné při průkopu valu Svatopetrského hradiska (tzv. Petrovy louky) u Strachotína v roce 1948 J. Poulíkem. Pro obě hradiška je tedy charakteristické nedokončení projektu výstavby opevnění počáteční technikou, tj. patrně přerušení a její dokončení v pozdější době. Pro období dějin Moravy v 10. století, chudé na písemné zprávy, je však zejména pozoruhodné, že tu bylo i za změněných podmínek počato s výstavbou nížinného hradiště nedlouho po rozpadu Velké Moravy.

DIE RETTUNGSGRABUNG AUF DEM BURGWALL „LOUKA SV. PETRA“ BEI STRACHOTÍN (Bez. Břeclav)

Das Archäologische Institut der ČSAV, Zweigstelle Brünn, führte unter der Leitung des Verfassers weitere Sondagearbeiten im Bereiche des 19,6 ha umfassenden slawischen Burgwalls auf der Flur „Louka sv. Petra“ bei Strachotín pod Palavskými kopci durch. Der im nordwestlichen Teile nahe des Eingangs der Befestigungsanlage durchgeführte Wallschnitt brachte die Erkenntnis, daß die Konstruktion dieser Wallmauer der Bauweise der Fortifikation von Pohansko bei Břeclav gleich, die durch den Wallschnitt hinter dem Gebäude des als Museum dienenden Schlosses offenkundig wurde. Im Wallkörper unseres Forschungsobjekts entdeckten wir sekundär verwendete Steine mit Mörtel, der durch seine Zusammensetzung dem zu Steinbauten verwendeten Mauer-
mörtel der großmährischen Zeit entspricht. Es ist daher anzunehmen, daß sich irgendwo in der Nähe der Fundstelle die Einsturzschicht eines Kirchenbaus vielleicht, aus großmährischer Zeit befindet. Der Vergleich mit dem im Jahre 1948 durchgeführten Wallschnitt zeigte, daß wir es hier mit einer anderen Bauweise der Fortifikationsanlage zu tun haben; das spricht dafür, daß die im Verlaufe des 10. Jhs. begonnen Arbeiten an der Befestigungsanlage eine Zeitlang unterbrochen werden mußten und erst später fortgesetzt und beendet wurden. Ähnlich hätte auch der Aufbau der Wehranlagen von Pohansko bei Břeclav verlaufen können.

Der Suchgraben in nächster Nähe der Wallmauer des Burgwalls von Sv. Petr legte den oberen Horizont einer Destruktionsschicht aus kleinem Gestein und Keramik vom Beginn oder aus der ersten Hälfte des 11. Jhs. frei. Besonders wichtig ist die Entdeckung einer weitläufigen Einsturzschicht aus großen Steinen, die durch Gefäßfunde, Scherben und eiserne Pfeilspitzen aus dem 10. Jh. zeitlich eingeordneten werden konnte. Der älteste Horizont, der mit dem Bau der Befestigungsanlagen nicht in Zusammenhang gebracht werden kann, ist durch Funde von Keramik vom Blučina-typus aus dem 9. Jh. belegt. Zu den Keramikfunden aus dem 9. und 10. Jh. finden sich Entsprechungen in den Gräbern der unweit gelegenen großen slawischen Nekropole „Na pískách“ bei Dolní Věstonice. Bei der Untersuchung der unteren Schicht fanden wir unter anderem ein menschliches Schädelfragment mit einer Trepanationsöffnung.

FRAGMENT LIDSKÉ LEBKY Z HRADIŠTĚ „LOUKA SV. PETRA“ U STRACHOTÍNA (okr. Břeclav)

MILAN STLOUKAL, AŮ ČSAV Brno
LUBOŠ VYHNÁNEK, Radiologická klinika KU Praha

(Tab. 84:1)

Z lebky se zachovala pouze část klenby, levá polovina čelní šupiny, většina levé kosti temenní a část pravé temenní kosti a malý kousek kosti týlní; ze švů je zachována většina levé poloviny švu

věncového, celý šev šípový a špička švu lambdového v těsné blízkosti lambdy. Na vnitřní desce klenby již nejsou švy vůbec patrné, na vnější desce obliterace ještě tak daleko nepokročila, ale na všech zachovaných úsecích se střídají místa zcela srostlá s místy, kde je linie švů dosud jasně patrná. Stáří zemřelého můžeme podle tohoto stavu odhadnout asi na 40 až 50 let.

Lebeční kosti jsou středně robustní, není však zachována žádná z částí, které mohou sloužit za východisko při určování pohlaví zemřelého. Celý nalezený fragment je ohraničen starými lomy, místy jsou okraje silně korodovány, staré lomy také původně při nálezu celou zachovanou část dělily na pět menších zlomků. Zvláštní pozornosti si na fragmentu zaslouhují tři nálezy, dva nezhojené záseky a trepanační otvor.

Trepanační otvor je na pravé temenní kosti těsně za bregmatem. Byl pravděpodobně oválný, ale přesně to nelze zjistit, protože jeho přední okraj chybí. Svými okraji zasahuje do bregmatické části šípového švu a zřejmě zasahoval i do pravé poloviny švu věncového, osou je orientován od šípového švu šikmo doprava dopředu, jeho vnitřní šířka je 23 mm, vnější asi 50 mm, délku nelze změřit. Trepanace je zhojená, okraje jsou pokryty nově vytvořenou kompaktnou. Laterální okraj trepanačního otvoru je zaoblený, poměrně strmý a na jeho hraně lze rozeznat zbytky původní struktury diploë. Mediální okraj je naproti tomu velmi pozvolný a je na něm vytvořen produktivní lem, který ještě zdůrazňuje rozdíl sklonu obou okrajů. Na rentgenovém snímku je mezi oběma okraji výrazný rozdíl; na laterálním lze sledovat strukturu diploické kresby až ke kontuře otvoru, zatímco stín mediálního okraje je bez struktury. Ve stínu kostních úlomků nejsou na rtg. snímcích prokazatelné patologické změny, v sousedství trepanačního otvoru nelze zjistit zánětlivou periostální reakci, diploická kresba je normální. Na vnitřní desce jsou na celém obvodu trepanace jasně patrné jemné cévní žlábký, probíhající kolmo k okraji, a to zejména v laterální části.

Ve vzdálenosti 40 mm od lambdy je šípový šev přerušen příčnou, 55 mm dlouhou hranou, která má jasně charakter sečné rány. Oba okraje této rány jsou nápadně rovné, hladké, bez známek hojení. V zadní části je po celé délce rány odlámána vrchní vrstva vnější desky obou temenních kostí.

Ve středu zachované části čelní šupiny je plochý žlábkovitý defekt, vzniklý snesením vnější desky a povrchní vrstvy diploë. Žlábek je široký 20 mm, jeho délku nelze zjistit, protože mediální okraj je odlomen. Nelze zjistit nejmenší stopy kostní reakce. Žlábek vznikl zřejmě zepředu vedeným zásekem, o čemž svědčí jemné paralelní žlábkování jeho předního okraje, které má směr zepředu dozadu. Protější zadní okraj je naproti tomu jemně hrbolatý, zde tedy došlo k odlomení odseknuté části kosti.

Na fragmentu lebeční klenby dospělého člověka tedy nacházíme jednak v těsném sousedství bregmatu zhojený trepanační otvor bez známek patologického kostního procesu na rentgenovém snímku. Kromě toho jsou na lebce ještě dvě nezhojená sečná poranění, jedno hluboké perforující v zadní části temene a druhé mělké na čelní kosti, obě bez nejmenších známek vitální kostní reakce. Závažnější je ovšem nález trepanačního otvoru.

DER FRAGMENTÄRE MENSCHENSCHÄDEL AUS DEM BURGWALL „LOUKA SV. PETRA“ BEI STRACHOTÍN

(Bez. Břeclov)

An dem Bruchstück der Schädeldecke eines Menschen der annähernd im 40.—50. Lebensjahr starb, beobachteten wir einmal in nächster Nähe des Bregma eine verheilte Trepanationsöffnung, zum anderen zwei nicht verheilte Hiebwunden, eine am hinteren Teil des Scheitelbeins und eine am Stirnbein. Eine Geschlechtsbestimmung des Toten läßt sich aufgrund dieses Fragmentes nicht vornehmen. Der ganze Fund ist von alten Bruchstellen umgrenzt. Die Ränder der Trepanationsöffnung sind verheilt, nirgends zeigen sich auf den RTG-Aufnahmen Spuren eines pathologischen Prozesses. Beide Hiebwunden dagegen sind nicht verheilt, der Hieb, der die Pfeilnaht im hinteren Teil des Scheitelbeins traf, ist tief und perforierend, der zweite, der das Stirnbein verletzte, ist wenig tief, furchenartig und erreichte nur die Lamina externa und einen Teil der Diploë.

TECHNOLOGIE MALT Z VELKOMORAVSKÉHO HRADIŠTĚ VE STRACHOTÍNĚ (okr. Břeclov)

LADISLAV PÁGO, AÚ ČSAV Brno

Základními stavebními prvky zděných staveb jsou malta a omítka. Jejich technologie prošla od nejstarších dob určitým vývojem a zkušenosti získané generacemi projevíly se i v technologické

změně. Nejčastěji se používá malty vápenné, která je složena z hašeného vápna, písku a vody. Kvalita malty spočívá především na vlastnostech těchto složek i na poměru a způsobu jejich mísení.

Při zjišťování technologie malt a omítek je důležité znát poměr písku a vápna, který se určí stanovením kysličníku křemičitého (SiO_2) a nerozpustného zbytku a obsahu kysličníku vápenatého (CaO) a hořečnatého (MgO). Mimo běžné chemické analýzy je možno použít k přesnému stanovení složení malt některých moderních analytických metod, případně je doplnit mikroskopickým, petrografickým či rentgenovým rozborem.

K rozborům těchto malt bylo použito obdobné analytické metody jako při chemickém výzkumu velkomoravských malt a omítek z hradiště v Mikulčicích, okr. Hodonín.¹ V následujících tabulkách 1 a 2 jsou uvedeny popisy jednotlivých vzorků malt i nerozpustného zbytku a výsledky chemické analýzy.

Tabulka 1. VLASTNOSTI MALT

Číslo vzorku	Popis vzorku	Popis nerozpustného zbytku
1	Malta jemná, šedohnědá, kousky cihel, jemný písek, stopy hlíny	Jemný křemičitý písek, ojediněle i větší zrnka písku, stopy slídy
2	Malta jemná, světle šedá, kousky cihel a pískovce, stopy hlíny	Jemný, bílý křemičitý písek, ojediněle černá a růžová zrnka písku, stopy slídy
3	Malta jemná, světle šedá, kousky cihel, stopy hlíny	Jemný bílý křemičitý písek, ojediněle černá a růžová zrnka písku, stopy slídy
4	Malta hrubá, šedohnědá, kousky cihel a kamene, zbytky vápence a hlíny	Hrubší křemičitý písek, ojediněle černá zrnka písku, stopy slídy

Tabulka 2. VÝSLEDKY CHEMICKÉ ANALÝZY

Číslo vzorku	Druh materiálu	SiO_2	CaO	MgO	R_2O_3	Celkem	Poměr písku a vápna
		%					
1	malta ze sídliště	27,61	38,40	0,65	1,99	68,65	2:3
2	malta z valu	46,53	28,28	1,01	1,24	77,06	3:2
3	malta z valu	36,57	33,83	0,81	1,27	72,48	1:1
4	malta z valu	34,68	34,34	0,89	1,55	71,46	1:1

P o z n á m k a :

V tabulce 2, sloupec „Celkem“, obsahuje celkové složení vzorků mimo plynný kysličník uhličitý (CO_2), který při rozkladu vzorku kyselinou chlorovodíkovou (HCl) nebyl jímán. Přepočtem CaO na CaCO_3 vychází však hodnota kolem 100 %.

Z obou tabulek je patrné, že průměrné poměry mísení písku a vápna, i složení jednotlivých vzorků jsou typické pro velkomoravské malty. Poměr písku a vápna je u vzorků malty z valu 1:1, což možno charakterizovat jako směs poměrně bohatou obsahem vápníku. U malty ze sídliště byl pak zjištěn poměr těchto dvou složek 2:3. Jako výplně bylo v maltách použito většinou jemnějšího písku. Rovněž zde byly zjištěny zlomky cihel, připomínající tzv. židovskou maltu, vyskytující se u většiny velkomoravských stavebních objektů. Malé procento seskvioxidů dokazuje, že ke stavbě bylo použito kvalitních surovin značné čistoty. Také menší obsah MgO nasvědčuje použití čistého vápence k výrobě hašeného vápna. Chemické složení těchto malt i jejich mikroskopické rozbory se dokonale shodují s technologií stavebních prvků z velkomoravského hradiště v Mikulčicích.

Z dosud provedených chemických analýz vyplývá, že většina velkomoravských malt je ve srovnání se složením dnešních malt mnohem kvalitnější, právě pro vyšší obsah vápníku, který do určitého množství zvyšuje jejich pevnost a soudržnost. Pro upřesnění technologie bylo by vhodné provést ještě srovnání složení malt i z jiných velkomoravských lokalit. Zdá se však, že pro představu o velkomoravské technologii malt a omítek jsou dosud zjištěné poznatky dostačující.

P o z n á m k a :

¹ Ladislav Págo, Chemické složení velkomoravských malt, omítek a barevných fresek v Mikulčicích, okr. Hodonín, Přehled výzkumů 1964, str. 61–62, Brno 1965.

**ZUR TECHNOLOGIE DER MÖRTEL
DES GROSSMÄHRISCHEN BURGWALLS IN STRACHOTÍN
(Bez. Břeclav)**

Mörtel und Verputz sind grundlegende Bestandteile des Mauerwerks. Jede Periode ist durch eine ihr eigene Technologie dieser wichtigen Bauelemente gekennzeichnet. Am häufigsten verwendet man Kalkmörtel, besser Kalksandmörtel, ein Gemisch aus Sand, Kalk und Wasser. Vom Mischungsverhältnis der Bestandteile hängt die Qualität des Kalkmörtels ab.

Für die Ermittlung der Technologie der Mörtel ist es wichtig, das Verhältnis von Sand und Kalk zu kennen, das man durch die Bestimmung des Siliziumdioxids (SiO_2), der Menge der unlöslichen Reste, des Inhalts des Kalziumoxyds (CaO) und Magnesiumoxyds (MgO) feststellen kann. Um diese Angaben zu gewinnen, benützte man bei den Mörteln des großmährischen Burgwalls in Strachotín, Bez. Břeclav, dieselbe analytische Methode wie bei der Ermittlung der Technologie der großmährischen Mörtel und Verputze vom Burgwall in Mikulčice, Bez. Hodonín.

Durch die chemische und mikroskopische Analyse stellte man fest, daß die durchschnittlichen Mischungsverhältnisse von Sand und Kalk sowie die Gesamtzusammensetzung der einzelnen Proben von beiden Fundstellen einander sehr ähneln. Das Verhältnis von Sand und Kalk ist bei Wallproben 1:1, bei Siedlungsproben dagegen 2:3. Beide Typen können wir als kalkreiche Mörtel bezeichnen. Als Mörtelfüllung verwendete man zumeist feineren Sand, auch Ziegelbruchstücke konnten wiederholt festgestellt werden, was an den sog. Judenmörtel erinnert. Nach dem geringen Gehalt an Sesquioxiden (R_2O_3), dürfen wir verhältnismäßig qualitätvolle Rohstoffe von bedeutender Reinheit voraussetzen. Die kleinere Menge MgO in den Proben spricht dafür, daß zur Herstellung des Kalks reiner Kalkstein verwendet wurde.

Aus den bislang durchgeführten chemischen Analysen ergibt sich, daß der Großteil der großmährischen Mörtel im Vergleich mit den heutigen Mörtelzusammensetzungen weitgehend qualitätvoller war, gerade des größeren Kalziumgehalts wegen. Um die Technologie der großmährischen Mörtel genauer bestimmen zu können, wäre es vorteilhaft, die Zusammensetzung der Mörtel von anderen Fundstellen auch zu studieren und zu einem Vergleich heranzuziehen. Die bisher gewonnenen Erkenntnisse reichen jedoch aus, uns eine Vorstellung von der großmährischen Technologie der Mörtel und Verputze zu geben.

**HAUSTIERE UND WILD LEBENDE TIERE
AUF DEM BURGWALL POHANSKO
(Bez. Břeclav)**

(Thesen zur Kandidatsdissertation)

ZDENĚK KRATOCHVÍL, AŮ ČSAV BRNO

Der Burgwall Pohansko ist Gegenstand der archäologischen Forschung des Lehrstuhls für Vorgeschichte der philosophischen Fakultät der J. E. Purkyně-Universität zu Brünn. Leiter der Plangrabung ist Univ. Prof. Dr. F. Kalousek, der mit uneigennützig das angesammelte Knochenmaterial der Haustiere und wild lebenden Tiere zur Bearbeitung überließ. Dieses Material bearbeite ich im anatomischen Institut der Fakultät für Veterinärmedizin der landwirtschaftlichen Hochschule zu Brünn.

Der Hauptanteil des vorliegenden Knochenmaterials von Burgwall Pohansko konnte der großmährischen Zeit zugesprochen werden, wengleich hier eine slawische Besiedlung im Zeitraum vom 6. bis 11. Jh. sicher nachgewiesen ist. Das zur Zeit von dem Fundort angehäufte Tierknochenmaterial beträgt insgesamt 26.259 Stück, davon sind 7.009 Stück Knochenreste, also 26,7 %, nicht näher bestimmbar 27,8 % des Knochenmaterials gewann man von der freien Fläche im Siedlungsraum, die übrigen 72,8 % Knochenreste entstammen den von Archäologen bestimmten Siedlungsobjekten.

Ich konnte nach den Knochenresten folgende Haustiere feststellen: *Bos primigenius* f. *taurus*, *Sus scrofa* f. *domestica*, *Ovis ammon* f. *aries*, *Capra aegagrus* f. *hircus*, *Equus przewalskii* f. *caballus*, *Canis lupus* f. *familiaris*, *Felis silvestris* f. *catus*, *Gallus gallus* f. *domestica*, *Anser anser* f. *domestica*, *Anas platyrhynchos* f. *domestica* ?; von wild lebenden Tieren konnte ich diese Gattungen bestimmen: *Cervus elaphus*, *Sus scrofa*, *Capreolus capreolus*, *Bos primigenius*, *Ursus arctos*, *Alces alces*, *Lupus europaeus*, *Vulpes vulpes*, *Meles meles*, *Castor fiber*, *Cricetus cricetus*, *Fulica atra*, *Grus grus*, *Otis tarda*, *Mergus albellus*, *Botaurus stellaris*, *Corvus corone*, *Ardea* sp. (*cinerea* ?), *Melanitta fusca*, *Ciconia ciconia*.

Soweit es der Erhaltungszustand gestattete — es handelt sich größtenteils um Küchenabfälle — stellte ich die entsprechenden Breitenmaße fest und bearbeitete sie statistisch. Von diesen Ergebnissen ging ich bei meiner weiteren Arbeit aus und zwar so, daß ich auch die Befunde der übrigen Forschungsgebiete, wie der Zoologie, Zootechnik, Botanik und Archäologie, in meinen Erwägungen bedachte. Ich bemühte mich um die Darstellung jenes Betätigungszweiges der Bewohner von Pohansko, der mit Viehzucht und Jagd in engem Zusammenhang steht. Kurz zusammenfassend möchte ich sagen: das Hausrind *Bos primigenius* f. *taurus* war für die Einwohner des Burgwalls Pohansko ein gewichtiges Nutztier, was sich schon aus der Tatsache ergibt, daß es, was die Anzahl von Knochenresten betrifft, an zweiter Stelle steht und bei der minimalen Zahl der Einzeltiere an dritter Stelle figuriert. Ich konnte die Anwesenheit von Kühen, Stieren und Kastraten nachweisen. Allem Anschein nach waren das männliche und weibliche Geschlecht gleich stark vertreten, was uns zur Vermutung berechtigt, daß man Rinder damals nicht in dem Maße wie heute, der Milchproduktion halber hielt. Die Kastraten wurden zur Arbeit genutzt. Bei der Schlachtung der Tiere, um Fleisch und Häute zu gewinnen, achtete man nicht auf ein bestimmtes Alter und gab keiner besonderen Alterskategorie den Vorzug. Überalterte Tiere waren dennoch selten. Das zahne Rind war niedrig von Wuchs und erreichte beim Widerrist eine Höhe von 93–120 cm, durchschnittlich etwa 104 cm. Was die Rasse betrifft, unterschied sich das Rind von Pohansko nur wenig von dem Rindvieh, das man in den übrigen mittelalterlichen Siedlungen Mittel- und Osteuropas hielt. Die Hausrinderasse in dem Becken von Pannonien war aber von stattlicherem Körperbau. In dieser Umwelt lebte zu gleicher Zeit der Ur-*Bos primigenius*, er war aber schon selten und nichts spricht dafür, daß ein Zusammenhang zwischen dem Hausrind dieser Gegend und ihm bestanden hätte.

Das Hausschwein war das am häufigsten gehaltene Nutztier auf dem Burgwall Pohansko. Sowohl was die Knochenreste, als auch was die minimale Zahl der Einzeltiere betrifft, steht es an führender Stelle. Es wurde des Fleisches, vielleicht auch des Fetts wegen gehalten. Das Hausschwein von Pohansko war von niedrigem Wuchs, ziemlich primitiv, doch etwas stattlicher als das übrige Schweinevieh, das in den Siedlungen der waldbestandenen Gebiete Mittel- und Osteuropas gehalten wurde. Die Schweinerasse des Pannonischen Beckens war von kräftigerem Körperbau als die von Pohansko. Ob die Schweine auf dem Burgwall kastriert wurden, kann man derzeit weder mit Sicherheit behaupten, noch ausschließen. Die Schweine wurden größtenteils sehr jung geschlachtet, einige Male finden sich aber Belege für ältere Tiere. Das Verhältnis der Geschlechter scheint in der Schweinehaltung auf Pohansko annähernd ausgeglichen. In der umliegenden freien Natur lebte eine Wildschweinart von stattlichem Körperbau, vermutlich ursprünglich ssp. *attila*. Es ist nicht ausgeschlossen, daß eine gewisse Verbindung zwischen dem Hausschwein und dem Wildschwein existierte.

Die kleinen Wiederkäufer — Hausschaf und Hausziege — gehören auf dem Burgzentrum Pohansko zu dem häufig gehaltenen Nutztier. Nach der Zahl der Knochenreste nehmen sie die dritte Stelle ein, nach der minimalen Zahl der Einzeltiere die zweite. Soweit eine genaue Bestimmung möglich ist, hat es den Anschein, als hätte man der Schafzucht den Vorzug gegeben. Man hielt Schafe ihrer Wolle, ihres Fleisches und der Häute wegen und darum wurden sie zumeist in ihrem zweiten Lebensjahre geschlachtet. Unter den Knochenresten fanden sich auch Belege für die Existenz ungehörnter Schafe. Die Höhe der Schafe am Widerrist schwankt zwischen 48–58 cm. Hausschaf und Hausziege von Pohansko waren primitiv und unterschieden sich nur wenig von den entsprechenden Beständen der übrigen Siedlungen Mitteleuropas. Daß Hammel kastriert wurden, ist sehr wahrscheinlich.

Das Hauspferd diente vor allem den berittenen Truppen und dem fürstlichen Gefolge. Seine Größenmaße wichen nicht von dem Durchschnitt ab, den man in dem Siedlungsraum nördlich der Alpen und Karpaten feststellen konnte. Die Pferdehöhe am Widerrist bewegte sich zwischen 134 bis 147 cm, durchschnittlich 137 cm. Es handelt sich vermutlich um dieselbe Pferderasse, die im Pannonischen Becken gezüchtet wurde und um ein etwas stärkeres Pferd, als das, das man in der osteuropäischen Waldzone hielt. Möglicherweise war das Pferd von Pohansko schlanker, als das westeuropäische.

Der auf dem Burgzentrum gehaltene Haushund war zumeist von mittlerer Größe; als Grenzwerte der Höhe am Widerrist können wir 30–60 cm angeben. Bei einigen untersuchten Tieren fanden sich Anzeichen von Brachymelie an den langen Extremitätenknochen. Es handelt sich aber nicht um eine Hundart von der Größe unseres heutigen Dachshundes; diese Hunde stehen ihrem Wuchs nach eher unserem Spitz nahe. Brachymelie wurde auch bei anderen Populationen beobachtet und wir können sie als Mutation bezeichnen. Die Hunde auf dem Burgwall lebten auf dieselbe Weise, wie heute unsere Dorfhunde, d. h. es gab keine ausgeprägten Rassen. Zu besonderen Aufgaben, wie das Hüten der Herden oder Wächterfunktionen, wählte man vermutlich Hunde aus, die über die geeigneten Eigenschaften verfügten.

Die Hauskatze auf dem Burgzentrum Pohansko glich, wie wir aus den wenigen erhaltenen Knochenresten ersehen können, unserer rezenten Hauskatze.

Das Haushuhn ist die wichtigste Hausvogelart auf unserem Burgwall. Es erreichte durchschnittlich die Größe unserer heutigen Leghornrasse, war aber etwas zarter im Körperbau. In der Hüh-

nerpopulation auf Pohansko gab es bedeutende Größenunterschiede, manche Tiere waren viel größer, andere wiederum merklich kleiner, ja, verschiedentlich kann man von Zwerghühnern sprechen.

Das Haushuhn kam schon in differenzierter Form nach Mähren.

Die Hausgans, die man in Pohansko hielt, war bereits domestiziert. Sie war etwas kleiner als die Wildgans, ihr Ahne, und reichlich primitiv. Es ist anzunehmen, daß Pohansko in einer bestimmten Phase ein Domestikationszentrum gewesen sein mochte. Ob die auf dem Burgzentrum angetroffenen Entenvögel schon domestiziert waren oder ob es sich um Wildenten handelte, ist bei dem heutigen Stand unseres Wissens nur schwer zu entscheiden, allerdings spricht vieles dafür, daß es Wildenten waren.

Einige der wild lebenden Tiere in der Umgebung von Pohansko wurden von den Insassen des Burgzentrums des Fleisches wegen gejagt, so das Wildschwein, der Hirsch, der Ur, der Reh und Elch. Manche Vertreter der genannten Tiergattungen waren größer und stattlicher als ihr heutigen Nachfragen.

An Raubtieren konnte ich den Bär, Fuchs und Dachs feststellen. Sie unterscheiden sich nur wenig von den rezenten Arten.

Der Feldhase war auf Pohansko durch stattlichere Exemplare vertreten, als man heute in der Population von Südmähren antrifft. Vielleicht haben wir aber den Grund hierfür in der Tatsache zu sehen, daß der Hase heute in der Natur nicht die größten Altersgruppen erreicht, da er schon früher planmäßig abgeschossen wird.

In der Umgebung von Pohansko lebte auch der Biber, der seines kostbaren Pelzwerks und um des zu medizinischen Zwecken verwendeten Bibergeils gejagt wurde.

Die Anwesenheit von Wasservögeln im Arbeitsreich führt zu der Vermutung, daß man sich der Wildenten, Säger und Kraniche schon damals in Südmähren nahe der freien Wasserflächen bei den regelmäßigen Vogelzügen als Lockvögel bediente.

Daß Pohansko von weiten Wäldern umgeben war, belegen die Knochenreste von Waldtieren, so vom Elch, Bär, Hirsch u. a., die man hier antraf; die Anwesenheit von Fuchs, Dachs, Reh usw. spricht für eine Wald- oder Waldsteppenlandschaft in der Umgebung des Burgzentrums.

Die vom Menschen gerodeten Flächen wurden bebaut oder als Weide genutzt. Hierfür zeugen u. a. die Reste vom Feldhasen, vom Hamster, ganz besonders aber die von der Großtrappe. Daß man auch feuchte Plätze rodet, die vermutlich als Wiesen dienten, macht die Anwesenheit des weißen Storchs wahrscheinlich.

MLADOHRADIŠTNÍ OSADA U VÉSEK

(okr. Uherské Hradiště)

ROBERT SNÁŠIL, Slovákcké muzeum, Uherské Hradiště

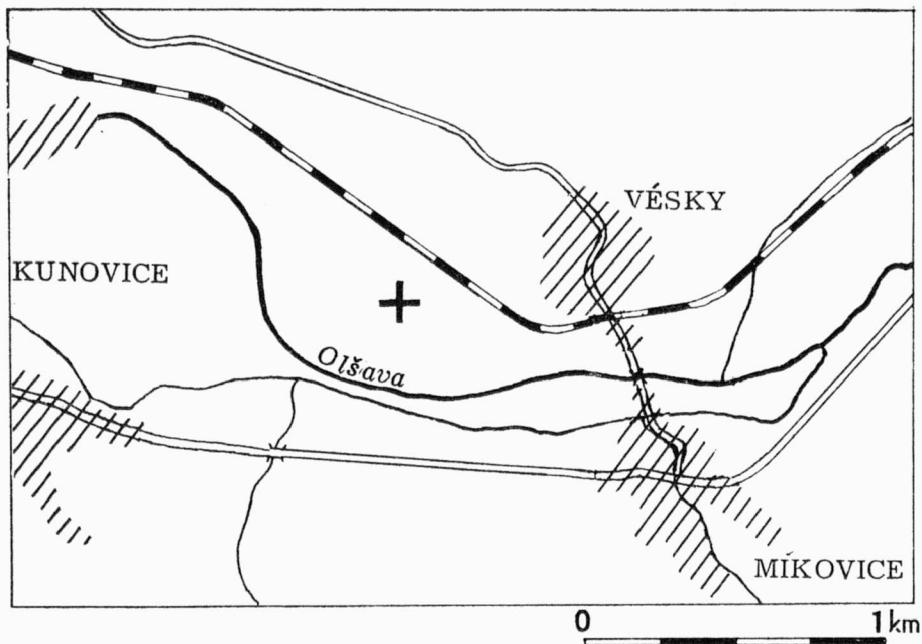
(Obr. 6, tab. 85—86)

Při hloubení odvodňovacího kanálu v katastru obce Vésky byla hloubicím strojem porušena mladohradištní sídlištní vrstva. Na podkladě hlášení se na místo dostavili pracovníci archeologického oddělení Slovákckého muzea v Uherském Hradišti a provedli zběžný průzkum profilů vrstvy.

Lokalita leží jihozápadně od Véseky, asi 500—600 m od křižovatky silnice Véska—Míkovice s železniční tratí Kunovice—Popovice, v polní trati Pastvisko, mezi železniční tratí a starým korytem řeky Olšavy. Podle speciální mapy leží lokalita ve čtverci 82—37 v části C. Průběh výkopu kanálu sleduje směr S—J.

V profilu výkopu byla zjištěna souvislá černá kulturní vrstva asi 60 cm silná, která se táhne v délce přes 100 m. Horní okraj vrstvy je od dnešního povrchu v hloubce 120—140 cm. Vrstva, která je kryta hnědozemí, byla vyplněna množstvím střepového materiálu, zvířecími kostmi a přepálenými pískovcovými kameny. Výkopem byly přerézány zahloubené sídlištní objekty, některé s otopným zařízením i samostatné pece. Ve vzdálenosti asi 25 m od konce souvislé vrstvy, směrem k bývalému korytu Olšavy, byla přerézána kopulovitá hliněná pec.

Sběrem z profilů byl získán zvířecí osteologický materiál, část parohu s odříznutým hrotem a železný nůž, jehož hřbet je souběžný s ostřím. Hrot nože chybí. Řap, který není rovněž cele zachován, je od hřbetu zkosen, od ostří odsazen. Profil nože je trojúhelníkovitý, profil řapu obdélníkovitý (celková zchovalá délka — 12,6 cm, výška — 1,5 cm, síla hřbetu — 0,4 cm, délka řapu — 1,9 cm). Získané střepy nádob jsou převážně silnostěnné (0,8—1 cm), zhotovené z hrubého zrnitého materiálu, ostřené většinou zrnky písku a kaménky. Někdy se objevuje v materiálu i slída. Vypálení není příliš dobré. Téměř všechny střepy z výdutí nádob jsou zdobeny obvodovým rýhováním a brázděním. Ve výzdobě výdutí se vůbec neobjevuje vlnovka. Z jiných prvků jsou pouze

Obr. 6.

Věsý (okr. Uherské Hradiště). Mladohradištní osada, situační plán. + — poloha naleziště. — Die jüngerburgwallzeitliche Siedlung, Situationsplan + — Lage der Siedlung.

na jednom střepe zastoupeny vedle obvodových rýh ještě šikmé záseky. Povrch střepeů je zbarven šedavými odstíny, barva lomu na jednotlivých střepech je nestejná.

Okrajové střepe nádob jsou vysoké (1,5–2,6 cm), hrdla jsou žlábkovitě prohnutá. Vnější strany okrajů jsou všechny zdobeny buď obvodovým rýhováním a brázdováním nebo jednoduchou hlubokou a širokou otevřenou vlnicí. Horní části okrajů jsou více nebo méně zkoseny dovnitř. Zlomky ode dna nádob nesou stopy podsýpky. Na jednom dně je tzv. hrnčířská plasticky vystupující značka, tvořená nepravidelným kruhem, členěným rovněž nepravidelně umístěnými paprsky na několik částí. Zdá se, že při výrobě byla nádoba na kruhu poněkud posunuta, takže původní tvar značky — kolo se šesti loukotěmi, byl zkrácen. Nasvědčují tomu jednak dva průřezky úseček, jednak částečné zdvojení obvodového kruhu. (Nálezy nejsou inventované.)

Keramikou, která vykazuje jednotný charakter, můžeme časově zařadit do druhé poloviny 12. století.

Tato dosud neregistrovaná lokalita je v katastru Věsek první zjištěnou slovanskou lokalitou. Nejblíže mladohradištní sídliště bylo zjištěno v roce 1965 na katastru obce Kunovice v polní trati „Hrabůvky“.¹ Obě lokality, které jsou vzdáleny asi 400 m, dělí od sebe řeka Olšava. Věské sídliště leží na pravém, kunovické na levém břehu řeky.

Poznámka:

¹ R. Snášil, Archeologické zjišťovací a záchranné výzkumy Slováckého muzea v roce 1965, Národopisný sborník Slovácko 1965, 151.

EINE SIEDLUNG AUS DER JÜNGEREN BURGWALLZEIT BEI VĚSKY (Bez. Uherské Hradiště)

In der Gemarkung der Gemeinde Věska (Bez. Uherské Hradiště) auf der Ortsflur Pastviště störte man bei der Aushebung eines Entwässerungsgrabens eine jüngerburgwallzeitliche Siedlungsschicht, die sich über mehr als 100 m erstreckt. Die Schicht ist rund 60 cm mächtig und ihr oberer Rand liegt 120–140 cm unter der heutigen Oberfläche. In den Profilwänden konnte man einige tiefe Objekte, einigemal mit Feuerstellen, feststellen und selbstständige Öfen. Schon außerhalb der zusammenhängenden Siedlungsschicht etwa 25 m näher an das ehemalige Flußbett der Olšava gerückt, entdeckte man eine gewölbte Ofendecke aus Lehm. Die Schicht und die Auffüllung der Objekte bargen Keramikscherben, Tierknochen und verglühte Sandsteine. Die hier angetroffene Keramik zeigt ein einheitliches Gepräge. Die Wandungsscherben tragen auf der Ausbauchung um-

laufende Rillen und Kehlen als Verzierung. Den hohen Rand zieren Ritzlinien, Furchen- und Wellenlinien. Man entdeckte auch eine Bodenscherbe mit einer sog. Töpfermarke in Form eines unregelmäßigen strahlenförmig gegliederten Rads. Aufgrund des angetroffenen Scherbenmaterials konnte die Siedlung in die zweite Hälfte des 12. Jhs. datiert werden. In der Gemarkung Véska ist diese Siedlung bislang die einzige slawische Fundstätte. Sie ist mit der jüngerburgwallzeitlichen Siedlung in der Gemarkung Kunovice — Flur Hrabůvky — benachbart und ungefähr 400 m von ihr entfernt. Der Fluß Olšava trennt die beiden Siedelplätze voneinander.

VÝZKUM MLADOHRADIŠTNÍ OSADY V MOHELNICI (okr. Šumperk)

VLADIMÍR GOŠ, Vlastivědné muzeum, Mohelnice

(Tab. 87)

V září 1967 proběhla druhá výzkumná sezóna na sídlišti z mladší doby hradištní v Mohelnici — za střední zemědělsko-technickou školou. Lokalita leží na jižním okraji města a západně od státní silnice Loštice—Mohelnice. Na jihu je ohraničena potokem, který je v polích uložen v drenážích, na severu přechází v sídliště lužické kultury. Na východě pokračuje v zahradě SZTŠ a na západě přiléhá k plotům osady Dolní Krčmy.

Byla prozkoumána plocha 300 m² a dvěma výzkumnými sezónami jsme zachytili severní okraj osady. Kulturní vrstvu tvoří černá popelovitá hlína 80 cm silná, která velmi ztěžuje identifikaci jednotlivých staveb. Jak vyplývá z našich dosavadních poznatků, byly na pokraji osady budovány nadzemní objekty, ze kterých se zachovaly nepravidelné shluky kamenů se střepy a kostmi. Do žlutého podloží se zahlubovaly jen dvě jámy. Mezi kamennými destrukcemi v hloubce 65 cm pod dnešním povrchem byla zachycena kostra ženy, staré 40—50 let.¹ Ležela na levém boku s nohama přitáženými k tělu, levou rukou pod hlavou a pravou v klíně.

Většina keramiky byla vyrobena z tuhé hlíny nebo z písčité hlíny promísené kousičky tuhy. Na sídlišti byly přímo nalezeny hrudky tuhy a ve výzkumné sezóně roku 1966 byla zachycena kotlovitá jáma, celá naplněná grafitem. Největší část keramických zlomků můžeme roztrždit do tří velkých skupin. Do první bychom mohli zařadit nádoby s okraji prostě ven vykloněnými a kolmo nebo šikmo seříznutými. Do druhé nádoby s okraji vzhůru vytaženými a od hrdla oddělenými trojúhelníkovitou lištou a konečně do třetí zbytky masivních zásobnicových nádob. Asi třetina nádob má na dnech značky, které mají velmi rozmanité vzory.

Při výzkumu bylo prozatím nalezeno jen velmi málo železných předmětů, několik nožů, prostá sekerka Dostálova V. typu,² talíř, bronzová esovitá záušnice. Kousky železné strusky svědčí o místní kovářské výrobě.

Podle dosavadního stavu výzkumu můžeme říci, že hlavní osídlení zde probíhalo v 11. až 1. pol. 13. stol., v nejspodnější vrstvě byly zachyceny střepy, které bychom mohli připsat 10. a snad již 2. pol. 9. stol. Výzkum bude v příštích letech pokračovat jižním směrem k centru osady a snad se nám podaří zachytit některý více zahloubený a charakteristický objekt.

Dále byly zachyceny stopy kultury nálevkovitých pohárů, zvoncovitých pohárů, lužické a laténské.

Poznámky:

¹ Děkuji dr. M. Stloukalovi za laskavé určení kosterního materiálu.

² B. Dostál, Slovanská pohřebiště ze střední doby hradištní na Moravě, Praha 1966, 72.

DIE AUSGRABUNG DER JÜNGERBURGWALLZEITLICHEN SIEDLUNG IN MOHELNICE (Bez. Šumperk)

Im September 1967 verlief die zweite Grabungskampagne in der jüngerburgwallzeitlichen Siedlung in Mohelnice im Bereich hinter der Landwirtschaftlich-technischen Mittelschule. Der Fundort liegt am südlichen Rande der Stadt, westlich der Staatsstraße Loštice—Mohelnice. In Süden bildet ein Bach die Grenze, der in den Feldern in Dräns geleitet wird, im Norden schließt die Siedlung an einen Siedelplatz der Lausitzer Kultur an, im Osten setzt sie im Garten der Landwirtschaftlich-technischen Mittelschule fort und im Westen breitet sie sich bis zu den Zäunen der Gemeinde Dolní Krčma aus.

Wir untersuchten eine Fläche von 300 m² und in den beiden Grabungssaisonen konnten wir den Nordrand der Siedlung erfassen. Die 80 cm mächtige Kulturschicht wird von dunklem aschigen Erdreich gebildet, was die Identifikation der einzelnen Bauwerke sehr erschwert. Wie aus den bisherigen Ergebnissen ersichtlich ist, standen am Rande der Siedlung ebenerdige Objekte, von denen unregelmäßige Anhäufungen von Steinen, Scherben und Knochen zeugen. In den gelben Untergrund waren nur zwei Gruben eingetieft. Zwischen den Steinen der Einsturzschicht in der Tiefe von 65 cm unter der Oberfläche traf man das Skelett einer 40–50jährigen Frau an.¹ Die Tote lag auf der linken Seite, mit zum Körper angezogenen Füßen, die linke Hand unter dem Kopfe, die rechte im Schoß.

Der Großteil der Keramik war aus Graphitton oder aus sandhaltigem, mit Graphitklümpchen vermengtem Ton gefertigt. In der Siedlung fand man unmittelbar Graphitklumpen und in der Grabungskampagne im Jahre 1966 ergrub man eine kesselförmige Grube, die ganz mit Graphit gefüllt war. Den Hauptteil der Keramikscherben können wir in drei große Gruppen einreihen. Der ersten Gruppe weisen wir alle Gefäße mit einfach ausladendem und senkrecht oder schräg abgeschnittenem Rand zu, der zweiten alle mit nach oben gezogenem und vom Halse durch eine dreieckige Leiste getrenntem Rand und der dritten endlich alle Bruchstücke der massiven Vorratsgefäße. Etwa ein Drittel der Tonware trägt Bodenzeichen von sehr verschiedener Gestalt.

Man ergrub bislang nur wenige Eisengegenstände, einigemal Messer, eine einfache Axt vom Typus V nach B. Dostál² und einen einfachen Teller, ferner einen bronzenen S-förmigen Schläfenring. Eisenschlackenstückchen sprechen für Schmiedearbeit im Ort.

Nach unseren bisherigen Grabungsbefunden können wir sagen, daß die Hauptbesiedlungszeit vom 11. Jh. bis zur Mitte des 13. Jhs. währte. In der untersten Schicht hob man Scherben, die wir dem 10. Jh., allenfalls sogar der zweiten Hälfte des 9. Jhs. zusprechen möchten. Die Ausgrabungen werden in den nächsten Jahren in südlicher Richtung gegen den Mittelpunkt der Siedlung hin fortsetzen und vielleicht gelingt es uns hier, ein eingetieftes und kennzeichnendes Objekt freizulegen.

Im übrigen konnte man im Grabungsbereich Spuren der Trichterbecherkultur, der Glockenbecher, der Lausitzer Kultur und Latènezeit feststellen.

NÁLEZ GOTICKÉHO KACHLE V BRNĚ, GOTTWALDOVA Č. 107

PAVEL MICHNA, MM BRNO

(Tab. 88)

Při výkopu šachty pro podnikový výtah na nádvoří továrny n. p. Protetika (Gottwaldova 107) byla v hloubce 4 m zjištěna středověká odpadní jáma. Byla zahloubena do sterilního jílu přímo pod JZ základem tovární budovy (š. profilu 130 cm, hl. pod základem 80 cm). Ze zásypu jámy, který tvořila černá humusovitá hlína s jílovými splachy, vybrali dělníci střepy dvou nádob a jednoho kachle.

Tenkostěnné zlomky obou nádob byly vyrobeny z šedočerné hlíny s bohatou příměsí slídy. Dna (Ø 12 cm) nesou stopy po odříznutí.

Komorový kachel (slepovaný) nese reliéf rytíře na koni cválajícím vlevo. Jezdec v kolčí přilbě s klenotem (koruna?) a s příkrývadly drží v levé ruce uzdu a štít a v pravé kopí. Na viditelné levé noze má dlouhou turnajovou ostruhu. Kůň je opatřen čabrákou. Kachel je vyroben z hlíny cihlově červeně pálené, s příměsí ostřídla.

Po stránce chronologické je možno keramický nále z Brna, Gottwaldovy ulice, klást do druhé polovice 15. století.

Poznámka:

Materiál je uložen v historickém oddělení Moravského muzea pod inv. č. 29597-599; (viz nál. zpr. 17/67).

FUND EINER GOTISCHEN KACHEL IN DER GOTTWALDSTRASSE Nr. 107 IN BRNO

Bei Geländearbeiten im Hofe des Nationalunternehmens Protetika entdeckte man in der Tiefe von 4 m eine mittelalterliche Abfallgrube, die in den sterilen Lehm eingetieft war. Die humusartige Füllerde enthielt Bruchstücke zweier Gefäße und eine gotische Kachel.

Der Scherben der Gefäßfragmente war aus grauschwarzem Ton mit einer reichlichen Beigabe von Glimmer gefertigt und der Bodenteil beider Gefäße war abgeschnitten.

Die Kachel zeigt als Verzierung das Relief eines Ritters zu Pferde, der nach links reitet. Er trägt einen Stechhelm mit einem Kleinod (Krone?) und Visier. In der linken Hand hält er Schild und Zügel, in der rechten die Lanze. Am Fuße des Ritters ist der lange Turniersporn deutlich zu erkennen. Die Kachel ist aus rot gebranntem, mit Sand gemagertem Ton gefertigt.

Datierung: zweite Hälfte des 15. Jhs.

PŘEDBĚŽNÁ ZPRÁVA O VÝZKUMU V KOSTELE SV. VÁCLAVA V OSTRAVĚ

VLASTA ŠIKULOVÁ, Slezské muzeum, Opava

(Tab. 39—91)

Výzkum v ostravském kostele sv. Václava zahájilo archeologické oddělení Slezského muzea na žádost KSPPOP v Ostravě jako zjišťovací akci, vyvolanou přípravami na generální opravu tohoto objektu. Kostel sv. Václava je jedinou dobře zachovanou gotickou stavební památkou ve městě. Plán opravy předpokládal instalaci ústředního topení skrytého pod podlahou, i jiné zásahy, a proto bylo nutné ověřit zde nálezovou situaci.

Hlavním úkolem bylo zjistit, jestli kromě hrobů současných s budovou dnešního kostela, o nichž svědčily náhrobní kameny, bude možno získat doklady původního vzhledu této stavby a odkrýti horizont, předcházející jejímu založení. Vycházejíce z předpokladu, že neporušené nejstarší vrstvy by měly být především tam, kde se nemohlo pohřbívat, tj. v místech, kde stály oltáře, situovali jsme první úzkou zjišťovací sondu do jihovýchodního rohu lodi. Již v hloubce 55 cm jsme tu zjistili základ zdi, široké 143 cm, směřující pod základ vítězného oblouku kostela. Nad zdí byla vrstva uhlíků a přepálené hlíny, pak hnědá hlína a opět vrstva uhlíků a nad nimi recentní násyp. Protože však v té době nebyla z lodi kostela odstraněna ještě poslední mramorová dlažba, zahájili jsme plošný odkryv v presbytáři kostela.

V závěru presbytáře byla původní situace porušena půlkruhovým základem novodobého oltáře, při jehož stavbě bylo použito i kamenických článků z ostění zrušených gotických oken.

Po odstranění novodobé dlažby kolem tohoto základu se ukázala v pruhu mezi základem a zdí polygonálního závěru kostela vrstva sypké černé hlíny, překrývající litou maltovou podlahou. Tato podlaha není zcela rovná, na hlubších místech je vrstva lité malty silná až 40 mm, kdežto na vyšších má charakter tenkého povlaku o síle 2—3 mm. Místy se zachoval její původní uhlazovaný povrch, místy však je již poněkud zvětralý. Na jihovýchodní straně, kde malta vyplnila jednu z mělkých prohlubní, jsme zjistili v maltě zalitou minci, ležící ve sklonu 45° tak, že ze zvětralého povrchu malty vyčnívala pouze hrana jejího okraje. Tyto okolnosti nasvědčují, že se sem mince dostala již před utuhnutím malty. Zbývá ještě podle patiny a malty k ní přichycené vyřešit otázku, jestli mince přišla do malty přímo z oběhu (a tedy nepatinovaná), nebo již pokrytá patinou zároveň s materiálem, v němž byla dříve uložena. Podle předběžného určení jde o parvus Karla IV. (1346 až 1378), takže již před vyřešením uvedeně otázky vyplývá, že maltová podlaha mohla být budována nejdříve v době jeho vlády. Pod maltovou podlahou je 35 cm silný násyp jemného říčního písku. Pod ním je kra z maltové suti, překrývající základové zdivo z lomového pískovce spojovaného zelenošedou maltou. Zdivo široké 143 cm probíhá napříč presbytářem a je stejného charakteru jako zmíněný již základ v lodi, na nějž je kolmé. Maltová kra i základové zdivo bylo přefato při hloubení základů presbytáře. Do maltové kry byl zahlouben i základ staršího oltáře z kamene spojovaného hlínou, porušený základem novodobého oltáře tak, že se z něho zachovala jen západní lícovaná strana.

Další pokračování základů starší stavby jsme zachytili podél severní zdi lodi, která je do jeho vnějšího okraje zapuštěna. Na jižní straně lodi jsme zatím mohli sledovat průběh zdiva v délce 515 cm až po první sloup gotické klenby, jehož základ je do zdiva osazen. Závěry z půdorysu této starší stavby by nyní byly ještě předčasné.

V lodi kostela se nad základovým zdivem starší stavby a v jeho okolí zachovaly požární vrstvy. Protože všechny mladší hroby, které je porušily, nejsou ještě vyzvednuty, bylo možno tyto vrstvy zatím hodnotit jen podle profilů na stěnách hrobů. Nejspodnější je černá souvislá vrstva uhlíků v síle 1—10 cm, v níž jsou patrné i celé kusy dřeva (například na dně hrobu 95, které sahá právě po tuto vrstvu). Nad ní je vrstva hlíny, nasypané zřejmě přímo na žhavé uhlíky, neboť její spodní část je do červena vypálena. Tato vrstva obsahuje pruhy maltové suti různé síly a nahoře je ohraničena další přepálenou vrstvou. Bude úkolem dalšího výzkumu zjistit, jestli jde o dvě fáze jednoho

požáru nebo jestli byl mezi vznikem těchto dvou požárních vrstev větší časový odstup. V tom směru spoléháme i na výsledky archeomagnetických měření. K datování požáru napomáhá nám nález parvy Václava II. (1283—1305), pokrytého tenkou tmavě modrou až černou patinou, typickou pro mince, které byly ožehnuty plamenem. Parvus byl nalezen pod jihozápadním rohem hrobu 83 ve vrstvě, která obsahovala silnou příměs uhlíků, hrudek přepálené hlíny a malty, pocházejících z požárních vrstev. Tato promíšená vrstva sahala až po nejspodnější vrstvu základu, z něhož byl v těchto místech vybrán kámen ještě před hloubením hrobových jam.

Protože mince, ražená v letech 1300—1305 má ještě ražební lesk, můžeme předpokládat, že prodělala požár někdy začátkem XIV. století. Uvnitř i na vnější straně starší stavby se pod požárními vrstvami ukazují zbytky zatím neprozkoumaných nejstarších hrobů. Hroby, náležející již k dnešnímu kostelu, jsou hlavně v presbytáři a v okolí obou bočních oltářů. Výplň těchto hrobových jam se výrazně liší od jilu, do něhož byly zahloubeny, protože na rozdíl od starších obsahuje silnou příměs písku z vrstvy pod maltovou podlahou. Z toho důvodu je také tvar hrobových jam naprosto přesně zjištělný a na jejich stěnách i dnech je vidět stopy po pracovním nářadí. Starší z těchto hrobů jsou velmi často porušeny hroby mladšími, takže z mnohých se v původním uložení zachovaly jen zbytky. Zemřelí leží v natažené poloze s rukama podél těla nebo složenýma v klíně i na hrudi, převážně hlavou k západu. Odlišný způsob uložení se vyskytl v blízkosti hlavního oltáře, kde tři pohřbení, zřejmě kněží, směřují hlavou k východu. Orientace dvou hrobů ve směru S—J byla podmíněna těsnou blízkostí hlavního oltáře. Poloha hlavou k severu byla i u dvou koster na severní straně lodi kostela.

V jedenácti hrobech byly v ústech zemřelých oboly mrtvých. Ve dvou případech bylo v ústech po dvou mincích. Nejstarší mince ve funkci obolu jsou parvy Vladislava Jagellonského (1471 až 1516), nejmladší obol má letopočet 1599. V zásypech mladších hrobových jam se vyskytují porůznu oboly ze starších porušených hrobů. Na jejich původní funkci můžeme usuzovat ze silné, obvyčně světle zelené patiny a z horší zchovalosti, což je na této lokalitě příznačné pro mince, které delší dobu ležely v blízkosti rozkládajícího se těla.

V tomto druhotném uložení se zachovala početná skupina mincí ze 14.—15. století, kterou tvoří převážně české vládní ražby (Jan Lucemburský, Karel IV. a Václav IV.) a ražby opavského knížete Přemka (1381—1433). Z hlediska pohřebních zvyklostí jsou významné také mince, které byly nalezeny na různých místech u kostry, na dně hrobu nebo na zbytcích rakví. Protože jsou i v hrobech, které neporušily žádný starší hrob, můžeme je vysvětlovat jako mince záměrně do hrobu vhozené. Tak například v hrobě 59 se dvěma oboly (jeden s letopočtem 1599, druhý ještě neurčen) ležel na západní stěně rakve gdaňský denár Zikmunda III. s letopočtem 1590, mezi žebry pohřbeného další denár téhož panovníka z roku 1599 a mezi levým kotníkem a stěnou rakve feník Oty z Kyrburku (1548—1607). Ve 113 dosud prozkoumaných hrobech se vedle mincí vyskytovaly především pozůstatky rakví, zbytky textilií, zlaté a bronzové prsteny, medailóny a křížky. V jejich výplni je také mnoho dlaždic, cihel, okenních tabulek, omítek a jiných součástí stavby, pro něž máme ve společně nalezených mincích dobrou datovací pomůcku. Mimo hroby bylo nejvíce mincí v povrchových vrstvách. Jsou to zřejmě peníze, ztracené návštěvníky kostela, které propadly mezi dlaždicemi. Tuto skupinu tvoří opět jen drobné mince. Výjimkou mezi nimi je jediná zlatá ražba zde nalezená — dukát Rudolfa II., rážený v Kremnici roku 1586. Celkový počet mincí nalezených zatím při výzkumu je 141 kusů.

K dokumentaci výzkumu jsme použili fotogrammetrické metody, která se ve zdejších podmínkách velmi dobře osvědčila. Pracovní postup již autoři zaměření publikovali.¹

V roce 1967 jsme po dobu dvou měsíců otevřeli v sakristii kostela výstavu spojenou s prohlídkou výzkumu, na kterou přišlo 8500 návštěvníků. S dokončením počítáme v roce 1968.

P o z n á m k a :

¹ J. Hrouda—K Kříž, Využití pozemní fotogrammetrie k dokumentaci archeologických památek, Geodetický a kartografický obzor 13 1967, str. 157—159.

VORBERICHT ÜBER DIE AUSGRABUNGEN IN DER ST. WENZELSKIRCHE ZU OSTRAVA

Die Ausgrabungen in der gotischen Kirche zu St. Wenzel in Ostrava, die das Schlesische Museum in Opava durchführt, wurden durch die Vorbereitungen zu einer komplexen Renovierung des Baudenkmals angeregt. Neben der Untersuchung der Gräber, die mit dem heutigen Kirchengebäude zeitgleich sind, wie die Grabsteine verraten, war es Hauptaufgabe festzustellen, ob die Möglichkeit bestehe, Belege für das ursprüngliche Aussehen der Kirche zu gewinnen und den Horizont freizulegen, der ihrem Entstehen vorausging. Im Abschluß des Presbyteriums wurden die älteren Schichten durch den halbkreisförmigen Unterbau des neuzeitlichen Altars gestört, zu dessen Bau

man auch Bauglieder und Steinmetzwerk vom Gewände der aufgelassenen gotischen Fenster benützte. Nachdem man die neuzeitlichen Fliesen um diesen Unterbau entfernt hatte, zeigte sich in dem Streifen zwischen dem Unterbau und dem Gemäuer des polygonalen Chorabschlusses eine Schicht schütterten schwarzen Erdreichs, die einen Mörtelgußfußboden bedeckte, dessen geglättete Oberfläche stellenweise schon verwittert war. An der südöstlichen Seite ragte aus der verwitterten Oberfläche des Mörtelbodens der Rand einer kleiner Münze hervor, die mit 45° Neigung im Mörtel eingebettet lag. Da die Münze hierher sicher vor dem Festwerden des Mörtels geraten ist, bleibt noch zu entscheiden, ob es sich um ein damals im Umlauf befindliches Geldstück gehandelt habe, oder, ob die Münze mit dem Material hierher gekommen sei, in dem sie schon früher gelegen hatte. Antwort auf diese Frage kann uns die Patina und der an ihr haftende Mörtel geben. Fehlte an der Münze die Patina, so war sie derzeit im Umlauf gewesen, war sie dagegen von Patina überzogen, so mochte sie im Material gelegen haben. Nach der vorläufigen Bestimmung handelt es sich um eine Scheidemünze — einen Parvus Karls IV. (1346—1378). Unter dem Mörtelfußboden traf man eine 35 cm mächtige Schüttung sehr feinen Flußsands an, darunter eine Schicht Mörtelschutt die das Mauerwerk älterer Fundamente bedeckte, die aus mit grüngrauem Mörtel verbundenen Bruchsandstein errichtet waren. Das 143 cm breite Gemäuer des älteren Bauwerks führte quer durch den Bereich des nachmaligen Presbyteriums und wurde gleich dem über ihm liegenden Mörtelschutt von den Fundamenten des Presbyteriums geschnitten. Die Fortsetzung der Grundmauern der älteren Baulichkeit erfaßten wir an der nördlichen Wand des Kirchenschiffs, die in den äußeren Rand des älteren Gemäuers eingelassen war. An der Südseite des Schiffs konnten wir den Mauerverlauf 515 cm weit bis zum ersten Pfeiler des gotischen Gewölbes verfolgen, dessen Fundament im älteren Mauerwerk ruht. Noch wäre es jedoch übereilt, Schlüsse, was den Grundriß des älteren Bauwerks betrifft, auszusprechen. Im Areal des Kirchenschiffs über den Grundmauern des älteren Baus und in deren Umgebung blieben Brandschichten erhalten. Diese Brandschichten sind uns derzeit nur aus Profilen bekannt geworden, die uns in den Wänden jüngerer Gräber entgegentreten, deren Untersuchung bisher noch nicht abgeschlossen ist und die die genannten Schichten wie auch das Mauerwerk der Fundamente störten. Zuunterst beobachteten wir eine zusammenhängende holzkohlenhaltige Schicht, über ihr dann eine Lehmschicht, deren unterer Teil rot gebrannt ist. In dieser Schicht erscheinen Mörtelschuttstreifen und über ihr liegt eine weitere verglühte Schicht. Aus einer der genannten Schichten stammt vermutlich die Silbermünze mit Brandspuren, die wir in sekundärer Einlagerung mit Material aus den Brandschichten antrafen. Es handelt sich um einen Parvus Wenzels II. (1283—1305), der in den Jahren 1300—1305 geprägt wurde. Da noch der Prägungsglanz kenntlich ist, sind wir der Ansicht, daß der Brand die Münze irgendwann zu Beginn des 14. Jhs. erreichen mußte. Es wird die Aufgabe der künftigen Ausgrabungen hier sein, festzustellen, ob zwischen dem Entstehen der beiden Brandschichten ein größerer Zeitraum lag, oder, ob es sich um zwei Phasen eines Brandes handelte.

Im Inneren und an der äußeren Seite des älteren Bauwerks zeigen sich unter den Brandschichten die Reste der bisher nicht untersuchten ältesten Gräber. Die Gräber, die zu der heutigen Kirche gehören, finden sich hauptsächlich im Presbyterium und in der Nähe der beiden Seitenaltäre. Die Toten wurden in Strecklage, mit dem Kopf vorwiegend gegen Westen gerichtet, angetroffen, die Hände längs des Körpers oder im Schoß, allenfalls auf der Brust gefaltet. In elf Gräbern hatte der Verstorbene den Totenobolos im Munde. Zweimal fand man zwei Münzen im Munde des Toten. Die ältesten Münzen in der Funktion eines Totenobolos hier waren Scheidemünzen — Parvi Vladislavs des Jagellonen (1471—1516), die jüngste Totenmünze trägt die Jahreszahl 1599. In der Füllerde der jüngeren Grabgruben finden sich hie und da Obolose aus älteren gestörten Gräbern. Es sind dies zumeist königliche böhmische Prägungen aus dem 14. und 15. Jh. (von Johann von Luxemburg, Karl IV., Wenzel IV.) und Prägungen des Troppauer Fürsten Přemek (1381—1433). Die Münzen sind mit einer dicken Schicht hellgrüner Patina überzogen, was für die Totenobolose dieses Fundorts bezeichnet ist. Hinsichtlich des Bestattungsbrauchs sind auch jene Münzen wichtig, die an verschiedenen Stellen beim Skelett, auf der Grabsohle oder auf den Sargresten lagen. Da sie auch in Gräbern begegnen, die kein älteres Grab störten, dürfen wir wohl zu Recht annehmen, daß es sich um absichtlich ins Grab geworfene Münzen gehandelt hat. In den 113 bislang untersuchten Gräbern fand man neben den Münzen vornehmlich Sargreste, Gewebereste, goldene und bronzene Fingerringe, Medaillons und Kreuze. In der Auffüllung finden sich auch oftmals Fliesen, Backsteine, Fenstertafeln, Verputz und ähnliche Baumaterialien, deren Datierung, soweit sie in Zusammenfunden mit Münzen auftreten, gesichert ist. Sehen wir von den Gräbern ab, lieferten die meisten Münzfunde die oberflächlichen Schichten. Hier handelte sich vermutlich um Geldstücke, die die Gläubigen beim Besuch der Kirche verloren hatten. Auch diese Gruppe bilden bis auf eine einzige Ausnahme ausschließlich Scheidemünzen. Man fand hier bislang eine einzige Goldprägung — einen Dukaten Rudolfs II., der im Jahre 1586 in Kremnica geprägt worden ist. Die bisher bei der Ausgrabung gewonnene Anzahl der Münzen beträgt insgesamt 141 Stück.

Zur Dokumentation unserer Grabung benützten wir die Methode der terrestrischen Photogrammetrie, die sich in den hiesigen Bedingungen sehr gut bewährt hat. Das Arbeitsverfahren haben die Autoren der Raumbildmessung bereits veröffentlicht.¹

Voraussichtlich beenden wir unsere Forschungen hier im Jahre 1968.

HISTORICKO ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM
KARTUZIE A HUSITSKÉHO OPEVNĚNÍ V DOLANECH R. 1967
(okr. Olomouc)

VÁCLAV BURIAN, Vlastivědný ústav, Olomouc
(Tab. 92—93)

Úvodem ke zprávě o výzkumu v r. 1967 nutno předeslat několik slov o historii objektu i dosa-
vadních výsledcích výzkumu. Jde o kartuziánský klášter, založený Albertem ze Šternberka původně
v Tržku u Litomyšle r. 1378, který byl v r. 1388 přemístěn do centra svého pozemkového majetku
na Moravě. V ostrém ideologickém střetu s Janem Husem byl jeho reprezentantem převor Štěpán.
V roce 1425 byl klášter přepaden a obsazen husitským oddílem, řeholníci se uchýlili do Olomouce
kde jejich komunita setrvala až do josefinského zrušení. Dolanská kartuzie byla husity opevněna
a osvědčila se jako významný prvek ve vojenské blokádě Olomouce. Po marném dobývání získali
Olomoučtí opevnění za úplatu nejspíše ještě v roce 1425 a celý komplex budov srovnali se zemí.¹

Na zbořeníšti byla r. 1716 postavena kaple, ale i ta r. 1800 zanikla. Stavební materiál byl těžen
pro tuto stavbu nepochybně přímo na místě; je to zřejmé například z toho, že konzoly gotického
žebroví bylo odtud použito r. 1718 jako hranečníku.² V posledních dobách nechyběly ani zásahy
amatérských výzkumníků, jejichž výsledky bylo možno jen částečně zhodnotit.³

V roce 1961 byla provedena kartografická dokumentace lokality a od roku 1962 zde provádí olo-
moucký Vlastivědný ústav soustavný výzkum, který odkryl již celou východní polovinu klášterního
areálu. Vedle pravidelných nálezových zpráv byly jeho výsledky publikovány v řadě článků a
studí.⁴

Výzkum 1967 proběhl ve své terénní složce v období mezi 3. červencem a 4. srpnem. Podle
dlouhodobého záměru sledoval další pruh území na západní straně ostrožny, bylo dosaženo úhrnné
plochy 1.550 m².

Ze stavby konventního kostela F byla odkryta další část presbytáře, takže lze nyní zjistit šíři jeho
prostory (790 cm). Na podlahové úrovni polygonálního závěru pokračují zbytky podlahy z čtver-
cových pálených dlaždic a stupeň zvýšené úrovně presbytáře, lícovaný lomovými kameny. Do pásma
výzkumu zasahovala i další část základového zdiva oltáře, v jehož zadním evangelním rohu je ve-
zděn pískovcový blok tvaru U, obepínající dutinu, určenou patrně k uložení ostatků světce. V de-
strukci byl zlomek klenebního žebra hruškového profilu.

Další prozkoumaný úsek chodby G, široký 200 cm, je od severu a jihu ohraničen zdívem, které
se dochovalo do úrovně 105—230 cm, jeho omítka je bílená. Od severu je chodba spojena s mniš-
ským obydlím M vstupním otvorem a okénkem. V destrukci, vyplňující profil chodby, pokračuje
v hloubce 150—210 cm vrstva zřícené cihlové klenby, jejíž omítka byla hnědě lícená. V severním
zdivu byl zjištěn ve výši 200 cm ústupek široký 15 cm, na nějž původně dosedala valená klenba.
Podlahová úroveň chodby je zadlážděna břidlicovými tabulemi. Zlomky břidlicové krytiny pokrý-
valy dlažbu do výše asi 10 cm.

Z místnosti M, která od severu navazuje na chodbu G, byla prokopána střední část. V jižním
zdivu je místnost propojena s chodbou portálem, v jehož špaletě se dochoval pískovcový práh a
břidlicová dlažba. Podle zlomků, nalezených v destrukci, bylo ostění portálu profilováno výžlab-
kem. Na západní straně špalety byly zbytky závorového kanálu, obezděného cihlami a břidlicí.
Východně od vstupního otvoru se ve zdivu dochovaly nepatrné stopy okénka, které sloužilo k po-
dávání potravy obyvateli objektu. Pod tímto oknem byl v místnosti výklenek, předělený horizontálně
břidlicovou plotnou. V severním zdivu se nacházejí dva vstupní otvory (v západním zůstala dolní
část pískovcového ostění a práh), mezi vchody byl podle stavebních náznaků (řádek cihel, krytý
kamennou plotnou) další výklenek. Vápenná bílená omítka stěn se udržela jen ve zbytcích při po-
dlaze. Podlaha v odkryté části objektu byla kryta zčásti čtvercovými pálenými dlaždicemi, klade-
nými běhounovitě a šachovnicově (obě plochy předěloval trámec). Jinek je podlaha zarovnána
také vápennou maltou, dochovaly se rovněž rýhy po jedlových trámčích, které tvořily polštáře deš-
těné podlahy (v zuhelnatělé hmotě trámčů byly řady kolmo postavených hřebů). V dolních vrstvách
destrukce byly stopy břidlicové krytiny.

Symetricky s kaplí E je při severní straně kostela situována kaple N, dosud nejlépe zachovaná
stavba, odkrytá při výzkumu. Během výzkumné akce 1967 byl odkryt její závěr a část lodi. Šířka
prostory je 480 cm, délka dosud neměřitelná. Nejvýše je uchováno zdivo ve zlomu průčelní a šikmé
evangelní stěny závěru (250 cm nad podlahovou úrovní), odtud pak jeho koruna klesá až na 115 cm
na evangelní straně, v této úrovni zde byla zeď přelomena a převrácena do kaple. Místo opěrných
pilířů má polygonální závěr nároží pouze armována okosenými pískovcovými kvádry. Na venkovní
lící je zdivo dole rozšířeno v sokl, v horní části složený z pískovcového okoseného pásu. Okenní
kružby, zjištěné pouze ve zlomcích, měly v hrotitém oblouku prvky vepsaného kruhu s oblým čtyř-
lístem a hrotitý čtyřlíst. V šikmé epistolní stěně závěru je zachován lavabový výklenek, umístěný
nepoměrně nízko, pouhých 32 cm nad úrovní podlahy. Výklenek je hladce omítnut a vybělen, ven-
kovní hrana rovného nadpraží zaoblená. V dolní části je pískovcové lavabo, jehož čelní strana má

trojí vertikální okosení a přechází do formy obráceného jehlance. Mísovitá prohlubeň ústí do žlábků, který navazuje na kanálek, vedoucí kolmo stěnou navenek do obezděné jímky. Výklenek měl horizontální přepážku, po níž zůstaly v bocích špalety klínové zářezy. Druhý výklenek v téže stěně je větší, výše umístěn, má segmentový záklenek a břidlicovou tabuli na dně. Na stejné straně, avšak již v podélně stěně, je v koruně zdíva zbytek třetího výklenku. Náhodně byl objeven v evangelijní stěně drobný kapsovitý výklenek, jehož dutinu překrývala omítka. V destrukci, nejčastěji před oltářem, byla nalézána klenební žebra dvakrát vyžlabaného klínového profilu s okosenými hranami báze. Žebra dosedala na konzoly souhlasného profilu, ostruhovitě ukončené; tyto konzoly jsou uloženy v úžlabí bloku, jehož úhel odpovídá úhlu zalomení zdíva závěru (byly rovněž nalézány v destrukci kaple). Zbytky cihlového klenebního zdíva tvořily shluky v dolních vrstvách destrukce. Bílená omítka pokrývala celou vnitřní plochu zdíva a v destrukci tvořila kruh asi 5 cm nad úrovní dlažby. Na omítce byly pozorovány stopy výmalby, např. na evangelijní zdi dvě horizontální linky červenohnědým pigmentem (mezi nimi rytá linka), nad lavabem černou hlínkou blíže nesrozumitelná kresba, v destrukci byly zlomky červené kresby kruhové rydlem ohraničené. Úroveň dlažby je oproti hřbitovu (kvadratuře) v presbytáři nižší o 80 cm, ve vlastní kapli o dalších 52 cm. Terén presbytáře tvoří dusaný násyp písku a drobných kamenů, event. pojený hubenou maltou, na povrchu vrstva vápené malty jako podklad pro čtvercové pálené dlaždice. Tyto dlaždice nahrazuje na evangelijní straně maltová plotna, po mnohých dlaždicích zůstaly jen negativní otisky v podkladu. V prokapané části lodi byly zjištěny jen sporadické otisky těchto dlaždic. Úroveň lodi a závěru spojující dva stupně z dubových trámů, po nichž vedle zuhelnatělých zbytků zůstaly dutiny po zhlavích ve zdívu. Nad úrovní presbytáře při průčelní zdi se zvedá blokový oltář, umístěný na stupni, vyzděném z cihel (líc) a stavebních zlomků, přední epištodní roh je z pískovce, evangelní roh má tupouhlý výkroj. Do stupně jsou zapuštěny čtyři hranolovité šachtice dvojí orientace (jz—sv, z—v), patrně pro ostatky svatých. Podle stop na oltářním bloku byl stupeň kryt deskou nebo dlažbou, boku omítnuté. Oltář blokového typu je při zdívu závěru zvýšen o predellu, která na evangelní straně vybíhá i z boční strany oltáře. Horní plocha predelly byla kryta rovněž deskou. Zvenčí je oltář zděn z cihel s bílým spárováním, vnitřek vyplňuje různý zlomkový stavební materiál. Ve zdívu nad oltářem jsou stopy po upevnění nástavce. Celek oltáře je situován excentricky k severu, vlastní oltář má půdorysný rozměr 140,5 × 90 cm a je vyzděn do výše 90 cm. Břidlicová krytina budovy byla nakupena při evangelní zdi v lodi a presbytáři. Zlomky nápisu s datováním 1409, nalezené v minulé sezóně na omítce pískovcových okenních dílců, jsou nepochybně součástí záznamu o konsekraci oltáře.⁵

V konečné fázi výzkumu hřbitova byl za presbytářem odkryt pohřeb husitského bojovníka, třicetiletého muže malé postavy (159 cm)⁶ a koně (11—15letého samčího jedince). Oba pohřby byly opět na úrovni původního terénu, pokryté destrukcí budovy.

Typickou skupinu nálezů tvoří předměty ze železa. Z nich uvedme alespoň z místnosti M vázací řetěz 352 cm dlouhý, ocílku, hrot šípů, zámek, pantovou skobu, klínový hrot a hřeby, z kaple N je to jezdecká ostruha a rozeta z kování knižní vazby. Na hřbitově byly další čtyři hroty šípů kosočtvercového a čtvercového příčného profilu, drobný lžičkový nástroj, železná tyčinka, řetězový článek a kus plechu pravděpodobně z dveřního závěsu.

Keramické doklady jsou vesměs silně mechanicky porušené a vyskytovaly se po celé ploše výzkumu. Zajímavým nálezem tohoto druhu je okraj zásobnice (Ø 40 cm) z místnosti M. Z chodby G byly získány zlomky červeně malované keramiky. Jinak se objevovaly profily s rozevřeným okrajem a šikmo převislou nebo břitovou římsou na hrdle, okraje různě ovalené a pásková ucha. Z technologického hlediska se vyskytly kusy různé kvality, některé glazované. Také kachlový materiál se nacházel ve fragmentech, z nichž nebylo lze provadět kompletní rekonstrukce: jsou to převážně hrncovité konkávní typy s kruhovým dnem a čtyřbokým okrajem, na funkční vnitřní straně glazované. Rovněž keramické kouřové roury jsou zastoupeny ve zlomcích. Úlomky skla, rozptýlené hlavně v prostorách kostela F a kaple N, mají formu tabulovou a profilovaných kotoučků, u prvního typu je materiál zbarven tmavohnědě, lom je vrstevnatý, kotoučkové sklo je šedé, zelenavé a hnědé, lom obdobný nebo zelený. Zuhelnatělé úlomky dřev pocházejí ze stavebních konstrukcí, inventáře, nebo dokládají pouze soudobý porost. Podle určení dr. E. Opravila je zde zastoupena jedle bělokorá, dub, buk, lesní líska a pačiči zob.⁷

Poznámky:

¹ Jan Šindler, Dějiny Dolan, Loštice 1942. — Josef Černík, Řád kartuziánský v markrabství moravském. StA Olomouc, universita Olomouc, fakulta bohoslovecká, disertační práce č. 56. — Týž, Kartuziáni na Moravě, Sborník historického kroužku, roč. 7, 1906, str. 78—85, roč. 8, 1907, str. 13—24. — Josef Bradáč, Štěpán Šrám Dolanský, disertace podaná r. 1964 na Římskokatolické cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Praze-Litoměřicích. — Rudolf Hikl, Štěpán z Dolan, Práce odboru společenských věd Vlastivědného ústavu v Olomouci č. 12, Olomouc 1966.

² Václav Burian, Staré hraniční kameny, Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1967, č. 135, str. 22—24.

³ Týž, Nálezy z husitského opevnění Kartouzka v Dolanech u Olomouce, AR 12 1960, str. 196—199, 204—212.

⁴ Václav Burian—Emanuel Opravil—Zdeněk Tempř, Botanická pozorování při archeologickém výzkumu Kartouzky v Dolanech. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1963, č. 111, str. 11—14. — Václav Burian, Historicko-archeologický výzkum husitského opevnění v Dolanech u Olomouce 1962, Muzejní a vlastivědná práce, roč. I (72), 1963, str. 199—204. — Týž, Husitské opevnění Kartouzka v Dolanech. Průvodce po historickoarcheologickém výzkumu Vlastivědného ústavu v Olomouci 1962/1963, Olomouc 1964. — Václav Burian—Milan Stloukal, Středověké

hroby z Dolan (okr. Olomouc), Sborník III Karlu Tihelkovi k pětadesátinám, Brno 1963—1964, str. 229—231, tab. XXXVII—XXXIX. — Václav Burian, Husitské opevnění Kartouzka v Dolanech u Olomouce, AR 16 1964, str. 793—796, 805—820, 823—840, 893, 894. — Týž, Nálezy ze středověkého objektu v Dolanech (výzkum 1962), Práce odboru společenských věd Vlastivědného ústavu v Olomouci, č. 3, Olomouc 1964. — Týž, Nálezy z kartuzie a husitského opevnění v Dolanech, tamt., č. 6, Olomouc 1965. — Týž, Předběžná zpráva o historickoarcheologickém výzkumu Kartouzky v Dolanech 1964—1965, Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1966, č. 126, str. 9—15. — Václav Burian—Milan Stloukal, Dvojhrob husitských bojovníků (pohřby č. 4 a 5) na Kartouzce v Dolanech (výzkum 1966), tamt., 1967, č. 133, str. 3—8. — Václav Burian, Kartouzka v Dolanech — moravský protějšek hradu Siónu, Střední Morava, 1, Olomouc 1966, str. 5—18.

⁵ Příklady viz Joseph Braun, Der christliche Altar, I, München 1924, str. 720—725.

⁶ Milan Stloukal, Antropologický posudek o kostře z Dolan.

⁷ Emanuel Opravil, Zpráva o určení zuhelnatělého dřeva z Dolan (za rok 1967).

HISTORISCH-ARCHÄOLOGISCHE UNTERSUCHUNGEN IM KARTHÄUSERKLOSTER UND DER HUSSITISCHEN WEHRANLAGE IN DOLANY IM JAHRE 1967

(Bez. Olomouc)

Das im Jahre 1388 gegründete Karthäuserkloster in Dolany erfüllte im Jahre 1425 die Funktion einer hussitischen Wehranlage. Die Forschungstätigkeit begann hier im Jahre 1962. Im Jahre 1967 erfaßte die Grabung einen Teil des Presbyteriums der Konventkirche F, den Abschnitt des Kreuzgang G, den mittleren Teil des Mönchhauses M, den Rest des Friedhofsbereichs und die zweite Kapelle N, die an der nördlichen Seite der Kirche lag. Diese Kapelle gehört zu den best erhaltenen Bauten des Klosterkomplexes. In der polygonalen Apsis blieb nahezu vollkommen der Blockaltar mit der Predella erhalten und drei Nischen im südlichen Gemäuer, von denen eine die Funktion des Lavabo inne hatte. Der Fußboden des Raums bestand aus gebrannten quadratischen Fliesen, die Ziegelgewölbe hatten ein Gerippe von keilförmigem, doppelt gekehltm Profil. Hinter der Kapelle entdeckte man ein Kriegergrab mit einem Pferd. An bedeutsameren Funden seien wenigstens eine vollständige Kette, Pfeilspitzen, die Rosette von einem Bucheinband, Keramik und Kachelbruchstücke angeführt.

STŘEDOVĚKÉ JÍMKY V OLOMOUCI — PAVELČÁKOVĚ ULICI

VÁCLAV BURIAN, Vlastivědný ústav, Olomouc

(Tab. 94—95)

V podzimním období r. 1967 probíhaly přípravné stavební práce na zbořeništi domů čp. 10 a 12 v Pavelčákově ulici v Olomouci. Při výkopu základů a sklepních prostor zadního traktu novostavby pracovala skupina vězňů, jejíž dozorce, prap. Antonín Krejčíř, ohlásil Vlastivědnému ústavu v Olomouci dne 27. října 1967 první nálezy keramiky. Ihned po tomto hlášení byl proveden záchraňovací výzkum, který ukázal, že jde o středověkou bedněnou fekální jímku na zadní hranici domu čp. 10. Dne 9. listopadu ohlásil prap. Krejčíř objev další jímky, situované rovněž na zadní hranici parcely sousedního domu čp. 12. Třetí nález, oznámený 22. listopadu, tvořil shluk několika kusů keramického materiálu na povrchu středověkého terénu.

Původně bahnitě území naleziště bylo osídleno v druhé polovině 13. století, záhy po založení nedalekého kupeckého domu r. 1261. Patrně již v tomto období vznikly při severozápadní hranici obou domovních parcel prohlubně, prozkoumané r. 1967. Bezprostředním dokladem jsou nálezy keramiky, jejichž datování je souhlasné s prvotním osídlením, a jejichž řada končí 16. stoletím. V renesančním období zde vznikly nové domovní objekty a v této souvislosti došlo k definitivnímu zániku obou prohlubní. Obě domovní parcely směřují od SV k JV, kolmo na osu dnešní Pavelčákovy ulice a jsou označeny orientačními čísly 10 a 12, na katastrální mapě v témže sledu parcelními čísly 424 a 421, od josefinské doby konskripčními čísly 439 a 440. Jejich majitele lze sledovat v nepřetržité řadě podle knih lozunků teprve od 16. století.

Fekální jímka byla situována 18,10 m severozápadním směrem od průčelí z Pavelčákovy ulice a 5 m od hranice domu č. 8. Půdorysný čtvercový tvar 160 × 160 cm byl orientován souhlasně se směrem stavební parcely. V rozích jímky byly zaraženy jedlové kůly 17 × 17 cm, které držely bednění z jedlových desek 3 cm silných. Jímka, zahloubená do rostlého terénu (tmavý jíl), měla původní hloubku 310 cm, tuto situaci překrývala renesanční navážka 100 cm, přerušená nad jímkou cihlovým zdívem. Zemina stejného charakteru jako navážka, avšak s tmavšími skvrnami, vyplňovala horních 200 cm prostoru jímky. Dolní kubaturu jímky ve vrstvě 110 cm vyplňoval modravý páchnoucí jíl, v němž byl porůznu rozložen převážně keramický inventář. Tento materiál, získaný z jímky, zahrnuje pět nádob a střep. Vyskytují se zde podsypaná dna, rozevřené okraje, výzdobu tvoří horizontální rýhy, žlábkování a vrypky. Dále zde byl nalezen železný hřeb čtyřhranný vřeten-

vité formy. Ve vzorku, odebraném z dolní sedimentační vrstvy, zjistil dr. E. Opravil četné stopy dřev, jehličí, semen a plodů kulturních plodin, sbíraných v přírodě a plevelů.

Jímka B byla vzdálena od fekální jímky 250 cm v jihozápadním směru, její osa navazovala na prodloužení severního okraje jímky A. Válcovitá jímka \varnothing 180 cm byla zahloubena do rostlého terénu 320 cm hluboko, původní úroveň překrývala pokračující 80 cm vrstva navážky, která spolu s příměsí tmavší zeminy a lomových kamenů vyplňovala také celou prohlubeň. Ve výplni bylo celkem 29 kusů nádob celých nebo v nerekonstruovatelných střepech. Zastoupeny jsou hlavně hrncové formy (12 kusů) s rozevřenými okraji, podsypaná i odříznutá dna, výzdobné prvky tvoří vlnice, horizontální šroubovice a žlábkování. Významnou složku keramiky tvoří džbánky (7 exemplářů) s válcovými okraji a okružím, pyskem a páskovým uchem. Méně jsou zastoupeny mísovité formy a zásobnice.

Skládka C. V dále prodloužené spojnici severní strany jámy A a středu jámy B, jihozápadním směrem ve vzdálenosti 80 cm od okraje jámy B, byla v místě C na povrchu původního terénu v hloubce 80 cm menší skládka keramického materiálu. Pokračují zde typy známé z předchozí jímky (džbánek, mísa), dále poklice a třínohé rendlíky se šišticovým držadlem.

MITTELALTERLICHE GRUBEN IN DER PAVELČÁK-GASSE IN OLOMOUC

In der Pavelčák-Gasse Nr. 10 und 12 in Olomouc im Bereich der fortschreitenden städtischen Besiedlung nach der Errichtung des „Kaufhauses“ vom Jahre 1261 setzte man im Herbst 1967 die Untersuchungen fort. Es wurden die Reste der ersten Besiedlung erfaßt, die in den Zeitraum von der zweiten Hälfte des 13. Jhs. bis in das 16. Jh. zu datieren sind. Es handelt sich um zwei Gruben (eine von quadratischen Grundriß mit Zimmerung, die zweite von kreisrunden Grundriß) und ein Keramiklager. An Tonware fand man Topfformen, Krüge, Schüsseln und Vorratsgefäße, in der Sedimentationsschicht der ersten Grube dann auch zahlreiche Belege für die mittelalterliche Pflanzenkost.

ZÁCHRANNÉ AKCE V AREÁLU STŘEDOVĚKÉ OPAVY

VLASTA ŠIKULOVÁ, Slezské muzeum, Opava

(Tab. 96—104)

Janáčkovy sady

V červnu 1967 vybagrovali pracovníci Vodohospodářské správy v Opavě sondu v parku u bočního křídla budovy Státního archivu. V sondě měla být umístěna přečerpávací stanice, která by řídila stav vody v potrubí, položeném zde v roce 1954. Původní sonda pro potrubí, široká 70 cm, byla nyní v délce 650 cm rozšířena na 210 cm. Navíc se v době, kdy jsme tuto sondu zjistili, plánovalo ještě další její rozšíření o 50 cm směrem k budově, aby se do ní vešla i cihlová obezdívka stanice. Přistoupili jsme proto na této severní straně k průzkumu profilu, který označuji písmenem A. Rozdělili jsme jej po metrových dílech zleva doprava. Sonda hluboká 230 cm zachytila zde jílové podloží světle hnědožlutého zbarvení. Hlína, která tvoří nejstarší kulturní vrstvu je tmavě šedá, s hnědým nádechem, a velmi ulehlá. Obsahovala malé kousky mazanice, ojedinělé zvířecí kosti a uhlíky a několik atypických pravěkých střípků.

Výrazně se mezi nimi odlišují jen dva volutové střepy, ostatní je možno se značnou rezervou zařadit do eneolitu. Kromě střepů bylo ve vrstvě několik odštěpků pazourku a malé zlomky dvou čepelí. V 5. metru vyběhala z této vrstvy do podloží kúlová jamka s rovným dnem.

Nad touto vrstvou byla nejstarší vrstva středověká, tmavě šedá, s příměsí jílu a drobných uhlíků. Stejnou výplň měla i jamka po čtyřhranné špici kolíku rozměrů $6 \times 5,5$ cm, zahloubená 40 cm za stěnou na rozhraní 1. a 2. metru do pravěké vrstvy. Obě vrstvy porušila jáma č. 1, kotlinovitého tvaru, ze které se za stěnou sondy zachoval jen zbytek. Byla vyplněna sypkou tmavě šedou hlínou s množstvím velkých uhlíků. Tuto jámu překrývala druhá středověká vrstva, rovněž šedá, ale s menší příměsí jílu, kterou nahoře uzavírala 5 mm silná souvislá vrstvička uhlíků a sazí, překrytá stejně silnou vrstvičkou do oranžova vypálené hlíny. Obě pokračují až do 5. metru, kde se spojují s podobnou dvojicí, v níž je nejprve vypálená hlína a nad ní uhlíky. Prostor mezi těmito dvojicemi je vyplněn hlínou s velkou příměsí rozdrobené mazanice, sazí i jílu, která neobsahovala žádnou keramiku. Všechny popsané vrstvy porušila jáma č. 2, jejíž jižní okraj stěna výkopu zachytila. Na profilu stěny měla nálevkovitý tvar, přecházející nahoře do vrstvy stejného složení. Vyplňovala ji šedá hlína obsahující kusy ztrouchnivělého dřeva. Nahoře byla překryta vrstvou šedé hlíny, po níž následovala vrstva šedohnědá. Obě vrstvy, i jámu č. 2, zasáhla ještě zahloubenina naplněná spá-

lenou mazanicí. Na ní byla navážka s cihlami, překrytá vrstvou škváry, kterou sem navezli v roce 1953.

V keramickém materiálu, získaném z nejstarší středověké vrstvy, je přibližně stejným dílem zastoupeno zboží hliněné i tuhé. U obojího je význačným rysem vytažený okraj, hladký i zdobený, a technologie i výzdoba je pokračováním vývoje keramiky hradištní. Střepy z tuhových hrnců i zásobnic jsou buď šedé, nebo mají světle hnědé nástřepí. Z ostatních nálezu stojí za zmínku prsten z tenkého bronzového plechu s obdélníkovým štítkem, na němž se nezřetelně ukazuje vyrytý berličkový kříž. Jáma č. 1, která tuto vrstvu porušila, obsahovala keramiku stejného typu, měly však v ní naprostou převahu střepy z tuhových zásobnic. Na jejich vnitřní i vnější straně i na ploše zesílených okrajů se zachovaly zuhelnatělé příškvarky, silné až 5 mm. Jejich rozbor by snad mohl pomoci vyřešit otázku, jakému účelu tyto nádoby vlastně sloužily. Převaha tuhových nádob se jeví i v následující středověké vrstvě. Ze srovnání obsahu obou vrstev a jámy vyplývá, že není mezi nimi výrazného rozdílu a že zřejmě vznikaly v krátkých časových odstupech. Protože se v nich nevyskytla žádná keramika tzv. kolonizační, můžeme je považovat za nejstarší uzavřené soubory zatím v Opavě získané a datovat je do druhé poloviny století 12. a na počátek století 13. Použitým materiálem, technikou zpracování i výzdobou patří k této keramice i střepe z nádoby s válcovitým hrdlem, který jsme našli s množstvím dalších střepe v hlíně, vytěžené ze sondy bagrem.

Keramický soubor z jámy č. 2 a z vrstvy, která ji překrývala, je zcela odlišný. Vedle několika střepe z tuhových zásobnic tvoří jeho hlavní náplň šedé střepe se stříbřitým leskem z nádob, zdobených na výduti jenom hustým žlábkováním a opatřených již uchy. Ojedinele se vyskytl tenký okrajový střípek s rezavě hnědou lesklou glazurou. Dna nádob mají stopy podsýpky. Z kovových předmětů tu byl kromě železných hřebíků, skob a kování buton bronzového prstenu s polokulovým skleněným očkem medové barvy. Sklo stejného zbarvení se vyskytlo i na drobných zlomcích, pocházejících patrně z podstavce poháru. Tyto nálezy jsou ze 14. století. Později zřejmě v těchto místech nebylo již trvalé osídlení. Na nejstarším vyobrazení, jímž je požární obraz města Opavy z roku 1689, i na všech pozdějších, je zde zachycena zahrada jezuitské koleje, zbudované po třicetileté válce. Okolnost, že nejstarší středověké vrstvy nejsou hluboko a nebyly v pozdějších stoletích porušeny zástavbou, činí z tohoto parku zatím nejvhodnější místo pro budoucí systematické plošné odkryvy.

Dominikánský klášter

V únoru 1967 byly zahájeny přípravné práce na generální opravě budovy bývalého dominikánského kláštera a k němu náležejícího kostela sv. Václava. Klášter byl založen synem Přemysla Otakara II. Mikulášem roku 1291 a jeho výstavba byla dokončena v roce 1336. Budova kláštera, zrušeného za josefínských reforem, je od konce války, kdy byla ubořena téměř celá západní polovina objektu, ve velmi zchátralém stavu. Okresní stavební podnik, který prováděl zabezpečovací práce, zde bez vědomí památkových pracovníků vyhloubil na pěti místech sondy, jejichž účelem bylo zjistit, jak hluboko sahají základy. O této akci jsme se dověděli až po vykopání sond.

V severovýchodním rohu budovy v místnosti bývalého refektáře byla sonda rozměrů 145 × 155 cm situována na ose místnosti v těsné blízkosti východní obvodové zdi. Sonda přefala násyp, kterým byl vyplněn zrušený sklep pod refektářem a odkryla i sklepní okénko. Pod tímto novodobým násypem porušila vrstvy, do nichž byly zapuštěny základy stavby a dosáhla až k dřevěným pilotám pod zdí. Na severní stěně sondy je v severovýchodním rohu nad podložním jílem nejdříve tenká nesouvislá vrstvička uhliků, nad ní 3—4 cm silná šedá jílovitá vrstva. Pak následuje vrstva, obsahující zpola žlutý jíl a zpola šedou hlínu s uhlíky a zlomky mazanice, vystřídaná další vrstvou žlutého jílu bez jakékoliv příměsi, vyházeného sem pravděpodobně přímo z podloží při hloubení jámy pro základy. Všechny tyto vrstvy překrývají jámu č. 1. Sonda ji zasáhla skoro až ke dnu, takže její tvar můžeme určit jen přibližně jako kruhový. Dno jámy se svažuje do severozápadního rohu sondy, kde je jeho nejnižší bod. Nad dnem je vrstva světlešedého jílu s drobnými odřezky dřeva, po ní následuje tmavě šedá vrstva, obsahující kromě odřezků i dýžky z bednářských nádob, kusy kůže a zlomky keramiky. Částečně ji u východního okraje překrývá světle hnědošedá vrstva bez nálezů, nad níž je vrstva ulehlého hnoje. V té se zachovala dýha ze dna škopku. Po ní následují dvě vrstvy sytě hnědého zbarvení, mezi nimiž je další hnědošedá vrstva. Tyto na jižní straně přecházejí až za okraj jámy a pozvolna se vytrácejí. Na jižní straně je do podložního jílu zahloubeno jenom dno jámy, kdežto její stěna přefala šedohnědou vrstvu s civváry. Přes ni jde na jižní stěně sondy zmíněná již vrstvička uhliků, překrytá vrstvou žlutého jílu.

Nejvíce keramických nálezů pochází z tmavě šedé vrstvy nad dnem jámy. Přibližně polovinu z nich tvoří střepe nádob hradištního stylu. Stejnou měrou je však již zastoupena keramika na povrchu šedá, někdy i se stříbřitým leskem, na lomu světle šedá nebo bílá. Je to soubor, hlásící se do druhé poloviny 13. století, případně do počátku století následujícího. Je pravděpodobné, že jde o pozůstatek osídlení předcházejícího výstavbě zděné klášterní budovy.

Druhá sonda byla vyhloubena ve východním křídle v bývalé kapli Maří Magdaleny u středního sloupu, na nějž je místnost sklenutá. Sonda sahala do hloubky 261 cm až těsně pod základ sloupu. Nad základem přefala trojí maltovou podlahu. Pod nejspodnější maltovou podlahou již byly vrstvy

starší než barokní sloup. Horní byla tmavě hnědá a obsahovala množství lidských kostí, mezi nimiž byla mince Ludvíka Jagellonského. Potom následovala černá hlína s úlomky malty a cihel. Nejspodnější vrstva s velkým množstvím uhlíků, malty a kusů omítky pokračovala ještě pod dnem výkopu. Tyto vrstvy nebylo možno blíže zkoumat a materiál odtud získaný z vyházené hlíny je z 13. až 17. století. V druhotném uložení tu byly také dva střepy keramiky volutové, s ornamentem vyplněným smolnou hmotou.

Další dvě sondy, rovněž nepříliš hluboké, zasáhly jen vrstvy násypů s keramikou z dlouhého časového úseku. Poslední sonda ve sklepě východního křídla budovy dosáhla do podložního jílu. Nad ním byly pod násypy dvě vrstvy, z nichž starší obsahovala stejnou keramiku, jako byla v jámě č. 1, a v mladší byl materiál, typický pro 14. století.

Ve dnech 9.—11. prosince jsme zde prozkoumali ještě dřevěnou podlahu se zbytky stěn. Narazili na ni dělníci při výkopu pro základy nové štítové zdi a schodiště na západní straně severního křídla budovy. Hlína, která vyplňovala tento objekt, se zachovala do výšky 20 cm, místy však byla vybrána až po podlahu. Byla černá, vlhká a obsahovala množství organických látek. Proto jsme ji všechnu odebrali k paleobotanickému rozboru, který ještě není ukončen. Pod ní, přímo na podlaze, byla nasypána 1—2 cm silná vrstva křemitého písku. Podlahu, jejíž delší strana byla přibližně ve směru V—Z, měla rozměry 195 × 303 cm. Sestávala z pěti trámů nestejně šíře, podložených na koncích příčnými trámy. Kratší stěny byly ze silných plochých trámů, delší z fošen. Podél kratších stěn je v podlaze po dvou čepích, do kterých byly zasazeny sloupky. Zůstala po nich ještě v původní poloze kůra, z níž můžeme odvodit jejich tvar. Dva byly v rozích při severní stěně a další dva přibližně ve dvou třetinách délky kratších stěn. U delších stěn bylo po jednom čepu, vzdáleném 60 cm od západní stěny.

Východní stěna sahala od jihovýchodního rohu do vzdálenosti 104 cm a její severní konec má svislou drážku 5 cm širokou. Pravděpodobně se do ní zasouvala dvířka, uzavírající otvor, široký 49 cm. V těsné blízkosti tohoto otvoru ležela ještě na podlaze celá nádoba. V jejím materiálu je silná příměs křemitého ostřiva, což je typické i pro ostatní střepový materiál převážně šedé barvy, často se stříbřitým leskem. Na dnech jsou stopy podsýpky. Pouze jediná nádoba cihlově červeného zbarvení byla již z kruhu odřezána. Předběžně můžeme tento soubor datovat na konec 14. století. Ve vrstvě těsně pod podlahou byla keramika zcela stejného charakteru. Ze starší vrstvy nad podložením je keramika stejná, jako byla v jámě č. 1.

Ve východní části objektu bylo v černé hlíně dno nádobky z průhledného skla s natavovanou ozdobou.

Popsaná dřevěná stavba sloužila asi hospodářským účelům kláštera.

K o l á ř s k á u l i c e

V srpnu 1967 byla těsně za domem č. 20 hloubena šachtice pro výtah popelnic z kotelny ústředního topení. Její okraj zasáhl západní stěnu odpadní jímky s dřevěným bedněním. Kopáči z ní vytrhali bednění a vyzvedli několik střepů. Nález ohlásili až 30. srpna, kdy na stěnách výkopu byla již desková armatura pro lití betonu. Proto jsme mohli z jímky prozkoumat jenom nejspodnější vrstvu při dně v úseku zachyceném výkopem. Ukazovala se tu stěna jímky s přilehlými rohy, v nichž stály do výše 65 cm ode dna zbytky poškozených sloupů, rozměrů 12 × 14 a 15 × 17 cm, vzdálených od sebe 108 cm. Rovné dno jímky, zahlužené do světla hnědého jílu, sahalo do hloubky 375 cm. Z obsahu jímky, vyplněné syté černou hlínou, jsme vyzvedli šedý džbánec s výlevkou, tři hrnky s malými prožlábnutými uchy, z nichž dva mají ještě na protilehlé straně okraje malý důlek, další dva podobné hrnky poškozené a velké množství střepů z hrnců různé velikosti. Hlavním znakem této keramiky, která působí velmi jednotným dojmem, je světle hnědé až načervenalé zbarvení a stopy po odřezávání na dnech. Jediným výzdobným prvkem je husté žlábkování na výdutích. Střepy tmavě šedých nádob stejných tvarů a se stejnými dny se vyskytují zřídka. Mezi materiálem, který vybrali dělníci, je několik střepů s rezavě hnědou glazurou na vnitřní straně, hrnec s ulomeným uchem a poškozená mísa s vodorovně vytaženým okrajem. Je to keramika, příznačná pro 15. století. Dále tu byl zlomek gotické cihly a zlomek lícované mazanice. Kromě keramiky se v jímce zachovaly zvířecí kosti a různé rostlinné zbytky, zatím neurčené.

N á m ě s t í 1. m á j e

Při bagrování jámy pro základy výškové budovy na jižní straně náměstí naproti městské hlásce byla 20. listopadu porušena jáma, sahající do hloubky 345 cm. Bagrování postupovalo tak rychle, že bylo pouze možno zakreslit její profil a zachránit několik nálezů z jednotlivých vrstev. Jáma se směrem za stěnu výkopu rozšiřovala a měla v půdorysu pravděpodobně kruhový tvar. Její stěny byly kolmé a rovné dno mělo na profilu šířku 98 cm. V minulosti byla jáma porušena na západní straně základem zdi, na východní výkopem pro kanalizaci. Tyto zásahy se přiblížily až ke dnu jámy, zahluženému do podložního šedomodrého jílu. Nejspodnější vrstvu, silnou 90 cm, tvořila černohnědá tuhá hlína s kusy dřev a jiného organického materiálu dosud neurčeného, překrytá

8 cm silnou vrstvou odřezků dřev a proutků. Nad nimi byla další tmavá vrstva silná 21 cm, po níž následoval šedomodrý jíl v síle 9–10 cm. Potom jámu překrývala 110 cm silná světle hnědá písčítá vrstva, nad níž byla už jenom novodobá navážka. V nejspodnější vrstvě mají naprostou převahu střepy z tuhových zásobnic a z hrubých tuhových nádob s vytaženými okraji, zdobenými vlnicemi. Čtyři silné střepy ze zásobnic jsou na lomech a hranách ohlazeny do tvaru valounů. Zřejmě byly pro svoji hrubou strukturu používány jako drasadla. Kromě tuhové keramiky se tu vyskytlo několik střípků šedé keramiky s bílým lomem, která již v následující tmavé vrstvě měla převahu. Z nejspodnější vrstvy pocházejí také kousky kůže z obuvi. Podle keramiky můžeme zasypání jámy datovat na sklonek 13. století.

Další záchranné akce na tomto staveništi prováděla opavská expozitura Archeologického ústavu ČSAV v Brně.

RETTUNGSAKTIONEN IM BEREICH DES MITTELALTERLICHEN OPAVA

Im Jahre 1967 führte die Abteilung für Archäologie des Schlesischen Museums Troppau einige Rettungsgrabungen im historischen Kern der Stadt durch, der zum ersten Male in den Schriftquellen vom Jahre 1195 erwähnt wird. Vom Gesichtspunkt der Untersuchung der Anfänge der Besiedlung ist die Abdeckung im Park der den Namen „Janáčkovy sady“ trägt, bei dem Gebäude des ehemaligen Jesuitenkollegs (heute Staatsarchiv), die wichtigste. Dieser Platz figuriert schon auf der ältesten Darstellung der Stadt aus dem Jahre 1689 als Garten und hat den anderen Stellen gegenüber den Vorteil, daß die mittelalterlichen Schichten hier verhältnismäßig wenig tief unter der heutigen Oberfläche liegen und durch die spätere Bebauung nicht gestört wurden. Darum reichte der Graben, den man hier für das Speicherpumpwerk (Rückpumpwerk) 230 cm tief ausgeschachtet hatte, bis in den Lehm des Untergrunds. Über diesem konnte man die älteste Kulturschicht erfassen, der zwei Linearbandkeramikscherben und einige atypische Bruchstücke, vermutlich äneolithischer Herkunft, entstammen. Über dieser Schicht lagern Schichten, die wir schon mit der ältesten städtischen Besiedlung in Zusammenhang bringen können. In der untersten ist Tonware und Graphittonware nahezu gleich stark vertreten. Für beiderlei Art Keramik ist der ausgezogene, glatte oder rillen-, bzw. wellenlinienverzierte Rand bezeichnend. Diese Keramik bildet die unmittelbare Fortsetzung der slawischen burgwallzeitlichen Keramik, wie sie uns aus den umliegenden Burgwällen und Siedelplätzen bekannt geworden ist. Von den sonstigen Funden verdient der Fingerring aus dünnen Bronzeblech mit rechteckiger Schauplatte, auf der undeutlich ein graviertes Krückenkreuz zu sehen ist, genannt zu werden. Grube Nr. 1, die diese Schicht störte, enthielt Keramik vom gleichen Typus, allerdings hatten hier die Scherben der Graphittonvorratsgefäße entschieden das Übergewicht. Graphittonkeramik erschien auch in der folgenden Schicht vorwiegend, die die Grube überdeckte. Es sind dies bislang die ältesten mittelalterlichen Fundkomplexe, die man in Troppau gewann. Sie gehören der zweiten Hälfte des 12. Jhs. und dem Beginn des 13. Jhs. an. Die folgenden Brandschichten waren fundleer. Grube Nr. 2, die diese Schichten schnitt, enthielt schon Keramik von ganz unterschiedlichem Gepräge, das für das 14. Jh. kennzeichnend ist. Da dieser Platz in späteren Zeiten nicht mehr dauernd besiedelt war, scheint er für die künftige Plangrabung besonders geeignet.

Weitere Rettungsarbeiten führte die archäologische Abteilung im Gebäude des ehemaligen Dominikanerklosters durch. Das Kloster wurde im Jahre 1291 gegründet und der Bau im Jahre 1336 beendet. Im Laufe der Zeit baute man das Kloster einige Male um. Das Gebäude des bei Josephs II. Kirchenwesenreform aufgehobenen Klosters ist seit Ende des letzten Weltkrieges baufällig. Bei der Durchführung der Sicherungsarbeiten, die mit der Vorbereitung der vollkommenen Instandsetzung der Baulichkeit in Zusammenhang stehen, hob man fünf Sonden aus, um die Festigkeit der Fundamente zu prüfen.

Die erste, die man an der östlichen Umfassungsmauer in der Räumlichkeit des ehemaligen Refektoriums angelegt hatte, schnitt die Aufschüttung des aufgelassenen Kellerraums. Unter dieser neuzeitlichen Aufschüttung störte die Sonde die Schichten, in die die Fundamente des Bauwerks eingelassen waren und erreichte die Tiefe der Holzpfähle unter dem Gemäuer. Unter den genannten Schichten lag die kreisrunde Grube Nr. 1, die organische Reste (Knochen, Leder, Holz, Holzgefäßdauben) und Keramik enthielt. Annähernd die Hälfte des Scherbenguts stammt von Tonware und Graphittonware von burgwallzeitlichem Gepräge. Die übrige Keramik zeigt einen grauen oder weißen Bruch und ihre Oberfläche ist grau, mitunter auch silbrig glänzend. Diese Kollektion dürfen wir der zweiten Hälfte des 13., allenfalls dem Beginn des nachfolgenden Jahrhunderts zuweisen. Vermutlich handelt es sich um die Reste der Besiedlung, die dem Bau des Steinklostergebäudes voraufging. Die weiteren drei Probegräben schnitten nur die Aufschüttungsschichten mit Keramik aus einem langen Zeitraum. In sekundärer Einlagerung fanden sich hier auch Scherben der Linearbandkeramik. Die letzte Sonde im Kellerraum des östlichen Flügels des Gebäudes reichte bis zum Lehmuntergrund herab. Über diesem lagen zwei Schichten, von denen die ältere dieselbe Keramik

barg wie Grube Nr. 1 und die jüngere Tonware, die für das 14. Jh. charakteristisch ist. Am Ende des Jahres stießen die Arbeiter bei dem Erdaushub für die Fundamente der neuen Schildmauer des nördlichen Flügels Gebäudes auf einen Holzfußboden mit Wandresten. Der Fußboden nahm eine Fläche von 195 × 303 cm ein und bestand aus fünf ungleich breiten Dielenbalken, die an den Enden auf Querbalken lagen. An den Schmalseiten fanden sich starke flache Balken, an den Längsseiten Bohlen. An den Schmalseiten beobachteten wir je zwei Zapfen zur Verzapfung der Pfosten. Von diesen blieb in der ursprünglichen Lage Rinde erhalten, die es uns ermöglicht, die Pfostenform zu ermitteln. Zwei Pfosten waren an den Ecken bei der nördlichen Wand errichtet und die beiden weiteren etwa jeweils im zweiten Drittel der Länge der Schmalseite. An den Längsseiten gab es jedesmal nur einen Zapfen rund 60 cm von der westlichen Wand entfernt. Die östliche Wand reichte von der südöstlichen Ecke 104 cm weit und an ihrem nördlichen Ende war ein senkrechter, 5 cm breiter Falz. Vermutlich schob man in diesen die Tür, die die 49 cm breite Öffnung schloß. In nächster Nähe der Öffnung lag auf dem Fußboden ein ganzes Gefäß. Die zu diesem Gefäße verwendete Tonmasse war stark mit Quarz gemagert, was im übrigen auch für das hier sonst angetroffene Scherbenmaterial von vorwiegend grauer, häufig silbrig glänzender Farbe bezeichnend ist. An den Böden der Gefäße sind Streuspuren, allein ein Gefäß von ziegelroter Farbe war von der laufenden Scheibe abgeschnitten. Vorderhand können wir diese Kollektion dem Ende des 14. Jhs. zusprechen. In der Schicht knapp unter dem Fußboden fand man Keramik von gleichem Gepräge. Die ältere Schicht über dem Untergrund lieferte dieselbe Keramik, wie Grube Nr. 1. Die schwarze Füllerde des Objekts barg eine große Menge organischen Materials, dessen Analyse derzeit noch nicht beendet ist. Der beschriebene Holzbau mochte als Wirtschaftsgebäude dem Kloster gedient haben.

In der Wagnergasse in nächster Nähe des Hauses Nr. 20 störte man eine Abfallgrube, von der nur die unterste Schicht über der Sohle untersucht werden konnte. Die mit Holzzimmerung ausgestattete Grube enthielt tiefschwarzes Erdreich, aus dem man mehrere ganze Töpfe, einen Krug, eine Schüssel und eine Menge Scherben hob, die allesamt dem 15. Jh. angehören. Daß die Gefäße von der laufenden Scheibe abgeschnitten worden waren, belegen Spuren an den Böden. Neben der Keramik blieben in der Abfallgrube Tierknochen und verschiedene Pflanzenreste erhalten, die aber bislang bestimmt wurden.

Auf dem Platz des 1. Mai störte man beim Baggern eine Grube mit steilen Wänden und ebener Sohle. In der untersten Schicht fanden sich vorwiegend Scherben von Graphittonvorratsgefäßen und grober Graphittonkeramik mit ausgezogenem, wellenlinienverzertem Rand. Vier dicke Vorratsgefäßbruchstücke waren an Kanten und Bruchstellen nach Art der Rollsteine abgeschliffen. Vermutlich verwendete man sie ihrer groben Struktur halber, als Schaber. Neben der Graphittonkeramik fand man hier auch mehrere Scherben grauer Keramik mit weißem Bruch, die in der folgenden Schicht das Übergewicht hatten. Nach Aussage der Keramik ist die Aufschüttung der Grube am Ende des 13. Jhs. anzunehmen.

NÁLEZ STŘEDOVĚKÝCH VRAT V OPAVĚ V ROCE 1967

JAROSLAV KRÁL, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 84:2)

V prosinci 1967 byly zahájeny pozemní práce na náměstí 1. máje v Opavě, kde dochází k obnově jižní části zástavby, zničené v poslední válce. Bagrováním byly obnaženy vrstvy středověkého osídlení města, které jsou zvláště silné v prostoru směrem k Ostrožné ulici, kde je známe již z dřívějších pozorování.

V severovýchodním rohu staveniště, ve vrstvách, které vznikly během 13. a 14. století, jsme mohli díky zvláštní shodě okolností odkrýt a vyzvednout polovinu dřevěných vrat, vysokých 2,82 m a 1,25 m širokých. Byly zhotoveny ze silných svislých desek z měkkého dřeva, sesazených tak, že zaostřená hrana jedné desky zapadala do klínovitého hlubokého zářezu desky sousední. Nahoře, dole a uprostřed probíhaly vodorovné vaznicové desky, spojené v jedné polovině (horní?) čtvrtou, úhlopříčně probíhající, a ty byly z tvrdého dřeva. Vrata byla zavěšena na čepech a pevně spojena dřevěnými kulatými i čtyřhrannými kolíky, nikde nebylo použito železa.

Určit přesně dobu, z které polovina vrat pochází, nelze. Domnívám se však podle náleзовých okolností vrstev, že pocházejí z období před husitskými válkami, tedy před počátkem 15. století. Po vyzvednutí vrat se objevila původní úroveň dvora, pokrytá velkým množstvím třísek a jiných drobných úlomků dřeva, působící dojmem značného nepořádku. Na fotografii, pořízené za krajně nepříznivých okolností (mlha, černý objekt, černé vrstvy), je patrný negativní otisk svislých desek a původní vazné příčky z tvrdého dřeva.

FUND EINES MITTELALTERLICHEN TORES IN OPAVA IM JAHRE 1967

Im Dezember 1967 wurden die Erdarbeiten auf dem Platz des 1. Mai in Opava in Angriff genommen, mit denen die Erneuerung des südlichen Teils der im letzten Kriege vernichteten Bebauung begann. Beim Baggern kamen Schichten der mittelalterlichen Besiedlung der Stadt zutage, die besonders stark im Bereich, in den die Ostrožná-Gasse mündet, wie uns früher schon bekannt geworden ist, sind.

In der nordöstlichen Ecke des Bauplatzes, in den Schichten, die im Verlaufe des 13. und 14. Jhs. entstanden waren, gelang es uns, durch ein glückliches Zusammentreffen besonderer Umstände die Hälfte eines 2,82 m hohen und 1,25 m breiten Holztores freizulegen und zu heben. Es war aus dicken vertikalen Platten aus weichem Holz gefertigt, die so zusammengesetzt waren, daß die scharfe Kante der einen Platte genau auf die keilförmige tiefe Kehle in der benachbarten Platte abgestellt war. Oben, unten und in der Mitte waren waagerechte Binderplatten angebracht, die in der einen Hälfte (der oberen?) mit einer vierten, diagonal gestellten Platte verbunden waren. Diese Platten waren aus hartem Holz gefertigt. Das Tor war an Zapfen eingehängt und mit runden und vierkantigen Stiften fest verbunden. Nirgends kam Eisen in Verwendung.

Genau die Zeit zu bestimmen, der die Torhälfte entstammt, war nicht möglich. Ich nehme aber aufgrund der Fundumstände an, daß das Tor aus der Epoche vor den Hussitenkriegen stammt, demnach aus der Zeit vor dem Beginn des 15. Jhs. Nachdem das Tor gehoben worden war, zeigte sich die ursprüngliche Hofebene, die mit einer großen Menge von Holzspänen und anderen kleinen Holzabfällen bedeckt war und Eindruck starker Unordnung erweckte. Auf der Photographie, die unter äußerst ungünstigen Umständen aufgenommen werden mußte (Nebel, schwarzes Objekt, schwarze Schichten), sind die Abdrücke der vertikalen Platten und der ursprünglichen Querverbindung aus hartem Holz kenntlich.

VÝZKUM ZANIKLÉ STŘEDOVĚKÉ OSADY KONŮVKY NA SLAVKOVSKU (okr. Vyškov)

DAGMAR ŠAUROVÁ, Městské muzeum, Slavkov

Archeologický kolektiv Městského muzea ve Slavkově u Brna pokračoval r. 1967 v systematickém výzkumu zaniklé středověké osady Konůvky (katastr Heršpice u Slavkova, okres Vyškov). Práce zde probíhá od r. 1960. Zkoumaná osada se rozkládá v lučním údolí stejného jména v severních svazích Ždánského lesa, při pramenech potoka, který se u Křižanovic vlévá do řeky Litavy.

Historickými zápisy je osada doložena mezi lety 1365—1481 pod názvem Chunovice (Kunovice), později Kunovičky, s tvrzí, alodním dvorem a kostelním podacím. V terénu se projevuje mohylovitými vyvýšeninami, o nichž si lidové podání vytvořilo hypotézu, že v každé vyvýšenině je ukryt izolovaně jednoprostorový domek.

Systematický výzkum, provedený až dosud na ploše 16 a půl arů v síti 66 čtverců 5×5 m, prokázal, že domky byly tříprostorové o půdorysu ve tvaru přesného tiskacího písmene „L“. Mohylovitá vyvýšenina byla tvořena vždy kamennou destrukcí pece. Pecní základy jsou ze tří stran tvořeny pískovcovými kvádry velikosti přibližně 30×15 cm, na sebe kladenými a z vnitřní strany omítnutými hlínou, která se v nálezů jeví drtí červeně vypálené mazanice. Čtvrtá strana topeniště ponechává volný pecní otvor, stavebně pečlivě vypracovaný. Po stranách je zpevněn plochými pískovci, vertikálně vsazenými do země. Pecní dno je buď vyloženo malými plochými pískovci, nebo je z hladké červené mazanice. Značná kamenná destrukce nad pecí a po její některé straně ukazuje na vysoké vyzdění pece.

Pec je umístěna vždy při zdi jedné místnosti, ne však v rohu. Ostatní dvě místnosti jsou studené. Podlaha pecní místnosti je barevně markantní oproti ostatnímu terénu i oběma dalším místnostem. Někdy ukazuje na kamenné vydláždění.

Základy domů se jeví konfigurací plochých pískovců, které tvořily mělké kamenné podložení dřevěné srubové konstrukce, která byla v rozích chalupy svazována do pravého úhlu a speciálně v těch místech podložena větším čtvercovým pískovcem.

V řadě případů byly nad částí domových půdorysů zachyceny silné příkrovy z mazanice, téměř kompaktní. Jsou to zbytky stropů stavení, jak ukázal folklórní výzkum, konkrétně ve stavení č. 17 ve Vážanech nad Litavou, kde byly stropy kryty prkny, omazanými zespodu i svrchu hlínou, promíšenou plevami. Vzorky výmazu zde odebrané měly stejné profily jako mazanice z příkrovu v Konůvkách.

Nálezy z výzkumu v Konůvkách jsou především užitkového charakteru. Krojidlo pluhu, kosa, srpy (celkem 30), nože, sekáče, hřebíky, součásti koňských strojů, klíče.

Nálezem téměř unikátním jsou tři krásně zachované nápichové hroty vidlí, obloukovitě prohnuté, s nedovřeným prstencem pro násadu a na patě protažené do úzkého pásku s malým otvorem pro upevnění na násadu. Tyto, předtím ze žádného jiného výzkumu neurčené vidle bylo možno detemínovat až podle obdobného nástroje z tradičního zemědělství, od něhož se jen nepatrně liší způsobem upevňování na dřevěnou trojzubou násadu.

Nalezená keramika zastupuje typy od tvarů bezprostředně navazujících na bezúché hrnce mladohradištní, přes tlustostěnné zásobnice až k miskám a džbánkům rozvinutého hrnčířství 15. století a nádobám polévaným. Některá dna vykazují stopy po odsýpce, jiná jasně odříznutí od hrnčířského kruhu. Podle předběžného odhadu je obou druhů stejný počet. Jen málo je fragmentů dna se značkou. Hojná je výzdoba ostře rytou hrubou vlnicí, nejen na těle nádoby, ale i na okrajích, formovaných na okruží nebo na rovně seříznutých okrajích misek. Nalezeny byly též střepy keramiky červeně malované a řada střepů z materiálu loštického, a to nejen poháry, ale i tvary zásobnicové.

Mincovním nálezem je parvus z doby vlády Karla IV., tedy z let 1346—1378.

Ke konci r. 1967 bylo započato s výzkumem přilehlé tvrže, jejímž prvním držitelem před r. 1365 byl Jakub z Kunovic.

AUSGRABUNG DER VERGANGENEN MITTELALTERLICHEN SIEDLUNG KONŮVKA IN DER SLAVKOVER GEGEND

(Bez. Vyškov)

Das Archäologenkollektiv des Stadtmuseums Slavkov bei Brünn, Bezirk Vyškov, setzte auch im Jahre 1967 die Plangrabung in der mittelalterlichen Siedlung Konůvka fort, die nach schriftlichen Quellen in den Zeitraum von 1365—1481 zu setzen ist. Es wurden Hausgrundrisse in Form des Buchstaben L mit drei Räumen freigelegt. Stets in einem Raum findet sich nahe der Wand ein Ofen, während die anderen beiden Räume durchweg unbeheizbar waren. Die Fundamente der Häuser haben einen flachen Steinunterbau aus heimischen Bruchstandstein. Auf den Grundmauern erhob sich das Haus in Blockbau mit Lehm verputzt. Zahlreiche Gebrauchsgegenstände aus Eisen traten zutage und reichlich Keramik, die in die Zeit von der Mitte des 13. Jhs. bis in die zweite Hälfte des 15. Jhs. datiert werden konnte.

ZANIKLÁ STŘEDOVĚKÁ VESNICE HRUŠKOVICE U OSVĚTIMAN

(okr. Uherské Hradiště)

ROBERT SNÁŠIL, Slovákcké muzeum, Uherské Hradiště

(Tab. 105—108)

Při rigolaci v katastru Osvětiman byly výkopy porušeny sídlištní objekty zaniklé středověké vesnice Hruškovice. Na tuto okolnost upozornil pracovníky Slovákckého muzea v Uherském Hradišti zaměstnanec MNV v Osvětimanech A. Širůčka.

Na podkladě zprávy byl ve dnech 18. a 20. 10. 1967 proveden zjišťovací průzkum v profilech rigolačních výkopů, byly přesně zaměřeny jednotlivé zjištěné porušené objekty i celkový rozsah osídlení, pokud byl sondáží odkryt.

Obec stávala asi 1300 m jihozápadně od jihozápadního okraje Osvětiman, v polní trati „Hruškovice“, lidově „Hájky“ (parc. č.1906/12), při silnici Osvětimany—Ježov, v klínu soutoku hruškovického potoka, tekoucího od severu a potoka hostějovského, tekoucího od východu. Podle speciální mapy ve čtverci 63-36 v části B.

Osídlení se táhlo od úpatí mírného svahu, přivráceného k jihozápadu směrem do svahu (asi do jeho poloviny) a téměř po celé jeho délce. Plocha, na které byly zjištěny objekty, zabírá zhruba 1,7 ha. Objekty leží mezi vrstevnicemi 251—258, výškový rozdíl je 7 m. V celkové dispozici vytváří doposud zjištěný rozsah osídlení protáhlý ovál, jehož delší osa, dlouhá 170—180 m, je shodně orientována s průběhem vrstevnicového plánu, od severozápadu k jihovýchodu. Kratší osa, šířka zástavby, se pohybuje mezi 90—100 m.

Horní vrstvu tvoří 30 cm silná ornice, která kryje žlutou spraš. Ta je v SZ části částečně promíchaná s hnědozemí. Zde, již mimo zaniklou obec, se objevuje v hloubce 90 cm pod spraší kameňité podloží. V JZ části je pod ornici pouze čistá žlutá spraš. Rigolační sondy byly hloubeny do

1 m, v šířce 60 cm, vzdáleny jsou od sebe 10–15 m. Zahloubené objekty se rýsují těsně pod ornicí, kamenné a cihelné destrukce — patrně základy staveb — v hloubce 60–80 cm.

Podle situace, zjištěné v profilech sond, tvořily obec pravděpodobně dva samostatnější celky, z nichž v SZ bylo zjištěno 23 objektů a v JV 33 objektů. Volný prostor mezi oběma celky je 25 až 30 m. SZ část je elipsoidního, téměř kruhového tvaru. Objekty v ní jsou od sebe dost vzdáleny a soustřeďují se více při obvodu oválu než v jeho středu. JV část je podle zatím zjištěné situace kruhového půdorysu a objekty tu leží blízko sebe na celé ploše. V každém z obou okrsků byly zjištěny kamenné, cihelné nebo kamenocihelné destrukce. V SZ části jich bylo zjištěno 9, kdežto v JV části pouze 2. Mimo ně byl zjištěn větší počet objektů více nebo méně zahloubených, některé s otopným zařízením. Samostatně umístěné pece, mimo sídlištní objekty, byly zaregistrovány pouze v SZ části.

Protože rigolační sondy jsou od sebe vzdáleny 10–15 m, je víc než pravděpodobné, že počet dosud zjištěných objektů neodpovídá původní situaci. Na druhé straně je možné, že některé objekty, ležící ve dvou vedle sebe souběžně probíhajících výkopech a počítané vždy za samostatný objekt, patří jedinému většímu objektu, jehož některý z rozměrů je větší než 10–15 m. Tato možnost by se více týkala JV části, kde jsou objekty více nahuštěné. Zároveň je nezbytné upozornit na fakt, že obec je připomínána v písemných pramenech několikrát, počínaje druhou polovinou 14. stol. Naposled se připomíná těsně před koncem 16. století. Během nejméně půl třetího sta let zcela jistě některé objekty zanikly a jiné byly vybudovány. Zástavba se měnila, neodpovídá tedy daná situace situaci skutečné jak z hlediska prostorového (počet objektů), tak z hlediska časového (zařazení jednotlivých objektů v rámci vývoje zástavby). SZ část obce byla rigolací co do rozsahu plochy zástavby zachycena v plném rozsahu, u JV okrsku se dá předpokládat, že pokračuje ještě severovýchodním a východním směrem ke dvoru Hruškovice, jehož soudobým uživatelem je JZD Osvětimany.

Je možné vyslovit domněnku, že celková dispozice obce, která je tvořena dvěma více méně samostatnými celky, mezi jejichž vnitřním uspořádáním, druhem a snad i počtem objektů jsou patrné jisté rozdíly, souvisí s hospodářskospolečenskými otázkami. Hypoteticky se dá předpokládat, že objekty, u nichž se vyskytuje kamenná nebo cihelná destrukce, sloužily jako hlavní hospodářské a obytné budovy, zatím co část objektů pouze zahloubených mohla plnit funkci pomocných hospodářských objektů, jiná část funkcí obytných objektů pro společensky a majetkově níže postavené obyvatelstvo vesnice. (O časovém zařazení prvé skupiny objektů viz dále.)

Jihozápadně od zaniklé obce přechází svah směrem k soutoku obou potoků téměř v rovinu. Zde nebyly v rigolačních sondách zjištěny žádné objekty. Silnou vrstvu tu tvoří těsně pod ornicí černá bahnitá půda a slín.

Z materiálu byl z prořatých profilů objektů získán železný hřebík obdélníkovitého průřezu, železný masivní klín obdélníkovitého průřezu s uraženým hrotem, železný srp s čepelí na jedné straně v boku rovnou, na druhé vypuklou.

Pro časové zařazení lokality slouží písemné prameny i získaný keramický materiál.

Typologicky nejstarší materiál je možno zařadit do 13. století. Z této skupiny byly získány dva šedě zbarvené střepy ode dna nádob, které byly vyrobeny nálepkovou technikou. Dna nesou znaky podsýpky. Dále dva hnědě zbarvené střepy z výdutí, z nichž jeden je zdoben obvodovým rýhováním, a konečně jeden střep ode dna a dva střepy z výdutí nádob zásobnicového charakteru, zhotovené z hrubého, tuhoa a většími zrny písku promíchaného hlinitého materiálu.

Čtrnáctému století by snad odpovídaly některé střepy s vodorovnými, vně vytaženými širokými okraji a část okraje džbánů s výlevkou, jehož vnější strana až k hrdlu je zdobena širokým mělkým obvodovým brázděním.

Typologicky se hlásí do 15. stol. tři šedé střepy s ovalenými okraji a snad i žlutočervený střep z podhrdlí, vyrobený z ostřené hlinitého materiálu, malovaný červenohnědými horizontálními pruhy, podobně jako keramika z moravské lokality Udánky.¹

Snad k přelomu 15. a 16. stol. je možno datovat větší část misky, zhotovené na rychle rotujícím kruhu. Mísa má vně šikmý, v konci mírně převíslý okraj, na němž je umístěna výlevka. Téměř kolmé stěny jsou zdobeny obvodovým brázděním. Mísa, která má šedý povrch i lom, je vysoká 8,6 cm, průměr okraje je 23,7 cm a dna 18 cm.

Do 16. stol. je možno zařadit střep ode dna nádoby, vyrobené z jemné plavené a ostřené hlíny, tvrdě do růžova vypálené, který je na vnitřní straně zdoben polevou, tvořící soustředěné pásové kruhy, vždy střídavě žluté a hnědožluté barvy.²

Byla tu nalezena i větší část nádoby vejčitého tvaru, zhotovená na rychle rotujícím kruhu (zachovaná výška — 20,8 cm, průměr výdutí — 19,4/11,9 cm, průměr dna — 11,2 cm, průměr hrdla asi 8 cm). Chybí asi pětina šířky vypuklé části těla, větší část hrdla a celý okraj, takže se nedá s jistotou říci, o jaký tvar keramiky jde (snad džbán). Tato nádoba se svým způsobem pálení a částečně i technikou výzdoby blíží tzv. lidové hrncině, dobře známé z etnografických materiálů. Jde totiž již o vyložení redukční, zakuřovanou keramiku, zdobenou ode dna až do podhrdlí vlešovanými svislými nepravidelnými pruhy, provedenými tahy oblázku. Tato výzdoba bývala vyhotovena vždy před vypalováním redukční keramiky. Po vypálení vystupuje proti matnému tmavošedému až černému podkladu v černých lesknoucích se pruzích. Od podhrdlí až nad maximální výduf je nádoba ještě zdobena devíti horizontálními řadami hustě vedle sebe umístěných trojúhelníkovitých vpichů. Zcela shodně vzdálenosti vždy vedle sebe souběžných dvou řad v různých místech dekoru naznačují,

že tento nebyl zhotoven jedním radýlkovacím kolečkem, které by vždy každou řadu opisovalo samostatně, ale najednou, snad válečkem, opatřeným po svém obvodu devíti řadami trojúhelníkovitých zubů. Tento dekor překrývá v horní části nádoby hlazenou výzdobu. Vnější i vnitřní nástěpí hruškovické nádoby je pokryto slabou vrstvičkou hlíny smíchané snad s nějakou organickou látkou (pryskyřicí?), jejímž účelem bylo usnadnit redukcí — vstřebávání kouře do střepe (tyto povrchové vrstvičky jsou známy již na mladolátné keramice). Střed lomu střepe zůstává v našem případě oranžově tmavošedý. U etnografického redukčního materiálu je lom střepe zakuřován a tedy i zbarven více méně stejnoměrně — tmavošedě až černě.

Příčinu rozdílů je nutné vidět především v druhu použitých hrnčířských pecí a v tom, jak hrnčíři 16. století a hrnčíři vyrábějící tzv. lidovou hrnčinu, zvládli technické postupy vypalování redukční keramiky.

Jestliže záměr vyhotovit nádobu redukční — zakuřovanou — a způsob části výzdoby (vhlazované pruhy) odpovídá keramice „národopisné“, potom tvar nádoby, druhá část výzdoby (řady vpichů) a technický postup zvolený k dosažení redukcí (povrchová vrstva), odpovídá keramice „historickoarcheologické“.

16. století, respektive jeho druhá polovina je mezníkem ve vývoji hrnčířství v našich zemích.³ Mimo jiné začíná v této době středověká ornamentika, prováděná rytím, vpichy, kolkováním, nalepováním, mizet a je vystřídána jinými způsoby výzdoby. Podle V. Scheuflera se zakuřovaná keramika, známá z etnografického materiálu, objevuje u nás od druhé poloviny 16. stol. a zejména v 17. stol. Zakuřovaly se hlavně zásobnice, kvašňáky, povidláky, mlékače a vrhlíky.⁴

Závěrem k vyhodnocení zakuřované nádoby z Hruškovice lze říci, že i když je ji možné podle některých uvedených znaků zařadit ke keramice středověké, odpovídá již svým celkovým charakterem tzv. lidové keramice. Je tedy již výrazem změn, začínajících ve druhé polovině 16. stol. Z tohoto hlediska je nádoba, kterou můžeme na základě předchozího rozboru datovat k přelomu 16. a 17. stol., jedním z nejstarších dokladů nového proudu vývoje keramiky na území Moravy.

Nejmladší keramické nálezy — mísa, polévaný střepe a zakuřovaná nádoba, poskytují možnost užší datace alespoň pro část sídlištních objektů zaniklé obce. Všechny byly nalezeny ve výplních objektů s kamennými nebo cihelnými destrukcemi. Je tedy pravděpodobné, že v chronologickém vývoji zástavby obce jsou právě tyto objekty jedněmi z nejmladších, které vznikaly snad až v průběhu celého 16. stol. Za tohoto předpokladu by byla během 16. stol. SZ část obce snad hospodářsky významnější než část JV.

Ves Hruškovice se připomíná v písemných pramenech poprvé k roku 1365. Tehdy pan Zudko z Veselí vkládá ves Hruškovice panu Petru Hechtovi z Rosic.⁵ Hruškovice, které jsou uváděny v průběhu 15. a 16. stol. ještě několikrát,⁶ jsou naposled připomínány k roku 1597, kdy nebyly ještě pusté. Zápis o prodeji majetku pana Viléma Nekeše z Landeku a na Žeravicích z 30. června 1597 na zemském soudě v Olomouci panu Jiřímu Zikmundovi Praksickému ze Zástřizel a na hradě Buchlově mimo jiné uvádí, že byla prodána „... ves Hrušky s dvorem poplužním, pivovarem a dvěma mlejny panskejší, při tej vsi ležícími...“.⁷

G. Wolny uvádí, že k Žeravicím patřila kolem roku 1500 obec Hruškovice (vlastníkem se tehdy stává Jindřich Kropáč z Nevědomí a na Bzenci), která byla také zvaná Hrušky a která přešla kolem roku 1590 na stejnojmenný dvůr.⁸ Dvůr, jako část Osvětiman, je uveden k roku 1751 a 1771 až 1772.⁹ Jako zbytkový statek se připomíná hruškovický dvůr ještě roku 1923, kdy byl jeho vlastníkem Leopold Berchtold.¹⁰ V současnosti užívá prostor dvora JZD Osvětimany. Od zaniklé obce je vzdálen asi 150 m východním směrem. V jeho areálu jsou ještě zachovány sklepy pivovaru, který je v listinném materiálu rovněž připomínán.

Mimo rok 1597 se připomíná pivovar již roku 1596¹¹ a je uveden znovu k roku 1598 v Soupisu pivovarů kraje olomouckého, hradišfského, brněnského a znojenského mezi 25 pivovary, patřícími rytířským stavům.¹²

Dva mlýny, patřící již k Osvětimanům, uvádí urbář buchlovského panství z roku 1720.¹³ Na Osvětimansku jsou dosud na hruškovickém potoku tři mlýny. Prostřední a Dolní mlýn jsou patrně oněmi, o kterých je zmínka roku 1597. Oba leží poblíž zaniklé obce. Prostřední mlýn byl v roce 1967 demolován.

Jihozápadně od zaniklých Hruškovice při soutoku potoků, kde byla zjištěna vrstva bahnitě hlíny a slínu, býval patrně průtokový rybník. Tuto domněnku potvrzuje i pramen, citovaný R. Hurtem, v němž se k roku 1596 hovoří o rybníku u hruškovického pivovaru. Hurt zároveň zdůrazňuje, že na horním a středním toku hruškovického potoka bylo po jednom rybníku skoro ve všech osadách.¹⁴ Tutěž okolnost zdůrazňuje i M. Urban.¹⁵

Závěrem je možné vyslovit domněnku, že Hruškovice vznikly někdy v průběhu 13. stol. a zanikly snad v období třicetileté války. Z obce se do současnosti zachoval, byť i po částečných přestavbách, dvůr Hruškovice, sklepy pivovaru a oba mlýny. Tyto pozůstatky obce byly včleněny patrně i s celým katastrem Hruškovice nejpozději před rokem 1720 do katastru Osvětiman.

P o z n á m k y :

¹ V. Nekuda, K. Reichertová, Středověká keramika v Čechách a na Moravě, Brno 1968, 134–135, 71, 142, srov. též 384, tab. LXXIX.

² l. c., 136.

³ Viz pozn. 2; E. Plicková, V. Scheufler, Lidová hrnčina v ČSSR, Kultura a tradice č. 6, Uh. Hradiště 1966, 10.

⁴ E. Plicková, V. Scheufler, l. c. 10—13, 22.

⁵ ZDO I, 41 č. 822.

⁶ ZDO II, 33 č. 228; 132 č. 121; 142 č. 172; 188 č. 150; 266 č. 26; 304 č. 4; ZDO VI, 44; ZDB V, 263.

⁷ ZDO III, 237, č. 2.

⁸ G. Wolny, Die Markgrafschaft Mähren IV, 1838, 173.

⁹ J. Radimský, M. Trantírek, Tereziánský katastr moravský, Praha 1962, 347, 372. Zde jsou uvedeny i prameny.

¹⁰ L. Hosák, Historický místopis IV, Hradištský kraj, 364.

¹¹ R. Hurt, Rybníkářství na Kyjovsku, Vlastivědný věstník moravský, 9 1954, 6, pramen F. M. 441.

¹² J. Jirásek, Pivovary na Moravě koncem 16. století, ČMMZ 47 1962, 72—73, pozn. 21 na str. 72.

¹³ Urbár byl původně uložen na Buchlově.

¹⁴ R. Hurt l. c.

¹⁵ M. Urban, Z dějin Kyjovska, Kyjovsko a Ždánsko v souborném popisu, Kyjov 1936, 26.

EINE VERGANGENE MITTELALTERLICHE SIEDLUNG HRUŠKOVICE BEI OSVĚTIMANY (Bez. Uherské Hradiště)

In der Gemarkung Osvětimany (Bez. Uherské Hradiště), stieß man bei der Ausschachtung von Suchgräben auf der Ortsflur Hruškovice (Parz. Nr. 1906/12) auf Siedlungsobjekte der vergangenen mittelalterlichen Gemeinde Hruškovice. Die Örtlichkeit breitete sich auf dem nach Südwesten geneigten Hang im Mündungsdreieck des Hruškovicer und Hostějovicer Baches aus. Die Besiedlung nimmt rund eine Fläche von 1,7 ha ein. Die Hauptachse ist in Übereinstimmung mit dem Schichtenplan von Nordwest nach Südost gerichtet und mißt 170—180 m, die Querachse, die die Breite der bebauten Fläche bedeutet, bewegt sich zwischen 90—100 m. Die Gemeinde bestand vermutlich aus zwei selbständigen Komplexen. Im Nordwesten stellte man insgesamt 23 Objekte fest, darunter 9 mit einer Stein- oder Ziegeltrümmerschicht, die restlichen Bauten waren eingetieft. Im südöstlichen Teil traf man 33 Objekte an, darunter zwei mit destruiertem Gemäuer. Beide Ensembles folgen einem ovalen bis kreisförmigen Plan. Nicht alle Baulichkeiten wurden zu gleicher Zeit errichtet und es war auch nicht möglich, alle Objekte festzustellen, da die Lücken zwischen den einzelnen Sonden 10—15 m betragen. Der nordwestliche Teil wurde, was die Flächenausdehnung betrifft, vollkommen untersucht, während beim südöstlichen Teile eine Fortsetzung der Besiedlung in nordöstlicher und östlicher Richtung wahrscheinlich ist.

Man darf voraussetzen, daß die Gesamtdisposition der Gemeinde, die von zwei mehr oder minder selbständigen baulichen Einheiten gebildet wird, die sich voneinander durch ihre innere Anordnung und Art, vermutlich auch durch die Zahl der Bauten unterscheiden, mit wirtschaftlich-gesellschaftlichen Fragen zusammenhängt. Hypothetisch möchte man annehmen, daß jene Objekte, bei denen sich Stein- und Ziegeldestruktionen finden, als Hauptwirtschafts- und Wohnbauten dienten, ein Teil der eingetieften Objekte als weniger wichtige Wirtschafts- und Nebengebäude figurierten und ein Teil solcher Objekte endlich von wirtschaftlich und gesellschaftlich weniger gut gestellten Bevölkerungsschichten der Gemeinde als Behausung benutzt wurden. Südwestlich der erloschenen Gemeinde befand sich wahrscheinlich ein Teich, wie schlammige Schichten vermuten lassen. Das älteste Scherbenmaterial entstammt dem 13. Jh., dem 14. Jh. konnten Bruchstücke mit breitem Rand zugewiesen werden und dem 15. Jh. Randscherben mit gerundeten Rändern und ein rotbraun bemaltes Wandungsstück. An die Wende des 15. und 16. Jhs. ist ein Schüsselfragment mit schrägem, etwas überhängendem Rand zu setzen. Dem Ausgang des 16. und Beginn des 17. Jhs. gehört ein gedämpftes Gefäß mit eingeläuteten Streifen und 9 waagerechten Reihen dreieckiger Einstiche an. Das Gefäß, das schon der aus ethnographischen Material bekannten Keramik gleicht, signalisiert eine Wandlung in der Entwicklung der Töpferkunst der böhmischen Länder, die in dem Verlauf der zweiten Hälfte des 16. Jhs. einsetzt. Von diesem Gesichtspunkt gesehen, stellt das Gefäß einen der ältesten Belege der neuen Strömung im Keramikschaffen Mährens dar. Die jüngsten Keramikformen vom Ausgang des 15. Jhs. und dem ganzen 16. Jh. traf man in den Objekten mit Destrukationen an, die wir darum im Rahmen der chronologischen Entwicklung der Siedlung als jüngste Bauten ansehen dürfen. Das Dorf Hruškovice wird in den Schriftquellen des Jahres 1363 zum erstenmal erwähnt und in den vom Jahre 1597 zum letzten Male. Damals wurde das „Dorf Hruškovice mit dem Meierhof, der Bierbrauerei und zwei herrschaftlichen Mühlen, die nahe beim Dorfe liegen“ verkauft. Der Hof Hruškovice besteht heute noch und ist etwa 150 m östlich von der ehemaligen Siedlung entfernt. In seinem Areal befinden sich auch die Keller der oben genannten Bierbrauerei. In der Nähe der aufgelassenen Siedlung befinden sich zwei Mühlen „die Mittlere“ und „die Untere“, die als die im Jahre 1596 erwähnten Mühlen identifiziert werden können. Das Dorf Hruškovice entstand im Verlaufe des 13. Jhs. und verging vermutlich während des Dreißigjährigen Krieges. Die materielle Hinterlassenschaft des Dorfes und vermutlich auch die ganze Gemarkung wurden spätestens bis zum Jahre 1720 in die Gemarkung Osvětimany eingegliedert.

ZJIŠŤOVACÍ VÝZKUM V MORAVSKÉM PÍSKU (okr. Hodonín)

ZDENĚK KLANICA, AŮ ČSAV Brno

V srpnu 1967 oznámil Jan Tihlařík z Břeclavě dopisem našemu ústavu, že by nám rád sdělit podrobnosti o některých starých památkách na území Moravského Písku, odkud pochází. Vyřízením dopisu byl pověřen autor zprávy.

V září jsme spolu s panem Tihlaříkem několikrát navštívili areál, který označoval jako hradisko. Místo leží v inundačním území řeky Moravy, asi 2 km východně od obce. Jde o malé návrší, nazývané ve středním Pomoraví „Hrůd“. Písecký má plochu kolem desíti hektarů a je obtékán po celém obvodu slepými rameny. Na východní straně, kde již začínají pole, je nenápadný val, spíše mez. Pan Tihlařík uvádí, že zde v době jeho mládí, tedy asi před šedesáti lety, vybírali kámen.

Celou plochu údajného hradiska jsme s R. Skopalem povrchově prozkoumali a zjistili na některých místech zbytky kamení, malty a dokonce cihel. Tam, kde jejich koncentrace byla největší, položili jsme několik menších sond, jen na šířku rýče. Byla zjištěna slabá humózní vrstva a pod ní písekové podloží. V některých místech, zvláště v jižním cípu „Hrůdu“ byl obsah malty ve vrstvě tak veliký, že připomínal destrukční kry, známé např. z Mikulčic. Také kamení, které sem muselo být dovezeno, svědčí o stavbách. Žádné základy nebo jiné neporušené zbytky však objeveny nebyly.

K datování stavebních zbytků na „Hrůdu“ nemůžeme zatím nic říci. Přes velmi intenzivní pátrání nebyl nalezen ani jeden střep, ani žádný jiný datovací prostředek. Důležité poznatky byly získány rozmluvami s místními občany. Uváděli, že zde stávaly seníky se zděnými podezdívkami. Nelze tedy vyloučit, že zjištěné stavební zbytky pocházejí právě z těchto seníků.

Otevřený zůstává problém „valu“, který by bylo vhodné příležitostně prozkoumat, čímž by se snad vyřešilo i datování.

PROBEGRABUNG IN MORAVSKÝ PÍSEK (Bez. Hodonín)

Auf einer kleinen Anhöhe im Inundationsgebiet der March entdeckte man Baureste, Steine, Mörtel und Ziegeln. Die Anhöhe umgibt zum Teil eine Wallmauer. Von dieser sollen vor 60 Jahren Steine verwendet worden sein. Die Datierung des Objekts ist nicht sicher.

ZJIŠŤOVACÍ VÝZKUM NA STŘEDOVĚKÉM TVRZIŠTI U TÝNCE (okr. Břeclav)

JOSEF UNGER, OVM Mikulov

V říjnu 1967 byl na středověkém tvrzišti, dnes zvaném „Valy“, na jihovýchodním konci Týnce, proveden zjišťovací výzkum. Dvěma sondami v severní a východní části obytné plošinky bylo získáno množství mazanice, uhlíků, zvířecích kostí a keramického materiálu. Nalezené střepy, mezi nimiž se vyskytly i části loštické keramiky, lze datovat do 15.—16. stol. Pozoruhodná je i část válečkového zámku. Získaný materiál je uložen v Okresním vlastivědném muzeu v Mikulově pod inv. čís. A 767-800 a A 987-1012.

EINE PROBEGRABUNG AUF DER MITTELALTERLICHEN FESTE BEI TÝNEC (Bez. Břeclav)

Im Oktober 1967 führte man auf der mittelalterlichen Feste, heute „Valy“ genannt, am südöstlichen Ende der Gemeinde Týnec eine Probegrabung durch. Die beiden Suchgräben, die man im nördlichen und östlichen Teile der bebauten Fläche anlegte, brachten eine Menge Lehmewurf, Holzkohle, Tierknochen und Keramikgut zutage. Die angetroffenen Scherben, unter ihnen auch Bruchstücke von Lošticer Keramik, konnten dem 15. und 16. Jh. zugewiesen werden. Bemerkenswert ist der ergrabene Teil eines Zylinderschlusses. Das gewonnene Fundgut wird im Bezirksheimatmuseum zu Mikulov unter Inv. Nr. A 767-800 und A 987-1012 verwahrt.

STŘEDOVĚKÉ NÁLEZY Z KROMĚŘÍŽE

JAN COUFALÍK, Kroměříž

Při srovnávání východního svahu pro prostor letního kina v Kroměříži byly nalezeny ve svahu střepy s vlnicí. Nález, který předal Dušan Frajt, je možno datovat do 12. a 13. století. Střepy se nacházely asi 70 cm pod povrchem horního horizontu svahu, ve vypálené peci asi 60 cm široké a 45 cm vysoké. Vypálená vrstva byla silná asi 5 cm.

MITTELALTERLICHE FUNDE IN KROMĚŘÍŽ

Bei der Ebnung des Osthangs für den Raum des Sommerlichtspieltheaters in Kroměříž fand man im Hang Keramikscherben mit Wellenlinienverzierung. Den Fund, den Dušan Frajt brachte, kann man dem 12.—13. Jh. zuweisen. Die Scherben lagen etwa 70 cm unter der Oberfläche des oberen Hanghorizonts in einem ungefähr 60 cm breiten und 45 cm hohen verglühten Ofen. Die Brandschicht war rund 5 cm stark.

NÁLEZ POZDNĚ STŘEDOVĚKÉ KERAMIKY V RAJHRADĚ (okr. Brno-venkov)

IVAN PEŠKAŘ, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 109)

V roce 1967 byla při kopání odpadní jímky u čekárny ČSAD ve dvoře MNV v Rajhradě proříznuta ve hloubce 60 cm vrstva se střepy pozdně středověké keramiky, mezi nimiž převažují tvary známé ze 16. století.

EIN FUND SPÄTMITTELALTERLICHER KERAMIK IN RAJHRAD (Bez. Brno-venkov)

In Rajhrad schnitt man bei der Ausschachtung einer Abfallgrube eine Schicht, die Scherben spät-mittelalterlicher Tonware barg; es überwiegen Formen, die dem 16. Jh. angehören.

STŘEDOVĚKÝ NÁLEZ VE VLACHOVICÍCH (okr. Gottwaldov)

JIŘÍ PAVELČÍK, AÚ ČSAV Brno

Při hloubení studny v příkopu horního „Hradiška“ (nachází se vysoko ve svahu v severozápadní části obce; druhé „blatné“ leží uprostřed vyschlého rybníka v jižním úseku městečka při Vlárce) našli raziči v zásypu a sutí zlomky keramiky a železný hrot šípů. Uvedené předměty představují první nálezy na lokalitě a patří do první poloviny 15. století.

EIN MITTELALTERLICHER FUND IN VLACHOVICE (Bez. Gottwaldov)

Bei der Ausschachtung eines Brunnens im Umfassungsgraben der nördlichen der beiden Burgen, die sich im Bereich des Städtchens Vlachovice, Bezirk Gottwaldov, befinden, entdeckte man Keramik und Eisgegenstände aus der ersten Hälfte des 15. Jhs.

ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY 1967 VE SBÍRKÁCH MĚSTSKÉHO MUZEA V HOLEŠOVĚ

VÁCLAV MĚSÍČ, Městské muzeum, Holešov

- Dobrotice. „Hradisko“: v okolí zaniklé tvrze sesbírala středověké střepy, zlomky kostí a lastur vedoucí Vlastivědného kroužku Ludmila Mucalíková z Holešova.
- Horní Lapač. Trať „Obora“: při melioraci nalezen sekeromlat (d. 160 mm, š. 70 mm, v. 47 mm).
- Hostýn. U parkoviště aut: na povrchu zeminy vyhrnuté buldozerem nalezeno několik menších laténských střepů.
- Němčice u Kroměříže. Trať „Břestko“: se sesbíraným kamením vyhozen u polní cesty sekeromlat (d. 100 mm, š. 50 mm, v. 40 mm).
- Rymice. U kravína JZD: při stavbě silážních jam narušeny dvě jámy kultury věteřovské.
- Tučapy. Hřiště na kopanou: při stavbě tohoto hřiště buldozer rozhrnul větší množství mazanice a smíchal střepy různého stáří.
- Všetuly. „U jámy“: orbou narušeno laténské sídliště. Získány střepy z nádob, přeslen ze střepu, mazanice a kosti.
- Všetuly. „Za humny“: nalezeny středověké střepy.

ZPRÁVY O DROBNÝCH ZÁCHRANNÝCH AKCÍCH ZA ROK 1967 V OKRESE ŠUMPERK

VLADIMÍR GOŠ, Vlastivědné muzeum, Mohelnice

- Třeština. V trati „Háj“ našel J. Jarmar při odkopávání řepy na okraji pole masivní sekeromlat, který tam dříve položil některý ze zemědělských dělníků.
- Moravičany. V trati „Na dílečcích“ narazili dělníci v červnu při stavbě na dvě jámy, náležející kultuře nálevkovitých pohárů.
- Dubicko. V trati „Na újezdě“ bylo při melioračních pracích na již dříve zkoumaném pohřebišti objeveno 8 dalších hrobů lužické kultury.
- Mohelnice. Při asanaci domu ve Smetanově ulici č. 6 narazili dělníci ve sklepních prostorách na nádobku, obsahující 66 pražských grošů králů Karla IV. a Václava IV.

ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY A VÝZKUMY ZA ROK 1967 MUZEA J. A. KOMENSKÉHO V UHERSKÉM BRODĚ

JAN PAVELČÍK, Muzeum J. A. Komenského, Uherský Brod

- Uherský Brod. U kostela církve československé při opravě chodníku byly vykopány zbytky lidských kostí asi v hloubce 1,50 m. Kostí byly ve velmi špatném stavu, byly již patrně několikrát přehazovány. Pocházejí ze zbytků hřbitova, který se ve středověku kolem tohoto kostela prostíral.
- Uherský Brod. V Příční ulici (dům čís. 63) při stavbě skladiště na nábytek, při výkopu základů, byly objeveny jámy. Obsahovaly střepy keramiky, střepy kachlí, spečenou hlínu a zbytky železných předmětů. Asi 17. stol. n. l.
- Nivnice. Při drenážování v trati „Nivnické čtvrtky“ bylo zjištěno na ploše 1 km² rozsáhlé sídliště z mladší doby kamenné s moravskou malovanou keramikou.
- Uherský Brod. V trati „Za hájom“ našel Jiří Pavelčík kamennou sekeru ze zelené břidlice, hrubě otlučenou, pazourkovou štípanou industrií a úlomky keramiky. Kultura moravská malovaná.
- Vlachovice. V měsíci srpnu se pokračovalo ve spolupráci s Archeologickým ústavem ČSAV v Brně ve výkopech na „Dulově kopci“ u Vlachovic. Výkopy řídil dr. Jiří Pavelčík, CSc.

- Havřice. V trati „Nad cihelnou“ byl nalezen oboustranně nedovrtaný sekeromlat z hrubého pís-kovce, asi 8 cm dlouhý. Náleží ke keramice kanelované, jejíž rozsáhlé naleziště je v nejbližším okolí.
- Uherský Brod. Při bourání tří domů v ulici Primátora Hájka byly zjištěny zbytky staré zdi, probí-hající rovnoběžně s hradbami, které jsou od objevené zdi asi 20 m vzdáleny. Snad to byly zbytky staré zdi, která kdysi uzavírala židovské město uvnitř městských hradeb? Přes urgence komise památkové péče dal MěstNV tyto zbytky zdi předčasně zbořit.
- Uherský Brod. Při opravě domu čis. 241 při kladení kanalizace přišli dělníci na staré hroby, z nichž se podařilo zachránit jen zbytky lebky. Hroby pocházejí ze starého bratrského hřbitova, který se prostíral kolem bratrského sboru, který stával na místě nynějšího gymnasia. Na tomto hřbi-tově byli pochováni i rodiče J. A. Komenského.
- Havřice. Při kopání dláždění před domem čis. 49 byly nalezeny kulturní vrstvy až do hloubky 2 m. Byl v nich nalezen střep a sekeromlat v provrtu přelomený. Vše patří moravské malované keramice.
- Bystřice pod Lopeníkem. Učitel Martin Baránek našel na „Ordějově“ střepy, vyrobené z tuhového materiálu, některé i zdobené vtisky prstů, rýhováním a vlnicí. Také strusku. Asi 12. století.
- Hluk. V trati „Paligr“ zjištěny střepy při stavbě JZD. Střepy mají charakter moravské malované keramiky.

SEZNAM VÝZKUMŮ A ZÁCHRANNÝCH AKCÍ NA MORAVĚ
V ROCE 1967

1. Bánov, o. Uherské Hradiště: sídliště — eneolit.
2. Brno-město, Gottwaldova, o. Brno-město: ojedinělý nález — středověk.
3. Brno-Julíánov, o. Brno-město: hrob — kultura zvoncovitých pohárů.
4. Brno-Královo Pole, o. Brno-město: hrob — únětická.
5. Břeclav-Pohansko, o. Břeclav: sídliště — slovanská.
6. Bučovice, o. Vyškov: hrob? — kultura zvoncovitých pohárů.
7. Buchlovice, o. Uherské Hradiště: mohylník — slovanská.
8. Bystřice pod Lopeníkem, o. Uherské Hradiště: sídliště — středověk.
9. Dobrotice, o. Kroměříž: tvrzíště — středověk.
10. Dolany, o. Olomouc: kartuzie a husitské opevnění — středověk.
11. Dolní Němčí, o. Uherské Hradiště: sídliště — moravská malovaná.
12. Drysice, o. Vyškov: hrob — lužická kultura.
13. Dub nad Moravou, o. Olomouc: jáma — věteřovský typ.
14. Dubicko, o. Šumperk: hroby — lužické.
15. Havřice, o. Uherské Hradiště: ojedinělé nálezy — moravská malovaná.
16. Heršpice, o. Vyškov: zaniklá středověká osada Konůvky.
17. Hluk, o. Uherské Hradiště: ojedinělé nálezy — moravská malovaná.
18. Holasovice, o. Opava: sídliště — eneolit.
19. Holešov, o. Kroměříž: pohřebiště — nitranská.
20. Horní Lapač, o. Kroměříž: ojedinělý nález — neolit.
21. Horní Moštěnice, o. Přerov: sídliště — lužická.
22. Hrabětice, o. Znojmo: sídliště — římská.
23. Hradec, o. Opava: ojedinělý nález — střední bronzová.
24. Chrlice, o. Brno-venkov: hrnčířská dílna — římská.
25. Chvalčov (Hostýn): ojedinělý nález — latén.
26. Kloboučky, o. Vyškov: ojedinělý nález — eneolit.
27. Klobouky, o. Břeclav: hroby — zvoncovitých pohárů, únětická.
28. Komárov, o. Opava: ojedinělý nález — eneolit.
29. Kroměříž, o. Kroměříž: hroby? — lužická, pec — středověk.
30. Kyjovice, o. Znojmo: sídliště — moravská malovaná — halštat.
31. Lanžhot, o. Břeclav: ojedinělý nález — latén, středověk.
32. Lovčičky, o. Vyškov: sídliště — velatická.
33. Lutonín, o. Prostějov: mohylové pohřebiště — eneolit.
34. Medlov, o. Brno-venkov: hrob -- kultura zvoncovitých pohárů.
35. Mikulčice, o. Hodonín: hradiště — slovanská.
36. Místřín, o. Hodonín: sídliště, pohřebiště — latén.
37. Mískovice, o. Kroměříž: sídliště — eneolit.
38. Modrá, o. Uherské Hradiště: sídliště — slovanská.
39. Mohelnice, o. Šumperk: sídliště — slovanská, středověk.
40. Morašice, o. Znojmo: sídliště — únětická, hrob — horákovská.
41. Moravičany, o. Šumperk: pohřebiště — lužická, sídliště — nálevkových pohárů.
42. Moravský Písek, o. Hodonín: sídliště? — středověk.
43. Morkůvky, o. Břeclav: hradiško — horákovská.
44. Náměšť na Hané, o. Olomouc: sídliště — neolit, hroby? — lužická.
45. Němčice, o. Kroměříž, ojedinělý nález — neolit.
46. Nivnice, o. Uherské Hradiště: sídliště — moravská malovaná.
47. Olomouc, Pavelčíkova ul., o. Olomouc: odpadové jímky — středověk.
48. Opava, o. Opava: středověké nálezy.
49. Opava-Kylešovice, o. Opava: sídliště — neolit.
50. Ostrava, o. Ostrava: kostel sv. Václava — středověk.
51. Osvětimany, o. Uherské Hradiště: zaniklá vesnice — středověk.
52. Pavlov, o. Břeclav: sídliště — paleolit.
53. Polešovice, o. Uherské Hradiště: hroby — únětická.
54. Prasklice, o. Kroměříž: sídliště — únětická.
55. Prušánky, o. Hodonín: depot hřiven — únětická.
56. Pustiměř, o. Vyškov: hrob — kultura zvoncovitých pohárů.
57. Rájec, o. Šumperk: pohřebiště — lužická.
58. Rajhrad, o. Brno-venkov: sídliště — únětická, středověk.
59. Rymice, o. Kroměříž: sídliště, věteřovský typ.
60. Staré Město, o. Uherské Hradiště: hrob — slovanská.
61. Strachotín, o. Břeclav: sídliště — slovanská.
62. Sušice, o. Uherské Hradiště: hrob — slovanská.

63. Tovačov, o. Přerov: pohřebiště — lužická.
64. Třeština, o. Šumperk: ojedinělý nález — neolit.
65. Tučapy, o. Vyškov: sídliště — blíže neurčené.
66. Tvrdonice, o. Břeclav: sídliště — věteřovský typ.
67. Týnec, o. Břeclav: tvrziště — středověk.
68. Uherský Brod, o. Uherské Hradiště: ojedinělý nález — neolit, sídliště -- středověk.
69. Vésky, o. Uherské Hradiště: sídliště -- slovanská.
70. Vlachovice, o. Gottwaldov: pohřebiště — lužická, ojedinělé nálezy — středověk.
71. Všetuly, o. Kroměříž: sídliště -- latén, ojedinělé nálezy — středověk.

SEZNAM PUBLIKACÍ ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU ČSAV,
POBOČKA V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

1956	Brno	1959	80 str.	22 tab.
1957	Brno	1958	121 str.	20 tab.
1958	Brno	1958	110 str.	32 tab.
1959	Brno	1960	186 str.	37 tab.
1960	Brno	1961	115 str.	44 tab.
1961	Brno	1962	111 str.	40 tab.
1962	Brno	1963	77 str.	31 tab.
1963	Brno	1964	85 str.	36 tab.
1964	Brno	1965	81 str.	50 tab.
1965	Brno	1966	87 str.	42 tab.
1966	Brno	1967	76 str.	58 tab.

FONTES ARCHAEOLOGIAE MORAVICAE

- I. *Boris Novotný*, Hromadný nález ze 16. stol. v Brně. — Ein Hortfund aus dem 16. Jahrhundert in Brno. — Brno 1959. (34 str., 19 tab.)
- II. *Jiří Meduna*, Staré Hradisko. Katalog nálezů uložených v museu města Boskovic. — Katalog der Funde im Museum der Stadt Boskovice. — Brno 1961. (78 str., 50 tab.)
- III. *Milan Stloukal*, Mikulčice. Antropologický materiál z 1. pohřebiště. — Anthropologisches Material aus der 1. Begräbnisstätte. — Brno 1962. (100 str., 36 tab.)
- IV. *Karel Tihelka*, Hort- und Einzelfunde der Úněticer Kultur und des Věteřover Typus in Mähren. — Brno 1965. (100 str., 36 tab.)

SBORNÍK

- I. Brno 1960. (88 str., 27 tab.)
- II. Františku Vildomcovi k pětáosmdesátinám. — Brno 1961. (131 str., 29 tab.)
- III. Karlu Tihelkovi k pětádesátinám. — Brno 1964. (275 str., 52 tab.)
- IV. Za Luborem Niederlem po dvaceti letech. Uspořádal Josef Skutil. — Brno 1965. (35 str.)

BIBLIOGRAFIE

Josef Skutil, Bibliografie moravského pleistocénu. 1850—1950. (316 str.)

PŘÍLEŽITOSTNÉ TISKY

1. *B. Klíma—Z. Klanica*, Jižní Morava, Führer zur Exkursion nach Südmähren, Brno 1966. (11 str., 3 obr.)
B. Klíma—Z. Klanica, Jižní Morava. Guide pour l'excursion dans la Moravie du sud, Brno 1966. (12 str., 3 obr.)

<i>J. Poulík</i> : Úvodní slovo. — Vorwort.	3
<i>B. Klíma</i> : Plošný výzkum paleolitické stanice Pavlov II (okr. Břeclav). — Die Flächenabdeckung der paläolithischen Station Pavlov II (Bez. Břeclav).	5
<i>Jiří Pavelčík</i> : Lengyelské sídliště u Dolního Němčí (okr. Uherské Hradiště). — Eine Lengyel-Siedlung bei Dolní Němčí (Bez. Uherské Hradiště).	8
<i>R. Tichý</i> : Neolitické a mladší nálezy z Náměště n. H. (okr. Olomouc). — Neolitische und jüngere Funde von Náměšť n. H. (Bez. Olomouc).	8
<i>V. Podborský—V. Vildomec</i> : Výzkum neolitického a halštatského sídliště v „Sutnách“ u Kyjovic (okr. Znojmo). — Ausgrabung der neolithischen und hallstattzeitlichen Siedlung auf der Flur „Sutny“ bei Kyjovice (Bez. Znojmo).	9
<i>V. Šikulová</i> : Nález pravěké keramiky v Opavě-Kylešovicích. — Ein Fund vorgeschichtlicher Keramik in Opava-Kylešovice.	12
<i>V. Šikulová</i> : Jaspisová čepel z Komárova (okr. Opava). — Eine Jaspisklinge in Komárov (Bez. Opava).	12
<i>A. Medunová-Benešová</i> : Další nálezy z eneolitického mohylového pohřebiště ohrozimského typu v Lutotíně (okr. Prostějov). — Neue Funde aus dem äneolithischen Hügelgräberfeld vom Typus Ohrozim in Lutín (Bez. Prostějov).	12
<i>V. Šikulová</i> : Nález lidských kostí na eneolitickém sídlišti v Holasovicích (okr. Opava). — Ein Menschenknochenfund in der äneolithischer Siedlung in Holasovice (Bez. Opava).	13
<i>M. Stloukal</i> : Antropologický posudek o lidských kostech z Holasovic (okr. Opava). — Der anthropologische Befund über die Menschenknochenfunde von Holasovice (Bez. Opava).	15
<i>Jiří Pavelčík</i> : Nový nález z Bánova (okr. Uherské Hradiště). — Ein neuer Fund aus Bánov (Bez. Uherské Hradiště).	16
<i>K. Tihelka</i> : Kamenný sekeromlat z Klobouček (okr. Vyškov). — Steinhammeraxt von Kloboučky (Bez. Vyškov).	18
<i>V. Dohnal</i> : Nálezy eneolitické skupiny Kosihy-Čaka v Míškovicích na Holešovsku (okr. Kroměříž). — Funde der äneolithischen Kosihy-Čaka-Gruppe in Mískovice in der Holešover Gegend (Bez. Kroměříž).	18
<i>J. Ondráček</i> : Nové nálezy z Klobouk u Brna (okr. Břeclav). — Neue Funde von Klobouky u Brna (Bez. Břeclav).	19
<i>I. Peškař</i> : Hrob kultury zvoncovitých pohárů v Brně-Juliánově. — Ein Grab der Glockenbecherkultur in Brno-Juliánov.	19
<i>M. Stloukal</i> : Kostra z hrobu s keramikou zvoncovitých pohárů z Brna-Juliánova. — Das Skelett aus dem Glockenbechergrab von Brno-Juliánov.	20
<i>J. Ondráček</i> : Hrob kultury zvoncovitých pohárů z Medlova (okr. Brno-venkov). — Das Glockenbechergrab von Medlov (Bez. Brno-venkov).	21
<i>M. Stloukal</i> : Posudek o kostře z hrobu s keramikou zvoncovitých pohárů z Medlova (okr. Brno-venkov). — Befund über das Skelett aus einem Glockenbechergrab von Medlov (Bez. Brno-venkov).	22
<i>J. Ondráček</i> : Hrob kultury zvoncovitých pohárů z Pustiměře na Vyškovsku (okr. Vyškov). — Das Glockenbechergrab von Pustiměř in der Gegend von Vyškov (Bez. Vyškov).	23
<i>K. Tihelka</i> : Nový nález keramiky zvoncovitých pohárů z Bučovic (okr. Vyškov). — Ein neuer Keramikfund der Glockenbecherkultur in Bučovice (Bez. Vyškov).	23
<i>J. Ondráček</i> : Výzkum nitranského pohřebiště v Holešově v roce 1967 (okr. Kroměříž). — Ausgrabungen auf dem Gräberfeld der Nitra-Gruppe in Holešov im Jahre 1967 (Bez. Kroměříž).	24
<i>L. Págo</i> : Spektrografický výzkum měděných předmětů z pohřebiště nitranské skupiny v Holešově (okr. Kroměříž). — Spektrographische Untersuchungen an Kupfergegenständen aus dem Gräberfeld der Nitra-Gruppe von Holešov (Bez. Kroměříž).	25
<i>R. Snášil</i> : Ůnětické hroby z Polešovic (okr. Uherské Hradiště). — Gräber der Aunjetitzer-Kultur in Polešovice (Bez. Uherské Hradiště).	28
<i>J. Ondráček</i> : Ůnětický hrob z Brna-Králova Pole. — Das Aunjetitzer-Grab von Brno-Královo Pole.	32

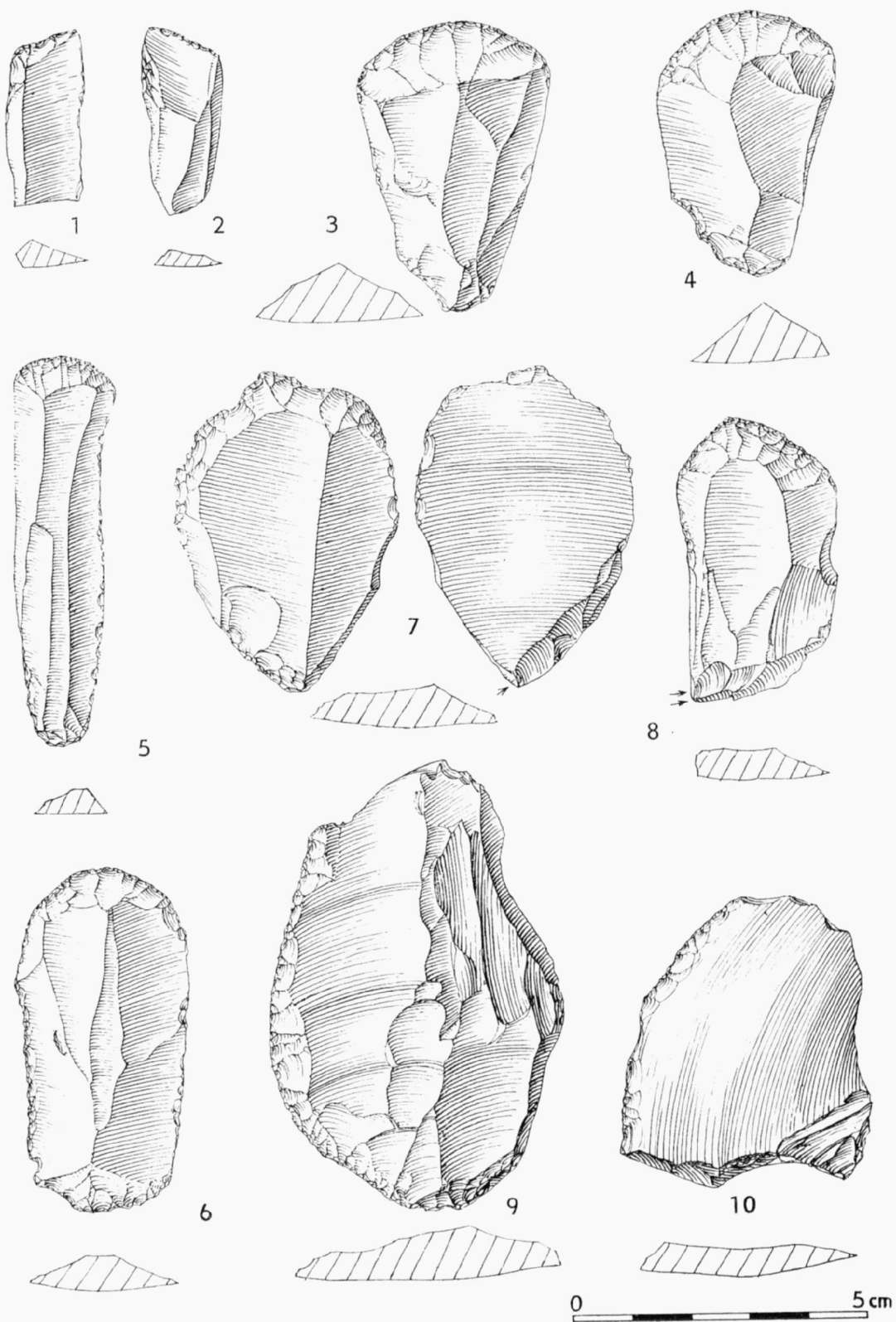
<i>M. Stloukal</i> : Únětická kostra z Brna-Králova Pole. — Das Aunjetitzer-Skelett von Brno-Královo Pole.	32
<i>Z. Klanica</i> : Depot únětických hřiven v Prušánkách (okr. Hodonín). — Ein Aunjetitzer Barrenfund in Prušánky (Bez. Hodonín).	34
<i>L. Págo</i> : Spektrografické stanovení charakteristických stopových prvků v únětických hřivnách z Prušánek (okr. Hodonín). — Zur spektrographischen Bestimmung der charakteristischen Spurenelemente in den Aunjetitzer-Barren von Prušánky (Bez. Hodonín).	36
<i>J. Ondráček</i> : Únětické sídliště v Morašicích (okr. Znojmo). — Die Aunjetitzer-Siedlung von Morašice (Bez. Znojmo).	37
<i>J. Ondráček</i> : Další únětické nálezy z Prasklic u Kroměříže (okr. Kroměříž). — Weitere Aunjetitzer-Funde von Prasklice bei Kroměříž (Bez. Kroměříž).	38
<i>I. Peškař</i> : Drobnosti ze sídliště únětické kultury v Rajhradě (okr. Brno-venkov). — Kleine Funde aus der Aunjetitzer-Siedlung in Rajhrad (Bez. Brno-venkov).	38
<i>J. Ondráček</i> : Další nálezy z Tvrdonic (okr. Břeclav). — Weitere Funde von Tvrdonice (Bez. Břeclav).	39
<i>Z. Trňáčková</i> : Věteřovská jáma z Dubu nad Moravou (okr. Olomouc). — Eine Věteřov-Grube in Dub nad Moravou (Bez. Olomouc).	39
<i>J. Ondráček</i> : Záchrané akce na věteřovském sídlišti v Lovčičkách (okr. Vyškov). — Rettungsaktionen in der Věteřov-Siedlung von Lovčičky (Bez. Vyškov).	40
<i>M. Jašková</i> : Starolužické sídliště v Horní Moštěnici (okr. Přerov). — Eine Alt-Lausitzer-Siedlung in Horní Moštěnice (Bez. Přerov).	41
<i>J. Nekvasil</i> : Náhodně objevený hrob lužické kultury u Drysic (okr. Vyškov). — Ein zufällig entdecktes Grab der Lausitzer-Kultur in der Umgebung von Drysice (Bez. Vyškov).	42
<i>J. Nekvasil</i> : Výzkum na pohřebišti lužické kultury v Moravičanech v roce 1967 (okr. Šumperk). — Ausgrabung im Gräberfeld der Lausitzer-Kultur in Moravičany im Jahre 1967 (Bez. Šumperk).	42
<i>J. Nekvasil</i> : Zachraňovací výzkum na pohřebišti lužické kultury v Rájci (okr. Šumperk). — Rettungsgrabung in dem Lausitzer-Gräberfeld von Rájec (Bez. Šumperk).	43
<i>J. Nekvasil</i> : K nálezům lužické kultury z Náměště na Hané (okr. Olomouc). — Zu den Lausitzer-Funden von Náměšť na Hané (Bez. Olomouc).	43
<i>J. Nekvasil—J. Coufalík</i> : Nález keramiky lužické kultury v Kroměříži. — Ein Fund der Lausitzer Keramik in Kroměříž	45
<i>Jiří Pavelčík</i> : Vlachovice — „Ďulův kopec“ 1967 (okr. Gottwaldov). — Vlachovice — „Ďulův kopec“ 1967 (Bez. Gottwaldov).	46
<i>M. Jašková</i> : Popelnicové pohřebiště v Tovačově (okr. Přerov). — Das Urnengräberfeld in Tovačov (Bez. Přerov).	47
<i>V. Šikulová</i> : Bronzový nůž z Hradce (okr. Opava). — Ein Bronzemesser von Hradec (Bez. Opava	49
<i>J. Řihovský</i> : Výzkum velatického sídliště v Lovčičkách (okr. Vyškov). — Die Ausgrabungen in der Velaticer-Siedlung von Lovčičky (Bez. Vyškov).	49
<i>J. Nekvasil</i> : Hrob horákovské kultury z Morašic (okr. Znojmo). — Ein Grab der Horákov-Kultur in Morašice (Bez. Znojmo).	52
<i>M. Stloukal</i> : Horákovská kostra z Morašic (okr. Znojmo). — Skelett aus dem Grab der Horákov-Kultur aus Morašice (Bez. Znojmo).	53
<i>J. Nekvasil</i> : Hradisko horákovské kultury u Morkůvek (okr. Břeclav). — Eine Wehranlage der Horákov-Kultur bei Morkůvky (Bez. Břeclav).	55
<i>K. Ludikovský</i> : Výzkum na keltském sídlišti v Mistříně (okr. Hodonín). — Ausgrabung der keltischen Siedlung in Mistřín (Bez. Hodonín).	56
<i>J. Unger</i> : Povrchové sběry na „Hradištku“ u Lanžhota (okr. Břeclav). — Lesefunde von der Flur „Hradištek“ bei Lanžhot (Bez. Břeclav).	58
<i>J. Tejral</i> : Keramické nálezy z doby římské v Hraběticích (okr. Znojmo). — Römerzeitliche Keramikfunde in Hrabětice (Bez. Znojmo).	58
<i>R. M. Pernička</i> : Hrnčířská dílna ze sklonku II. století n. l. v Chrlicích (okr. Brno-venkov). — Die Töpfwerkstatt aus der zweiten Hälfte des 2. Jahrhunderts u. Z. von Chrlice (Bez. Brno-venkov).	59

<i>J. Tejral</i> : Nový sídlištní objekt z doby stěhování národů v Lovčičkách (okr. Vyškov). — Ein neuentdecktes Siedlungsobjekt aus der Völkerwanderungszeit in Lovčičky (Bez. Vyškov).	60
<i>Z. Klanica</i> : Výsledky čtrnácté sezóny výzkumu v Mikulčicích (okr. Hodonín) — Die Ergebnisse der 14. Grabungskampagne in Mikulčice.	61
<i>R. Snášil</i> : Slovanský mohylník u Buchlovic (okr. Uh. Hradiště). — Ein slawisches Hügelgräberfeld bei Buchlovice (Bez. Uh. Hradiště).	85
<i>R. Snášil</i> : Velkomoravský hrob ze Starého Města (okr. Uh. Hradiště). — Ein Grab aus der Zeit des Grossmährischen Reiches aus Staré Město (Bez. Uh. Hradiště).	86
<i>R. Snášil</i> : Velkomoravský hrob ze Sušic (okr. Uh. Hradiště). — Ein Grab aus der Zeit des Grossmährischen Reiches aus Sušice (Bez. Uh. Hradiště).	88
<i>R. Snášil</i> : Slovanský sídlištní objekt na Modré u Velehradu (okr. Uh. Hradiště). — Ein slawisches Siedlungsobjekt aus Modrá bei Velehrad (Bez. Uh. Hradiště).	90
<i>B. Novotný</i> : Záchranný výzkum na hradišti „Louka sv. Petra“ u Strachotína (okr. Břeclav). — Die Rettungsgrabung auf dem Burgwall „Louka sv. Petra“ bei Strachotín (Bez. Břeclav).	90
<i>M. Stloukal</i> — <i>L. Vyhnanek</i> : Fragment lidské lebky z hradiště „Louka sv. Petra“ u Strachotína (okr. Břeclav). — Der fragmentäre Menschenschädel aus dem Burgwall „Louka sv. Petra“ bei Strachotín (Bez. Břeclav).	92
<i>L. Págo</i> : Technologie malt z velkomoravského hradiště ve Strachotíně (okr. Břeclav). — Zur Technologie der Mörtel des grossmährischen Burgwalls in Strachotín (Bez. Břeclav).	93
<i>Z. Kratochvíl</i> : Haustiery und wild lebende Tiere auf dem Burgwall Pohansko (Bez. Břeclav). (Thesen zur Kandidatsdisertation).	95
<i>R. Snášil</i> : Mladohradištní osada u Věsek (okr. Uh. Hradiště). — Eine Siedlung aus der jüngeren Burgwallzeit bei Věsky (Bez. Uh. Hradiště).	97
<i>V. Goš</i> : Výzkum mladohradištní osady v Mohelnici (okr. Šumperk). — Die Ausgrabung der jüngerburgwallzeitlichen Siedlung in Mohelnice (Bez. Šumperk).	99
<i>P. Michna</i> : Nález gotického kachle v Brně, Gottwaldova č. 107. — Fund einer gotischer Kachel in der Gottwaldstrasse Nr. 107 in Brno.	100
<i>V. Šikulová</i> : Předběžná zpráva o výzkumu v kostele sv. Václava v Ostravě. — Vorbericht über die Ausgrabung in der St. Wenzelskirche zu Ostrava.	101
<i>V. Burian</i> : Historicko archeologický výzkum kartuzie a husitského opevnění v Dolanech (okr. Olomouc) v roce 1967. — Historisch-archäologische Untersuchungen im Karthäuserkloster und der hussitischen Wehranlage in Dolany (Bez. Olomouc) im Jahre 1967.	104
<i>V. Burian</i> : Středověké jímky v Olomouci-Pavelčakově ulici. — Mittelalterliche Gruben in der Pavelčák-Gasse in Olomouc.	106
<i>V. Šikulová</i> : Záchranné akce v areálu středověké Opavy. — Rettungsaktionen im Bereich des mittelalterlichen Opava.	107
<i>J. Král</i> : Nález středověkých vrat v Opavě v roce 1967. — Fund eines mittelalterlichen Tores in Opava im Jahre 1967.	111
<i>D. Šaurová</i> : Výzkum zaniklé středověké osady Konůvky na Slavkovsku (okr. Vyškov). — Ausgrabung der vergangenen mittelalterlichen Siedlung Konůvka in der Slavkover Gegend (Bez. Vyškov).	112
<i>R. Snášil</i> : Zaniklá středověká vesnice Hruškovice u Osvětiman (okr. Uh. Hradiště). — Eine vergangene mittelalterliche Siedlung Hruškovice bei Osvětimany (Bez. Uh. Hradiště).	113
<i>Z. Klanica</i> : Zjišťovací výzkum v Moravském Písku (okr. Hodonín). — Probegrabung in Moravský Písek (Bez. Hodonín).	117
<i>J. Unger</i> : Zjišťovací výzkum na středověkém tvrzišti u Týnce (okr. Břeclav). — Eine Probegrabung auf dem mittelalterlichen Feste bei Týnec (Bez. Břeclav).	117
<i>J. Coufalík</i> : Středověké nálezy z Kroměříže. — Mittelalterliche Funde in Kroměříž.	118
<i>I. Peškař</i> : Nález pozdně středověké keramiky v Rajhradě (okr. Brno-venkov). — Ein Fund spätmittelalterlicher Keramik in Rajhrad (Bez. Brno-venkov).	118
<i>Jiří Pavelčík</i> : Středověký nález ve Vlachovicích (okr. Gottwaldov). — Ein mittelalterlicher Fund in Vlachovice (Bez. Gottwaldov).	118
<i>V. Měšic</i> : Archeologické nálezy 1967 ve sbírkách Městského muzea v Holešově.	119
<i>V. Goš</i> : Zprávy o drobných záchranných akcích v okrese Šumperk v roce 1967.	119
<i>Jan Pavelčík</i> : Archeologické nálezy a výzkumy Muzea J. A. Komenského v Uh. Brodě za rok 1967.	119
Seznam výzkumů a záchranných akcí na Moravě v roce 1967.	121
Seznam publikací Archeologického ústavu ČSAV, pob. v Brně.	123

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1967

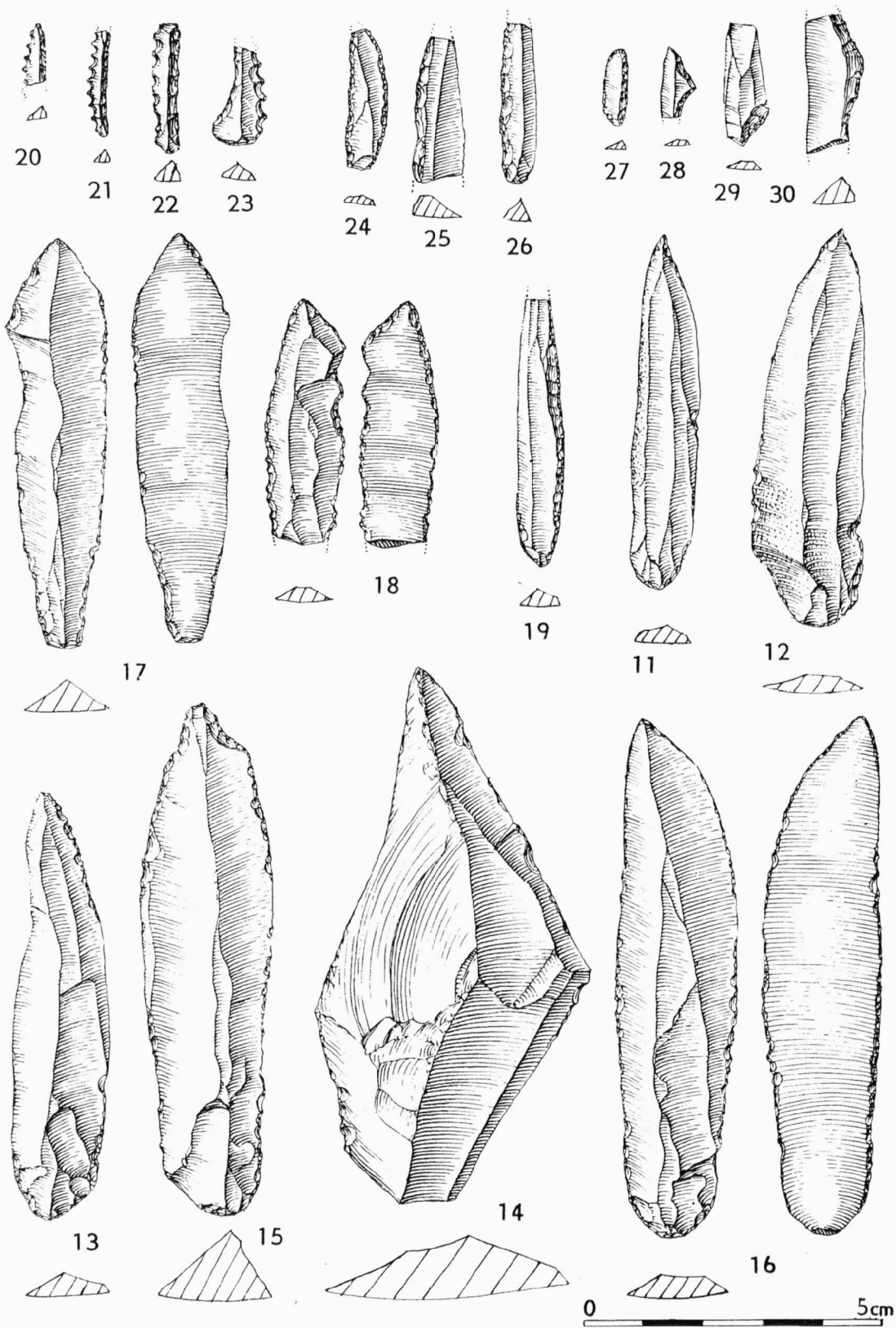
Vydává: Archeologický ústav ČSAV, pobočka v Brně, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor: Prof. dr. Josef Poulik, DrSc.
Redaktoři: Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Říhový
Překlady: Helena Plátková
Kresby: B. Ludikovská, tab. 1—3 dr. B. Klíma, tab. 8, 11—13 S. Ševčík
Na titulní obálce: Bronzový závěsek ze slovanského hradiska v Mikulčicích
Tiskem: Grafia, n. p., Brno, provozovna 04, Gottwaldova 21
Vydáno jako rukopis — 450 kusů — neprodejné

59/104/68.

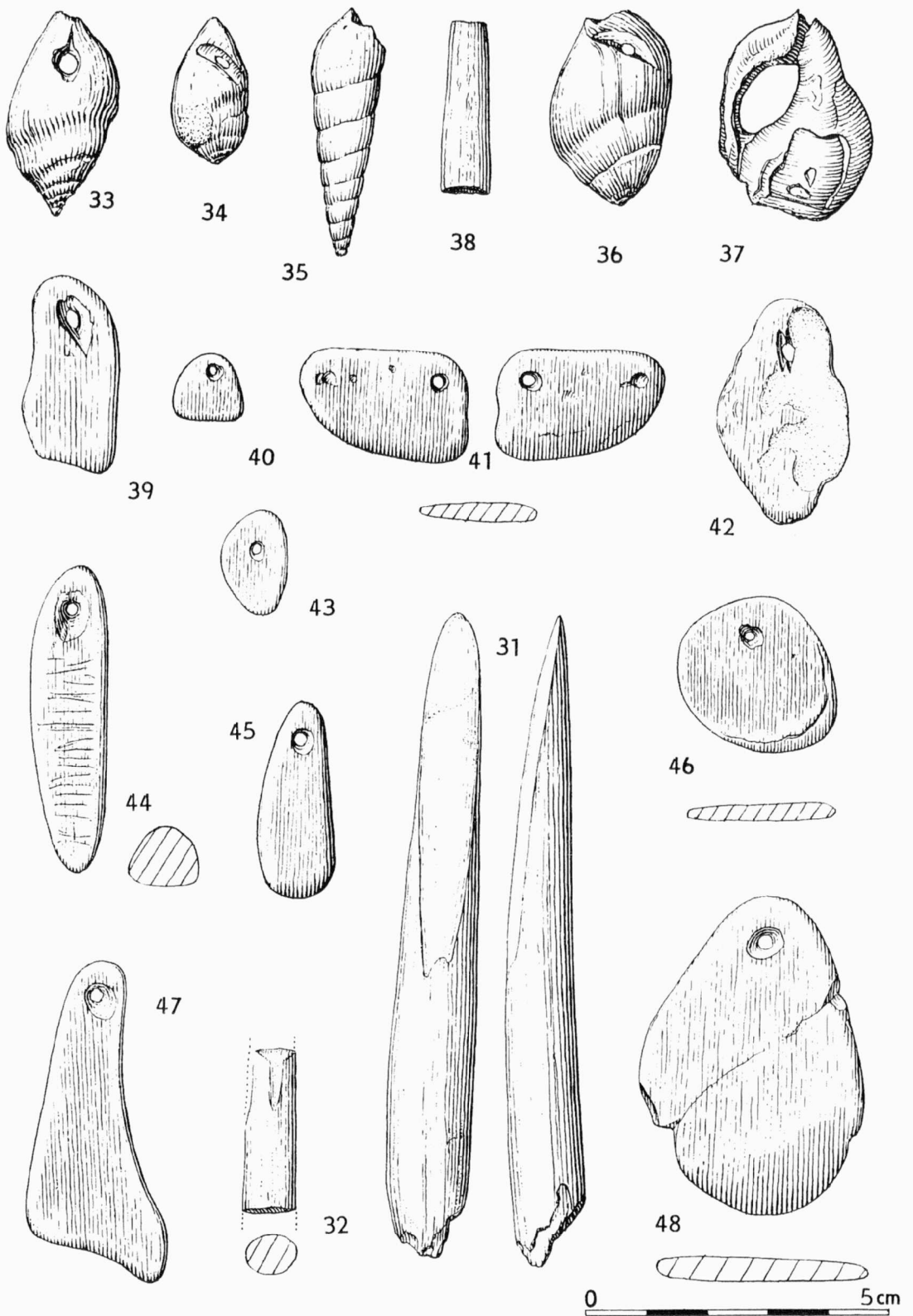
Tab. 1.

Pavlov (okr. Břeclav). Výběr paleolitické kamenné industrie. — Auswahl paläolithischer Steinindustrie.

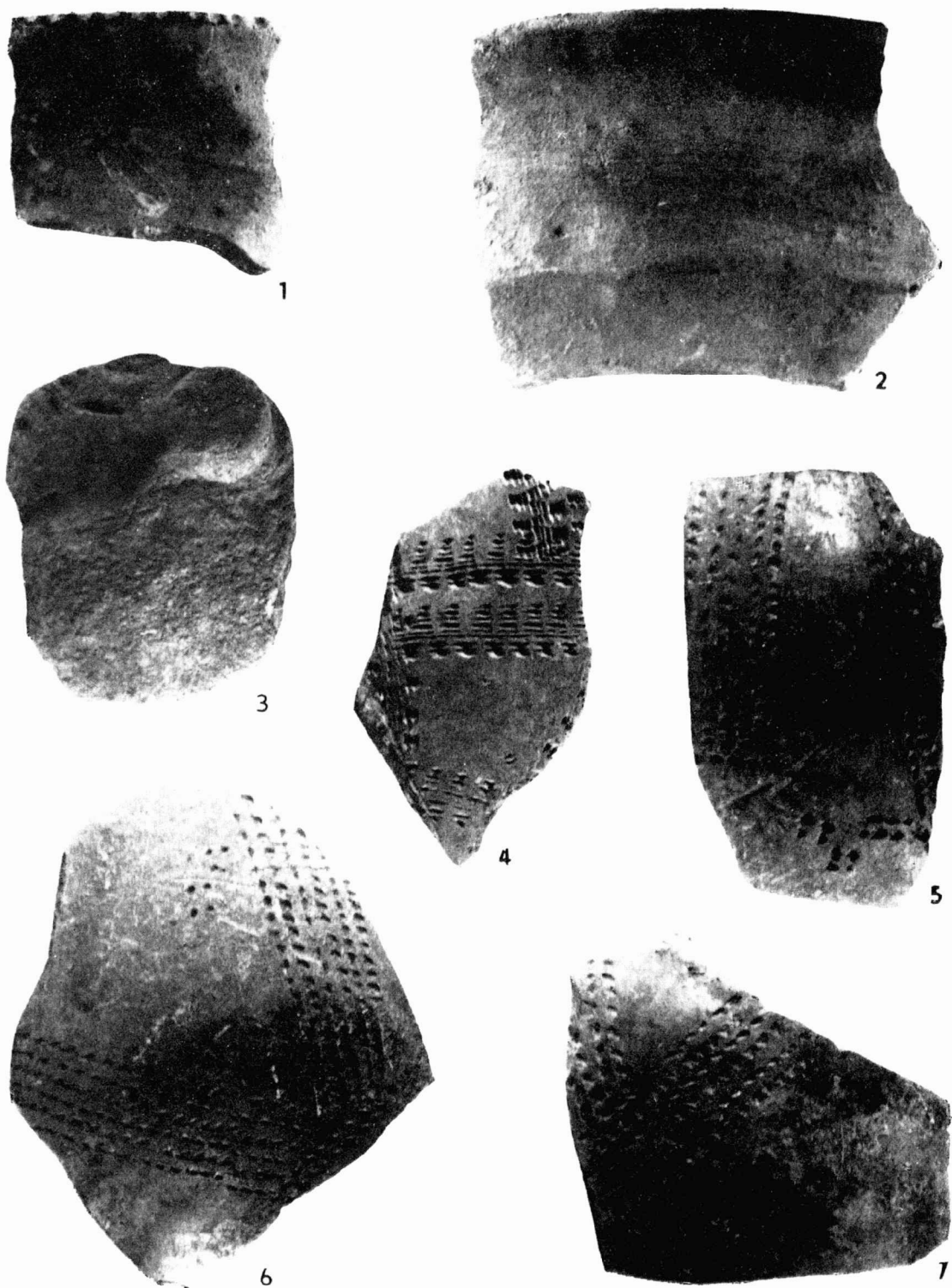
Tab. 2.

Pavlov (okr. Břeclav). Výběr paleolitické kamenné industrie. — Auswahl paläolithischer Steinindustrie.

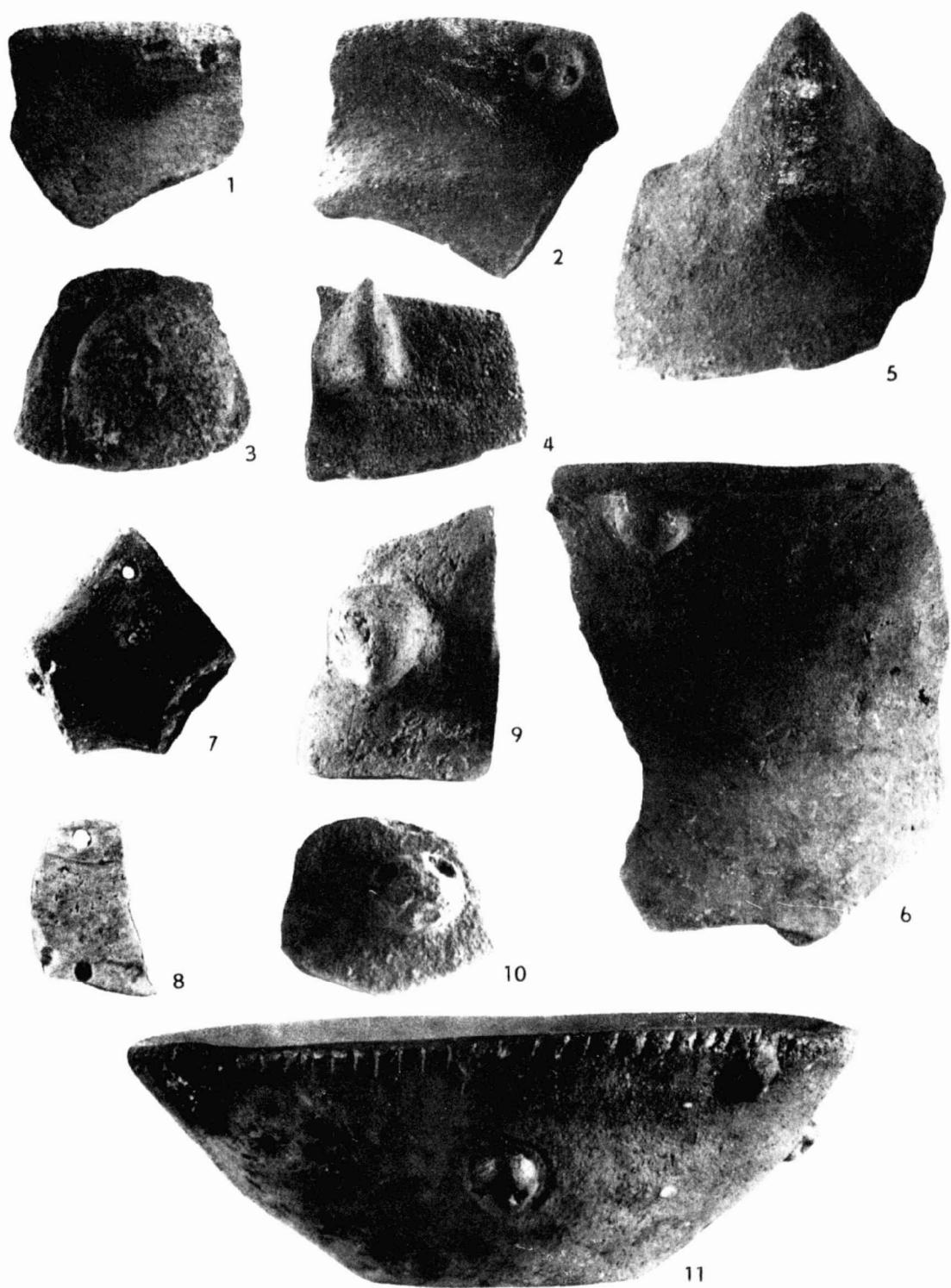
Tab. 3.

Pavlov (okr. Břeclav). Výběr paleolitických ozdobných předmětů. — Auswahl paläolithischer Ziiergegenstände.

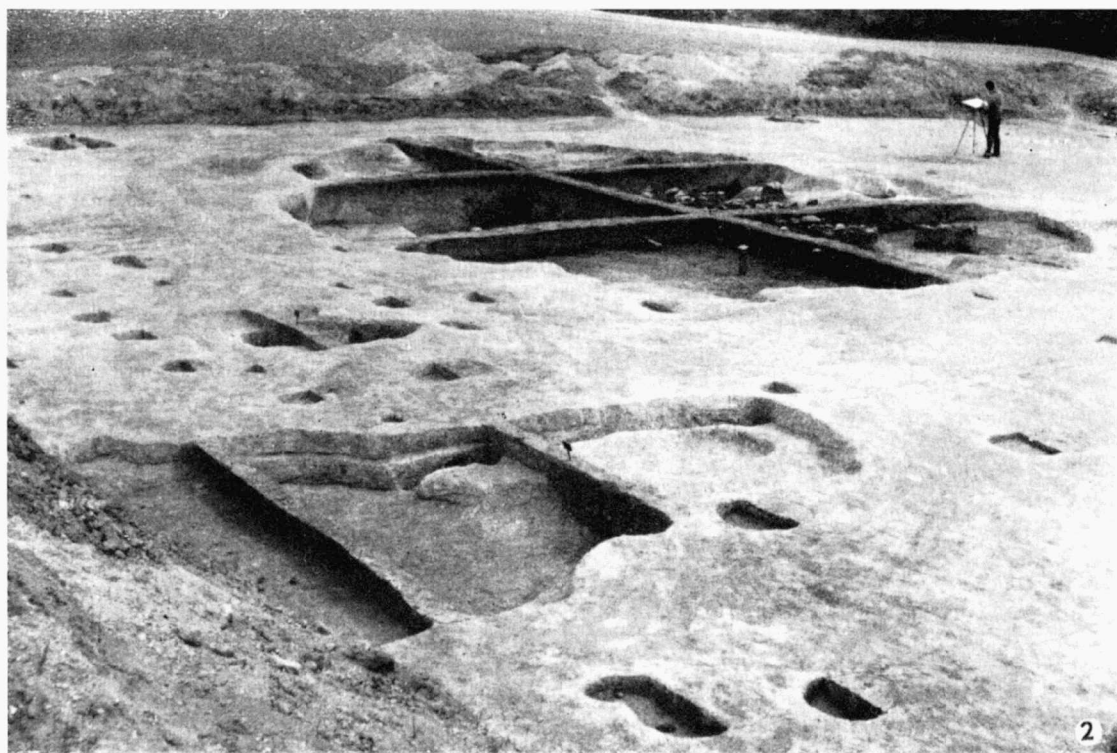
Tab. 4.

Náměšť na Hané (okr. Olomouc). Neolitická keramika. — Neolithische Keramik.

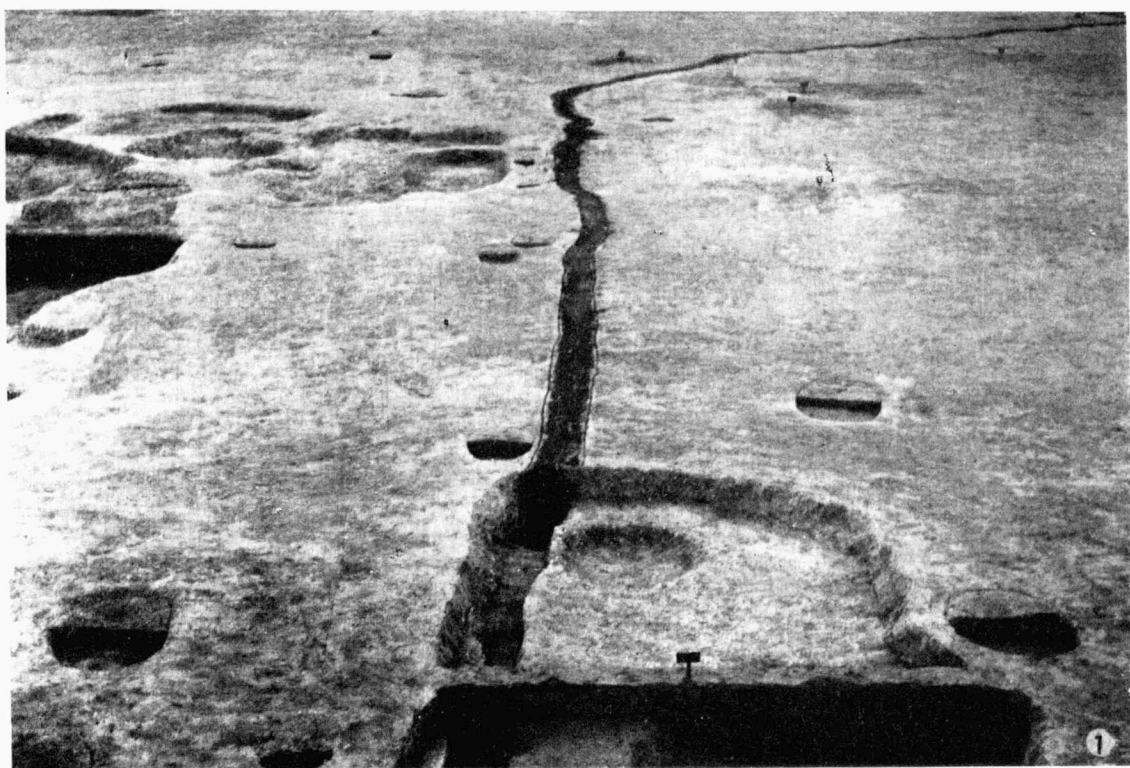
Tab 5.

Náměšť na Hané (okr. Olomouc). Neolitická keramika. — Neolithische Keramik.

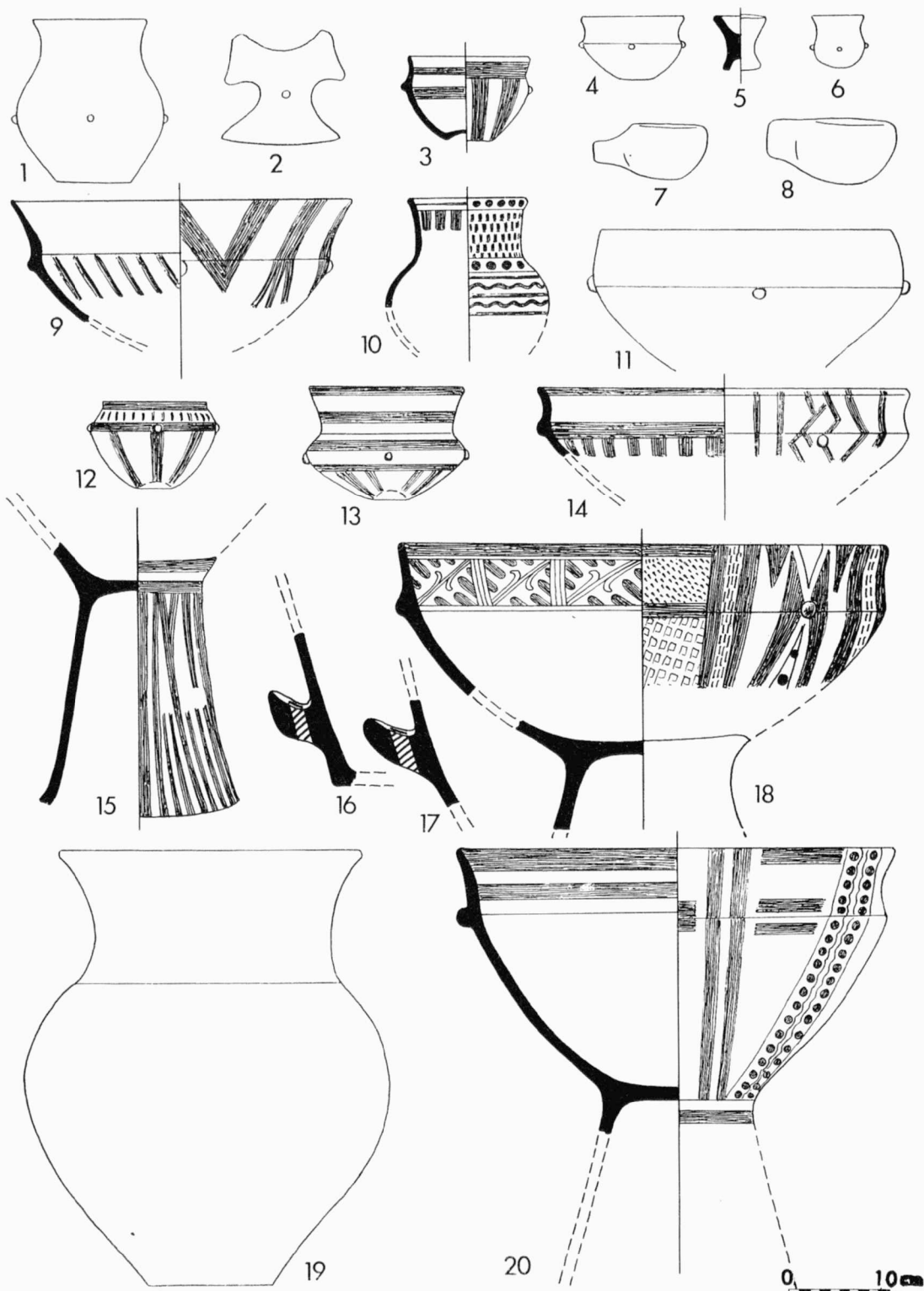
Tab. 6.

Kyjovice (okr. Znojmo). Neolitické a halštatské sídliště. 1. poloha lokality v „Sutnách“; 2. částečný pohled na plochu C s objektem č. 4. — Neolithische und hallstattzeitliche Siedlung. 1. Lage der Fundstelle auf der Flur „Sutny“; 2. Teilansicht der Grabungsfläche C mit dem Objekt Nr. 4.

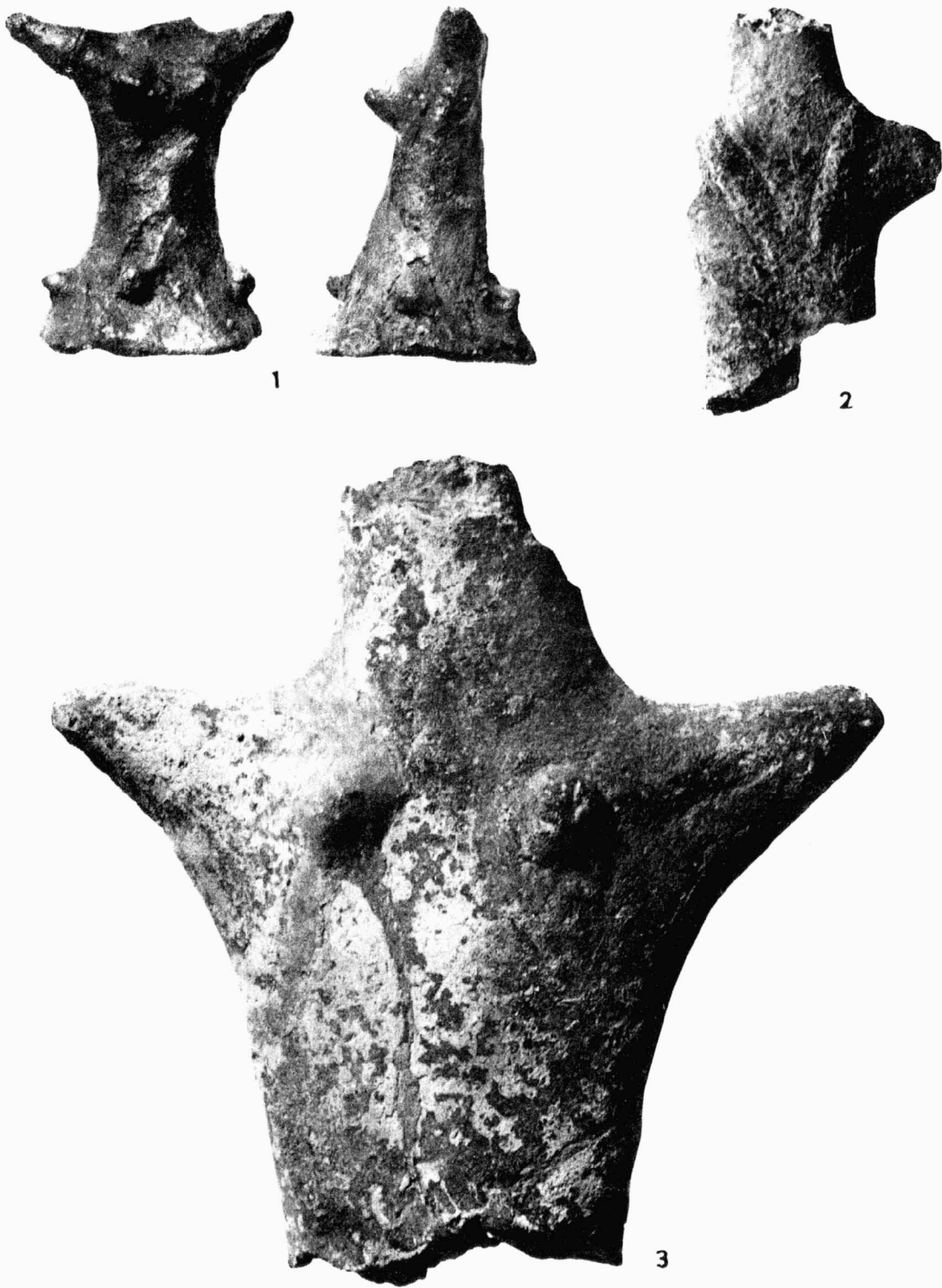
Tab. 7.

Kyjovice (okr. Znojmo). Neolitické a halštatské sídliště. 1. průběh zlábků od objektu č. 8 k jihu; 2. pozůstatky „dílny“ s nakupeninou kamenných podložek a barviva. — Neolithische und hallstattzeitliche Siedlung. 1. Grabenverlauf vom Objekt Nr. 8 südwärts; 2. Reste der „Werkstatt“ mit Steinunterlagen und Farbmitteln.

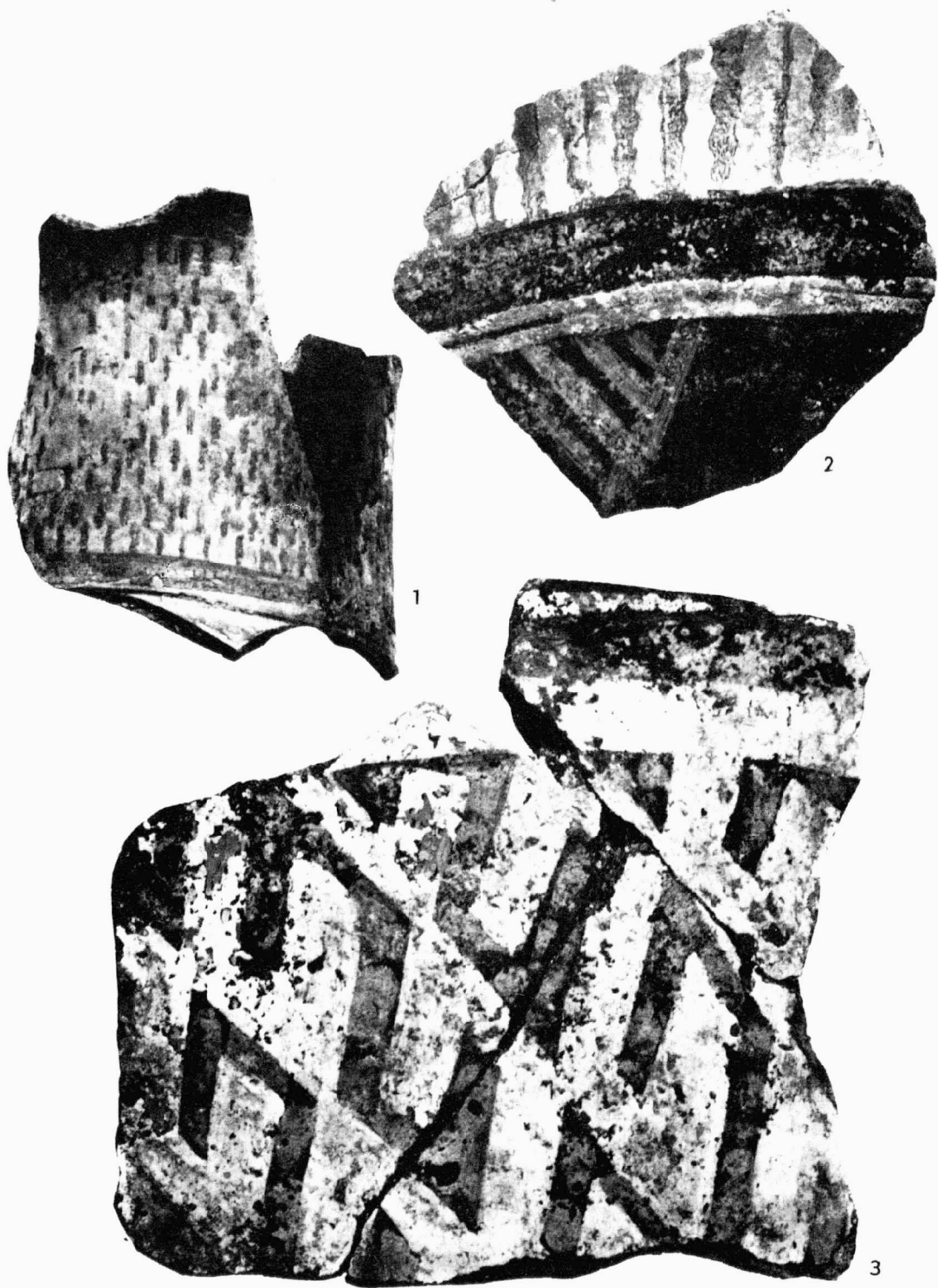
Tab. 8.

Kyjovice (okr. Znojmo) Neolitické a halštatské sídliště. Výběr typů neolitické moravské malované keramiky. — Gefäßtypen der neolithischen mährischen bemalten Keramik.

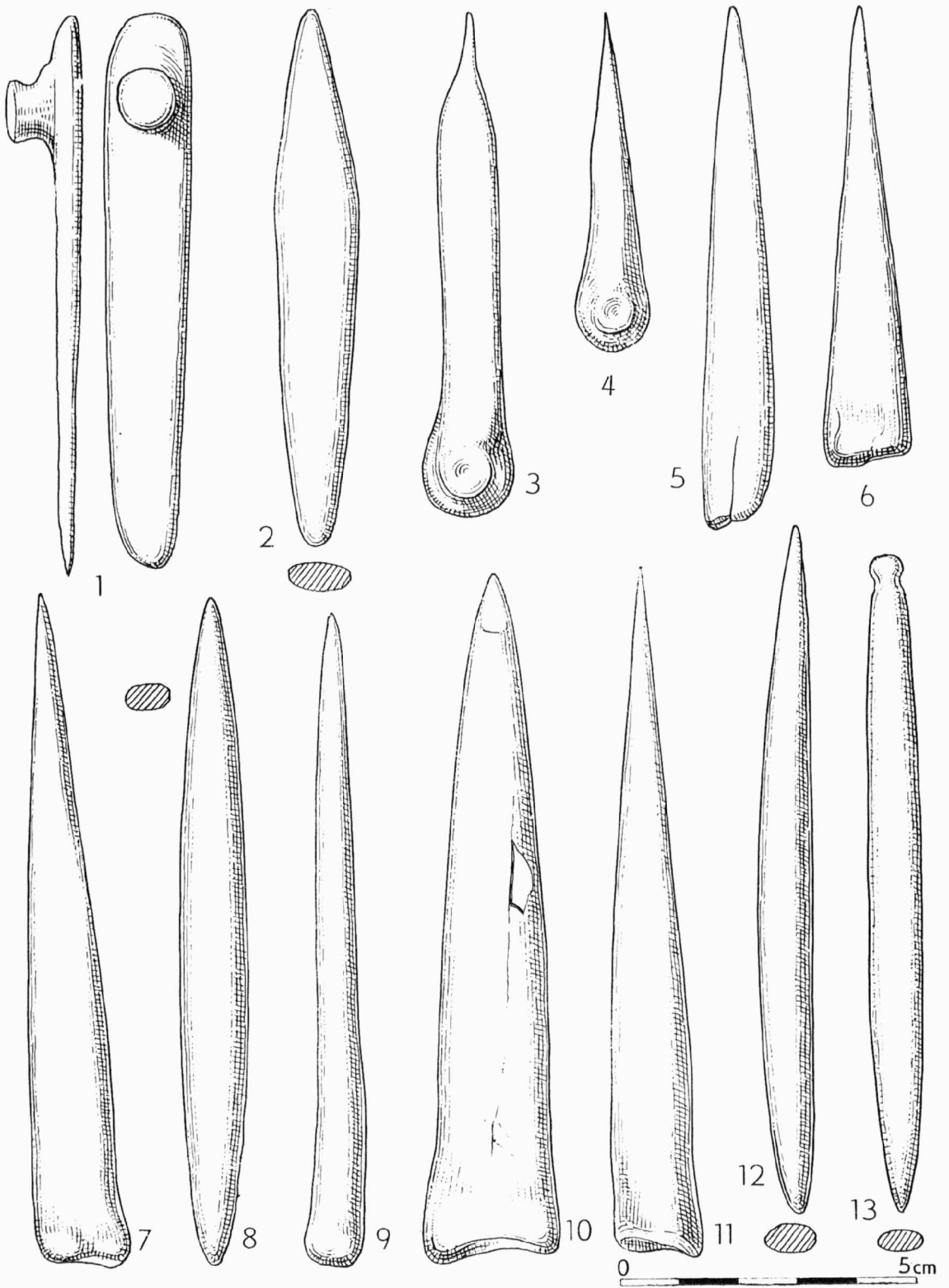
Tab. 9.

Kyjovice (okr. Znojmo). Neolitické a halštatské sídliště. Ukázky ženské plastiky kultury s moravskou malovanou keramikou. — Neolithische und hallstattzeitliche Siedlung Plastische Frauenfiguren der Kultur mit mährischer bemalter Keramik.

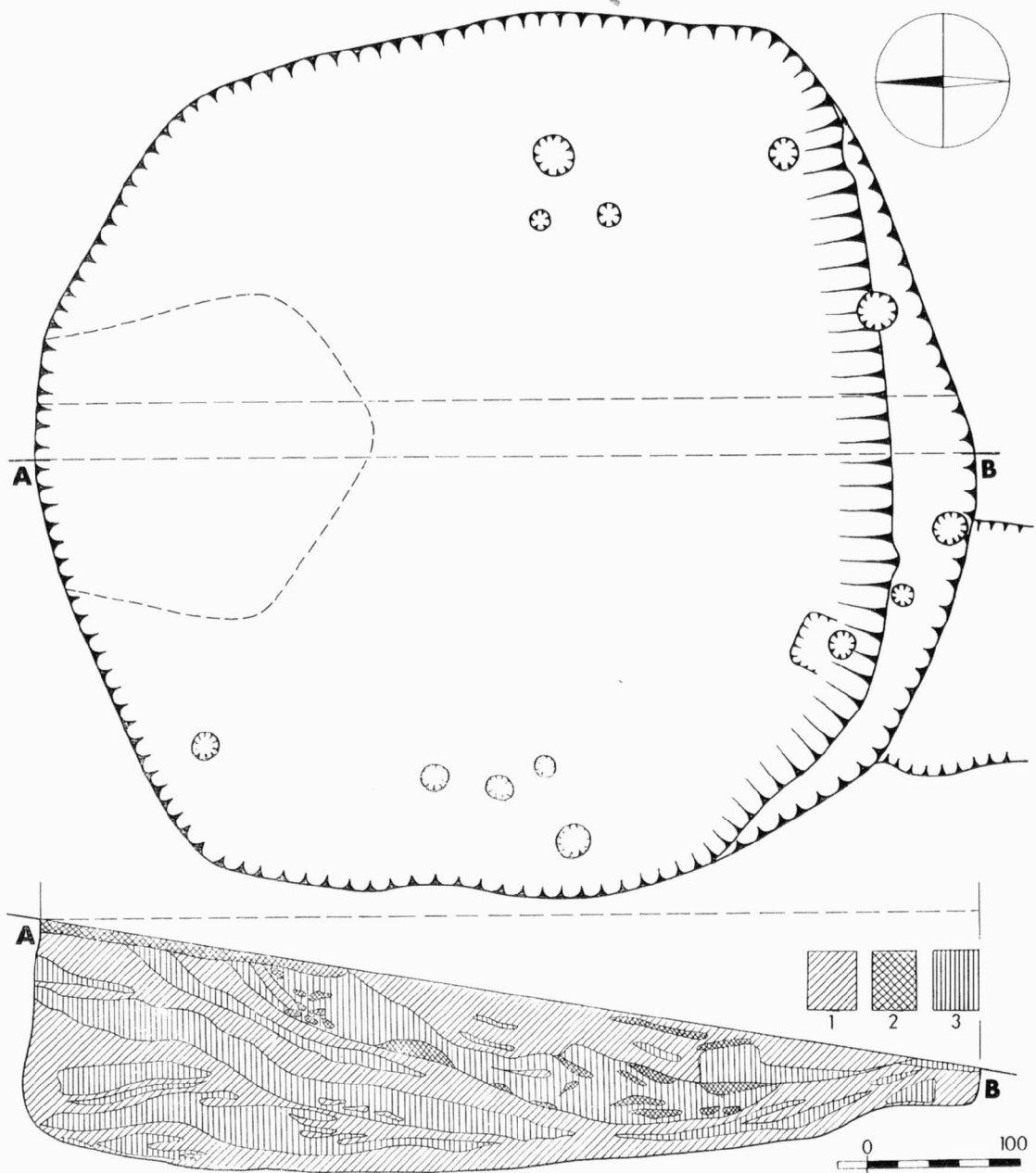
Tab. 10.

Kyjovice (okr. Znojmo). Neolitické a halštatské sídliště. Ukázky neolitické malované keramiky z objektu č. 4. —
Neolithische und hallstattzeitliche Siedlung. Proben neolithischer bemalter Keramik aus Objekt Nr. 4.

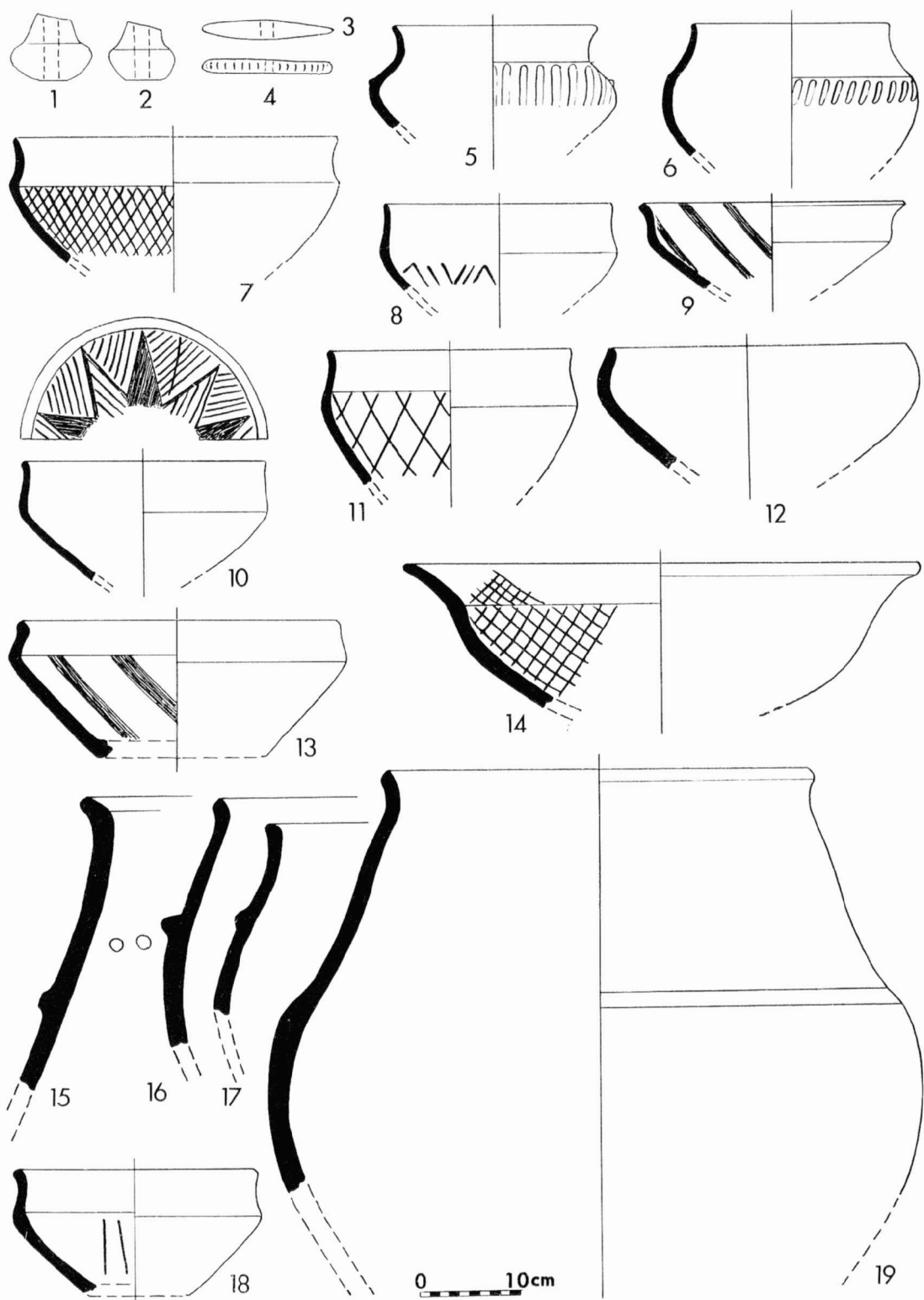
Tab. 11.

Kyjovice (okr. Znojmo). Neolitické a halštatské sídliště. Výběr kostěných nástrojů z objektu č. 4 s moravskou malovanou keramikou. — Neolithische und hallstattzeitliche Siedlung. Knochengeräte aus Objekt Nr 4 der Kultur mit mährischer bemalter Keramik

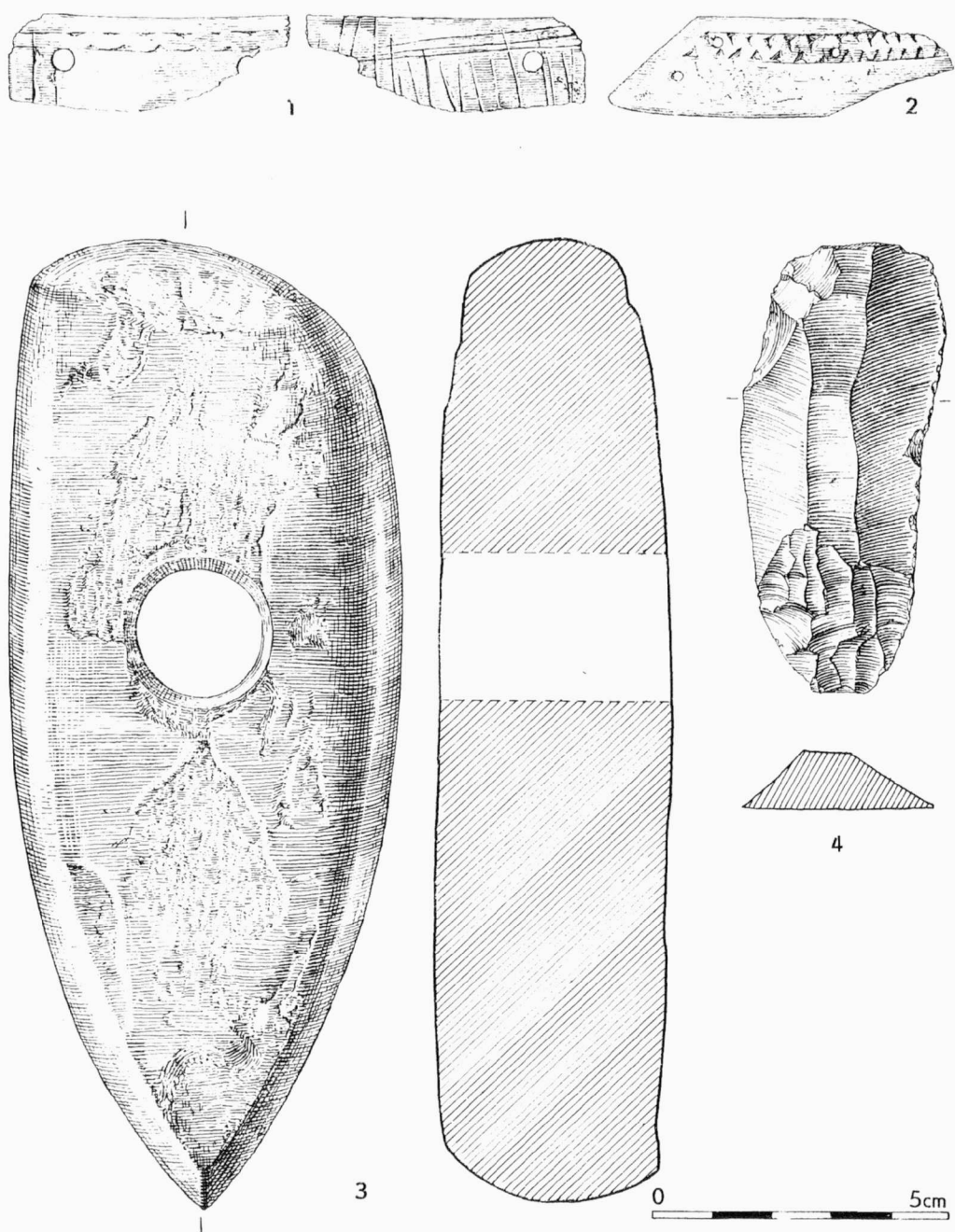
Tab 12.

Kyjovice (okr. Znojmo). Pádorys a profil zemnice horákovské kultury (objekt č. 10). Vysvětlivky značek: 1. popelovitá vrstva, 2. kra do červena vypálené mazanice, 3. spraš. — Grundriß und Profil des Grubenhauses der Horákov-Kultur (Objekt Nr. 10). Erläuterung der Zeichen: 1. Aschenschicht, 2. rot gebrannte Lehmewurfschicht, 3. Löss.

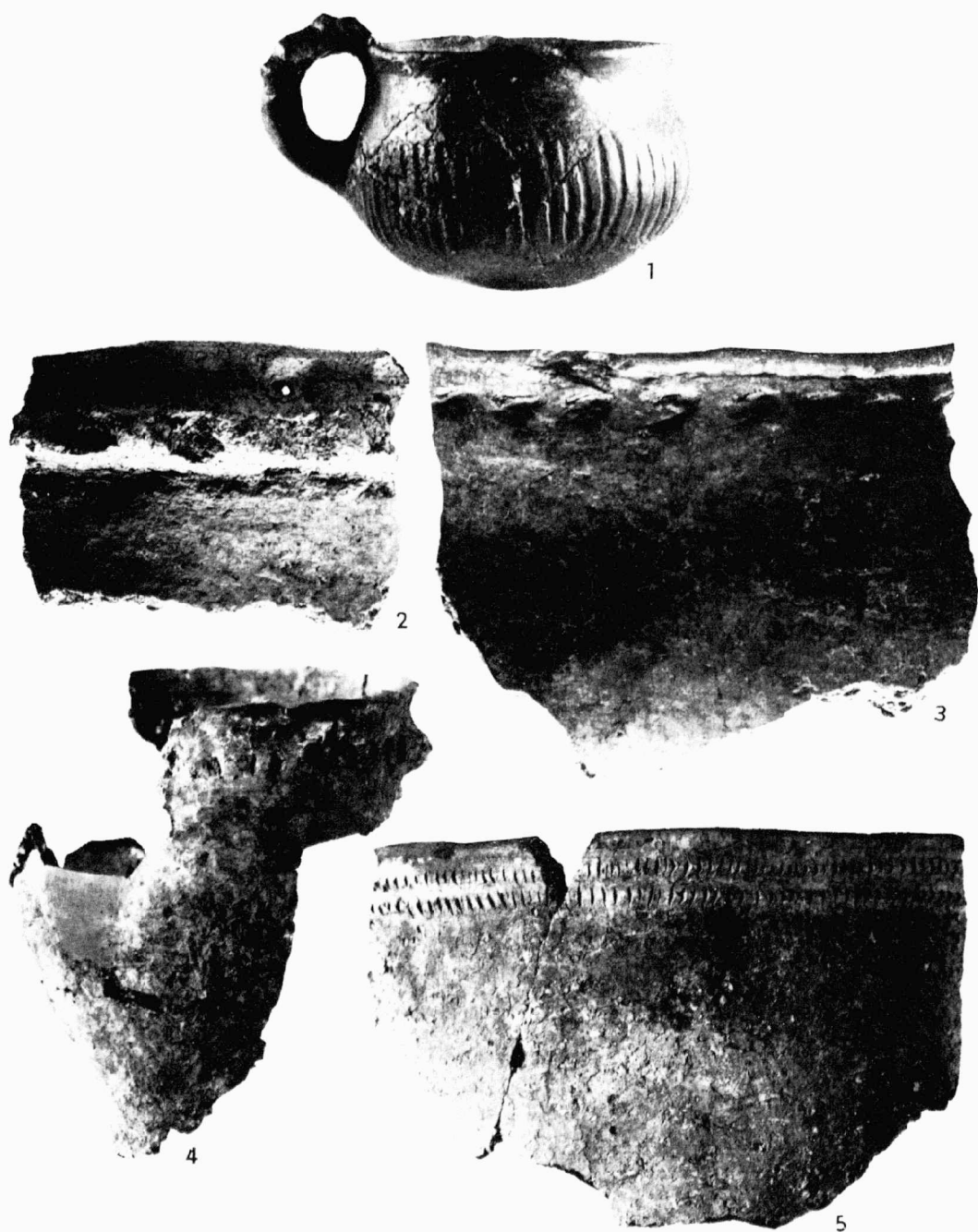
Tab. 13.

Kyjovice (okr. Znojmo). Neolitické a halštatské sídliště. Výběr typů horákovské keramiky z objektu č. 10. —
 Neolithische und hallstattzeitliche Siedlung. Gefäßtypen der Horákov-Keramik aus Objekt Nr. 10.

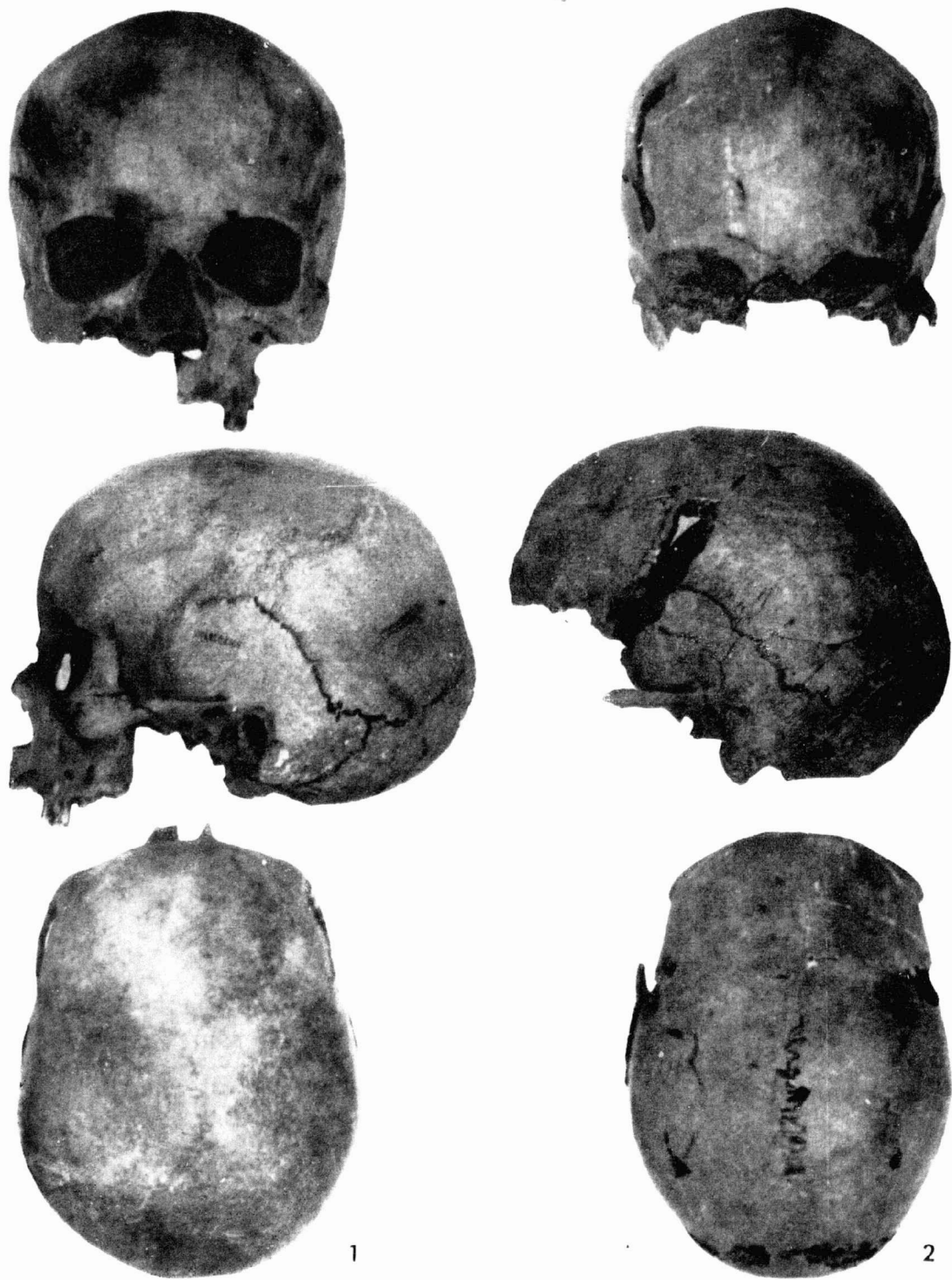
Tab. 14.

1—2. Bánov (okr. Uherské Hradiště). Zlomky zdobených kostěných destiček. — Bruchstücke verzierter Knochenplatten;
 3. Kloboučky (okr. Vyškov), Kamenný sekeromlat. — Steinhammeraxt; 4. Komárov (okr. Opava). Jaspisová čepel. —
 Jaspisklinge.

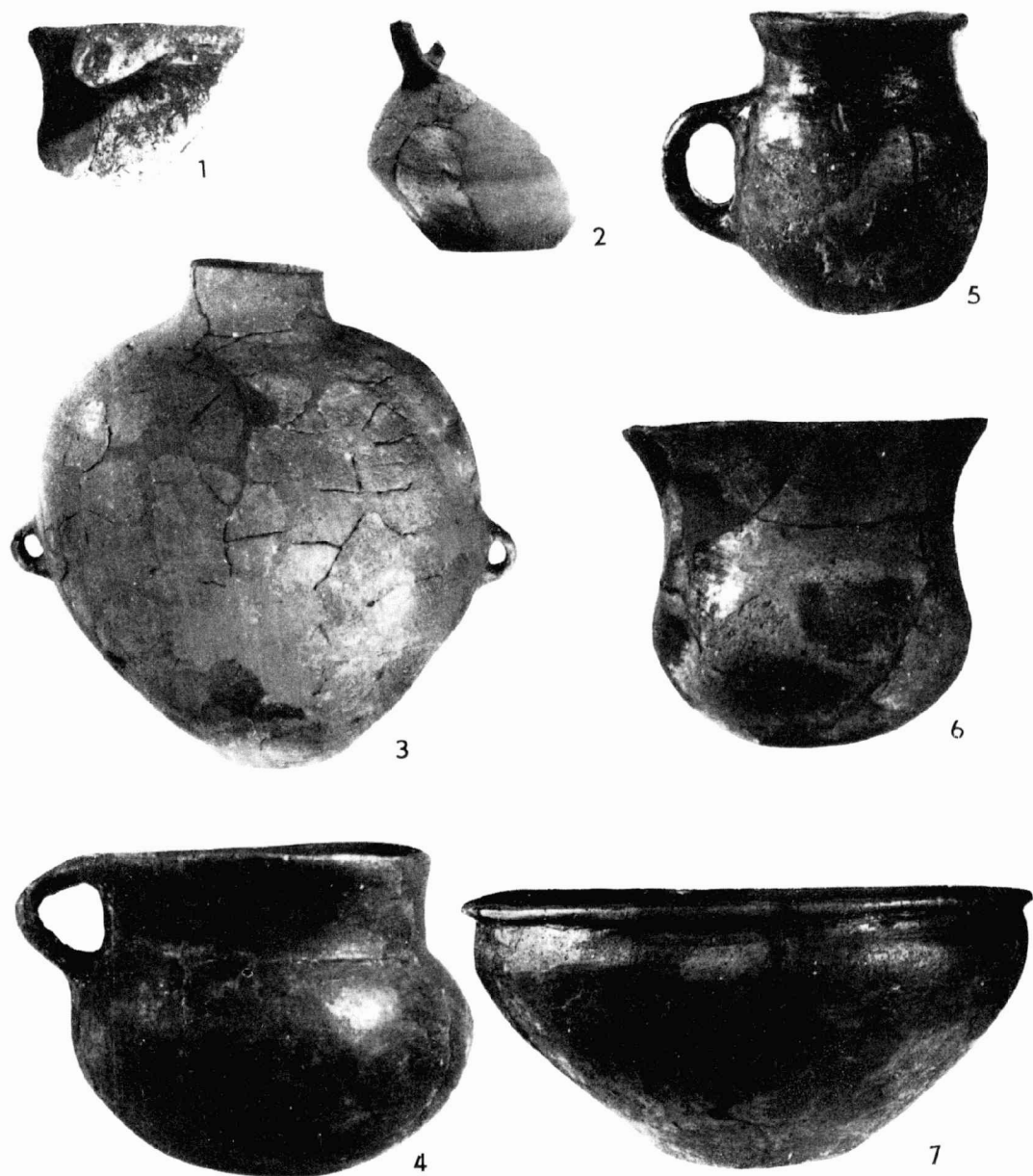
Tab. 15.

1. Lutonín (okr. Prostějov). Nález z eneolitického pohřebiště. — Fund aus dem äneolithischen Gräberfeld; 2—5. Ho-
lasovice (okr. Opava). Nálezy z eneolitického sídliště. — Funde aus der äneolithischen Siedlung.

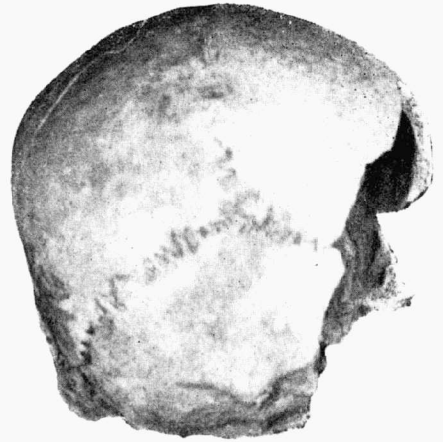
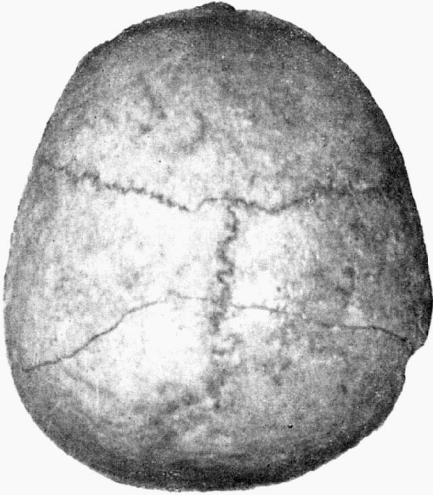
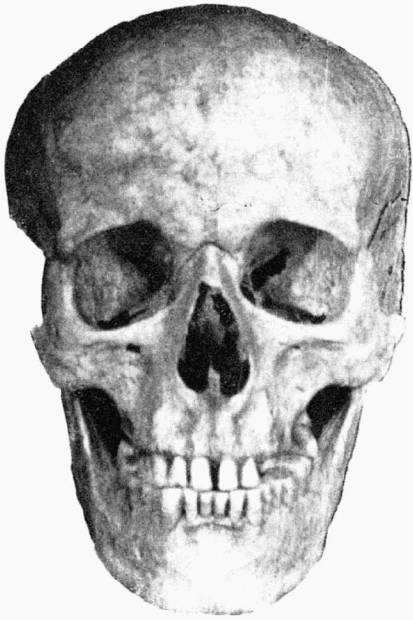
Tab. 16.

Holasovice (okr. Opava). Lebky z eneolitického sídliště. — Schädel funde aus der äneolithischen Siedlung.

Tab. 17.

1—3. Miškovice (okr. Kroměříž). Nálezy eneolitické skupiny Kosihy-Čaka. — Funde der äneolithischer Gruppe Kosihy-Čaka; 4. Brno-Juliánov. Nádoba z hrobu kultury zvoncovitých pohárů. — Gefäß aus einem Grab der Glockenbecherkultur; 5—7. Bučovice (okr. Vyškov). Keramika z hrobu kultury zvoncovitých pohárů. — Tonware aus einem Grab der Glockenbecherkultur.

Tab. 18.

Brno-Juliánov. Lebka z hrobu kultury zvoncovitých pohárů. — Schädel aus einem Grab der Glockenbecherkultur.

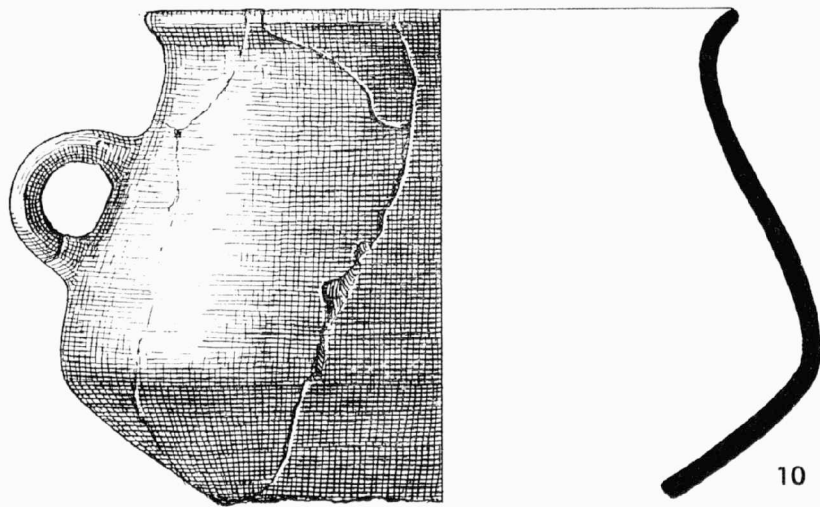
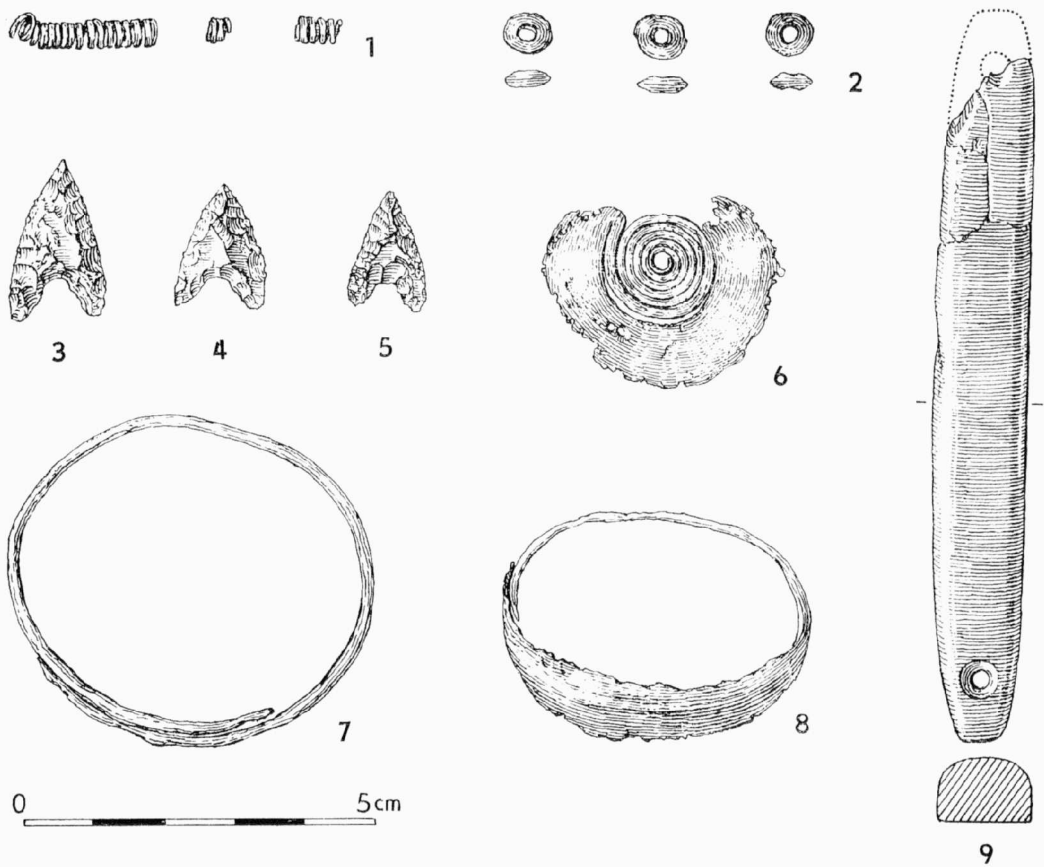
Tab. 19.

Medlov (okr. Brno-venkov). Keramika z hrobu kultury zvoncovitých pohárů. — Tonware aus einem Grab der Glockenbecherkultur.

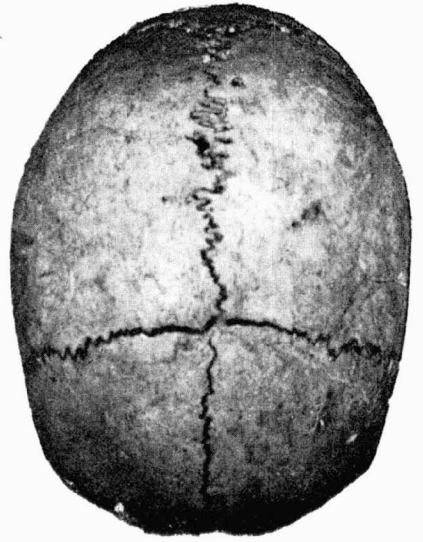
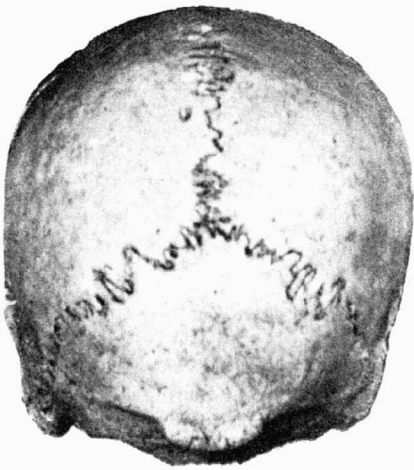
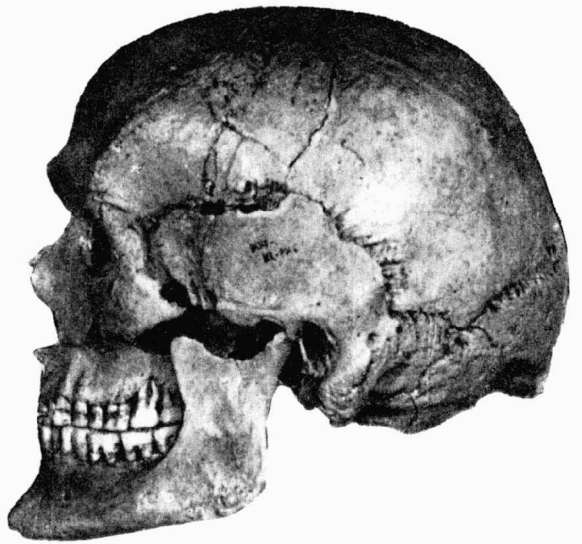
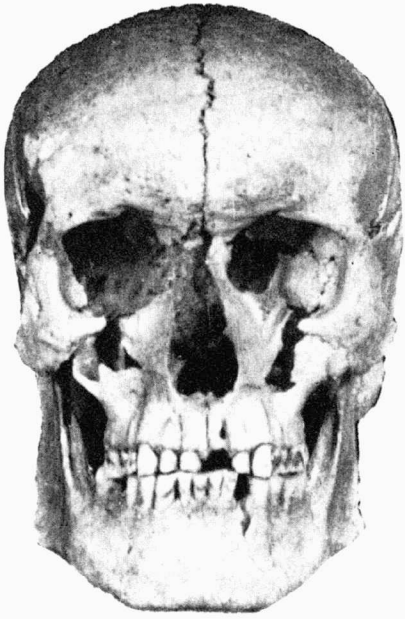
Tab. 20.

Pustiměř (okr. Vyškov). Keramika z hrobu kultury zvoncovitých pohárů. — Tonware aus einem Grab der Glockenbecherkultur.

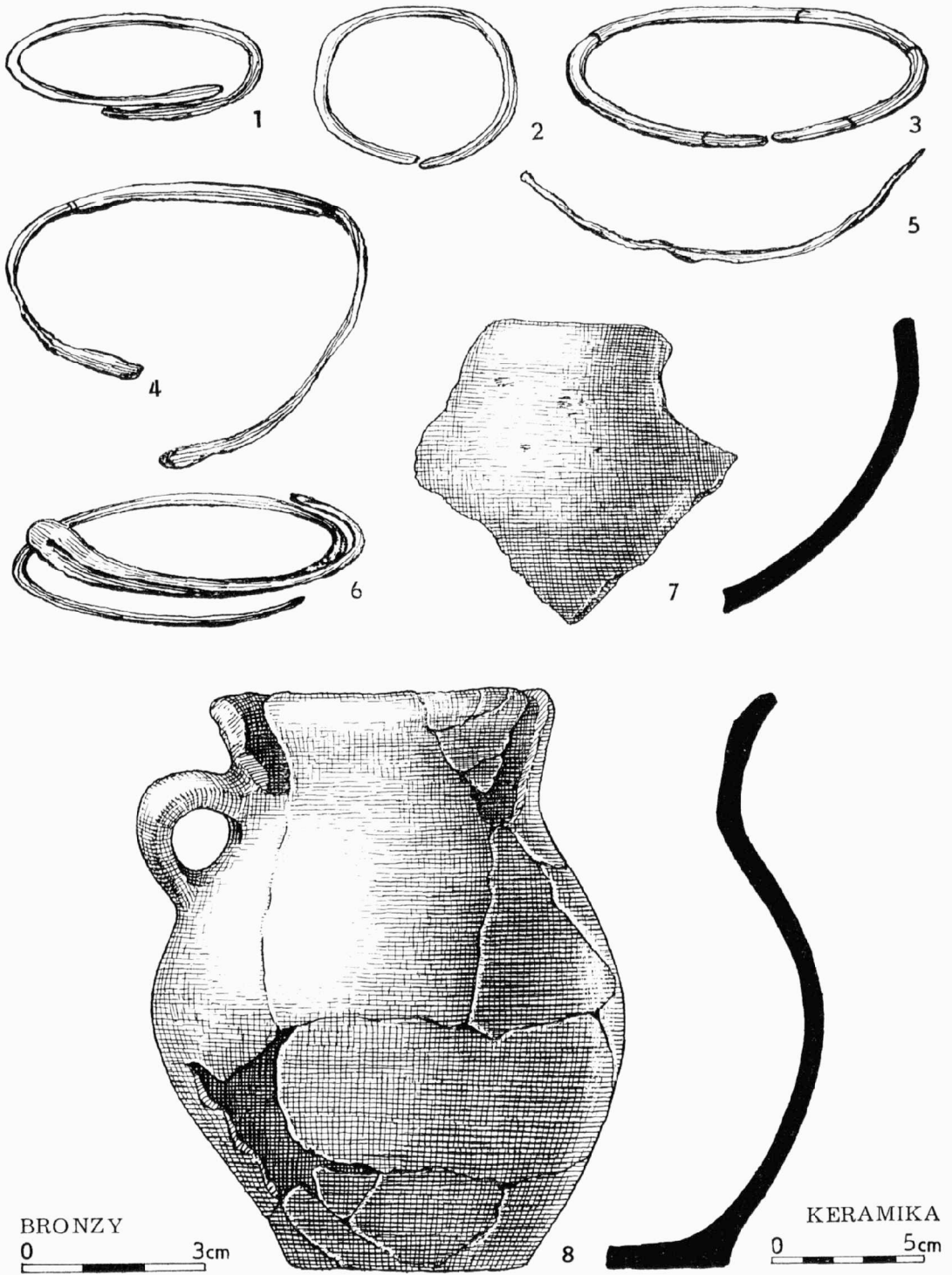
Tab. 21.

1—9. Holešov (okr. Kroměříž). Nálezy z pohřebiště nitranské skupiny. — Funde vom Gräberfeld der Nitra-Gruppe;
 10. Brno-Královo Pole. Nádoba z únětického hrobu. — Gefäß aus einem Grab der Aunjetitzer-Kultur.

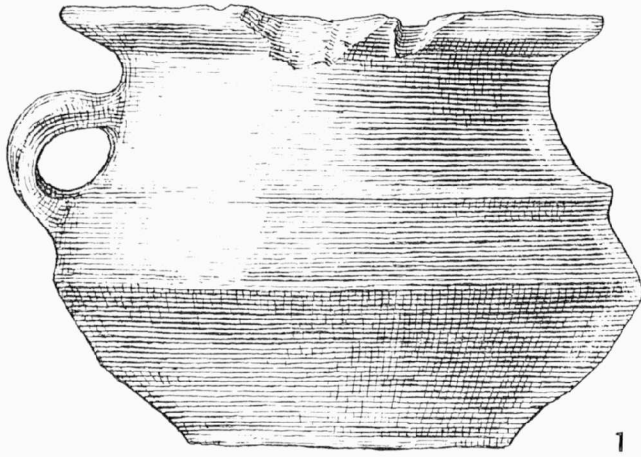
Tab. 22.

Brno-Královo Pole. Lebka z únětického hrobu. — Schädel aus einem Grab der Aunjetitzer-Kultur.

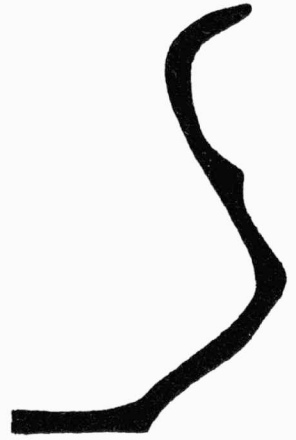

Tab. 23.

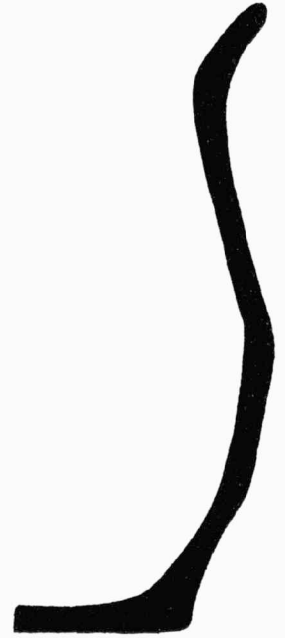
Polešovice (okr. Uherské Hradiště). Pohřebiště únětické kultury. 1–8 hrob č. 1. — Gräberfeld der Aunjetitzer-Kultur. 1–8 Grab Nr. 1.

1

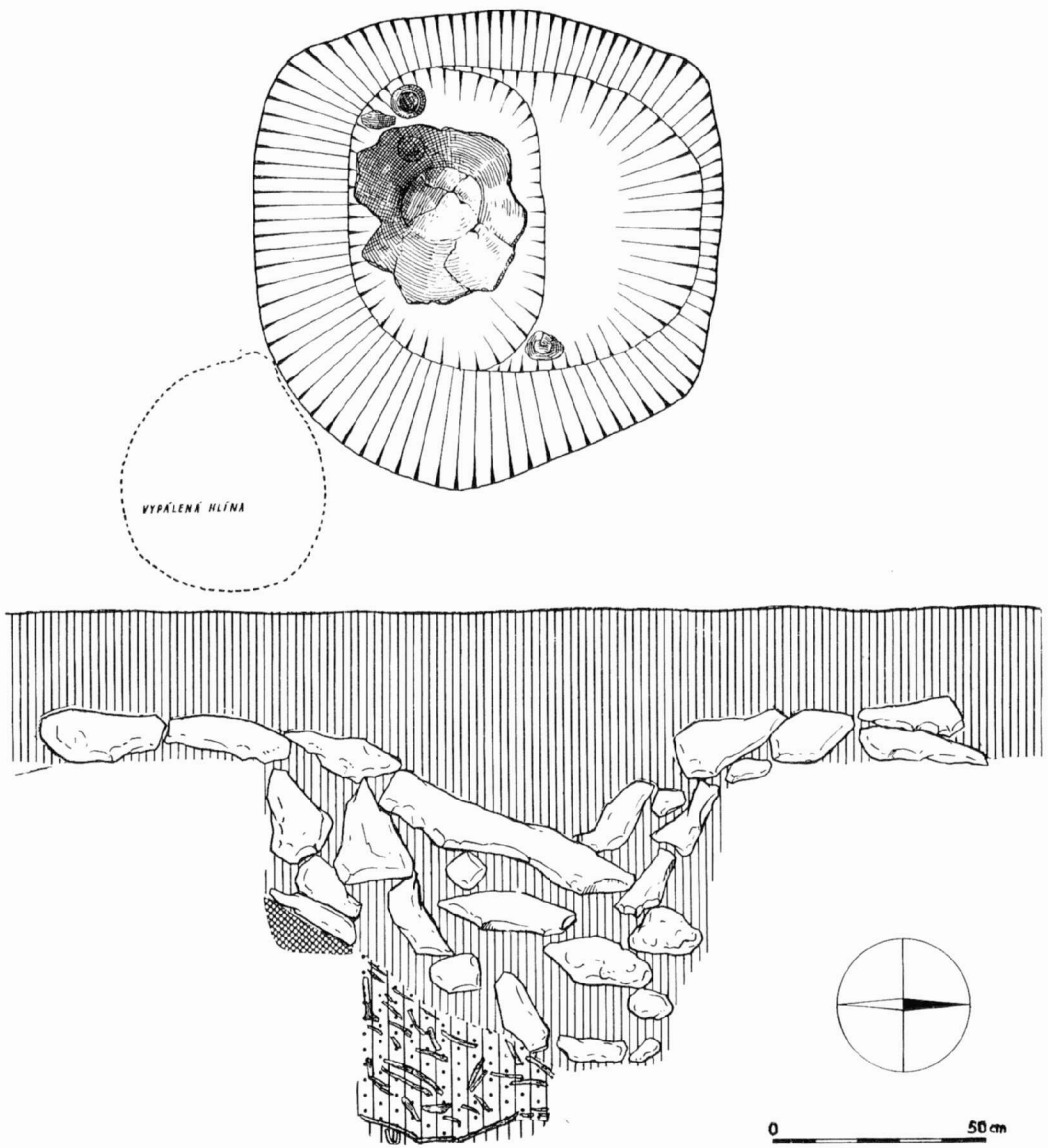
2

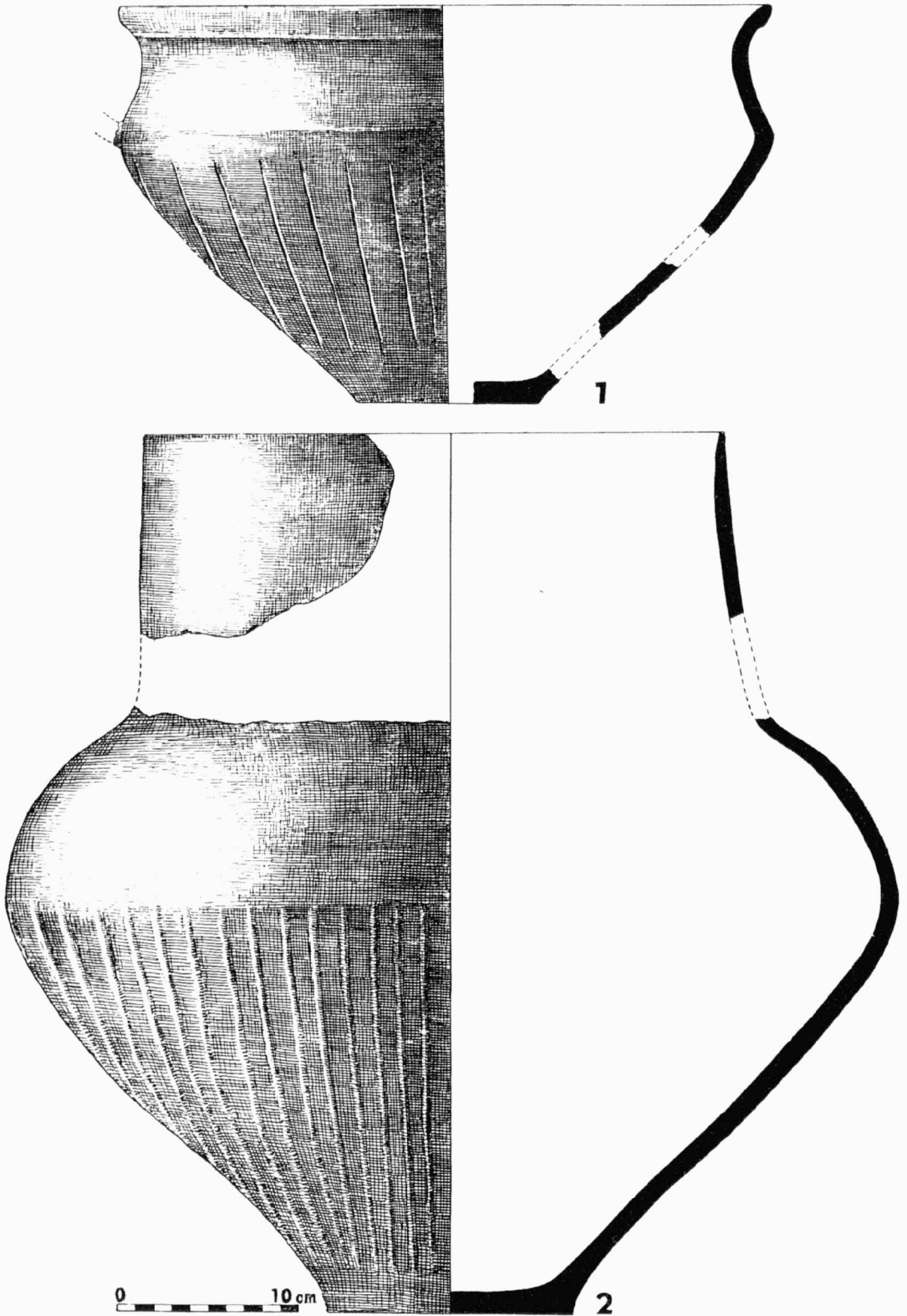
0 10 cm

Tab. 24.

Polešovice (okr. Uherské Hradiště). Pohřebiště únětické kultury. 1. hrob č. 2, 2. hrob č. 3. — Gräberfeld der Aunjetitzer-Kultur. 1. Grab Nr. 2, 2. Grab Nr. 3.

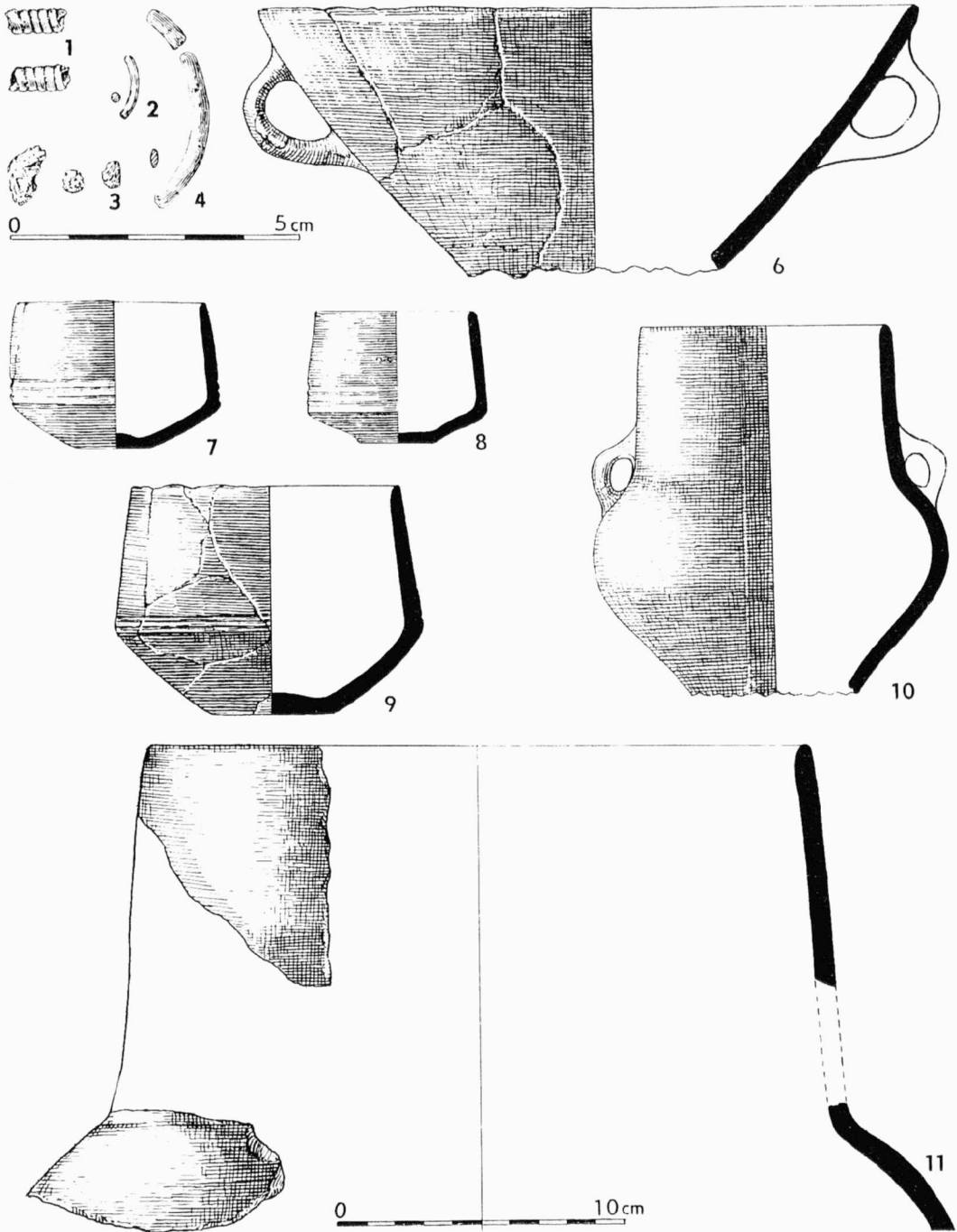

Tab. 25.
 Drysice (okr. Vyškov). Hrob lužické kultury. — Grab der Lausitzer-Kultur.

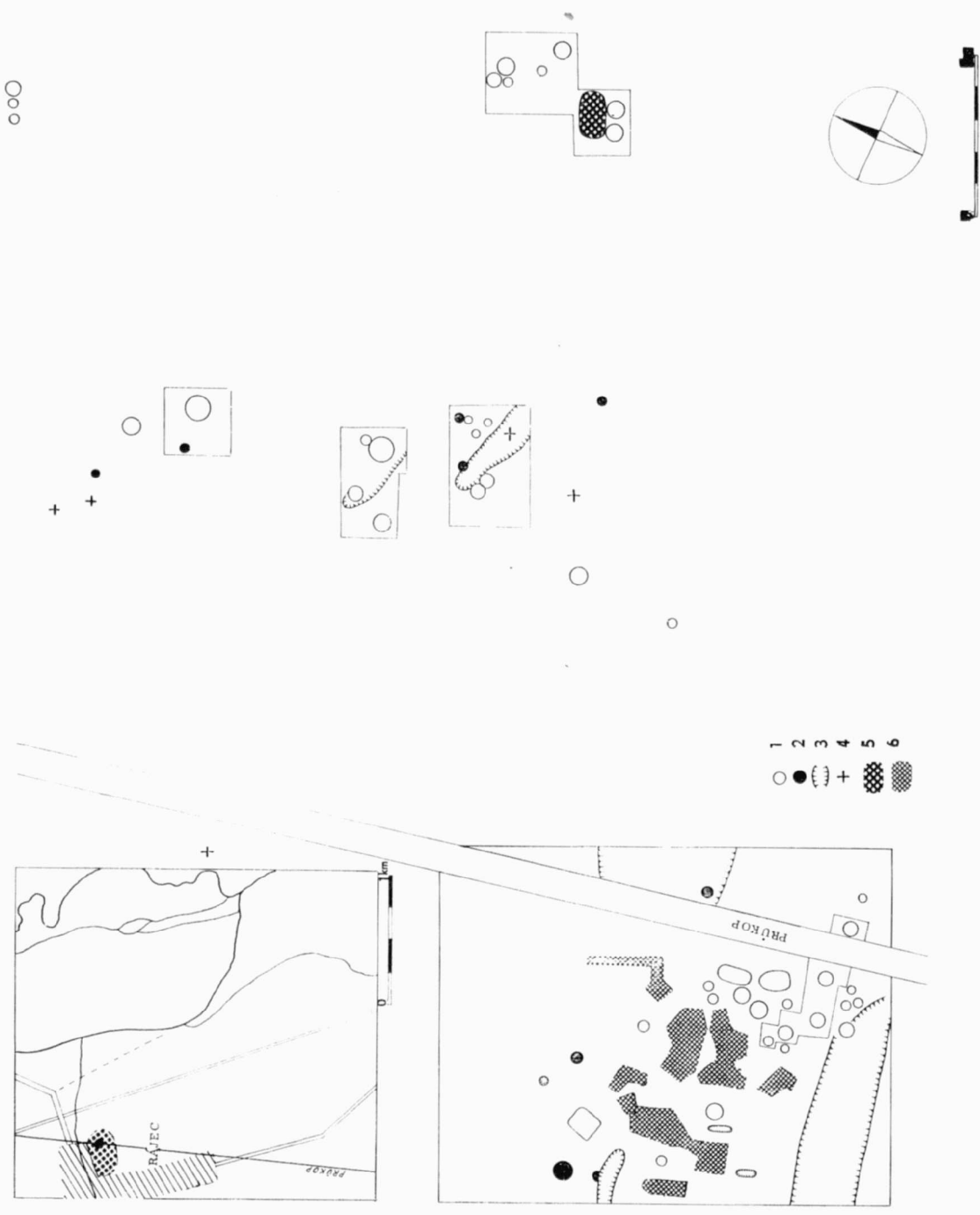
Tab. 26.

Dryšice (okr. Vyškov) Keramika z hrobu lužické kultury — Keramik aus einem Grab der Lausitzer-Kultur.

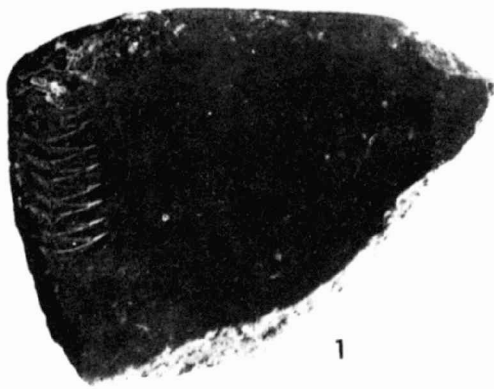
Tab 27.

Drysice (okr. Vyškov). Nálezy z hrobu lužické kultury. — Funde aus einem Grab der Lausitzer-Kultur.

Tab. 28.

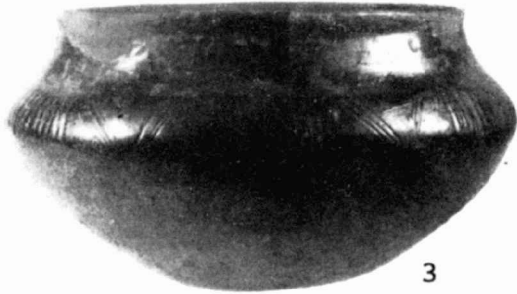
Rájec (okr. Šumperk). Pohřebiště lužické kultury. Situační plán pohřebiště a plán hrobů. 1. popelnicové hroby; 2. důlkové hroby; 3. prohlubně; 4. rozorané hroby; 5. žároviště; 6. zásahy amatérů. — Gräberfeld der Lausitzer-Kultur. Situationsplan des Gräberfeldes und Plan der Gräber. 1. Urnengräber; 2. Grubengräber; 3. Eintiefungen; 4. durch Ackerbau gestörte Gräber, 5. Leichenbrandstätte; 6. unfachgemäße Eingriffe.

1

2

3

4

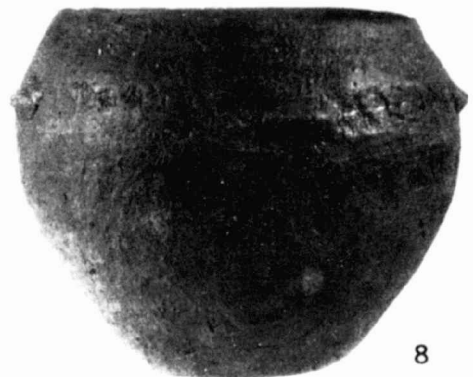
5

6

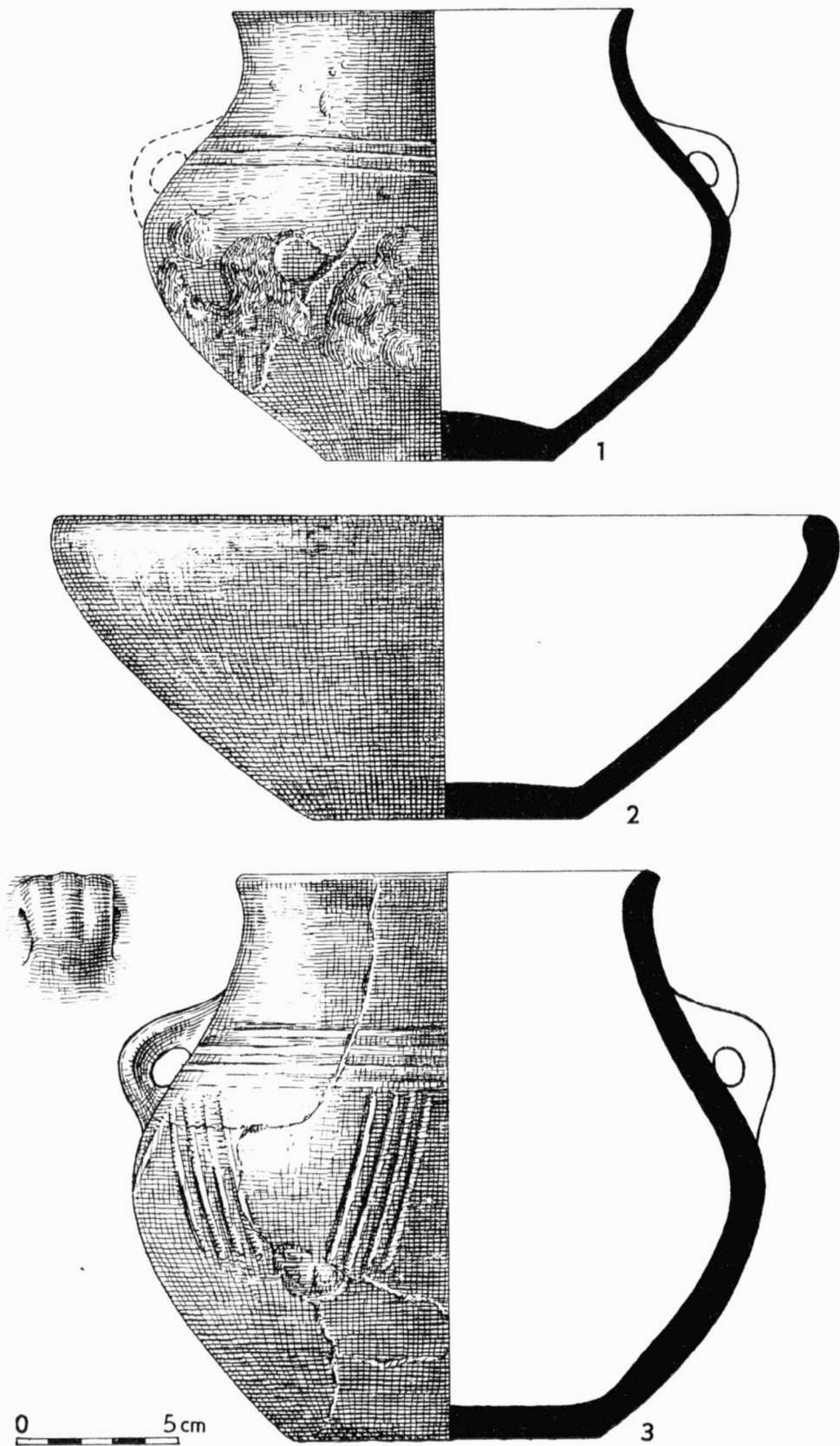
7

8

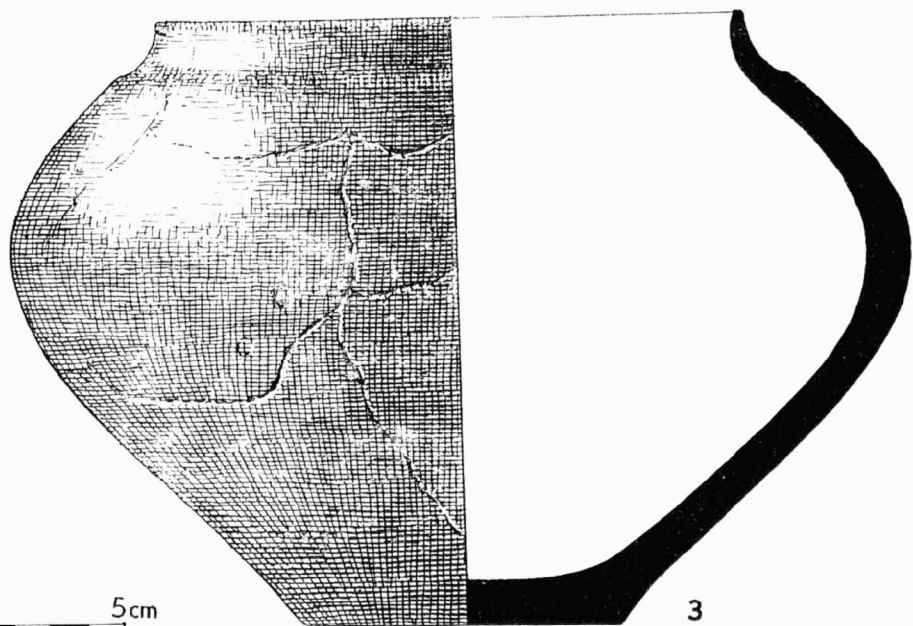
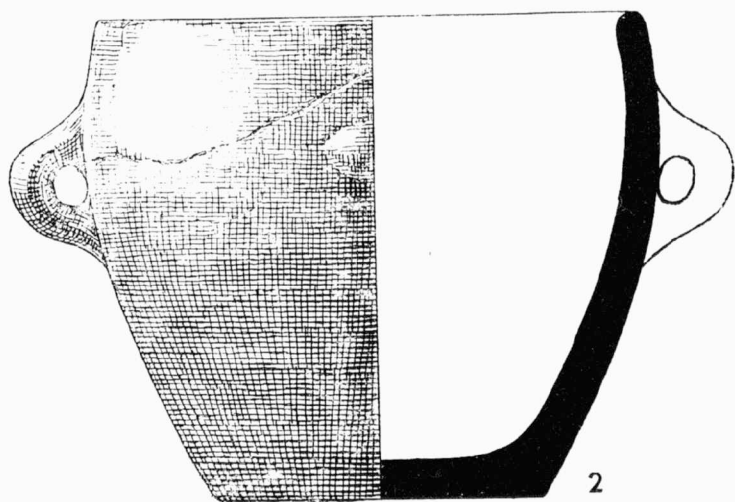
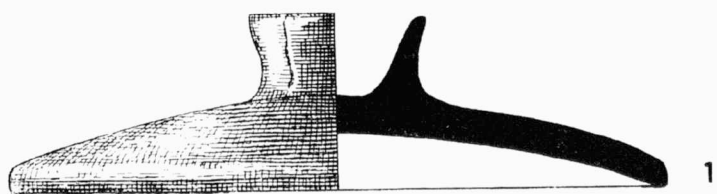
Tab. 29.

Náměšf na Hané (okr. Olomouc). Keramika ze zničených hrobů lužické kultury. — Keramik aus zerstörten Gräbern der Lausitzer-Kultur.

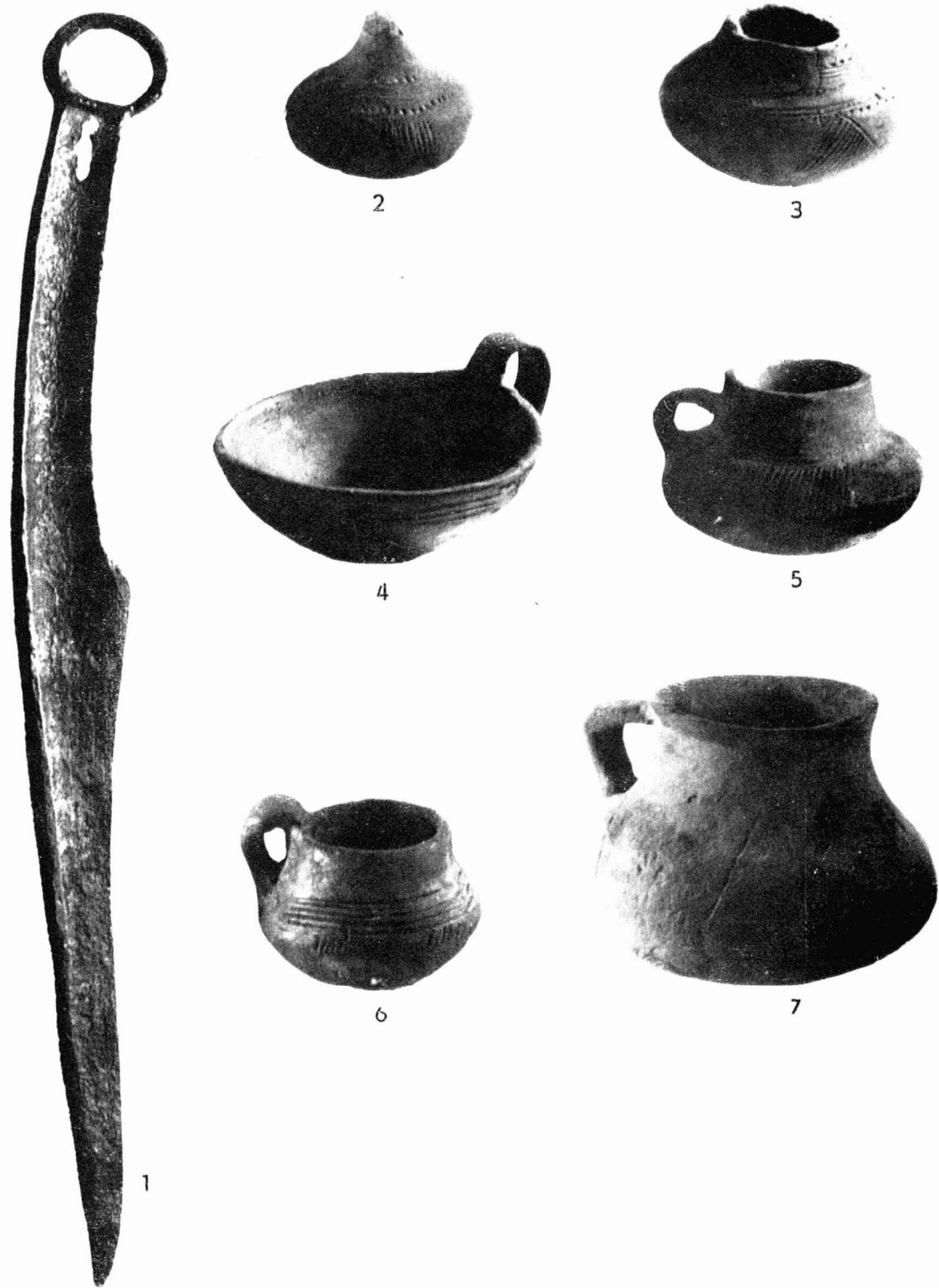
Tab. 30.

Kroměříž (okr. Kroměříž). Keramika ze zničených hrobů lužické kultury. — Tonware aus zerstörten Gräbern der Lausitzer-Kultur.

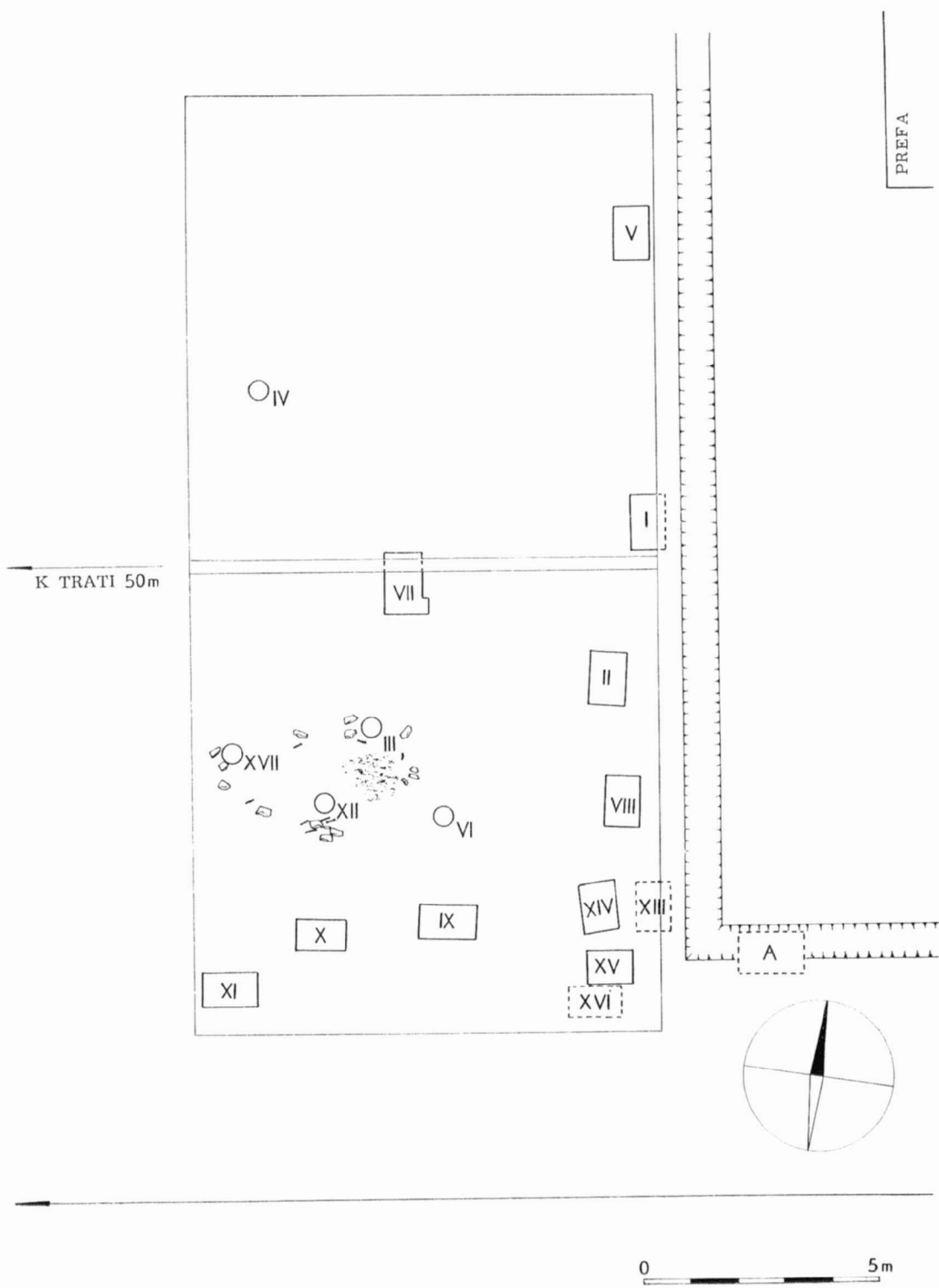
Tab. 31.

Kroměříž (okr. Kroměříž). Keramika ze zničených hrobů lužické kultury. — Tonware aus zerstörten Gräbern der Lausitzer-Kultur.

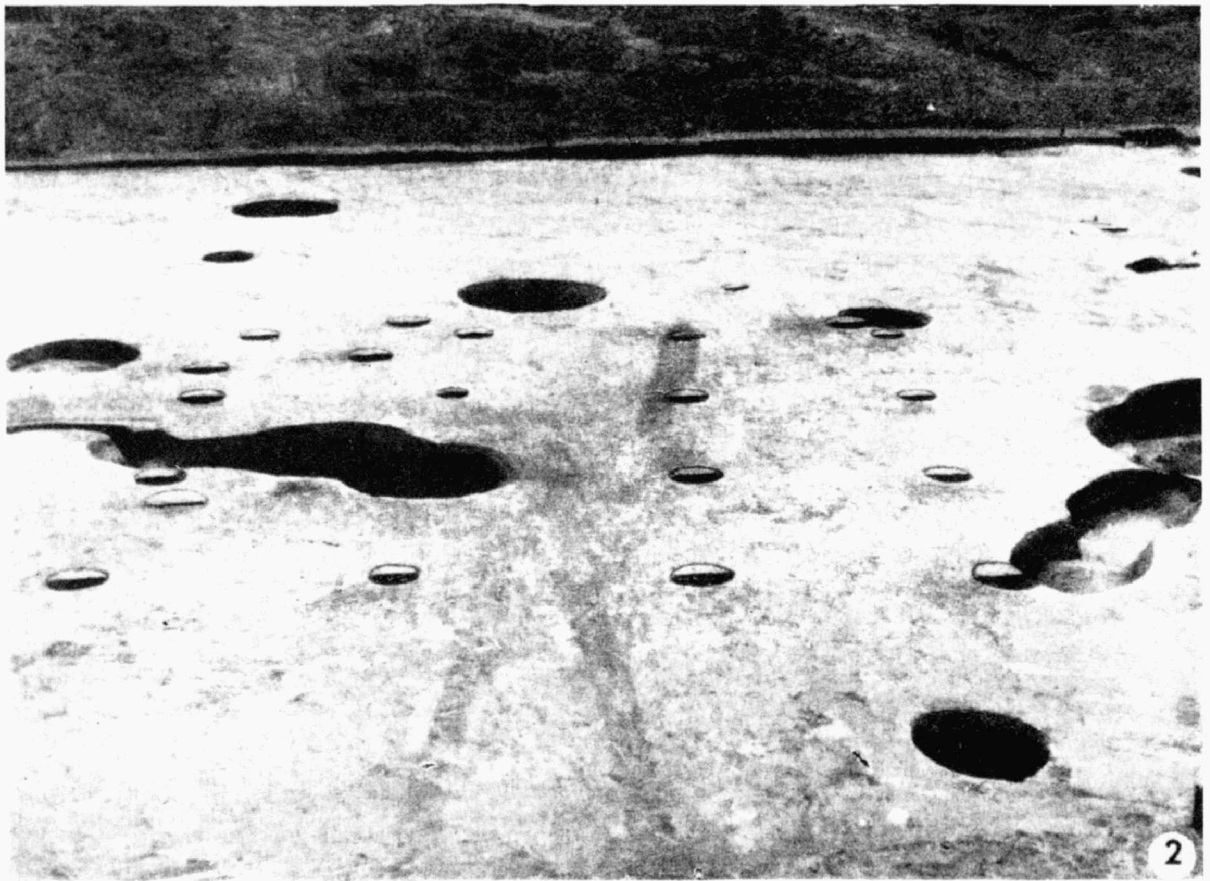
Tab. 32.

1. Hradec (okr. Opava). Bronzový nůž. — Bronzemesser; 2—7. Vlachovice (okr. Gottwaldov). Keramika z pohřebiště lužické kultury. — Keramik vom Gräberfeld der Lausitzer-Kultur.

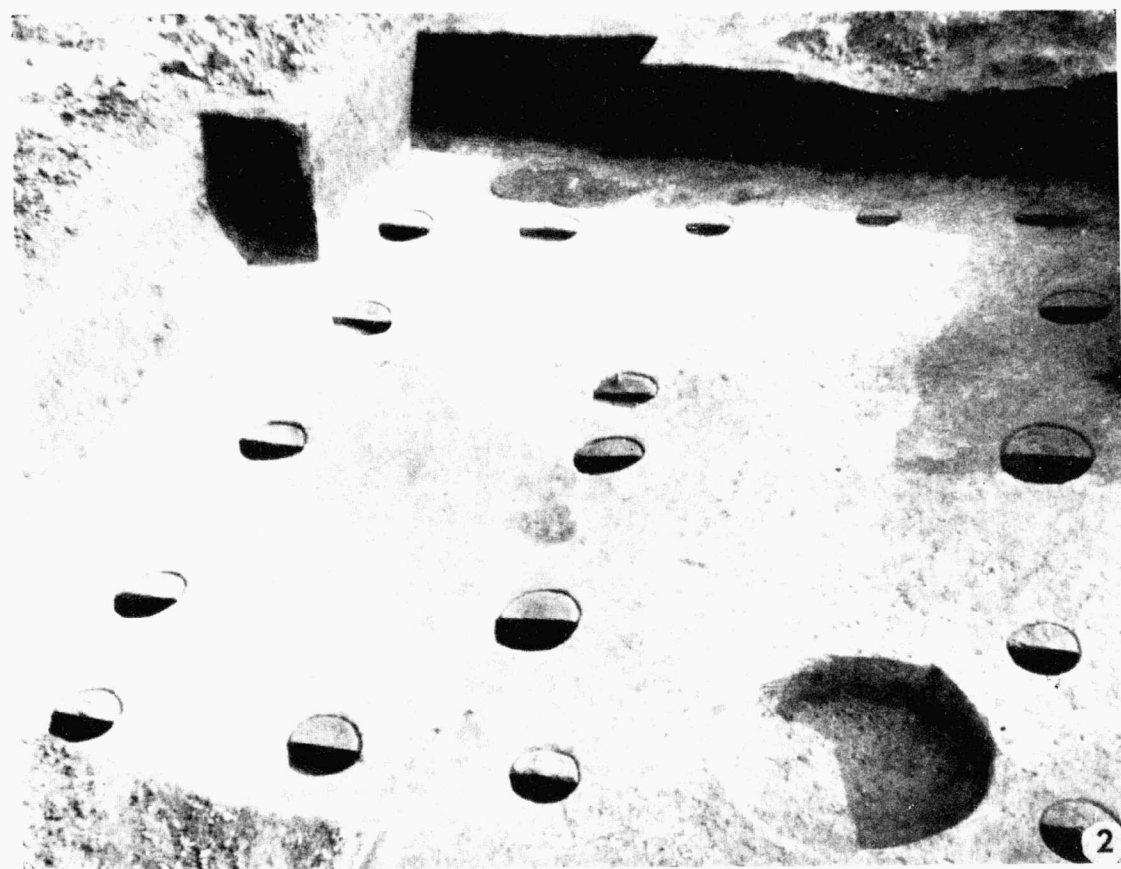
Tab. 33.

Tovačov (okr. Přešov). Plán lužického pohřebiště. — Plan eines Gräberfeldes der Lausitzer-Kultur.

Tab. 34.

Lovčičky (okr. Vyškov). Sídliště velatické kultury. — Siedlung der Velaticer-Kultur.

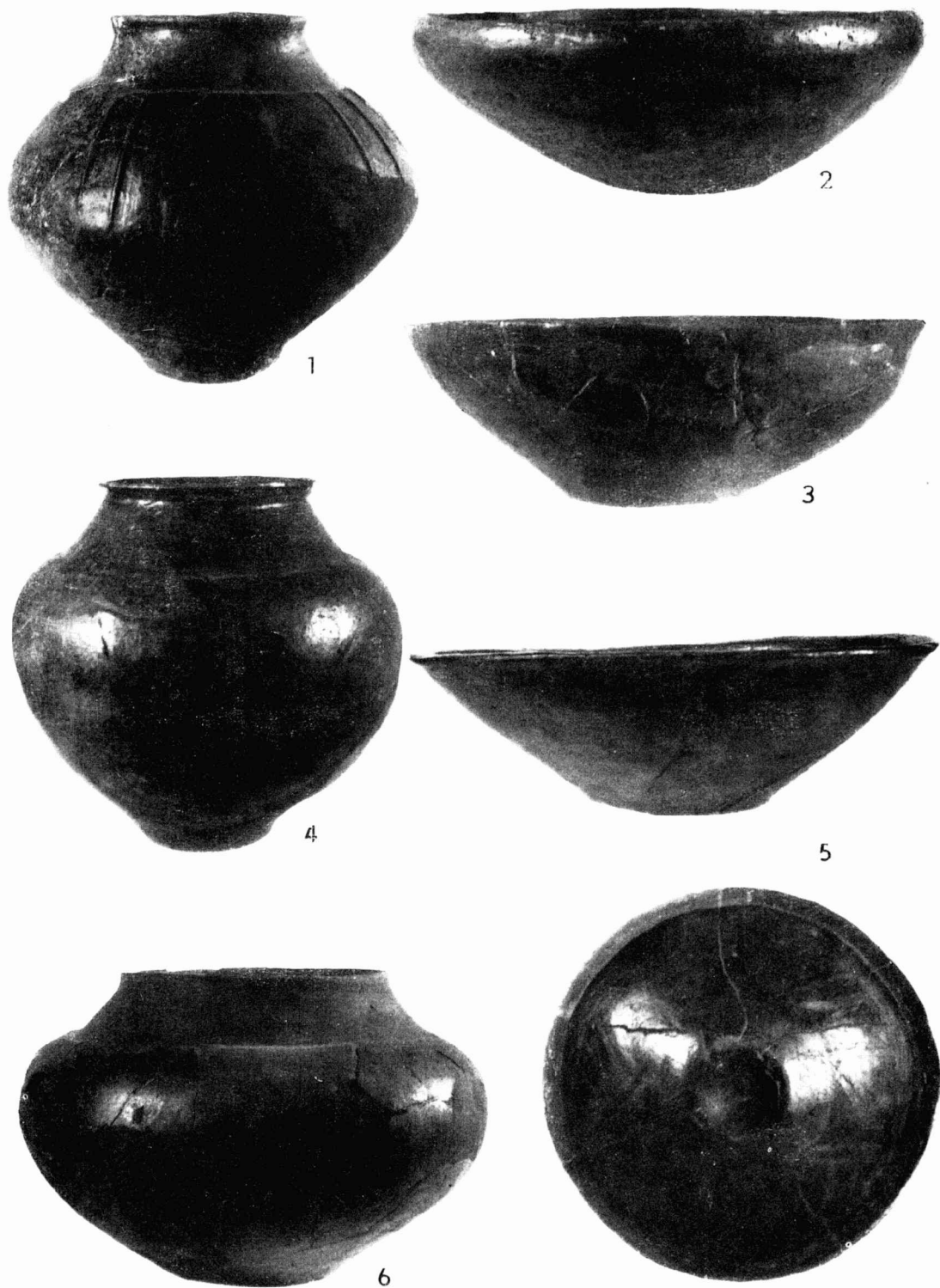
Tab. 35.

Lovčičky (okr. Vyškov). Sídliště velatické kultury. — Siedlung der Velaticer-Kultur.

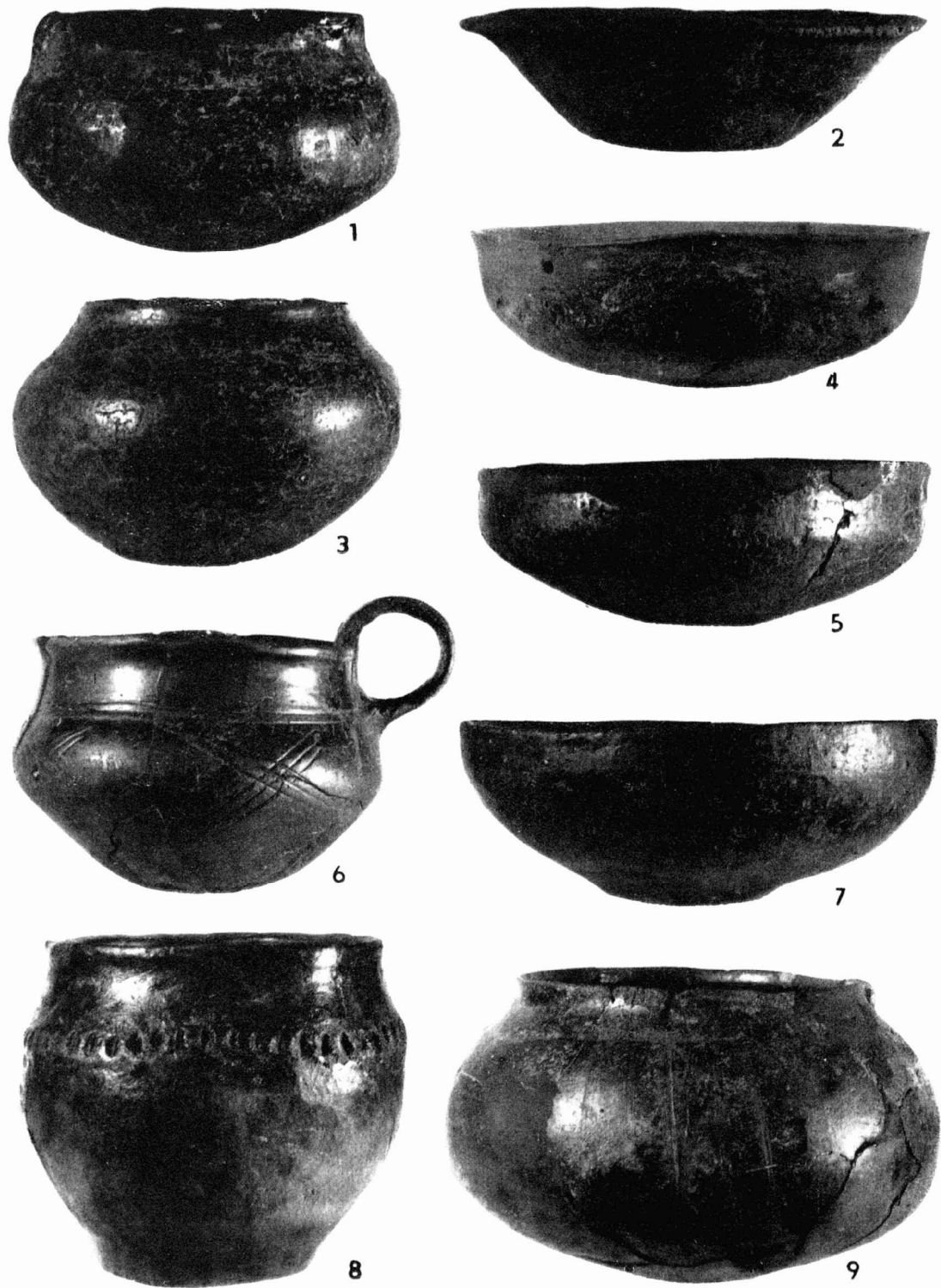
Tab. 36.

Lovčičky (okr. Vyškov). Sídliště velatické kultury. — Siedlung der Velaticer-Kultur.

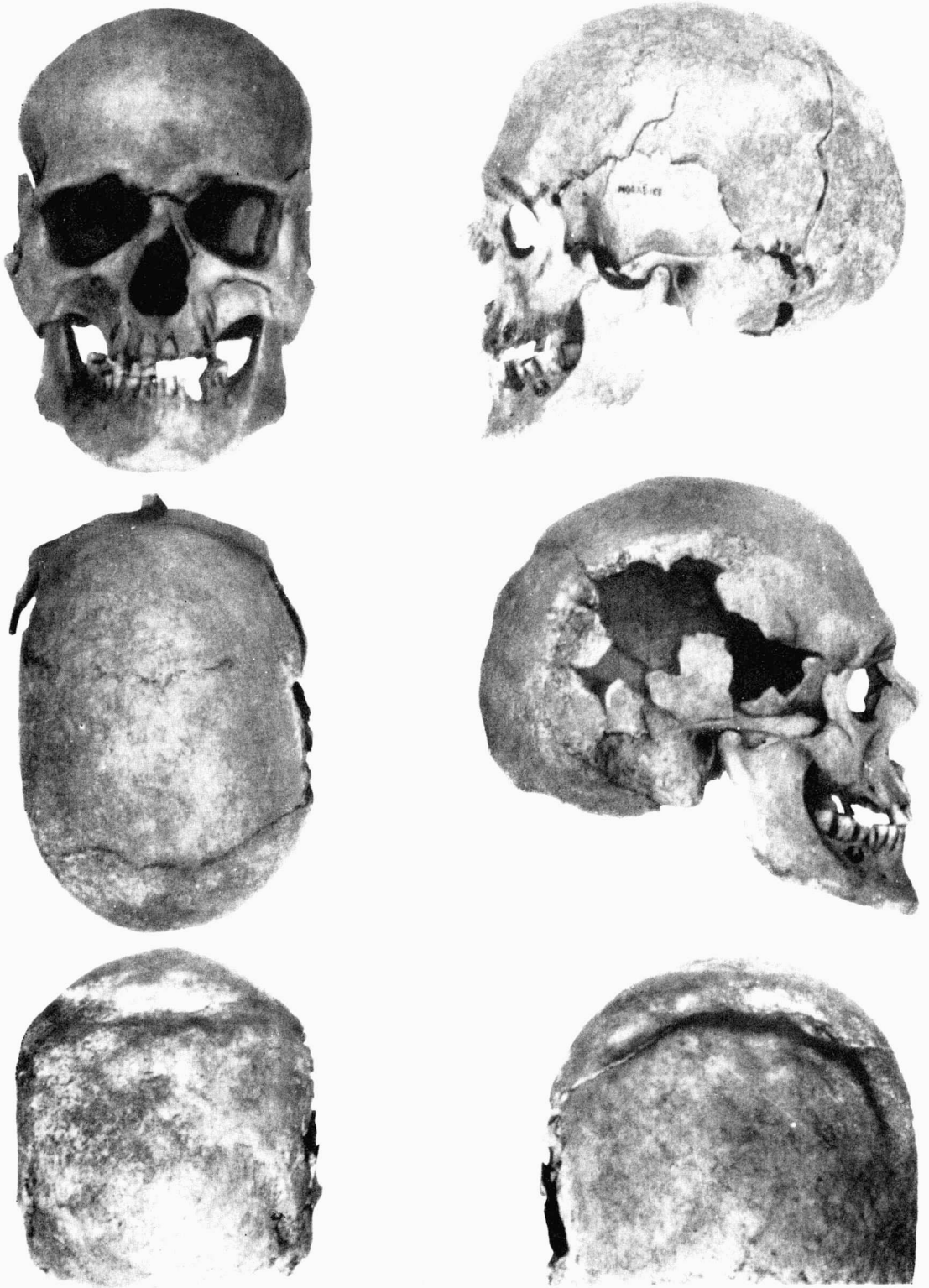
Tab. 37.

Morašice (okr. Znojmo). Keramika z hrobu horákovské kultury. — Keramik aus einem Grab der Horákov-Kultur

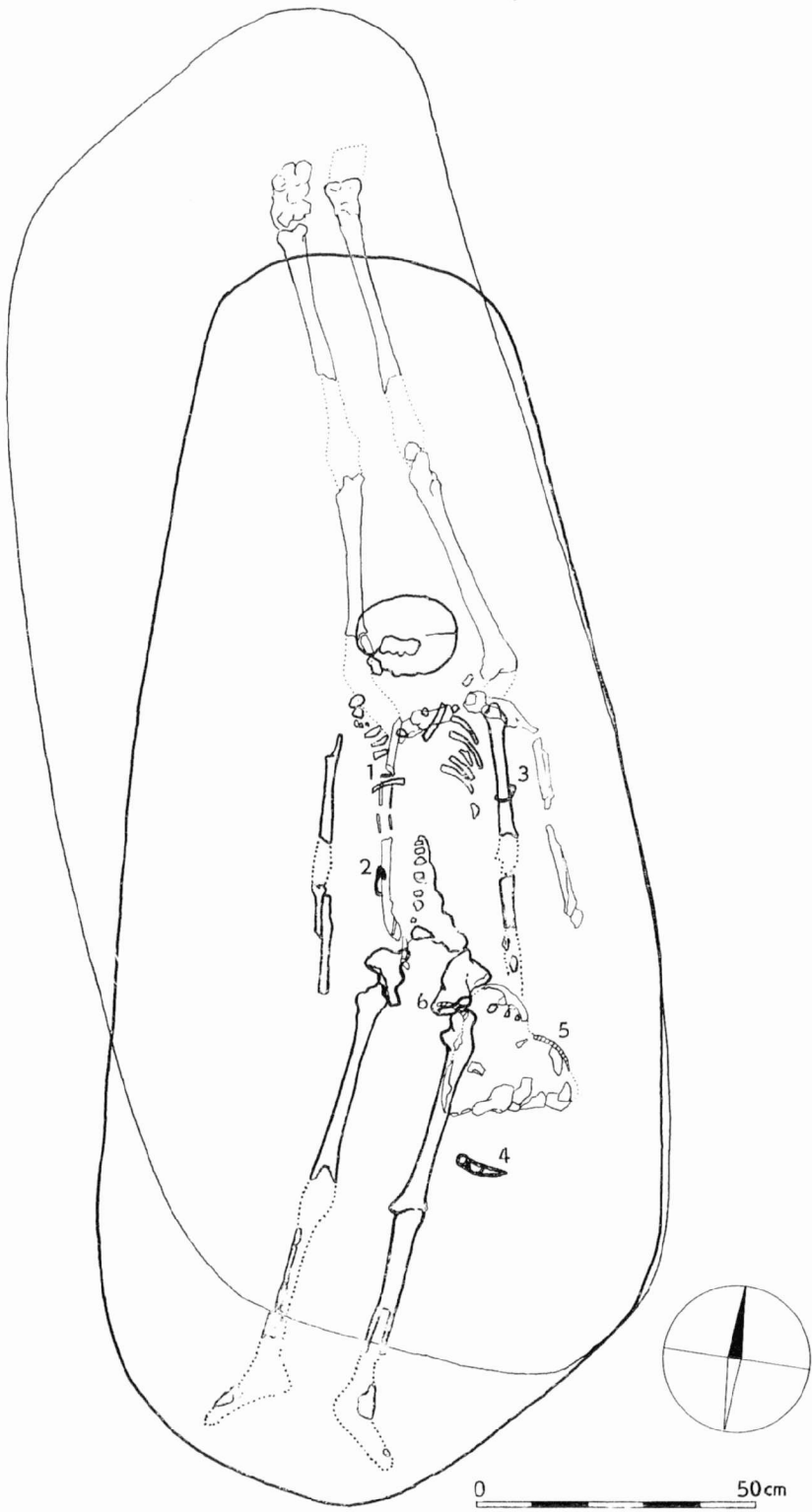
Tab. 38.

Morašice (okr. Znojmo). Keramika z hrobu horákovské kultury. — Keramik aus einem Grab der Horákov-Kultur.

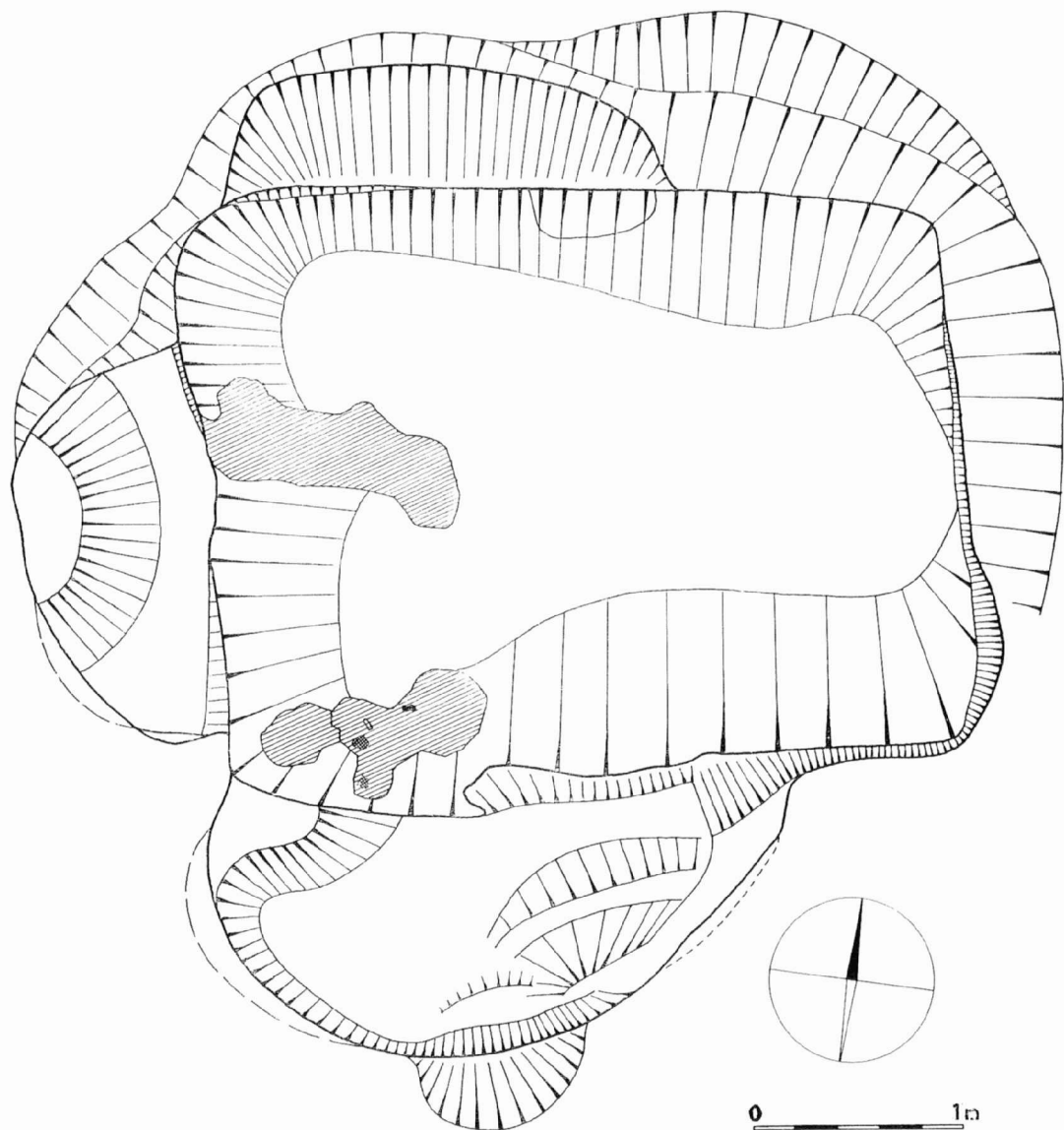
Tab. 39.

Morašice (okr. Znojmo). Lebka z horákovského hrobu v základních normách. Vpravo dole detail žlábkovitého vyhloubení na temeni lebky v kontrastním osvětlení. — Kranium aus dem Grab der Horákov-Kultur in den grundlegenden Normen. Rechts unten das Detail der furchenartigen Vertiefung auf dem Scheitel des Schädels kontrastierend beleuchtet.

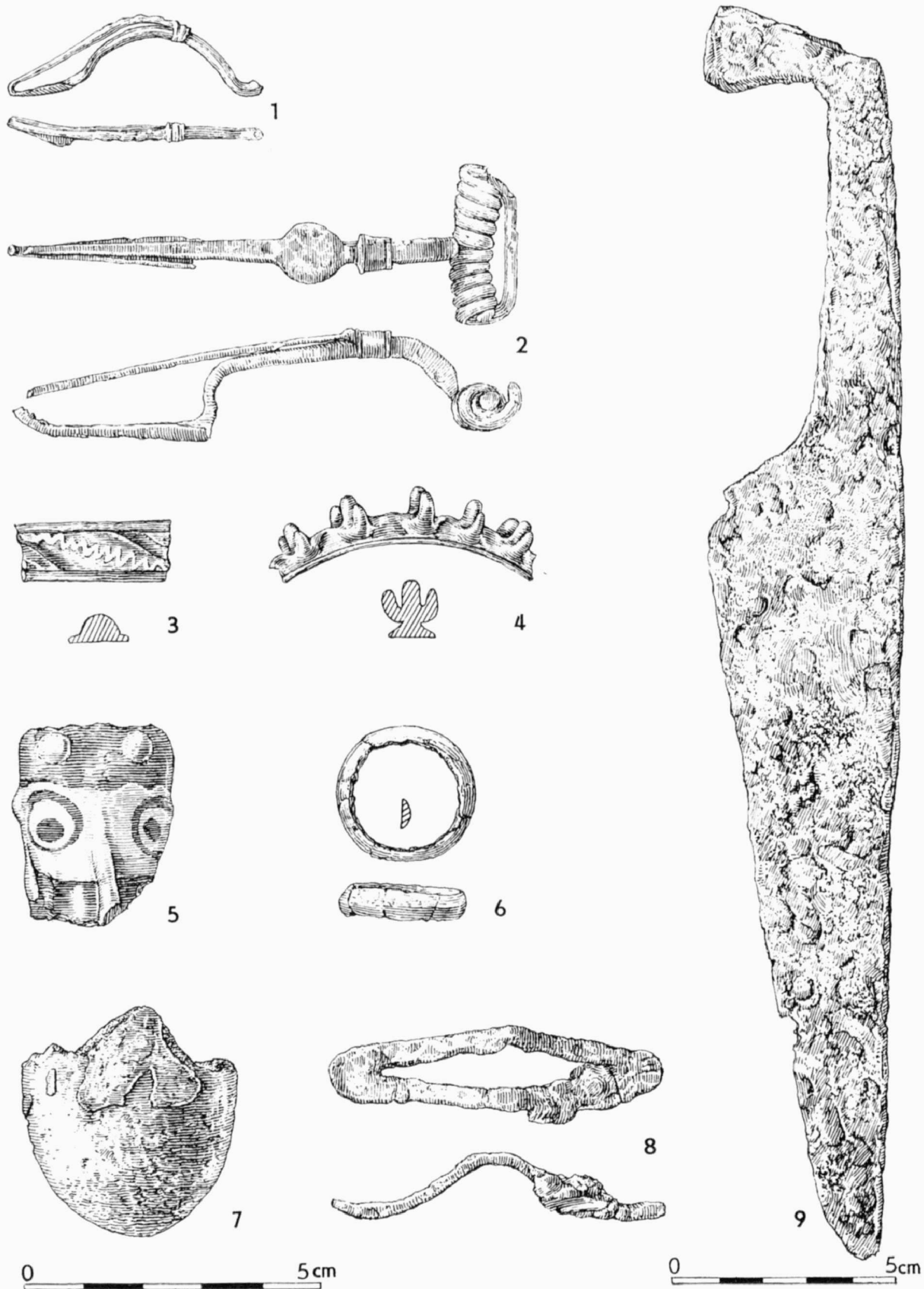
Tab. 40.

Místřín (okr. Hodonín) Pohřebiště laténské kultury. Hrob č. 1 a 2. — Latènezeitliches Gräberfeld. Grab Nr. 1 und 2.

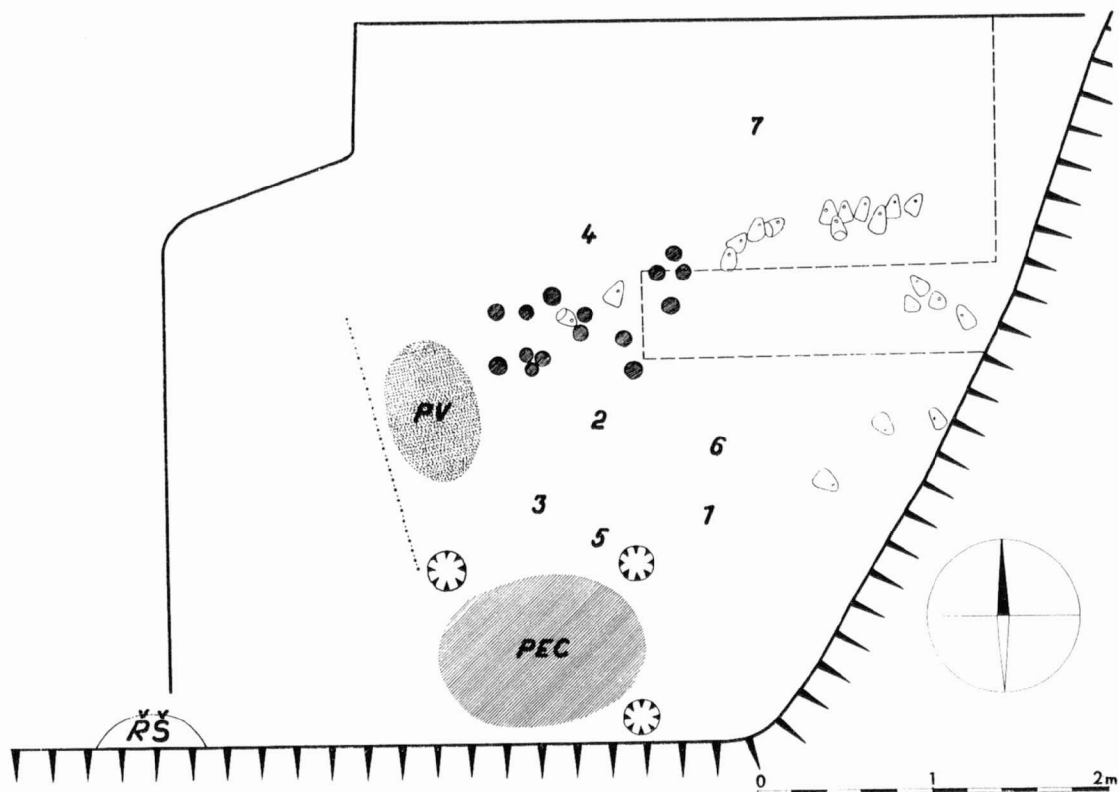
Tab. 41.

Místřín (okr. Hodonín). Laténské sídliště. Chata č. 4. — Latènezeitliche Siedlung. Hütte Nr. 4.

Tab. 42.

Místřín (okr. Hodonín). Laténské sídliště. Výběr nálezů z chaty č. 4. — Latènezeitliche Siedlung. Funde aus Hütte Nr. 4

Tab. 43.

Chrllice (okr. Brno-venkov). Plánek výzkumu hrnčírské dílny s pecí. Čárkovaně — dočasná hranice výzkumu s kontrolním blokem, který překrýval severní část zvláštní pracovní plochy. Hlavní keramické nálezy: ostrohranná mísa (1), zlomky zásobnice (3, 4), nevypálené misky (5, 6), vazička (7), shluk střepů ve vyšší vrstvě (2). Poloha tkalcovských závaží a dávek hrnčírské hlíny je vyznačena schématickými znaky. PV — mělké zahloubení s popelovou vrstvou. ŘŠ — shluk říčních škeblí. — Grabungsplan der Töpferwerkstatt mit Ofen. Gestrichelt — die derzeitige Grabungsgrenze mit Kontrollblock, der den nördlichen Teil der eigens herrichteten Arbeitsfläche bedeckte. Die wichtigsten Keramikfunde: scharfkantige Schale (1), Vorratsgefäßscherben (3, 4), ungebrannte Schalen (5, 6), kleine Vase (7). Scherbennest in der höheren Schicht (2). Die Lage der Webgewichte und die vorbereiteten Tonmassenmengen sind durch schematische Zeichen kartiert. PV — flache Eintiefung mit Aschenschicht. ŘŠ — Flußmuschelanhäufung. (Kresba — Zeichnung: Pernička—Kamenská.)

Tab. 44.

Chrlícc (okr. Brno-venkov). Nález z hrnčičské dílny. — Funde aus der Töpferwerkstatt.

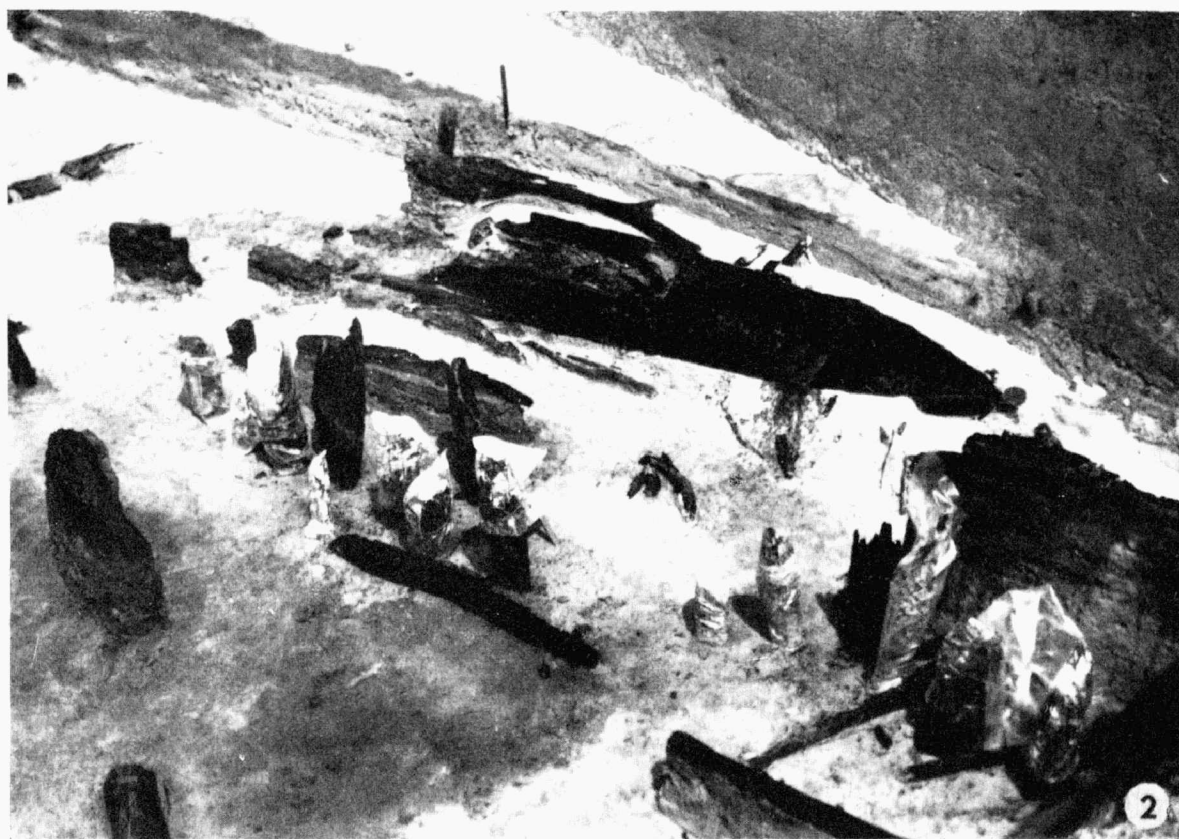
Tab. 45.

Mikulčice (okr. Hodonín). 1. Slovanské hradisko. 1. Pohled na objevené zbytky mostu s člunem č. 3;
 2. Zbytky dřevěného mostu. — 1. Slawischer Burgwall. 1. Blick auf die freigelegten Brückenreste mit Boot Nr. 3;
 2. Die Reste der Holzbrücke

Tab. 46.

Mikulčice (okr. Hodonín). Slovanské hradisko 1. Zád člunu č. 2; 2. Nález dřevěného člunu č. 2 ve starém řečišti. — Slawischer Burgwall. 1. Heck des Einbaums Nr. 2; 2. Der Fund des Holzboots Nr. 2 im alten Flußbett.

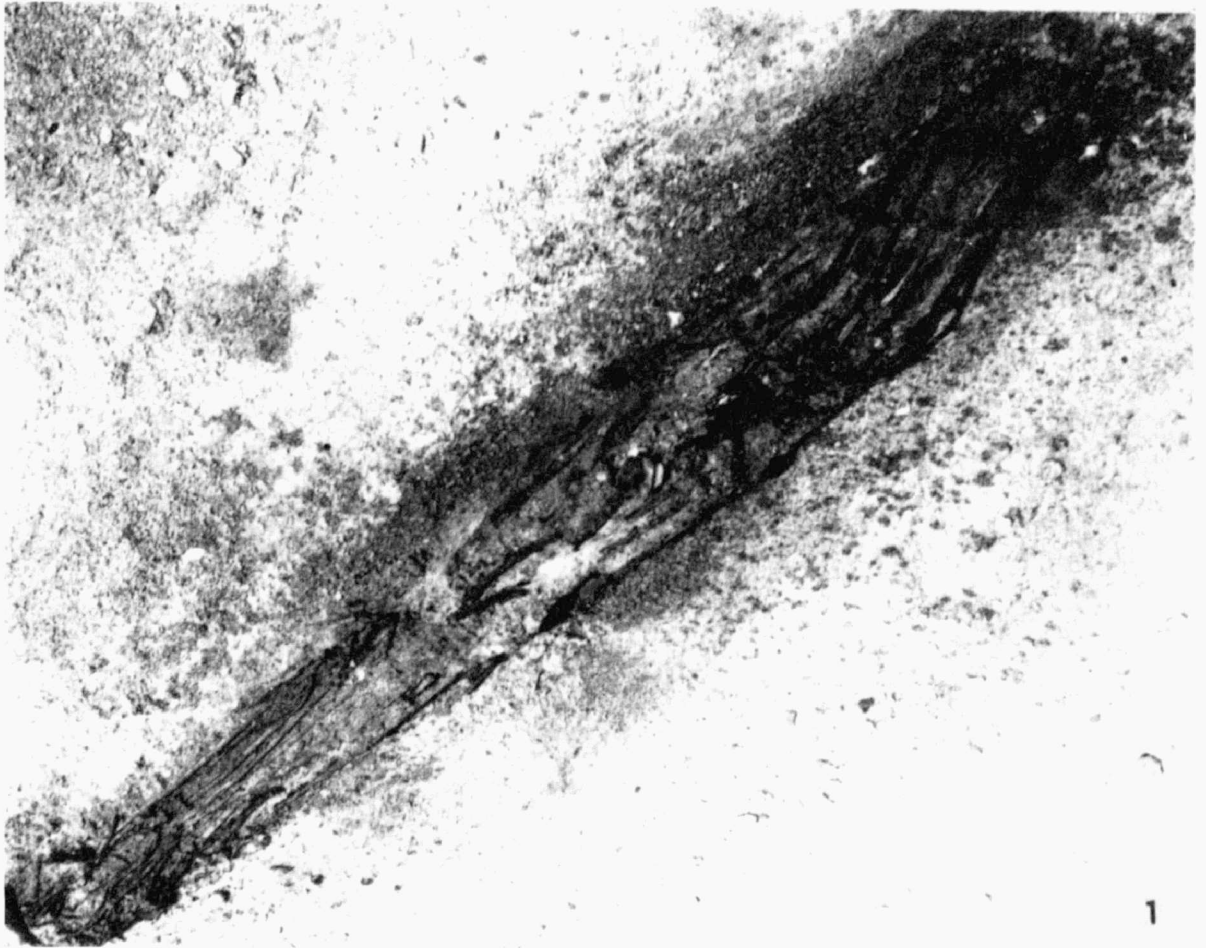
Tab. 47.

Mikulčice (okr. Hodonín). Slovanské hradisko. 1. Dřevěné kůly mostu; 2. Nález dřevěného člunu č. 1 ve starých říčních náplavách. — Slawischer Burgwall. 1. Hölzerne Brückenpfeiler; 2. Fund des Holzbootfragments Nr. 1 im alten Flußbett.

Tab. 48.

Mikulčice (okr. Hodonín). 4. Slovanské hradisko. 1. Vrš na chytání ryb, pletená z vrbového proutí, nalezená v sedimentech starého řečiště; 2. Výzkum sedimentů ve starém řečišti. Dřevěná plácačka k praní prádla. — 4 Slawischer Burgwall. 1. Fischreuse aus Weidenrutengeflecht in den Ablagerungen im alten Flußbett; 2. Untersuchung der Ablagerungsschichten im ursprünglichen Flußbett. Wäschbleuel aus Holz.

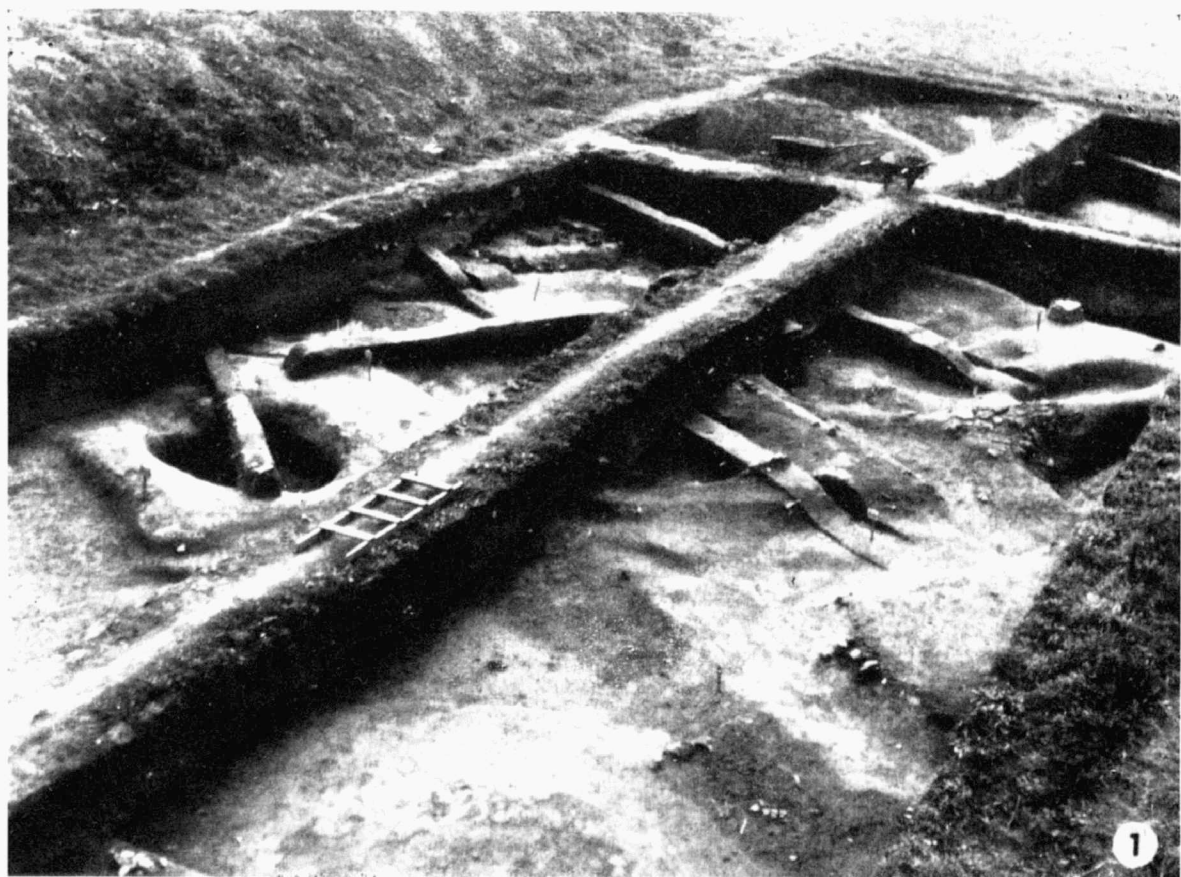
Taf. 49.

Mikulčice (okr. Hodonín), 5. Slovanské hradisko. 1. Vrš na chytání ryb, pletená z vrbového proutí, nalezená v sedimentech starého řečiště; 2. Vrš na chytání ryb, pletená z vrbového proutí, nalezená v sedimentech starého řečiště. — 5. Slawischer Burgwall. 1. Fischreuse aus Weidenrutengeflecht in den Ablagerungen in alten Flußbett; 2. Fischreuse aus Weidenrutengeflecht in den Ablagerungen im alten Flußbett.

Tab. 50.

Mikulčice (okr. Hodonín). Slovanské hradisko. 1. Sídliště, které se na západní straně přimyká ke knížecímu hradu, tzv. předhradí, čtverce J, K/14 až 18; 2. Zbytky kůlové konstrukce brány. — Slawischer Burgwall. 1. Siedlung in der sog. Vorkurg, Quadrate J, K/14 bis 18; 2. Reste der Pfostenkonstruktion des Tores.

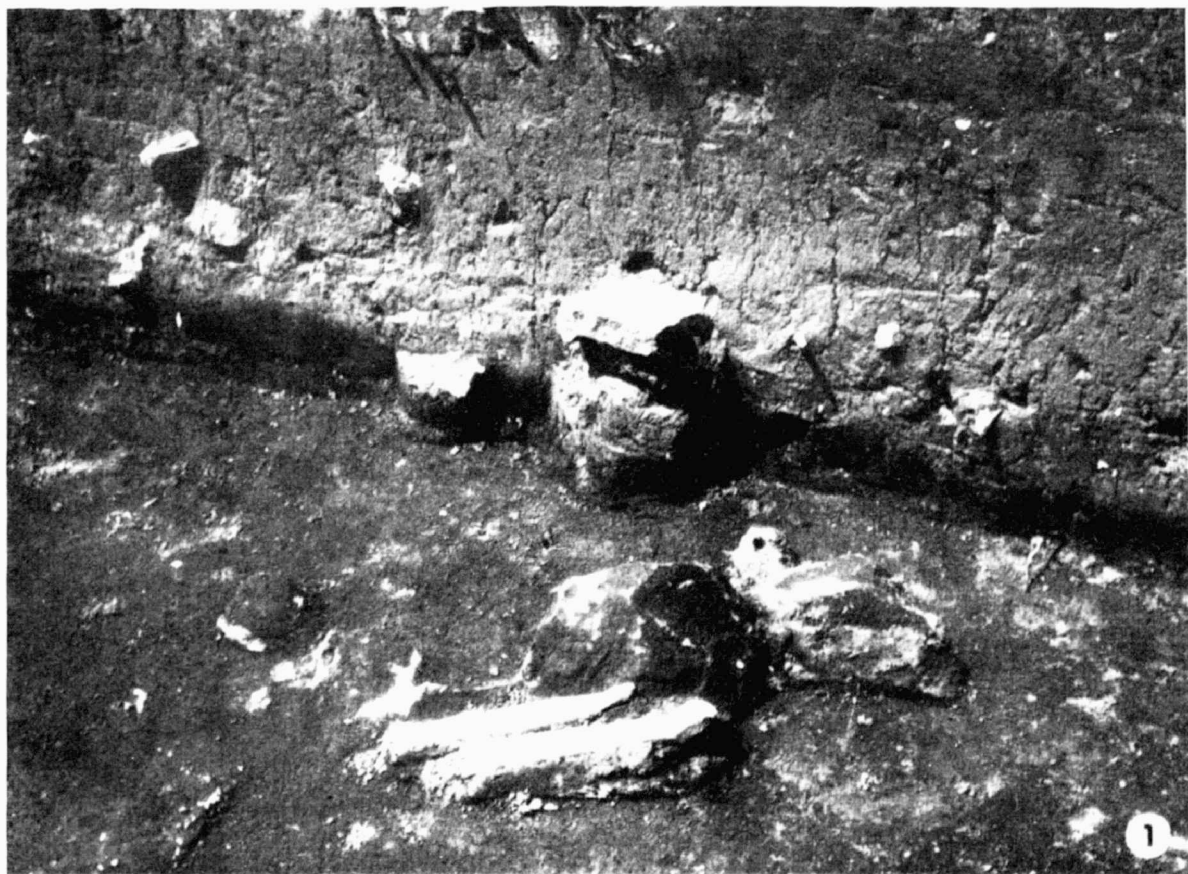
Tab. 51.

Mikulčice (okr. Hodonín). Slovanské hradisko. 1. Severní část zkoumané plochy na sídlišti, které se na západní straně přimyká ke knížecímu hradu, tzv. podhradí, čtverce J, K/16 až 18; 2. Severní část zkoumané plochy, čtverce J, K/10 až 13. — Slawischer Burgwall. 1. Der nördliche Teil der untersuchten Fläche der sog. Vorburg, Quadrate J, K/16 bis 18; 2. Der nördliche Teil der untersuchten Fläche der sog. Vorburg, Quadrate J, K/10 bis 13.

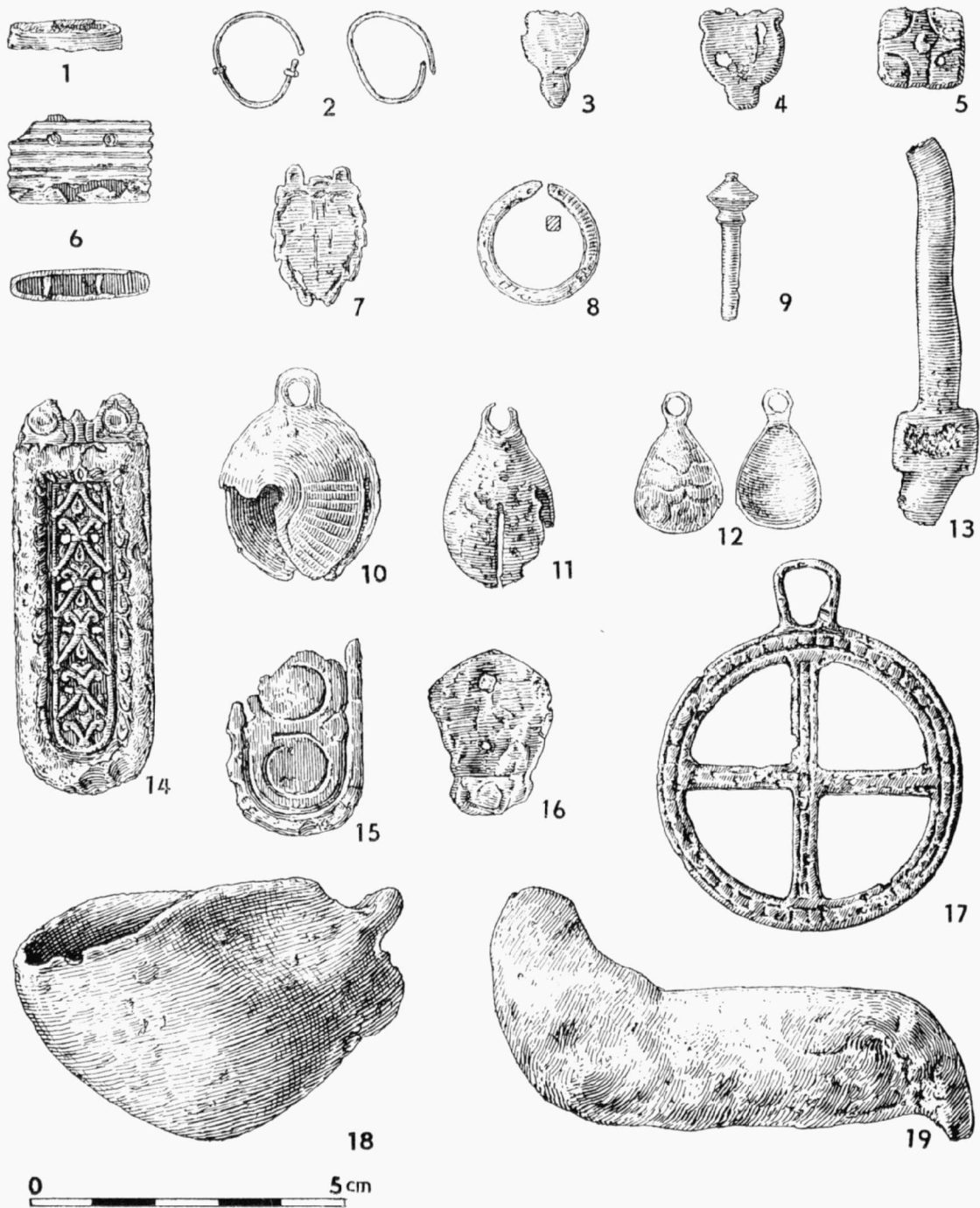
Taf. 52.

Mikulčice (okr. Hodonín). 8. Slovanské hradisko. 1. Odpodní hromada zvířecích kostí podél objektu 656; 2. Zbytky podlahy z dusaného písku, obklopené odpadními hromadami objekt 653 — 8. Slawischer Burgwall. 1. Tierknochenabfall längs der Wände des Objekts 656; 1 Sandfußbodenreste des Objekts 653 von Abfallresten gesäumt.

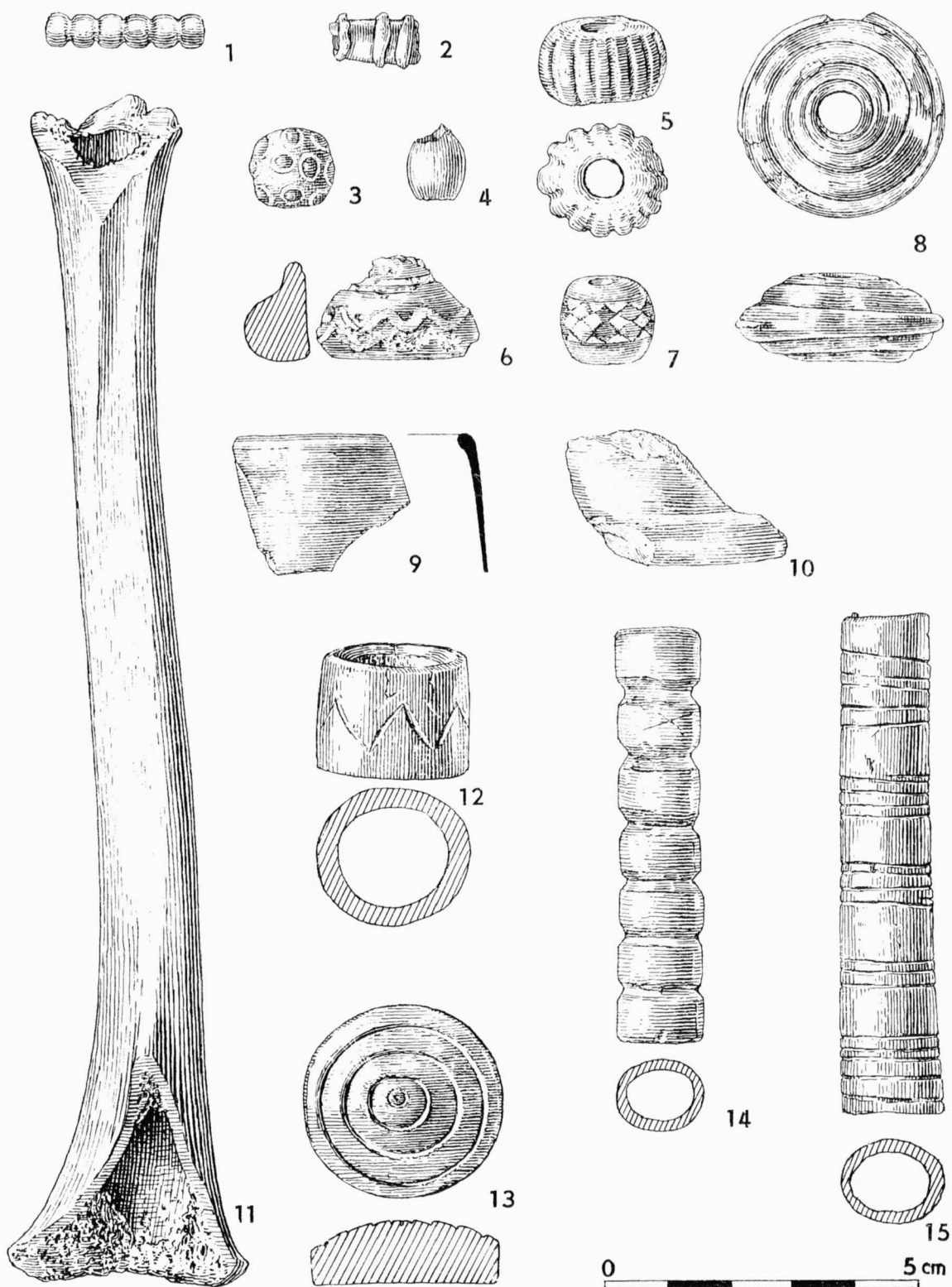
Taf. 53.

Mikulčice (okr. Hodonín). 9. Slovanské hradisko. 1. Nález kostěných bruslí in situ; 2. Zbytky nejstarších objektů na sídlišti. — 9. Slawischer Burgwall. 1. Fund des Knochenschlittschuhs in situ; 2. Reste der ältesten Objekte in der Siedlung.

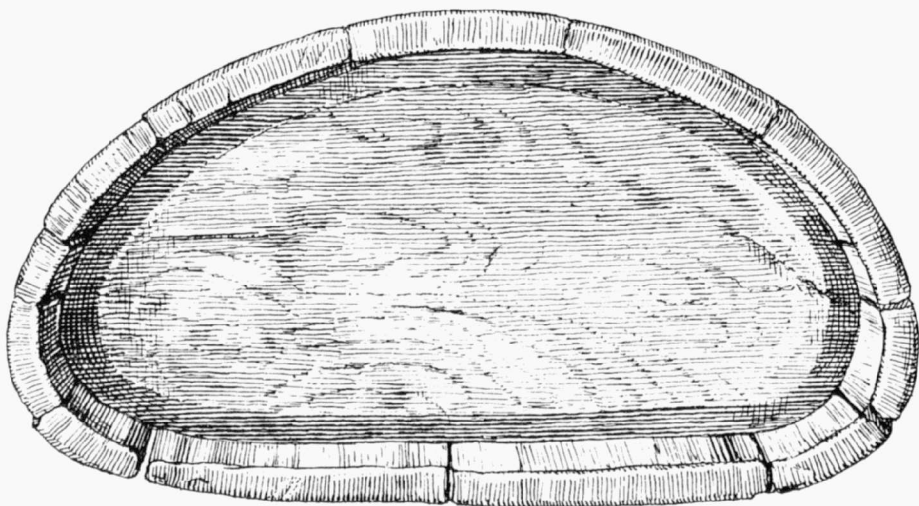
Tab. 54.

Mikulčice (okr. Hodonín). Slovanské hradisko. Výběr žrobných nálezů. — Slawischer Burgwall. Auswahl der Kleinfunde.

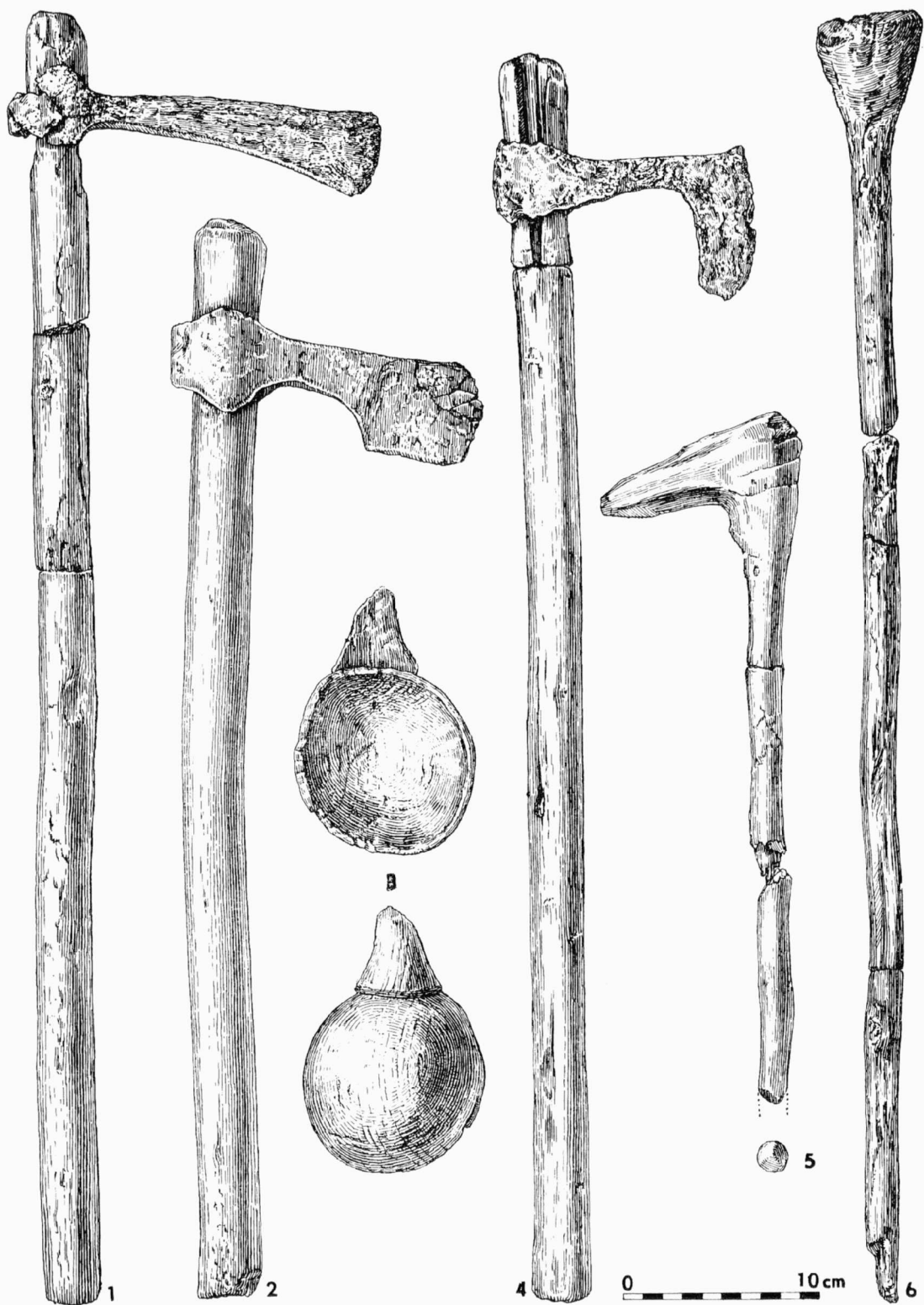
Tab. 55.

Mikulčice (okr. Hodonín). Slovanské hradisko. Výběr drobných nálezů. — Slawischer Burgwall. Auswahl der Kleinfunde.

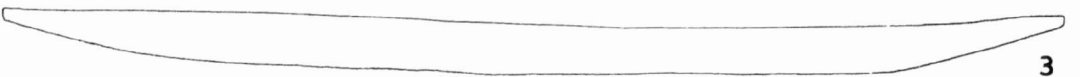
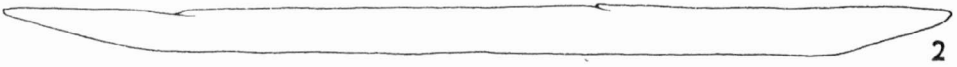
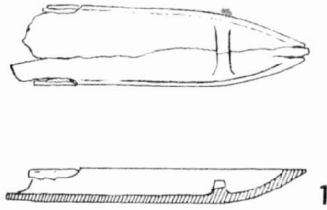
Tab. 56.

Mikulčice (okr. Hodonín). Slovanské hradisko. Dřevěné věderko. — Slawischer Burgwall. Holzeimer.

Tab. 57.

Mikulčice (okr. Hodonín) Slovanské hradisko. Železné sekery s dřevěnými topory a ukázky jiných dřevěných předmětů. — Slawischer Burgwall. Eisenäxte mit Holzschäft und anderes Holzgerät.

Tab. 58.

Mikulčice (okr. Hodonín), Slovanské hradisko. Dřevěné čluny. — Slawischer Burgwall. Holzboote.

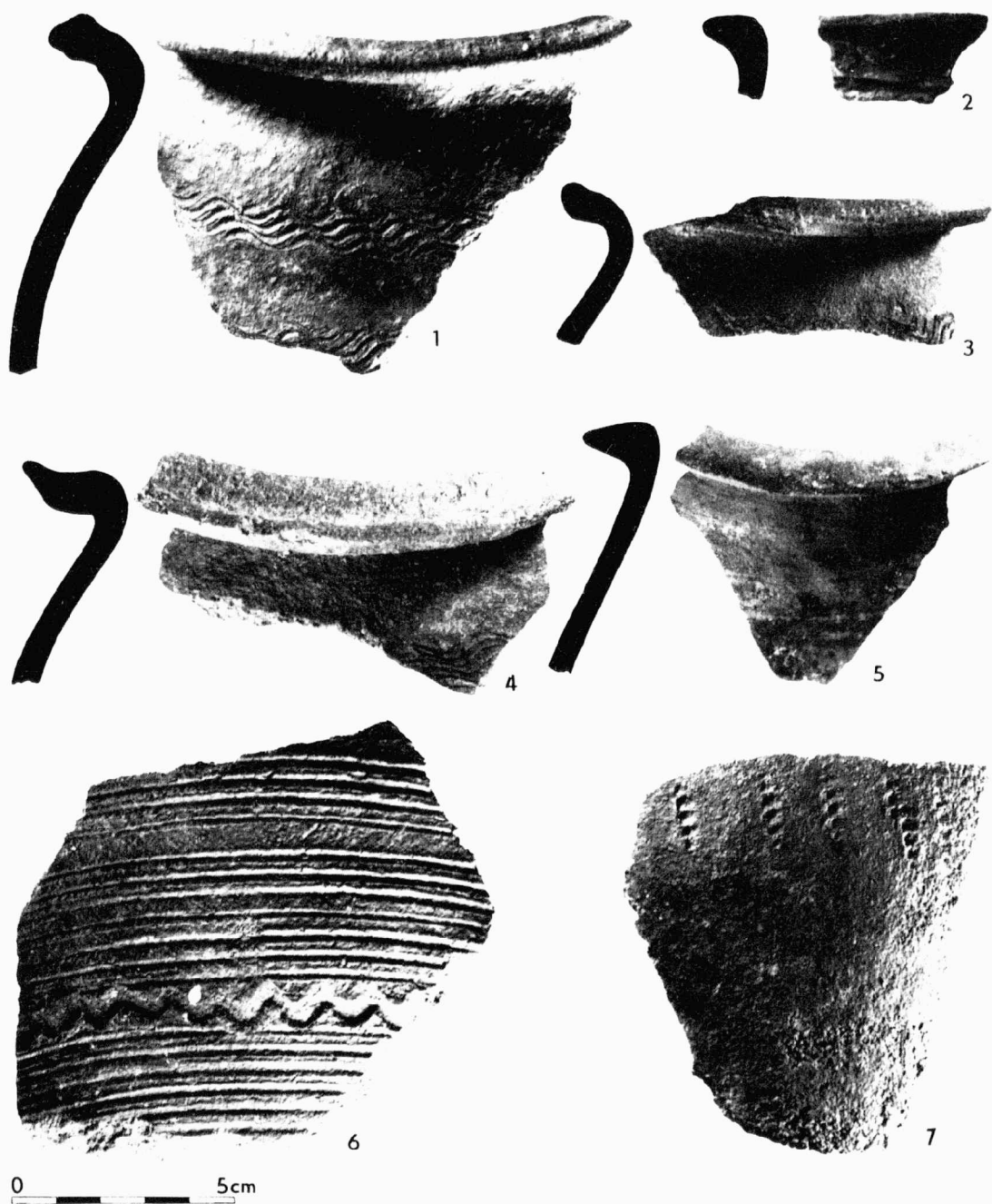
Tab. 59.

Mikulčice (okr. Hodonín). Slovanské hradisko. Keramika ze sídliště. — Slawischer Burgwall.
Keramik aus der Siedlung.

Tab. 60.

Mikulčice (okr. Hodonín). Slovanské hradisko. Keramika ze sídliště. — Slawischer Burgwall.
Keramik aus der Siedlung.

Tab. 61.

Mikulčice (okr. Hodonín). Slovanské hradiško. Keramika ze sídliště. — Slawischer Burgwall.
Keramik aus der Siedlung.

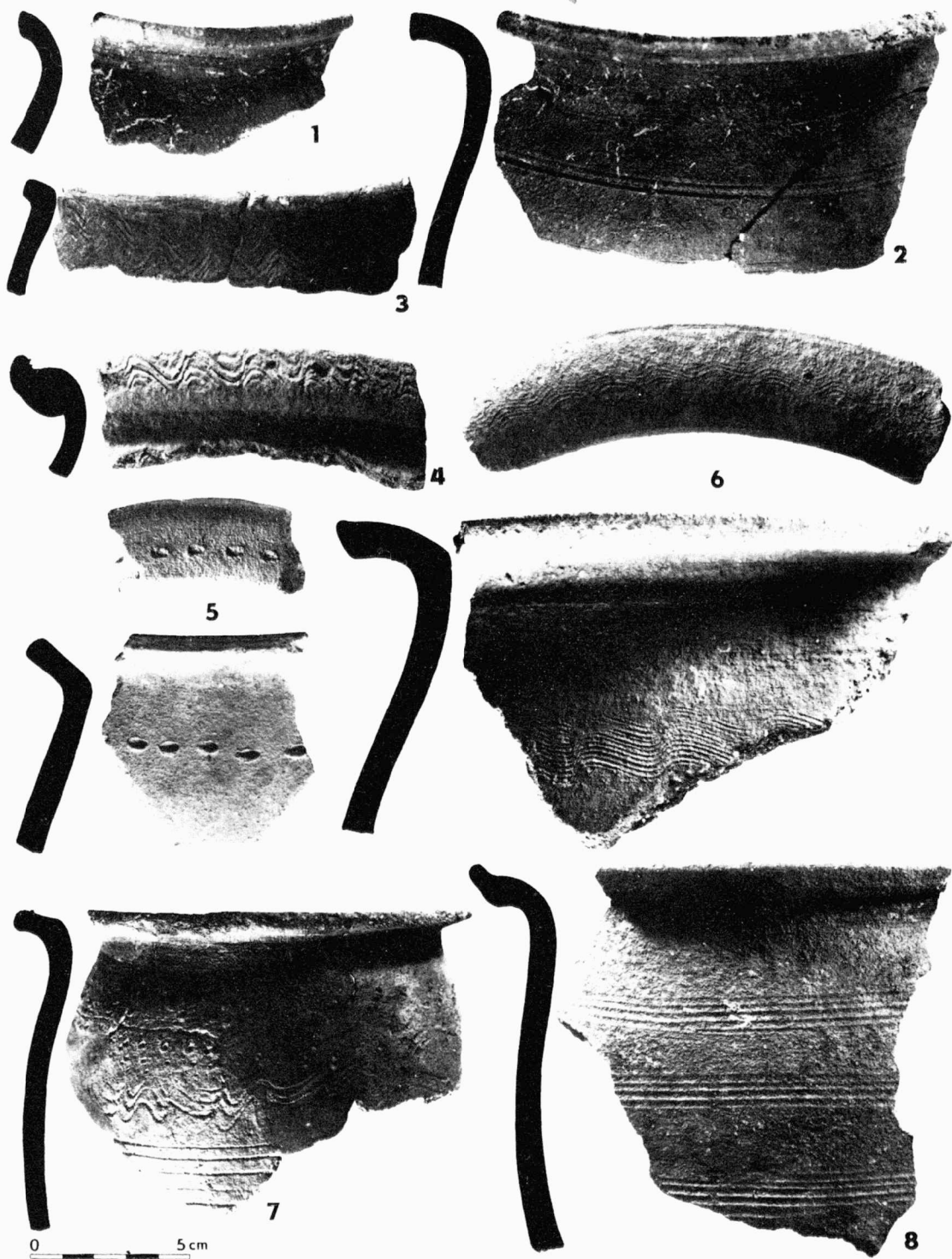
Tab. 62.

Mikulčice (okr. Hodonín). Slovanské hradisko. Keramika ze sídliště. — Slawischer Burgwall.
Keramik aus der Siedlung.

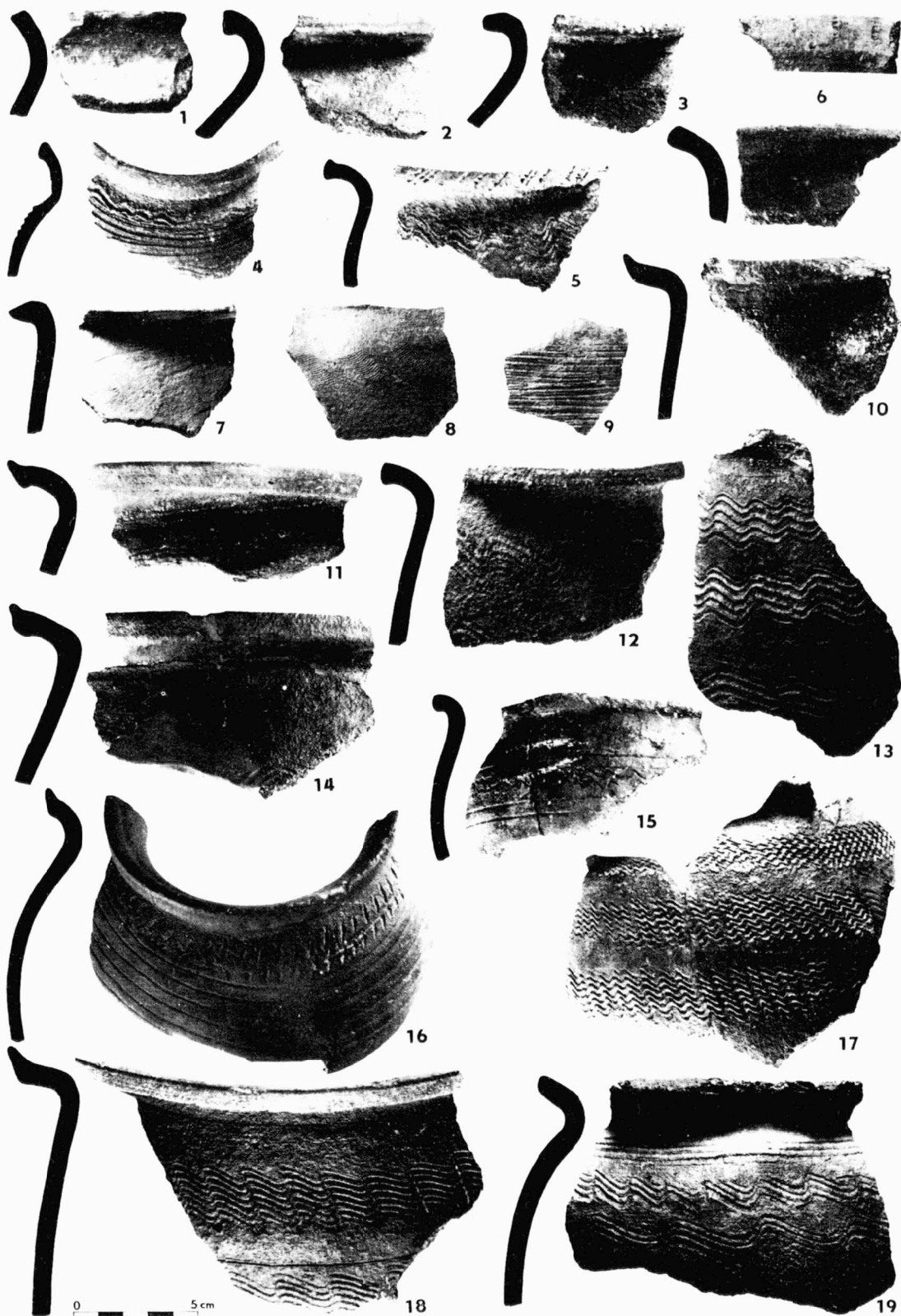
Tab. 63.

Mikulčice (okr. Hodonín), Slovanské hradiště, Keramika ze sídliště. — Slawischer Burgwall.
Keramik aus der Siedlung.

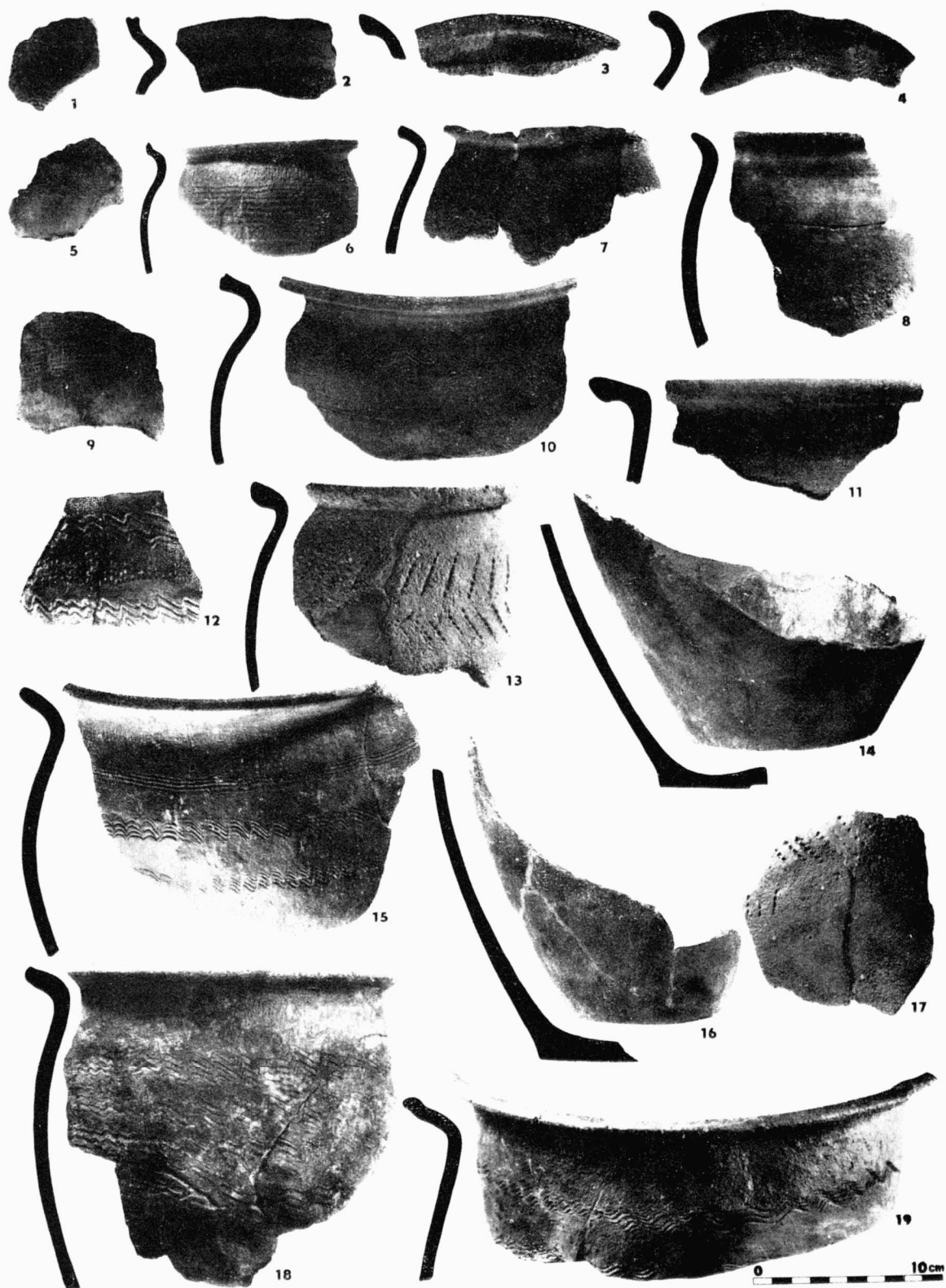
Tab. 64.

Mikulčice (okr. Hodonín). Slovanské hradisko. Keramika ze sídlště. — Slawischer Burgwall.
Keramik aus der Siedlung.

Tab. 65.

Mikulčice (okr. Hedonín). Slovanské hradiško. Keramika ze sídlště. — Slawischer Burgwall.
Keramik aus der Siedlung.

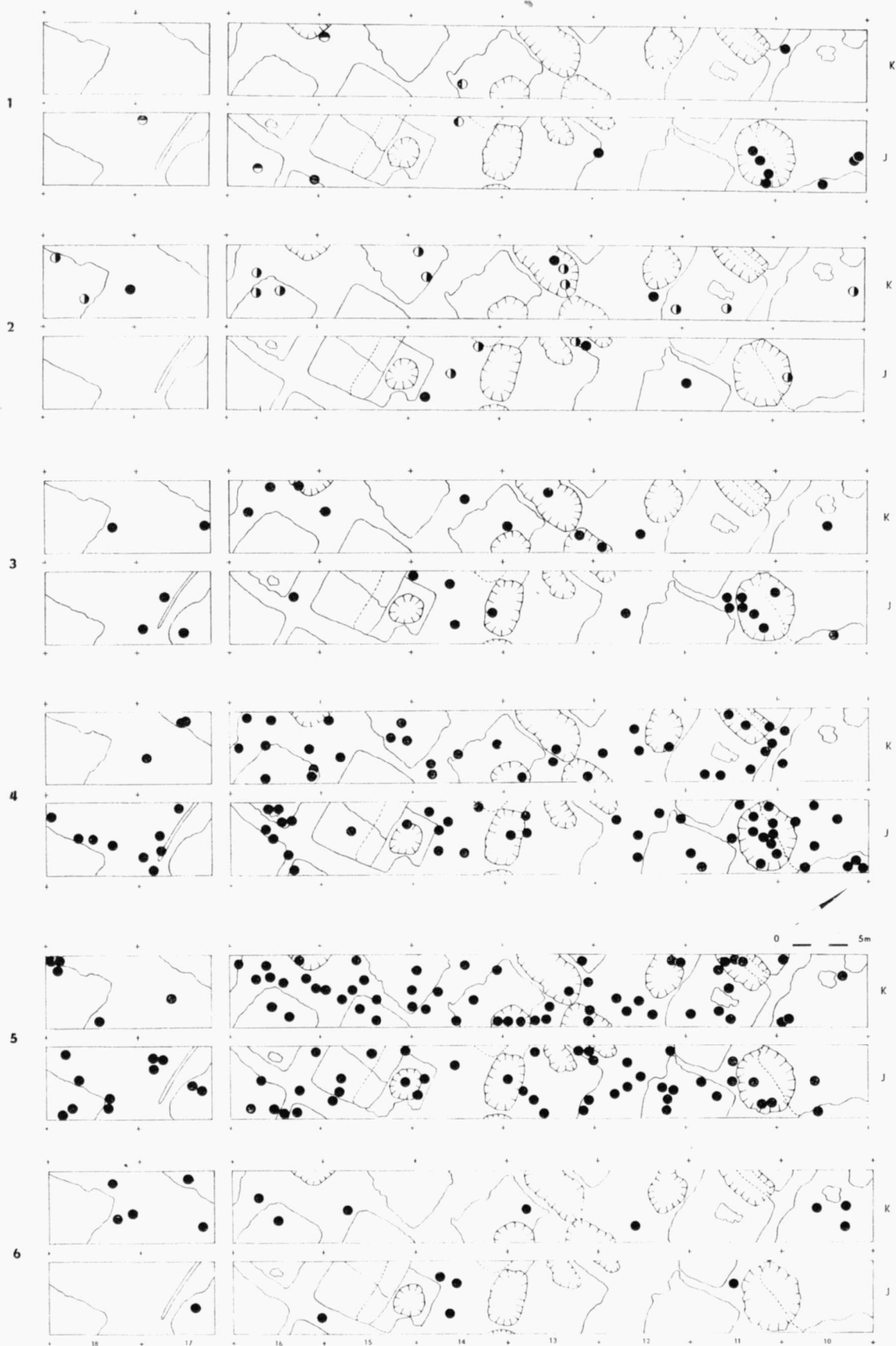
Tab. 66.

Mikulčice (okr. Hodonín). Slovanské hradiště. Keramika ze sídliště. — Slawischer Burgwall.
Keramik aus der Siedlung.

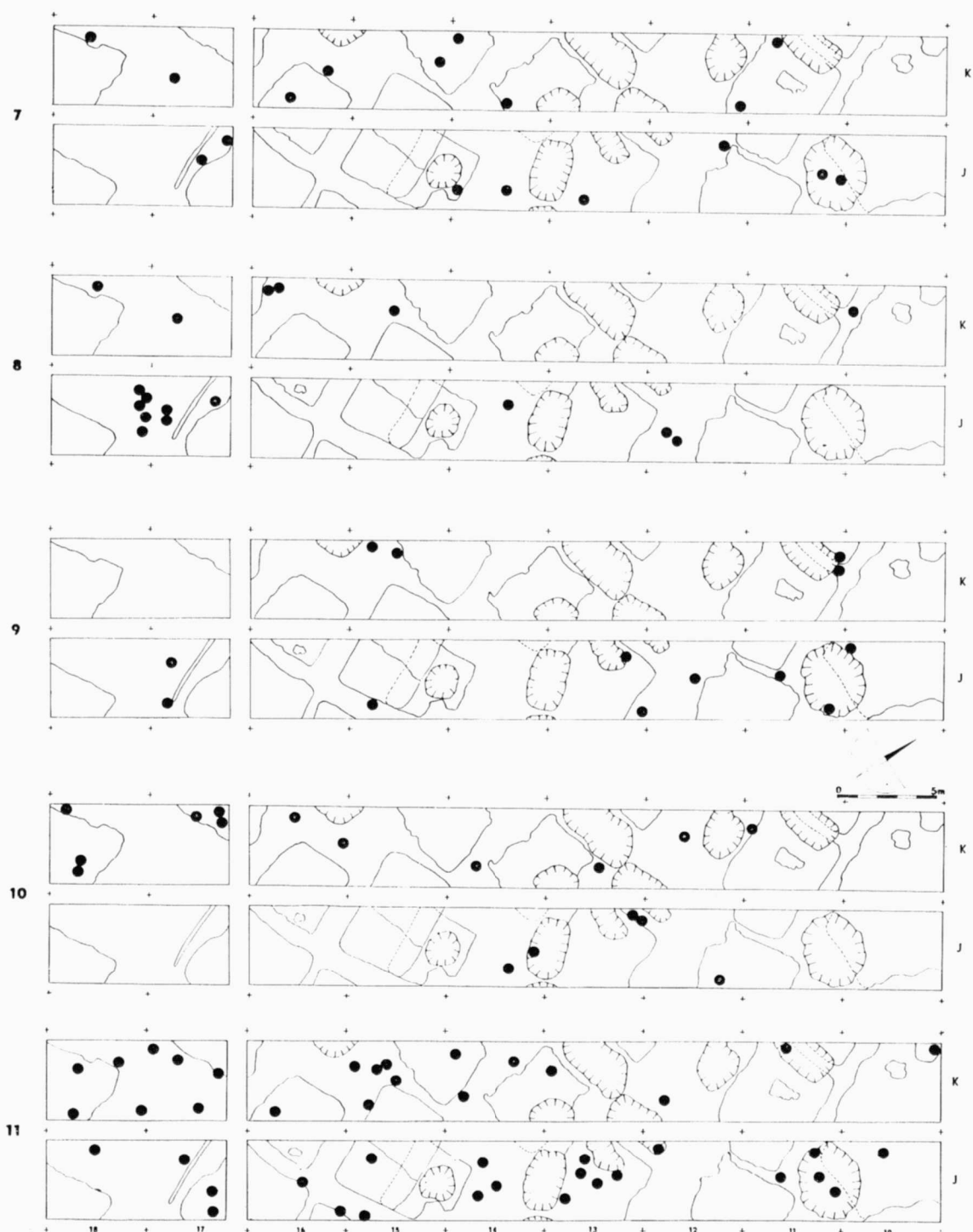
Tab. 67

Mikulčice (okr. Hodonín). Slovanské hradisko. Keramika ze sídliště. — Slawischer Burgwall.
Keramik aus der Siedlung.

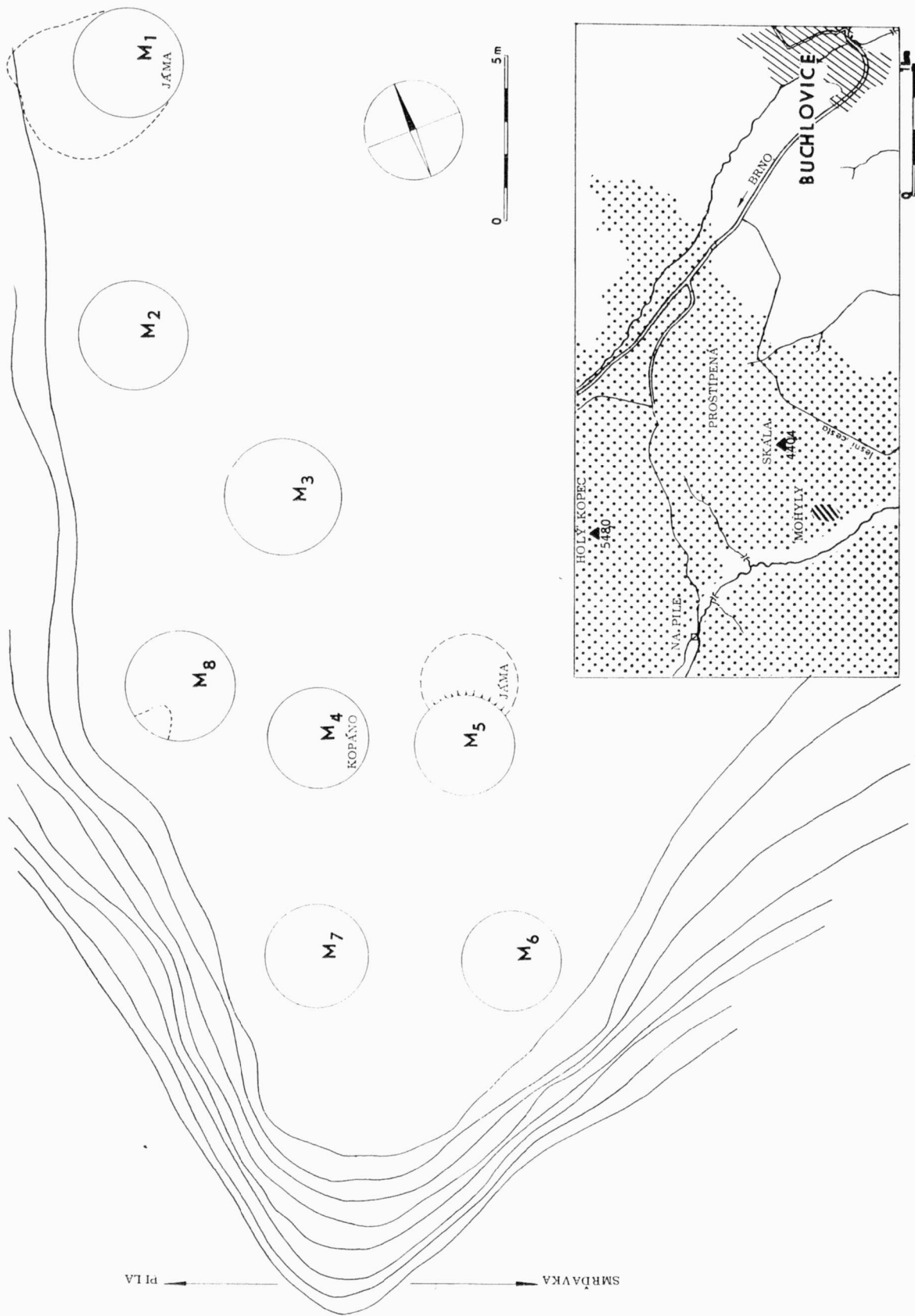
Tab. 68.

Mikulčice (okr. Hodonín). Slovanské hradisko. Sídlištní nálezy. 1 Cihly ○, tyglíky ◐ olověné předměty ◑ 2. Nože ◒ sekerovité hřívny ○; 3. Opracované kosti a podotovary kostěných výrobků; 4. Přesleny; 5. Kostěná šídla; 6. Kostěné brusle. — Slawischer Burgwall. Siedlungsfunde. 1. Ziegel ○, Tiegel ◐ Bleigegegenstände ◑ 2. Messer ◒, axtförmige Eisenbarren ○; 3. bearbeitete Knochen und nicht vollendete Knochengegenstände; 4. Spinnwirtel; 5. Knochenpfrieme; 6. Knochenschlittschuh.

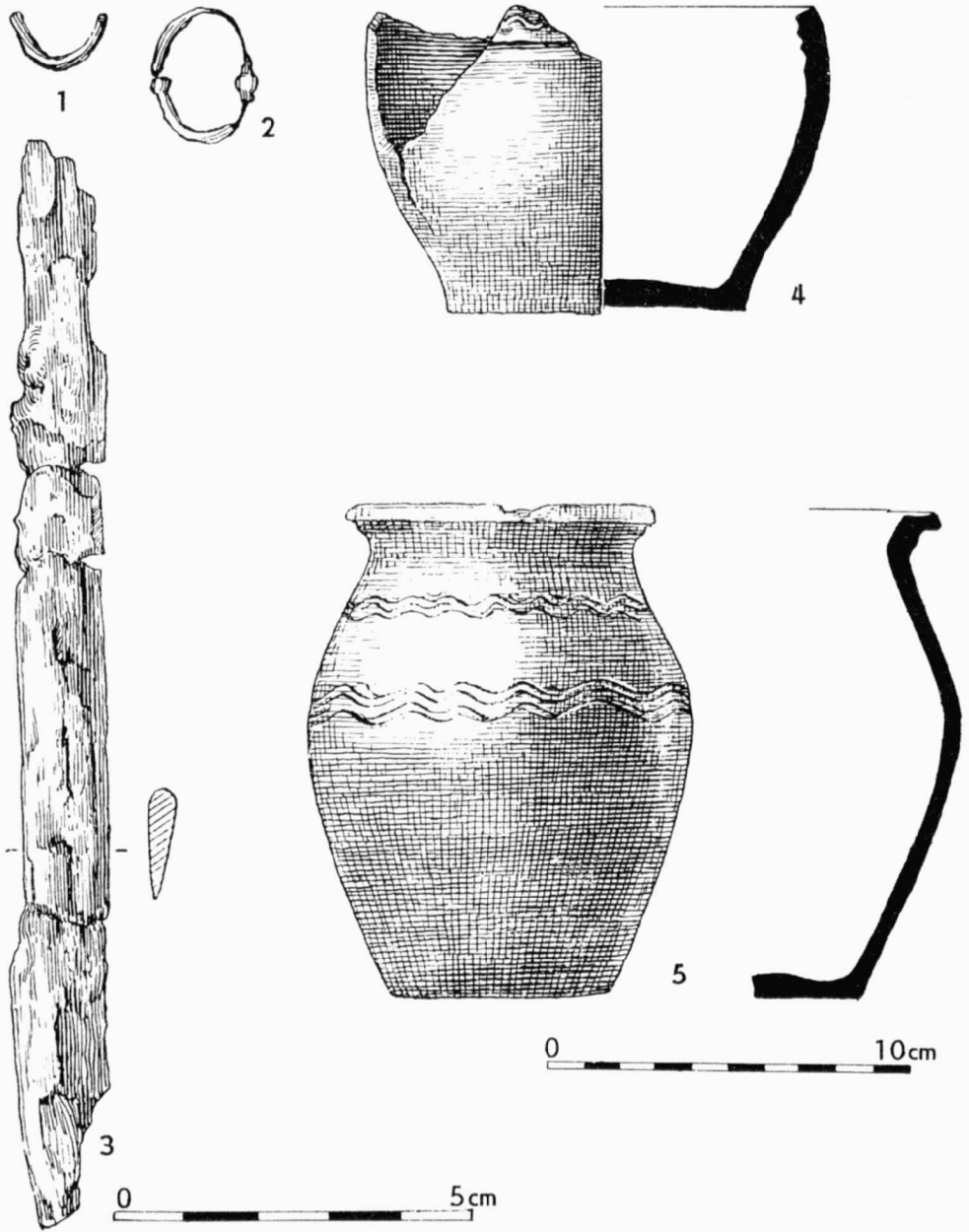
Tab. 69.

Mikulčice (okr. Hodonín). Slovanské hradisko. Sídlištní nálezy. 7. Brousky; 8. Žlutá keramika; 9. Korály; 10. Štřepy skleněných nádob a jiných předmětů; 11. Bronzové ozdoby. — Slawischer Burgwall. Siedlungsfunde. 7. Wetzsteine; 8. Gelbe Keramik; 9. Perlen; 10. Scherben von Glasgefäßen und anderen Gegenständen; 11. Bronzezierate.

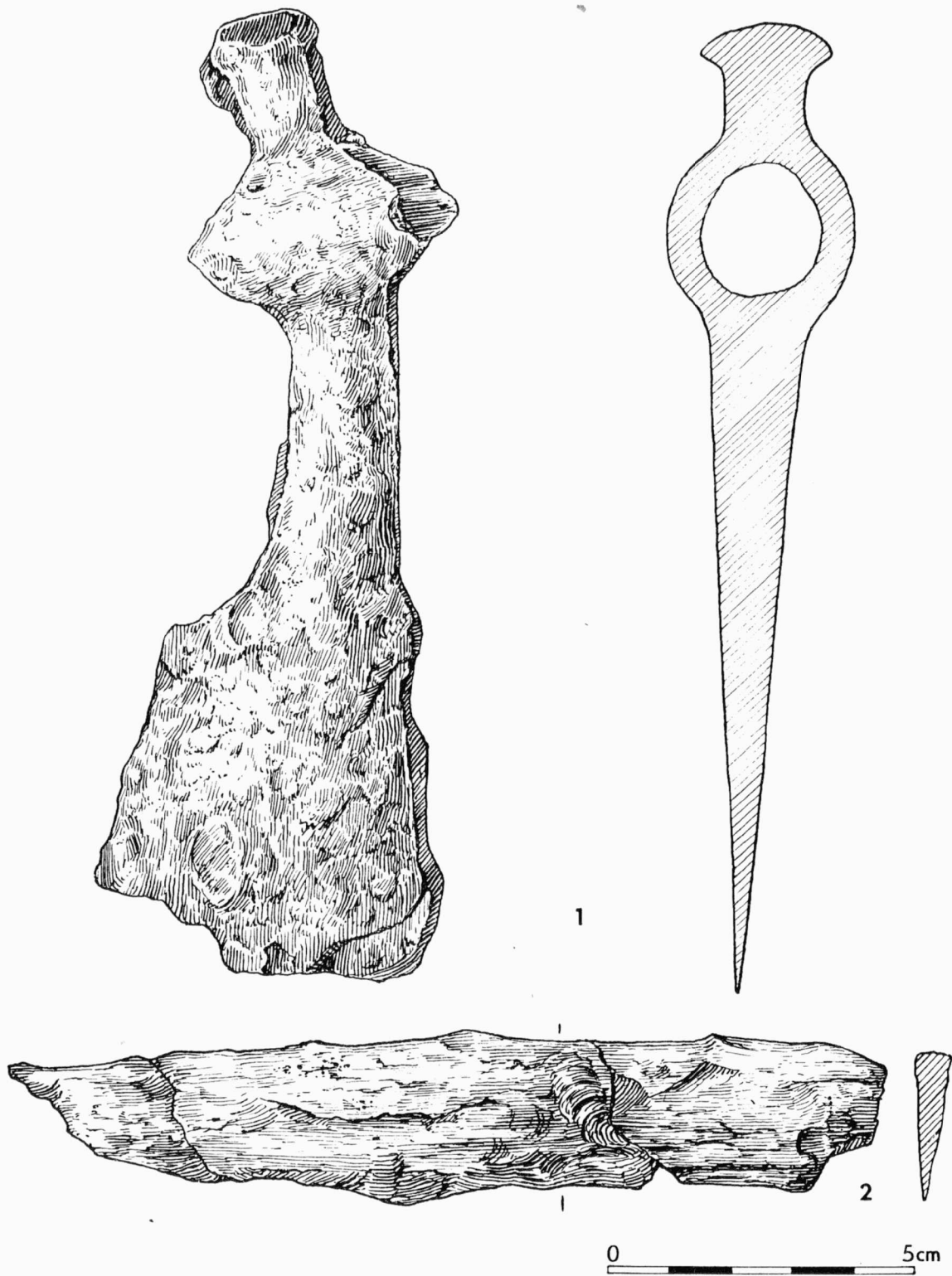
Tab. 70.

Buchlovice (okr. Uherské Hradiště). Slovanský mohylník. — Slawisches Hügelgräberfeld.

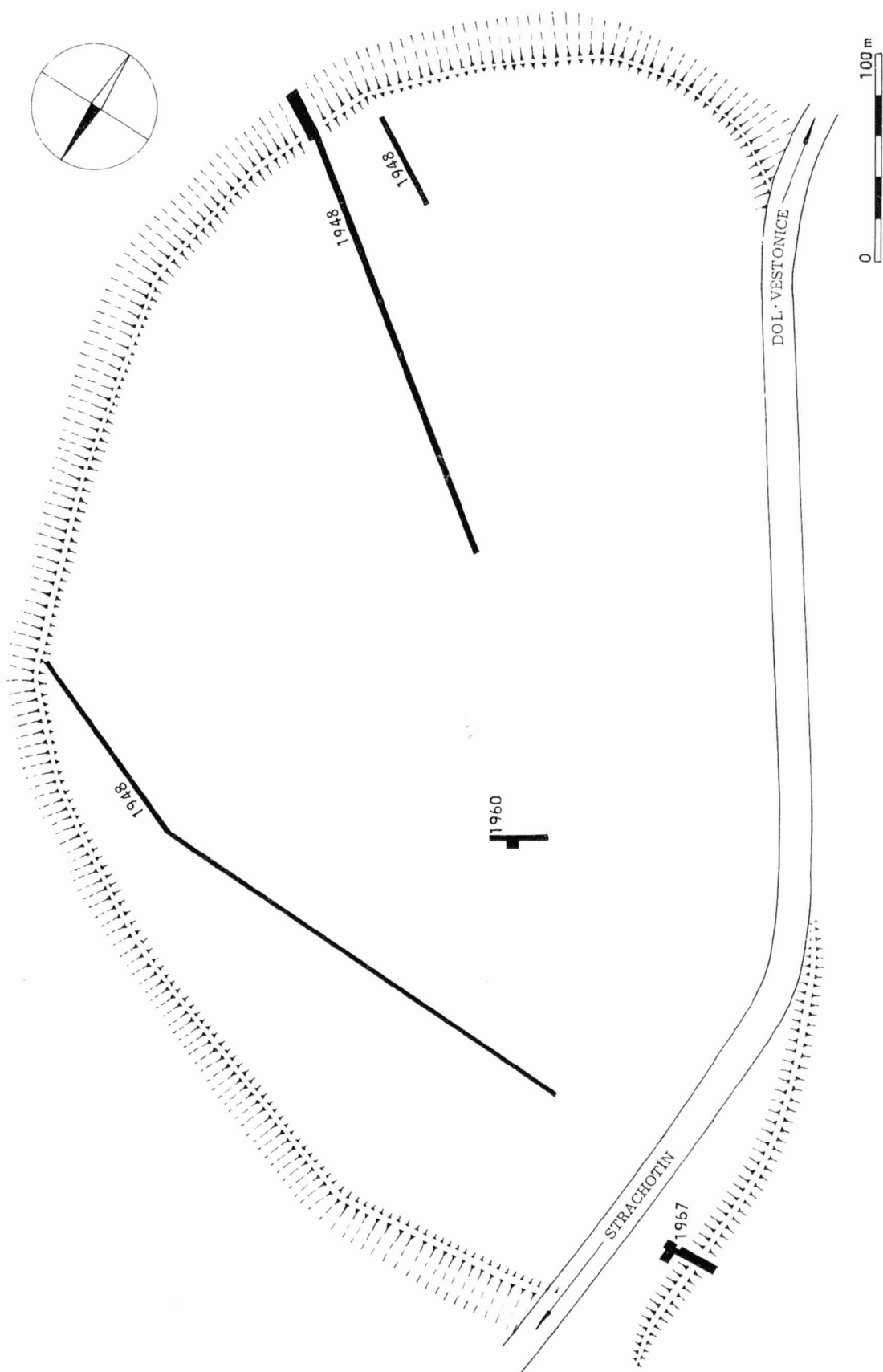
Tab. 71.

Staré Město (okr. Uherské Hradiště). Nálezy z velkomoravského hrobu. — Funde aus einem Grab aus der Zeit des großmährischen Reiches.

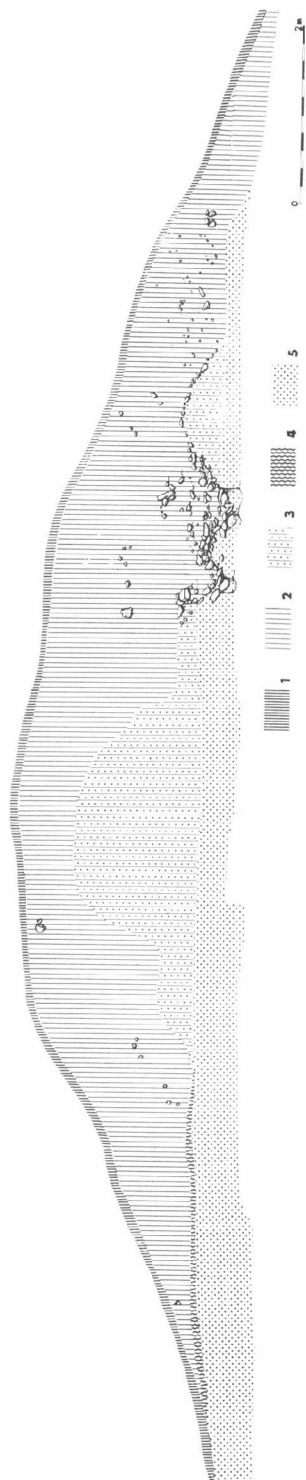
Tab. 72.

Sušice (okr. Uherské Hradiště). Nálezy z velkomoravského hrobu. — Funde aus einem Grab aus der Zeit des großmährischen Reiches.

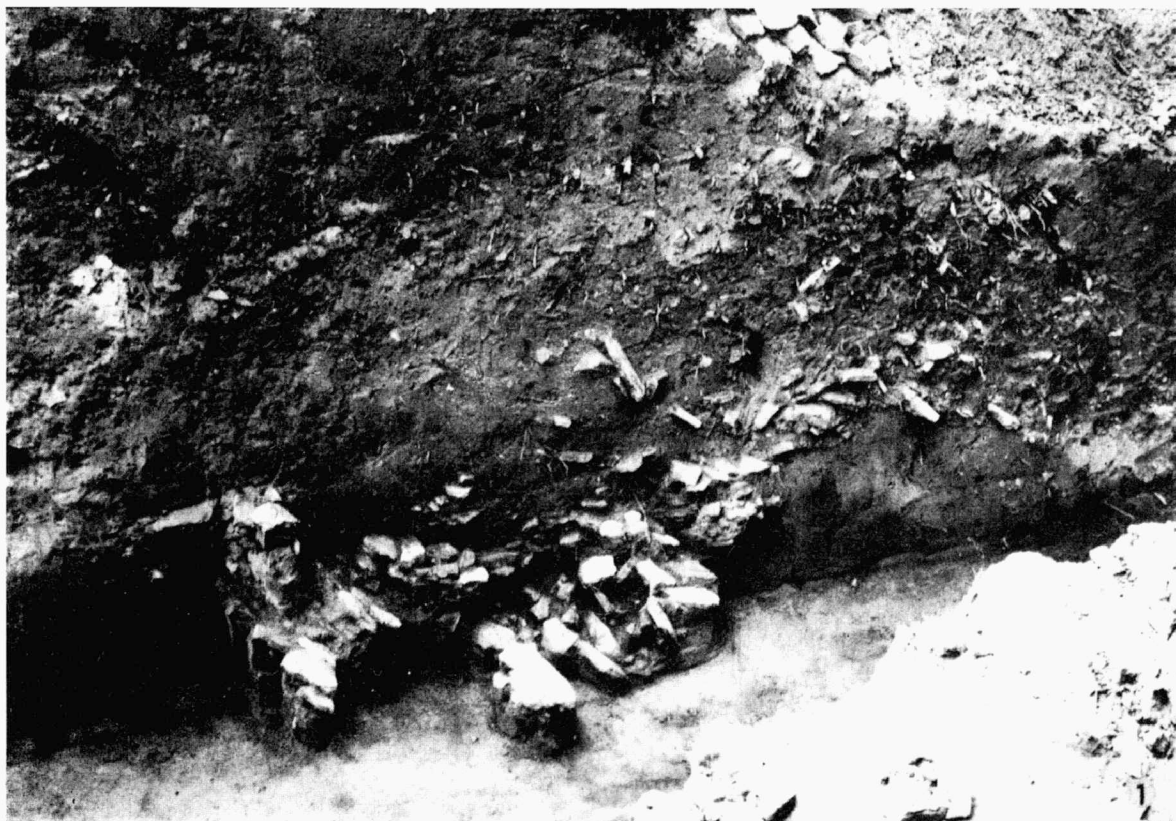
Tab. 73.

Strachotín (okr. Břeclav). „Louka sv. Petra“. Celkový plán hradiště s vyznačením prokopané plochy. — Flur „Louka sv. Petra“ (St. Peterswiese). Gesamtplan des Burgwalls mit Eintragung der untersuchten Flächen.

Tab. 74.

Strachotín (okr. Břeclav). „Louka sv. Petra“. Řez valem. 1. ornice; 2. porézni hlína; 3. hlína s dusaným pískem; 4. zbytky humusu; 5. podloží. — Flur „Louka sv. Petra“ (St. Peterswiese). Deutung des Wallprofils im Schnitt.
 1. Ackerkrume; 2. porézni Lehm; 3. Lehm mit gestampften Sand; 4. Humusreste; 5. Untergrund.

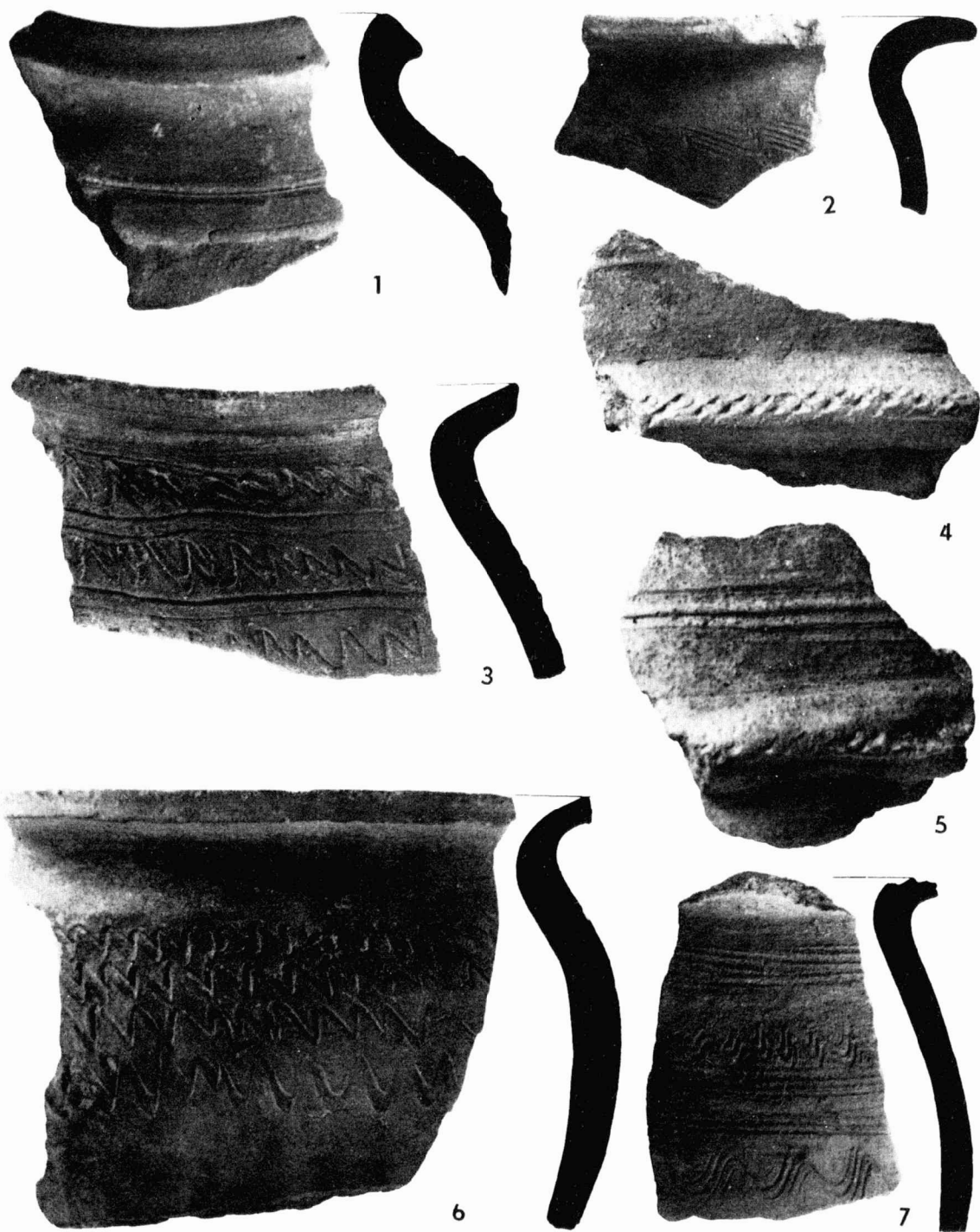
Tab. 75.

Strachotín (okr. Břeclav). „Louka sv. Petra“. 1. detail vnější (západní) části jižního profilu se zbytky druhotně rozebrané, na sucho kladené kamenné zdi a bermy z dusané hlíny. Světlou skvrnu vlevo při okraji tvoří druhotně použitá malta a kameny. 2. Řez vnitřní částí valu. — Flur „Louka sv. Petra“ (St. Peterswiese). 1. Detail des äußeren (westlichen Teils des Südprofils mit Resten der sekundär auseinandergenommenen trocken gesetzten Steinmauervorderfront und der Berme aus gestampftem Erdreich. Den hellen Fleck links beim Rand bilden zusätzlich verwendeter Mörtel und Steine. 2. Der Schnitt durch den inneren Teil des Walls.

Tab. 76.

Strachotín (okr. Břeclav). „Louka sv. Petra“. 1. Řez vnitřní (východní) částí valu s kameny, zpevňujícími valové těleso. První fáze odkryvu. 2. druhá fáze — sídlištní vrstva u valu. — Flur „Louka sv. Petra“ (St. Peterswiese). 1. Schnitt durch den inneren (östlichen) Teil des Walls, wo Steine zur Festigung des Wallkörpers angetroffen wurden. Erste Abdeckungsphase. 2. Zweite Phase-Einsturzschicht der Siedlung beim Wall.

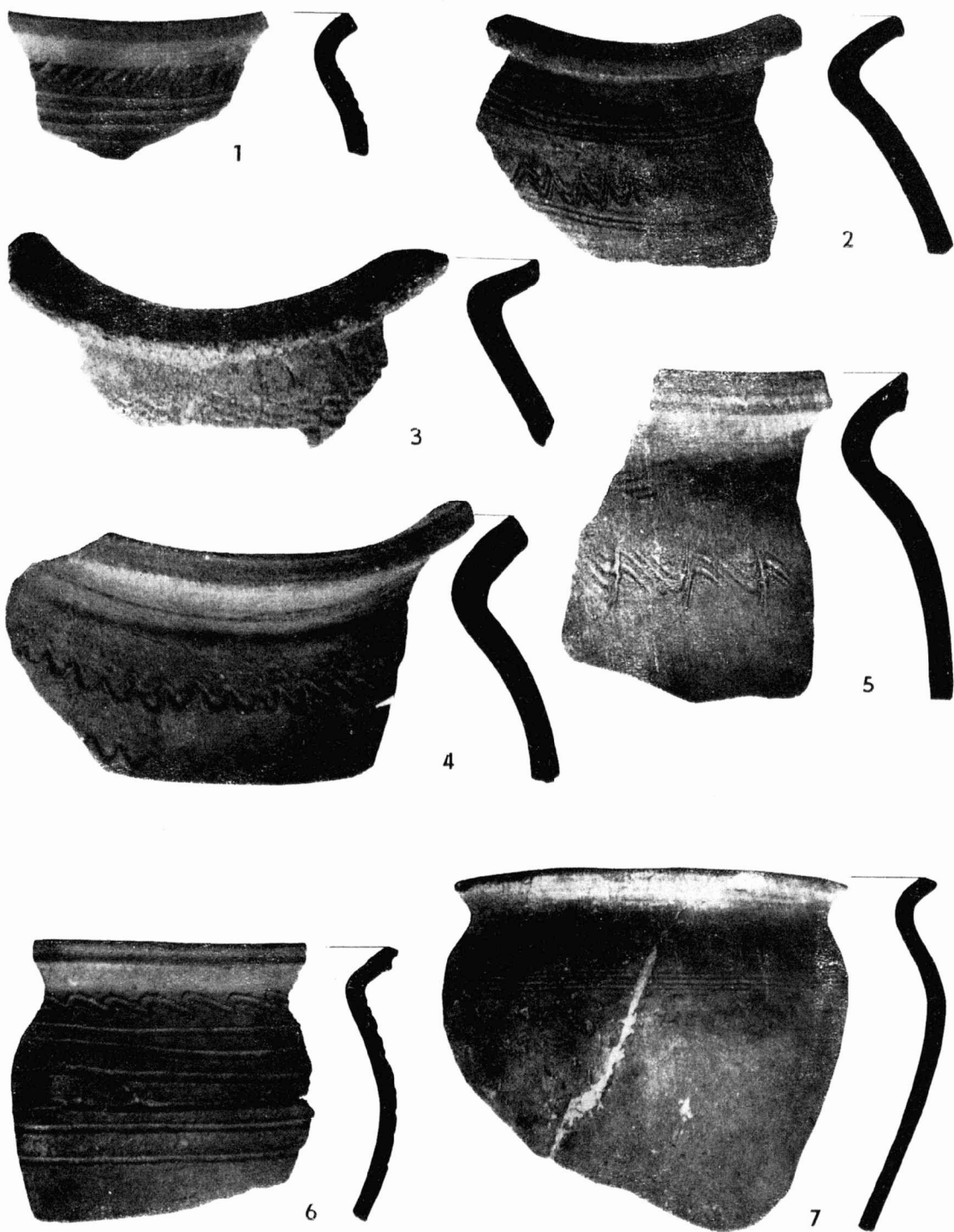
Tab. 77.

Strachotín (okr. Břeclav). „Louka sv. Petra“. Keramika ze slovanského hradiště. — Keramik vom slawischen Burgwall.

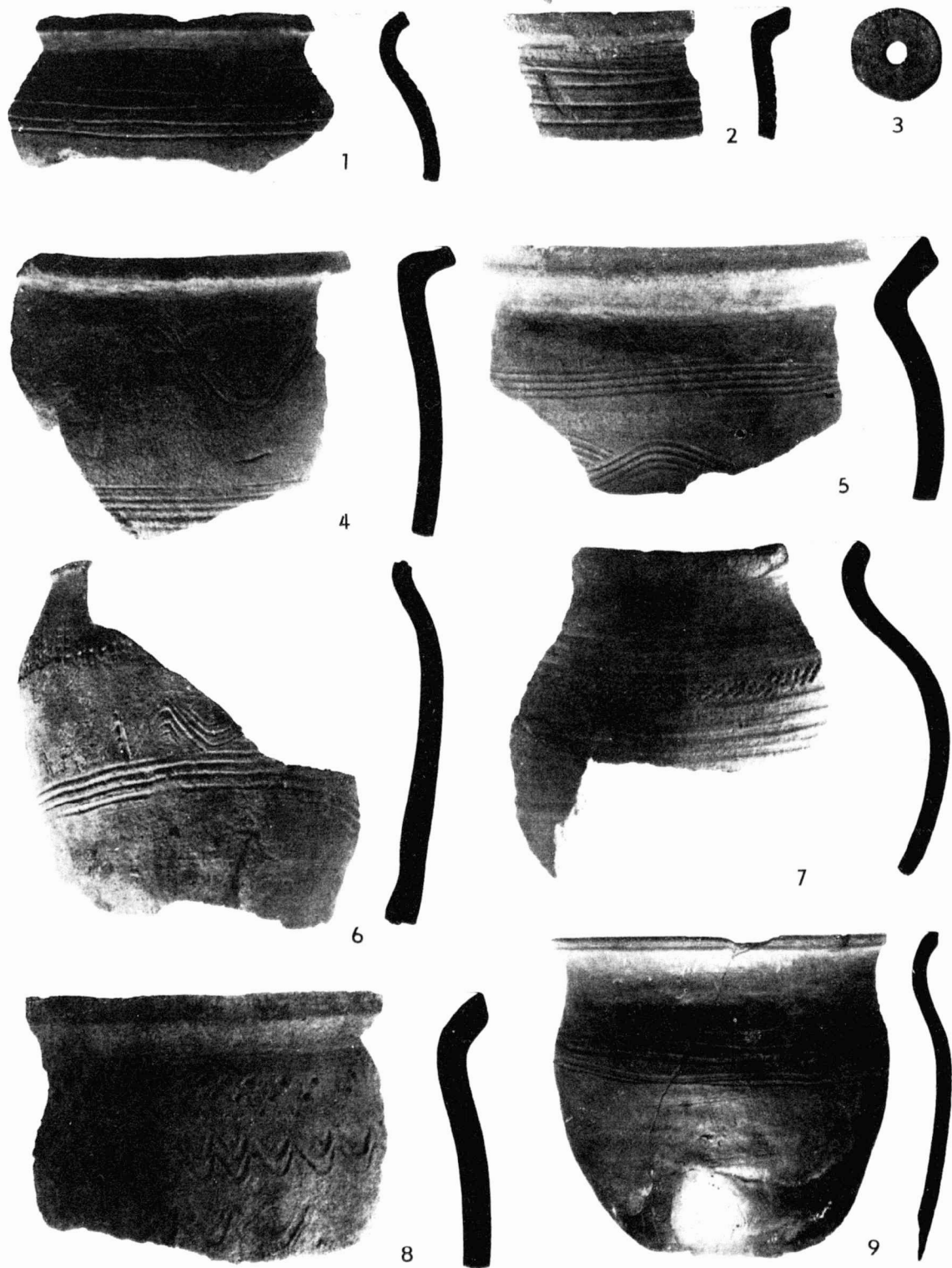
Tab. 78.

Strachotín (okr. Břeclav). „Louka sv. Petra“. Keramika ze slovanského hradiště — Keramik vom slawischen Burgwall

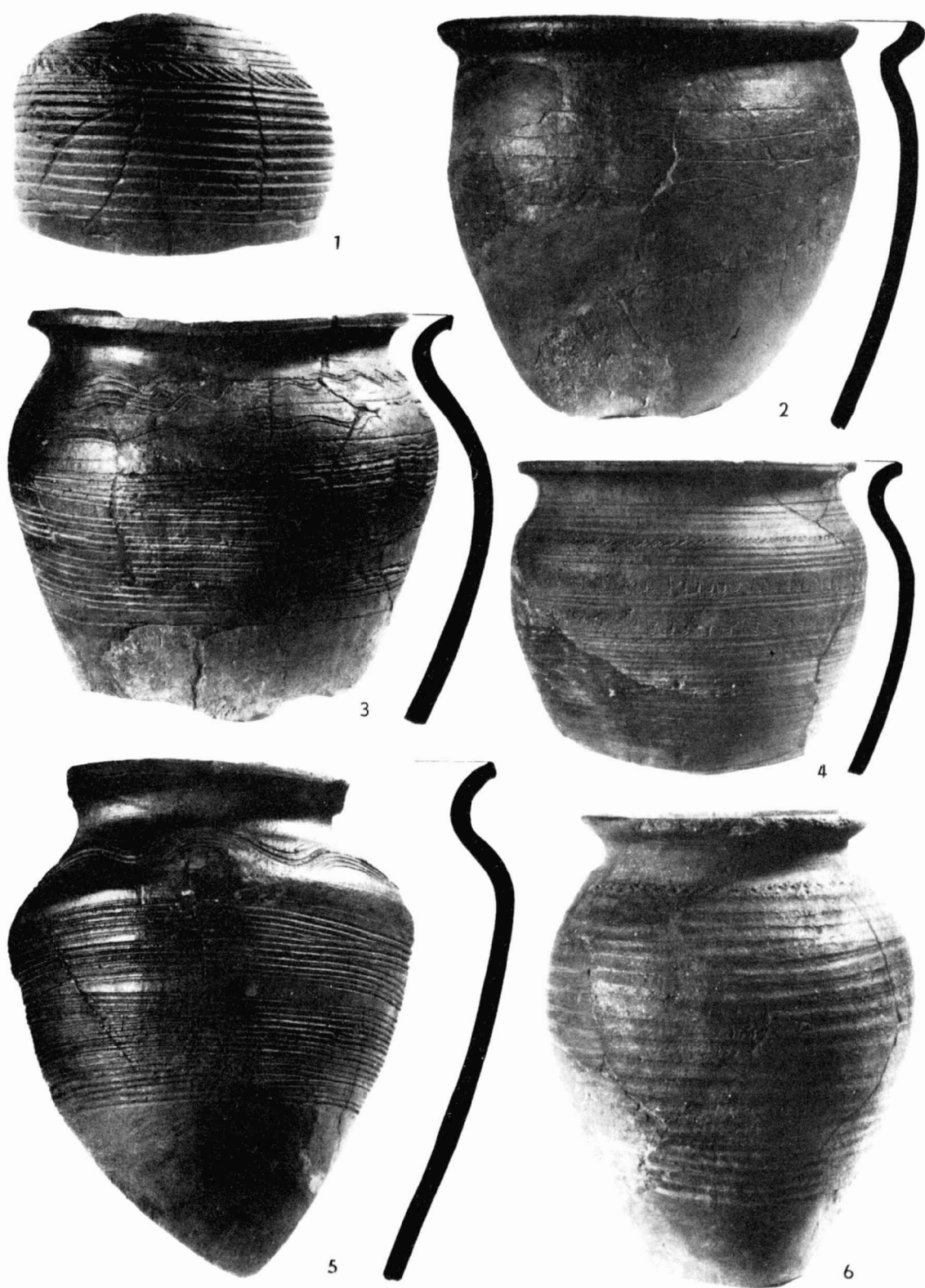
Tab. 79.

Strachotín (okr. Břeclav). „Louka sv. Petra“. Keramika ze slovanského hradiště. — Keramik vom slawischen Burgwall.

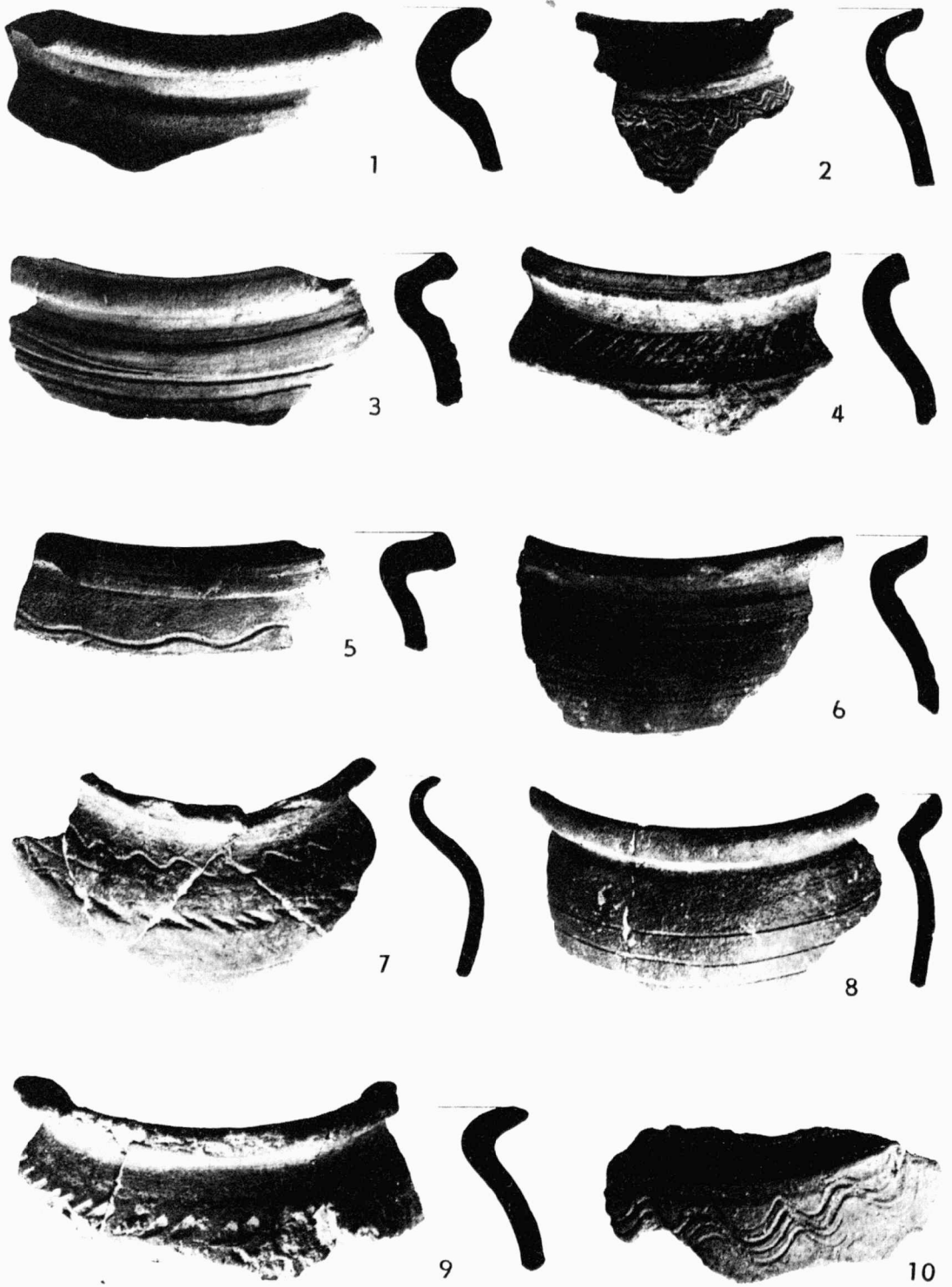
Tab. 80.

Strachotín (okr. Břeclav). „Louka sv. Petra“. Keramika ze slovanského hradiště. — Keramik vom slawischen Burgwall.

Tab. 81.

Strachotín (okr. Břeclav). „Louka sv. Petra“. Keramika ze slovanského hradiště. — Keramik vom slawischen Burgwall.

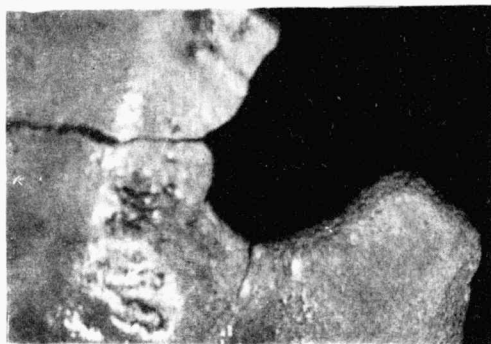
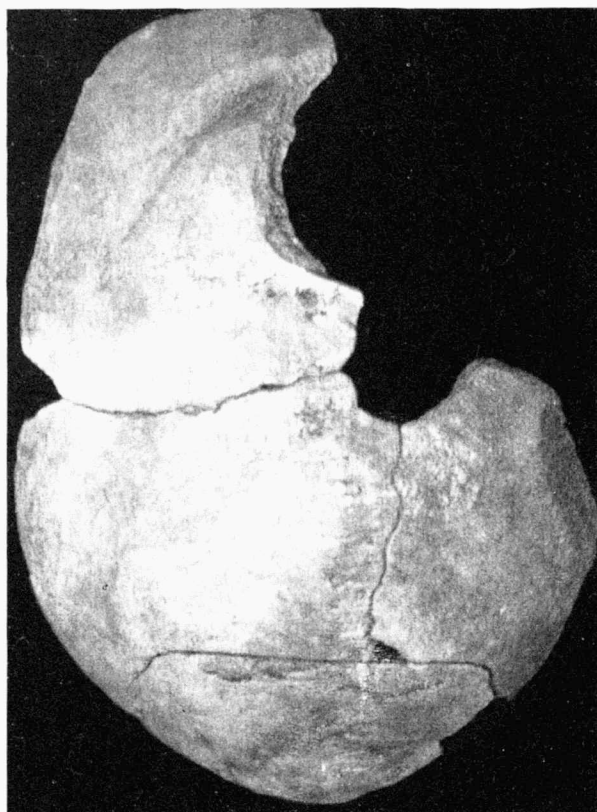
Tab. 32.

Strachotín (okr. Břeclav): „Louka sv. Petra“. Keramika ze slovanského hradiště. — Keramik vom slawischen Burgwall.

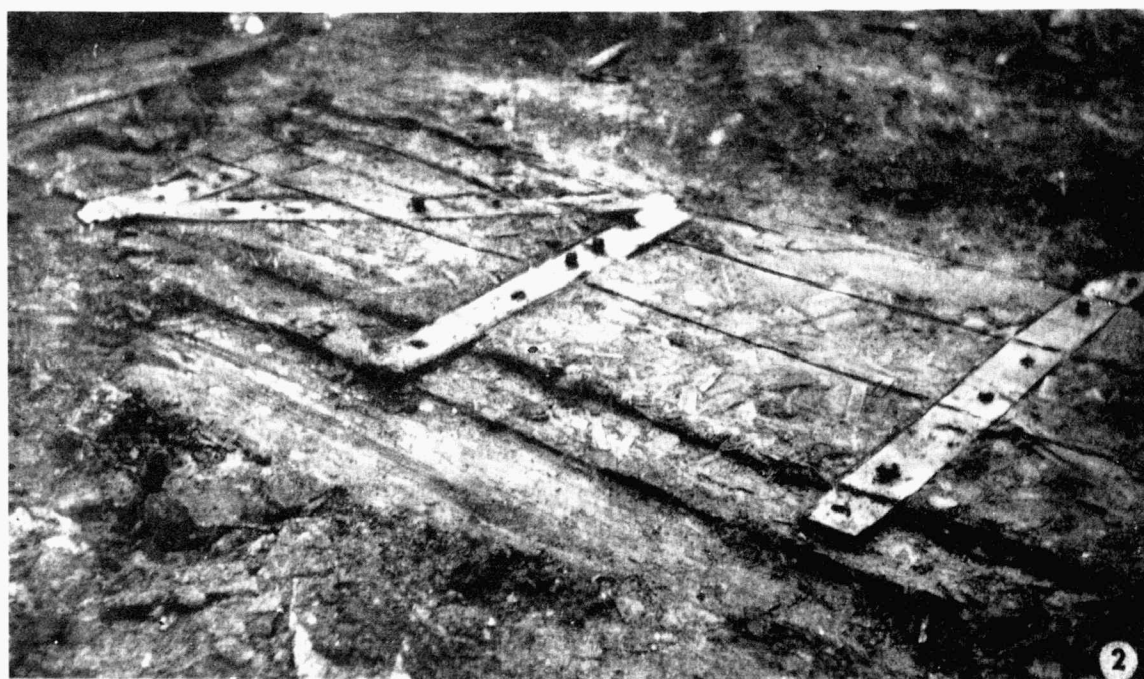

Tab. 83.

Strachotín (okr. Břeclav), „Louka sv. Petra“. Drobné nálezy ze slovanského hradiště. — Kleinfunde vom slawischen Burgwall.

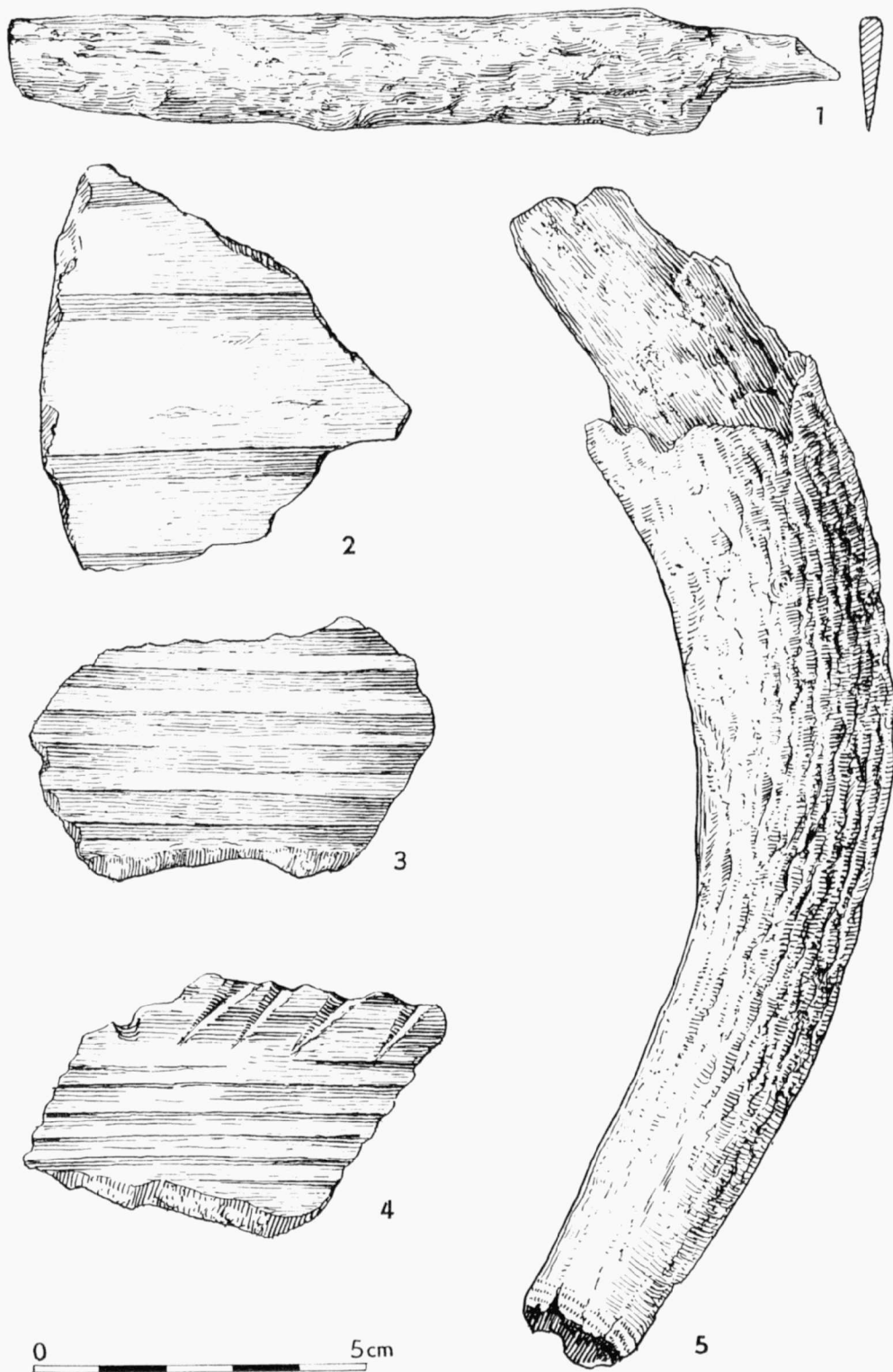

1

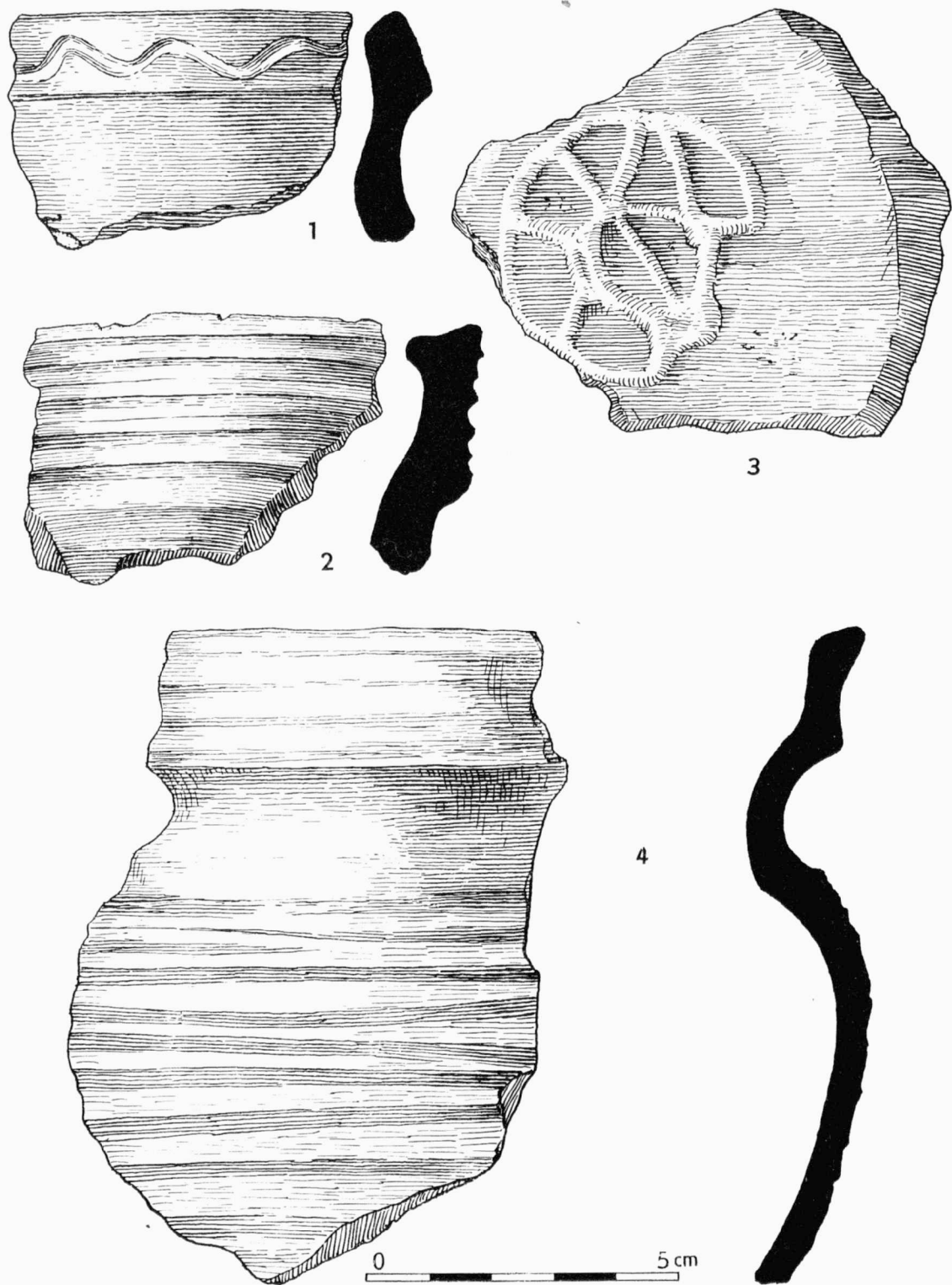
Tab. 84.

1. Strachotín (okr. Břeclav). „Louka sv. Petra“. Fragment lidské lebky. Vlevo celkový pohled na zachovaný zlomek lebeční klenby, uprostřed zhojený trepanační otvor (jedna strana odlomena), nahoře malý žlábkovitý zásek v čelní kosti a dole dlouhý nezhojený zásek napříč šipovým švem. Vpravo nahoře detail trepanačního otvoru, vpravo dole detail žlábkovitého záseku v čelní kosti. — Fragment eines Menschenschädels. Links Gesamtansicht des erhaltenen Teils der Kalotte, inmitten die verheilte Trepanationsöffnung (eine Seite gebrochen) oben die kleine furchenartige Hiebwunde im Stirnbein, unten die lange unverheilte Hiebwunde quer durch die Pfeilnaht. Oben rechts Detailaufnahme der Trepanationsöffnung, unten rechts Detailaufnahme der furchenartigen Hiebwunde im Stirnbein; 2. Opava (okr. Opava). Středověká vrata. — Blick auf das mittelalterliche Tor.

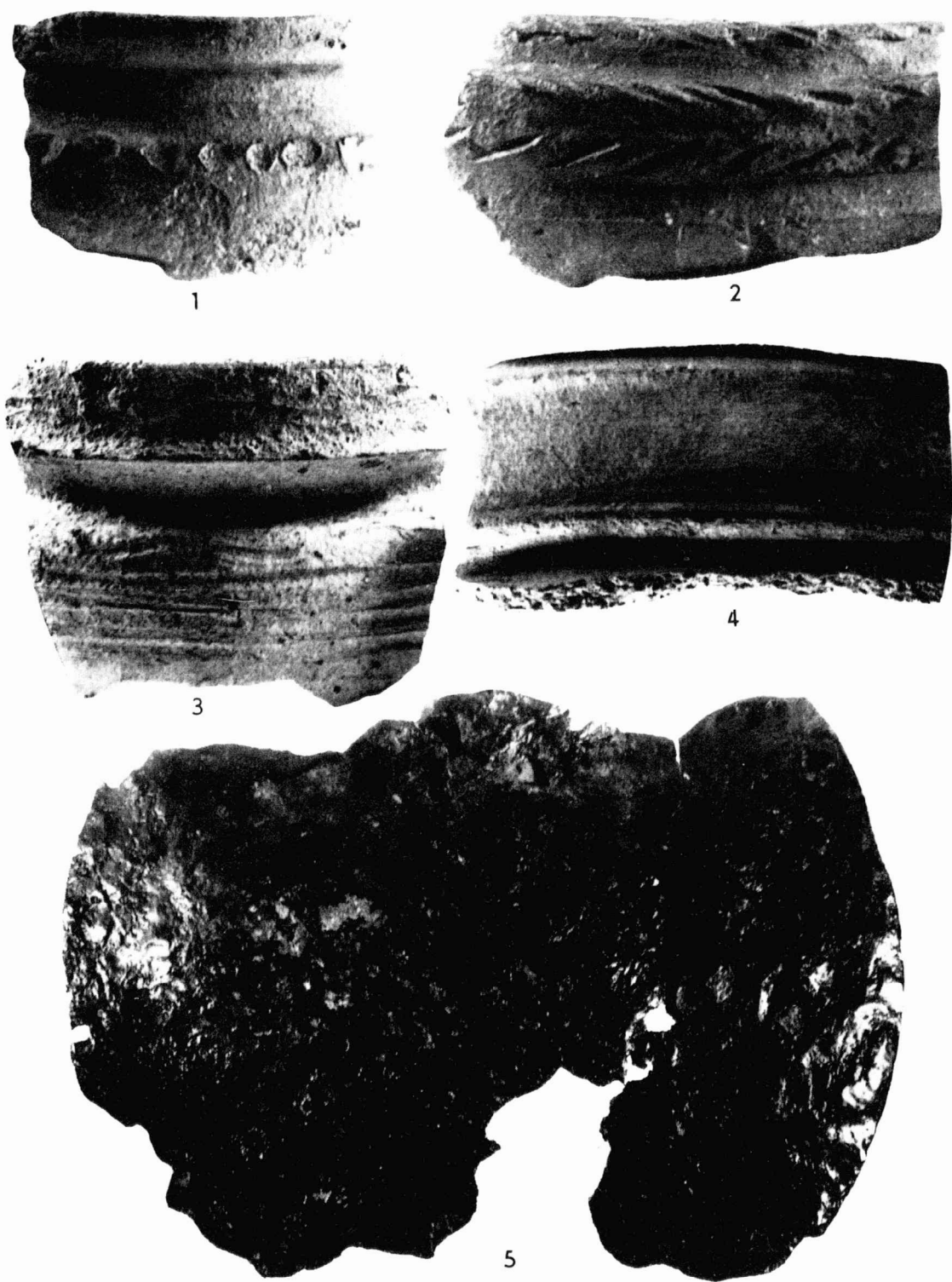
Tab. 85.

Vésky (okr. Uherské Hradiště). Nálezy z mladohradištní osady. — Funde aus der jüngerburgwallzeitlichen Siedlung.

Tab. 86.

Věsý (okr. Uherské Hradiště). Nálezy z mladohradištní osady. — Funde aus der jüngerburgwallzeitlichen Siedlung.

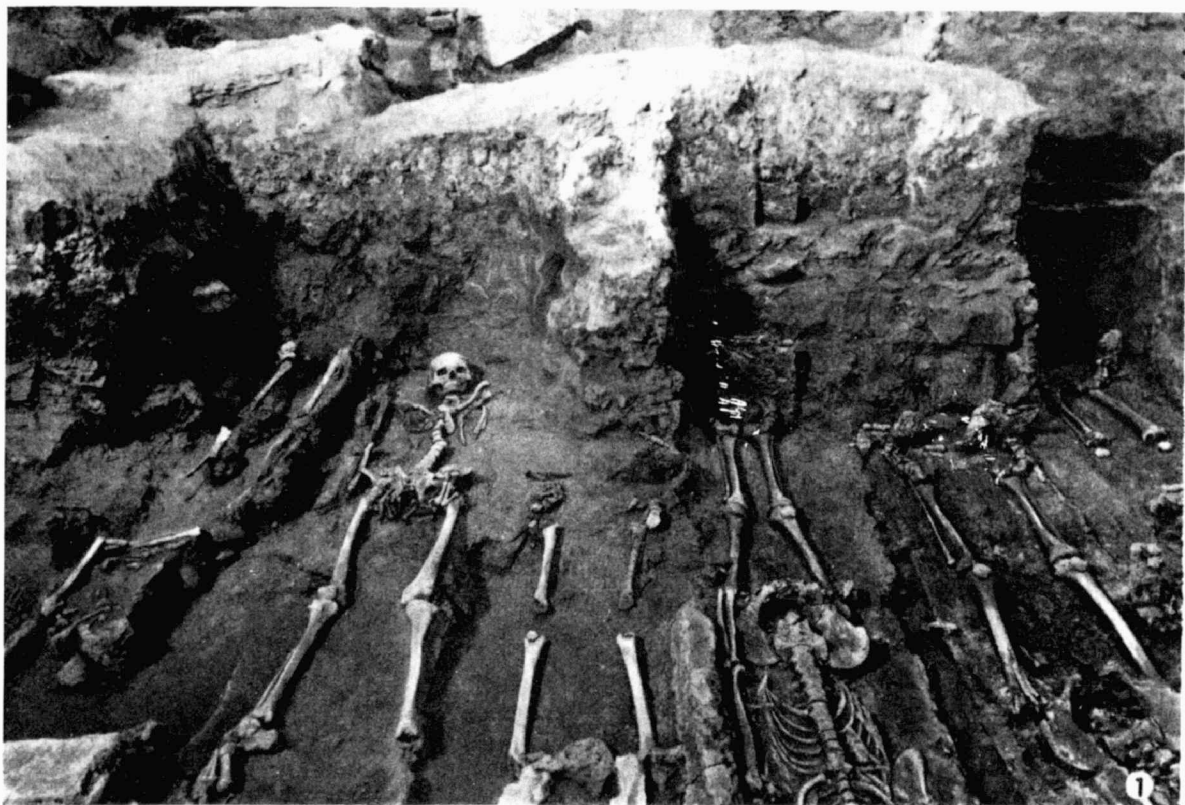
Tab. 87.

Mohelnice (okr. Šumperk). Nálezy z mladohradištní osady. — Funde aus der jüngerburgwallzeitlichen Siedlung

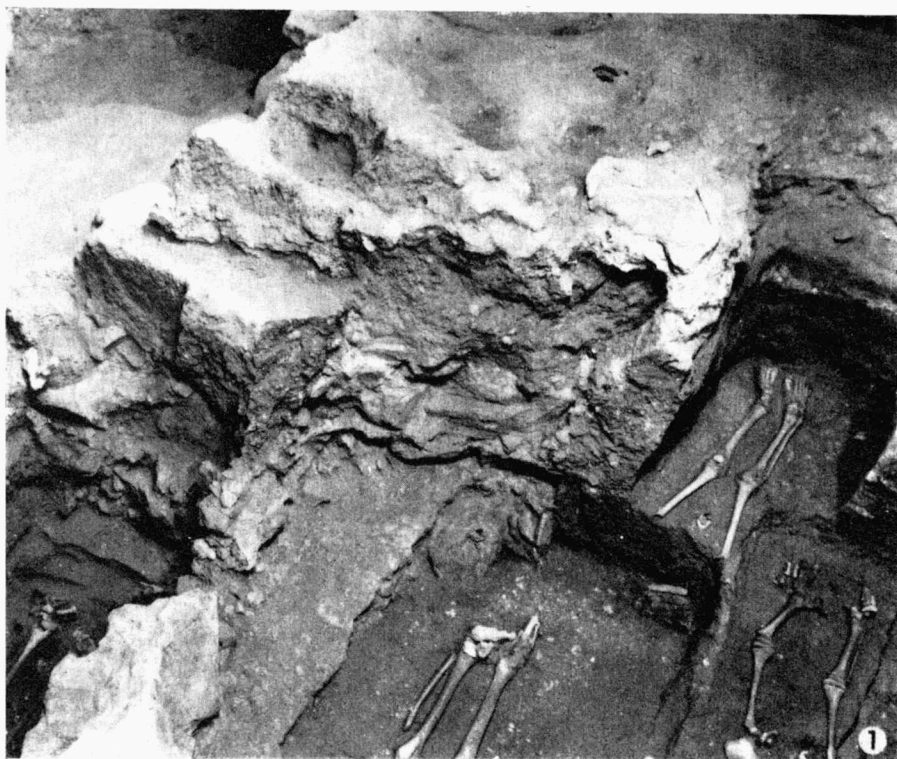
Tab. 88.

Brno-město, Gottwaldova ulice. Gotický kachel. — Gotische Kachel.

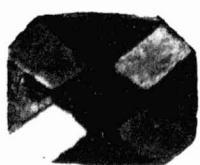
Tab. 89.

Ostrava, kostel sv. Václava. 1. hroby v presbytáři kostela, zahloubené do maltové kry a základů starší stavby. — Gräber im Presbyterium der Kirche, eingetieft in die Mörtelschicht und Grundmauern eines älteren Bauwerks; 2. porušený hrob č. 95, zahloubený do požárních vrstev. — Gestörtes Grab Nr. 95, das in die Brandschichten eingelassen ist.

Tab. 90.

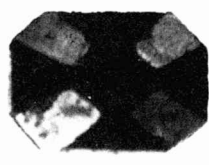
Ostrava, kostel sv. Václava 1. jižní stěna starší stavby porušená hroby. — Blick auf die durch Gräber gestörte Südwand des älteren Bauwerks; 2. maltová podlaha v závěru presbvtáře (šipka naznačuje nález mince). — Der Mörtel-
fußboden im Abschlußbereich des Presbyteriums (der Pfeil deutet die Lage der Münze an).

1

2

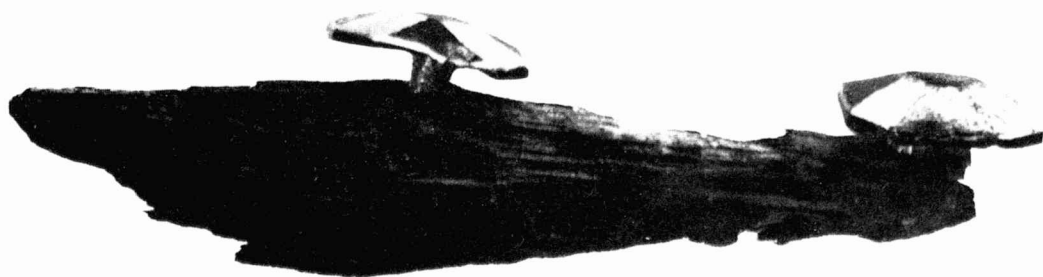
3

4

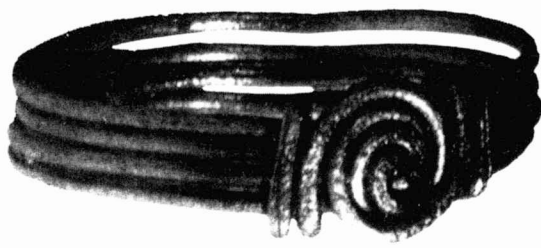
5

6

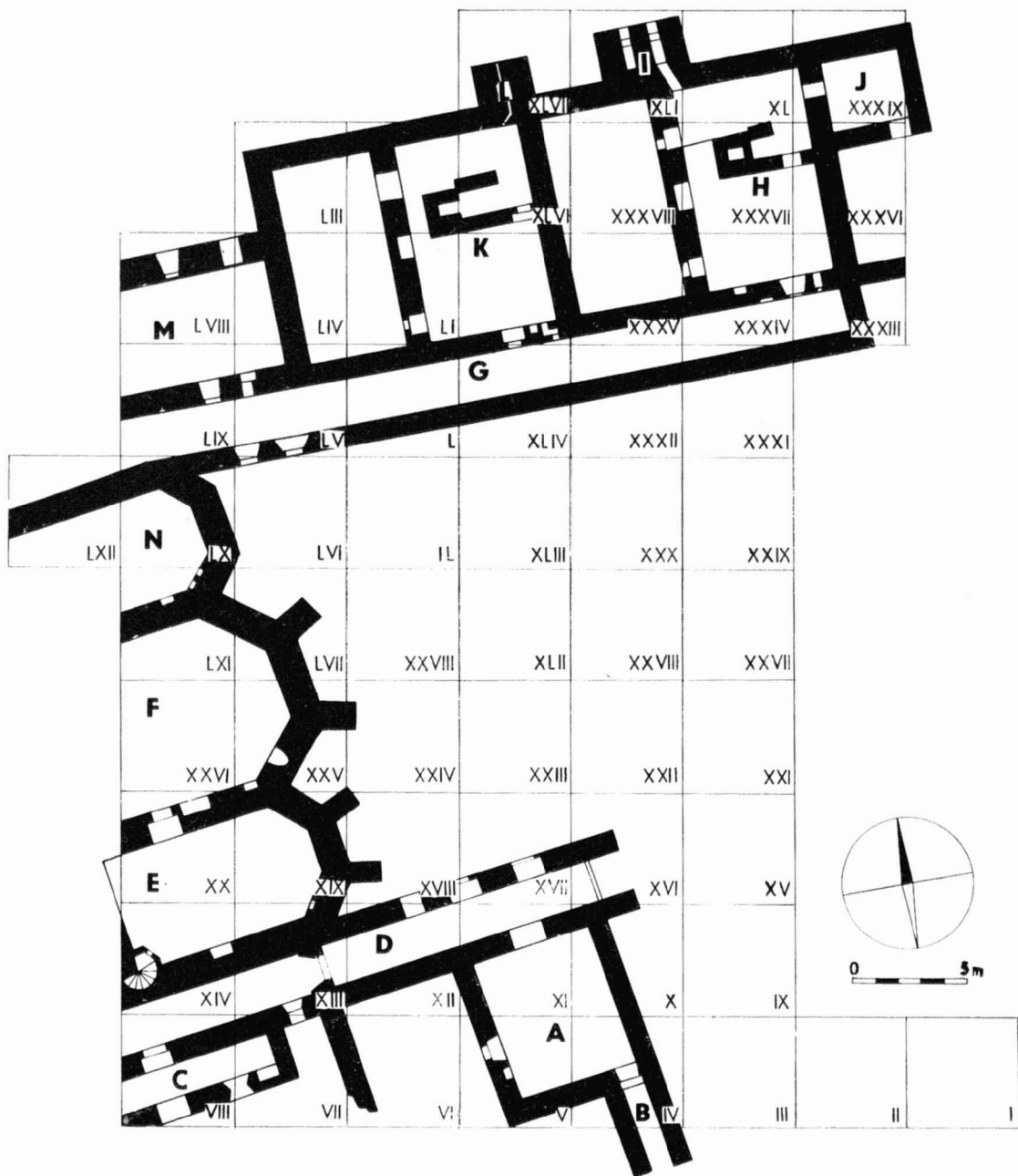
7

8

Tab. 91.

Ostrava, kostel sv. Václava. Nálezy z hrobů. — Grabfunde.

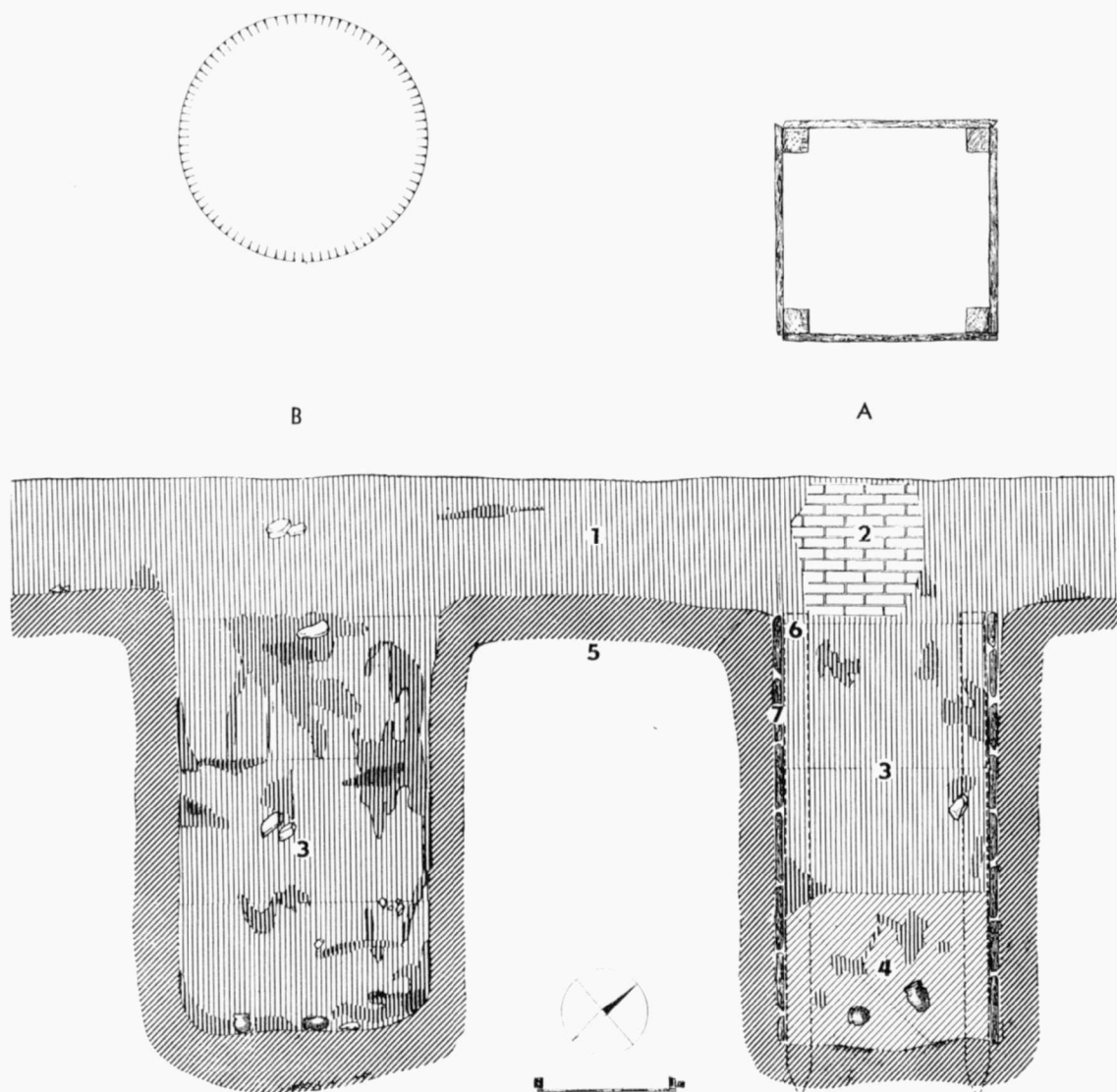
Tab. 92.

Dolany (okr. Olomouc). Výzkum kartuzie a husitského opevnění. Plán prokopané plochy. -- Ausgrabung des Kartäuserklosters und der husitschen Wehranlage. Plan der Grabungsfäche.

Tab. 93.

Dolany (okr. Olomouc). Výzkum kartúzie a husitského opevnění. — Ausgrabung des Karthäuserklosters und der hussitischen Wehranlage. 1. letecký snímek výzkumu — Luftbildaufnahme der Grabung; 2. závěr kaple N s oltářem. — Abschlußraum der Kapelle N mit Altar.

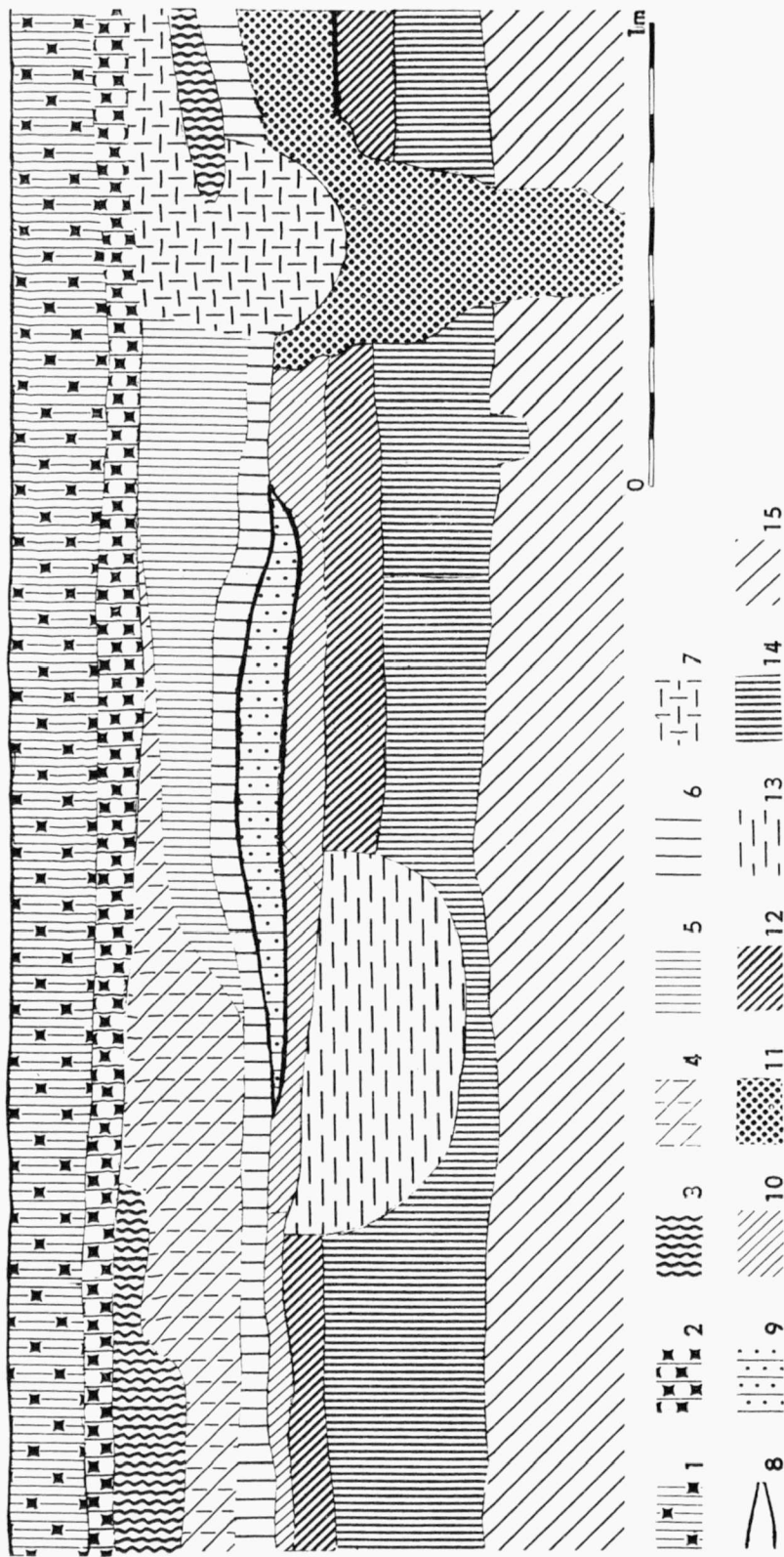
Tab. 94.

Olomouc, Pavelčákova ulice 10. 12. Půdorys a profil středověkých objektů: A. fekální jímka; B. jímka; C. skládka keramiky. Legenda k profilu: 1 renesanční navázka; 2 cihlové zdivo; 3. zásyp jámek, zemina stejného charakteru jako renesanční navázka; 4. modravý jíl s nálezy; 5. rostlý terén, tmavý jíl, 6. jedlové kůly v rozích jímky; 7. bednění jímky. — Grundrisse und Profile mittelalterlicher Objekte: A. Abfallgrube; B. Grube; C. Keramiklager. Erläuterungen zum Profil: 1. Renaissanceaufschüttung; 2. Ziegelmauerwerk; 3. Grubenauffüllung, Erdrich von gleicher Art wie das der Renaissanceaufschüttung; 4. Bläulicher Lehm mit Funden; 5. gewachsener dunkler Boden-Lehm; 6. Tannenpfosten in den Grubenecken; 7. Zimmerung der Grube.

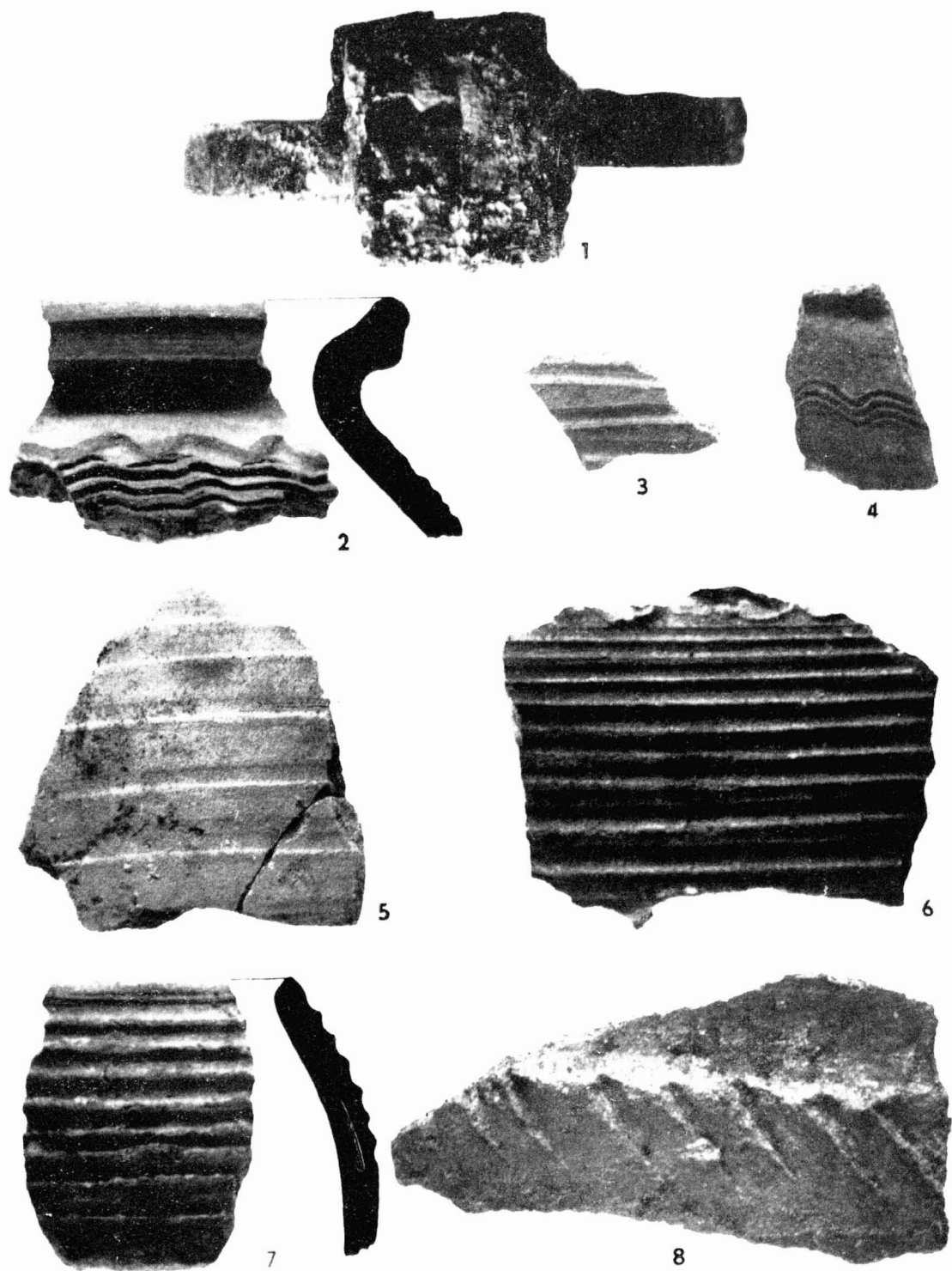
Tab. 95.

Olomouc, Pavelčákova ulice 10, 12. Keramika ze středověkých jámek. — Tonware aus mittelalterlichen Gruben.

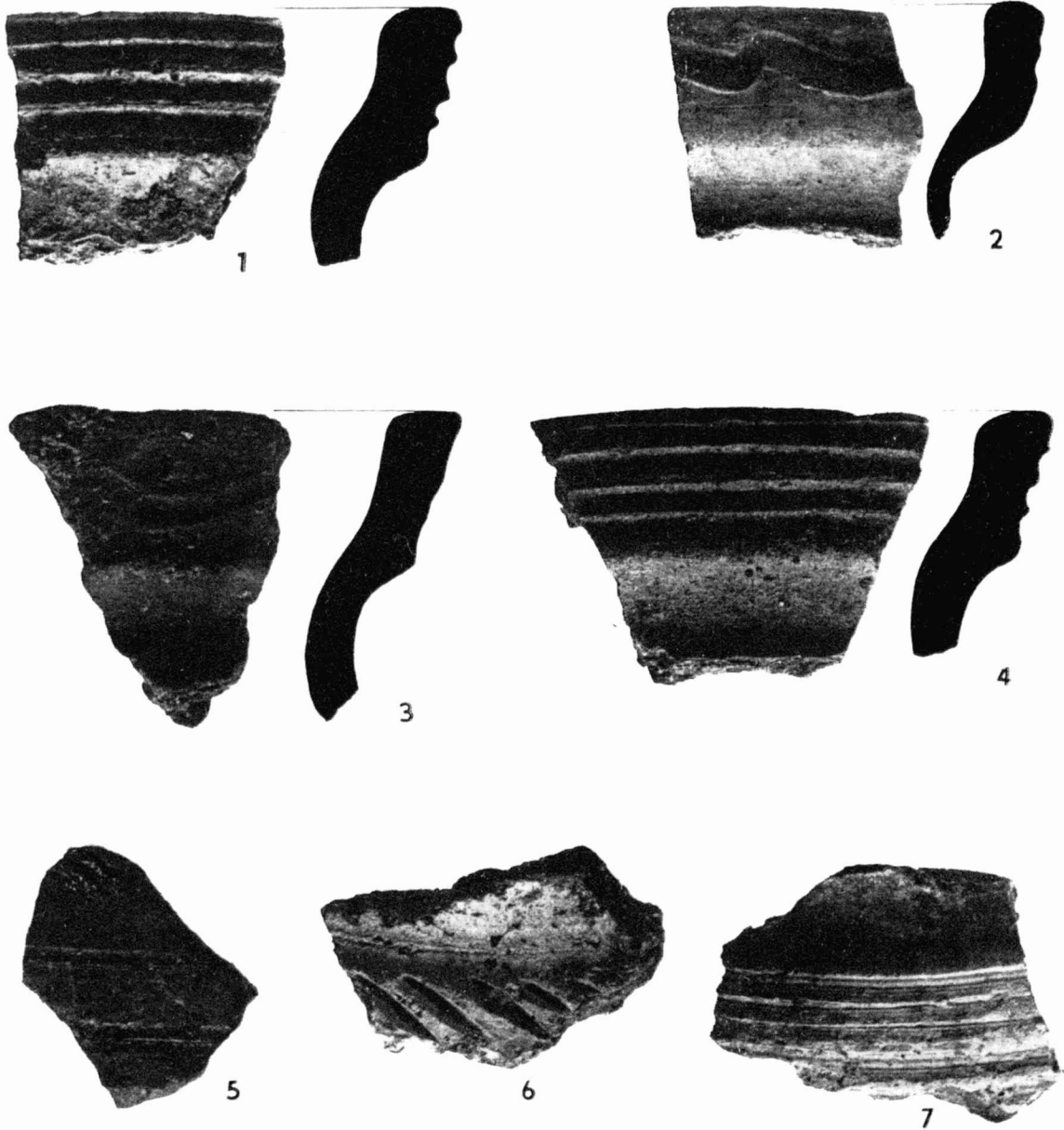
Tab. 96.

Opava, Janáčkovy sady. Profil průkopu A. 1. škvárová navázka; 2. navázka s cihlami; 3. hnědá hlína; 4. šedá hlína; promíslená hroudami jílu; 5. šedo hnědá hlína; 6. šedá hlína; 7. roztroubená mazanice; 8. požární vrstva; 9. hlína s velkou příměsí mazanice, sazí a jílu; 10. šedá hlína s menší příměsí jílu (druhá středověká vrstva); 11. šedá hlína se ztrouchnivým dřevem; 12. tmavošedá hlína s příměsí jílu (nejstarší středověká vrstva); 13. jáma č. 1 — tmavošedá hlína s množstvím uhlíků; 14. tmavošedá hlína s hnědým nádechem (pravěká vrstva); 15. jílove podloží. — Profil des Grabs A. 1. Schlackenaufschüttung; 2. Aufschüttung mit Ziegeln; 3. brauner Lehm; 4. grauer, mit Tonklumpen vermischter Lehm; 5. graubrauner Lehm; 6. grauer Lehm; 7. Lehmwurfbrocken; 8. Brandschichten; 9. Lehm reichlich mit Lehmwurfbrocken, Russ und Ton vermischt; 10. grauer Lehm mit etwas Ton vermischt (zweite mittelalterliche Schicht); 11. grauer Lehm mit vermoderem Holz; 12. dunkelgrauer Lehm mit Ton vermischt (älteste mittelalterliche Schicht); 13. Grube Nr. 1. dunkelgrauer Lehm stark mit Holzkohle durchsetzt; 14. dunkelgrauer Lehm (vorgeschichtliche Schicht); 15. Lehmuntergrund.

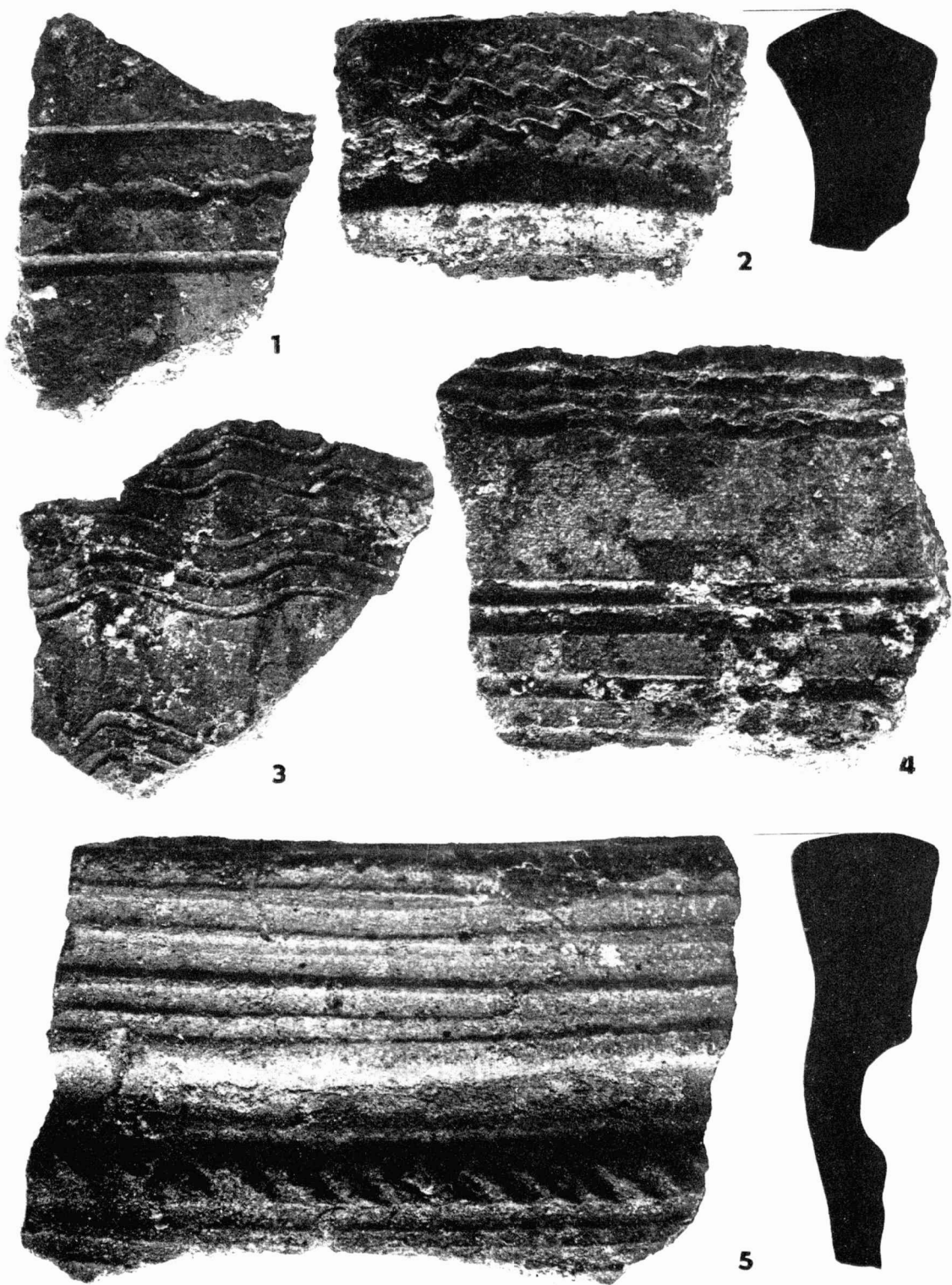
Tab. 97.

Opava, Janáckovy sady. Nálezy z nejstarší středověké vrstvy. — Funde aus der ältesten mittelalterlichen Schicht.

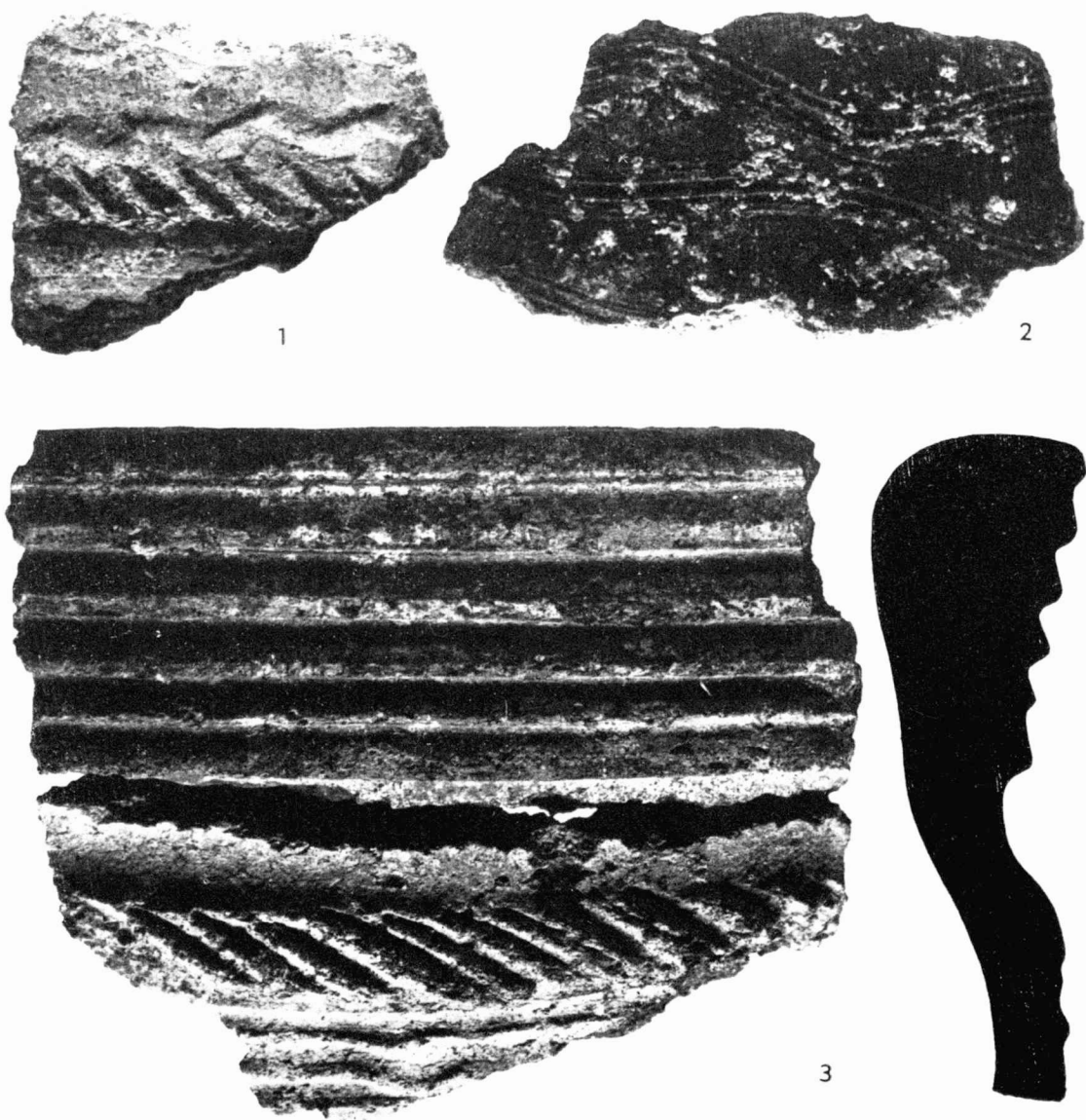
Tab. 98.

Opava, Janáčkovy sady. Nálezy z jámy č. 1. — Funde aus Grube Nr. 1.

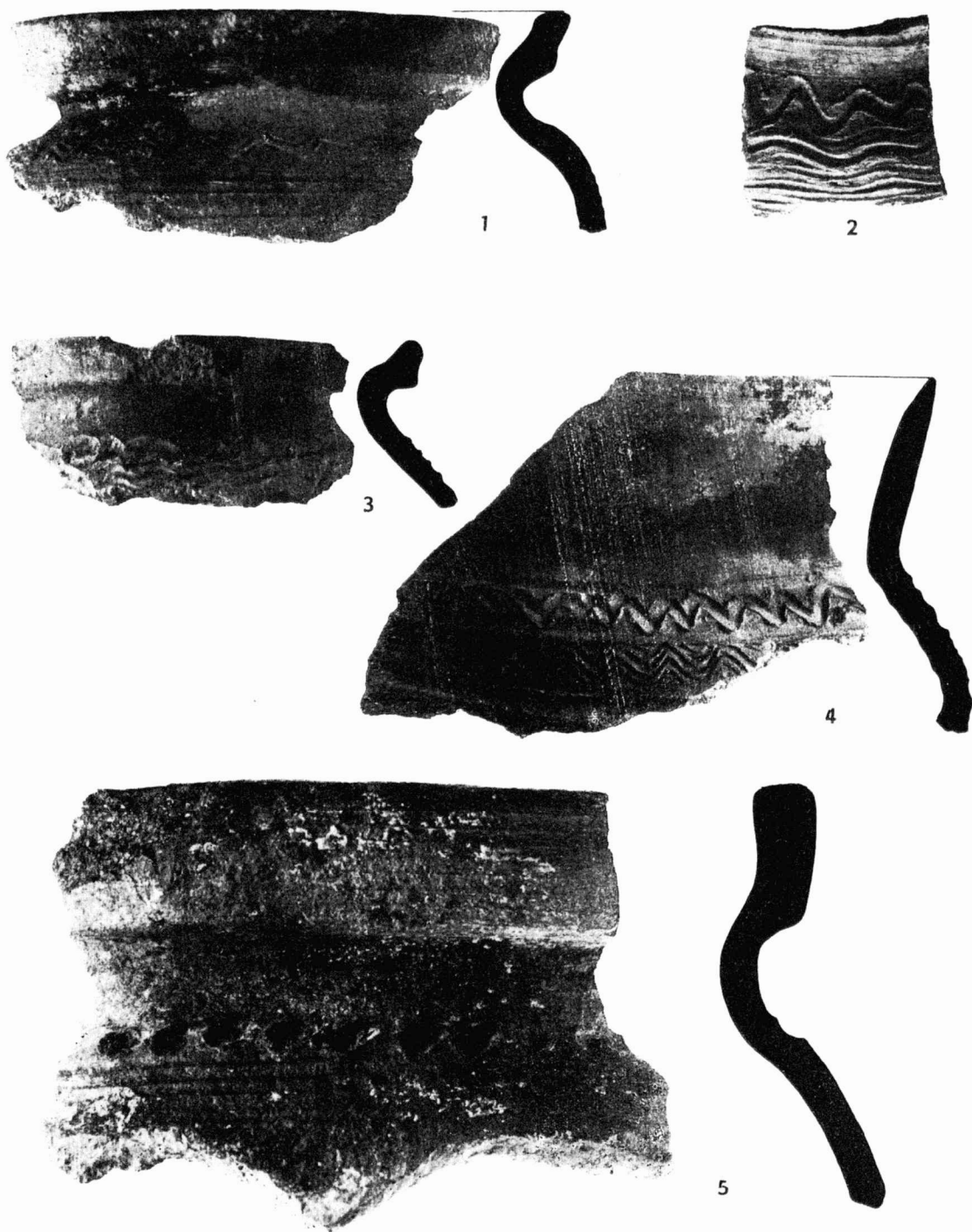
Tab. 99.

Opava, Janáčkovy sady. Nálezy z jámy č. 1 — Funde aus Grube Nr. 1.

Tab. 100.

Opava, Janáckovy sady. Nálezy ze středověké vrstvy. — Funde aus mittelalterlicher Schicht.

Tab. 101.

Opava, Janáčkovy sady. Keramika ze sběrů. — Tonware aus Lesefunden.

Tab. 102.

Opava, Dominikánský klášter. Čep sloupku u západní stěny. — Dominikanerkloster. Zapfen vom Pfeiler an der Westwand.

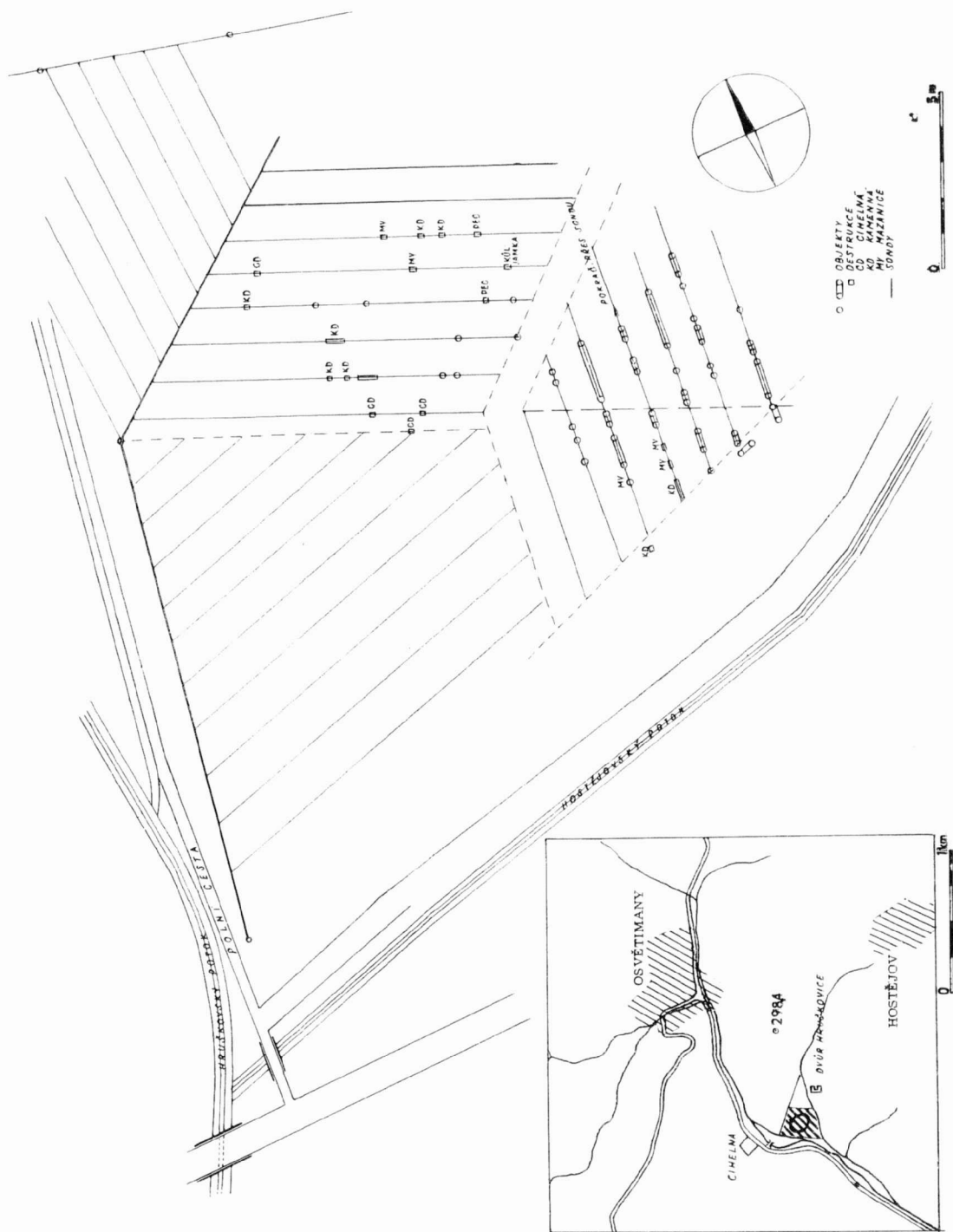
Tab. 103.

Opava, Dominikánský klášter. 1. Východní stěna se svislou drážkou pro zasouvací dvířka. — Ostwand mit senkrechter Kehlung für die Schiebetür; 2. Celkový pohled od jihozápadu na podlahu dřevěné stavby. — Blick von Südwesten auf den Fußboden des Holzbaus.

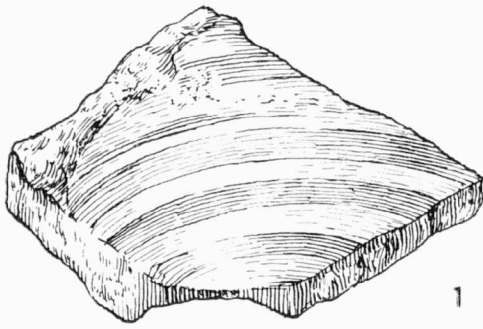
Tab. 104.

Opava, Dominikánský klášter. Výběr nálezů. Dominikankloster. Auswahl der Funde.

Tab. 105.

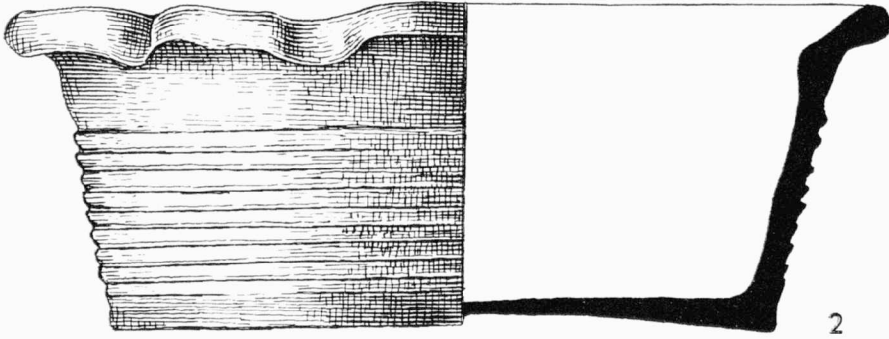
Hruškovice u Osvětimany (okr. Uherské Hradiště. Zaniklá středověká vesnice. — Das vergangene mittelalterliche Dorf.

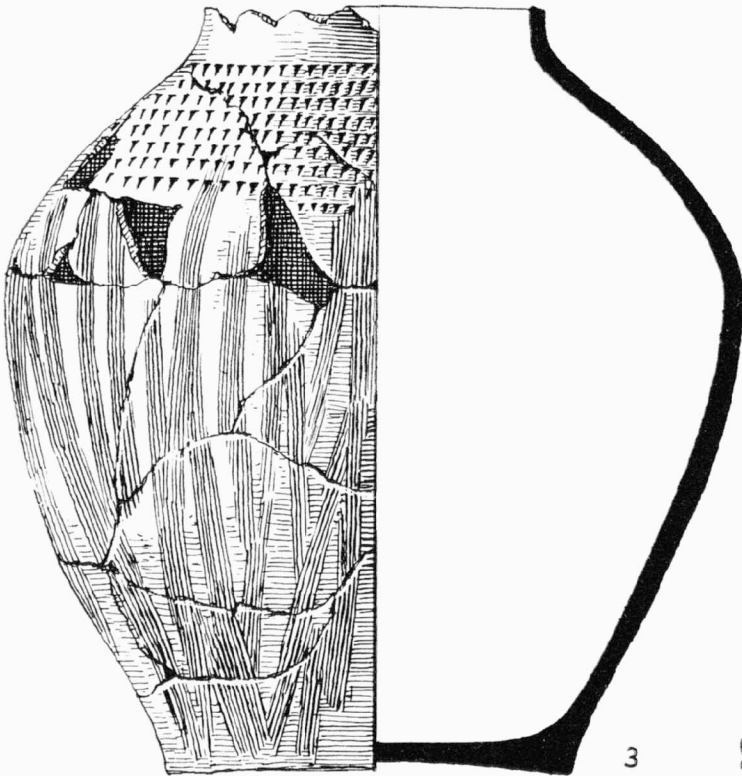
1

0 5cm

2

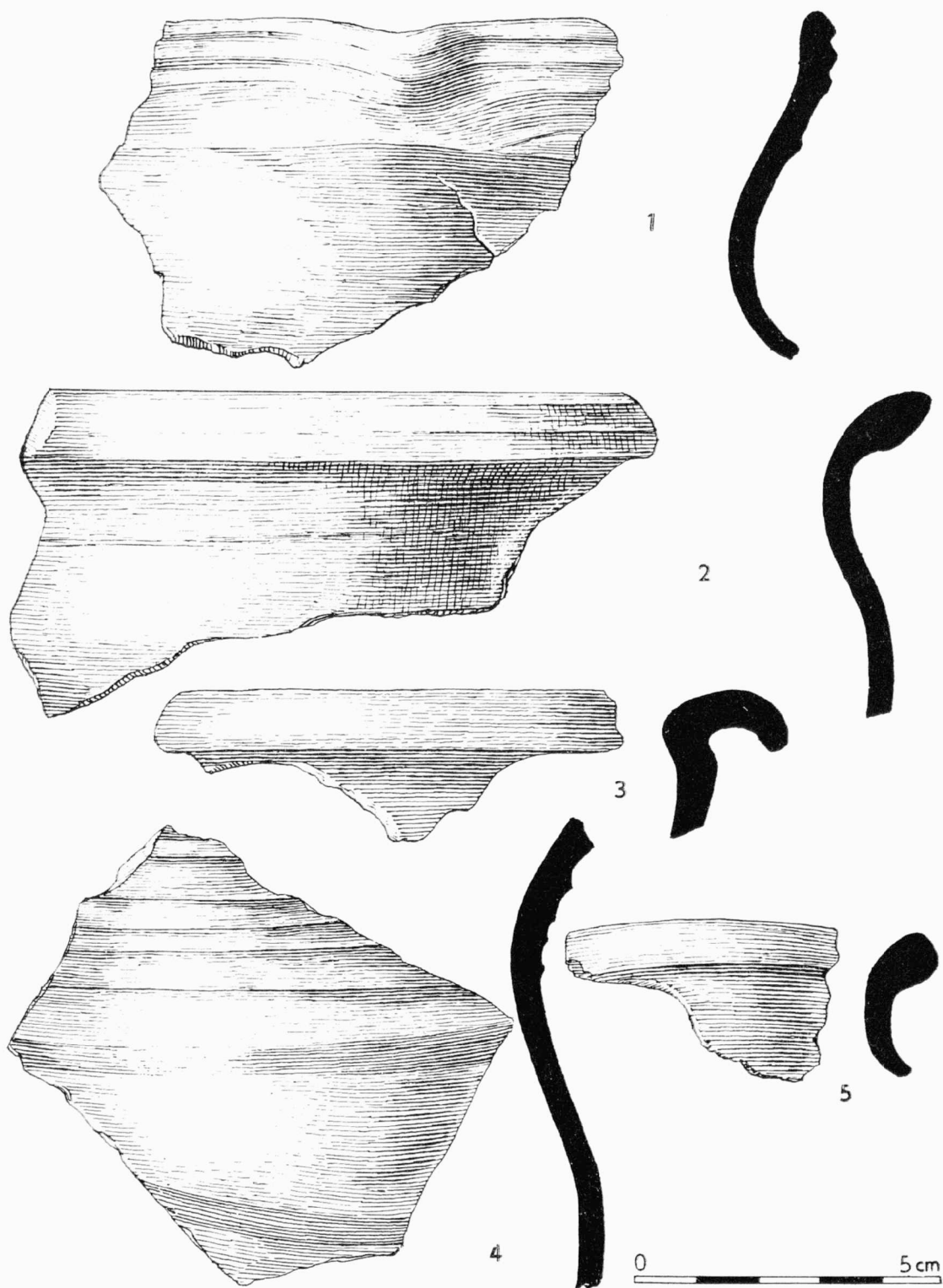

3

0 5cm

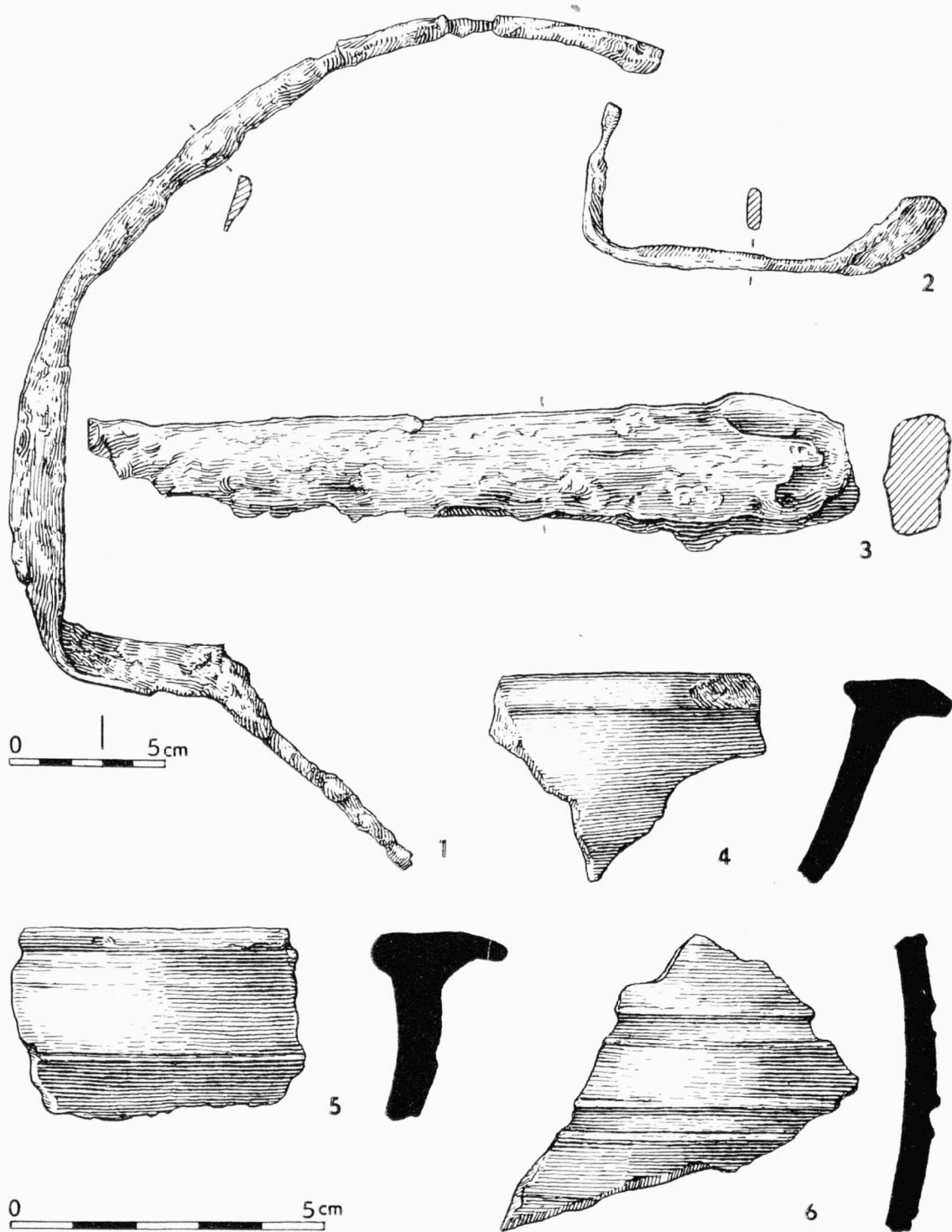
Tab. 106.

Hruškovice u Osvětiman (okr. Uherské Hradiště). Keramika ze zaniklé středověké vesnice. — Keramik aus dem vergangenen mittelalterlichen Dorfe

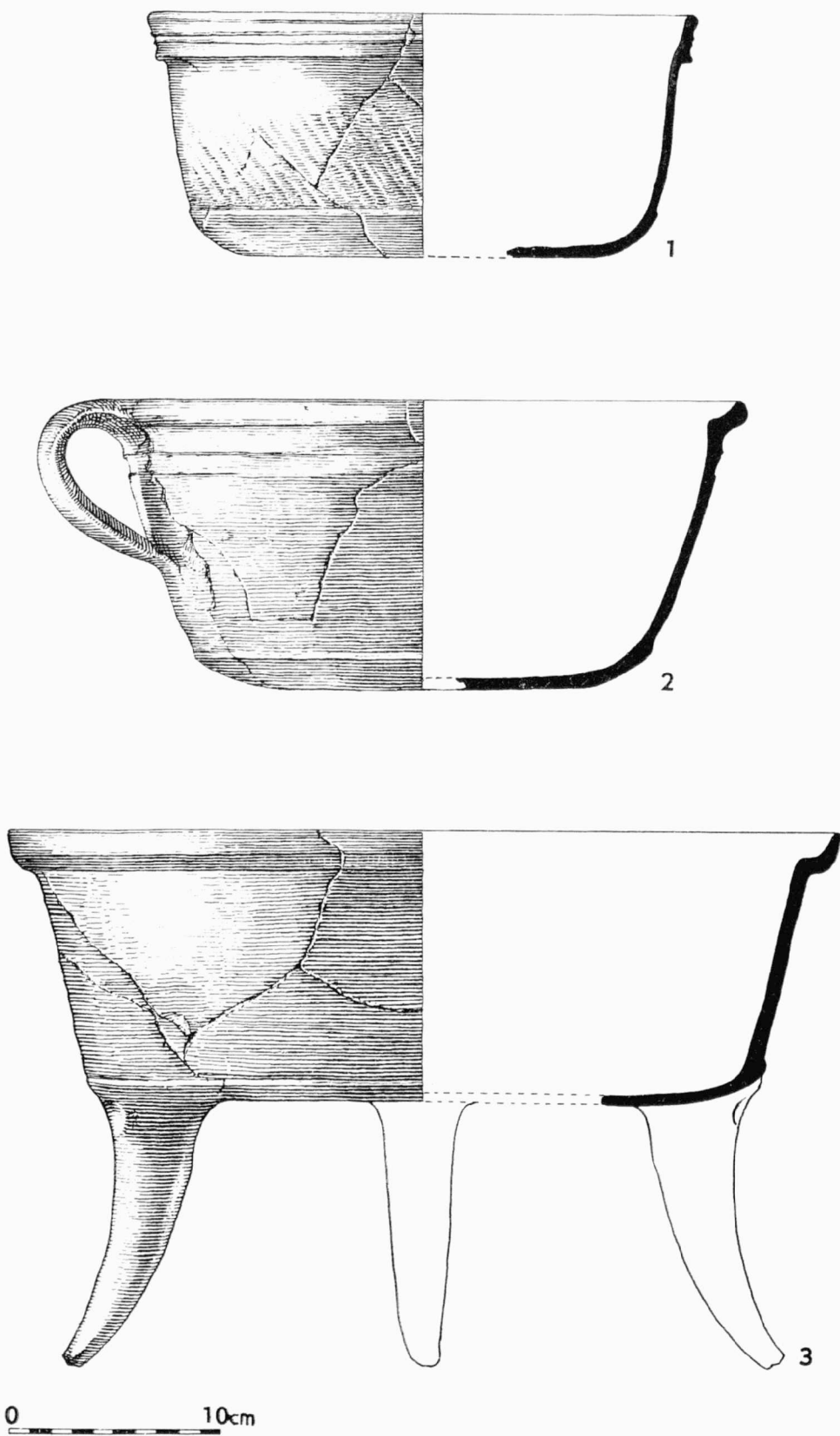
Tab. 107.

Hruškovice u Osvětiman (okr. Uherské Hradiště). Keramika ze zaniklé středověké vesnice. — Keramik aus dem vergangenen mittelalterlichen Dorfe.

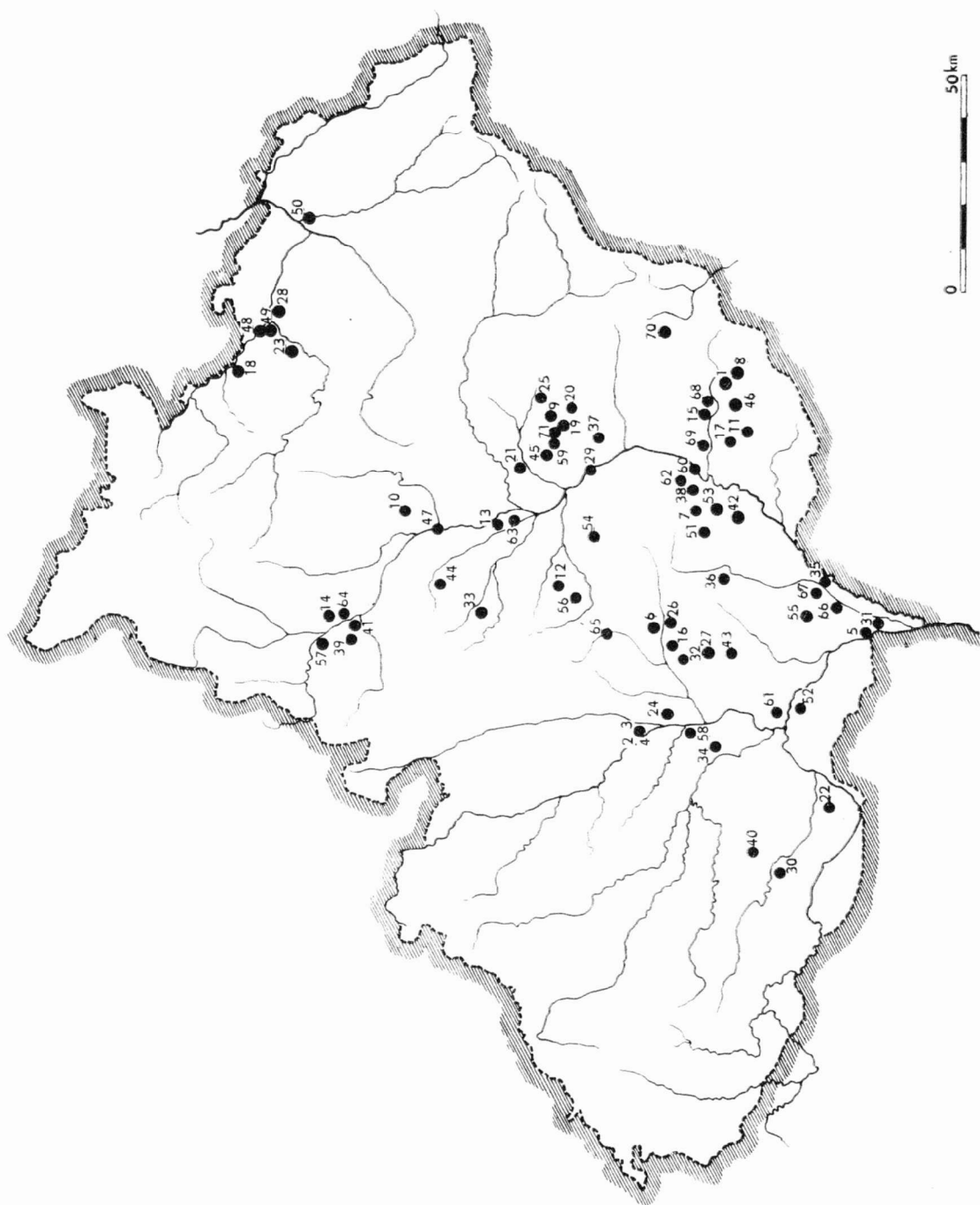
Tab. 108

Hruškovice u Osvětiman (okr. Uherské Hradiště). Nález ze zaniklé středověké vesnice. — Funde aus dem vergangenen mittelalterlichen Dorfe.

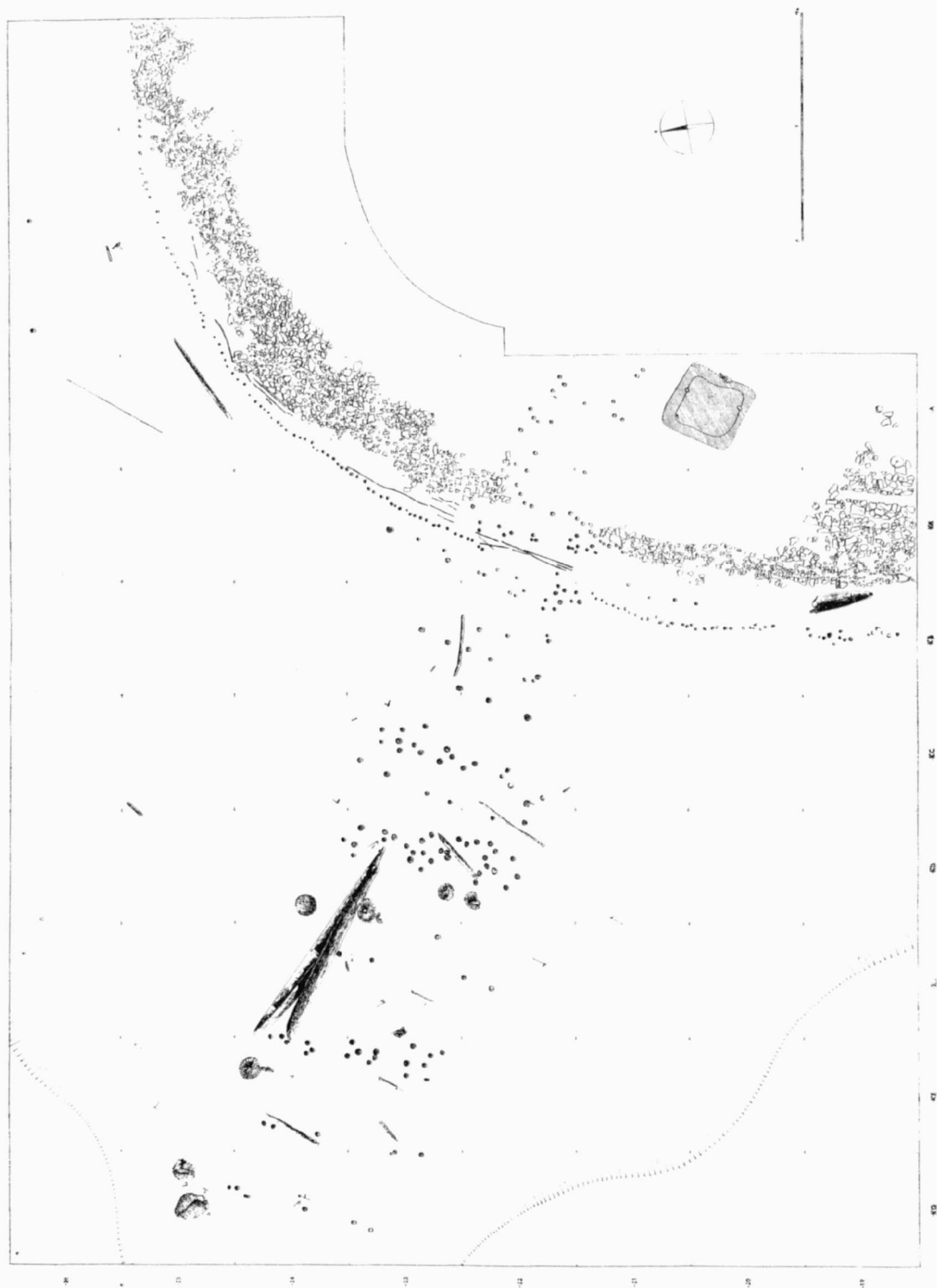
Tab. 109.

Rajhrad (okr. Brno-venkov). Středověká keramika. — Mittelalterliche Keramik.

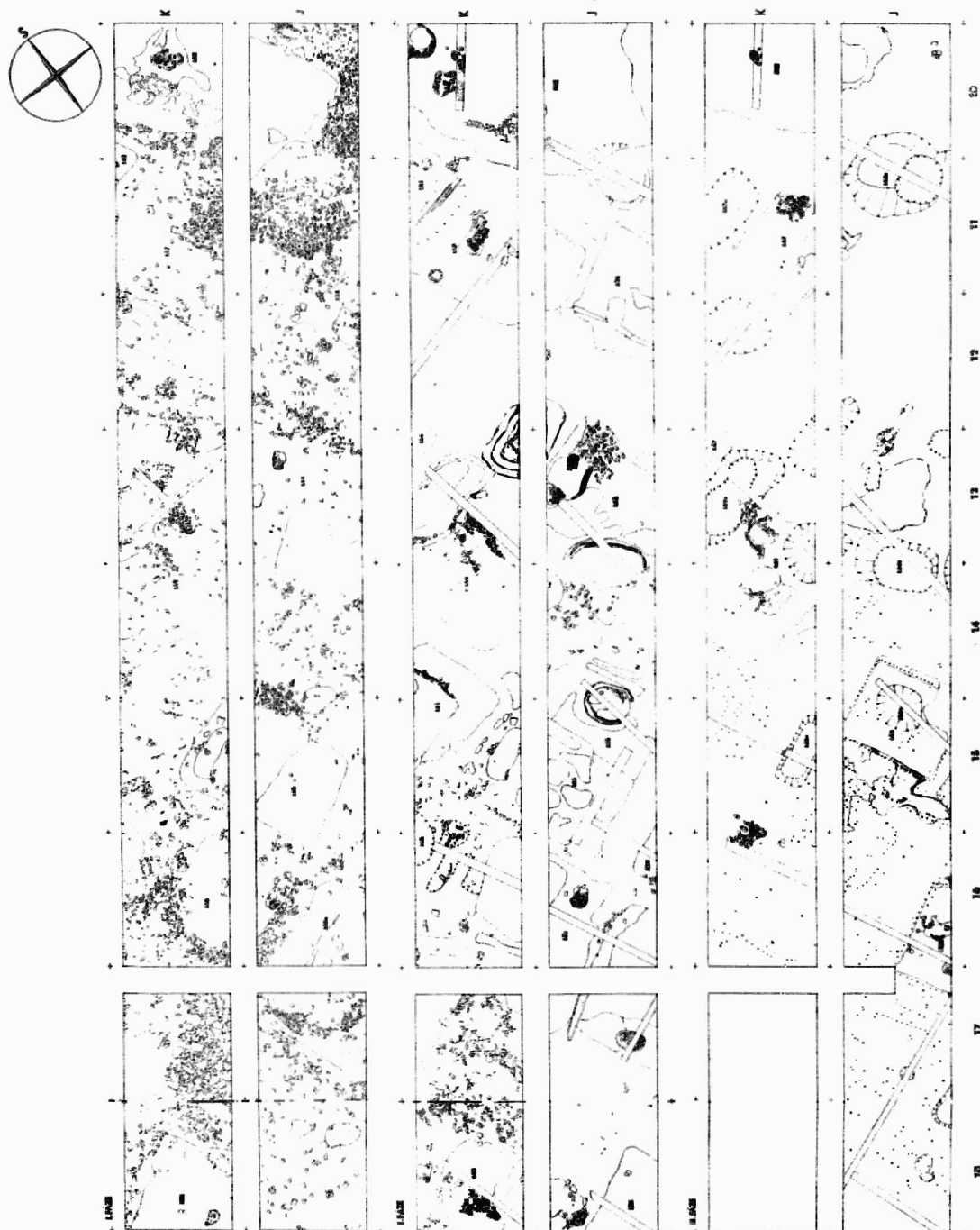
Tab. 110.

Morava. Výzkumné práce v roce 1967. — Mähren. Ausgrabungen im Jahre 1967.

Příloha 1.

Mikulčice (okr. Hodonín). Slovanské hradisko. Plán opevnění s bránou a mostem na sídlišti, které se ze severozápadní strany přimyká ke knížecímu hradu, tak zvané západní předhradí. — Slawischer Burgwall. Grabungsplan der Befestigungsanlagen mit Tor und Brücke in der sog. westlichen Vorburg.

Příloha 2.

Mikulčice (okr. Hodonín). Slovanské hradiště. Plán tří fází části knížecího sídliště, zkoumaného na západ od knížecího hradu, na tzv. západním předhradí. — Slawischer Burgwall. Plan der drei Ausgrabungsphasen in der Siedlung in der sog. westlichen Vorburg.

PD 15.20

1967. (1968.)

A